ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE 68 OLAYLARININ KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEMESİ

DOKTORA TEZİ

TUBA ÖZHAZİNEDAR

TARİH ANABİLİM DALI

ANKARA 2021

T.C

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE 68 OLAYLARININ KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEMESİ

DOKTORA TEZİ

TUBA ÖZHAZİNEDAR

TARİH ANABİLİM DALI

PROF.DR. KENAN OLGUN

DANIŞMAN

ANKARA 2021

ONAY SAYFASI

Tuba Özhazinedar tarafından hazırlanan “Dünyada ve Türkiye'de 68 olaylarının Karşılaştırmalı Bir İncelemesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı’nda Doktora Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurumu	İmza
Prof. Dr. Kenan OLGUN		AYBÜ	
Kabul [√]	Red [ ]		
Prof. Dr. Seyfi YILDIRIM		H.Ü	
Kabul [√]	Red [ ]		
Prof. Dr. Mehmet Vedat GÜRBÜZ		AYBÜ	
Kabul [√]	Red [ ]		
Prof. Dr. Selma YEL		HBVÜ	
Kabul [√]	Red [ ]		
Doç. Dr. Tekin ÖNAL		AYBÜ	
Kabul [√]	Red [ ]		

Tez Savunma Tarihi: 22.09.2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr Seyfullah YILDIRIM

……

BEYAN

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim. Aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Tuba ÖZHAZİNEDAR

ÖNSÖZ

68 olayları, tüm dünyada eş zamanlı hissedilen, dünyayı sarsan devrimci dönemecin adıdır. Üniversitelerde reform talebiyle başlayıp işçi, köylü ve sömürü altında yaşayan ulusların da dâhil olduğu olaylar, domino etkisiyle tüm dünyada hissedilmiştir. Her ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre gelişen, değişen kendine özgü özellikler taşıyan ve farklı yanları da olan olaylar dünya ölçeklidir. Olayların tek bir nedeni yoktur. II. Dünya Savaşı sonrası değişen dünya koşullarına karşı bir isyan hareketi olarak patlak vermiştir.

Soğuk Savaş döneminde iki kutba ayrılan dünya, Sovyetler ve ABD arasında sıkışıp kalmış, uygulanan politik yaptırımlar kitlesel eylemelere sebebiyet vermiştir. ABD'nin komünizmin yayılmasına karşı uyguladığı yaptırımlar, Sovyetlerin Doğu Avrupa ve Asya ülkelerinde komünizmi yerleştirme çabası, Soğuk Savaş döneminde sıcak savaşın yaşanmasına neden olmuştur. Vietnam'da, Kore'de, Asya'da ve Afrika'da halklara uygulanan şiddet 68 olaylarını tetikleyen temel dinamikleri harekete geçirmiştir.

Avrupa'nın bütün ülkelerinde başlayan öğrenci hareketleri, anti-emperyalist ve ulusal hareketler olup topluma dayatılan geleneksel değerlere karşı demokratik hak talepleri ile başlamıştır. Eylemlere yönelik devlet baskısı, hareketin giderek radikalleşmesine ve mücadelenin yön değiştirmesine neden olmuş; ama hareketin yaygınlaşmasına engel olamamıştır. Hareketin güçlenmesi ve yaygınlık kazanmasıyla öğrencilere akademisyenler, işçiler, köylüler ve beyaz yakalılar da dâhil olmuş, halkın büyük çoğunluğunun desteğiyle hükümetlere karşı direnç başlamıştır.

Bu düşüncelerden yola çıkarak çalışma; Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen 68 olaylarının ortaya çıkış sebeplerini araştırarak 68 olaylarının dönüştürücü etkilerinin neler olduğu tespit etmeye çalışılmıştır. Dünyadaki 68 hareketlerinin karakteri ile Türkiye'deki 68 hareketinin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymuştur. Dönemin ortaya çıkmasına neden olan olayları belirleyerek, eylemlerin seyri üzerinde iz sürmeyi hedeflemiştir. 68 eylemlerinin dünyadaki ve Türkiye'deki protesto biçimlerini, benzeşen ayrışan noktalarını tespit etmiştir.

"Dünyada ve Türkiye'de 68 Olaylarının Karşılaştırmalı Bir İncelemesi"nin araştırıldığı doktora tezi dört ana bölüm ve askeri ceza mahkemelerini kapsayan eklerden oluşmaktadır. Araştırmamızın ilk bölümünde; Dünyada meydana gelen 68 olaylarının

temelini oluşturduğunu düşündüğümüz; dünyadaki dengeleri alt üst eden II. Dünya Savaşı ve sonrasında meydana gelen Soğuk Savaş dönemleri analiz edilmiştir. Böylelikle eylemlere ilişkin siyasal zemin tespit edilmeye, belirli dönüm noktaları ve kırılmalar anlaşılmaya çalışılmıştır. İkinci bölüm analiz sonrası Avrupa'da, Doğu Avrupa'da, Amerika'da, Latin Amerika'da ve Orta Doğu ülkelerinde meydana gelen eylemlerin ortaya çıkış nedenleri değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde genç cumhuriyetin II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında takip ettiği politikaların 68 olaylarına zemin hazırladığı düşünülerek toplumda tepki meydana getiren olaylar incelenmiştir. Çok partili hayata geçişle birlikte DP hükümetinin politikaları, dönemde meydana gelen öğrenci olayları, 60 Darbesi, sonuçları ve 61 Anayasasının tanımış olduğu temel hak ve hürriyetlerin 68 olaylarının hızla yayılmasına olan etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise olayların meydana gelmesi, gelişmesi ve sonucu işlenmiştir. Bu amaçla öğrenci hareketlerinde her biri farklı büyük kırılmalara neden olan, olaylar alt başlıklar altında tartışılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen olaylar kıyaslanmış, sonuç bölümünde de olaylar değerlendirilmiştir.

Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen 68'ler hareketinin konusu ve önemi açısından değerlendirildiğinde; meydana gelen olaylara tarihsel bir perspektifle bakılarak olayların topluma yansıması karşılaştırmalı olarak ele alınmakta ve konuyla ilgili literatürde önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülmektedir. Dünyada ve Türkiye'de ortaya çıkan 68'ler hareketinin ortaya çıkış nedenleri tespit edilerek; hareketlerle benzerlik ve farklıları ortaya konulmuştur. Mevcut siyasal sistemleri tedirgin eden öğrenci eylemlerinin dönüştürücü etkileri tespit edilerek konuyla ilgilenen araştırmacı, tarihçi, sosyal bilimcilerin çalışmaları için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

TEŞEKKÜR

Doktora tez çalışması süresince desteğini, bilgisini, dostluğunu esirgemeyen, sevgili tez hocam Prof. Dr. Kenan Olgun'a sonsuz teşekkür ederim. Tez yazım süresince desteklerini, yol göstericiliklerini, emeklerini, esirgemeyen, kıymetli hocalarım Prof. Dr. Seyfi Yıldırım'a, Doç. Dr. Tekin Önal'a, Prof. Dr. Selma Yel'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez izleme kurulu üyesi Prof. Dr. Mehmet Vedat Gürbüz'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Tez çalışmam boyunca yanımda olan ve benden desteklerine esirgemeyen aileme de sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE 68 OLAYLARININ KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEMESİ

Özhazinedar, TUBA

Doktora, Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Kenan OLGUN

Eylül 2021, 485 sayfa

II. Dünya savaşı sonrası dünyada değişen güç dengesiyle yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. 1947'den 1991'e kadar yılına kadar sürecek olan soğuk savaş dönemi ortaya çıkmıştır. İki kutuplu dünya olarak adlandırılan bu süreçte ABD ve Sovyetler arasında yaşanan mücadele dünyadaki gelişmeleri meydana getirmiştir. İki süper güç arasındaki rekabetle ikiye bölünen dünya komünizm ve emperyalizm mücadelesine tanık olmuştur. II. Dünya Savaşından sonra birçok ülkede sosyalist düzene geçilmesi talebi ve sosyalist hareketlerin birçok ülkede yayılması, ABD tarafından tepkiyle karşılanmış ve Sovyetlere siyasal bir savaş ilan edilmiştir. Sovyetler de ABD'ye karşı sosyalist ülkeleri koruma altına almak için Kominform'u kurmuştur. Bu durum iki kutba ayrılmış dünyada farklı ideolojilerin gelişmesine, toplumsal olayların yaşanmasına ve hızlı tekelleşmeye sebebiyet vermiştir. 68'e giden yolda kapitalizmin ve komünizmin yayılımı dünya ülkelerinde iktisadi gelişimin yarattığı sınıfsal gerilimin toplumun en alt tabakasından en üst tabakasına kadar yayılmasıyla duyulan tepkiden kaynaklanmıştır.

II. Dünya Savaşının ardından ortaya çıkan ulusal kurtuluş mücadelelerinin de hız kazanması, tüketim toplumunun ortaya çıkması, demokratik patlamaların yeni bir toplum yaratılabilme özlemi ve bu sebeple otoriteye duyulan başkaldırı 68 hareketinin dinamiklerini oluşturmuştur. Bu durumda toplumu dönüştürebilecek ve bununla mücadele edebilecek tek gücün aydınlar ve öğrenciler olduğu sonucu meydana çıkmıştır. 68 gençliği içinde yaşadıkları toplumu kabullenmeyip eleştiri yağmuruna tutmuş, fakat eleştirdiği, toplumda eksikliğini gördüğü olaylara bütüncül bir yaklaşım sergileyememiştir. Bu sebeple 68 gençliği, eylemlerini belli bir plan doğrultusunda gerçekleştirilen bir harekete dönüştürememiştir. Plansız ve spontane gelişen eylemlerde, eylemciler neyi yıkmak

istediklerini bilmişler; fakat yerine neyi ve nasıl kuracaklarını bilememişlerdir. Bu sebeple hareketler bir süre sonra kendi içinde yaratmış olduğu politik liderlerini siyasal liberalizme teslim ederek sönüp gitmiştir.

Dünyayı sarsan eylemler, her ülkenin kendi politikalarına duyulan tepkiler şeklinde ortaya çıkmıştır. 1968'de Fransa'da başlayan ve tüm dünyaya yayılan hareketler kendine özgü nitelikler taşımıştır. Bütün dünyada üniversite işgalleri, eğitim boykotları hızla yayılmıştır. Gençlik; iktidar karşısında siyasi söylemlerini ifade ederek protesto, boykot ve üniversite işgalleri gerçekleştirmiştir. Kültürel ve siyasi değişim isteyen gençler sorgulayan, yorumlayan ve dönüştürmek isteyen tavırları ile özgür düşünen bir kuşağı meydana getirmişlerdir. Gençlerin eylemlerinde kullandıkları siyasi temalar dünyayı sarsan bir isyan hareketine dönüşürken; eğitim, cinsiyet eşitliği, cinsel özgürlük gibi ifadeler de domino etkisi yaratarak uluslararası talepler haline gelmiştir. 68 olaylarının sonucunda dünya, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, temel haklar yönünden önemli kazanımlar sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş,68 Öğrenci Olayları, Avrupa, Amerika, Latin Amerika, Orta Doğu, Türkiye,

ABSTRACT

Comparative Review of 68 events in the World and in Turkey

ÖZHAZİNEDAR, Tuba

PhD. Department of History

Advisor: Prof. Dr. Kenan OLGUN

September 2021, 485 Pages

With the shift in balance of power after the Second World War, a new world order was formed. The cold war era which was to last from 1947 up to 1991 also emerged. This process named as a world of two blocs saw the struggles between the USA and the USSR caused major developments in the world. With the competition between these two super powers, the world divided into two became the struggle of communism and imperialism. After the Second World War, in many countries, the demand to be leaned towards the socialist order and the spread of socialist movements was met with a reaction by the USA. A political war was declared against the USSR. In order to protect the socialist countries, the USSR too formed a cominform against the USA. This situation resulted in the development of different ideologies, the experiencing of societal events and the reestablishment of countries and the quickening of monopoly in a world that was divided into two poles. Up to 1968, the spread of capitalism and communism in the countries of the world resulted from the reaction felt with the spread of economic developments that created class rift from the lowest levels of society to the highest.

In the aftermath of WWII, the gaining of momentum of national liberation struggles that emerged, the emergence of consumerist societies, the craving that democratic explosions could create new societies and because of this, the resistance of authoritarians created the dynamics of the 1968 movements. In this situation, it emerged that the only force that could struggle to change societies were students and the enlightened ones. What happened within the 68 youth, by not accepting the society and holding onto criticism but what they criticised, they could not demonstrate a holistic approach to the insufficiencies they saw in the society. Because of this, the 68 youth could not transform their actions according to a definite plan that could be a realistic

movement. In unplanned and spontaneous actions, the activists informed what they wanted to demolish but in its place they did not know what and how they intended to establish. And because of this, after a short while the movements died out within the very political leadership they created after submitting to political liberalisation.

The actions that shook the world emerged in a way the reactions were felt about the policies of each country. The movements that started in France in 1968 and spread throughout the world carried their own unique characteristics. University occupations across the world, the boycott of education spread with much speed. The youth, against those in power saw the realisation of protests, boycotts and university occupation by making their political statements. The youth who wanted cultural and political change, the youth who questioned, commented and with their disposition that wanted transformation, brought about a generation of freedom thinkers. While the political themes the youth used in their activism turned into a revolution that shook the world, statements like education, gender equality, sexual freedom became international demands by creating a domino effect. At the end of the events of 68, the world, politics, economics, social, cultural and fundamental rights earned important gains in these regards.

Keywords: World War II, Cold War, 68 Student Events, Europe, America, Latin America, Middle East, Turkey,

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xi**

RESİMLER DİZİNİ ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

1. Çalışmanın Konusu 1

2- Çalışmanın Amacı 2

3- Çalışmanın Problematiği 3

4- Çalışmanın hipotezi: 3

5-Çalışmanın Yöntemi 4

6-Kaynakların Özeti 4

7- Çalışmanın Sınırları 4

8- Tarihi Arka Plan 5

BÖLÜM 1 ..... **10**

DÜNYA'DA GENÇLİK HAREKETLERİNE ZEMİN HAZIRLAYAN OLAYLAR **10**

1.1. II. Dünya Savaşı 10

1.2. Pasifik'teki Gelişmeler 14

1.3. Soğuk Savaş Dönemi 16

1.4. Paris Barış Antlaşması 18

1.5. Sovyetlerin Komünizmi İnşa Süreci 18

1.5.1. Doğu Avrupa'da Komünist Yönetimlerin Kurulması 26

1.5.1.1. Çekoslovakya 29

1.5.1.2. Yugoslavya 34

1.5.1.3. Arnavutluk 37

1.5.1.4. Bulgaristan 38
1.5.1.5. Polonya 39
1.5.1.6. Macaristan 40
1.5.1.7.Doğu Almanya 44
1.6. Çin Kültür Devrimi 46
1.6.1. Yüz Çiçek Devri ve İleriye Doğru Büyük Hamle 50
1.6.2. İleriye Doğru Büyük Hamle 50
1.6.3. Sınırlı Yüz Çiçek Devri ve Sonu (1961- 1964) 51
1.7. Sovyet Yayılmacılığına Karşı ABD'nin Tutumu 52
1.7.1. Kore Savaşı 55
1.7.2 Vietnam Savaşı 57
1.7.3. Küba Devrimi 61
BÖLÜM 2 65
DÜNYADA 1968 OLAYLARI VE ETKİLERİ 65
2.1. Avrupa'da Meydana Gelen Öğrenci Olayları 65
2.1.1. Almanya 67
2.1.2. Fransa 80
2.1.3. İtalya 92
2.1.4. İngiltere 101
2.1.5. Kuzey İrlanda 106
2.1.6. İspanya 112
2.1.7. İsveç 116
2.2 Amerika'da Meydana Gelen Öğrenci Olayları 117
2.2.1 Amerika 117
2.2.2. Arjantin 140
2.2.3. Venezuela 142
2.2.4. Uruguay 143

2.2.5. Brezilya 145
2.2.6. Meksika 147
2.2.7. Şili 151
2.2.8.Küba 153
2.2.9. Bolivya 157
2.3.Komünist Ülkelerdeki Öğrenci Olayları 160
2.3.1. Sovyetlerde Meydana Gelen Öğrenci Olayları 160
2.3.3. Polonya 161
2.3.4. Macaristan 169
2.3.5. Çekoslovakya 173
2.3.6. Yugoslavya 179
2.4. Asya'da Meydana Gelen Öğrenci Olayları 181
2.4.1. Çin 182
2.4.2. Filistin 186
2.4.3. Hindistan 195
2.4.4. Pakistan 198
2.4.5. Japonya 203
BÖLÜM 3 207
TÜRKİYE'DE GENÇLİK HAREKETLERİNE ZEMİN HAZIRLAYAN OLAYLAR 207
3.1.II. Dünya Savaşı Sonrası Meydana Gelen Olaylar 208
3.2. 1950-1954 Arasında Meydana Gelen Olaylar 213
3.2.1. DP İktidarının Liberal Politikaları 214
3.2.2. Toplumsal Yapıdaki Düzenlemeler 216
3.3. 1954-1957 Arasında Meydana Gelen Olaylar 220
3.3.1.Toplumsal Muhalefet ve Basına Uygulanan Yasaklar 222
3.3.2. Kıbrıs Bunalımı ve 6-7 Eylül Olayları 226
3.4.1957-1960 Arasında Meydana Gelen Olaylar 230

3.4.1. Üniversite Olayları 232
3.4.2. Dokuz Subay Olayı 234
3.4.3. Tahkikat Komisyonu 237
3.4.4. Öğrenci Olayları 240
3.4.5.27 Mayıs 1960 Darbesi 245
3.5.1961 -1965 Arasında Meydana Gelen Olaylar 251
3.5.1.Sosyo-Politik Gelişmeler 255
3.5.1.1.Sendikal Faaliyetler 255
3.5.1.2. Politik Yayınlar 255
3.5.1.2.1.Yön Dergisi 256
3.5.1.2.2.Akis Dergisi 258
3.5.1.2.3.Ant Dergisi 259
3.5.1.2.4.Forum Dergisi 259
3.5.1.2.5.Sosyalist Kültür Derneği 260
3.5.2.Siyasal Gelişmeler ve Türkiye İşçi Partisi'nin Kurulması 260
3.6.1965-1967 Arasında Meydana Gelen Olaylar 263
3.6.1.Seçim Öncesi Siyasi Gelişmeler 263
3.6.2. 1965 Seçimleri 265
3.6.3.AP Hükümetleri Politikaları 267
BÖLÜM 4 271
TÜRKİYE'DE 68 OLAYLARI VE ETKİLERİ **271**
4.1. Üniversite Gençliğinin Sorunları 271
4.2. Sol Gruplar Arasında Ayrışma 277
4.3. 68 Olaylarındaki Faaliyet Gösteren Cemiyet, Dernek ve Fikir Kulüpleri Yapılar 283
4.3.1. Öğrenci Grupları 283
4.3.1.1. Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 286
4.3.1.2. Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) : 287

4.3.1.3. Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) 288
4.3.1.4. Devrimci İşçi Köylü Gençlik Derneği (DİKGD)..... 288
4.3.1.5. Devrimci İşçi Birliği (DİB)..... 290
4.3.1.6. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) 290
4.3.1.7. Sosyal Demokrasi Derneği Federasyonları (SDDF)..... 291
4.3.1.8. Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) 292
4.3.1.9. Sosyalist Gençlik Örgütü (SGÖ)..... 296
4.4. Öğrenci Grupları İçerisindeki Silahlı Yapılanmalar..... 297
4.4.1. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)..... 300
4.4.2. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)..... 302
4.4.3. Türkiye İhtilalcı İşçi Köylü Partisi (TİİKP)..... 305
4.4.4. Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML) 305
4.4.5. Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO) 305
4.4.6. Türkiye Marksist Leninist Gençlik Birliği Merkez Komitesi (TMLGB MK) 307
4.4.7. Devrimci Doğu Kültür Ocakları, (DDKO) 307
4.5.Türkiye'de 1968 Olayları ve Etkileri..... 310
4.5.1. 1968 Yılı Öğrenci Olayları 312
4.5.2. 1969 Yılı Öğrenci Olayları 332
4.4.3.1970 Yılı Öğrenci Olayları 346
4.4.4.1971 Yılı Öğrenci Olayları 355
4.5. 12 Mart Muhtırası..... 362
4.5.1. 1972 Yılı Öğrenci Olayları ve İdamlar 370
4.6. Dünyada ve Türkiye'de 68 Olayların Karşılaştırılması..... 377
SONUÇ 392
KAYNAKÇA..... 401
EKLER 437
EK-1. T.C Askeri Yargıtay..... 437

EK-2. Son İstek..... 454

EK- 3. Adana –Hatay Sıkı Yönetim Komutanlığı Askeri Mahkeme Askeri..... 458

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
ATÜT : Asya Tipi Üretim Tarzı
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
CND : Nükleer Silahsızlanma Kampanyası
DEV-GENÇ : Devrimci Gençlik Federasyonu
DDR : Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Deutsche Demokratische Republik)
DÖB : Devrimci Öğrenci Birliği
DP : Demokrat Parti
FKF : Fikir Kulüpleri Federasyonu
FSM : Serbest Konuşma Hareketi (Free Speech Movement)
İTÜ : İstanbul Teknik Üniversitesi
KP : Komünist Parti
MDD **:** Milli Demokratik Devrim
MHP : Milliyetçi Hareket Partisi
ML : Marksist Leninist
NATO : Kuzey Atlantik Paktı Organizasyonu
ÖDP : Özgürlük ve Demokrasi Partisi
PCF : Fransız Komünist Partisi (Parti Communiste Français)
SBKP : Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SDS : ABD‟de Demokratik Toplum için Öğrenci Birliği (Student for a Democratic Society)
SDS : Almanya'da Demokratik Toplum için Öğrenci Birliği (Sozialistische Deutschen Studendtenbund)
SNCC : Şiddete Karşı Öğrenci Koordinasyon Komitesi (Student non violent Coordinating Comitee)
SPD : Alman Sosyal Demokrat Parti (Sozialdemokratische Partei Deutschlands)
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
TCK : Türkiye Ceza Kanunu xi
THKO : Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C : Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
TİP : Türkiye İşçi Partisi

TİİKP : Türkiye ihtilalcı isçi Köylü Partisi

TKP : Türkiye Komünist Partisi

TKP-ML : Türkiye Komünist Partisi- Marksist Leninist

TMGT : Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı

TMTF : Türkiye Milli Talebe Federasyonu

VSC : Vietnam Dayanışma Kampanyası

RESİMLER DİZİNİ

Resim 2.1. 17 Şubat 1968 Vietnam kongresi. 71
Resim 2.2. Benno Ohnesorg'un ölümü sonrası protesto yürüyüşü. 74
Resim 2.3. Nanterre 1968. 85
Resim 2.4. Sorbonne'nin işgali 1968. 87
Resim 2.5. Roma'da İtalyan gençlerinin yaptığı gösteri. 100
Resim 2.6. Derry 1969. 109
Resim 2.7. İspanya öğrenci gösterileri. 114
Resim 2.8. Selma –özgürlük yürüyüşü-1965 122
Resim 2.9. Memphis gösterileri. 123
Resim 2.10. M.Luther King'in öldürülmesine duyulan tepkiler. 125
Resim 2.11. Pentagon yürüyüşü. 130
Resim 2.12. S.D.S. gösterisi. 131
Resim 2.13. Tupamaros gerillalarının eylemleri. 145
Resim 2.14. Mexico Olimpiyat oyunları. 151
Resim 2.15. Poznan 1956. 163
Resim 2.16. Lodz'daki gösteriler. 165
Resim 2.17. Macaristan'ın işgali. 170
Resim 2.18. Polonya'nın işgali. 177
Resim 2.19. Çin öğrenci eylemleri. 185
Resim 2.20. El Fetih. 190
Resim 2.21. Zenjaguren'in işgali. 204
Resim 4.1. DTCF'nin işgali. 313
Resim 4.2. İstanbul Üniversitesi'nin işgali. 323
Resim 4.3. İlk fabrika işgali: DERBY. 325
Resim 4.4. 6.Filo protestosu. 326
Resim 4.5. Vedat Demircioğlu'nun cenaze töreni. 327
Resim 4.6. Kanlı pazar. 336
Resim 4.7. Taylan Özgür'ün cenaze töreni. 344

GİRİŞ

1. Çalışmanın Konusu

68 olayları, dünya genelinde kurulu düzeni tehdit eden toplumsal hareketlerin yaşandığı, yoğunluklu olarak öğrencilerin daha sonra işçilerin katıldığı ve dünya tarihine damgasını vuran olaylar silsilesidir. Dünya'da burjuvazi ile proletarya arasında meydana gelen güç dengesi gerilimlere neden olmuş, üniversite gençliğini sokaklara dökmüştür. Dünya genelinde eş zamanlı olarak görülen hareket; siyasal ve toplumsal yaşamının değişim gösterdiği bir dönemi meydana getirmiştir. 1968 yılında başlayan olaylardan dolayı döneme "68 dönemi", o dönem gençliğine de "68 kuşağı" adı verilmiştir. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği toplumsal talepler, toplumu sorgulayan, okuyan, düşünen ve irdeleyen gençlik mevcut sorunlara ilgisiz kalmayan bir kuşak yaratmış, Dünya ve Türkiye tarihi için önemli bir dönüm noktasını meydana getirmiştir.[1] Bu sebeplerden dolayı bu tez çalışmasının konusu "Dünya ve Türkiye'de 68 Olaylarının Karşılaştırmalı Bir İncelemesi" olarak belirlenmiştir.

Bu çalışma yukarıda da izah edildiği gibi dünyanın değişim gösterdiği 1945 ve 1972 yıllarını konu almıştır. Bundan dolayı çalışmanın hedefi belirtilen tarihler arasında değişen dünya dengelerini inceleyip, dünyada ve Türkiye'de meydana gelen gençlik olaylarının benzeşen ve ayrışan taraflarını ortaya koymaktır.

Kendisini ülkesine karşı yabancılaşmış hisseden ve her türlü otoriteyi reddeden öğrenciler 1968 kuşağını yaratmıştır. Bu hareket bir plan dâhilinde meydana gelmeyip çoğu zaman lidersiz, ani alınan kararlar doğrultusunda spontane, belirli bir fikir birliği olmayan ve çok az konuda ortak fikir birliğine varılan özgün bir hareket silsilesini meydana getirmiştir. Gerçekleştirilen hareket dünyanın her tarafında toplumun tüm kesimini sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel yönden etkilemiş ve her ülkenin kültürel gelişim sürecine göre farklı bir şekilde seyretmiştir. Hareketin ortak özellikleri olmakla birlikte her ülkenin 68'i kendisine has özellikler taşıdığından özgün bir hareket olarak anılmıştır.[2]

---

[1]Kabacalı, A. (1998).**Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul, Güder Yayınları, 167.
[2]Turan, Ö. (2019). **Bir Muhalefet Dalgası Olarak 68, 1968: İsyan, Devrim, Özgürlük**, Derleyen; Ömer Turan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4.

Yoksunluk, düş kırıklıkları, hak gaspları toplumsal hareketlerin meydana gelmesinde önemli etkenler meydana getirmiştir. Dünyada dengelerin değiştiği, siyasal ve ekonomik çıkmazların meydana geldiği dönemde yaşanan siyasal ve kültürel farklılaşmalar gençlik tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu değişimden rahatsızlık duyan gençlik kültürel ve sınıfsal çatışmalar nedeniyle yaşam alanının giderek daraldığını düşünmüş ve tepkilerini göstermiştir. Toplumsal ikilemin yarattığı çatışmalardan kaynaklanan hakların kısıtlanması sebebiyle başlayan düzene karşı başkaldırı eylemleri her geçen gün artan toplumsal sorunlara neden olmuştur.[3]

1968 yılı bunalımın sokaklara yansıdığı bir zaman dilimi olmuştur. Prag sokaklarında Sovyetlerin baskısına karşı tankların önüne yatan gençlerden, Sorbornne Üniversitesini işgal eden işçi ve öğrenci ortaklığıyla başlayan baskıya direniş bir domino etkisi yaratarak milyonlarca insanı etkilemiş ve baskıya karşı biraya getirmeyi başarmıştır. Soğuk Savaşın ardından yaşanan iki kutuplu dünyanın baskıcı otoritesine karşın dünya gençliği yaratılan ekonomik ve sosyal buhranların yıkıcı etkisine karşı isyan ederek sokakları işgal etmiştir. Düzene karşı olan bu öfkenin temelinde yatan kapitalizm devrimci hareketleri doğurmuştur.[4]

2- Çalışmanın Amacı

Dönem içerisinde yaşanan siyasal gelişmeler ışığında "Dünyada ve Türkiye'de 68 olaylarının Karşılaştırmalı Bir İncelemesi," başlıklı doktora tez çalışmasında değişen dünya koşuları genel hatlarıyla anlatıldıktan sonra 68 olaylarının global olarak meydana gelmesindeki nedenleri anlamak, bu nedenleri bütünsel bir perspektif haline getirmek, küresel ölçekli karşılaştırma sağlamak ve öğrencileri birbirine bağlayan dinamiklerin neler olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Olaylar ülkelerin içine bulundukları sosyo-ekonomik, siyasi, yönetim gibi çeşitli durumlarına göre değişlik gösterdiği için siyasal ve toplumsal hareketi elverişli kılan yapılar, durumlar, olaylar sorgulanmaya, anlaşılmaya karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

[3]Yazıcı, M. (2014)."Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler,"**Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 24 (1), 1490

[4]Aydın, A & Bakıncak E. (2016) "Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki", **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** 17(1), 98.

3- Çalışmanın Problematiği

Soğuk Savaş dönemiyle birlikte yaşanan güç mücadelesiyle meydana gelen iki kutuplu sistem, ülkelerarası yaşanan gerilimler, ideolojik ayrışma 68 olaylarının ortaya çıkışında son derece etkili olmuştur. Soğuk Savaş döneminde uygulanan siyasi, ekonomik ideolojik yaptırımlar ve uygulanan politikalar sıkışıp kalmış bir kuşağın patlamasına neden olmuştur. Siyasal düzene karşı başlayan eylemler kısa sürede büyük muhalefet dalgası yaratarak tüm dünya gençliğini harekete geçirmiş, büyük kırılmalara neden olmuştur. Toplumsal değişikliklerin yaşanmasına neden olan eylemler kısa sürede yönünü ve yöntemini değiştirmiş, tarihe damgasını vurmuştur. Bu çalışma; 68 olaylarının neden ve nasıl ortaya çıktığı açıklamaya çalışmış ve olaylarının ortaya çıkışını Soğuk Savaş dönemine dayandırmıştır. Soğuk Savaş döneminde yaşanılan kutuplaşmanın oldukça farklı evrelere seyreltmesini açıklarken, yaşanılan süreçte devlet ve birey ilişkilerinin nasıl değişikliğe uğradığını, devletlerin olaylardaki politik tavrını, olayları bastırmadaki tutumu ve olayların süreci anlatılmaya çalışılmıştır. 68 olaylarının ortaya çıkışının, gelişiminin ve sonuçlarının incelendiği tezde, yaşanılan kutuplaşmanın meydana getirdiği değişimler, bunanımlar, tepkiler ve ayrışmalar tahlil edilmiş, yaşanan süreklilikler ve değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4- Çalışmanın hipotezi:

Gelişmemiş bir demokratik sistemlerin varlığı, parlamenter sistemlerin yeteri düzeyde olmaması ve bu durumun sisteme olan güveni sarsması olaylara neden olmuştur. Gösterilerin bir anda radikalleşmesinde anti-otoriter rejim etkili olmuş, öğrenciler, parlamenter sisteme karşı silahlı mücadeleye yönelmişlerdir. Silahlı direnişe her ülkenin tepkisi bir olmakla birlikte, ülkelerin öğrencileri kazanımları, öğrencilere yaklaşımları aynı olmamıştır. Demokrasinin kurumlarıyla birlikte yerleşmiş olduğu toplumlarda 68 olayları bir kazanım olarak görülmüş, ülke kültürünün zenginliği olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma 68 olaylarını anayasaların tanımış olduğu haklara göre nasıl gerçekleştiğini izaha çalışırken, hükümetlerin uygulamış olduğu politikalarla eylemlerin hangi yönde seyrettiği, birey ve devlet ilişkisinin nasıl çatışmaya dönüştüğü, gerilimlerin nasıl meydana geldiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda komünizm ve kapitalizmin tatbik edilen uygulamaları ile yaşanan süreçler tahlil edilerek, gayet barışçıl politikalarla başlayan eylemlerin nasıl yön değiştirdiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

5-Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada, 68 olayları ile ilgili yapılan daha önceki çalışmalar taranarak veriler toplanmıştır. Veri toplama esnasında mahkeme kayıtları kullanılmıştır. Mahkeme kayıtları hem birincil kaynak, hem resmî kaynak hem de olaylara dâhil olan gençlerin kendi ifadeleriyle olayları anlatması bakımında önem arz etmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle sağlanan kaynaklarda doküman analizi yapılmıştır. Böylece yazılı materyallerin analizi ile elde edilen bulgular belirli bir çerçeve içerisinde ve birbiri ile ilişkilendirilmiştir. Kapsamlı bir kaynak taramasından sonra elde edilen bu veriler yorumlanmış ve bu çalışmanın meydana getirilmesine katkı sağlamıştır.

6-Kaynakların Özeti

Bu teorilerimizi desteklemek için 1968 senesinde çıkarılan dönem gazeteleri kanıt olarak kullanılmıştır. Dönemin basını takip edilerek eylemlerin siyasi ve ideolojik yönü dönemi bizzat görenlerin tanıklığından takip edilmiş, eylemcilerin anıları, kendileri ile yapılan söyleşileri, mahkemelerdeki ifadeleri tezde kullanılmıştır. Dönemin politik aktörleri olan gençlerin etkinlikleri, basın açıklamaları, bildirileri, protestoları, kurdukları fikir kulüpleri ve yayınları da takip edilmiştir. Olayların takibinin basın üzerinden ve dönemin dava dosyaları üzerinden değerlendirilmesinin önem arz ettiği düşünülmüştür. Ayrıca dönemin aydınlarının bakış açılarını tanımak, toplum sorunlarını anlamak, halkın zihniyet yapısı hakkında fikir edinmek, anayasal düzenden ne beklediğini anlamak bakımından elde edilen sonuçların bilim dünyasına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Tezde ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar kullanılmıştır. Literatür taramasından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Askeri Ceza Mahkemesi Kararları, Ulucanlar Cezaevi Arşivi, dönemin tirajlı gazeteleri, yurt dışında yayına yapan gazeteler ve TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı) arşivi kullanılmıştır.

7- Çalışmanın Sınırları

Çalışmanın sınırları olarak, 1945 ve 1972 yıl aralığı seçilmiş, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle meydana gelen siyasi ve politik değişiklikler, değişen dengeler ve savaş sonrası meydana gelen iki kutuplu dünyanın oluşturduğu gerilimler 68 olaylarında kendisini göstermiştir. Kutuplar arasında sıkışan ülkelerde meydana gelen olaylar, toplumsal ve siyasal değişim süreçleri bir hareketliliğe sebep olmuş, bu süreçte meydana

gelen öğrenci olaylarının seyri anlatılmıştır. 68 olaylarının ortaya çıkmasını, gelişmesini anlayabilmek için 1945 ve 1972 dönemleri arasında yaşanan olaylar tahlil edilmiştir. Soğuk Savaş dönemi ile beraber Dünyada ve Türkiye'de eş zamanlı meydana gelen 68 olaylarının gelişimine, yayılımına ve etkisini yitirmesine değinilmiştir. Bu bağlamda olayların ortaya çıkışının hangi yönde etkilendiği tartışılmıştır. 68 olaylarına zemin hazırlayan olaylar göz önünde bulundurularak olayların meydana gelmesindeki tarihsel süreçler, olayların hangi koşullarda oluştuğu, toplumsal ve siyasal eleştirilerin hangi konular etrafında yoğunlaştığı araştırılmıştır.

Çalışmanın sağlayacağı katkılar değerlendirildiğinde; dünyada ve Türkiye'de meydana gelen 68 olaylarının karşılaştırılarak değerlendirilmesi daha önce yapılmadığı için önem taşımaktadır. Bununla beraber dünyayı sarsan yılın nasıl bir görünüm sergilediği, toplumsal siyasal gelişmelerle birlikte nasıl bir dönüşüm meydana getirdiği, eşzamanlı yayılan hareketin üniversite gençliği ve toplum arasındaki bağın ne olduğu araştırılmıştır. Tezimiz 68 olaylarını dönem basını ve dava dosyaları aracılığıyla incelenmiş ve 68 olaylarını hem basının gözünden hem de tanıkların ifadelerinden bir analiz etmiştir.

8- Tarihi Arka Plan

II. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan Sovyetler ve ABD arasındaki amansız mücadele, öğrenci eylemlerinin başlamasında etkili olmuştur. ABD'nin ve Sovyetlerin kendi politikalarını hayata geçirmek için uyguladığı yöntemlere karşı bir başkaldırı olarak patlak vermiştir. Gençlik tarafından 1947'lerden itibaren var olan otoriteye karşı örgütlü ve bilinçli bir karşı hareketlenme meydana gelmiş, 1960'ların ortalarından 1970'lerin başlarına değin meydana gelen hareket, uzun dönemli dipten gelen dalgaların farklı coğrafyalarda birbirlerini tetiklemesiyle şekillenmiştir.[5] Batı Almanya, Polonya, Fransa, İspanya, İtalya, Yunanistan, Cezayir, Senegal, Zambiya, Hindistan, Pakistan, Japonya, Güney Kore, Kanada, ABD, Kosta Rika, Venezuela, Kolombiya, Ekvator, Arjantin ve daha birçok ülkede düzeni tehdit eden öğrenci ayaklanmaları ortaya çıkmıştır. Hem kapitalist hem de sosyalist düzeni tehdit eden böyle bir ayaklanma daha önce meydana gelmemiştir. 1968 eylemleri birbirinden çok farklı meseleler için ayaklanan gençlerin, kurulu düzene

[5]Marcuse, H. (1998).“Yeni Baskı Döneminde Hareket: Bir Değerlendirme”, **Cogito**, Sayı;14, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 72.

karşı meydana gelen yabancılaşma ve her türlü otoriteye karşı duydukları öfke sonucunda ortak olarak gerçekleştirdikleri bir başkaldırı hareketi olarak doğmuştur. [6]

Fransa'da başlayan öğrenci hareketleri yaşam standardını yükseltmek isteyen küçük bir burjuva sınıfının isyanı niteliğini taşımıştır. Özellikle dünya kapitalizminin başkentleri gerek kapsamı gerekse yaygınlığı bakımından 20. yüzyılın en büyük toplumsal muhalefet dalgasına ev sahipliği yapmış ve büyük değişimin yaşanmasına ön ayak olmuştur.[7] Mayıs 1968'de Fransa'da gerçekleşen öğrenci eylemleri ile birlikte bir yandan da kitlesel işçi eylemlerinin meydana gelmesi Fransa'yı proleter devrimin eşiğine getirmiştir. Yaklaşık 10 milyon işçinin fabrikaları işgal etmesiyle ülkenin ekonomik yaşamı felç olmuştur. De Gaulle hükümetine karşı Nanterre Üniversitesi'nde başlayan öğrenci hareketine, işçilerin de destek vermesi; ülke çapında ayaklanmalara, fabrika işgallerine ve genel grevin yaşanmasına neden olunmuştur.[8]

İtalya'da, egemen ideolojinin reddi ile işçi sınıfı hareketi arasında bir eşzamanlılık ortaya çıkarmış, işçi ve öğrenci mücadeleleri örtüşerek işgaller gerçekleştirilmiştir. İtalya'da Komünist Parti ve onun denetimi altındaki sendikalarla birlikle verilen mücadeleler, hem fabrikalarda, hem de toplumun bütününde işçi sınıfı mücadelelerinin yaygınlaşmasını ve güçlenmesini sağlamıştır.[9] Almanya'da eylemler, Almanya'nın olağanüstü hal yasalarıyla otoriter bir devlete dönüşmesine duyulan tepkiyle ortaya çıkmıştır. Batı Berlin'de ortaya çıkan gençlik hareketlerini Doğu Berlin'den kaçan öğrenciler başlatmıştır. Almanya'da Eylül 1969'da sendikalardan bağımsız kitle grevleri, keskin sınıf mücadelesini arttırmıştır. 1968 kuşağındaki birçok öğrenci önderinin düşünceleri, Frankfurt Okulu, varoluşçuluk ve işçi sınıfının devrimci rolünü reddeden değerlerle ve Marksizm'le biçimlenmiştir.[10]

ABD'de yurttaşlık hakları, Vietnam Savaşı, feminizm, otoriteye, geleneksel ahlaka başkaldırı, cinsel baskı, işçi hakları, ırksal ayrımcılık, öğrencileri harekete geçiren 68 olaylarının en önemli etkenlerden biri olmuştur. Özellikle ABD'nin Vietnam'da yaptığı

[6]Karaömerlioğlu, M. A. (2019).“Bir Uluslarüstü Kuşak Olarak 1968'liler Üzerine Bir Deneme,” **68'e Bugünden Bakmak,** (Der: Ayhan Bilgin), Ankara, Ütopya Yayıncılık, 219.
[7]Demirkıran, Ö. (2007). “Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 3(5),87.
[8]Yaraşır, V. (2020). **Kolektif Aksiyon - İşçi Sınıfı Mücadele Tarihi,** İstanbul, Emek ve Onur Yayıncılık,2.
[9]Aydoğanoğlu, E. (2011). **Dünyada ve Türkiye'de Sendika-Siyaset İlişkisi**, İstanbul, Kültür Sanat Sendikası, 39.
[10]Sönmez, G. (2019). “Batı Avrupa'da Sol Tandanslı Terörizmin Yükselişinin ve Düşüşünün Arkasındaki Faktörler: Kızıl Ordu Fraksiyonu ve Kızıl Tugaylar Örnekleri”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 15 (31), 474.

savaş öğrencilerin yoğun tepkilerine neden olmuştur. On binlerce Amerikalı genç, Vietnam Savaşı yüzünden canından olmuş, sakat kalmış, psikolojik travma yaşamıştır.[11] Amerika'daki 68 gençlik hareketi, 1965 yılında başlayan siyahîlerin sivil haklar mücadelesiyle 1970'li yıllara kadar devam etmiş, giderek artan olaylar ve olayların meydana getirdiği değişim ve etkileşim kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. ABD'de siyahîlerin vatandaşlık hakları için verdiği mücadele hem ABD'de hem de Avrupa'da geniş yankı bularak sömürgecilik ve nükleer silah karşıtı eylemlere dönüşmüştür.[12]

Sömürgelerin bağımsızlıkları için verdikleri amansız mücadelede, muazzam bir savaş karşıtlığı hareketini yaratmış, savaş sonrası doğan kuşak özgürlük mücadelesi veren uluslar için her türlü adımı atmaktan çekinmemiştir. Olaylar protesto edilmiş, sömürgelerin sisteme karşı verdikleri mücadele dünya gençliği tarafından desteklenmiştir.[13] Sovyet baskısından kurtulmanın çarelerini arayan Doğu Blok'u ülkelerine 68 gençliğinden destek gelmiş, Sovyet rejimi kınanmıştır. Sovyetler, Doğu Avrupa'da uyguladığı otoriter baskı rejimiyle sınıf mücadelelerini yeniden gün yüzüne çıkarmıştır. Doğu Avrupa ülkeleri tarafından komünist sisteme yönelik ayaklanma ve isyanlar gerçekleştirilmiştir.[14] Komünist rejimler altında çok sayıda katliamlar yaşanmış, 68 kuşağı bir taraftan kapitalist diğer taraftan da komünist rejimlerinin baskılarına, emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı tepkilerini ortaya koymuştur.[15]

68 olayları diktatörlük karşıtı eylemler olarak da gerçekleştirilmiş, Franco rejimine karşı İspanya'da baasçıların ve işçilerin verdiği mücadele uluslararası konjonktüre kitlesel bir eylem olarak geçmiş, hafızalarda yer edinmiştir. Küba'da Ernesto Che Guevera ve Fidel Castro önderliğinde gerçekleşen sosyalist devrim tüm dünya gençliğini derinden etkilemiştir.[16] Gerilla eylemlerinin temelinde Castro ve Guevera'nın modeli yer almıştır. Latin Amerika'nın küçücük ülkesinin diktatör Batista'yı devirerek ABD'ye kafa tutması

[11]Pakman, T .(2019). "1968 Kuşağı Romantizminin 52. Yılında Toplumsal, Ekonomik ve Siyasi Değişimler İle Sanata Yansıması", **Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi**, 6(47),4371.
[12]Betts, R. F. (2018). **Dekolonizasyon: Dünyada Sömürgelerin Bağımsızlaşma Süreci- 1945-1997**, Çev: Yusuf Yazar, İstanbul, Büyüyen Ay Yayınları, 12.
[13].Harman, E. S, Chomsky, N. (2012), **Rızanın İmalatı Kitle Politikasının Ekonomi Politiği,** Çev: Ender Abadoğlu, İstanbul, BGST Yayınları, 34.
[14]Karadeli, C.(2020). "Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı", **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 4 (1),45.
[15]Timurtaş, M. E (2018). "Çin Halk Cumhuriyetinin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü", **Sakarya İktisat Dergisi,** 7(1),57.
[16]Çakı C. (2018). "İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçilerin Antifaşist Propagandası", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 6 (12),252.

devrime sempati duyan hatta duymayan herkesi etkilemiştir. Fidel Castro tüm dünyada direnişin sembolü olmuştur.[17]

Türkiye'de siyasal çatışmaların yaşanması öğrenci hareketlerinin temelini oluşturmuştur. 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye'de görülmeye başlayan öğrenci olayları DP'nin antidemokratik uygulamalarına karşı duyulan tepki ile başlamış, eylemler siyasetin gidişatını önemli ölçüde etkilemiştir. 1968'de Avrupa'da yaygınlaşan gençlik hareketleri, Türkiye'deki üniversite gençliğinde de görülmüştür.[18] 1961 Anayasasının ülke genelinde oluşturduğu geçici özgürlük ortamından yararlanan üniversite gençliği, sol akımlarla tanışmış, sosyalist öğrenciler arasında ittifak arayışları başlamıştır. 1968 senesi boyunca öğrenciler üniversitelerin sağlamış olduğu özerlikten faydalanarak her türlü düşünce ve ifadelerini özgürce dile getirmişlerdir.[19]

İlk öğrenci eylemi Haziran 1968'de Ankara Üniversitesinde boykotla başlamış ve bunu öteki üniversitelerdeki eylemler takip etmiştir. Bunda üniversite topluluklarının payı oldukça fazla olmuştur. Vietnam Savaşı, Küba Devrimi, Maoistlerin gerilla eylemleri Türkiye'de de etkili olmuştur. Gençlik antiemperyalist akımlardan etkilenmiş ve bu doğrultuda gösteriler yapmıştır. Buna rağmen AP'nin Amerika ile yakın ilişkiler içerisinde olması tam bağımsız Türkiye hayalini kuvvetlendirmiştir.[20] Üniversitede reform talebiyle başlayan eylemler, giderek siyasi bir anlam kazanmıştır. Siyasallaşan eylemlerle hükümetin sol görüşlü öğrencilere karşı aldığı tutum değişmiştir. Polisin olayları kontrol etmede uyguladığı şiddet yöntemiyle, sol görüşlü öğrenciler kendilerini savunmak için silahlanmaya başlamışlardır. 70'li yıllar itibariyle de sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında yaşanan çatışmalar sebebiyle öğrenci eylemleri olmaktan çıkarak gerilla hareketlerine dönüşmüştür.[21]

Son derece demokratik taleplerle başlayan öğrenci eylemleri yerini her geçen gün artan şiddet eylemlerine bırakmıştır. Sağ ve sol arası yaşanan gerilim hızlanırken 12 Mart Askeri Muhtırasına gidiş sürecini de hızlandırmıştır. Bu süreç üniversite baskınlarını ve üniversitelerde ateşli silahların kullanımı artırmıştır. Artan şiddet olayları ile birlikte çok

[17]Zileli, G. (2006) "Bugünden Bakınca Ernesto Che Guevera", **Birikim Dergisi**, Sayı, 204, 114.
[18]Çavdar T. (2004). **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze**, Ankara, İmge Kitapevi, 77.
[19]Bank, R. B. (2019). "Ekim Devrimi'nin Düşünsel Etkisi ve 1960'dan 1970'e Türkiye Solu'nun İktidar Mücadelesinde Farklı Kuramsal Açılımlar", **Alternatif Politika Dergisi**, 11 (3), 563.
[20]Erten, B. (2014). **Türkiye'de 68", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce** Cilt 8/Sol, İstanbul, İletişim Yayınları, 836.
[21]Karakök, T. (2011)." Menderes Dönemi'nde (1950 – 1960) Türkiye'de Eğitim", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 1 (2), 95.

sayıda yasadışı olaylar gerçekleştirilmiştir.[22] Öğrenci eylemleri 1970 yılından itibaren diğer toplumsal kesimlerin de destek ve yardımlarıyla silahlı anarşist hareketlere doğru evrilmiştir. Bu dönemde milliyetçi eğilimlerin de yükseldiği öğrenci hareketleri meydana gelmiştir. Bu durum sağ-sol çatışmasını daha da keskinleştirmiş, şiddet olayları ve siyasi cinayetler, katliamlar artırmış, AP'nin sola karşı uyguladığı şiddet daha da artmıştır.[23]

Yükselen anti-emperyalist ve demokrasi talebi içinde yer alan devrimci gençler Vietnam Devrimi, Filistin Kurtuluş Savaşı, Küba devrimi ve Latin Amerika'daki devrimci hareketlerden oldukça etkilenmişlerdir. Köylerden şehirlere doğru genişleyecek bir gerilla hareketi meydana getirmek istemişlerdir. Bu sebeple 1971'de THKO[24], THKP-C[25], TİİKP[26] gibi silahlı gerilla hareketleri meydana gelmiş ve devlete devrimci tarzda meydan okuma askerin ayak seslerinin duyulmasına neden olmuştur. Artan şiddet olayları ve huzursuzluklarla birlikte ekonominin de kötüye gitmesi askerin 12 Mart 1971'de muhtıra vermesine neden olmuştur. Muhtırayla beraber demokratik süreç askıya alınmıştır.[27]

1971 muhtırası sonrası TİP ve sol görüşlü dernekler kapatılmıştır. 12 Mart askerî müdahalesi AP'yi etkilediği kadar CHP'yi de etkilemiş, CHP yönetiminde muhtıra sebebiyle görüş ayrılıkları yaşanmış ve parti genel sekreteri Bülent Ecevit görevinden istifa etmiştir. 11 ilde sıkıyönetim ilan edilerek grevler yasaklanmıştır. Çok sayıda ihraç ve tutuklama gerçekleştirilmiştir. Hapishanelerde pek çok genç işkenceye ve kötü muamele maruz bırakılmıştır. Demokrasinin ve adil yargılanmanın ortadan kaldırıldığı bu süreçte Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan 6 Mayıs 1972'de idam edilmiştir.[28]

---

[22]Höke, M. E. (1989). **1960'lardan 1980'e Gençlik ve Mücadelesi**, İstanbul, Simge Yayınevi, 1989, 35.
[23]Şahin, H. (2010). "Türkiye'de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi," **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 7, 27.
[24]Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
[25]Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
[26]Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
[27]Acar H. (2018)."Türk Siyasal Hayatında Anti-Demokratik Bir Müdahale Örneği Olarak 12 Mart 1971 Muhtırası"**, Türk Siyasal Hayatı Osmanlı Modernleşmesinden Günümüze**, Editör: Dr. Hasan Acar, Ankara, Nobel Yayınevi, 464.
[28]Coşkun Y. (2016). "12 Mart 1971 Muhtırasının İngiliz Arşiv Belgelerindeki Yansıması," **Tarih Okulu Dergisi,** 9 (XXVIII), 305.

BÖLÜM 1

DÜNYA'DA GENÇLİK HAREKETLERİNE ZEMİN HAZIRLAYAN OLAYLAR

1.1. II. Dünya Savaşı

68 olaylarının meydana gelmesinde pek çok etken mevcuttur. I. Dünya Savaşı ile başlayan yönetim değişiklikleri, Ekim Devrimi ile gelişen siyasal mücadele, II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan gelişmeler, Sovyetlerin komünizmin tesisi için Doğu Avrupa'da uyguladığı yöntemler ve meydana gelen direniş, Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler ve Amerika arasında yaşanan amansız gerilimler 68 olaylarının zeminini hazırlamıştır.[29] Amerikan emperyalizmi altında ezilen ulusların bağımsızlık mücadelesi, Üçüncü Dünya ülkelerinde meydana gelen devrimci hareketler ve Polonya'da meydana gelen işçi eylemleri 68 olaylarındaki siyasal mücadelelerin yönünü tayin etmiştir. Tek tip, tek kalıp, gelenekçi yaşam biçimine duyulan tepki ile de eylemler başlamıştır.[30]

1939 ila 1945 tarihleri arasında gerçekleşen ve 39 milyonun üzerinde insanın ölümü ile sonuçlanan II. Dünya Savaşı, çok sayıda yıkıma sebep olmakla birlikte dünyadaki dengeleri de altüst etmiştir. İnsanlık tarihinin acımasız savaşlarından birisi gerçekleşmiş, savaşta uygulanan yöntemler toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel bakımdan köklü değişimlere yol açmıştır.[31] Ülkelere yüklenen savaş tazminatlarının çekilmez bir hal alması, yokluklar, 6 milyonu bulan işsizlik, savaş yatırımlarının meydana getirdiği ekonomik buhran, savaş boyunca sanayi ve zirai üretime gereken yatırımların yapılamaması, savaş sonrası gıda maddelerinin alımında yaşanılan sıkıntılar toplumsal sorunlara neden olmuştur.[32]

Başlangıçta kıta Avrupa'sının savaşı olarak başlayan II. Dünya Savaşı, daha sonra Sovyetlerin, Japonya'nın, ABD'nin ve diğer dünya devletlerinin aktif katılımıyla bir dünya savaşı halini almıştır. Dünya kısa sürede bloklaşmaya başlamış, Almanya, İtalya ve Japonya mihver bloğunu oluştururken İngiltere ve Fransa müttefik bloğunu oluşturmuştur.

[29]Laçiner, Ö. (1998).“Bir Aydınlanma ve Aydın Hareketi Olarak '68”, **Birikim Dergisi**, Sayı:109, Mayıs, 20.
[30]Armaoğlu, F. (1991). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara, İş Bankası Yayınları, 222.
[31]Hart, L. (2015)**. II. Dünya Savaşı Tarihi**, Cilt: II, İstanbul, YKY, 1350.
[32]Arduç, İ. (1999). **İkinci Dünya Savaşı,** 1 Cilt, Ankara, Kaslaş, 21

Müttefikler arasındaki sıkı işbirliğine karşılık mihver ülkeleri çoğunlukla birbirlerinden bağımsız olarak savaşmıştır.[33]

Savaşa katılan ülkeler tüm ekonomik, endüstriyel ve bilimsel güçlerini, sivil ya da askerî kaynak farklılığı gözetmeksizin savaş için seferber etmiştir. Savaş Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle başlamış ve Mayıs 1945'te Almanya'nın yenilgisi ile sonlanmıştır. Uzak Doğu Asya'da ve Pasifik'te ise savaş Temmuz 1937'de Japonya'nın Çin'i işgaliyle başlamış ve Ağustos 1945'te Japonya'nın teslim olmasıyla sona ermiştir. II. Dünya Savaşı Avrupa Savaşı ve Uzak Doğu ile sınırlı kalmayarak Kuzey Afrika, Doğu Asya ve Pasifik'in tamamına sıçramış, çok şiddetli çatışmalara dönüşmüş ve savaş sona erdiğinde her kıtayı etkileyen olaylar meydana gelmiştir.[34]

Ülkelerarası sınırlarda meydana gelen değişikler, işgal edilen ülkelerde uygulanmaya çalışılan yönetim değişiklileri, savaşın neticesinde meydana gelen sınır dışı ve zorunlu göçler, tutsaklara uygulanan kötü muamele, şiddet, yetersiz beslenme, psikolojik travma, atom bombalarının yol açtığı nükleer etkiler insanlığı derinden etkilemiştir.[35] Acımasız katliamların gerçekleştiği savaşta insanlık onuru son derece zedelenmiş, derin kırılmalar meydana gelmiştir. Planlı soykırımların gerçekleştirildiği savaşta; meydana gelen ölümler, nükleer silahlarla gerçekleştirilen katliamlar, şehir merkezlerine atılan bombalar, esir kamplarında tutulanlar ve kaçmaya çalışırken kurşuna dizilenler insanların belleklerinde unutulmayacak izler bırakmıştır.[36]

ABD'nin savaşta sivil halkın üzerinde nükleer silah kullanması insanlık tarihi için utanç kaynağı olmakla birlikte Amerika karşıtı eylemlerin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. II. Dünya savaşında kullanılan silahlar, savaşta kullanılan yöntemler ve savaş sonrası meydana gelen hak ihlalleri dünya barışını tehdit eden noktaya ulaşmış, mevcut gerilimi daha tırmandırmıştır.[37] Oldukça yoğun insanlık suçunun işlendiği savaşta etnik

[33]Emiroğlu, H.(2007). "İkinci Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Küresel ve Bölgesel Aktör Devlet Davranışların Çözümlenmesi", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1 (14), 70.
[34]Başarır M & Başarır, M. (2017). "İkinci Dünya Savaşı'nın Başlangıç ve Bitiş Evrelerinde Gazete Manşetleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz," **The Journal of Academic Social Science,** 5 (52), 204.
[35]Bakırtaş, İ, Tekinşen, A. (2004)."Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politiği," **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı: 12, 89.
[36]Ekinci O. (2018). "Kültürün İlhakından İlhakın Kültürüne: Almanya İle Avusturya'nın Birleşmesi (Anschluss)", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22, (3), 1608.
[37]Artuç, İ. (2003). **İkinci Dünya Savaşı**, İstanbul, Kaslaş Yayınevi, 9.

kökeni ya da dini inancı nedeniyle insanlar türlü işkencelere tabii tutulmuş, savaş suçluları savaş sonra kurulan Nürnberg ve Tokyo Mahkemelerinde yargılanmışlardır.[38]

Yahudilere insanlık tarihin en acımasız vahşeti uygulanmış, oldukça zor yaşam koşullarıyla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Nazi Almanya'sının ırkçı politikaları sebebiyle 1,1 milyon Yahudi Polonya'daki Auschwitz ve Birkenau Kamp'ında katliama uğramış, deneylere tabii tutulmuş, krematoryumlarda yakılmıştır. 1939 ve 1945 yılları arasında altı milyon Yahudi soykırımsal bir yöntemle ortadan kaldırılmıştır.[39] Yaşanan olaylar ülkelerinden kaçmaya mecbur bırakılan Yahudilerin belleklerde derin izler bırakmıştır. Yahudi katliamı hem Almanya'da meydana gelen 68 olaylarının temelini oluşturmuş hem de ırkçılık karşıtı eylemlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Olay Doğu Almanya'da Rudi Dutschke'yi[40], Fransa'da da Kızıl Dany'i[41] hareketin öncüsü yapmıştır.[42]

Savaşın yıkıcı etkisi yalnızca Avrupa halkı ile sınırlı kalmamış, dünyanın pek çok yerindeki sivil halkın yaşamını da etkilemiştir. Akdeniz'deki işgaller bölge halkının hayatta kalma mücadelelerine dönüşmüş, savaşın bölge hakları üzerindeki öfkesi bağımsızlık mücadelesini kamçılamıştır. Özellikle Fransa'nın Cezayir politikasına muhalefetle başlayan 68 eylemleri kısa sürede sömürge altındaki ulusları etkilemiş, ABD'deki siyahîlerin temel haklarını kazanmalarında cesaret vermiştir.[43] Emperyalizm ve sömürgecilik karşıtı eylemler 68 gençliğinde mücadele edilmesi gereken bir durum meydana getirmiş, milli bağımsızlık hareketleri desteklenmiş, eşitlik, kardeşlik ve bağımsızlık sesleri yükselmiştir.[44]

II. Dünya Savaşının sonra ermesiyle emperyalist güçlerin bölge hâkimiyetleri derinden sarsılmıştır. Savaşının ardından gelişen bağımsızlık mücadeleleri ve 68 eylemcilerinin mücadeleye olan destekleriyle emperyalist güçler ölümcül bir darbe almıştır. 1954'te Fransız yönetime karşı başlayan Vietnam direnişi, Amerikan yönetimine

[38]Otaç, T. (2019). "İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları ve Türkiye İçin Önemi," **Genel Türk Tarihi Araştırma Dergisi**, 1,(1),114.
[39]Aktaş, M. (2019). "Antisemitizm ve Nazizm", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 12 (68), 294.
[40]1968 eylemlerinde Almanya'daki öğrencilerin lideridir. Doğu Almanyalı olduğu için anti-komünisttir.
[41]1968 eylemlerinde Fransa'daki öğrencilerin lideridir.
[42]Aydın M. K.(2019)."II. Dünya Savaşı'nda Türkistan Lejyonu: Kuruluşu, Faaliyetleri ve Türkiye'nin Yaklaşımları", **Tarih Okulu Dergisi (TOD**), 12, (XLI), 633.
[43]Çetinkaya, S. G. (2019). "İkinci Dünya Savaşı'nda Malta'da Müttefik-Mihver Mücadeleleri ve Halk Üzerindeki Etkileri," **Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi,** 4 (1),172.
[44]Uçarol, R. (2013) .**Siyasi Tarih,(1789-2010)**, İstanbul, Der Yayınları, 686

verdiği amansız mücadele ile şahlanmış, Rodesia'nın İngiliz hükümetine karşı verdiği bağımsızlık mücadelesi sömürge altındaki ulusları cesaretlendirmiştir.[45]

Sovyetlerin Doğu Avrupa'daki politikaları kapitalizm ve komünizmi karşı karşıya getirmiş, komünizme olan inancı sarsmış, Sovyetlerin itibar kaybına neden olmuştur. Sovyetlerin Avrupa'da tahsis etmeğe çalıştığı ekonomik sistemin çökmesine ve Almanya'nın yeniden güçlenmesine neden olmuştur.[46] Doğu Avrupa'da ve Balkanlar'da komünist dikta rejimine karşı verilen mücadele komünizm ve emperyalizm karşıtı kitlesel mücadele dalgasının başlangıcını meydana getirmiş, kısa sürede tüm bölgelere yayılmıştır. Bu durum 68 gençliğini toplumsal muhalefetin merkezi haline getirmiştir.[47] Savaş sonrası yayılmacılığa karşı geliştirilen "politik bütünleşme" devletlerarası ilişkileri düzenlemek için başvurulan bir yöntem olmuştur. Bu politik bütünleşmede en çok etkilenen ve zarar gören işgal altındaki uluslar olduğu için bağımsızlık mücadeleleri başlamıştır.[48]

Avrupa devletlerinin dünya hâkimiyetinde söz söyleme talepleri Avrupa'nın yakılıp yıkılmasına, ikiye bölünmesine, sömürgelerini kaybetmesine, uzun yıllar sürecek ekonomik buhranlar yaşamasına neden olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın Avrupa'ya getirdiği ekonomik, politik, sosyal yıkım Amerika ve Sovyetlerin bölge üzerindeki rollerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır.[49] Bozulan ekonominin ve toplumsal sorunların giderilmesi için kapitalist sistemin getirilerinden faydalanılmış, kapitalizmin artan yükselişi ülkelerarası ekonomik rekabetin artmasına ve ABD'nin bu rekabetten mutlak güç olarak çıkmasına neden olmuştur.[50] Bu durum Avrupa'nın dünyanın merkezi olma konumundan çıkmasına, gücünün zayıflamasına ve gelecekte ancak birleşmiş bir Avrupa ile dünya politikasına yön verebileceği gerçeğini ortaya koymuştur. Avrupa'nın savaş sonrası içinde bulunduğu durum ebeveynler ile kuşak çatışması yaşacak olan 68 kuşağını doğurmuştur.[51]

---

[45]Çakı C &, Ozan M, & Çakı G. A. (2018). "Balkanlarda Bir Nazi Ordusu: Nazi Propaganda Afişlerinde Hançer Tümeni" ,**Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, 7(2),61.
[46]Sancaktar C.(2019)."Sosyalist Yugoslavya'nın Yıkılışında Hırvat Milliyetçiliğinin Rolü", **Akademik İncelemeler Dergisi,** 14(1), 55.
[47]Çınar, B. (2014). "İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İki Cepheli Savaş Sorunu", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 10 (20),174.
[48]Öncü, A. S. Ekinci O.(2014)."Almanya, Sovyet Rusya, Saldırmazlık, Moskova Paktı, İkinci Dünya Savaşı," **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 182 (182), 257.
[49]Yıldız Ö. (2019). "II. Dünya Savaşına Genel Bir Bakış", **Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 6 (12), 66.
[50]Kennedy, P.(1989). **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri,** çev; Birtane Karanakçı, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 432.
[51]Ataöv, T. (2008). **İkinci Dünya Savaşı**, İstanbul, İleri yayınları,100.

Dünya hâkimiyetine yönelik politikaların uygulanması için ülkeler kendi çıkarları doğrultusunda sürdürülebilir politikaları tahsis etmiş, bunun için gizli ya da açık çeşitli anlaşmalar ve konferanslar düzenlemişlerdir. Tarafların, ortak çıkarlarına değinen konular hakkında karşılıklı bilgi edinmek üzere, sürekli olarak birbirleriyle temas halinde kalacakları belirlenmiştir.[52] Anlaşmalar siyasal düşünce ve çıkar farklılığı olan devletleri bir araya getirmiş, aynı zamanda savaş sonrası dünya politikasının yönünü tayin etmiştir. Yeni bir dünya düzeninin kurulmasını kendi çıkarları doğrultusunda tahsis etmek isteyen devletler politik ve ahlaki değerleri göz ardı ettikleri için anlaşmalar uzun ömürlü olmamıştır.[53]

II. Dünya Savaşının sonuçlarına bakıldığında kazananın olmadığı anlaşılmaktadır. Savaş yalnızca ekonomiye ve politikaya zarar vermemiş, aynı zamanda insanlık açısından da telafisi mümkün olmayan sonuçlar meydana getirmiştir.[54] Sovyetlerin Doğu Avrupa'yı ele geçirmesiyle komünizm güçlenmiş, ABD'nin de Batı Avrupa'ya hâkim olmasıyla kapitalizm güçlenmiştir. Amerika ve Sovyetlerin yayılmacı politikalarından tüm dünya etkilenmiş, ülkelerde antikomünist, antikapitalist propagandalar gerçekleştirilmiştir.[55] II. Dünya Savaşı sonrası sistem karşıtı hareketler meydana gelmiş, toplumsal hareket dalga dalga tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu hareketler dünyayı dönüştürmek adına baskıcı ve otoriter değerlere karşı başlatılmış ve tüm dünyayı sarsmıştır.[56]

1.2. Pasifik'teki Gelişmeler

Japonya'nın Mançurya'yı ele geçirmesi, Asya kıtasındaki geniş ihtiraslarının ilk basamağını teşkil etmiştir. Güneydoğu Asya'daki maden yataklarına sahip olmak isteyen Japonya, Çin'i kontrolü altına almak istemiştir. Japonya'nın yayılmacı siyaseti ABD'yi tedirgin etmiş, II. Dünya Savaşı boyunca izlemiş olduğu tarafsızlık politikasını bozmuştur. Japonya'nın Uzakdoğu politikası ABD'nin çıkarlarına ters düştüğünden iki ülke arasında siyasi gerginliğe neden olmuştur.[57] Japonya Pasifik'te kendisine engel olmak isteyen ABD'ye karşı Pearl Harbor Baskını gerçekleştirmiştir. Pearl Harbor Baskınıyla 12

[52]Yalçın, O. (2011).“İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 47, 701-731.
[53] Sander, O (2015). **Siyasi Tarih (1918-1994)**,Ankara, İmge Yayınevi, 410
[54]Cook, P. (2009). “İtalya ve Yeni Gerçeklik”, Çev: Hasan Ramazan Yılmaz, **İLEM**, 4 (4), 115.
[55]Ciano, K. G. (2017). **Savaş Günlükleri, 1939-1943,** Çev: Selçuk Uygur, İstanbul, Kronik, 450.
[56]Yıldız, Ö. (2019). “II. Dünya Savaşına Genel Bir Bakış”, **Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 6, (12), 67.
[57]Akçadağ, E. (2010). “Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları’’, **Bilge Strateji Dergisi**, 2 (3), 5.

Amerikan savaş gemisi hasara uğratılmış, batırılmış ve 188 savaş uçağı düşürülmüş, çok sayıda Amerikan askeri ile 68 sivil ölmüştür.[58]

Pearl Harbor saldırısından sonra Japonlar, büyük başarılar kazanmış, Pasifik'te birçok bölgeyi işgal etmişlerdir. Japonların ilerlemesi ancak 1942 yılının sonları doğru durdurulabilmiştir. [59] ABD, Japonların kayıtsız şartsız teslim olması için 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya, 9 Ağustos 1945'te Nagasaki'ye atom bombasını atmıştır. Atom bombası saldırısı dünya askeri tarihinde gerçekleştirilen tek nükleer saldırı olmuştur.[60] Hiroşima'yı yerle bir eden atom bombası 140 bin kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bombanın etkisiyle meydana gelen radyoaktif yağmur çok sayıda can kaybına neden olmuştur. Hiroşima'ya ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları kanser, fiziksel engel, psikolojik pek çok hastalığa sebebiyet vermiştir.[61]

Amerika, Japonya'nın önemli şehirleri olan Hiroşima'ya ve Nagazaki'ye atom bombası atarak Japon ilerleyişini durdurmuş, fakat uluslararası ilişkilerin dönüşüm geçirmesini engelleyememiştir. İnsanlık tarihine kara bir leke olarak geçen Hiroşima soykırım olarak değerlendirilmiş ve tüm dünyanın tepkisini çekmiştir. Kimyasal silahların kullanılması güç dengelerini değiştirdiği için ülkeler birbirlerine doğrudan silah kullanmak yerine gözdağı vermiş ve soğuk savaş dönemini başlatmıştır.[62] Pasifik Savaşı, dünyanın politik düzenini ve sosyal yapısını derinden etkilemiştir. Dünyadaki güç dengesinin değişmesine neden olan savaşın sonucunda iki kutuplu yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. Sovyetler komünizmi yerleştirmeye çalışırken, ABD, ise kapitalizm aracılığıyla ekonomik üstünlüğü sağlamaya çalışmıştır. Savaşın ekonomik sefaletini oldukça hafif atlatan ABD, savaşta hezimet yaşayan ülkeleri kendine borçlandırarak sömürgecilik düzenini sürdürülebilir ekonomik kalkınma modelini uygulamaya koymuştur.[63]

Sovyetler ise anti sömürgeci tutumunu işgalci anlayışa dönüştürmüştür. Doğu Avrupa'da komünizmi inşa etmek istemiş ve ülkelerin kendi geleceklerini belirme haklarını ellerinden almıştır. Sovyetler otoriter siyasi yönetim anlayışıyla bölgelerde

[58]**Uluslararası İlişkiler Tarihi, Diplomasi Tarihi**. (2013). Cilt:5, Çev: Ali Rıza Dirik, İstanbul, Evrensel Kitap, 112.
[59]Arıkanoğlu, N. (2016). "Anarşik Düzenden Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş Milletlerin Rolü", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2,(1), 75.
[60]Kızılcı, S, Tamer K. (2019)."İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya Karşıtı ABD Propaganda Posterlerinin Korku Çekiciliği Bağlamında İncelenmesi", **Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1 (I) ,65.
[61]Hart, L. (2015). **İkinci Dünya Savaşı Tarihi 2,**Çev: Kerim Bağrıaçık, İstanbul, YKY Yayınları, 738-739.
[62]Özer, İ. (2011). "II. Dünya Savaşı'nda Japonya'ya Atılan Atom Bombalarının Türkiye Basınındaki Yansımalar", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10 (11), 256.
[63]Cartier, R. (2009). "İkinci Dünya Savaşı", Çev. Safa; Kılıçlıoğlu, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 24 (1), 21.

hâkimiyet kurmak istemiş, uygulamış olduğu politika yalnızca kendisine zarar vermemiş bütün insanlığa büyük zararlar vermiştir. İnsanlar özgürlük için sokaklara dökülmüştür.[64] ABD, tüm dünyayı komünizme karşı koruma sorumluluğunu üstlenmiştir. ABD'nin komünizmin tehlikeli olduğuna dair söylemleri güvenlik algılarının yaratılmasında ve yönlendirilmesinde de etkili olmuştur. ABD'nin bu korkusu ve korkusuna dair önlemleri Sovyetlerin yıkılışına kadar devam etmiştir. Sovyetlerin yıkılmasıyla ABD'nin dış politikadaki söylem ve uygulamaları da değişmiştir.[65]

1.3. Soğuk Savaş Dönemi

II. Dünya Savaşı, 1945 Mayıs ayında Avrupa'da, Eylül ayında da Asya'da sona ermiştir. Savaşın sona ermesiyle bu kıtalardaki güçler dengesinde büyük boşluklar meydana gelmiştir. Bunda İngiltere ve Fransa'nın savaştan büyük ölçüde yıpranmış olarak çıkması önemli rol oynamıştır. Bu devletlerin kendilerine gelebilmeleri için uzun yıllara gereksinimleri olduğundan savaştan sonra Avrupa bir güç merkezi olarak dünya politika sahnesinden çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece dünyadaki güç dengesi değişerek ABD ve Sovyetlere kaymıştır. Ülkeler arasındaki rekabet iki kutuplu bir denge sorununu ortaya çıkarmış ve uzun yıllar boyunca etkisini hissettirmiştir.[66]

Soğuk Savaş, ABD liderliğindeki Batı Bloğu ülkeleri ile Sovyetler liderliğinde Doğu Bloğu ülkeleri arasında 1947'den 1991'e kadar süren uluslararası siyasi ve askeri gerginliklerin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde ülkeler arasında anlaşma kuralları ortadan kaldırılmış, gücün sınırlarına göre hareket alanı sağlanmıştır. Diplomasi ortadan kaldırılmış, gerilim hayli yükselmiş ve dengeler tamamen güç unsurları arasında gerçekleşmiştir.[67] Bu dönemde sosyalist hareketlerin yükselmesi, halk demokrasileri kurularak sosyalist düzene geçilmesi Amerika tarafından tepkiyle karşılanmış ve sosyalizme karşı güç birliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylece bir silahlanma yarışı başlatılarak Sovyetler ve bağlaşıkları çerçevesinde Amerikan üslerinin ve askeri blokların kurulmasına yönelik, Soğuk Savaş dönemi başlamıştır.[68]

---

[64]Akın, F. (2017). "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yenidünya Düzeni ve Türkiye," **İş ve Hayat Dergisi**, 3 (5), 122.
[65]Akçay, E. & Akbal Ö. (2013)."ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik", **Yönetim Bilimleri Dergisi**,11, (22), 17.
[66] Uçarol, R. (2015). **Siyasi Tarih (1789 - 2014)**,İstanbul, Der Yayınları, 658.
[67]Sander, O. (2015)**. Siyasi Tarih (1919-1994)** ,Ankara, İmge, 265
[68]Tellal, E. (2002), "Kronik Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi?,'' **Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 57,(2), 203.

Soğuk Savaş döneminde ülkeler arasında siyasi ve askeri gerginliklerin yaşanması güvenlik bloklarının kurulmasına neden olmuştur. NATO'ya üye olan ülkeler Batı Bloğuna dâhil, ABD yanlısı, kapitalist ve antikomünistir. Varşova Paktı'na üye olan ülkeler Doğu Bloğuna dâhil, Sovyet yanlısı ve komünisttir. Bu iki karşıt bloğun yanı sıra hiçbir bloğa üye olmadığı gibi hiçbir bloğu desteklemeyen Bağlantısızlar Hareketi olarak adlandırılan üçüncü bir blok daha vardır. Çin ve Yugoslavya hem Doğu Bloğu ülkeleri, hem de Bağlantısızlar Hareketine üye ülkeler arasında yer almıştır. Bu iki komünist ülkenin her iki blokta olmasının nedeni Sovyetler ile olan görüş farklılıklarından kaynaklanmıştır.[69]

ABD'nin ve Sovyetlerin II. Dünya Savaşıdan sonra Doğu Avrupa ve Uzak Doğu ülkeleri üzerinde uygulamaya çalıştıkları sosyo-ekonomik politikalar, Soğuk Savaşın alanını belirlemiştir. 10 Şubat 1947'de imzalanan Paris Anlaşmasıyla doğu ve batı bloklarının kesin çizgileri ortaya çıkmıştır. Beyaz Rusya, Ukrayna, Çekoslovakya, Yugoslavya, Polonya, Bulgaristan ve Macaristan, Sovyetler Birliği'nin etrafında, geriye kalan Avrupa devletlerinin çoğunluğu ise ABD'nin çevresinde kümelenmişlerdir. 1945'te Başkan Roosevelt'in ölümü ABD'nin dış politikasını değiştirmiştir. Sovyet yayılmacılığını önlemek için ekonomi, güvenlik ve dış politika ABD'nin en önemli gündem maddesi olmuştur. Böylece 1947 ile birlikte dünya kapitalist ve komünist olarak ikiye ayrılmıştır.[70]

Sovyetler; İran'da, Türkiye'de, Yunanistan'da, Doğu Akdeniz'de ve Ortadoğu'da yayılmaya ve genişlemeye çalışırken, bir yandan da Avrupa'da işgali altında bulunan ülkelerde komünist rejimleri yerleştirmeye ve bir Sovyet Bloğu oluşturmaya çalışmıştır. Sovyetler, 1948 yılına kadar çeşitli yollarla Polonya'ya, Romanya'ya, Bulgaristan'a, Macaristan'a, Çekoslovakya'ya ve Doğu Almanya'ya komünist rejimleri yerleştirmiştir. Ayrıca doğusunda ve batısında meydana gelen boşluktan istifade ederek yayılma politikası takip etmiş, nükleer silah teknolojisinde üstünlüğü elinde bulunduran ABD'ye karşı havada üstünlüğü ele geçirerek Batı bloğunda yer alan ülkelerde büyük bir korku meydana getirmiştir.[71]

[69]Sander, a.g.e, 324.
[70]Ataç, K. K. (2017). "2. Dünya Savaşı Sonrası Sovyet Tehdidi ve Türkiye (1945-1946)", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi** 13 (25), 203.
[71]Gülmez, N & Tahancı, B. (2014). "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 14, (28), 228.

1.4. Paris Barış Antlaşması

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte barış koşullarını görüşmek amacıyla ABD, Sovyet Rusya, İngiltere ve Fransa tarafından konferans düzenlenmiştir. Anlaşma maddeleri; II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen sınır değişiklikleri, Batı Almanya'nın geleceği, Japonya'ya uygulanacak yaptırımlar ve savaş tazminatlarını içermiştir. Konferansa[72] 21 devlet katılmıştır. İtalya, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan ve Romanya kendileriyle ilgili barış antlaşmalarının görüşmeleri sırasında konferansa çağrılmışlardır.[73]

Paris Anlaşması sonrası ABD ve Sovyetler arasında silahlanma ve nükleer yarış başlamıştır. Sovyetlerin yayılmacı politikasına karşılık ABD'nin attığı adımlar gerilimlerin artmasına neden olmuştur. 1950'de meydana gelen Kore savaşı ile Doğu ve Batı çatışması sıcak savaş ortamının doğması sağlanmıştır. Milliyetçilik, sömürgecilik karşıtı sloganlar yaygınlaşmış, işçi hareketlerinde örgütlenme, sosyalizmin dünyanın pek çok yerinde yayılması ve sistem karşıtı pek çok hareketi peşi sıra getirmiştir.[74] Avrupa'nın pek çok yerinde komünist hükümetler kurulmuştur. Fransa'da, İtalya'da, Yunanistan'da ve Çekoslovakya'da komünist partiler teşekkül etmiştir. İngiltere'de İşçi Partisi 1945 seçimlerini kazanarak Churchill iktidarının yerini almıştır. ABD'de, Avrupa'da ve dünyanın pek çok yerinde grevler meydana gelmiştir. Batı'da refahın yükselişi kapsamlı bir toplumsal ve kültürel dönüşümü de beraberinde getirmiş ve öğrenci eylemlerinin doğmasına neden olmuştur.[75]

1.5. Sovyetlerin Komünizmi İnşa Süreci

Sovyet sistemi, dünya proleter ihtilalı gibi, komünizmi bütün dünyada hâkim kılmak isteyen bir doktrine dayandığından, savaştan sonra Sovyet dış politikası tamamen bu hedefe yönelmiştir. Bu durum da milletlerarası politikaya doktrin ve ideoloji unsurunun

---

[72]Paris Antlaşmasıyla İtalya, Saseno adasını Yugoslavya'ya, On iki Ada ve Rodos'u da Yunanistan'a adayı silahlandırmayacağı koşuluyla vermiştir. Rodos ve 12 Ada'nın Yunanistan'a devriyle bölgede 389 yıllık Türk egemenliği ve 35 yıllık İtalyan hâkimiyeti sona ermiştir. Libya'da bağımsız bir krallık kurulmuştur. İtalya'nın himayesinde bırakılan Somali, bir süre sonra İngiliz egemenliğindeki Somali ile birleştirilmiş ve Somali Cumhuriyeti olarak kurulmasına izin verilmiştir. Eritre, Etiyopya'nın hâkimiyetine bırakılmıştır. Finlandiya, Petsama'yı ve Viborg limanını Sovyetlere bırakmıştır. Romanya, Besarabya ile Kuzey Bukovina Sovyetlere bırakılmıştır. Romanya sınırı yeniden düzenlenmiş, Romanya Dobruca'yı Bulgaristan'a, Kuzey Bukovina ve Besarabya'yı da Sovyetler Birliği'ne bırakmak zorunda kalmıştır.(Çakmak H.(2003).**Avrupa Güvenliği (NATO, AGİT, AGSP)**, Ankara, Akçağ yayınları,113)

[73]Erhan Ç.(1996).“Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Temel Sorunlar'', **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 51 (1), 273.

[74]Uçarol, a.g.e,661.

[75]William, G. M.(2008). **Toplumsal Hareketler (1750- 2005) Dipten Gelen Dalgalar**, İstanbul, Versus, 174.

girmesine sebep olmuştur.[76] Komünist düzenin karşısında olan ülkeler, Sovyetlerin komünizmi bütün dünyaya yayma çabalarına karşı koyunca, milletlerarası mücadelenin konusu, farklı dünya görüşlerinin çatışması ve hürriyet düzeni ile totaliter komünist düzenin mücadelesi haline dönüşmüştür. Milletlerarası münasebetler tarihinde böyle bir durum ilk defa yaşanmıştır.[77]

II. Dünya Savaşı'ndan yara almadan çıkmayı başaran Amerika dünyanın en önemli askeri gücü haline gelerek komünizme savaş açmıştır. Dünyayı kapitalist safta tutmanın gayreti içine girmiştir. Bu gerginlik dünyayı uzlaşmaz bloklara ayırmıştır. Dünya Sovyet biçimi komünizm ve Amerikan biçimi kapitalizm arasında ikiye bölünmüştür. ABD yurt içinde ve yurt dışında antikomünizmin merkezi olmuştur. Antikomünist kampanyalar başlatılmış, bunun için çocuklar dahi kullanılmıştır. Batı Almanya'da komünist parti baskılanmış, Fransa ve İtalya Avrupa'nın yeniden inşası kapsamında olan Marshall yardımının dışında tutulmakla tehdit edilmiş, İngiliz işçi partisi hükümeti Amerikan saflarına çekilmeye çalışılmıştır.[78]

Amerika'nın antikomünist mücadelesine rağmen komünizm XX. yüzyılın büyük bir kısmında hâkimiyet sağlamıştır. Komünizm, yüzyılımızın ortalarına kadar dünyanın en büyük kıtası Elbe Nehri'nden Kamçatka Yarımadası'na ve Şangay'a kadar etkisi altına alarak bir milyardan fazla insanın hayatını yönlendirmiştir. 1917'de Rus Çarlığında görülen komünist sistem, çarpıcı bir şekilde dünyada yayılmaya başlamış ve 1947'den itibaren Doğu Avrupa'da, 1945'te Kore'nin kuzey yarısında, 1949'da Çin'de, 1954'te Vietnam'ın yarısında görülmeye başlamıştır.[79] II. Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıl içerisinde bir milyardan fazla insan, komünist sistemle idare edilmeye başlamıştır. Hemen hemen bütün Avrasya komünist görüşü benimsemiş, sadece en doğudaki ve en batıdaki bölgeler Amerikan sistemi içinde kalmıştır.[80]

Komünizmin dünyada bu kadar yaygınlaşmasında; yaşanan bütün olumsuzlukların kökeninde özel mülkiyetin olduğunu savunması, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla adalete ulaşılacağı ve insan tabiatını mükemmelleştirme yolunda önemli gelişmelerin

[76]İpek, A. (2015). "Sovyetler Birliği'nin Dağılması Karşısında Sovyet İnsanının Tepkisizliğinin Nedenleri," **Savunma Bilimleri Dergisi**, 14 (1), 97.
[77]Armaoğlu, a.g.e, 223.
[78]Fraser, R. (2008). **1968 İsyancı Bir Öğrenci Kuşağı**, Çev; Kudret Emiroğlu, İstanbul, Belge Uluslararası Yayıncılık, 24-26.
[79]Öztürkci, A .(2017)."Soğuk Savaş'ın 1950'li Yıllarda Orta Doğu'da Yaşanan Askeri Darbelere Etkileri," **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XVII (34), 375.
[80]Brzezinski, Z. (2000). **Büyük Çöküş,** İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 7.

sağlanacağını vaat etmesidir. Komünizm söylemleri ile cazip hale gelmiş ve insanlar komünizmle birlikte eşit hayat şansı kuracaklarına inanmışlardır.[81] Ezilen sınıfların komünizmle sosyal refaha erişeceklerini bilmeleri memnunluk verici bir durum yaratmış, statü ve sınıf farkı gözetmeksizin devletin tüm imkânlarından yararlanabileceği hissiyatı kendini güvende hissettirmiştir.[82]

Komünizm, sadece derinlemesine hissedilen kaygılara umut veren bir sistem olmayıp aynı zamanda geleceğe ışık tutan bir düşünce sistemi de olmuştur. Komünizm toplumun dünyayı daha derinlemesine anlama özlemlerini gidermiş ve politik hareket sağlamıştır. Genç kuşaklar sermayedarın sömürgen tutumlarına karşı toplumsal bir tepki yaratılmasını ve bu tepkinin bir sistem dâhilinde olması gerektiğini savunmuştur. Bu sistemin ancak komünizmle aşılacağına inanmışlardır.[83] Komünizm, 19. yüzyılın sonunda Karl Marks ve Friedrich Engels'in, 1848'de Komünist Parti Manifestosunu yazmaları ile ortaya çıkmıştır. Kapitalizm, ortadan kaldırılarak ortak mülkiyete dayalı, devletsiz, parasız ve tüm bireylerin eşit olduğu bir toplum tasarlanmıştır. Marks'ın fikirlerinden etkilenen tüm sınıflar birlikte çalışarak, feodalizmden ya da kapitalizmden daha iyi bir toplum yaratma düşüncesiyle harekete geçmiştir.[84]

Kitlesel eylemlerin ortaya çıkışı, yükselişi ve gelişmesi toplumların içinde bulundukları koşular ile yaşadıkları coğrafyaya göre değişiklik göstermiştir. Komünizm, devlet rejimi olarak ilk kez 1917 Ekim Devrimi'nden sonra kurulan Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkmıştır. Fransız Devrimi'nin fikirleri, günümüzde Ekim Devrimi'nden daha dayanıklı çıkmış olsa da, 1917'nin pratik sonuçları 1789'dan çok daha büyük ve çok daha kalıcı olmuştur.[85] Ekim Devrimi modern tarihte görülen en heybetli ve örgütlü devrimci hareketi meydana getirmiş ve devrimi ulusal olmaktan çok evrensel bir hale dönüştürmüştür. Bu devrim, Rusya'ya özgürlük ve sosyalizm getirmek için değil, dünya proleter devrimini gerçekleştirmek için yapılmıştır.[86]

[81]Dinler E. & Çalışkan, Z. (2019) "Mülkiyetin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir Deneme," **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı:77, 425.
[82]Uludağ, İ. & Serin, V. (1990). **SSCB'deki Türk Cumhuriyet: Lenin'in Sosyo - Ekonomik Analizleri ve Türkiye İle İlişkileri**, İstanbul, İTO,41.
[83]Gürkan, Ü. (1964). "S.S.C.B. Siyasî Rejiminin Ana Hatları," **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** 1 (21), 155.
[84]Timur, T. (2011). **Felsefe, Toplum Bilimleri ve Tarihçi**, İstanbul, Yordam Kitap, 201.
[85]Wade, R. A. (2018). **Rus Devrimi 1917**, Çev: Ergin Özler, İstanbul, İletişim Yayınları, 30.
[86]Carr, E. H. (2011). **Bolşevik Devrimi 1917-1923 - Cilt I,** Çev: Orhan Suda, İstanbul, Metis Yayınları, 36.

Bu doğrultuda yapılan siyasal mücadele ile iktidarı ele geçirmek, işçi sınıfının liderliğinde sınıfsız bir toplum yaratmak, burjuvaziyi ortadan kaldırmak ve yerine komünal yapıya dayanan, bir sistem inşa etmek hedeflenmiştir.[87] İşçilerin kitlesel birlikteliği, siyasal bir parti etrafında örgütlenmeleri, bireysel özgürlüğü ve özerkliği savunmaları komünist toplumun inşasında zemin teşkil etmiş, toplumsal sorumluluğunun bilinciyle, kendine özgü bir siyasal mücadele ile işçiler devrimci hareketin neferi olmuşlardır.[88] 14 Ekim 1905'te Petersburg'da işçi temsilciliği kurulmuştur. Böylelikle ilk işçi temsilcileri oluşturulmuştur. Örgüt İzvestiya adlı bir gazete de çıkarak kısa sürede teşkilatlanmış ve RSDİP[89] ismini almıştır.[90]

25 Ekim 1917'de Petrograd'daki geçici hükümet yıkılmış ve Lenin'in önderliğinde Bolşevik rejimi kurulmuştur. İşçi ve köylülerin birlikte gerçekleştirdiği Ekim Devrimi ile Sosyalizm tüm dünyaya yayılmıştır. Ekim Devriminin başarısı dünya tarihine etki eden en önemli olaylardan birisi olarak kabul edilmiştir.[91] Bolşevik Devrimi'yle siyasi ve ekonomik yönden sosyalist sistemi kabul etmiş bir devlet tarih sahnesindeki yerini almıştır. Sosyalist sistemin tam anlamıyla inşa edilmesi için Leninist ilkeler doğrultusunda düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.[92] Lenin devrimi oturtmak için sıkı tedbirler almış, kendisine muhalif olanları hapsettirmiş, muhalif partileri kapattırmıştır. Sovyet hükümetinin kararlarına karşı çıkması üzerine oturumları kapattırmıştır. Kilisenin yetkileri sonlandırılmış, toprak yasası çıkarılarak soyluların elindeki topraklar topraksız köylülere dağıtılmıştır.[93]

Siyasi ve sosyal alanda hak eşitliği sağlanmış, soyluluk unvanları kaldırılarak tüm vatandaşlar yasalar önünde eşit kabul edilmiş, her kurum ve kuruluş devletleştirilmiş, günlük çalışma süresini 8 saate indirilerek çocuk işçiliği yasaklanmıştır.[94] Eğitime gereken önem verilerek eğitim seferberliği başlatılmış, eğitim ücretsiz ve zorunlu hale getirilmiştir. Eski Rus Çarlığına bağlı olan bölgeler özerk cumhuriyetlere ayrılmıştır. Her özerk bölgeye

[87]Hacıfevzioğlu, A. U.(2018). "Marks'ta Kapitalist Devlet Bağlamında Yönetenler ve Yabancılaşma Sorunu", **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:6, 386.
[88]Çelik, S. (2016). "Karl Marks ve Mihail Bakunin Arasındaki Proletarya Diktatörlüğü Tartışması: SSCB Örneği Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9 (46),180.
[89]Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi
[90]Carr, a.g.e, 36.
[91]Uludağ, İ. & Vildan, S.(1990). **SSCB'deki Türk Cumhuriyet: Lenin'in Sosyo - Ekonomik Analizleri ve Türkiye İle İlişkileri**, İstanbul, İTO,41.
[92]Acar, K. (2018). "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi," **Divan Disiplinlerarası Çalışma Dergisi**, 13 (24), 88.
[93]Hobsbawm, E. (2006). **Kısa 20.Yüzyıl (1914 - 1991 Aşırılıklar Çağı)**,İstanbul, Everest,44.
[94]Kuruç, B. (2017) "100. Yılında Ekim Devrimi", **İktisat ve Toplum Dergisi**, Sayı:84,18.

yerel yönetimlerini kurma hakkı tanınmıştır.[95] İşçiler ve köylüler sosyalist partilerin önemli bir yapı taşı haline getirilmiş, ülkede tüm kesimlerin temsiliyetini sağlayan bir meclis yerine devrimci bir diktatörlük kurulmuştur.[96]

Rusya'da Lenin'in ve Marksizm'in taraftar bulmasında; sanayinin gelişmesi, işçi sınıfının her geçen artması, Rus aydınlarının sosyalizme ve Marksizm'e ilgi duymasından kaynaklamıştır. Lenin komünizme yeniden şekil vermiştir. Sovyet Rusya'nın Marksizm'i Lenin'in Proletarya Devleti'ne uygun şekilde inşa edilmiştir.[97] Lenin'in proletarya devleti hem demokratik hem antidemokratik özellikler taşımıştır. Devlet modeli oluşturabilmek için gerekli finansman köylülerden temin edilmiş, bu araç kullanırken cebir kullanılmaktan çekinilmemiş, bu vesayetle merkezi bürokratik yapı tesis edilebilmiştir. Devlet mekanizması dönüştürülürken tasfiye ve azletme yöntemi kullanılmış, itiraz edenler ya infaz edilmiş yâda, sürgüne gönderilmiştir.[98]

Lenin'in görüşünü desteklemeyen ve Bolşevik Partisine aykırı tutum içerisinde bulunan bütün siyasi partilere yasak getirilmiş, kurucu meclis dağıtılmıştır. Bolşevikler uyguladıkları devrim politikalarını korumak için Çeka adı verilen gizli istihbarat servisini kurmuşlardır. Devrime karşı gelenlere oldukça sert bir müdahale ile karşılık verilmiştir.[99] Çekaların vasıtayla politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda uygulanmak istenen devrimler kolaylıkla inşa edilebilmiştir. Devrime karşı çıkanlara tahammülü olmayan Lenin gizli polis teşkilatıyla kendisine engel olan her şeyi ortadan kaldırmıştır. Çekalarda kullanılan sınırsız yetki sebebiyle yaşanılan toplumsal katliamlar Stalin'i yaratmıştır.[100]

Lenin öldükten sonra ülke bir müddet troyka tarafından yönetilmiştir. Troyka içerisinde Stalin ve Troçki'nin ekonomi ve politikadaki görüş farkı gerginliğe neden olmuş, ülke yönetiminde aksamalar meydana getirmiştir. Bu durum karşısında Stalin partideki gücünü kullanmış, Trotski'yi Politbüro'dan ihraç ettirmiştir. Böylece partide ve ülkede hâkimiyetini sağlamlaştıran Stalin yönetimi devralmış ve sarsılmaz bir diktatörlük

[95]Özsoy, İ. (2006). "Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihî ve Evrensel Dersler," **Bilig Dergisi**, Sayı: 39,167.
[96]Rosenberg, a.g.e, 57.
[97]Kılavuz, T. (2017). "Sovyetler Birliği'nde Rus Milliyetçiliği ve Rus Milli Kimliğinin Gelişimi," **Journal of Political Sciences**, 26(2), 81.
[98]Gürkan, a.g.m,173.
[99]Pekcan, U. (2013). Devrimden Sonra: Bolşeviklerin Zorunlu Dış Politikası 1917-1925, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 68(4), 78.
[100]Mandel, E. (1997). **Ekim 1917: Sosyal Devrim mi? Rus Devriminin Meşruiyeti**, Çev: Emre Okyat İstanbul, Yazın Yayıncılık, 82.

yaratmıştır.[101] Leninist ilkelere dayanan yeni anayasa hazırlanmış, oy kullanma hakkı tüm sınıflara tanınmış, ekonomik gelişme için kalkınma planları hazırlanmıştır. Tüm topraklar kolektifleştirilerek kolhoz[102] ve sovhoz[103] haline getirilmiştir. Bu uygulama toprak sahipleri tarafından tepkiyle karşılanmış, tarımsal üretim yapmayarak traktör istasyonlarını yağmalamış ve kolektif çiftlikleri yakmışlardır. Stalin'in protestoculara tepkisi hayli sert olmuş ve halk düşmanı ilan edilmişlerdir.[104]

Stalin ile birlikte Sovyet Komünizminde yeni bir dönem başlamıştır. Komünist parti, ülke yönetiminde merkez haline gelmiştir. Partinin demeçlerine ve kararlarına uymak bir zaruret olmuştur. Stalin, ilerlemesine engel olduğunu düşündüğü kimseleri, şüphelendiklerini, varlığından tedirgin olduğu eski Bolşevikleri ortadan kaldırmıştır.[105] Stalin'in toplumun radikal değişimine ilişkin politikasında en ağır bedeli köylüler ödemiştir. Komünist topluma aykırı olduğu düşünülen kimseler toplumdan tecrit edilerek yasal haklarından mahrum edilmiş, işlerine son verilmiştir. Burjuvalar, din adamları, küçük işletmeciler, zanaatkârlar sürgün edilmiştir.[106]

Stalin halk düşmanı ilan ettiği siyasi muhalifleri gulag kamplarında esir etmiş, devrime karşı olmakla suçlamış ve yargılatmıştır. Stalin, sosyalizmi gerçekleştirmek ve Stalinizm'i hâkim kılabilmek için her türlü baskıyı uygulamıştır. Rus olmayan halkların haklarını ellerinden almış, etnik unsurların ana dil hakkını engellemiş, karşı koyan halkları tasfiye etmiş, binlerce mil uzaklara göç ettirmiştir. Bu sebeple ülkede sınıf çatışmaları, sınıflar arası düşmanlıklar meydana gelmiş ve halkın sisteme olan inancı zayıflamıştır.[107] Çarlık Rusya'sı döneminden kalan milletleri, Sovyet Sosyalist Birliği altında toplayarak başkenti Moskova ilan etmiştir. Böylelikle ülke tek bir çatı altında birleştirilmiş ve sosyalizm adı altında totaliter bir rejim inşa edilmiştir.[108]

Çalışma yasasında yapılan değişikle erkekleri, kadınları ve çocukları günde 14 ya da 16 saat çalıştırmış, sendikaların bağımsızlığını kaldırmış, grevcileri sınırlandırmıştır.

---

[101]Baharçiçek, A. & Ağır O.(2014). "Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi," **Birey ve Toplum Dergisi**, 4 (8),10.
[102]Tarım Üretim Kooperatifi.
[103]Devlet Mülkiyetindeki Tarım İşletmeleri
[104]Khaırmukhanmedov N. (2017), "Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları," **Bilig Dergisi**, Sayı:41, 157.
[105]Hobsbawm, E. (2014), **Tuhaf zamanlar**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 171.
[106]Courtois, S. (2000). **Komünizmin Kara Kitabı**, İstanbul, Doğan Kitap,23.
[107]Dobb, M. (1968). **1917'den Bu Yana Sovyet Ekonomisinin Gelişimi**, Çev. Metin Aktan, İstanbul, Özdemir Basımevi, 211.
[108]Brzezinski, a.g.e, 24.

Totaliter bir anlayışla ülkeyi yöneten Stalin çok sayıda insanın yargısız infazlardan dolayı ölümüne sebep olmuştur. Sosyalist bir ekonomik yapının kurulması için üretim araçları kamusallaştırılmış, burjuvazinin elindeki topraklar alınarak topraksız köylüye verilmiştir.[109] Bireysel mülkiyetler birleştirilerek kolektif mülkiyet olan kolhozlara dönüştürülmüştür. Tarım işletmelerinde kolaylılık sağlamak için devlet kontrolü altında kolektiflik çiftlikler (sovhozlar) kurulmuştur. Sovhozlarda çalışanlar yaptıkları işin karşılığında belli bir miktar ücret almışlardır. Sovhozlarda çalışanların denetimi komünist parti tarafından atanan yetkililer tarafından sağlanmıştır.[110]

Sovhozlara ödenen bütçe devlet tarafından belirlenmiştir. Mülkiyet sadece emekle elde edilmişse özel mülkiyet kapsamında değerlendirilmiş ve kişisel gelir sağlamak için kullanılan mallar özel mülkiyet statüsüne alınmıştır. Komünist ekonomik sistemi yerleştirebilmek için hem sanayi kuruluşlarında hem de toprak mülkiyetinde hızlı bir devletleştirme politikası uygulanmıştır.[111] Devlet çiftlikleri kurulması için toprak kanununun uygulanması yürürlüğe girmiştir. Böylece toprakta özel mülkiyet kaldırılmıştır. Büyük topraklar sahiplerinin ellerinde bulunan araziler topraksız ve yoksul köylüler arasında dağıtılmış fakat çok fazla parçaya bölünen araziden istenilen kar elde edilememiştir.[112]

Çiftçiler üretim araçlarını ve hayvanları kolhozlardan temin edebilmiştir. Hayvan ve tarım araçlarının dağıtımında eşitlik sağlanamadığından pek çok çiftçi hayvan sahibi olamamıştır. Üretim ortak hale getirildiği için üretim, ön görülen hedefler doğrultusunda gerçekleştirilebilmiştir. Ancak kira ile hayvanları kullanabilmişlerdir. Yeni kurulan Sovyet sanayi ve teknolojisinin üretim bakımından oldukça geri olması sebebiyle kurulan komünist sistem dünyada mevcut olan kapitalist sistemle rekabet edecek düzeyde olamamıştır.[113]

Ürünlerin fiyatları devlet tarafından belirlenmiş ve belirlenen fiyat üzerinden devlet kuruluşlarına satılmıştır. Sovyet Anayasasına göre tarım arazileri tarım kredi kooperatiflerine ömür boyu hibe edilmiştir. Üretimde kullanılan tüm araçlar kolhozlarda

[109]Harman, a.g.e,592.
[110]Dobb, a.g.e, 217.
[111]Kılavuz, T. (2017), "Sovyetler Birliği'nde Rus Milliyetçiliği ve Rus Milli Kimliğinin Gelişimi," **Journal of Political Sciences**, 26 (2), 81.
[112]Sadıkov, R. (2010). "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi," **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 48 (29), 102
[113]Özel, M. S.(2014). "Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları," **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4 (2),108.

yaşayanlar tarafından belli bir ücret karşılığında kullanılabilmiştir. Bunun için makine-traktör santrali kurulmuş ve başlarında hükümet tarafından atanan denetimciler görev almıştır. Üyeleri sürekli devlet tarafından denetlenmiştir. Toprakları terk edip gittiğinde köylüye cezai işlem uygulanmıştır.[114] Kollektivizasyon köy ekonomisini felce uğratmış, topraklarına ve ürünleri el konulan köylüler, ülke genelinde isyan hareketleri başlatmışlardır. Ürünlerini kızıl muhafızlara teslim etmemek için yakmışlar ve ürün toplamaya gelen memurları ve komünist komiserleri öldürmüşlerdir.[115]

Köylü ayaklanmaları şiddetli bir şekilde bastırılmış, isyancıların köyleri yakılmıştır. Böylelikle mülkiyetin tümüyle devlete ait olduğu çok kontrollü ve çok bağımlı bir ekonomik yapı oluşturulmuştur. Kolektif mülkiyet tamamlanmış ve köy ekonomisi tamamen kolhozların yönetimine geçmiştir.[116] Yapılan kolektifleştirme ile makineli tarıma geçişte kolaylık sağlansa da köylüler kolhozların elinde zorlu bir yaşama mecbur bırakılmıştır. Kolhozlar muazzam bir şahsi servete nail olurken köylü ve işçi kitleleri zarurî ihtiyaçlarını teminden uzak sefil bir hayat sürmeye mahkûm olmuştur.[117]

Stalin döneminde sanayileşme artış gösterse de dönemde uygulanan baskı ve şiddet neticesinde ortaya çıkan insan kaybı sanayileşme hızından daha yüksek olmuştur. Stalin'in bürokratik gücü ona her türlü yetkiyi sağlayan tek parti sistemini getirmiştir. Komünist parti ülkedeki tek siyasi parti olmayıp aynı zamanda hükümetin bizzat kendisi olmuştur. Komünist Parti Genel Sekreterliği ise devletin en yüksek idari mekanizması haline getirilmiştir.[118]

Devlet yönetimiyle ilgili her türlü karar, yönetimle ilgili her türlü yetki, parti tarafından alınmış ve hükümet tarafından uygulanmıştır. Komünist partisi nihaî karar alıcısı konumunda olmuştur. Partide hiyerarşik sistem egemenliği kurulmuştur. Bu egemenlik kuvvetini sağlayan esas da, esneklik tanımayan şiddet içeren disiplinden gelmiştir.[119] Her parti üyesi, partinin emirlerini âmâsız yerine getirmekle yükümlüdür, her

[114]Turan, M. (2011)."SSCB'de Toprak Mülkiyeti", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 66, 316.
[115]Hablemitoğlu, N. (2005).**Sovyet Rusya'da Devlet Terörü**, Ankara, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005, 31.
[116]Özel, a.g.m,108.
[117]Karabulut, F. (2019) "Cengiz Dağcı'nın ve Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Kolhozlar ve Kolhoz Sisteminin Ruslaştırmadaki Rolü", **Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi**, 7 (16),62.
[118]Brzezinski, a.g.e, 24.
[119]Khaırmukhanmedov, N. (2007). "Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları", **Bilig Dergisi**, Sayı: 41, 157.

üye partiye karşı sorumludur ve aslolan partiye sadakattir.[120] Partinin teşkilat yapısı toplumu kendi isteği doğrultusunda yaratmayı başararak devletin gücünün artmasına ve varlığını kabul ettirmesine destek olmuştur. Toplumda aykırı sesler susturulmuş, kontrolün kolaylığı için hiyerarşik bir parti teşkilatlanması sağlanmıştır.[121]

Merkezi kontrol mekanizması ve devlet bürokrasisi üstünlüğünü her alana taşımış; fakat aynı üstünlük sosyal, ekonomik, politik alanlara yansımamış ve hızla giden çöküşe mani olamamıştır. Stalinist sistem kalıcı olamasa da uzun yıllar devam etmesinin en önemli sebebi Sovyet halkının değişik alternatifi olan başka sistemle tanışmamış olmasından kaynaklanmıştır. Komünizmin bir dünya nizamı, insanlığın varacağı son merhale olacağı inancı, Sovyet diktatörlüğü yüzünden sona ermiştir.[122]

Komünizmin söylemleri ile uygulaması birbirini tamamlamamıştır. Yaşanan olaylar komünizmin bir sentez değil, kapitalizm gibi bir antitez olduğunu göstermiştir. Asıl sentezin, bu iki anti tezin birleşmesinden doğması beklenilmiş; fakat bunun için ise hürriyete dayanan rejimlere ihtiyaç olduğundan beklenen gerçekleşememiştir. Sovyetlerdeki orta ve eski kuşak particiler ve aydınlar, toplumu Marks ve Lenin'in felsefesi çerçevesi içinde görüp manalandırmaya çalıştıkları, gerçeklere gözlerini ve kulaklarını tıkadıkları için komünizm insanlığın varacağı son nokta olamamıştır.[123]

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Stalin komünizmin dünyada yerleşmesi için uyguladığı yöntemlerle komünist karşıtlarının hızla artmasına, Doğu Avrupa'da öğrenci eylemlerinin başlamasına neden olmuştur.

1.5.1. Doğu Avrupa'da Komünist Yönetimlerin Kurulması

II. Dünya Savaşı'nda Doğu Avrupa ülkeleri, Alman işgalinden Sovyet Kızıl Ordusu tarafından kurtarılmıştır. Almanlar Doğu Avrupa'dan çekildiklerinde; Doğu Avrupa milyonlarca insanın yaşamını yitirdiği, evlerini terk etmek zorunda kaldığı, sanayi ve altyapının tamamen çöktüğü bir yer haline gelmiştir. Nitelikli iş gücünün olmaması, ekonomisinin çökmesinden dolayı Sovyetlere savaş tazminatını ödeyememesi bu ülkelerde

[120]Gürkan, Ü. (1964), "SSCB Siyasi Rejiminin Ana Hatları," **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 21(1), 191.
[121]Brzezinski, a.g.e. 38.
[122]Özel, M. S. (2014)."Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları," **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4 (2), 108.
[123] "Çekoslovakya Olayları ve Sovyet Rusya Faşizmi", **Barış Dünyası Dergisi,** Sayı:77, 1968, s.14.

sosyalist ve komünist rejimin kurulmasında belirleyici bir etken olmuştur.[124] Doğu Avrupa ülkelerinde liberal demokrasinin tesis edilmemesi, savaş sırasında Nazilerin yardımıyla kurulan burjuva sınıfının da milli kimlikten uzak oluşu ve savaş sırasında işçi ve köylülerin Nazilere karşı savaşması da komünist rejimin kurulmasında kolaylık sağlamıştır. II. Dünya savaşı öncesi Doğu Avrupa ülkelerindeki faşist yönetimlerin hâkim olması, Sovyetlerin Doğu Avrupa'da yayılmasını kolaylaştıran bir diğer faktör olmuştur.[125]

Sovyetler; Polonya'yı, Çekoslovakya'yı, Macaristan'ı, Romanya'yı ve Bulgaristan'ı işgal ederek komünizmi yerleştirmeye çalışmıştır. Yalta Konferansında alınan kararlarla Doğu Avrupa ülkelerinde seçimler gerçekleştirilinceye kadar geçici koalisyon hükümetlerinin kurulmasına izin verilmiş, bu durum Sovyetlerin bölgedeki hâkimiyetini güçlendirmiştir.[126] 1945 ve 1946'da yapılanma sürecinde olan Macaristan'da, Polonya'da, Çekoslovakya'da, Bulgaristan'da ve Romanya'da "Vatan Cephesi", "Demokratik Cephe", "Ulusal Cephe" gibi koalisyonlar kurulmuştur.[127] Kurulan koalisyonlarda komünistler sayıca az olmalarına rağmen hükümette önemli bakanlıklar elde etmişlerdir. Böylece hem Moskova'ya bağlı hükümetler teşekkül ettirmişler hem de hükümet içindeki antikomünist yanlılarına dair istihbarat birimini kurmuşlardır. İhbarlar sonucu pek çok antikomünist bakanın görevinden alınmasını sağlamışlardır.[128]

Doğu Avrupa'nın Sovyet tarzına dönüştürülmesi için ülkelerdeki mevcut askerler terhis edilerek yerlerine işçi ve köylüler atanmış, böylece itiraz edebilecek sesler kesilmiştir. Demokratik ve milli cepheler oluşturularak tek bir partinin seçime girmesi sağlanmış, tek bir adaydan başka oy verme şansı tanınmamıştır. Sovyetler, sistemi yerleştirmek için sosyalizm karşıtı siyasi parti ve basın kuruluşlarının varlığına son vermiş, toprak reformu gerçekleştirmiş, işçi hakları sağlanmış ve özel işletmeler kamulaştırılmıştır. Komünist sistem Rus ordusuyla cebren kabul ettirilmiştir. Sovyetler komünizmi bir

[124]Hobsbawn, E. (2015). **Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul Everest Yayınları, 195.
[125]Karadereli, C.(2020)," Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı" **Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 4 (1),58.
[126]Köse, İ. (2015), "Yalta ve Potsdam Konferansları: Sovyetler Birliği'nin Türk Boğazlarında Egemenlik Paylaşım Talepleri," **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, 10 (19), 248.
[127]Kurtuluş, B. (2015). "Aşırılıklar Çağı"nın Mirası: Hobsbawm'ın Tarih Anlayışı Çerçevesinde Savaşın Dönüşümü," **Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**,8(2),55.
[128]Djilas, M.(1959). **Yeni sınıf Yeni Sınıf Komünist Sistemin Bir Tahlili**, Çev: H. Tayfur Sonkur, İstanbul, Doğuş Matbaası, 26.

proleter devrim ile kurarken Doğu Avrupa'da baskı ve şiddetle inşa etmişlerdir.[129] Sovyetlerin komünizmi inşa ettiği Orta Avrupa'ya baktığımızda;

Savaş döneminde Almanya'nın işgalinde kalan Çekoslovakya savaştan sonra müttefikler tarafından kurtarılmıştır. Sovyet ordusu, Doğu Avrupa ülkelerine girdiğinde bölgede komünist partiler büyük bir destek görmüştür. Çekoslovakya'nın kurucu cumhurbaşkanı Masaryk, Alman ve Macar etnik gruplarının azınlık haklarına saygı göstermeyi ilke edinen bir yönetim anlayışına sahip olmuş, ölümünden sonra devlet başkanı Benes de aynı uygulamayı sürdürmüştür. Bu dönemde de Masaryk'in çoğulcu demokrasi kuramı devam ettirilmiş, Çekoslovakya'ya komünist ve demokrat parti hâkim olmuştur.[130] 1945'ten 1948'e kadar Çekoslovakya'da kurulan koalisyon hükümeti geniş çapta ulusal ve demokratik devrimler gerçekleştirmiştir. Sovyet işgali altındaki Doğu Avrupa ülkelerinde serbest seçimler yapılıncaya kadar geçici koalisyon hükümetleri kurulmasına izin verilmiş, böylece sosyalist devlet yapısı pekiştirilmiştir. Grev, sendika genel oy hakkı vb genel haklar tanınmış, ekonomide gelişme kaydedilmiş, işsizlik sorunu çözülmüştür.[131]

Çekoslovakya'da Benes'in istifa etmesiyle komünistler ülke yönetimini ele geçirmiş ve 1948'den beri mevcut olan çoğulcu demokrasi sona ermiştir. Ülkedeki muhalefet partileri tasfiye edilmiş, kilit mevziler komünistlerin eline geçmiştir. Sovyetler, muhalefet partilerini tamamen bertaraf edip komünist rejimleri yerleştirmiş, diktatörlük inşa etmişlerdir. Sovyetlerin Doğu Avrupa'da ekonomik, siyasi ve askeri baskıyı artırmaları işçi sınıfı tarafından tepkiyle karşılanmış, artan işçi grevleri Sovyetleri pek çok açıdan tehdit etmiştir.[132] Sanayinin Sovyetlerin tekelinde olması, komünist ekonominin getirdiği buhran, işçilerin, oldukça fazla çalıştırılmalarına rağmen yaşam standartlarında herhangi bir refah seviyesinin olmaması, sürekli çalışmaları ve performanslarını arttırmaya zorlanmaları işçileri arayışa itmiştir.[133]

Bu durum Doğu Avrupa ülkelerinin yönlerini Batıya dönmelerine neden olmuş ve ülkedeki Sovyet denetimini tehlikeye sokmuştur. Ülkede halk, yavaş yavaş Sovyet

[129]Sander, a.g.e, 324.
[130]Saral, E. (2010). "Slovakya'daki Macar Azınlık ve Bunun Slovakya- Macaristan İlişkilerine Etkisi," **Avrasya Etütleri Dergisi**, 37 (1) ,140-143.
[131]Bloomfield, J. (1998)."Prag Baharı: Bir Yeniden Değerlendirme", Çev: Can Yücel, **Birikim Dergisi**, 42-43-44,102.
[132]**Doğu Avrupa Dosyası** (1990), Haz: Ragıp Zarakolu, İstanbul, Alan Yayıncılık, 350.
[133]Karadeniz, D.(2020)."Sovyetler Birliği Ekseninden Avrupa Birliği Üyeliğine: Doğu Avrupa Ülkelerinde Ekonomik ve Siyasal Dönüşümün Analizi", **Gazi İktisat ve İşletme Dergisi**, 6 (1), 3.

baskısına ve kendilerine zorla kabul ettirilen yaşam tarzına karşı yarı-örgütlü bir kalkışma içine girmeye başlamıştır. Çekoslovakya'da ilk defa 1953'te ekonomik nedenler dolayı ayaklanmalar baş göstermiş daha sonra özgürlük talebiyle protesto gösteri yapılmış; fakat Çekoslovakya Komünist Partisi'nce sert biçimde bastırılmıştır. Sovyetler Doğu Avrupa ülkelerinde başlayan bu ayaklanmalara karşı tedbir alma yoluna gitmiştir.[134]

25 Şubat 1947'de Macaristan'ın Küçük Emlak Sahipleri Partisi Genel Sekreteri Bela Kovacs, ülkenin güvenliğine karşı komplo hazırlamakla suçlanmış ve tevkif edilmiştir. Partinin lideri ve Başbakan Ferenc Nagy o sırada İsviçre'de bulunduğundan tutuklanmamıştır. Bulgaristan'da ise, bu ülkenin en güçlü partisi olan Çiftçi Partisi'nin lideri Nikola Petkov, vatana ihanet suçundan 1947 Haziranında tutuklanmış ve ölüme mahkûm edilerek Eylül ayında da idam edilmiştir.[135] Aynı yıl tarımda başlatılan kolektif tarım yöntemi adıyla çiftliklere el konulmuş, itiraz edenler sürgüne gönderilmiş, direnip mücadele edenler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Direniş esnasında, binlerce kişi yaşamını yitirmiştir. Sovyetler komünizmi inşa etmek için sayısız insanlık suçu işlemiştir. Binlerce kişi; siyasi suçlamalarla tutuklanmış, katledilmiş ya da zorla yerlerinden edilerek sürgüne gönderilmiştir.[136]

Romanya'da da, komünistlere karşı çetin bir mücadele açmış olan Köylü Partisi lideri Julius Maniu 1947 Temmuzunda vatana ihanet suçundan tutuklanmış, mahkeme kararı neticesinde müebbet hapse mahkûm olmuştur. Polonya'da ise, ülkenin en popüler partisi olan Polonya Köylü Partisi'nin lideri ve aynı zamanda Londra'daki mülteci Polonya hükümetinin başkanı Stanislav Mikolajczyk, komünistlerin kendisini tutuklamaya hazırlandıklarını fark edince, 1947 Kasım ayında Londra'ya kaçmış ve bu şekilde hayatını kurtarmıştır. Komünizmi ve kurumlarını inşa ve topluma yayma amacıyla, mevcut tüm sosyal ve ekonomik kurumlar yok edilmiştir. [137]

1.5.1.1. Çekoslovakya

Doğu bloğu ülkeleri arasında Sovyetlere karşı ilk tepki blok ülkeleri arasında en çok gelişmiş olan Çekoslovakya'dan gelmiştir. Çekoslovakya'da hiçbir zaman totaliter ve

[134]Sander, a.g.e, 333-334.
[135]Çakır, N.(1999).“Macaristan 1956: “Devrim mi, Karşı Devrim mi?”,**11. Tez Dergisi**, Sayı:9, 172.
[136]Öztürk, İ. M.(2014), “Türkiye'nin Balkanlarda Batı ve Doğu İttifakına Bağlı İki Sınır Komşusuyla Siyasi İlişkileri, Bulgaristan ve Yunanistan (1945-1960),”**(**Basılamamış Doktora Tezi**),** Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 16
[137]Armaoğlu, a.g.e, 222.

otoriter bir yönetim kurulmamış, ülke yönetimi Sovyet müdahalesine kadar sol sosyalist parlamenter sistemle idare edilmiştir. Çoğulcu Demokrasinin hâkim olduğu Çekoslovakya'da Komünist Parti, Sosyalist Parti, Hıristiyan demokrat yönelimli Halk Partisi, Ulusal ve Sosyalist Partiler mevcuttur.[138] Tomáš Masaryk ve Edvard Beneš'in başkanlığındaki Ulusal ve Sosyalist Merkez soldadır. 1946 seçimlerinde koalisyon hükümeti Komünist Parti genel başkanı Klement Gottwald başkanlığında kurulmuş ve 1948 seçimlerine kadar yönetimde kalmalarına karar verilmiştir. Fakat koalisyon ortaklarının ekonomi programı konusunda anlaşamamaları komünist olmayan bakanların istifasını getirmiştir.[139]

Boşalan bakanlıklar komünistler ve diğer muhalif unsurlar tarafından işgal edilmiş, akabinde Prag'da komünistlerin tertiplediği işçi eylemleri başlamıştır. Komünistler Prag'da eylem komiteleri hazırlayarak 25 Şubat 1948'de hükümet darbesi gerçekleştirmişlerdir. Komünist hükümetin programı Geçici Milli Meclis tarafından onaylanmış ve komünist rejim altında yaşamak istemeyen politikacı, aydın, yazar ve bilim adamı Çekoslovakya'dan ayrılmak zorunda kalmıştır.[140] Böylece ülkenin Komünist Partisi, gerçekleştirdiği hükümet darbesiyle yönetimi eline geçirmiş ve ülkenin tek örgütü haline gelmiştir. Halkın desteğini alamayan hükümet olaylardan sonra Çekoslovakya'yı dış dünyaya kapatmıştır. 1945'te gerçekleşen Prag Darbesi Çekoslovakya tarihinde başlıca dönüm noktalarından birisi olmuştur. Yapılan hükümet darbesi Batı Avrupa tarafından yalnızca kınanmıştır.[141]

Darbe sonrası başkanlığa Antonín Zapotocky getirilmiştir. Parti içinde ve ülke çapında antikomünist avcılığına gidilmiş ve çok sayıda tutuklama gerçekleştirilmiştir. Çekoslovakya'da 1951'de, aralarında 6.000 'den fazla rahip, keşiş ve rahibe olmak üzere 100.000'den fazla insan toplama kamplarına gönderilmiştir. Aynı zamanda, parti-içi-çekişmeler sonucu 278 üst düzey lider öldürülmüştür.[142] Polonya komünist yönetimine karşı ayaklanan halk, silahlı kuvvetler tarafından yaklaşık 45.000 kişinin öldürülmesiyle bastırılmıştır. Ayaklanmanın ardından tahminen 5.000 politik muhalif idam edilmiştir. Sayıları on binleri bulan muhalifler bir daha hiç dönmemek üzere Sovyet toplama

[138]Sancaktar, C.(2019) "Doğu Avrupa'da Devletçi Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş: Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya", **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**, 05 (04), 43.
[139]Skala, J. (1990). "Çekoslovakya 1968: Reel Sosyalist Sistemde Kriz ve Krizin Alt edilişi" **Dünün ve Bugünün Defterleri,** Der: Ragıp Zarakolu," Çev. Zeynep Herkmen, İstanbul, Alan Yayıncılık, 348.
[140]Uslu, A. (2008). "Prag Darbesi'nden Prag Baharı'na Çekoslovakya'nın Yirmi Yılı (1948-1968)", **Devrimci Marksizm,** Sayı: 6-7, 151.
[141]Sancaktar, a.g.m, 43.
[142]Yücel B. (2011) "Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 60 (3), 643.

kamplarına gönderilmiştir. Komünist Parti genel sekreteri Slansky 1952'de Siyonist olması gerekçesiyle idam edilmiştir.[143]

1953'te Stalin'in, akabinde Gottwald'ın ölümü Çekoslovakya'da dengeleri değiştirmiştir. Zapotocky devlet başkanlığına, Antonin Novotny parti genel sekreterliğine getirilmiştir. Ülkede muhalefetin hızla artması karşısında Zapotocky liberal tavizler vermek zorunda kalmış, yeni bir ekonomi paketi hazırlamıştır. Stalin'in, ölmesiyle ortaya çıkan destalinizasyonla Çekoslovakya'da sosyo-ekonomik durumlar değişmeye başlamış, bu sebeple hazırlanan ekonomi politikası toplumu memnun etmemiştir.[144] Enflasyonun yükselmesi ekonomik şartları daha da kötüye sürüklemiş, tüketim maddelerinin fiyatları yükselirken, maaşlarda tasarrufa gidilmiş, bu durum işçi grevlerine neden olmuştur. 1956'dan sonra Çekoslovakya'da toplumsal hareketlenmeler baş göstermiştir. Hazırlanan ekonomi paketine ilk tepki 1953'te Plzen işçilerinden gelmiştir. İşçilerin grevi öğrencileri de harekete geçirmiş, öğrenciler Bratislava ve Prag'da siyasi özgürlükleri için gösteriler düzenlenmiştir.[145]

Zapotocky'in 1957'de ölmesiyle Novotny cumhurbaşkanı seçilmiştir. Novotny ülkede bir takım reformları uygulamaya koymuştur. Yeni bir anayasa hazırlanmış, devletin adı Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Kruşcev'in yönetimi devralmasıyla başlayan destalinizasyonla birlikte Çekoslovaklar Stalin'i eleştirmeye başlamıştır. 1961'den itibaren Stalin döneminde işlenen suçların gün yüzüne çıkmasıyla haksızlığa uğrayanlara iade-i itibarının verileceği, yeniden yargılamaların yapılacağı SBKP XII. Kongresinde ifade edilmiştir.[146] 1962'de toplanan Çekoslovakya Komünist Partisi Stalin dönemiyle hesaplaşma konusunda karar almış ve 1963'te Stalin dönemi davalarının gözden geçirilmesi için bir komisyon kurulmuştur. Stalin döneminde görevde bulunan bütün devlet memurları hakkında hukuki işlem başlatılmıştır. 1963'ten sonra ekonomik ve kültürel reformlar yürürlüğe konulmuştur. [147]

1963'ten itibaren devam eden yönetim anlayışında değişikler meydana gelmiştir. 1964'ten itibaren de özel mülkiyet hakkı tanınmış, çalışma koşulları değiştirilmiştir.

[143]Brzezinski, a.g.e, 136.
[144]Sander, a.g.e.218-219
[145]Trory, E .(2016). **Çekoslovakya 1918-1978,** Çev; Ogün Eratay, İstanbul, Yazılıma, 34.
[146]Uslu, A. (2008), "Prag Darbesi'nden Prag Baharı'na: Çekoslovakya'nın yirmi (1948-1968**)," Devrimci Marksizm Dergisi**, 6 (7), 158
[147]Vajda, M. (1993), "Merkezi Doğu Avrupalı Bakış Açıları", **Sivil Toplum ve Devlet,** Der: John Keane, Çev: Ahmet Çiğdem, İstanbul, Ayrıntı, s.357

Devletin tekelinde bulunan terzilik, ayakkabıcılık, marangozluk, berberlik, çamaşırcılık, yanında başkasını çalıştırmamak şartıyla, şahıslara bırakılmıştır.[148] Her ne kadar koşullar esnetilmeye çalışılsa da ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların birikimiyle patlayan gösteriler meydana gelmiştir. 1 Mayıs 1967'de yazarlar birliği sansür uygulamalarına karşı protesto gösterilerine başlamış, 3 Mayıs'ta reformların hızlandırılması talebi ile öğrenci eylemleri gerçekleşmiştir. Gerçekleştirilen eylemler antikomünizm karşıtı gösterilere dönüşmüştür. Bu durum Novotny iktidarının uzun süre yönetimde kalamayacağını göstermiştir.[149]

Ülkede artan komünizm karşıtlığına Brezhnev 19-20 Aralık 1967'de yapılan MK toplantısında, ekonomik reformların Çekoslovakya'da kapitalizmin inşası anlamına geldiğini ifade ederek Çekoslovakya'ya askeri müdahale yapılabileceğini ima etmiştir. Mayıs ortalarında Çekoslovakya sınırında Varşova Paktı askeri manevralar yapmaya başlamıştır.[150] 5 Ocak 1968'de ÇKP lideri Antonin Novotny istifaya zorlanarak yerine Slovakya'dan Alexander Dubçek ÇKP 1.Sekreterliğine seçilmiştir. Dubçek, göreve gelmesiyle birlikte yeni bir parti programı hazırlamış, partinin en üst seviyedeki toplantı bilgilerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Çekoslovakya'da bir dizi reform programı yürürlüğe koymuş, sosyalizmi daha iyi çalışan bir sistem haline getirmeyi hedeflemiştir. Bu durum Prag baharının gelişini hazırlamıştır.[151]

Yaşanan gelişmeler karşısında Sovyetlerden ültimatom gecikmemiştir. Varşova Paktı toplantısında, ekonomik reformların Çekoslovakya'da kapitalizmin inşası anlamına geldiği ifade edilmiş ve Çekoslovakya'nın dünya sosyalist sisteminin bir parçası olduğu söylenmiştir. Kalkınma yolunda ilerleyebilmek için Sovyetlerle işbirliğinin vazgeçilmez olduğu ve öncülük görevinin, reformların ancak Marksist-Leninist partiyle yerine getirilebileceği ifade edilmiştir. Kamuoyunun desteği alan Dubçek Sovyet ültimatomuna rağmen Çekoslovakya'da köklü reformları gerçekleştirmekten çekinmemiştir. [152]

Dubçek, sanatsal ve bilimsel yaratıcılığın önündeki her türlü engelin kaldırmasını, düşünce ve ifade hürriyetinin tanınmasını, dini hürriyetlerin tanınması, yönetimde halkın da söz sahibi olmasını istemiştir. Bu sebeple parti, devlet ve halk arasında ilişki temeline

[148]Yücel, B. (2011). "Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 60 (3),643.
[149]Sancaktar, a.g.m, 45.
[150]Armaoğlu, a.g.e.287.
[151]Castro F. (1969). **Çekoslovakya Meselesi**, Çev: Cengiz Çandar, Ankara, Habora Yayınevi, 23.
[152]Trory, a.g.e, 39.

dayandırılmıştır. Parti programı; Komünist Partisinin asıl amacının toplum üzerinde otorite kurmak değil, toplumun özgür ve ilerici bir şekilde gelişmesine hizmet etmektir, şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca parti çizgisinin birtakım yönergeler değil, parti üyelerinin çalışmaları, faaliyetleri, yürürlüğe koyduğu düzenlemelerle belirleneceği söylenilmiştir. Bu yüzden sendikalara, gençlik kuruluşlarına, kadın örgütlenmelerine çalışmalarında izin verilmiş, örgütlerden görüş sorulmuştur.[153]

Dubçek dönemiyle birlikte sansür ortadan kaldırılmış, basına özgürlük tanınmış, yönetim şeffaf hale getirilmiş ve hükümet, muhalefetin eleştirilerini dikkate almıştır. Aynı zamanda 1950'lerde haksız yere hapse atılanlar serbest bırakılmış ve atılmalarına neden olanlar mahkûm edilmiştir. Çekoslovakya'nın şartlarına tamamen uyan bir sosyalist toplum inşası ve yoğun bir demokratik modelin kurulması için çaba sarf edilmiştir. Stalin sempatizanı pek çok görevli ihraç edilmiştir.[154]

Dubçek yönetiminde 68 öğrenci hareketlerinin etkisinin de hissedildiği ve öğrencilerin kitle gösterileri yaptığı bir dönem olmuştur. Öğrenciler Vietnam Savaşı karşıtı gösteriler yapmakla birlikte demokratik bir sosyalizmi desteklediklerini ifade eden faaliyetlerde de bulunmuşlardır. Polonya öğrencilerinin gösterileri Çekoslovak öğrenciler tarafından desteklenmiştir. Geliştirilen ekonomi politikaları ile bağımsız sendikaların varlığı tanınmış, Dubçek yönetiminde işçi haklarına riayet edilmiştir. Tüm bu gelişmeler Sovyetler tarafından endişeyle izlenmiş, SBKP[155] yöneticileri daha fazla ileri gidilmemesi konusunda Çekoslovak yönetimini uyarmıştır. Çekoslovakya'nın uyarıları dikkate almaması ve bağımsız bir yol izleyeceğini duyurması üzerine 20 Ağustos 1968'de Sovyet tankları harekete geçmiştir.[156]

20 Ağustos'ta, Dubçek radyoda halka hitaben yaptığı konuşmada, Ocak ayından itibaren tatbik edilen hürriyetçi politikadan vazgeçilmeyeceğini söylemiş, bunun üzerine 21 Ağustos 1968'de Çekoslovakya Varşova paktı üyeleri tarafından işgal edilmiştir. 5.000-7.000 Sovyet askeri bütün caddeleri ve binaları kuşatmış, Prag baharını kışa çevirmişlerdir. Dubçek ve hükümet üyeleri tutuklanmış, haberleşme kesilmiştir. Radyo baskınına halk oldukça yoğun bir tepki göstermiş, sokaklara dökülmüş, ülke çapında yaygın protesto

[153]Yücel, a.g.m, 645.
[154]Bloomfield, J.(1998) "Prag Baharı: Bir Yeniden Değerlendirme", Çev: Can Yücel, **Birikim Dergisi,** 42-43-44,104.
[155]Sovyetler Birliği Komünist Partisi
[156]Uslu, a,g,e,165.

eylemleri gerçekleştirilmiştir. Sovyet tanklarının açtığı ateş sonucunda 100 kişi ölmüş, 800 kişi de yaralanmıştır. Bütün yol tabelaları ve sokak isimleri sökülmüştür. Sovyet tanklarının görüntüleri dünya basınında oldukça yer etmiş ve hafızalardan silinmemiştir.[157]

Dubçek ve Svoboda tutuklanarak Moskova'ya götürülmüştür. Dubçek, Sovyetlerin güler yüzlü sosyalizmden ve reformlardan vazgeçilmesi direktifini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra Çekoslovakya'da yapılacak her şeyin Sovyetlerin bilgisi dâhilinde olacağı kabul edilmiş, böylece Prag baharı sona erdirilmiştir. Darbeden sonra Sovyet Rusya 17 Nisan 1969'a kadar görevde bıraktığı Dupçek'i 4 Ekimde Moskova'ya tekrar çağırarak yeni bir anlaşma yapmıştır.[158] Buna göre Komünist Partisi'nin ön planda olması, anti-sosyalist" unsurlarla mücadele edilmesi, Parti ve Devlet organlarının Marksizm-Leninizm ve Proleter Enternasyonalizmine sımsıkı bağlı insanlarla doldurulması konusunda Sovyetler Dubçek'ten teminat istemiştir. Halkın Dupçek'e olan desteğinin halan devam etmesi üzerine Sovyetler Dupçek'i Çekoslovakya Komünist Parti genel başkanlığından almıştır.[159]

İşgal tüm dünya'da tepkilere neden olmuş, 23 Ağustos 1968'de öğrenci olayları patlak vermiştir. 19 Ocak 1969 tarihinde üniversite öğrencisi Jan Palach, yeniden tesis edilen sansüre ve ifade özgürlüğü kısıtlamalarına tepki olarak Prag'daki Vaclav Meydanında kendini yakarak öldürmüştür. Palach'in cenaze töreni kitlesel bir protestoya sahne olmuş ve aynı yılın Şubat ve Nisan aylarında Prag ve Jihlava şehirlerinde iki öğrenci benzer eylemlerle intihar etmiştir. [160]

1.5.1.2. Yugoslavya

II. Dünya Savaşı'nda Mihver Devletlerin işgaline uğrayan Yugoslavya önemli bir direniş göstererek Kızıl Ordu birlikleri ile Belgrat'ı Almanların elinden kurtarmış ve işgalden sonra Yugoslavya, Sovyetlerin denetimine geçmiştir. Yugoslavya toparlandıktan sonra Sovyet orduları 1944 yılında Yugoslavya'dan ayrılmıştır. Sovyetlerin 1945'te Yugoslavya'dan tamamen çekilmesiyle Tito'nun idaresinde YFHC[161] kurulmuştur. 1946

[157]Akat, M. T. (2004) "Varşova Paktı'nda Büyük Çatlak, Prag Baharı Nasıl Bitti", **Popüler Tarih Dergisi**, Ağustos, Sayı: 48, 73.
[158]Bloomfield, a.g.e, 106.
[159]Armaoğlu, a.g.e, 288.
[160]Uslu, a.g.m, s.157.
[161]Yugoslavya Federe Halk Cumhuriyeti

Anayasası ile Yugoslavya, altı cumhuriyet[162] ve iki özerk bölgeden oluşturulmuştur.[163] Özgür bir Yugoslavya için Tito'nun diğer Doğu Bloğu ülkelerinin aksine, Sovyetlerin yaptırımlarına karşı ses yükseltmesi Stalin ve Tito arasında bir takım gerilimlerin oluşmasına neden olmuştur. 1948 yılında Moskova'nın iznini almaksızın iktisadî gelişme programı hazırlanınca Moskova ile yaşanan gerginlik çatışmalara dönüşmüştür. Tito Sovyetlerden bağımsız kendi ulusal sosyalist sistemlerini kurmak istemiştir.[164]

Tito; komünist sistemlerde ekonominin gelişme gösteremediğini bu sebeple çağın gereklerine uygun ekonomik ve politik tedbirlerin alınması gerektiğini söylemiş, Yugoslavya'da yeni bir ekonomi modelin uygulanacağını belirtmiştir. Batının ekonomik sistemlerinin daha reel, daha sosyalist öğeler taşıdığını, komünist ekonomik sistemlerin bilinçli bir planlamayla hazırlanmadığını, komünist ekonomik sistemlerin cebir ve şiddetle kurulduğunu söyleyerek sistemin sağlam olabilmesi için ekonomik planlamayla teşkilatlanması gerektiğini açıklamıştır.[165] Komünist hükümetlerin, varlıklarını sürdürebilmek için özel mülkiyeti sınırlandırdığını, ekonomi politikasının zorba ve bencil karakterde olduğunu açıklayarak demokrasiye dayanmayan ekonominin toplumun gelişimine katkısı olmayacağını ifade etmiştir. Tito'nun uygulamaya koyduğu ekonomik sistem Sovyetlerin Yugoslavya üzerindeki baskılarını attırmasına neden olmuştur.[166]

Baskı karşısında Tito da ülkedeki komünistlere yaptırım uygulamıştır. Bunun üzerine Sovyetler Macar ordu birliklerini Yugoslav sınırına sevk etmiştir. Yugoslavya 1948'de Kominform'dan ayrılmış ve 26 Haziran 1950 tarihinde, Milovan Cilas tarafından hazırlanan ve Yugoslavya'ya özgü "Öz Yönetimci Sosyalizm" sistemi toplumda uygulanmaya başlanmıştır. Kominform'dan ayrılmasıyla Marshall yardımından faydalanan Yugoslavya, Doğu bloğu ülkelerinden farklı uygulamalar tesis emiştir. Batı ile ilişkilerini geliştirmiş ve ticari anlaşmalar yapmıştır.[167]

Kominform'dan ayrılan Yugoslavya Washington ve Moskova'nın dayatmalarına karşı, dünya halklarının demokratik tepkisini temsil etmek amacıyla kurulan bağlantısızlar

[162]Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Makedonya ve Karadağ
[163]Aruçi, M. (2013),"Yugoslavya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, C:43, 575.
[164]Kahramanyol, M,& Emgili F. (2016), "Tito ve Balkan Siyaseti," **Avrasya Etütleri Dergisi,** 50 (2), 332.
[165]Lipson, L. (2005). **Siyasetin Temel Sorunları, Siyaset Bilimine Giriş.** Çev. Fügen Yavuz, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 214.
[166] Djilas, a.g.e.131.
[167]Uzgel, İ. (1992). "Sosyalizmden Ulusçuluğa: Yugoslavya'da Ulusçuluğun Yeniden Canlanışı," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 47(1), 220.

hareketine üye olmuştur. Yugoslavya, bundan sonra, komşusu olan diğer Demir Perde devletleri ile Sovyetlerin hedefi haline gelmiştir. Bunun üzerine de Yugoslavya 1953'te Balkan Paktı'na girmiş, bu durumdan yararlanmak isteyen ABD, Yugoslavya'yı Batı Blok'una çekmek üzere, bu ülkeye askeri ve ekonomik yardıma başlamıştır. Tito, Stalin'in gücünü zayıflatmayı başarınca Doğu Avrupa'da tasfiye hareketlerine başlamıştır.[168]

1953'te Stalin'in ölümünden sonra Kruşçev'in izlediği siyaset Doğu Avrupa'da bir rahatlama sağlamıştır. Kruşçev'in Stalin'in uygulamalarına yönelik eleştirileri ve uygulamaya koyduğu politikalar doğu bloğu ülkelerinde olumlu etkiler yaratmıştır. Sovyetler Birliği'nde Stalinciliğin tasfiye edilmesi Doğu Avrupa ülkelerine cesaret vermiştir. Doğu bloğu ülkelerinde Stalin'in ölümü sonrası tepkiler, eylemler ve isyanlar meydana gelmiştir. Meydana gelen işçi eylemleri, öğrenci olayları Sovyet yöneticilerine Doğu Avrupa'da düzeni korumak için önlemler alma gerekliliğini düşündürmüş ve Sovyet düzenine karşı gelen Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan gelişmeleri bastırmak için Sovyet yönetimi sert tedbirlere başvurmuştur.[169]

Yugoslavyalı öğrenciler ve işçiler 1960'lardan itibaren ülke genelinde eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bütün Doğu Bloğu ülkeleri "Sosyalist Burjuvazi"yi protesto etmişlerdir. Milliyetçilik duygularının oldukça nüksettiği dönemde Hırvatlar, Makedonlar, Kosovalılar ve Arnavutlar da eylemler gerçekleştirmiştir. Tito'nun ölümü sonrası meydana gelen özgürlükçü ve milliyetçi akımlardan dolayı gerçekleşen eylemler karşısında devlet kadrolarında cumhuriyetlerden oluşan temsilcilere ağırlık verilmiş ve kolektif başkanlık konseyi oluşturulmuştur.[170] Altı Federe Devletin ve iki Özerk Yönetimin oluşturduğu "Predsedništvo" adı verilen konseyde her bir devletin birer temsilci olmuş ve bu devletler Tito'nun ölümünden sonra ülke yönetimde söz sahibi olabilmişlerdir. Bu sistemin uygulamaya girmesiyle birlikte altı federe devletteki parti sekreterleri Devlet başkanlığı görevinde bulunabilmiştir. Bu sistem düzenlemesi ile birlikte Kosova ve Vojvodina Özerk Bölgelerine diğer altı federe devlete verilen denklik hakları tanınmıştır.[171]

[168]Uçarol, a.g.e,674.
[169]Yücel, B. (2011) "Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** 60 (3), 637.
[170] Uzgel, a.g.e, 223.
[171]Ülger, İ. K. (2003), **Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası,** Ankara, Seçkin Yayınevi, 61.

1.5.1.3. Arnavutluk

Arnavutluk, II. Dünya Savaşı'nda 1939 kadar İtalya'nın işgal sahasında kalmış, 1943'te Alman işgaline uğrayan Arnavutluk'ta yönetim idaresi Prenslik, Cumhuriyet ve Krallık şeklinde olmuştur. Yugoslavya ve Arnavutluk halklarından aldıkları destek ve sahip oldukları orduları sayesinde diğer Doğu Avrupa ülkelerinden farklı olarak bağımsızlıklarında direnmişlerdir. Nazi işgalinden kendi orduları sayesinde kurtulan Arnavutlar Doğu Avrupa ülkeleri gibi Sovyet ordusunun işgaline uğramamışlardır.[172] Liderler iktidarlarını sürdürebilmek için Sovyet desteğine ihtiyaç duymamıştır. 1944 yılında Arnavutluk'ta Alman işgalinin sona ermesiyle İngiltere, Amerika ve Rusya, Arnavutluk'ta seçimlerin yapılmasına izin vermiş, 10 Kasım 1945'te Enver Hoca'nın başkanlığında geçici bir hükümet kurulmuştur. 2 Aralık 1945 seçimleri neticesinde sosyalistlerin hâkim bulunduğu bir parlamento oluşturulmuş, 29 Kasım 1945'te Arnavutluk Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.[173]

Enver Hoca başkanlığında kişisel mülkiyetin ortadan kaldırıldığı, işçi sınıfının hâkimiyetinde ve proletarya diktatörlüğünde sosyalist bir yönetim kurulmuştur. Çalışma saatleri ayarlanarak eşit ücret ilkesi benimsenmiş ve işsizlikle mücadele edilmiştir. 1947 sonuna kadar ülkedeki ağır sanayi devletleştirilmiştir. Bütün özel kurumlar devlet denetimi altına alınmıştır. Bankalar, şirketler tazminatsız kamu malı haline getirilmiştir.[174] 1946 Ağustos'unda Genel İktisadi Devlet Planı ve Planlama Organları Yasası kabul edilmiş ve planlı ekonomi dönemine girilmiştir. Enver Hoca Arnavutluk'ta sistemi oturtmak için Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Blok'u ülkeleri ile yakın ilişkilerde bulunmuş, Karşılıklı Yardım Konseyine üye olmuş, Stalin'in ölümüne kadar Moskova eksenli politika takip edilmiştir. [175]

Stalin'in ölümünden sonra Arnavutluk Stalinci çizgisini bir süre daha devam ettirmiş, fakat Sovyet ve Çin anlaşmazlığında Arnavutluk, Çin'den yana tavır alınca Sovyetler, Arnavutluğa yapmakta olduğu ekonomik ve askerî yardımı durdurmuştur. Bunun üzerine Sovyetlerin revizyonist politikaları eleştirilmiştir. Arnavutluk, Sovyetlerin yaptırımlarına tepki göstererek 1961 yılında Sovyetlere tepki olarak hem Kominform'dan

[172]Çakmak, H. (2003), **Avrupa Güvenliği (NATO, AGİT, AGSP)**, Ankara, Akçağ Basım,207.
[173]Bilge, M. L.(1991).“Arnavutluk”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Diyanet İşleri Başkanlığı, C:3, İstanbul, 387.
[174]Çakmak, a,g,e, 208.
[175]Sander, a.g.e, 214-215.

hem de Comecon'dan ayrılmıştır. Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgali Arnavutluk tarafından sert bir dille kınanmış ve Arnavutluk Varşova Paktı'ndan ayrılmıştır. Arnavutluk, Kruşçev döneminde Sovyetlerle müttefikliğini sonlandırmıştır. Arnavutluğun yeni bir toplumsal hayata geçişi oldukça sancılı bir şekilde gerçekleşmiştir.[176]

1.5.1.4. Bulgaristan

II. Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan, Mihver Devletlerinin safında yer almış, fakat savaşın ilerleyen safhalarında Sovyetlerin başarı kazanması ve Kızıl Ordu birliklerinin Balkanları işgal etmesi üzerine Bulgarlar Sovyet cephesine katılmıştır. 9 Eylül 1944'te işgale uğrayan Bulgaristan, II. Dünya Savaşı sonrası Sovyetlerin uydusu haline getirilmiş bu durum Bulgar toplumunda muazzam değişimlere neden olmuştur. Ülkede 1946'da gerçekleştirilen referandum sonunda halk cumhuriyeti kurulmuş ve Kral 2. Simeon ve ailesi ülkeden göçe zorlanmıştır.[177] Ülke yönetiminde komünist parti hâkimiyet kazanmıştır. Komünist yönetimin görev başına gelmesiyle 10 Eylül 1946'da polis teşkilatı kapatılarak yerine halk milisleri kurulmuştur. Komünist karşıtları işkenceye tabii tutulmuş, tutuklanmış, idama mahkûm edilmiştir. 1941-1944 dönemlerinde hükümet kabinesinde yer alan bakanlar, milletvekilleri ve askeri görevliler tutuklanmıştır. Düşünce ve ifade hürriyeti yasaklanmış, beyanat veren binlerce kişi tutuklanmış ve infaz edilmiştir.[178]

1945'ten itibaren Bulgar Komünist Partisi ülkede tek hâkim güç olmuş, Varşova Paktı'na katılarak Sovyetler ile dirsek temasına dâhil olmuştur. Sovyetler, Bulgaristan'da hâkimiyeti sağlamlaştırarak Bulgarları kendilerine bağımlı hale getirmişlerdir. Bulgaristan, Sovyet yardımları ile sanayileşmede ivme kazanmış, 1954'te başlayan 35 yıllık Todor Jirkov dönemiyle Sovyet yönetimine itiraz etmeden 1989 devrimlerinin patlak verdiği yıla kadar Bulgaristan Sovyet hâkimiyetinde kalmıştır. Bulgar Komünist Partisi'nin ülkedeki etkinliğini yitirmesine kadar Sovyetlerle yakın ilişki sürdürülmüştür. Ardından 1990 yılında ilk çok partili seçimler yapılmış ve Bulgar Komünist Partisi seçimlerde iktidarını kaybetmiştir.[179]

---

[176]Becerikli, S. Y.& Bozkurt, N.(2014) "Uluslararası Halkla İlişkilerde Yeni Bir Açılım: Arnavutluk Örneği" **International Journal of Human Sciences**, 11(1), 905.
[177]Kuyucuklu, N.(1992). "Bulgaristan", **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, C:6, 393.
[178]Uçarol, a.g.e, 662.
[179]Ulutaş, S. Ö.(2020). "Bulgaristan'da Komünist Rejim Sonrası Türklere Yönelik Propaganda ve Algı Çalışmalarına Örnekler," **Selçuk İletişim Dergisi,** 13 (2), 925.

1.5.1.5. Polonya

Polonya'nın sınırları II. Dünya Savaşı'ndan sonra 11 Şubat 1945'te gerçekleştirilen Yalta Konferansıyla çizilmiştir. Sosyalist başkan Edward Osobka-Morawski'nin başbakanlığında ve Polonya İşçi Partisi genel sekteri Stanisław Mikołajczyk yönetiminde demokratik bir Polonya inşa edilmiştir. Bölgede bulunan Alman birlikleri yerlerini Sovyet birliklerine terk ederek bölgeden çekilmişlerdir. 19 Şubat 1947'de yapılan Anayasa oylamasında sonra ülkede tam anlamıyla Stalinizm hâkim olmuştur.[180] Gomulka parti genel sekreterliğinden ihraç edilmiş, yerine Bierut parti genel sekreteri olarak atanmıştır. Sosyalistler ve komünistler Polonya Birleşik İşçi Partisi çatısı altında birleşmişlerdir. Ülkede Sovyet yöntemi benimsenmiş ve 22 Temmuz 1952'de yürürlüğe giren anayasa lav edilmiştir. Sovyet tipi meclisler oluşturulmuştur. Tarımda özel mülkiyete sınırlama getirilmiş ve bütün tarım toprakları devletleştirilmiştir.[181]

Tarımsal üretim kooperatiflerinin kurulmasıyla ortaya çıkabilecek köylü muhalefetinin de önüne geçilmiştir. Ülkedeki bütün ağır sanayi devletleştirilmiştir. Dinin devlet üzerindeki hâkimiyeti sonlandırılmış ve otoriter yönetim ülke geneline hâkim olmuştur. Sosyal hayatı kısıtlayıcı yasaların yürürlüğe girmesi hoşnutsuzlukları beraberinde getirmiştir. Komünist rejimin getirdiği ekonomik sistem Polonya halkının beklentisini karşılamamış, ekonomik darboğazın giderek artması protestolara neden olmuştur.[182] Ülkenin her tarafında gösteriler meydana gelmiş ve Polonya halkı totaliter yönetimine karşı tepkilerini göstermeye başlamıştır. Sovyet destekli hükümetin halka karşı nobran tutumu ülkede anti-komünist bir direniş hareketleri olarak gelişme göstermiştir. 1955 senesinin sonlarına doğru ülkedeki gerginlik ve huzursuzluk iyice artmış ve İşçiler yaşam koşullarının gittikçe kötüleştiğini ifade ederek sokağa dökülmüştür.[183]

Zor şartlarda çalışan maden işçilerinin ayaklanmasıyla hükümet madenleri silahlı askerlerle kuşatmış ve çok kısa sürede sert ve kanlı bir biçimde bastırmıştır. Eylemlerin kanlı bir şekilde bastırılmasıyla ülkede komünizme karşı bir direniş de baş göstermiştir. Ülkedeki tüm muhalifler, aydınlar bir araya gelerek direnişi desteklemişlerdir. İşçiler

[180]"Polonya", **Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi**, Cilt: III, İstanbul, 1981, s.690.
[181]Armaoğlu, a.g.e,103.
[182]Karadeniz, D. (2020). "Sovyetler Birliği Ekseninden Avrupa Birliği Üyeliğine: Doğu Avrupa Ülkelerinde Ekonomik ve Siyasal Dönüşümün Analizi", **Gazi İktisat ve İşletme Dergisi**, 6(1),4.
[183]Beydilli, K. (2007). "Polonya," **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedis**i, İstanbul, C.34, Diyanet Vakfı Yayınları, s.317.

yaşam kalitelerinin artması için greve başlamış, özellikle Poznan'da başlayan grevler tam anlamıyla bir ayaklanmaya dönüşmüştür.[184]

İşçiler fabrikaların içindeki spor kulüplerinden silahları ele geçirmişler, askerin ve öğrencilerin işlere destek vermesiyle Polonya olayları tüm Macaristan'ı sarmıştır. Stalin'in heykeli parçalanmış, hükümet binası, mahkemeler, polis merkezleri ve adliye binası işgal edilmiş, kısa süre sonra Sovyet tankları Budapeşte'ye girmiştir. Şehri ele geçiren Sovyet askerleri binlerce kişiyi öldürmüş, tutuklamış, şehri harabeye çevirmiş, işçi konseyleri ezilmiş ve liderleri yıllarca sürecek hapis cezalarına çarptırılmıştır. Başlangıçta ekonomik nedenlerle ortaya çıksa da 1956'da gerçekleşen Poznan olayları Avrupa'da komünizmin yıkılışını hazırlayan etkenlerinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir.[185]

1.5.1.6. Macaristan

II. Dünya savaşına Almanya ile birlikte katılan Macaristan savaştan yenik ayrılmış ve savaşın sonunda da Sovyet orduları tarafından işgal edilmiştir. İşgal öncesinde Macaristan yönetiminde otokratik bir yönetim hâkimdir. Feodalitenin hâkim olduğu Macaristan sosyo-ekonomik anlamda tam bir tarım toplumudur. Bu sebeple Sovyet orduları bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Sovyet orduları Yalta konferansı kararlarına göre Macaristan'da hükümet kuruluncaya kadar denetçi sıfatıyla bulunmuş, bölgede hâkimiyet kurmak istediği için Macaristan'da yapılması planlanan serbest seçimlere ABD ile İngiltere'nin gözlemci göndermesine karşı çıkmıştır. [186]

1947'de gerçekleşen seçimlere Küçük Toprak Sahipleri Partisi, Sosyal Demokrat Parti, Ulusal Köylü Partisi, Macar Komünist Partisi ile birlikte Macar komünist partisinin Sovyet Rusya'da sürgünde bulunan üyeleri de katılmıştır. Küçük Toprak Sahipleri Partisi, %15 oranında oy alırken, Sosyal Demokratlar parti oyların %45'ini alarak galip çıkmıştır. 1948 seçimlerini Komünist Parti kazanmış ve diğer partiler bertaraf edilmiştir. Seçim sonuçları ile birlikte Macaristan Komünist sisteme dâhil edilmiş, 1949'da kabul edilen anayasa ile Macaristan Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.[187]

---

[184]Karadereli, a.g.m, 251.
[185]Harman, a.g.e,435.
[186]Köse, İ. (2015). "Yalta ve Potsam Konferansları: Sovyetler Birliği'nin Türk Boğazlarında Egemenlik Paylaşım Talepleri," **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, (19), 262.
[187]Uslu, A. (2016). "Ellinci Yıldönümünde Macar Devrimi," **Devrimci Marksizm**, Sayı:1, 130.

Stalinist politikaların inşası için mücadele edilen Macaristan'da muhalif partilere yaşama şansı tanınmamıştır. Komünizme karşı özgürlük, demokrasi ve politik baskıların sona erdirilmesini talep eden Küçük Emlak Sahipleri Partisi Genel Sekreteri Bela Kovacs, ülkenin güvenliğine karşı komplo hazırlamakla suçlanmış ve tevkif edilmiştir. Ülkedeki her türlü aykırı ses susturulduktan sonra Moskova destekli liderler ülkeye egemen olmuştur. Ülkede köklü birtakım değişiklikler gerçekleştirilmiş, dini kurumlar işlevsizleştirilmiş, tarımsal yapılandırılmalar meydana getirilmiş, ağır sanayi, madenler devletleştirilmiş, düşünce ve ifade hürriyetine sınırlamalar getirilmiştir. Eğitimde zorunlu Rusça uygulaması ve üniversitelerin siyasallaşması toplumda giderek artan bir öfkeye neden olmuştur.[188]

Öte yandan işçi ve emekçi kitlelerin yönetimden uzaklaştırılmasıyla tek parti diktatörlüğü uygulanmaya başlanmıştır. 200 bin kişi ya partiden ya da devlet kademelerinden tasfiye edilmiştir. Bazıları toplama kamplarına ve cezaevlerine gönderilmiş ya da öldürülmüştür. İçişleri Bakanı Loszlo Rajk Tito yanlısı olduğu gerekçesiyle idam edilmiştir. Hükümet, muhaliflerine oldukça sert uygulamalar yapmıştır. Ücret politikalarındaki değişimden rahatsız olanlar, eğitim politikalarındaki dönüşüm ve siyasallaşan üniversitelerde zorunlu Rusça gibi derslere tepki duyanlar eylemlere başlamışlardır. Bu durum kısa sürede üniversitelere yayılmış ve öğrenci eylemlerini başlatmıştır. Ortamı yumuşatmak için İmre Nagy başbakan olarak atanmıştır.[189]

Nagy iktidara geldiğinde sosyo-ekonomik önlemler almıştır. Endüstri alanında kalkınma hızının yavaşlatılması, tarımda zorla kooperatifleşmenin durdurulması, polis gücünün sonlandırılıp hukuk düzenine geçilmesi ve eski yönetimdeki aksaklıkların düzeltilmesine dair bir program yapmıştır. Yapılan reformlar Moskova'yı rahatsız etmiştir. Bu sebeple Nagy 18 Nisan 1955'te Macaristan İşçi Partisi Merkez Komitesi tarafından görevinden alınmış ve partiden ihraç edilmiştir. Nagy'nin görevinden alınması demokrasi ve özgürlük talebinde bulunan kitleleri hareketi geçirmiş ve öğrenci hareketleri tüm ülkeye yayılmıştır. Sovyetlerin Polonyalı işçi ve öğrencilere uyguladığı müdahale Macaristan halkını daha dirençli hale getirmiş ve Stalinist yönetime karşı Macar halkı teyakkuza geçmiştir. [190]

[188]Armaoğlu, a.g.e,242.
[189]Eksel, S. (2014). "Türk Basınında 1956 Macar İhtilalı: Hürriyet, Cumhuriyet, Ulus ve Zafer'de Haber Sunumuna İlişkin Uzlaşma ve Ayrışmalar," **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı 39, 93.
[190]Sandır, a.g.a,344.

Macaristan'da olaylar Budapeşte Üniversitesi öğrencilerinin 23 Ekim 1956'da Nagy'nin görevinden alınmasını protesto eylemleriyle başlamıştır. Öğrenciler, basın ve ifade özgürlüğü, anadilde eğitim hakkı, üniversitelerde reform taleplerini dile getirmişlerdir. Komünist gençlik başkanları Sovyet birliklerinin ülkelerinden gitmesini, bu birliklerin Macaristan'da kaldıkları sürece ülkenin emperyalist despotluğu hâkimiyeti altında kalacağını ve arzu edilen siyasi evrimin gerçekleşmeyeceğini belirtmişlerdir. Öğrenciler bildirilerinde Macar halkının Polonya olaylarını özümsedikleri ve Polonya halkını heyecanına ortak olduklarını bildirmişlerdir. Sovyetlerin ülkenin demokratikleşmesine doğru ilerleyen süreci geciktirmeye veya durdurmaya çalışmasını, kabul etmeklerini belirtmişlerdir.[191]

Öğrenciler ayrıca Stalin heykelinin mümkün olan en kısa sürede kaldırılmasını yerine 1948 ve 1949 yıllarında hayatını kaybeden hürriyet şehitlerinin anısına bir anıt dikilmesini ve Macar halkının kültürel değerlerine yabancı olan devlet armasının Kosuth armasıyla değiştirilmesini istemişlerdir. Son derece barışçıl başlayan gösteriler polis müdahalesiyle kontrolden çıkmıştır. Polisin göstericilere ateş açması eylemleri ayaklanmaya dönüştürmüştür.[192] Ordu birliklerinin de ayaklanmacılara katılmasıyla halk silahlanmaya başlamış ve Rusların ülkelerini terk etmesi için Macar halkı topyekûn sokağa dökülmüştür. Öfkelenen halk Stalin'in heykelini parçalamış ve köylüler kamulaştırılmış arazileri işgale girişmiştir. Çatışmalarda 4000 kişinin ölmesi ülkenin hemen her kentinde yerel konseylerin kurulmasını sağlamıştır. Bürokrasi ve kolluk kuvvetleri hızla dağılmaya başlamış, halkın Sovyet müdahalesinde etkin bir şekilde yer alması Macaristan'ı tüm dünyanın odak noktası haline getirmiştir. Rus karşıtı ve Macar yanlısı eylemler başlamıştır.[193]

Öğrenci eylemi akşamüstü yeniden başlamış, şehrin iki yakasında iki ayrı gösteri korteji oluşturulmuştur. İlk grubu oluşturan Politeknik öğrencileri şehrin Batı yakasındaki nehir boyunca yürüyüş yapmıştır. Diğer öğrenci grubu ise 1848 Devrimi'nin liderlerinden şair Sandor Petofi'nin heykeli etrafında toplanmış ve sloganlar eşliğinde Peşte Bulvarlarında iki grup birleşmiştir. Şehir halkının da öğrenci eylemine verdiği destekle Stalinizm'in egemenliği protesto edilmiştir. Göstericiler Nagy'nin hükümete dönmesini talep etmiş, halk Macaristan'daki Sovyet askeri varlığına duyduğu tepkiyi, Macar bayrağı

[191]Eksel, a.g.a, 95.
[192]Uslu, A. (2016), "Ellinci Yıldönümünde Macar Devrimi," **Devrimci Marksizm,** Sayı:1,130.
[193]Fejtö, F. (2012). **1956 Macar İhtilalı, İlk Anti totaliter İhtilal**, Çev: F.Bülent Kocamemi, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 30.

üzerindeki kızıl yıldızı keserek göstermiştir. Ortası delik Macar bayrağı ilerleyen günlerde devrimin sembolü haline gelmiştir.[194]

Rusların 200 bin askerine ve 4600 tankına karşılık Macarlar ülkelerinin bağımsızlığı için amansız bir mücadele vermişlerdir. Bazı Macar şehirleri yerle bir olmuş, çok sayıda bina zarar görmüştür. Tankların ve tüfeklerin hedef gözetmeden ateş açması neticesinde sayısız insan yaşamını yitirmiştir. Batılı devletlerin çatışmaların arasında kalan insanlara yardım yapmasının Sovyet güçleri tarafından engellenilmesi eylemleri radikalleştirmiş, Macar halkı genel greve başlamıştır. Halkın öfkesinin dinmemesi ve işçilerin greve topyekûn devam etmesi üzerine Sovyetler Macar gençlerini trenlere bindirip Sibirya'ya sürgüne göndermiştir. 17 Kasım 1956'da işçilerin grevlerinin amansız devamında işçilerin kurşuna dizilmesi Macar halkını çileden çıkarmış ve Macar halkı Sovyet silah depolarını basmıştır.[195]

İnsan hakları ve demokratikleşme mücadelesi olarak şekillenen Macar Devrimi Sovyet yönetimi tarafından şiddette bastırılmaya çalışılmıştır. Fakat artan şiddet Macar halkının demokrasi isteğini daha da kamçılamıştır. 23 Ekim 1956'da Budapeşte öğrencilerinin barışçıl protestolarına müdahale muhalefetin ciddî bir dayanak noktasını oluşturmuştur. 17 Kasım'da Wenceslas Meydanı'nda öğrencilerin yürüyüşüne polisin ateş açması, 20 Kasım boykotuna yol açmış ve daha sonra 25 Kasım'da Letna Meydanı'ndaki büyük gösteriyi tetiklemiştir. Muhalefetin hızla büyüyen tepkisi, genel grevi meydana getirmiştir. Böylece işçi ve öğrenci birlikteliği de sağlanmıştır.[196]

Sovyet birlikleri Budapeşte'yi işgal etmiş, Nagy Yugoslavya'nın Budapeşte'deki büyükelçiliğine sığınırken, reformcu önderlerin çoğu tutuklanmıştır. Sovyet birliklerine karşı silahlı direniş bir gecede kırılmış, yalnızca işçilerin başlattığı genel grevin sona erdirilmesi birkaç haftayı almıştır. Düzenin sağlanmasından sonra geniş çaplı tutuklamalara girişilmiştir. 150 bin kadar Macar yurt dışına kaçmayı başarabilmiştir. 1968 Prag Baharı'nın Sovyet işgaliyle bastırılması sonucu gerçekleştirilen tasfiye ile Komünist Parti'den koparılanların başını çektiği Charter Hareketi, büyük bir itibara sahip olmuştur.

[194]Mcmahon, R. J.(2003).**Soğuk Savaş**, Ankara, Dost Yayınları, 87.
[195]Aksel, a.g.m,98.
[196]Yücel, B. (2011).“Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 60 (3), 640.

18 gün süren çatışma geride binlerce ölü, bombalanmış viran kentler, açlık, sefalet, salgın hastalıklar bırakmıştır.[197]

1.5.1.7.Doğu Almanya

Soğuk Savaş sonrası komünizmin ve kapitalizm çatışmasının en ağır hissedildiği yer Berlin olmuştur. Sovyet işgali sonrası Batı ittifakına gözdağı vermek için her türlü abluka altına alınan Berlin, savaşın insanlık dışı uygulamalarına maruz bırakılmıştır. Sovyetlerin Doğu Almanya'nın batılı ülkeler tarafından tanınmasını için uygulamaya koyduğu yöntemler doğu ve batı Almaya arasında kutuplaşma meydana getirmiştir. İttifak ülkelerinin desteğiyle demokratik gelişme göstererek refah seviyesini her geçen gün artıran Batı Almanya Sovyet denetimindeki Doğu Almanyalı gençler için cazibe merkezi haline gelmiştir.[198]

Eğitimli ve kalifiyeli gençlerin Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya kaçması ve kaçarken Berlin güzergâhını kullanması Sovyetleri tedbir almaya itmiştir. 13 Ağustos 1961'de Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya geçişleri önlemek için Berlin Duvarı inşa edilmiştir. Duvarın inşası haklar arasında ciddi bir hoşnutsuzluk meydana getirmiştir. Komünist sistemin baskısı altında kalan Doğu Berlinli öğrenciler Batı Berlin'e kaçarak 68 öğrenci hareketini başlamışlardır.[199]

68 eylemlerinin Alman gençliğinde tepki meydana getirmesinde, Berlin Duvarı, Doğu Avrupa'da oluşturulmak istenilen Sovyet rejimi, hükümetin politikalara sessiz kalması ve tüm otoriter değerler eylemlerin ortaya çıkmasında etkili olmuş, eylemler bu yönde gerçekleştirilmiştir. Berlin duvarının örülmesi soğuk savaş döneminin en tedirgin edici noktalarından biri olmuştur. Sovyet işgal bölgesinde kalan Batı Berlin belli zamanlarda tarafları çatışma noktası haline getirmiştir. Batı Berlin'in hızla demokratikleşmesi ayrışmaları derinleştirmiştir. Doğu Almanya'da demokrasi talebiyle ayaklanan göstericilere Sovyet tanklarının müdahalesi sonucunda 50 gencin öldürülmesi eylemlerin fitilini ateşlemiştir.[200]

---

[197]Gülboy, G. P. (2012).“1956 Macar Ayaklanmasının Türkiye Basınında Yansımaları”, editör; Yeliz Okay, **Macar Kardeşler (Macar-Türk İlişkileri Üzerine Makaleler)**, İstanbul, Doğu Kitapevi, 7.
[198]Gürel, Ş. (1977). “Berlin Sorunu (1944-1972)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 32 (1), 219.
[199]Uçarol, a.g.e, 804
[200]Merih, T. (2006), **Soğuk Savaş ve Türkiye(1945-1960)**, Ankara, Ebabil Yayıncılık, 53-54

Fransa, İngiltere ve Amerika kendi işgal sahalarında ekonomik yapılanma ve demokratik düzeni yerleştirmeye başlamışlardır. 1948 Mayıs ayında Bağımsız Sendikalar Organizasyonu kurulmuş, Hür Berlin Üniversitesi açılmış, Batı Berlin Polis Örgütü kurulmuş, şehir meclisleri oluşturulmuştur. Böylece Berlin hem siyasal hem de hukuksal olarak ayrılmıştır. Batı Berlin'de seçimler yapılarak belediye başkanı seçilmiştir. Ekonomik ve sosyal gelişmeler bakımından iki kentin birbirinden oldukça farklı olması, iki kesimi arasında hiç bir ortaklık kalmamasına ve ileride farklı sorunların doğmasına neden olmuştur. [201]

Almanya'daki 68 olaylarının temelini bu iki şehrin sosyo-ekonomik yapısındaki farklılık ve Doğu Berlin'den Batı Berlin'e kaçan gençler oluşturmuştur. Batı Berlin'in hızla yapılandırılmasına karşın Sovyetlerin otoriter rejimler tesis etmesi, rejimin inşasında uygulanan yöntemler ABD ve Sovyetler arasındaki gerginliği hayli yükseltmiş ve Berlin'i uluslararası bir sorun haline getirmiştir. Öte yandan Doğu Almanya'da ekonomik durumun oldukça kötü şartlarda bulunması, yiyecek maddelerinin karne ile satılması ve bir süre sonra hükümetin gereken yiyeceği karne ile veremeyecek duruma gelmesi ülkede tansiyonu hızla yükseltmiştir.[202]

Hükümetin almış olduğu ekonomik tedbirler çalışma şartlarını daha da ağırlaştırmış, bu durum Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya her gün yüzlerce insanın kaçmasına neden olmuştur. Stalin'in 1953'te ölümü üzerine Komünist Partisi içindeki görüş ayrılıklarından cesaret alan Doğu Berlin'deki işçiler 16 Haziran sabahı ayaklanmışlardır. Ayaklanma kısa sürede büyümüş, İşçiler çalışma koşullarının iyileştirilmesini, hayat standartlarının yükseltilmesini ve hükümetin istifasını isteyerek greve gitmişlerdir. Ertesi günü halkın da katılımıyla hükümet binasına gelerek kızıl bayrağı yakmışlardır. Doğu Berlin'in bütün şehirlerinde ayaklanmanın yayılması üzerine şehir Sovyetler tarafından abluka altına alınmıştır.[203]

Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya kaçışlar Berlin üzerinden gerçekleştirilmiştir. Duvarını aşmak isterken çok sayıda insan hayatını kaybetmiş, bu durum Demokratik Alman Cumhuriyeti için ciddi bir sorun yaratmıştır. 1953'te Doğu Berlin'de meydana gelen toplumsal olaylar da Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni bir hayli zora sokmuştur.

[201]Steiner, A. (2000). **Kızıl Ordu Fraksiyonu Batı Avrupa'da Şehir Gerillası**, İstanbul, Metis Yayınları, 16.
[202]Armaoğlu, a.g.e,238.
[203]Sander, a.g. e, 284

Artan baskılar sonucunda 1958'de Berlin bunalımı meydana gelmiş, Sovyetler, Amerika, İngiltere ve Fransa'ya birer nota vermiştir. Buna göre Batı Berlin'in altı ay içerisinde boşaltılması, Batı Berlin'in boşaltılmaması halinde Doğu Berlin üzerindeki bütün yetki ve sorumlulukların Doğu Alman Hükümeti'ne devredileceği ve bunun sonucunda Batı Berlin'in işgal yetki ve sorumluluklarını elinde bulunduran devletlerin Doğu Almanya'yı tanımak zorunda kalacağı bildirilmiştir.[204]

27 Kasım 1958'de Sovyet Rusya; Amerika, Fransa ve İngiltere'ye Doğu Almanya'nın güvenliklerini tehlikeye düşürdükleri gerekçesiyle Batı Almanya'dan çekilmeleri için birer nota göndermiştir. Sovyetlerin notası 27 Kasım 1958'de NATO'da değerlendirilmiş ve yapılan görüşme neticesinde batılıların silah tehdidiyle Batı Almanya'dan çıkmayacaklarını; ama Almanya sorununun müzakere edilebileceğini bildirmişlerdir. 1958'de ortaya çıkan Berlin bunalımı neticesinde 11 Mayıs 1959'da Cenevre'de Khrushchev ile Eisenhower arasında bir görüşme gerçekleştirilmiştir.[205]

Görüşmede Khrushchev Batı Berlin'deki işgale son verilmesini, Demokratik Alman Cumhuriyetinin tanınmasını talep etmiştir. Görüşmeler devam ederken 1960 yılı mayıs ayında ABD'nin casus uçağı U-2'nın Sovyet hava sahasına düşmesi görüşmelerin sonlanmasına ve ABD ve Sovyetler arasındaki gerginliğin tırmanmasına neden olmuştur. Berlin'de oldukça ağır yaptırımlar hayata geçirilmiştir. 1961'de Berlin Duvarının çekilmesi Berlin Bunalımı daha da derinleştirmiştir.[206]

1.6. Çin Kültür Devrimi

Mao Zedong önderliğinde gerçekleştirilen Çin Kültür Devrimi ile Çin'de köklü reformlar gerçekleştirilmiştir. Mao'nun devrimci ve siyasetçi kişiliği 68 kuşağında derin izler bırakmıştır. 68 gençliği Mao'nun kızıl kitabı ve afişlerini ellerinde taşımışlar, Mao'nun devrimi batılı öğrenciler için bir alternatif teşkil etmiştir. Mao'nun gerilla hareketi 68 gençliğine ivme kazandırarak kır gerillası gruplarını meydana getirmiştir. Silahlı eylemlere yönelen gençler dağlara çıkarak Mao tipi örgütlü yapılar oluşturmuştur.

[204]Koç, N. (2016). "Soğuk Savaşta Almanya: Bölünmüş Almanya'nın Birleştirilmesine Yönelik Çabalar", **Türk -İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi,** Sayı: 21, 33
[205]Gürel, Ş. S.(1977) "Berlin Sorunu," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 32(01), 217
[206]Merih, a.g.e.54.

Mao'nun etkileri batı da olduğu kadar Türkiye'de de yankı bulmuştur. Maoizm, dünya genelinde emperyalizmle karşı verilen mücadelede alternatif olarak düşünülmüştür.[207]

Çin devrimi 1917 ve 1968 dönemleri arasında geçen süreci kapsamaktadır. 1911 yılında Cumhuriyetçi devrim ile başlayan ve uzun yıllar süren mücadele 1949 Mao liderliğinde Çin Halk Cumhuriyetinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Çin'deki devrimci mücadeleyi tetikleyen şartlara baktığımızda; Çin'in güçlü devletler tarafından sömürülmesi, sanayileşme ile aşırı vergiler altında ezilen köylülerin hoşnutsuzlukları görülmektedir.[208] Bu durum Çin'de yabancı milliyetçiliğine karşı tutum kazandırmış ve 1921 yılında Çin'de milliyetçi Kuomidang'ın ve Çin Komünist partisinin oluşumunu sağlamıştır. Çin milliyetçiliğinin büyümesindeki en önemli olaylar; Dört mayıs hareketi, I. Dünya Savaşı sonrası işgallere karşı yapılan grevler, 1946'daki İç Savaş, II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Japon emperyalizmine karşı verilen mücadelelerdir.[209]

Kısaca Çin tarihine bakacak olursak; Mançu Hanedanlığının 1912'de yıkılıp Sun Yatsen'in hükümeti kurana kadar geçen dönemde Çin yönetimi hanedanlar şeklinde gerçekleşmiştir. Merkezi bir yönetim yoktur. Yönetimden bölge valileri sorumludur ve her birinin kendilerine ait orduları vardır. Bunların da kötü yönetimi nedeniyle ülkede kaos ve ekonomik çözülme vardır.[210] Bu sebeple 1923'ten sonra Sun Yat-Sen Sovyetlerle diyalog kurarak kredi, askeri yardım ve danışmanlık almıştır. Böylelikle Sovyetler uzun bir süre Çinliler üzerinde oldukça etkili bir konumda kalmıştır. Sun Yatsen'in 1925'te ölümü üzerine yerine Chiang Kaishek geçmiş ve Çin-Sovyet ilişkileri etkilenmiştir. Sun Yatsen iktidara gelmesiyle birlikte 1927 yılında ÇKP ortadan kaldırılmış, bu durum muhalifleri harekete geçirmiştir. Mao ile Chu Teh, kırsal kesimde faaliyette bulunarak devrimci çetelerle iktidarı ele geçirmeye çalışmıştır.[211]

Mao gerillaları, bir grup komünistle Çan Kay-Şek'in katliamlarından kaçan muhalif askerlerden oluşturulmuştur. Mao ilk olarak güz hasadı ayaklanması ile hükümete başkaldırmış; fakat başarılı olamamıştır. Gerillalarla birlikte Güneydoğu Çin'deki Jinggang dağlarına çekilmiştir. Mao bölgedeki köylülerin desteğini kazanmak için toprak reformu hareketini başlatmış, böylece vergilerden ve devlet zulmünden bıkan köylülerin de dâhil olduğu gerilla birlikleri yaratılmıştır. Köylülüğe odaklanan yeni bir devrimci strateji

[207]Amin, S. (1993). **Maoizmin Geleceği**, Çev: Işık Soner, İstanbul, Kaynak Yayınları,129.
[208]**Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**. (1988), C. IV, İstanbul, İletişim Yayınları, 1118
[209]Martin, a.g.e, 182.
[210] Altuğ, Y. (1995). **Çin Sorunu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi,137
[211] Sander, a.g.e, 245-246.

benimsenmiştir.[212] Bu strateji tüm Asya'da ilgi görmüştür. Öte yandan Mao birlikleri şehirlerdeki komünist kırımından kaçanlara sığınak olmuştur. Çan Kay-Şek'e karşı gerçekleştirilen uzun yürüyüş, Mao'nun zaferi ile sonuçlanmıştır. Bu zafer Çan Kay-Şek'in generallerinin cebine "muazzam fonlar akıtan ve bu ülkeyi kendi gayri resmi imparatorluğu" olarak gören ABD için korkunç bir şok olmuştur. Mao 1942'de ÇKP içindeki rakiplerine karşı verdiği mücadeleyi de kazanarak liderlik konumuna yükselmiştir.[213]

Mao, 1 Ekim 1949'da Pekin'de yaptığı açıklama ile Çin Halk Cumhuriyetinin kurulduğunu duyurmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla uluslararası sosyalist hareket ivme kazanmıştır. Komünistler 1949 zaferi ile güçlerini sağlamlaştırmış, ülkede ciddi bir endüstrileşme programı başlatmışlardır. Çin kültür devrimi tarihte eşi benzeri görülmemiş bir süreci meydana getirmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Sovyetler her alanda Çin Halk Cumhuriyeti'ne destek olmuştur. Bu süreçte Sovyet yardımı ve teknikleri, mümkün olduğunca çabuk benimsenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Ülkeye birçok Sovyet danışmanlar getirtilmiş, Çinli öğrenciler Sovyet üniversitelerine gönderilmiş ve Sovyet başarıları Çin basınında yüceltilmiştir.[214]

Sovyet tipi planlama aracılığıyla ülkenin altyapısını yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Ülke planlı ekonomiye dayalı Sovyet ekonomisini kendisine örnek seçmiştir. Bu amaçla Çin'de 1953 yılında ilk beş yıllık kalkınma planı yürürlüğe koyulmuştur. Plan dönemi boyunca Çin, Sovyetlerden birçok alanda önemli boyutlarda yardım almıştır. Çin'deki altyapının önemli bir kısmı yeniden inşa edilmiştir. Sovyet yakınlaşmasıyla Sovyet bloğuna ihracat arttırılmıştır. Enflasyonun düşürülmüş, demir-çelik, madencilik, çimento gibi sanayi dallarında kayda değer başarılar yakalanmıştır. ÇKP ve Sovyet ilişkileri 1949 yılında ciddi bir ivme kazanmış ve Sovyetler Çin'e askeri yardımda bulunmuştur. Sovyetler ve Çin arasında 14 Şubat 1950'de Moskova'da Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması imzalanmıştır.[215]

1953'te Stalin'in ölümünden sonra Çin ve Sovyet ilişkileri bozulmaya başlamış, Nikita Kruşçev'in başlattığı destalinizasyon iki ülke arasında ideolojik farklılar meydana getirmiş ve yeni bir takım sorunların doğmasına neden olmuştur. Çin ve Sovyetler

[212]Skocpol, T. (2004). **Devletler ve Toplumsal Devrimler-Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi**, Çev: Erdem Türközü, Ankara, İmge Kitapevi, 68.
[213]Harman, a.g.e, 529-530.
[214]Brzezinski, a.g.e,184.
[215]**Çin kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimine Kısa Bakış**, (2013), Çev; Sinan Jabban, Patika, İstanbul, Devrimci Araştırmalar Grubu, 10.

arasındaki Uzak Doğu sınırları ile ilgili tarafların iddiaları da gerginliği artırmıştır. Askeri alanda Sovyetler Çin'in beklediği yardımı gerçekleştirmemiş, bunun üzerine Çin'de bölgede kurulması planlanan baz istasyonun yapılmasına izin vermemiştir. Sovyet gemilerinin Çin limanlarına girme talebi reddedilmiştir. Sovyetler de nükleer enerjiyle çalışan Sovyet denizaltılarının Çin'e verilmesi talebini geri çevirmiştir. Sovyetler ile Amerikan ilişkilerinin gelişmesi Çin'i rahatsız etmiş, Çin ve Hindistan arasında sınır çatışmalarında Sovyetlerin Hindistan'ı savunması Çin ve Sovyet ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir.[216]

Çin'de bulunan Sovyet uzmanların Çin yönetimini eleştirmesi tepkilere neden olmuş ve yönetim uzmanlara yaptırım uygulamıştır. Bunun üzerine Sovyetler uzmanlarını geri çağırmış, bu durum iki ülke arası ilişkileri durma noktasına getirmiştir. 1950'lerin sonlarına doğru Sovyet yardımları sınırlandırılmıştır. Çin-Sovyet ilişkilerinin kopması Çin'in ekonomik durumunu kötüleştirmiş, bu durum devam eden sanayi projelerinde karışıklığa sebep olmuştur. Çin ve Sovyet ayrılığı, ÇKP'nin bölünmesi, ülke içi muhalefetin artması Mao'yu endişelendirmiş, Mao bürokratik komünizm uygulamalarına son vermek için 1966'dan 1976 yılına kadar sürecek olan Çin Kültür Devrimi'ni başlattığını ilan etmiştir. [217]

1966 senesinde Mao'nun önderliğinde, 9 kişiden oluşan Kültür Devrim Merkezi Birliği kurulmuştur. Büyük Proleter hareketi ya da bilinen adıyla kültür devrimi Çin'de 1966'dan başlayıp fiili olarak Mao'nun ölümüne kadar süregelen devrimi meydana getirmiştir. Mao'nun kültür devrimi Çin'in geleceğini etkilemiş, Çin köylülerini halk komünü haline getirmek için fanatik ve insanlık dışı uygulamalar felaketlere sebebiyet vermiştir. 27 milyon köylü yer değiştirmeler, şiddet ve kıtlık sonucu hayatını kaybetmiştir.[218] Kültür devrimi ile birlikte Çin'de eskiye dair ne varsa silinip atılmış ve tarih yok edilmiştir. Eski gelenekler ve alışkanlıklar tarihe gömülmüş, yakılıp yıkılmıştır. Çin komünist partisinin merkez komitesi tarafından yürürlüğe konan 16 maddeli kararname yayımlanmış, hemen her yerde kızıl muhafız birlikleri kurulmuştur. İşçiler, köylüler, sanatçılar ve öğrenciler bu derneklere katılmıştır. Fabrikalarda, köy evlerinde hatta devlet binalarında toplantılar düzenlenmiş, devrimci komiteler örgütlenmeye başlamıştır.[219]

---

[216]Çolakoğlu, S. (1999) "Çin-Sovyet İttifakı Döneminde (1950-1963) Orta Asya", **Bilig Dergisi,** Sayı 8, 15
[217]Brzezinski, a.g.e, 184.
[218]Daubier, J. (1997). **Çin Kültür Devrimi Tarihi**, Çev: Büşra Zarifoğlu, İstanbul, Umut Yayınları, 291.
[219]Çalık, Ü .(2011) "Çin Ekonomisi(Mao ve Mao Sonrası Dönem)," **Liberal Düşünce**, 16 (64), 87.

Mao, Kızıl Muhafızlar örgütünün her türlü eyleminde serbestlik tanıyarak kolluk kuvvetlerine Kızıl Muhafızlara müdahale etmemeleri emrini vermiştir. Kızıl Muhafızlar uygulamalarında sınırsız oldukları ve muhalifleri hedef alan uygulamaları nedeniyle zaman zaman çeşitli kırılmaların ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Çin'in bazı bölgelerinde iç savaşa varan çatışmaların yaşanmasına sebebiyet vermişlerdir. Çin Kültür Devrimi halkı radikal bir biçimde dönüştürmeyi hedef aldığı için hem ülke halkı hem Sovyetler hem de Batı Bloğu ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Mao'nun ölümüyle varlığına son verilen Kültür Devrimi, bir neslin sistematik yok edilmesine, halkın gruplaşmasına, çok sayıda insanın işinden, gücünden, yaşamından olmasına neden olmuştur.[220]

1.6.1. Yüz Çiçek Devri ve İleriye Doğru Büyük Hamle

1958 ve 1962 yılları arasında uygulamaya koyulan ikinci beş yıllık kalkınma planından önce, 1956 yılında Mao tarafından Yüz Çiçek adıyla yeni bir dönem başlatılmıştır. Bu yeni dönemle aydınların fikirlerini daha serbest bir şekilde dile getirmesi hedeflenmiştir. Mao Yüz Çiçek dönemiyle düşünsel açıdan biraz daha özgürlükçü bir ortam yaratarak, komünizme giden yolda ülke problemlerinin aydınlar tarafından tartışılmasını, feodalizmden komünizme geçişe ilişkin aydınların düşüncelerinden faydalanmayı hedeflemiştir.[221] Mao bu sürecin sonunda aydınlar arasında sosyalist ideolojinin güç kazanacağını umut etmiştir. Fakat sonuç Mao'nun beklediği şekilde gelişmemiştir. Aydınların, Partiyi ve rejimi cesaretle eleştirmeye başlamaları Mao'nun aydınlar üzerinde baskı rejimi oluşturmasını sağlamıştır. 1956'da meydana gelen Macar İhtilalinin Çin'de etki edeceğinden endişe duyan Mao rejim karşıtlarını tasfiye etmiş ve Yüz Çiçek devrimini sona erdirmiştir. Yüz Çiçek kampanyası ile ideolojik kalıplaştırma çabaları istenilen sonucu vermemiştir. [222]

1.6.2. İleriye Doğru Büyük Hamle

1958 senesinde Büyük İleri Atılım modeli doğrultusunda endüstrileşmeden köylünün dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Böylece komünizmin yerleşmesi hedeflenmiştir. Sanayinin kurulamadığı kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlere hız verilerek "derin çapalama" yöntemi uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamada hem sanayileşme hem de

[220]Gökten, K. (2013). "Büyük Ejderha ve Küresel Kapitalizm: 150 Yıllık Panorama", **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 5, 19.
[221]Baum, R. D. (1964)."Red and Expert, The Political-Ideolological Foundations of China's Great Leap Forward", **Asian Survey**, IV (9), 1055.
[222]Çalık, a.g.m, 90.

kolektifleştirme amaçlanmıştır. Bu uygulama esnasında tarım alanlarının kanatlı hayvanlardan tarafından telef edilmesi, yeteri kadar tarımsal teçhizatın olmaması uygulamada başarıyı sağlayamamıştır. Bu dönemde Çin ve Sovyet çatışması nedeniyle Çin'deki Sovyet teknisyen ve bilim adamlarının ülkelerine geri dönmeleri, Sovyetlerin de Çin'e ekonomik yardımları kesmesiyle İleriye Doğru Büyük Hamle devriminden istenilen netice alınmamıştır. Bu süreçte çok sayıda vatandaş hayatını kaybetmiş, Ç.K.P. yönetimine ve Mao'ya karşı yeni bir muhalefet dalgasının oluşmasına neden olmuştur.[223]

1.6.3. Sınırlı Yüz Çiçek Devri ve Sonu (1961- 1964)

1962 senesi Çin ekonomisi için oldukça sıkıntılı bir dönem olmuştur. Ekonomiyi canlandırmak için ülkenin aydın kesiminin desteğine ihtiyaç duyulmuştur. 1961 yılında "Bırakın Yüz Çiçek Açsın" kampanyası ile kısmi de olsa demokratik bir hava sağlanmıştır. Bu gevşeme döneminde akademik standardın yükseltilmesi hedeflenmiştir. Akademisyenlerin sistem üzerinde etkilerinin artmaya başlamasıyla Çin'in toplumsal yapısında da değişme gözlenmiştir. Yaratılan bu ılımlı hava ile Çin'in siyasi, ticari ve kültürel nüfuz sahası genişlemiştir. Çin sosyalizminin başarılarını sergileyen endüstri fuarları, film günleri, fotoğraf sergileri gibi etkinlikler organize edilmiştir. Öğrenci değişim programları ile dışa açılım gerçekleştirilmiştir. 1966 yılında başlatılan ve on yıl sürecek Çin Kültür Devrimi ile toplumun dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Ülkedeki siyasi istikrarının tamamen alabora olduğu kültür devrimi yoğun çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.[224]

Sonuç olarak, üç aşamada gerçekleştirilen Çin kültür devrimi, ilk olarak devrime karşı olanların pasifize edilmesiyle başlamıştır. Bu tamamlandıktan sonra, kızıl muhafızlar, üniversite öğrencileri ve proletarya sınıfı da kültür devrimi uygulayıcıları olmuşlardır. Özellikle Kızıl Muhafızlar ülkedeki muhaliflerle mücadele ederek onları tasfiye etmiş, bu dönem tek tip insan oluşturulmaya çalışılmıştır. Dönemin tarihçisi Wu Han, özel mülkiyete, köylü haklarına saygı duyulmasını, yapılan hataların tamir edilmesini talep etmiş, talepleri yaptırımların daha da artmasına neden olmuştur.[225] Burjuvaziye hizmet ettiği gerekçesiyle Pekin Üniversitesi rektörü görevinden alınmış, bu durum Pekin Üniversitesinde öğrenci gösterilerine neden olmuştur. Eylemlerin kontrolden çıkması

[223]Sander, O. (1966). "Çin Halk Cumhuriyetinde Büyük Proleter Kültürel İhtilal", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 21 (04). 197.
[224]Üngör, Ç. (2009) "Çin ve Üçüncü Dünya", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Sayı; 41, 31.
[225]Çalık, a.g.m, 92

üzerine eğitim alanında tasfiye hareketi başlamıştır. Ordunun da kültürel ihtilala dâhil olmasıyla birlikte toplumsal tasfiyeler ordu aracığıyla gerçekleştirilmiştir. Çin 1966'dan 1970'li yılların ortalarına doğru bir seri insanlık dışı tasfiye girişimlerinde bulunmuş; yüz binlerce parti üyesi ve askeri lider öldürülmüş ve milyonlarca insan zorunlu çalışma kamplarına esir olarak gönderilmiş ya da hapse atılmıştır.[226]

1.7. Sovyet Yayılmacılığına Karşı ABD'nin Tutumu

ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası hedefi; rakibi olarak gördüğü Sovyetlere, Avrupa'nın doğusunda kaptırdığı toprakların batısını kaptırmamaktır. Bunun için Avrupa'yı komünizm tehlikesinden kurtarması gerekmiştir. Savaş sonrası komünizmin dünyada yükselen eğilimi nedeniyle ABD hem ülkesi içinde hem de ülkesi dışında komünizmle mücadele etmiştir. Pek çok Amerikalı vatandaş komünist oldukları gerekçesiyle işlerinden çıkarılmış, birçoğu hapisle cezalandırılmış ve ağır işkenceye tabii tutulmuştur. Bu toplumsal sorun, toplumsal bir hareketi meydana getirmiş ve toplumun örgütlenmesine neden olmuştur. Bu örgütlenmeler kitle hareketlerini başlatmıştır.[227]

Amerikan hükümeti ülkede yaygınlaşan işçi eylemlerine karşı 1947'de Taft Hartley yasası olarak bilinen İşçi Yönetimi İlişkileri Yasası'nı uygulamaya koymuştur. Bu yasa ile sendikaların faaliyetleri, geliri ve gücü kısıtlanmış, işçilerin greve gitmeleri yasaklanmıştır. Yasa ile komünist oldukları gerekçesiyle işçi çıkarımı kolaylaşmıştır. Kamu çalışanlarından sadakat yemini imzalamaları istenilmiştir. Komünistleri eleştirmeyen yazarlar, bilim adamları ve sanatçılar komünist oldukları gerekçesiyle cezalandırılmış, bu yasa ile Charlie Chaplin'in bile ülkeye girmesi yasaklanmıştır.[228] Amerikan yönetiminde komünizm paranoyası temel hak ve hürriyetleri son derece sınırlandıran McCarthyizm'in ortaya çıkmasına neden olmuştur. Senatör McCarthy tarafından uygulamaya konulan yasa ile komünist olmakla suçlanan pek çok kişi zan altında bırakılarak hayatları karartılmıştır. Ülkenin önde gelen aydınları, sanatçıları, bilim adamları hakkında soruşturmalar başlatılmıştır.[229]

---

[226]Brzezinski, a.g.e,185.

[227]Çelik, M.(2017). Mehmet Dağ, "Kapitalist İktisadi Düşüncenin Geçirdiği Dönüşümler Üzerine Bir Değerlendirme," **Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi**, 2 (3), 64.

[228]Harman, C. (2013). **Halkların Dünya Tarihi, Taş Devrinden Yeni Binyıla**, Çev; Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, Yordam, 520.

[229]Bush, M. C. & Morris R (2008). "İmparatorluklar Parçalanıyor, Hareketler Çöküyor: Sistem Karşıtı Mücadele 1917-1968", Koordinatör: William, G, Martin **Toplumsal Hareketler (1750- 2005) Dipten Gelen Dalgalar**, İstanbul, Versus, 174.

Aydınlardan herhangi bir komünist partiye üye olmadıkları ve komünizme dair herhangi bir faaliyet içerisinde bulunmadıklarına dair belgeler istenilmiştir. Toplumsal demokrasinin son derece zedelendiği uygulama ile korku toplumu meydana getirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle Amerikan yönetimi kapitalizm karşıtı hareketleri sindirebileceğini düşünmüş ve bu amaçla antidemokratik uygulamalara başvurmuştur. Fakat protesto hareketlerinin meydana gelmesine ve McCarthyizm'e karşı oluşan öğrenci eylemlerine engel olamamıştır.[230] ABD kendi ülkesinde komünizmle baskı ve şiddetle başa çıkmaya çalışırken komünizmin Avrupa'da yayılmasını durdurmak için savaş sonrası yeniden yapılandırma adı altında maddi yardımda bulunmuş, böylelikle komünizmle yüz yüze savaşmak yerine Avrupa'ya maddi destekte bulunarak Avrupa'yı kendisine bağımlı hale getirmeye çalışmıştır.[231]

ABD komünizm tehdidinin özellikle Yunanistan ve Türkiye'de yayılma ihtimaline karşı Truman doktrini olarak anılan yardım paketini devreye sokmuş ve Yunanistan ve Türkiye'ye maddi yardımda bulunmuştur. Böylece ABD komünist tehditle karşı karşıya kalan ülkeleri kurtararak ve onlara destek olarak Sovyetlere karşı soğuk savaş ilanını resmen duyurmuştur. Aynı zamanda komünizm karşıtı bir güç olduğunu Yunanistan'a yaptığı yardımla da göstermiştir.[232] Yunanistan yalnızca II. Dünya Savaşı'nda işgale uğramakla kalmamış, işgalden sonra ülkesinde meydana gelen iç savaşla da oldukça yıpranmıştır. İç savaş sonrasında Yunanistan'da komünist bir rejim kurulması ihtimali ABD'yi harekete geçirmiştir. ABD, Yunanistan'da Truman doktrinini uygulamaya koymuş ve savaş sonrası Yunanistan'ı kendi arzusuna göre şekillendirmeye çalışmıştır.[233]

Marshall planı ile Avrupa'ya oldukça yoğun kredi desteği sağlamıştır. Truman doktrini ile Avrupa'da komünizm'in yayılmasını durdurmayı amaçlamıştır. Antikomünist amaçlarla hazırlanan ekonomik yardım paketiyle 16 ülkeye maddi yardımda bulunulmuştur. ABD, bu yardım paketiyle Sovyetlerin uydusundaki ülkeleri kendi yayına çekerek siyasi istikrar sağlamaya çalışmıştır. Marshall Planının yürürlüğe girmesiyle 1 Nisan 1948'de OECE[234] kurulmuştur.[235] Böylelikle Sovyet yayılmasının önüne geçilmiştir. 4 Nisan 1949'da 12 ülkenin bir araya gelmesiyle kurulan NATO ile birlikte II. Dünya

[230]Günar, A. (2014). "Amerika Birleşik Devletleri'nde Mccarthy Dönemi ve Dış Politika Üzerindeki Etkileri", **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 4, 65.
[231]Merih, a.g.e, 48.
[232]Oran, B. (2005). **Türk Dış Politikası - Cilt 1 (1919 - 1980)**,İstanbul, İletişim Yayıncılık, 483.
[233]Merih, a.g.e, 49.
[234] Avrupa Ekonomik İşbirliği
[235]Çınar, Y. (2018)."Modernleşme ve Bağımlılık Teorisi Ekseninde Marshall Yardımı ve Türkiye", **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 16 (2), 327.

Savaşı sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan güvenlik ihtiyacı da karşılanmıştır. Askeri bir ittifak imzalayan üye ülkeler ani bir saldırı karşısında birbirlerine savunma ve yardım sözü vermiştir. Sovyet yayılmacılığı karşısında NATO üyelerinden birine yapılan bir saldırı, üye devletlerin hepsine yapılmış olarak kabul edilmiştir.[236]

OECE'nin kurulmasının ardından Sovyetler, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Romanya ile 1949'da karşılıklı ekonomik yardım konseyini kurmuşlardır. Sovyetler, Doğu Avrupa'da işgali altındaki bölgelerde muhalefeti önlemek için sert tedbirler almıştır. Gizli polis teşkilatını kurarak kendisine muhalif olan kesimleri ifşa ederek en ağır şekilde cezalandırmıştır. Bölgelerde kurulan hükümetlerde komünist karşıtı olan bakanlar görevlerinden uzaklaştırılmıştır.[237] Sosyal Demokrat Partiler, Komünist Parti ile birleştirilmeye zorlanmış, Stalin'den farklı görüşe sahip olanlar ya da ondan bağımsız hareket edenler yargılanmış, hapse atılmış ya da sürgüne gönderilmiştir. Bulgaristan'da Kostov, Macaristan'da Rajk ve Çekoslovakya'da Slanky idam edilmiştir. Polonya'da Gomulka ve Macaristan'da Kadar hapse atılmıştır.[238]

Sovyetler, Amerikan nüfuzunu kırmak için hareket geçmiştir. Sovyetlerin baskısıyla, 6 Nisan 1948'de Sovyet Rusya ile Fin Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Finlandiya üzerinde Sovyet nüfuzu kurulmuştur. Doğu bloğunu sağlamlaştırmak için Polonya Halk Cumhuriyeti, Romanya Sosyalist Cumhuriyeti, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, Macaristan Halk Cumhuriyeti ve Doğu Almanya olmak üzere komünist rejim altına giren birçok ülkenin yönetimi Moskova'dan sağlanan bir blok hâline getirilmiştir. Sovyetler, Amerikan tehdidine karşı 5 Ekim 1947'de Doğu Avrupa'nın önde gelen komünist partileri ile merkezi Belgrat'ta olan Kominform'un[239] kurulmasını sağlamıştır. Böylece Avrupa'da Komünist hareketlerin koordinasyonu sağlanmıştır.[240]

Kominform'un ardından 1949'da sosyalist ülkeler arasında ekonomik işbirliğini ve dayanışmayı sağlamak amacıyla Comecon[241] kurulmuştur. Sovyetler bünyesinde bulunan Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomilerini kontrol ederek bu ülkeler üzerinde hâkimiyetini

---

[236]Harman, C. (2013). **Halkların Dünya Tarihi, Taş Devrinden Yeni Binyıla,** çav; Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, Yordam, 520.
[237]Claudin, F. (1990). **Komintern'den Kominform'a, Cilt 1: Komünist Enternasyonal'in Bunalımı**, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul, Belge Yayınları, 310.
[238]Merih, a.g.e, 50-51.
[239]Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ve Doğu Avrupa ülkelerinin, 5 Ekim 1947'de "Amerikan emperyalizminin bir aleti" olarak tanımladığı Marshall Planı'na karşıt bir girişim olarak kurulmuştur.
[240]Karadeniz, D. (2020) "Sovyetler Birliği Ekseninden Avrupa Birliği Üyeliğine: Doğu Avrupa Ülkelerinde Ekonomik ve Siyasal Dönüşümün Analizi", **Gazi İktisat ve İşletme Dergisi,** 6 (1), 4.
[241]Sosyalist ülkeler arasında ekonomik iş birliği ve dayanışma amacıyla 25 Ocak 1949'da kurulan karşılık yardım konseyidir.

pekiştirmeyi amaçlamıştır. Böylelikle Batı Avrupa ülkelerine, karşı bir blok oluşturulmuştur. Comecon'a üye ülkeler sahip oldukları misyonu gerçekleştirebilmek için ağır sanayi içerisinde ileri düzeyde üretim sağlamakla ve bu üretim içinde belirli bir düzenlemelere uymakla mükelleftiler.[242] Üreten kesimin etkin üretim güçlerini devam ettirebilmesi için yoğun çalışması ve tarımsal ürünün fazla verilmesi gibi kaideleri mevcuttur. Sovyetler, Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Polonya, Moğolistan, Doğu Almanya, Vietnam, Arnavutluk, Küba ve Yugoslavya Comecon'a üye devletlerdir. Comecon Sovyetlerin çöküşüyle dağılmıştır. [243]

İki devlet arasındaki gerilimden en fazla yardım ve yaptırımlara maruz kalan devletler etkilenmiştir. Sovyetler, ABD yardımlarını önlemek için Doğu Avrupa ülkelerinde baskı rejimi uygulamış, Sovyet karşıtı olanları acımasızca cezalandırmıştır. Doğu Avrupa'da uygulanan baskı rejimi kısa sürede öğrenci ve işçi eylemlerine dönüşmüştür. ABD, Sovyet yayılmacılığına karşı çeşitli stratejiler geliştirmiş, Kore'de, Vietnam'da, Küba'da komünizme karşı mücadele etmiştir. ABD'nin yardımlar adı altında ülkelerin iç işlerine müdahalede bulunması toplumsal tepkilere neden olmuştur. Amerikan emperyalizmine karşı eylemler dünyanın her yerinde görülmüş ve 68 kuşağının sloganı haline gelmiştir.[244]

1.7.1. Kore Savaşı

Kore, coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca Sovyet, Çin ve Japonya'nın istilalarına uğramış, her biri bölge üzerinde egemenlik iddia etmiştir. Asya'da komünist bir bloğun kurulmasından endişe duyan ABD de bölgede hak iddia etmiştir. Kore, ABD-Sovyet anlaşmazlığının gün yüzüne çıktığı saha haline gelmiş, Soğuk Savaş'ın ilk sıcak çatışmasının gerçekleştiği yer olmuştur. Kore çatışmasıyla beraber soğuk savaş giderek küreselleşmiştir. ABD ile Sovyetlerin gelişmekte olan Asya, Ortadoğu, Latin Amerika ve Afrika'da ekonomik nüfuz ve üs elde etmeye çalışmaları toplumsal tepkilere neden olmuş, bu durum 1960, 1970 ve 1980'e kadar sürmüş ve uluslararası bir boyut kazanmıştır.[245]

---

[242]Pazarcı, H. (1972), "Comecon (Hukuksal Yönü)", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 27 (3), 220.
[243]Embel, E. (2019). "Varşova Paktı", **Güvenlik Yazıları**, Cilt:9, 2 (1-11),8.
[244]Kantarcı, Ş. (2012), "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?" **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 8 (16), 50.
[245]Durak, G. (2015). "Türk ve Dünya Basınında Kore Savaşı ve Türkiye", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 8 (36), 329.

25 Haziran 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgal etmesiyle çatışmalar başlamış, dünya yeni bir savaşın eşiğine gelmiştir. İki ülke arasında başlayan savaşa pek çok devlet de taraf olmuştur. Kuzey Kore, Çin ve Sovyetler tarafından desteklenirken; Güney Kore ABD, İngiltere, Kanada, Filipinler, Avustralya Yunanistan, Güney Afrika, Tayland gibi ülkeler tarafından desteklenmiştir. Dünya saldırıları kınarken Türk kamuoyu Amerikan lehine, Sovyetler aleyhine kampanya yürütmüştür. BM'nin çağrısıyla NATO'ya üye olabilmek için 25 Temmuz 1950'de Albay Tahsin Yazıcı komutasındaki 5.000 kişilik piyade tugayını Güney Kore'ye sevk etmiştir. 1953 Mayıs ayında Kore savaşı harekâtı durdurulmuş ve taraflar, ateşkes görüşmelerine başlamışlardır.[246]

Kore Savaşı komünizme karşı gerçekleştirilen ilk savaş olmuş ve dünya yeni bir kamplaşmanın eşiğine gelmiştir. Kore'de ABD ve Sovyetler siyasi ve ekonomik faydaları doğrultusunda, hedeflerine uygun bir devlet inşa etmeye çalışmış ve kendi düşünce sistemlerini yerleştirmeyi amaçlamıştır. ABD ve Sovyetler Kore'nin ekonomik kaynaklarını istekleri doğrultuda kullanmış, hammadde, pazar ve insan kaynakları ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Devletlerin bölgede uyguladıkları politika, onları dünya kamuoyunda emperyalist, barbar ve katil yapmış, 68 eylemlerinde özellikle ABD nefret söylemleri ile protesto edilmiştir.[247]

ABD'nin Kuzey Kore'de uygulamış olduğu savaş stratejisi Çin tarafından oldukça eleştirilmiş ve Amerikan aleyhtarı kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durum ABD tarafından tepkiyle karşılanmış ve Çin'e yoğun askeri saldırı gerçekleştirmiştir. Saldırılar hem Sovyet ve Çin dostluğunu pekiştirmiş hem de komünizm ideolojisinin savunulmasında ve yayılmasında önemli bir ivme kazandırmıştır. Komünizmi kitlelere yaymak için basın yayın organlarından hayli yararlanılmış yoğun bir anti-Amerikan propagandası yapılmıştır.[248] ABD'nin Kore'deki sivil halkı katletmesi, Kore'de Hiroşima ve Nagasaki'de kullandığından daha kuvvetli olan hidrojen bombasını kullanılması, halkın çok büyük bir kesiminin yaşamını yitirmesi ABD nefretini büyütmüş ve kitle hareketlerini meydana getirmiştir.[249]

Kore savaşında yaklaşık 3 milyon insan hayatını kaybetmiş, Kore yerle bir edilmiş, ülke kültürel ve ekonomik açıdan büyük sorunlar yaşamıştır. İki Kore arasındaki sınırda

[246]Gaddis, J. L. (2015), **Soğuk Savaş, Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar Gerçek**, İstanbul, YKY, 52.
[247]Mcmahon, R. J. (2003). **Soğuk Savaş**, Ankara, Dost Yayınları,70.
[248]Armaoğlu, a.g.e, 232.
[249]Gölcü, A & Sevinkoş, A .(2020). "Kamuoyunun Oluşumunda Basının Etkisine Bir Örnek Olay: Türkiye'nin Kore Savaşına Katılımı," **Selçuk İletişim Dergisi**, 13(2), 641.

herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. Savaşta 36.568 Amerikalı, 600.000 Çinli ve 2 milyonun üzerinde Koreli sivil ve askeri personel yaşamını yitirmiştir. ABD'nin Kore'de savaşan Çinli birliklere atom bombası atması sonucunda 150.000 Çinli, ABD'li ve Güney Koreli tutuklu ölmüş, NATO tarafından ABD'ye bir ültimatom verilmiştir. Kore savaşı komünizm ve Çin'in güçlenmesini sağlamıştır.[250]

1.7.2 Vietnam Savaşı

Vietnam, Güneydoğu Asya'da, Çinhindi Yarımadası'nın doğusunda yer alan bir ülkedir. Vietnam verimli topraklara ve zengin yeraltı kaynaklarına sahip olduğu için tarihi boyunca istilalara uğramıştır. Vietnam önce Çin'e daha sonra Fransız kuvvetlerine karşı bağımsızlık mücadelesi vermiştir. 1920'de komünizm ülkede yaygınlık göstermiş ve direniş grupları meydana getirmiştir. Fransızların artan baskıları karşısında 1941'de Ho Chi Minh önderliğindeki Viet-Minhler Vietnam bağımsızlık hareketini başlatmıştır.[251] 1945 yılında Fransa ile Vietnamlılar arasında I. Çinhindi ya da Dien Bien Phu Savaşı başlamış ve 1954'e kadar sürmüştür. Büyük bir yenilgiye uğrayan Fransızlar 7 Mayıs 1954'te teslim olmuştur. Bu zaferle Fransız birlikleri ülkenin kuzeyinden çıkartılmıştır. Viet Minh kuvvetlerinin zaferiyle büyük bir Batı devletini yenen Vietnamlıların bağımsızlıklarını kazanma azimleri kamçılanmıştır.[252]

Dien Bien Phu Savaşı, Vietnam tarihinin dönüm noktası olmuştur. Viet Minh kuvvetlerinin zaferi ile Kuzey Vietnam Asya'daki büyük komünist bloğun önemli noktalarından birisi olmuş, bölge için ileri bir karakol görevi üstlenmiştir. Bu durum Güneydoğu Asya'da komünizmin yayılmasına zemin hazırlamıştır. Bu yüzden Viet Minh'in Dien Bien Phu zaferi Amerikan yönetimini oldukça telaşlandırmıştır.[253] Dien Bien Phu zaferinden sonra Vietkong; ülkeyi komünist sistemde yeniden birleştirmek için direnişe başlamış ve Güney Vietnam'a saldırmıştır. Bu gelişme Amerika için muhtemel bir tehdit ve tehlike meydana getirmiştir. ABD, Güneydoğu Asya'da stratejik bir konumda bulunan Güney Vietnam'ı kendi çıkarlarına uygun bulduğu için her şekilde desteklemiş ve savaşa dâhil olmuştur.[254]

---

[250]Yaman, A. E.(2006). "Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansıması,"**Atatürk Yolu Dergisi**, 10 (37), 237.
[251] Neale, J. (2004). **Vietnam 1960-1975**, İstanbul, Metis Yayınları, 21-22.
[252]Şimşek, M. (2008). "Türk Basınında Vietnam Savaşı: Ulus Gazetesi Örneği", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 42, 320.
[253]Gürbüz, M. V. (2009). **Soğuk Savaşın Kaynama Noktası Vietnam Savaşı ve ABD**, Ankara Kent Kitap, 33-34.
[254]Armaoğlu, a.g.e,234.

1946 ile 1954 yılları arasında, Fransa ve Vietnam arasında meydana gelen I. Çinhindi Savaşı'nda Fransa'nın yenilmesiyle bölgede Fransız birlikleri etkisini yitirmiştir. Vietnam meselesinin çözümü için 1954'te gerçekleştirilen Cenevre Konferansında alınan karar doğrultusunda Fransa; Vietnam, Kamboçya ve Laos'tan birliklerini çekme kararı almıştır. 20 Temmuz 1954'te imzalanan anlaşma ile Vietnam kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kamboçya ve Laos bağımsız birer devlet olmuş; fakat bölgelerin askeri ittifaklara katılması engellenmiştir.[255] ABD, komünizmle mücadelede Güneydoğu Asya'yı stratejik noktada gördüğü için Cenevre Konferansı'nın[256] ardından Güneydoğu Asya bölgesinde komünizmin yayılmasını engellemek için SEATO'nun kurulmasına öncülük etmiştir. SEATO ile Güneydoğu Asya ülkelerinin ekonomik ve yaşam standartlarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir.[257]

SEATO; Güneydoğu Asya'yı komünizme karşı korumak amacıyla, 1954'te, Amerika, İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Avustralya, Filipinler, Tayland ve Pakistan'ın katılması ile kurulmuştur. Bölgede, Sovyet ve Çin'in hâkimiyet kurmasını, komünizmin yayılmasını önlemek için Tayland, Laos, Kamboçya ve Güney Vietnam'a askeri ve ekonomik yardımlarda bulunulmuştur. ABD, SEATO vasıtasıyla bölgenin yeni aktörü olarak ortaya çıkmış ve bölgenin sınırlarını yeniden belirlemiştir.[258] SEATO'nun kurulması ile bölge hâkimiyeti ABD'ye devredilmiştir. Böylelikle Kuzey Vietnam'dan Kamboçya, Laos ve Güney Vietnam'a gelecek olası bir saldırıya karşı önlem alınmış, bölge herhangi bir saldırıya maruz kaldığı takdirde her devlet ortak tehlikeye karşı hareket etme kararı almıştır. Alınan kararla ABD, Vietnam'da meydana gelebilecek herhangi bir komünist faaliyete karşı bölgeye silahlı müdahalede bulunma hakkına sahip olmuştur.[259]

Cenevre Konferansıyla Vietnam ikiye bölünmüş, Laos, Kamboçya, Güney ve Kuzey Vietnam adı altında bağımsız devletler kurulmuştur. Kuzey Vietnam'da Sovyet ve Çin destekli, Ho Chi Minh'in liderliğinde komünist rejim kurulmuş, Güneyde ABD

---

[255]Gürbüz, a.g.e,45-46.

[256]Cenevre Konferansı; 26 Nisan-21 Temmuz 1954 tarihleri arasında İsviçre'de; Kore'yi birleştirmek, Hindiçin'de barışı sağlamak için gerçekleştirilmiştir. Konferans kararlarıyla Vietnam, Kuzey ve Güney olarak ikiye bölünmüş ve Fransa bölgeden çekilmiştir. Fransa'nın bölgeden çekilmesiyle komünistlerin ağırlığı artmış; bu durumdan rahatsız olan ve bölgesel bir "domino" etkisinden korkan ABD, Güney Vietnam'ı Kuzey Vietnam karşısında desteklemeye ve bölgedeki güç boşluğunu doldurmaya karar vermiştir. Soğuk Savaş konjonktürünün de etkisiyle ABD'nin 1964'te Kuzey Vietnam'ı bombalamasıyla eşit olmayan güçler arasında bir savaş başlamıştır.(Türkiye, 26 Nisanda Cenevre'deki Milletler Cemiyeti binasında toplanması teklifini kabul etti. **Milliyet Gazetesi**, 27 Nisan 1954)

[257]Temiz, S. (2019), "Kâğıt Kaplan- Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (Seato) ve Bölgesel Siyasi Etkileri," **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 0(0), 287.

[258]Armaoğlu, a.g.e. 235.

[259]Mutlu, a.g.e, 218.

destekli, Ngo Dinh Diem'in liderliğinde komünizme karşı otoriter bir yönetim kurulmuştur.[260] Asya'da komünist bir rejimin kurulması, Ho Şi Minh ve Stalin'in ortak bir cephe kurması, Ho'nun Moskova'da imzalanan Çin ve Sovyet ittifak anlaşmasına dâhil edilmesi, Sovyetlerin ve Çin'in Demokratik Vietnam Cumhuriyetini tanıması ve askeri destek vermesi ABD'yi Vietnam'daki tarafsız tutumundan vazgeçirmiştir. SEATO'nun muhalefetine rağmen, ABD, Güney Vietnam'a tek taraflı olarak müdahale etmiştir.[261]

ABD destekli Saygon hükümetinin saldırgan tutumları karşında Kuzey Vietnamlılar tepkisiz kalmamış ve bir iç savaş başlatmıştır. 1965'te Kuzey Vietnamlıların Tonking Körfezindeki Amerikan savaş gemisi Maddox'a ateş açmalarıyla Amerika da iç savaşa dâhil olmuş ve Kuzey Vietnam'ı bombalamaya başlamıştır. Yüz binlerce Amerikan askeri bölgeye gönderilmiş, Vietnam'ı, Laos'ı ve Kamboçya'yı ağır bombardımana tutmuştur.[262] ABD bölgede gerillalara halkın desteğinin engellemek için katliamlara başlamıştır. Öncelikle askeri hedeflere, sanayi bölgelerine ve alt yapılara bombalar atılmış daha sonra Kuzey'de özellikle hastaneler, okullar ve kiliseler bombalanmıştır. Amerikan askerlerinin Vietkongları helikopterlerden atmaları, bölgede tecavüzler, katliamlar gerçekleştirmeleri, insanları canlı canlı yakmaları, biyolojik silah kullanmaları, napalm bombaları atması, köy baskınları ve toplu cinayetleri dünya kamuoyunun gözleri önünde gerçekleştirmesi tepkiyle karşılanmıştır.[263]

Savaş görüntülerinin televizyon ekranlarına yansıması, ölen, yaralanan savaş sırasında mağdur olan sivil halkın durumu, perişan olan askerlerin halleri, çocukların gözyaşları, Amerikan halkının savaşa karşı tutumunu değiştirmiş ve ABD kamuoyunun savaşa olan desteğini her geçen gün azalmıştır. Amerikan halkının yönetime ve ordusuna duyduğu güven son derece zedelenmiş, ABD askerleri savaş sırasında ve sonrasında "Vietnam Sendromu"yla ağır psikolojik bunalımlara sürüklenmiş, savaş sonrası intihar vakaları gerçekleşmiştir. Vietnam'da Amerikalı askerlerin kayıplarının artmasıyla halk Johnson'a karşı dönmüş ve Vietnam Savaşı halk muhalefetini doğurmuştur. Amerikalı gençler arasında savaş karşıtı gösteriler yoğunlaşmış, haksız bir savaşa karşı askerlik yapmak reddedilmiştir.[264]

[260] Uçarol, a.g.e, 685
[261] Temiz, a.g.m, 290.
[262] Neale, a.g.e.43.
[263] Armaoğlu, a.g.e,235.
[264] Neale, a.g.e, 85-87.

Kimyasal silahların, bombaların kullanılması tüm dünya ülkelerinden tepkilere neden olmuş, ABD vahşetine karşı tüm dünyada kitlesel eylemler yapılmaya, direniş cepheleri oluşturulmaya başlanmıştır. 1968 gençlik hareketi ABD'ye karşı Vietnam direnişinin yanında yer almıştır. Amerika'nın Vietnam'a asker gönderilmesi kamuoyunun tepkisine neden olmuştur. Yüz binlerce Amerikalı savaş karşıtı gösterilerle Pentagon'a yürümüştür. Yürüyüş esnasında eylemciler askeri muhafızların süngüsüne çiçek takmıştır. Bu olay 68 eylemlerine damgasını vurmuş, eylemcilerin çiçek çocuklar olarak anılmalarına sebep olmuştur.[265]

Başkan Johnson'ın aleyhine tepkiler giderek yükselmiş, Amerika'nın Vietnam'da uyguladığı insanlık dışı şiddet tüm dünyada kınanmıştır. Artan tepkiler üzerine Başkan Johnson, Vietnam'da barış için arayışlarda bulunmaya başlamıştır. 1968 Mayısında Vietnam odaklı öğrenci olaylarının da artması üzerine Paris'te, Kuzey Vietnam ve Amerika arasında barış görüşmeleri başlamıştır. Amerika 31 Ekim 1968'den itibaren Vietnam'a bombardımanını durdurmuş, Amerika bir yandan Vietnam'daki askerini yavaş yavaş geriye çekmeye başlamıştır. İlk Amerikan birliği 1969 Haziranında Vietnam'dan ayrılmıştır.[266] 28 Ocak 1973'te gerçekleşen Paris Barış görüşmeleri; Kuzey Vietnam, Güney Vietnam ve ABD arasında gerçekleştirilmiş ve anlaşmayla sonuçlanmıştır. Anlaşma maddelerine göre ABD, savaş birliklerinin bölgeden çekilmesine, savaş esirlerinin serbest bırakılmasına, Kuzey Vietnam ve Güney Vietnam'ın kendi kaderlerini kendisinin tayin etme yetkisinin tanınmasına karar vermiştir.[267]

Buna rağmen çatışmalara aralıksız devam etmiş, Güney Vietnam kuvvetleri saldırılar karşında daha fazla direnme gösterememiş ve 30 Nisan 1975'de başkent Saygon Kuzey Vietnamlıların eline geçmiştir. Bölgede geçici bir askeri vesayet kurulmuştur. Vietnam 2 Temmuz 1976'da Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti adıyla yeniden birleşmiş ve başkent Hanoi olmuştur. 21 yıl süren çatışmalarda Kuzey ve Güney'de toplam dört milyon sivil ile bir milyondan fazla komünist savaşçı yaşamını yitirmiştir. Vietnam Savaşı ABD toplumunda derin yaralar meydana getirmiş, toplumda savaş karşıtı hareketleri başlatmıştır. Savaş karşıtı kitle bilinçli bir genç kuşağın doğmasına, komünist-antikomünist karşıtı eylemlerin yaygınlaşmasına, ülke genelinde pek çok gösterilerin meydana

[265]Gürbüz, a.g.e, 50.
[266]Şimşek, M. (2008). "Türk Basınında Vietnam Savaşı: Ulus Gazetesi Örneği", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 42, 313.
[267]Mutlu, M. (2001)."Vietnam'dan Körfez Savaşı'na Uluslararası Uyuşmazlıklarda Kamuoyu Oluşumu", (Basılmış Doktora Tezi), İstanbul, **Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 221.

gelmesine neden olmuştur. Gerçekleştirilen protesto gösterilerinde ABD maddi ve manevi zarar ile dünya çapında itibar kaybı yaşamıştır.[268]

1.7.3. Küba Devrimi

Resmi adı Küba Cumhuriyeti olan Küba, Atlas Okyanusunda, Yenidünya kara kütlesinin orta bölümünde bir ada ülkesidir. Küba'da üç bin yedi yüz on beş'ten fazla ada ve adacık vardır. Coğrafi konumu ve zengin doğal kaynakları nedeniyle uzun yıllar istilaya uğramıştır. Küba ilk başta İspanyol istilacılara daha sonra da Amerikan emperyalizmine mücadele verdikten sonra bağımsızlığına kavuşmuştur.[269] Küba'da ilk ayaklanma Jose Marti başkanlığında gerçekleşmiştir. Jose Marti sürgündeki siyasi örgütleri bir araya getirerek gerilla taktiklerine dayanan bir bağımsızlık savaşı başlatmıştır. Bu savaş sonunda Küba kölelikten kurtulmuş ve yurtseverler Küba'nın gelecek zaferlerinin temellerini atmıştır.[270]

Küba'da Devrim Partisi'nin kurulmasıyla ülkenin bütün yurtsever güçleri birbirine kenetlenmiş ve işgalcilere karşı halk savaşı vermesini sağlanmıştır. İspanyol ordusu kırsal bölgelerden çıkarılmış ve 1899'da ABD garantörlüğünde Küba bağımsız olmuştur. ABD Küba'nın iç ve dış ilişkilerinde söz sahibi olma ve Guantanamo Koyu'nda bir deniz üssü kurma hakkını elde ettikten sonra birliklerini 1901 yılında adadan çekmiştir.[271] ABD adada ekonomik ve siyasi düzenlemeler yaparak Küba yönetiminde söz sahibi olma hakkını elde etmiştir. Siyasal hak talebinde bulunanlara Guantanamo'da bir toplama kampı kurarak, burayı işkence merkezine dönüştürmüştür. ABD, Küba'da bir askeri hükümet kurmuş, Küba'nın siyasal ve ekonomik çerçevesini belirleyici düzenlemeler yapmıştır.[272]

ABD, Küba'nın yabancı devletlerle antlaşma imzalama hakkını sınırlandırmış, Küba, ABD'nin onay verdiği ülkelerle anlaşma imzalamıştır. Küba, ABD'ye "deniz konaklama yerleri ve kömür depoları" olarak kullanılmak üzere toprak kiralamış, böylece Küba hükümeti, ABD'nin adaya "askeri müdahale hakkını kullanabileceğini kabul etmiştir.

---

[268]Uçarol, a.g.e, 684.
[269]Aksoy, H. H. (1992).“Amaç Yapı ve Süreç Boyutları Açısından Küba Eğitim Sistemi,”**Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** 1 (25),163.
[270]Grineviç, E. A. (1995). **Küba: Devrimin Geçtiği Yol**, Rusçadan Çev: Mazlum Beyhan, Ankara, Bilim ve Sosyalizm yayınları, 10.
[271]Franco, J. D.(2011). **Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri**, Çev: Serra Bozbulut, İstanbul Sitare yayınları,242.
[272]Abascal, E. G. & Seeland R. B. & Ankut N.(2001). **Latin Amerika'dan Türkiye'ye Devrimci Kavga**, İstanbul, Derleniş Yayınları, 35.

Bu anlaşma şartları ile Küba bağımsız olsa da uzun yıllar sürecek Amerikan sömürgesi olmayı kabul etmiştir.[273]

Bu anlaşma maddeleri ile Küba halkı, İspanya'nın sömürgesinden kurtulmaya çalışırken, ABD'nin sömürgesi durumuna düşmüş, bu süreç 1958 yılı sonuna kadar devam etmiştir. ABD'nin Küba'nın ekonomik ve politik yaşamındaki etkisi tepkileri beraberinde getirmiştir. ABD'ye karşı birçok isyan hareketleri meydana gelmiştir. ABD çıkan isyanları bastırmak için Küba'ya askeri müdahalelerde bulunmuş, kendi belirlediği adayı ülke yönetime atayarak diktatörlüğe dönüşen bir sistem tahsis etmiştir. ABD yaptırımlarına karşın halkta egemenlik ve özgürlük hak talepleri yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.[274] ABD'de Küba'daki işkâl sahasını ekonomik alanda da uygulamıştır. Öncelikli olarak belli başlı büyük toprakları satın almış, iletişim hizmetlerini, bankaları, madenleri, telefon ve elektrik şirketlerini ve bir süre sonra ülkenin tüm ekonomisini ele geçirmiştir. Ekonomik darboğaz, besin maddelerinin yetersizliği ve bunun yarattığı hayat pahalılığı Küba'da mevcut çatışmaları derinleştirmiştir.[275]

Amerikalı sermayedarların her geçen zenginleşmesine karşılık Küba halkının yaşam standardında bir gelişme meydana gelmemiştir. Toprak mülkiyetinin sermayedarın elinde toplanması antiemperyalist nitelikli hareketleri doğurmuştur. Küba'da sınıf savaşının keskinleşmesi üzerine şeker işçileri, ocakçılar, dökümcüler, basın işçileri, liman işçileri, demiryolu işçileri, tramvaycılar birbiri ardına greve gitmişlerdir. Havana limanı işçilerinin greve gittikleri için tutuklanmaları görülmemiş ölçüde protestolara yol açmıştır. Tutuklanan işçilere destek olmak için ülkedeki tüm işçiler harekete geçmiş, hükümet uzlaşmaya gitmek zorunda kalmış, böylece Kübalı emekçilerin ilk genel grevi başarıyla sonuçlanmıştır. İşçilerin bütün talepleri kabul edilmiş, tutuklu işçiler serbest bırakılmış ve grevler neticesinde Küba Ulusal İşçi federasyonu kurulmuştur.[276]

Ülkede artan muhalefet karşısında Maciado hükümeti, komünist partisini kapatmış, partinin merkez komitesi üyeleri ile kendisine muhalif olan herkesi tutuklatmış, komünist lider Julio Antonia Mella'yı öldürtmüş, bunun üzerine ülke çapında gösteriler gerçekleştirilmiştir. Dikta rejimine karşı protestolar başlamıştır. Açlık grevleri, iki yüz bini aşkın işçi ve memurun katıldığı grevler gerçekleşmiş, grevlere köylü birliklerinin de

[273]Grineviç, E. A. (1995). **Küba: Devrimin Geçtiği Yol**, Rusçadan Çeviren: Mazlum Beyhan, Bilim ve Sosyalizm yayınları, Ankara, s.16.
[274]Aydın, F. A. (1994). **Küba Ülke Etüdü,** İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 320.
[275]Gomez, a.g.e, 35.
[276]Grineviç, a.g.e.21.

katılması grevleri büyütmüştür. Diktatörlüğe karşı başlayan genel greve bazı askeri birliklerin de katılmaları, eylemler ve yükselen komünizm Amerika'yı harekete geçirmiş, Maciado devrilmiştir.[277]

Maciado'nun devrilmesinden sonra yerine Carlos Manuel de Cespedes getirilmiş ve Maciado 1931 yılında tutuklanmış ve bir süre sonra da Amerika'ya sürgüne gönderilmiştir. Cespedes hükümeti Batista'nın başkanlığında bir hükümet darbesi ile sona erdirilmiş, Cespedes'in yerine sürgünde bulunan Ramón Grau getirilmiştir. Grau hükümeti döneminde toplumsal gelişmeyi sağlayacak pek çok düzenleme yapılmıştır. Militarizm zihniyeti yerine sivil bir anlayışla hükümet kurulmuştur.[278] Ramón Grau hükümeti döneminde ABD'nin yönetimde artan etkisi, issizlik, sosyo-ekonomik eşitsizlik, üniversitelerde devlet şiddeti gittikçe artması tepkilere neden olmuştur. Grau, haziran ayında gerçekleşen seçimlerde ABD destekli Batista'nın baskısıyla seçimleri kaybetmiştir. 2 Şubat 1955'te Batista Küba Cumhurbaşkanı olarak göreve gelmiştir.[279]

Askeri bir ayaklanma ile yönetime gelen Batista, ABD'nin talepleri doğrultusunda ülkeyi yönetmiş, ülke ekonomisinde ABD söz sahibi olmuş, halkın tepkisine rağmen ülke içki, kumar ve fuhuş merkezi haline getirilmiş, ülke ekonomisi çöküntüye uğramıştır. Zimmetine oldukça yüklü miktara para geçirmesi, kamusal hizmetlerin aksaması, artan muhalefete karşı oldukça sert bir tutum sergilemesi, üniversiteyi, basını ve hükümeti baskı altına alması, giderek otoriterleşen uygulamaları ülkedeki komünist gerillaları harekete geçirmiştir. Hücre evleri şeklinde organize olan devrimciler ilk olarak basın yoluyla örgütlenmeye çalışmış, daha sonra Batista'ya karşı silahlı direniş güçleri oluşturmuşlardır.[280]

Batista'nın zimmetine geçirdiği paralarla yurtdışına kaçmasıyla Fidel Castro öncülüğünde, çoğunluğunu üniversiteli gençlerin oluşturduğu yaklaşık yüz kişilik cephaneli gerilla grubu, 26 Temmuz 1953'te Moncada Kışlası'na saldırmıştır. Fidel Castro başkanlığından başarısız bir darbe girişimi gerçekleştirilmiştir. Saldırıda pek çok devrimci hayatını kaybetmiş, sağ kalanlar da uzun süre hapse mahkûm edilmiştir. 1955'te artan kamuoyu baskısına karşı koyamayan Batista, Moncado baskıncılarını serbest bırakmıştır. Fidel ve Raul Castro Meksika'ya sürgüne gönderilmiştir. Sürgünde Arjantinli devrimci

[277]Navarro, J. C. (2011). **Küba Tarihi, Bir Halkın Biyografisi,** İstanbul, Yazılama,157-159.
[278]De Franzo. (2011). **Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri**, Çev: Serra Bozbulut, İstanbul, Sitare Yayınları, 246.
[279]Grineviç, a.g.e.27.
[280]Navarro, J. C. (2011). **Küba Tarihi: Bir Halkın Biyografisi**, Çev: Gözde Kök, İstanbul, Yazılama, 163.

Che Guevera ile tanışan Castro kardeşler daha da güçlenmişlerdir. Devrimciler, Alberto Bayo tarafından askeri eğitim alarak 1956'da Küba'ya geri dönmüşlerdir.[281]

Fidel Castro liderliğindeki grup 1956'da Granma yatıyla Küba'ya gelmiş, Castro öncülüğündeki grup Doğu Küba'ya giderek buradaki devrimcilerle birleşmiş ve kısa sürede darbeyi gerçekleştirmeyi planlamıştır. Fakat yat, planlanan zamandan daha geç bölgeye ulaştığı için koordinasyon sağlanamamıştır. Gerillalar Sierra Maestra dağlarında Batista kuvvetleriyle amansız mücadele vermişlerdir. Batista kuvvetlerinin havadan yaptığı saldırılar neticesinde çok sayıda gerilla yaşamını yitirmiştir. 1956'dan 1958'e kadar süren çatışmalar Verano operasyonu ile zafer kazanmış, La Plata Muharebesiyle Batista kuvvetleri ağır bir yenilgiye uğramıştır.[282]

Castro güçleri, 21 Ağustos 1958'de Oriente'de taarruza geçmişler ve her bölgede zafer kazanmıştır. 30 Aralık 1958'de Yaguajay'da önemli bir başarı elde edilmiştir. 31 Aralık 1958'de Santa Clara şehri ele geçirilmiştir. Santa Clara'nın ele geçirilmesiyle Batista güçleri teslim olmuş ve Batista 1 Ocak 1959'da Dominik Cumhuriyeti'ne sığınmıştır. 2 Ocak 1959'da Castro güçleri Küba'yı teslim almıştır. 6 Ocak'ta Castro Havana'ya ulaşmış ve Küba'nın yeni başkanı ve lideri belli olmuştur. Küba'da Devrimin zafere ulaşmasıyla Fidel'in direnişin tüm dünyada bağımsızlık sembolü olmuştur. Küba halkının hem dikta rejimine hem de ABD'ye karşı verdiği bu mücadele birçok ülkenin ulusal kurtuluş mücadelesi de örnek teşkil etmiştir.[283]

Küba Devrimi'nin Amerikan emperyalizmine karşı gerçekleştirdiği başarı öyküsü dünya siyasetinde beklenmedik bir etki yaratmıştır. Castro ve adamlarının Amerika'ya karşı verdiği savaşı kazanması, sosyalist bir devrimin gerçekleşmesi 68 gençliğinde baskılara karşı direnç duygusunu geliştirmiş ve 68 eylemlerinin radikalleştiği dönemde Castro'nun üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği gerilla hareketi örnek teşkil etmiştir.

[281]Koca, M. (2020), "Küba Devrimi ve Devrimin Türk Basınına Yansıması: Milliyet Gazetesi Örneği", **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 10 (19), 47.
[282]Gener, C. (2019). **Üst Akıl İlluminati**, İstanbul, Helios, 151.
[283]Hobsbawm, E. (2018). **Yaşasın Devrim Latin Amerika Üzerine Yazılar**, orijinal: Viva La Revolución On Latin America, Çev: Saliha Nilüfer, Der: Leslie Bethel, İstanbul, İletişim Yayınları, 11.

BÖLÜM 2

DÜNYADA 1968 OLAYLARI VE ETKİLERİ

II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden sonra yaralarını saran ülkeler refah düzeylerini belli ölçüde artırmayı başarmış ve sosyo-ekonomik anlamda büyük bir sıçrama gerçekleştirmişlerdir. Fransa'da savaş sonrası dönemde iyileşme ve büyüme gerçekleşmiş, üniversite sayıları her geçen artmış ve gençler arasında başlayan özgürleşme eğilimi; düzene, değerlere, sisteme, ekonomik ve sosyal durumlara karşı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Fransız gençliği tutucu De Gaulle iktidarına karşı Nanterre Üniversitesi'nde 2 Mayıs 1968'de protesto gösterilerine başlamıştır. Polisin baskı ve şiddetine karşı başlayan eylemler kısa sürede tüm ülkeye ve dünyaya yayılmış, II. Dünya Savaşı'ndan beri hâkim olan muhafazakâr sisteme karşı tüm dünya gençliği eylemlere başlamıştır.

2.1. Avrupa'da Meydana Gelen Öğrenci Olayları

68 olayları, dünyanın pek çok yerinde ortaya çıkan ve kurulu düzeni tehdit eden öğrenci eylemleridir. Eylemler, herhangi bir devlet veya örgütler tarafından desteklenmeden tüm dünyada eş zamanlı meydana gelmiş, etkilerini sanattan, siyasete tüm alanlarda hissettirmiş ve değişimin adı olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren Prag'dan başlayarak; Paris, Londra, Tokyo, San Francisco ve Pekin'de sistem karşıtı öğrenci olayları meydana gelmiştir. Dünyada daha önce hem kapitalist hem de sosyalist düzeni korkutan böyle bir toplumsal kalkışma meydana gelmemiştir.[284] Dünyada meydana gelen öğrenci eylemlerinin hiç birisi, hiç bir ülkede düzeni değiştiremese de olayların uluslararası nitelikte olduğuna dair şüphe bırakmamıştır. Dünyayı değiştirmek isteyen 68 kuşağı, toplumsal yapıdaki çarpıklığı düzeltmek, insanca ve halkça bir düzen kurmak amacıyla eylemlere girişmişlerdir. Bir özgürlük hareketi olan 68 eylemleri giderek büyümüş ve işçi kesimin de desteğini alarak ülke çapında ayaklanmalara, fabrika işgallerine ve genel grevin yaşanmasına neden olmuştur.[285]

[284]Sartre, J. P. (1969). **Komünistler Devrimden Korkuyor Jean-Paul Sartre'ın Fransız Komünistlerini İthamı,** Çeviren: Şiar, İstanbul, Yalçın Öncü Kitapevi, 6.
[285]Demirer, T. (1998). **Sokakta ve Duvarda 1968**, Özgür Üniversite Kitaplığı: 23, İstanbul, Öteki Yayınevi, 25.

Sayıları on binlere varan gençler kapitalist sömürüye, bürokratik baskılara karşı direnç göstermişlerdir. Eylemciler, dünya ölçeğinde birleşme sağlayabilmek için "Roma, Berlin, Varşova, Paris" el ele sloganlarını atmışlardır. Öğrenciler arasında yürütülen kampanya, Mayıs 68 için bir örgütlenme hazırlığı meydana getirmiştir. Mayıs 1968'i yaratan ve yeni bir dönemin doğmasına ve güçlenmesine sebep olan olaylar yeni bir gençlik kültürünü doğurmuş ve gençlik bir toplumsal bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.[286] Gençlik dünya sistemine ve kapitalizmin işleyişine karşı çıkarak otoriteye başkaldırmıştır. Bu sistem karşıtı mücadele dünyayı dönüştürmekte oldukça etkili olmuştur. Bu dönemde dünyanın yönetici sınıfları yeniden şekillenmiş, hem milliyetçi hem de bireysel kimlikler yeniden tanımlanmıştır. Bütün toplumsal yapı kökünden değişikliğe uğramış, tabular yıkılmış, düşünceler özgürleşmiştir. Bireysel hak ve özgürlükler yaygınlaşmıştır.[287]

Toplumsal uyanış her yere yansımış, hareket, özgürlük kültü üzerine kurulmuştur. Özellikle cinsel özgürlük ve uyuşturucu kullanımının serbest olması gibi anarşist öğeler de barındırmıştır. Irksal ayrımcılığa, cinsler arasındaki eşitsizliğe ve geleneksel değerlere karşı bir protesto hareketi olarak kendisini göstermiştir.[288] Geleneksel değerlere karşı çıkan 68 gençliğinin temel hedefi kendi iradeleriyle hareket edebilmek, aile ve çevre baskısını en aza indirmek olmuştur. Bu genç kuşak kendisine varlık sahası aramaya başlamış, bu yeni nesil toplumsal meselelerde söz alarak ekonomik ve siyasal yapının işleyişine itiraz etmiştir.[289] Ekonomik alanındaki ilerlemeler, yeni bir sosyal ve kültürel yaşamın doğmasına ve bir önceki kuşaktan farklı düşünen insanların varlık bulmasına neden olmuştur. 68 kuşağı gençleri mevcut siyasal rejimlere alternatif arama eğiliminde bulunarak daha fazla temel hak ve hürriyet talep etmişlerdir. Bu taleplerin demokratik bir söylemden çıkarak şiddet eğilimlerine yönelmesi, 68 olaylarının demokratik sürecin dışına çıkmasına, anarşinin yaygınlaşmasına ve birçok ülkede bu olayların siyasal alana yönelmesine neden olmuşlardır.[290]

---

[286]Bensaid, D. (2008). **1968 Son ve Devam,** Çev: Gülüm Şener, İstanbul, Yazın yayıncılık,12.

[287]Bush, C. M & Moris, R. (2009). "İmparatorluklar Parçalanıyor, Hareketler Çöküyor: Sistem Karşıtı Mücadele, 1917-1968", (Editör: William G. Martin), **Toplumsal Hareketler (1750-2005) Dipten Gelen Dalgalar**, Çev: Deniz Keskin, İstanbul, Versus, 142.

[288]J. J. Servan-Schreiber. (1968). **Bir Toplumun Uyanışı Mayıs/ Haziran 1968 Gençlik Hareketleri**, Çev: Necdet Sander, İstanbul, Bozok, 46-47.

[289]Fraser, R. (1988) **1968 isyancı Öğrenci Kuşağı,** Çev: Kudret Emiroğlu, İstanbul, Belge Uluslararası Yayıncılık, 11.

[290]Tuncel, G. (2010). "Küreselleşme ve Yerelleşme Sürecinde Altmış Sekiz Olayları", **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 1(1), 86.

Toplumsal uyanışta her ülkenin kendine has dinamikleri, tarihsel süreçleri olduğundan her ülkede görülen 68 hareketi kendi içinde farklılık göstermiştir. 68 gençliği emperyalizmin etkisinden kurtulan tam bağımsız ve demokrasinin işlediği bir dünya hayal etmişlerdir. "*Emperyalizmin baskı ve etkisinden uzak, tam bağımsız, demokrasinin tam anlamıyla işlediği, mutlu bir dünyanın kurulması için savaşım vermişler ve yenilmişlerdir. Ama yenilenler bayraklaşıp büyürken, yenenler unutulmuş ve silinip gitmişlerdir."*[291]

2.1.1. Almanya

Federal Almanya'da 68 olayları; totalitarizm, enternasyonalizm, kapitalizm ve emperyalizme duyulan tepkiyle ortaya çıkmıştır. Baskıcı ve otoriter rejime karşı geliştirilen eylemlerle toplumun dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Federal Almanya'nın baskıcı ve otoriter rejimine karşı Rudy Duscheke[292] (Kızıl Rudi) tarafından başlatılan eylemler kısa sürede tüm Avrupa'ya yayılmış ve geniş bir kitle hareketi meydana getirmiştir.[293] Avrupa'nın baskıcı yönetimlerine karşı başlayan eylemlerle burjuvazinin devrilmesi hedeflenmiştir. Devrimciler hedefe ulaşmak için şiddet kullanmaktan çekinmeyeceklerini beyan etmiştir. Beyanlarında: *"Bizim davranışımızın gücü kontrol dışı ani hareketlere dayanmaktadır. Şimdiki amacımız devirmektir. Ondan sonra sol gelecektir,"* diyerek hedeflerini açıklamışlardır.[294]

Almanya soğuk savaşı olanca şiddetiyle yaşayan ülkelerden birisi olmuştur. Bu dönemde Alman yönetiminde faşizmin ve kominizim birbirinden farklı olmadığı görüşü hâkimdir. 1956'da komünist partisinin kapatılmasıyla Almanya'ya SPD[295] hâkim olmaya başlamıştır. SPD, 1957'de "Bad Godesberg[296]" kongresinde aldığı kararla bundan sonra işçi sınıfına dayanan bir parti olmaktan çıkıp halk partisi olma yolunda karar almıştır. 1959'da kabul edilen Bad Godesberg Programı'yla birlikte Marksizm'e karşı çıkılmış,

[291]Ateş, T. (2007). **68'li Olmak**, İstanbul, Mesa Yayıncılık, 17.
[292]Alman Marksist, sosyolog olarak bilinen Rudi, 1960'lı yılların öğrenci hareketlerinde Almanya'nın en tanınmış lideri olarak kabul edilir.
[293]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği,40-41
[294]**"**Gençliğin İsyanı" **Ant Dergisi**, C-4,Sayı,101, 1968, s. 9.
[295]Sosyal Demokrat Parti
[296]SPD'nin kapitalizmin modern yenileme sürecine ayak uydurmaya karar verip sınıf değil kitle partisi olma yönünde sosyal piyasa ekonomisini kabul ettiği, sosyal demokrasinin sermayeyle işçi sınıfını barıştırma hayalinin Marksizm'den uzaklaşarak sermayeye taraf olma sürecinin ilk adımın atıldığı kongre'dir.(Adnan (2011), Sosyal Demokrasi İdeolojisi, Ankara: Phoenix,163-164)

komünizm reddedilmiş ve SPD'nin artık halkın tabanına inen bir parti olduğu ilan edilmiştir.[297]

Kongrede, diktatörlüğe ve totaliterliğe karşı çıkılmış, sosyalizmin ancak demokrasiyle gerçekleşebileceği kabul edilmiştir. Sosyalizmin komünistler tarafından diktatörlüğü tesis edebilmek için kullanıldığı iddia edilmiştir. SPD, bu yöntemle seçimlere hazırlanmıştır. SDS,[298] SPD'ye bağlı bir öğrenci örgütü olarak kurulmuştur. SDS, Partiye bağlı bir öğrenci örgütü olarak sosyalist çizgisini korumuş ama anti-emperyalist kampanyalar yürüterek hızla radikalleşmiştir. Eylemlerin radikalleşmesi SDS ile SPD ile arasında politik görüş farklılıkları meydana getirmiştir[299]. Parti ile gençler arasındaki fikir ayrığı giderek derinleşmiş ve 1961'de SDS, SPD'den ayrılarak ortaya çıkmıştır.[300]

Gençler, Marks'ın, Wilhelm Reich'ın, Frankfurt Okulu düşünürlerinin, özellikle Marcuse'nin kuramlarından ve Sartre'ın felsefesinden oldukça etkilenmiştir. Alman öğrenci hareketinin ideolojik yöneliminde toplum bilimci ve felsefecilerin belirleyici bir etkisi olmuştur. SDS, herhangi bir partiye bağlı olmadan, bağımsız bir öğrenci derneği olarak faaliyet göstermiş, pek çok Latin Amerikalının da katıldığı SDS çalışma grupları düzenlemiştir. Toplantılarda geri kalmış ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler sorgulanmıştır. SDS çalışma grupları başlangıçta eylemlerini hümanizm doğrultusunda gerçekleştirirken sonradan enternasyonal devrimci bir örgüt haline gelmiştir. Diğer dünya devletlerindeki gençliğin direnişe geçmesiyle beraber seminer eğitimleri de militanlığa geçiş eğitimine dönüşerek devletle şiddetli bir cepheleşme içine girmiştir.[301]

1961'de SPD'den çıkan SDS Alman uç solu kadrolarının yetiştiği bir harekete dönüşmüştür. SPD'nin ve NATO'nun politikalarını tenkit etmeye başlamıştır. Üçüncü Dünya ile metropol ülkeler arasındaki ilişkilerin tartışıldığı bir sempozyumda SDS'nin siyasal yönelimi radikalleşmiştir. Parlamento dışı muhalefetin kuvvetlenmesiyle SDS ile devlet arasında şiddetli eylemler vuku bulmuştur. 1964 Aralık ayında SDS, Kongo

[297]Ülman, A. H. (1957).“Alman Nasyonal Sosyalist Partisi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 12 (4), 150.
[298]Alman Sosyalist öğrenciler Birliği
[299]SDS ve SPD arasındaki gerginlik SPD'nin Batı Almanya'nın silahlanmasına verdiği destekle gün yüzüne çıkmıştır. SPD 1961'de SDS'yi partiden ihraç etmiştir. 1966'daki koalisyon hükümetinde SPD'nin yer alması SDS'nin hükümete olan eleştiri artmıştır. Büyük Koalisyonu'nun 1 Aralık 1966'da kuruluşuyla, öğrencilerin kurumsal soldan ayrılması kesin olarak tamamlanmıştır. Böylece Parlamento-dışı Muhalefet (APO) hızlanmıştır.(Sommier, a.g.e,40)
[300]Tauscher, S. (2014) “Cumhuriyet Halk Partisi ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne Yön Veren, Parti Programlarının Karşılaştırmalı Analiz”i, **Bilgi Dergisi** (29) , 87
[301]Bora, T. (2018). “Rudi Dutschke ve Batı Almanya'da 68,” **İsyan, Devrim, Özgürlük: 50 Yıl Sonra 1968**, # Tarih Dergisi, 68 Özel Sayısı, 41-42.

Başbakanı Moi'se Tchombé'nin Berlin ziyaretine karşı bir gösteri düzenlemiştir. Daha sonra ABD'nin Vietnam'a müdahalesine karşı gösteri düzenlemiş, gösteri esnasındaki polis şiddeti SDS'yi daha da militanlaştırmıştır. [302]

I. Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın çöken ekonomisini kurtarmak amacıyla kurulanan Nasyonal Sosyalizm'in Almanya'yı komünizm ve kapitalizmin esaretinden kurtarabileceği düşünülmüştür. Bu sebeple savaş sonrası Almanya'da Sosyalist Alman Öğrenci birliği kurulmuştur. Alman Sosyalist Öğrenci Birliği, Frankfurt Okulu'nun, Ernst Bloch'un, bağımsız Marksist düşünürlerin yapıtlarından etkilenmiş ve bir sol kanat olarak ortaya çıkmıştır. Bir üniversite federasyonu olan SDS, fikirlerini dile getirerek konseptler geliştirmiştir.[303] Parlamento dışı muhalefeti kuramsal ve pratik olarak güçlendirmeye çalışmıştır. Alman toplumunu değiştirmeyi amaçlamış, bunun için her türlü otoriteyi reddetmiştir. SDS'e göre; Toplumdaki bireylerin birbirlerine yabancılaşması, hükümetin baskısı ve sömürüsü karşısında Komünist Parti'nin toplumu dış dünyaya daha da kapatmasından kaynaklanmıştır. Toplumun içinde bulunduğu siyasi, sosyal, ekonomik koşullardan ancak kapalı düşünce sistemlerinden kurtularak çıkılabilir.[304]

Federal Almanya[305]'da 1965-1969 yılları arasında Ludwig Eberhard başbakanlığında CDU[306], CSU[307] ve FDP[308]'den oluşan bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Hükümet, 30 Kasım 1966'da Başbakan'ın istifa etmesiyle sona ermiştir. 1 Aralık 1966 tarihinde Kurt Georg Kiessinger başbakanlığında CDU, CSU ve SPD'den oluşan bir koalisyon hükümeti kurulmuştur.[309] Böylece Federal Almanya'da "Büyük Koalisyon Dönemi" başlamıştır. Hükümet, öğrenci eylemlerini kısa sürede bastırabilmek için olağanüstü hal yasasını uygulamaya koymuş, temel hak ve hürriyetlerde kısıtlamalar gerçekleştirmiştir.[310] Aşırı sağcı Straub'un hükümette yer alması zaten ülke içerisinde

[302]Steiner, A & Debray, L. (2000). **Kızıl Ordu Fraksiyonu Batı Avrupa'da Şehir Gerillası**, Çev: Ruşen Çakır, İstanbul, Metis Yayınları, 14.
[303]Koçak, O. (2013) "Adorno- Marcuse Yazışmasına Giriş", **Defter Dergisi Arşivi**, Sayı:37,108.
[304]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 35.
[305]Batı Almanya, Federal Almanya ya da resmî adıyla Almanya Federal Cumhuriyeti
[306]Hıristiyan Demokrat Parti
[307]Hıristiyan Sosyal Birlik Partisi
[308]Hür Demokrat Parti
[309]Örmeci, O. (2018). "2017 Almanya Federal Seçimleri ve SPD'nin Türkiye ile İlişkilere ve Almanya'daki Türklere Bakışı," **EURO Politika Dergisi**, Özel Sayı,206
[310]Kraushaar, W. (1998). "Almanya'da '68 Gençlik Hareketi" **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, 65.

tedirginlik yaratmış, bu yasasının yürürlüğe girmesi toplumda savaş öncesi Almanya'sına dönüleceği korkusunu meydana getirmiştir.[311]

Mecliste muhalefetin yokluğu, Nazi yanlılarının çoğunluğu temsil etmesi, parlamentoda sağcıların bu denli güçlenmesi, Almanya'nın bölünmüşlüğü, Nazizm'in etkisini hala sürdürmesi tepkilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Federal Almanya'nın yeniden silahlanmaya başlaması, 1955'te NATO'ya katılması, 1956'da askerliğin zorunlu hale getirilmesi, Amerika'nın nükleer silahlarını Federal Almanya'da saklaması öğrenci gösterilerine neden olmuştur.[312] Ayrıca dönemdeki mevcut iktisadi ve siyasî koşullardan kaynaklanan işsizlik kısa sürede grevlere neden olmuş, kömür ve demir işletmelerinde çalışan işçiler de eylemlere başlamıştır. Bu ortamda Berlin'de Parlamento Dışı Muhalefet (APO) koşulları meydana gelmiştir.[313]

Her yerde öğrenci eylem komiteleri oluşturulmuştur. ABD'nin Vietnam'a müdahalesine karşı, 4 Şubat 1966'da Berlin ve Münih'te broşürler dağıtılarak büyük bir kitle hareketi meydana getirilmiştir. SDS'nin Batı Berlin'de düzenlediği gösteriye 2000 kişi katılmış, İlk büyük savaş karşıtı gösterilere polisin müdahalesi oldukça sert olmuştur.[314] Polisin müdahalesi ve Springer yayın organının devlet baskısını kışkırtıcı yazıları SDS'yi daha da radikalleştirmiştir. SDS, 1965'ten itibaren devrimci söylemlerini uluslararası boyutta yürüttüğü politika ile göstermeye başlamıştır. Bu politika Hür Berlin Üniversitesinde karşılık bulmuştur. Öğrenciler protesto gösterilerini üniversitelerin dışına yaymak ve toplumla birleşmek istemiştir. Bu doğrultuda statüko karşıtı anarşizan eylemler gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple Hür Berlin Üniversitesi öğrencileri ile polis arasında sıklıkla çatışmalar meydana gelmiştir.[315]

[311]Sommier,a.g,e,41
[312]Embel, E. (2019).“Varşova Paktı”, **Güvenlik Yazıları Serisi,** No.9, 3.
[313]Kraushaar, W. (1998). “Almanya'da '68 Gençlik Hareketi” **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, 66.
[314]Koçak, O. (2013) “Adorno- Marcuse Yazışmasına Giriş”, **Defter Dergisi Arşivi**, Sayı:37,93- 94
[315]**1968 Devrim Plajı.** (2013). Der: Halil Gökhan, İstanbul, Kafe Kültür Yayıncılık, 7.

Resim 2.1. 17 Şubat 1968 Vietnam Kongresi.

Almanya'daki sosyalist hareketi en etken şekilde yürüten SDS, Berlin'deki diğer sosyalist gençlik örgütleri ile birlikte Berlin'de 17-18 Şubat 1968'de Vietnam Kongresi düzenlemiştir. Kongreye Küba, Batı Berlin ile Batı Almanya'daki bütün Alman ve yabancı sosyalist örgütler ve Vietnam Milli Kurtuluş Cephesi temsilcileri davet edilmiştir. Kongre Dutschke'nin liderliğinde düzenlenmiş, Uluslararası Haber Alma ve Araştırma Enstitüsü tarfından organize edilmiştir. Kongrenin kapanış mitingine 12.000'den fazla insan katılmıştır. Kongre Berlin Teknik Üniversitesinde Rudi Dutchke'nin açılış konuşmasıyla başlamıştır.[316]

Kongrede; Tet saldırısı kınanmış, devrimci hareketin ancak işçi sınıfının buna katılmasıyla gerçekleşebileceği ve işçi ile en yakın zamanda temas kurulmasının kaçınılmaz zorunluluğu ortaya konulmuştur. Avrupa devrimci gençliğinin Amerika'ya karşı birleşmesi, 3. dünyanın yanında Amerika'ya karşı ikinci bir cephenin kurulması gereğine değinilmiş, Avrupa'da devrimci bir gençlik örgütünün kurulmasına karar verilmiştir. Dutschke, Amerikan askerlerine, askerden kaçmaları ve NATO'nun feshedilmesi çağrısında bulunmuştur. Kongre sonrası Rudi Dutschke hedef haline gelmiştir.[317]

5 Mayıs 1968'de kurulan SDAJ[318] ile talebe örgütleri hep birlikte acil durum yasasına ve Bonn hükümetinin gençlik düşmanı politikasına karşı çok sayıda yığınsal eylemler gerçekleştirmiştir. Göstericiler Federal Almanya'nın Atom silahlarıyla donatılmasına Neonazizm'in desteklenmesine, Vietnam Savaşına karşı Oster yürüyüşü düzenlemişlerdir. Oster yürüyüşlerine 300 bin insan katılmıştır. Oster yürüyüşleri ile 68

[316]Mater, N. (2009).Sokaklar Güzeldir. 68'de Ne oldu?,İstanbul, Metis, 319.
[317]"Avrupalı Devrimciler Berlin'de Buluştu", **Köln İşçi Postası**, 4 (5) Mart1968, s.4.
[318]Sosyalist Alman İşçi Gençliği

eylemleri en üst düzeye erişmiş, Federal Almanya'nın birçok kentinde gösteri yürüyüşleri düzenlenmiştir. Gösteri yürüyüşünde demokratik temel hakların korunması, sosyal güvenliğin temin edilmesi, sendikaların yetkilerinin artırılması ve işletmelerde alınan kararlarda söz sahibi olması, Vietnam'da, ABD hükümetinin sürdürdüğü savaşının en kısa zamanda sona erdirilmesi en yüksek perdeden dile getirilmiştir.[319]

Öğrenci eylemlerinde Herbert Marcuse'nin önemli bir ağırlığı olmuştur. Bu ağırlık SDS'yi anti-otoriter bir örgüt haline getirmiştir. Hür Berlin öğrencileri Vietnam savaşını protesto ederken Federal Almanya yönetimine karşı tepkilerini de ortaya koymuşlardır. Alman SDS'li öğrenciler oldukça iyi örgütlenmiş ve öğrenci hareketlerinin ilk uluslararası organizasyonunu 1968'de Batı Berlin'de gerçekleştirmişlerdir. Öğrenci Hareketinin Berlin'de yaşayan önderlerinin çoğu Doğu Almanya'dan kaçan öğrencilerden oluşmuştur. Batı Berlin'de ortaya çıkan gençlik hareketi önderlerinin Marksizm-Leninizm konusunda son derece derin bilgiye sahip olduğundan hareketin karakteri de anti-Stalinist özellikler taşımıştır.[320]

Almanya'da 68 olaylarını başlatan en önemli nedenlerden birisi de Almanların Nazi geçmişine sahip olmalarından kaynaklanmıştır. Eyleme katılan gençlerin ebeveynleri çoğunlukla Nazi olduğu için gençler Nazizm ile yüzleşmiş ve eylemler ailelere, topluma karşı yapılmıştır. Almanya'da 68 öğrenci hareketi SDS çatısı altında, Rudi Dutschke ve Hans Jurgen Krahl başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Rudi Duschke çok kısa bir süre sonra Batı Almanya'da sol öğrenci hareketinin efsanevi ismi haline gelerek Kızıl Rudy adını almıştır.[321] Otorite karşıtı bir hareketi benimseyen SDS ideal bir toplusal düzenin kurulması için çaba sarf etmiş, faşizme karşı parlamenter yapının korunmasını savunmuştur. Giderek büyüyen öğrenci hareketleri parlamento dışı muhalefetin bir parçası haline gelmiştir. SDS, bireylerin özgürleştirilmesi, kendi iradeleri ile karar alabilme yetisine sahip olmaları gerektiğine inanmış ve 68 gençlik hareketlerinin özünü oluşturmuştur.[322]

1967 yılı Almanya öğrenci eylemlerinin yoğunlukla yaşandığı bir yıl olmuştur. 2 Haziran 1967'de Şah Rıza Pehlevi güvenlik önlemleri altında Batı Almanya'yı ziyaret

[319]Emer, L. (1977). **Başlangıcından Günümüze Oster Yürüyüşleri**, Gelsenkirche Kadınlar Birliği, Almanya, 16.
[320]Kraushaar, W. (1998), "Almanya'da 68 Gençlik Hareketi", **Birikim Dergisi,** Sayı:109, .68.
[321]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu,** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 39.
[322]Kurlansky, M. (2003). **1968 Dünyayı Sarsan Yıl**, İstanbul, Everest Yayınları, 204.

etmiş, ziyaret sırasında ülkedeki tansiyon oldukça yükselmiştir. Pek çok İranlı öğrenci Münih'ten uzaklaştırılmış, trafik kapatılmış, şehrin pek çok bölgesine polisler yerleştirilmiştir. Şah Rıza'nın Batı Almanya'yı ziyareti Ulrike Meinhof tarafından Konkret dergisinde sert bir dille eleştirilmiştir. Şah Rıza'nın eşi "Farah Diba'ya Açık Mektup" adlı gazete haberinde Şah Rıza'nın yapmış olduğu yolsuzluklar, ABD ile İran arasındaki uyuşturucu ticaretinin varlığı, Tahran Üniversitesi'ndeki öğrencilere uygulan polis şiddeti, Musaddık döneminde kamulaştırılan İran petrollerinin Amerika'ya satılması gibi ifadeler Federal Almanya gençliği üzerinde oldukça etkili olmuştur.[323]

Ulrike Meinhof'un yazıları muhalifleri etkilemiş, Opera binasının önüne gelen yüz binlerce genç İran Şahı Pehlevi'nin Almanya'yı ziyaret etmesini protesto etmiştir. Göstericilerin şahın ve eşinin üzerine yumurta ve taş atması polisin göstericilere oldukça sert müdahalelerde bulunmasına neden olmuştur. Polis şiddetinden ve tazyikli sudan yaralanan birçok kişi hastaneye kaldırılmış, 61 öğrenci tutuklanmıştır. Münih'te 20 öğrenci hakkında cezai soruşturma açılmış, Berlin ve Hamburg'taki öğrenciler copla, sopayla, yumrukla dövülerek üzerlerine polis atları sürülmüştür.[324]

Batı Almanya'da daha önce polisin bu denli bir şiddetiyle karşılaşmamış olan göstericiler polis şiddetine karşı radikalleşmiştir. 2 Haziran 1967'de polis ve öğrenciler arasında meydana gelen çatışmada Benno Ohnesorg isimli bir öğrenci polis kurşunuyla öldürülmüştür. Polisin gençlere müdahalesi neticesinde öldürülen Ohnesorg Batı Almanya öğrenci olaylarının fitilini ateşlemiştir. Batı Berlin'de gösteri yürüyüşü yasaklanmış, bu yüzden öğrenciler Honnover'da toplanmıştır. 9 Hazirandaki matem yürüyüşüne on bin civarında öğrenci katılmıştır. Olaylar bütün üniversitelere yayılmıştır. 1967'de Berlin Federe Hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır. [325]

Benno Ohnesorg'un öldürülmesi öğrenciler arasında büyük bir öfke meydana getirmiştir. Ohnesorg'u öldüren Polis Kurras'ın berat etmesi, şiddetin dozunu daha da artırmıştır. Der Springer, Ohnesorg'un öldürülmesinde solcu öğrencilerin payının olduğunu söylemiş ve Rudi Dutschke'yi açık hedef haline getirmiştir. Rudi Dutschke'nin 11 Nisan 1968'de suikasta uğraması öğrenci hareketlerini geniş bir tabana yaymıştır. Rudi'nin vurulması öğrenci eylemlerinin şiddet dozunu artırmıştır. Sayıları beş bini bulan sol

[323]Bora, T. (2018). "Rudi Dutschke ve Batı Almanya'da 68",**Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı:293, s.45.
[324]Kraushaar, W. (1998). "Almanya'da '68 Gençlik Hareketi," **Birikim Dergisi**, 109 (5), 66.
[325]San, C. (1969). "Almanya'da Öğrenci Hareketi," **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de) Sempozyum Bildirileri,** Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matbaası, 29.

görüşlü öğrenciler Rudi suikastından sorumlu olduğunu düşündükleri Springer yayınevine saldırarak maddi zarar vermişlerdir. Bu tarihten itibaren bütün olaylar Batı Berlin'den sonra Frankfurt, Essen, Hamburg ve Born'a yayılmıştır. [326]

Resim 2.2. Benno Ohnesorg'un ölümü sonrası protesto yürüyüşü.

Ant Dergisinde yer alan "Almanya'nın Krizi, Kapitalizmin Krizidir" başlıklı haberde Rudi Dutschke'nin suikasta uğraması anlatılmıştır. Suikast sonrası Almanya'nın pek çok şehrinde gösteri yürüyüşleri yapılmış, suikasta tepkiler Almanya ile sınırlı kalmamış ve Avrupa ülkelerinde de tepkilere neden olmuştur. Haber dergide şu şekilde ifade edilmiştir.

> "11 Nisan 1968 Perşembe günü saat 16.30'da Batı Berlin'in Kurfürstendamm Caddesinde Batı Almanya'nın ilk suikastı işlendi. Alman sosyalist öğrenciler lideri ve sözcüsü Rudi Dutschke 22 yaşında Joseph Bachmann tarafından sokak ortasında güpegündüz vuruldu. Dört saatlik bir ameliyat sonrasında beyninden 3 kurşun çıkarılan Dutschke'nin hayatı hala tehlikede sayılmaktadır. Polislerle çarpışırken yaralanan Bachmann Dutschke ile aynı hastanede bir gün yattıktan sonra iyileşmiş tevkifhaneye kaldırılabilecek duruma gelmiştir. Solcu öğrenci liderine karşı girişilen suikast belli başlı Alman şehirlerinde faşizm aleyhtarı nümayişler işlemiş sosyalist gençler olayı protesto etmiş genç kuşak ile polis kuvvetleri arasında gayet seri çatışmalar patlak vermiştir. Hatta öfkeli gençlik suikast olayına tepkileri Batı Almanya hudutlarını aşmış Batı Avrupa'nın belli başlı ülkelerine yayılmıştır."[327]

Benno Ohnesorg'un, bir polis tarafından öldürülmesinden sonra, Dutschke ve SDS cinayetin örtbas edilmemesi için ülke genelinde oturma eylemi başlatmıştır. Ohnesorg'u, öldüren polisin görevden alınmasını ve Springer Yayınevinin protesto edilmesini talep etmiştir. Dutschke'nin talebi karşılığını bulmuş ve göstericiler Berlin sokaklarında sessiz yürüyüş gerçekleştirmişlerdir. Yürüyüşü organize eden Rudi Dutschke Alman sağ basınında halkı kışkırtmakla hedef gösterilmiş ve yurt dışına çıkarılması istenilmiştir.

[326]Kurlansky, a.g.e,205.
[327]**Ant Dergisi**, C:3,Sayı: 69, 1968, s.12.

Alman gazetesi Bild'in "Dutschke'yi şimdi durdurun" başlıklı yazısı üzerine Rudi Dutschke 11 Nisan 1968'de Joseph Bachmann isimli bir işçi tarafından suikasta uğramıştır. Suikast sonrası felç kalan Rudi Dutschke, Alman hükümeti tarafından 10 Haziran 1968'de sınır dışı edilmiştir.[328]

Rudi suikastı sonrasında Berlin şehir merkezinde, meydanlarda, çeşitli yerlerde gösteri ve protesto yürüyüşleri yapılmıştır. Gösteriler sırasında polisle öğrenciler arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Mitingin hemen akabinde olağanüstü hal yasası ilan edilmiştir. Hükümetin olağanüstü hal yasasını yürürlüğe koyması binlerce insanı sokaklara dökmüş ve 60 bin kişinin düzenlediği bir miting gerçekleştirilmiştir. Olağanüstü halin ilan edilmesi gösterilere bir son vermemiştir. 4 Kasım 1968'de en şiddeti çatışmalar meydana gelmiştir. Parlamento dışı siyaset alanlara yayılmış, işçiler de öğrenci olaylarına dâhil olmuştur. Protesto hareketleri teşkilatlı bir hale dönüşmüş ve üniversite işgalleri başlamıştır.[329]

Rudi Duttscke'nin vurulmasına Türk gençliği de tepki göstermiştir. Türk gençliği Almanya'da sosyalizmin yeniden canlanmasına duyulan tahammülsüzlükten dolayı Rudi Duttscke'nin suikasta uğradığını söylemiştir. "Almanya, egemen sınıfların çıkarlarını korumak için etkin bir sesi susturmak istemiş; fakat Duttscke'nin vurulması bu sesin etkinliğini daha da artırmıştır."[330] Rudi suikastı sonrası ülkedeki pek çok işçi parlamento dışı muhalefete destek vermiştir. İşçilerle öğrencilerin geniş katılımlı gösterisi ilk olarak Bonn'da barışçıl bir yöntemle gerçekleşmiş, sayıları yetmiş bini bulan işçiler öğrencilerle birlikte eylemlere katılmıştır.[331] Büyük kentlerin kenar mahallelerinde kurulan ve «Basisgrupen» adını alan halkçı komiteler, işçi sınıfı üzerinde etkili olmaya çalışmış, gençliğin ve işçilerin müştereken faaliyet gösterdiği bu karma eylem grupları oluşturulmuştur.[332]

Hür Berlin Üniversitesinde öğrenci eylemleri sosyalist seminerlerin yasaklanmasından sonra yeniden başlamıştır. Yaklaşık 7.000 öğrencinin katıldığı bir hafta süren gösteri yürüyüşü düzenlenmiştir. Gösterilere ülkenin bütün yüksekokullarındaki

---

[328] Bora, a.g.m.46

[329]Kalpsüz, T. (1969). "1968 Yılı Yaz Sömestrinde Cereyan Eden Öğrenci Hareketlerinden izlenimler," **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de), Sempozyum Bildirileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matbaası, 62.

[330]**Ant Dergisi**, C:3,Sayı:69,1968,s.12.

[331]Fraser, R.(2008). **1968 İsyancı Bir Öğrenci Kuşağı,** Çev: Kudret Emiroğlu, İstanbul, Belge Yayınları, 289

[332]"Rudi Mücadeleye Devam Edecek" **Türk solu Dergisi**, Yıl: 1 Sayı' : 32, 25 Haziran 1968,s.3.

öğrenciler katılmış ve toplu grevler gerçekleştirilmiştir. Yapılan grev ve yürüyüşle demokratik ve sosyalist öğrencilerin eylem birliği sağlanmış, çok sayıda öğrenci kuruluşu senatonun sosyalist öğrenimi kanun dışı bırakmayı isteyen kararına karşı güçlerini birleşmişlerdir. Oturma eylemleri ile başlayan protestolar üniversite işgaline kadar uzanmış, tüm ülkeye yayılmıştır.[333] Berlin Üniversitesi öğrenci derneği ülke sorunlarıyla daha yakından ilgilenmeye başlamış, öğrencilerin bütün akademik kurullarda temsil edilmesini, üniversitelerin ve öğretim üyelerinin bağımsız, kararlarında tarafsız olmalarını talep etmiştir. Vietnam Savaşına karşı eylemlerde bulunmuş, Yunanistan'daki askeri vesayete, olağanüstü hal yasasına ve üniversite kanununa karşı gösteriler düzenlemiştir.[334]

Frankfurt Üniversitesi sosyalist öğrencilerin en yoğunlukta olduğu üniversite olduğu için öğrenciler örgütlü hareket etmiş, protesto gösterilerini toplumun geneline yaymayı başarmıştır. Sendikaları da yanlarına çekmeyi başaran Frankfurtlu öğrenciler 6 Mayıs 1967'de Berlin olayları, sıkıyönetim yasası, Alman politikalarına yönelik gösteriler düzenlemişlerdir. Benno Ohnesorg'un polis kurşunuyla öldürülmesi üzerine Frankfurt Üniversitenin düzenlediği 8 Hazirandaki gösteri yürüyüşüne on bin kişi katılmıştır.[335] Born Üniversitesinde sol görüşlü öğrenciler rektörlüğün öğrenci protestolarını engellemesi üzerine sendikalaşarak hareket etmişlerdir. Böylece Almanya'da ilk kez sendikalar faaliyete geçmiş, ciddi bir siyasal ve toplumsal hareketlilik baş göstermiştir. Öğrenciler sendika vasıtasıyla pek çok protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Öğrenci sendikası diğer sendikalarla da iş birliği içine girince örgütlü bir yapı haline gelmiştir.[336]

Alman öğrenciler 1968'in eşitlikçi ve anti-hiyerarşik retoriğini sahiplenmiş, hükümetin baskıcı tutumuna karşı toplumsal örgütlenmelerle başarılı, özgürlükçü bir hareket gerçekleştirmişlerdir. Tubingen Üniversitesi öğrencileri Alman üniversitesindeki diğer öğrencilerle örgütlenerek akademik kurullarda oy kullanma hakkı, öğretim üyelerinin atanmasında görüş hakkı sorulması, demokratik ve özgür bir üniversite talebinde bulunmuşlardır.[337] Hannover Teknik Üniversitesindeki öğrenciler diğer üniversitedeki öğrencilere nazaran daha ılımlı bir yöntem takip etmiştir. Bunda teknik üniversitenin daha disiplinli bir örgütsel yapıda olmasından kaynaklanmıştır. Üniversitedeki öğrencilere verilen eğitimde toplumun ancak demokratik, özgür ve eşitlikçi bir sistem dâhilinde

[333] "Batı Berlin'de Yürüyüş," **Kurtuluş Dergisi,** sayı: 2, 1970, s.8.
[334]San, C. (1969). "Almanya'da Öğrenci Hareketleri", **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de) Sempozyum Bildirileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Matbaası, 29.
[335]Koçak, a.g.e, 109.
[336]Kurlansky, a.g.e, 205.
[337]Zizek, S. (2008). **1968**, Çev: Sabri Gürses, İstanbul, Encore, 18.

varlığını koruyabileceği anlatılmış, toplumdaki bireylerin birbirleriyle çatışma yaşamaması ve toplumsal ahenginin bozulmaması önemle vurgulanmıştır.[338]

Berlin Üniversitesi öğrencileri, Japonoloji bölümü öğretim üyesi Prof Eckhardt'ın liyakatsizliği, dersleri ihmal etmesi, Yahudi aleyhtarlığı ile ilgili söylemleri, öğrencilere ve diğer öğretim üyelerine tahkirde bulunması sebebiyle görevden ihraç edilmesini istemişlerdir. Üniversite yönetimi Prof Eckard ile ilgili evrakları Berlin idari mahkemesine göndermiş, mahkemenin Prof Eckardt'ın lehine karar vermesi üzerine öğrenciler Berlin Üniversitesi Doğu Asya Enstitüsünü işgal etmiş ve enstitü binasına kızıl bayrak çekmişlerdir.[339] Enstitünün işgali, bir kıvılcım bekleyen öğrencileri harekete geçirmiş, bir anda eylemler bütün üniversitelere yayılmıştır. Eylemler devam ederken olağanüstü hal yasasının üçüncü kez müzakere edilmesi öğrencileri daha da kızdırmış ve tüm Almanya'daki üniversite öğrencileri boykota davet edilmiştir. Davet üzerine geniş katılımlı bir öğrenci protestosu gerçekleştirilmiştir. [340]

1968 olaylarının en şiddetlisi 4 Kasımda meydana gelen Springer binasının basılması olmuştur. 1952'de yayın hayatına başlayan Springer Avrupa'nın en büyük sağcı yayın organı olmuştur. Springer yayın organlarından çıkarılan gazeteler ve dergiler antikomünist olmakla birlikte aynı zamanda ırkçı yayınlar da yapmaktadır. Nazilerin Yahudilere uyguladığı katliamları desteklemiştir.[341] Rudi Dutschke suikastında Springer yayınevinin azmettirici olduğu iddiası üzerinde binanın önünde öfkeli gençler toplanmıştır. Polis kalabalığı dağıtmak için öğrencilerin üzerinde şiddetle başvurmuş ve Springer binasının işgalinde çok sayıda tutuklama gerçekleşmiştir. Bu sırada olayları görüntülemek isteyen basın mensupları ile öğrenciler arasında tartışmalar yaşanmıştır. Yaşanan tartışmada bir gazeteci ve bir öğrenci ölmüş, ülke genelinde çok büyük sokak kavgaları meydana gelmiştir.[342]

Beş gün süren olaylarda iki kişi hayatını kaybetmiş, dört yüz kişi yaralanmış, binlerce kişi tutuklanmıştır. Yaşanılan olaylar üzerine tüm şehir ayaklanmış, polis hatları öğrenciler tarafından yarılmıştır. Çok sayıda işçi de öğrenci gösterilerine katılmış, dev

[338]San, a.g.e, s.33.
[339]"Almanya, Hak verilmez Alınır", **Ant Dergisi**, C:3, Sayı: 74 s.12
[340]Kalpsüz, T. (1969). "Hür Berlin Üniversitesi Öğrenci Hareketleri",**1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de), Sempozyum Bildirileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matbaası, 63.
[341]Fraser, a.g.e, 291
[342]Çubukçu, A. (2014.) **Bizim 68,** İstanbul, Evrensel Basım, 44.

kalabalık, devlet binalarını basmıştır. Berlin'deki Springer binasının işgali kısa sürede New York, Paris ve Londra'da etkili olmuştur. Öte yandan Federal Almanya'nın kuzey Renvestfalya eyaletindeki tekstil işçileri zam talebi ile greve gitmişlerdir. Grev kısa sürede bütün eyalete yayılmış, Gelsenkirchen şehrinde üç fabrikanın da greve katılmasıyla grevdeki fabrikaların sayısı 10'a yükselmiştir.[343] Patronlar grevci işçilere çeşitli baskılarda bulunmuş, Aachen'de bir konfeksiyon fabrikası müdürü kanunları çiğneyerek işçi temsilcilerini işten çıkarmıştır. Bunun üzerine işçiler boykot kararı almıştır. Polis, Kuzey Renvestfalya'da meydana gelen işçi grevlerinde işçilere yoğun müdahalede bulunmuştur. Uygulan yoğun müdahaleye rağmen işçiler baskıdan yılmamış her şeye rağmen mücadeleden vazgeçmemişlerdir.[344]

Alman gençleri, gördükleri şiddete karşı tavırlarını değiştirmişlerdir. Şiddete şiddetle karşılık vermek gerektiğini savunan öğrenciler kurdukları Baader-Meinhof grubu ya da Alman basınında çete olarak da bilinen radikal sol görüşlü örgüt olan RAF'ı[345] ortaya çıkarmışlardır. Önde gelen üyeleri Andreas Baader, Gudrun Ensslin, Ulrike Meinhof, Horst Mahler'dir. 2 Nisan 1968'de Frankfurt'ta Kaufhof ve Schneider'da iki büyük mağazaya bombalı saldırı düzenlenmesiyle RAF örgütü adını duyurmuştur. Ölen ya da yaralının olmadığı saldırıda büyük maddi hasar meydana gelmiştir.[346]

Bu eylemlere Konkret adlı dergide başyazar olarak çalışan Ulrike Meinhof yazılarıyla destek vermiştir. Parlamento dışı solun büyük şehirlerde şehir gerillası eylemlerinin mümkünatı tartışılmaya başlanmıştır. Kısa süre içerisinde tartışmalar eyleme dönüşmüştür. 1968 Kasım ayından 1970 yılı Ocak ayına kadar Berlin'de adliye binasına, polis evine, mahkeme binalarına bombalı saldırılar gerçekleştirilmiştir. RAF militanları tarafından Alman tarihçisi Georg Von Rauch'un oğlu Georg Von Rauch öldürülmüştür.[347]

Ailenin polise dava açması üzerine Berlin ve Federal Almanya'da polis şiddetini kınayan çok sayıda gösteri düzenlenmiştir. Bunun üzerine hükümet gösterilere tamamen son vermek için her türlü yola başvuracaklarını belirterek halkı sükûnete davet etmiştir. RAF üyelerinin yakalanması için polisle yurttaş işbirliği içerisine girmiştir. 31 Mayıs

[343]Kurlansky, a.g.e,298
[344]"Batı Almanya," **Kurtuluş Dergisi**, Sayı:34,1971,s.8
[345]II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Almanya'nın en etkin ve bilinen örgütü olan RAF kendini şehir gerillası olarak tanımlamıştır. 1970'lerden 1998'e kadar faaliyet göstermiş, pek çok kanunen ağır suç sayılan eylem yapmıştır. Batı Alman hükümeti, RAF'ı bir terörist örgüt olarak tanımlamıştır.(Emrah Onat,"Mit Kırma Girişimi Olarak Tarih İllüzyonu: "Der Baader Meinhof Komplex," **Yedi Dergisi**, 5(5), 2011, s.27.)
[346]**1968 Devrim Plajı.**(2013). Der: Halil Gökhan, İstanbul, Kafe Kültür, 8.
[347]Steiner & Debray a.g.e.18.

1972'de RAF üyelerinin yakalanması için 16 bin polis göreve sevk edilmiştir. RAF üyeleri için toplam 200 bin Mark tutarında ödül konulmuş ve çok sayıda gözaltı gerçekleştirilmiştir.[348] RAF üyeleri Filistin kamplarında gerilla eğitimi almıştır. Başlangıçta sayıları 20 kadar olan radikal sol örgüt giderek taraftarlığını artırmıştır. RAF üyeleri kendisini finanse edebilmek için üç bankaya soygun düzenlemiştir. Ardından polisle silahlı çatışmalar başlamış, 1972 yılından sonra çatışmalar giderek yoğunlaşmıştır. Amerikan karargâhlarının bulunduğu Frankfurt ve Heidelberg'e bombalı saldırılar düzenlenmiştir. Augsburg Emniyet Müdürlüğüne ve Münih'teki polis binasına bombalı eylem yapılmış, RAF militanlarını yargılayan hâkim öldürülmüştür.[349]

1 Haziran 1972'de Andreas Baader, Jan-Carl Raspe ve Holger Meins silah ve malzeme depoladıkları bir garajda yakalanmışlardır. Bölgenin tamamen kuşatıldığı operasyona çok sayıda zırhlı araç da katılmış, ihbarlar sonucu Gudrun Ensslin ve Ulrike Meinhof yakalanmıştır. Cezaevinde RAF'tan[350] dolayı tutuklananlara tecrit uygulamış, diğer mahkûmlarla diyalog kurmaları, cezaevinin düzenlediği faaliyetlere katılmaları yasaklanmıştır. RAF'ın liderleri olan Ulrike Meinhof, Gudrun Ensslin ve Astrid Proll'un tutuklanmasından sonra RAF lidersiz kalmış ve etkinliğini kaybetmeye başlamıştır.[351] RAF eylemlerinde halkın desteğini alacağını düşünmüştür. Fakat RAF'ın beklentisinin aksine halk devletle daha çok bütünleşmiş ve silahlı eylemlerin sona ermesi için polisle işbirliğine gitmiştir. Batı Almanya devletinin kâbusu haline gelen RAF, devleti uzun yıllar uğraştırmış, eylemler, RAF'ın kendisini fes ettiği 1998'e kadar sürmüştür.[352]

Eylemler, Almanya'nın ekonomik ve siyasal koşullarına duyulan tepkilerle başlamıştır. Alman toplumunun Nazi geçmişinden kaynaklanan otoriter uygulamalarını eleştirmiştir. Alman toplum hayatının demokratikleşmesinde ve liberalleşmesinde oldukça önemli bir dönüşüm sağlamıştır. Sol, liberal nitelikli olan 68 hareketi aynı zamanda Almanya'nın sanayisinde, basınında, siyasi yaşamında baskın bir dönem meydana

[348]Onat, E. S. (2011) "Mit Kırma Girişimi Olarak Tarih İllüzyonu: Der Baader Meinhof Komplex", **Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi,** Sayı 5, 30.
[349]Sommier, I. (2012).**Devrimci Şiddet,** Çev: Işık Ergüden, İstanbul, İletim Yayınları, 78.
[350]RAF siyasal hükümetlerin yer almadığı, özel mülkiyetin tümüyle kaldırıldığı, üretimin toplumun her ferdi ile bölüşüldüğü sınıfsız bir toplum yaratmak istemiş, bunu meydana getirirken radikal ve militan yöntemler uygulamaktan çekinmemiştir.(bkz Onat, E.(2011)."Mit Kırma Girişimi Olarak Tarih İllüzyonu: Der Baader Meinhof Komplex," **Yedi Dergisi**, 5(5), 31)
[351]Sommier a.g.e, 79.
[352]Kraushaar, a.g.m. 70.

getirmiştir. Sosyal Demokrat Parti ile Yeşillerin 1998 ve 2005 yılları arasında ülke yönetiminde söz sahibi olmasıyla 68 kökenli hareket yeniden vücut bulmuştur.[353]

2.1.2. Fransa

68 öğrenci olayları, dünyanın pek çok yerinde meydana gelmiş; fakat eyleme katılanların sayısının diğer ülkelerden oldukça fazla olması Fransa'yı hareketin merkezi yapmıştır. Fransız tarihinin en önemli olaylarından birisi olan 68 olayları, De Gaulle'ün despot yönetimine karşı başlamış, kısa sürede etki sahasını genişletmiştir.[354] De Gaulle'nin parlamentoyu yok sayıp tek adam rejimini uygulaması, öğrencilerin taleplerine karşı kayıtsız kalması, Vietnam Savaşı, nükleer silahlanma öğrencileri harekete geçirmiştir. Yaklaşık 10 milyon işçinin de eylemlere katılmasıyla Fransa tarihinin en önemli kırılma noktalarından birisi meydana gelmiştir.[355]

Burjuvazinin emek sömürüsünden yana olması, eşitsizliğe, yoksulluğa sebep olması 2 Mayıs 1968'de gerçekleşen öğrenci eylemlerinin nedenlerinden birisi olmuş, bu durumun ancak düzenin yıkılmasıyla son bulacağı inancı hareketin amacını tayin etmiştir. Fransız gençlik hareketi ile İran'daki Şah rejimine karşı gelişen eylemler burjuvazinin sarsılmasında etkili olmuştur. Kitlelerin hareketiyle hükümetlerin istifaları sağlanmış ve diktatörler devrilmiştir. Halklar kendi kaderini tayin etme hakkı kazanmış, otoriter rejimler derinden sarsılmış, diyalog kültürünün yerleşmesi sağlanmıştır. Hareketin başarısı düzenin değiştirilebileceği inancını ortaya koymuştur.[356]

IV. Cumhuriyet döneminde yoğun siyasal krizler meydana gelmiş, hükümetin Vietnam ve Cezayir'de uyguladığı politika tepkilere neden olmuştur. De Gaulle'nin dış politikadaki uygulamaları ülkeyi çıkmaza sokmuş, artan tepkiler üzerine görevinden istifa etmiştir. De Gaulle'ün istifasının ardından Fransa Meclisi'ndeki üç parti birleşerek koalisyon hükümetini kurmuştur.[357] Koalisyon hükümeti döneminde Cezayir gerillalarıyla Fransız askerleri arasında silahlı mücadeleler baş göstermiş, Cezayir'de ortaya çıkan silahlı

[353]Bora, a.g.m, 50.
[354]Sartre, J. P. (1969). **Komünistler Devrimden Korkuyor Jean-Paul Sartre'ın Fransız Komünistlerini İthamı,** Çev: Şiar Yalçın, İstanbul, Öncü Kitapevi, 6.
[355]Bensaid D & Krivine A. (2008) **1968 Son ve Devam**, İstanbul, Yazın Yayıncılık, 32-33.
[356]J-J.Servan- Schreiber. (1968).**Bir Toplumun Uyanışı Mayıs / Haziran 1968 Gençlik Hareketleri**, Çev: Necdet Sander, İstanbul, Sander Kitapevi, 43.
[357] Sartre, J. P.(1988). **Hepimiz Katiliz Sömürgecilik Bir Sistemdir,** İstanbul, Belge Yayınlar, 9.

mücadelede Fransa kontrolünü kaybetmiştir. Cezayir'de görevli askerlerin hükümete karşı ayaklanmaları ülkenin iç savaşa sürüklemesi tehlikesini doğurmuştur.[358]

Bunun üzerine de Gaulle göreve davet edilmiştir. De Gaulle 1958'de Cumhurbaşkanı seçilmiş ve Fransa'da yarı-başkanlık sistemi oluşturulmuştur. De Gaulle Cezayir'de başlayan bağımsızlık hareketlerini baskı ve şiddetle bastırmaya çalışmış, ummadığı bir direnişle karşılaşmıştır. Cezayir, Fransa'nın toprakları üzerinde 132 yıldır süre gelen hâkimiyete bir son vermek amacıyla bağımsızlık mücadelesini başlatmıştır. Bu mücadelede 1,5 milyondan fazla kişi hayatını kaybetmiştir.[359] UKC[360] Fransızlara karşı bağımsızlık bildirgesi ilan etmiş ve tüm Cezayirlileri mücadeleye çağırmıştır. Çağrı üzerinde bölgede oldukça sert tedbirler alınmıştır. Cezayir halkı Fransız yönetimine karşı demokrasi talebiyle 1954'te ayaklanmıştır. Fransa, UKC birliklerine karşı kimyasal silah, işkence ve toplama kamplarından toplu infazlara kadar pek çok yöntem kullanmıştır. Cezayir vermiş olduğu bağımsızlık savaşında çok sayıda insanını kaybetmiş; ama Fransa'nın şiddet ve baskısına karşı direnişini hiç kaybetmemiştir.[361]

Cezayir bağımsızlık mücadelesi Fransa'da yaşayan sivil Cezayirlilere yönelik yoğun baskılara da neden olmuş, Fransa'daki Cezayirlilerin kurmuş olduğu sivil toplum örgütleri, dernekleri baskı altına alınmış, liderleri sık sık tutuklanmıştır. Bu uygulamaları protesto etmek için Cezayirliler 1961'de Paris'te toplanmıştır.[362] Fransız hükümetine karşı düzenlenen gösteriler sırasında polis, göstericilere yoğun bir şiddet uygulamış ve pek çok göstericinin ölümüne sebebiyet vermiştir. Cezayir'in Fransızlar tarafından işgal edilmesi ve insanlık dışı eziyetlere tabii tutulmasına ilk tepki Fransız yazar Jean Paul Satre'dan gelmiştir.[363] Cezayir'in bağımsızlık mücadelesi dünya kamuoyu özellikle de Fransız gençliği tarafından desteklenmiştir. Cezayirlilerin direnişi öğrenci hareketlerinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Fransa'nın Cezayir müdahalesiyle zorunlu askerliğin

[358]Özen, Ç & Akdevelioğlu A. (2017). "Hür Fransa'dan IV. Cumhuriyet'e Fransa'da "Güçlü Hükümet" Mücadelesi: De Gaulle'ün Siyasi Yenilgisi ve Parlamentarizme Geri Dönüş", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** 16 (1),101.
[359]Demirkıran, Ö. (2007). "Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3(5), 80.
[360]Ulusal Kurtuluş Cephesi
[361] Davut, D. (1993)."Cezayir", **TDV İslam Ansiklopedisi**; Cilt: 7, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları,484.
[362]Nam, M. (2012). "İşgalden İstiklale Cezayir", **Tarih Dergisi,** 0 (55), 173.
[363]Ataöv, T. (1975). **Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri,** Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 155.

gündeme gelmesi, ayrıca Fransızların Cezayirlilere sistematik işkence uygulaması gençlik arasında tepkilere neden olmuştur.[364]

Cezayir'in bağımsızlık mücadelesi Fransız hükümetine olan güveni zedelemiş, Paris'teki gösteriler sonucunda 1958 yılında hükümet devrilmiş ve Fransa'nın Dördüncü Cumhuriyeti sona ermiştir. Cezayir savaşında uygulanan şiddete duyulan tepki Fransız kamuoyunda giderek büyümüş, bu durum entelektüel gençlik (UNEF) tarafından dile getirilmiştir. Savaş karşıtları 1962 Şubat ayında geniş katılımlı bir gösteri düzenlemiştir.[365] UNEF tarafından oluşturulan öğrenci sendikası toplumsal hareketin fitini ateşlemiştir. Polisin sert müdahale ettiği gösterilerde sekiz kişinin ölmesi üzerine cenaze törenine çok sayıda protestocu katılmıştır.[366]

18 Mart 1962'de Fransa aldığı yenilgi ve Cezayirli Fransızların baskısından dolayı Cezayir'den çekilmiştir. Fransız geçici hükümetinin denetiminde yapılan referandum sonucundan sonra Cezayir'in bağımsızlığı tanınmıştır. 1962'de Cezayir savaşının bitmesiyle birlikte Fransız burjuvazisi daha da büyümüştür.[367] Fransa, Cezayir savaşı devam ederken 1957'de AET'ye[368] üye olmuş, böylelikle Fransa Avrupa ekonomisi ile birleşmiştir. 1959'da gümrük anlaşmasının imzalanması ile üye ülkelerarası ticarette indirim sağlanmış, Avrupa Birliği ülkeleri arasında ekonomik, siyasi ve sosyal birlik temin edilmiştir.[369]

Bu suretle kömür madenleri ve işkolları yeniden faaliyete geçmiş, yeni sanayi kolları kurulmuş, ağır sanayiye dayanan fabrikalar üretime geçmiştir. Fabrikalarda çalışan işçi sayısı her geçen gün artış göstermiş ve bu artışla birlikte işçi grevleri ve sendikalar da artmıştır. İlk olarak Saint-Nazaire gemi şantiyesinde çalışan işçiler yaşam koşullarının

[364]Hizmetli, S. (1991).“Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir' in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış,” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 32 (1), 10.
[365] Sartre, a.g.e, 11.
[366]Özen, Ç & Akdevelioğlu A. (2017) “Hür Fransa'dan IV. Cumhuriyet'e Fransa'da “Güçlü Hükümet” Mücadelesi: De Gaulle'ün Siyasi Yenilgisi ve Parlamentarizme Geri Dönüş”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** 16(1)98.
[367]**1968 Devrim Plajı.** (2013). Der: Halil Gökhan, İstanbul, Kafe Kültür,21.
[368]Avrupa Ekonomik Topluluğu; üye ülkelerin yaşam standartlarının en üst seviyeye çıkarılması için kurulan ve üye ülkelerin ekonomi politikalarının harmonisi sağlanarak devamlılık arz etmesi için çaba sarf eden kuruluştur.
[369]Kıraç, S &, İlhan B. (2010) “Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar,” **Millî Eğitim Dergisi,** Sayı: 188, 193.

iyileştirilmesi için 1 Mayıs 1967'de greve gitmişler, akabinde fabrika işgalleri başlamıştır. Böylece Fransa tarihinde eşi görülmemiş işçi grevlerinin temeli atılmıştır.[370]

Sanayileşmenin artmasıyla şehirleşme hızlanmış, toplum; ekonomik, kültürel ve nitelik olarak değişim göstermiş, üretim çeşitliliği tüketim toplumunu yaratmış, bu süreç belli bir süre sonra "gençlik kültürünü" ortaya çıkarmıştır.[371] Özgürleşme eğiliminin hayli yükseldiği bu yeni kültürel yapı her türlü değere karşı bir direnç geliştirmiş, ebeveynleri tarafından ciddiye alınma istemi, geleneksel değerleri sorgulama ve kendilerini ifade ederken kullanmış oldukları söylemler kuşak çatışmasını doğurmuştur. Ortaya çıkan tepki yeni bir dönemi meydana getirmiş, "gençliğin toplumsal bir aktör" olarak doğmasına neden olmuştur.[372]

Fransız gençliği Vietnam Savaşı'nın kazanılmasıyla dünyanın bir dönüşüm gerçekleştireceğine inanmış, bu yüzden JCR[373] Vietnam için örgütlenme çağrısı yapmıştır. Komünist lider Henry Weber ABD'yi ikiyüzlülükle, Sovyetleri de sanki barış yanlısı gibi görünüp Vietnamlıları acımasızca kurban etmekle suçlamış ve bu konuda devrimci gençlerin tek yumruk olması gerektiğini savunmuştur. Weber'in birleşme çağrısı ile Maocu gruplar, JCR ile Vietnam devrimi dayanışma kampanyasını başlatmışlar ve polis şiddetine karşı direniş çağrısında bulunmuşlardır.[374] Binlerce üniversite öğrencisinin yanında lise öğrencilerinden de direnişe destek gelmiş, Lise Vietnam Komitesi pek çok yerde gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. Weber'in birlik çağrısına liseli öğrenciler de dâhil olmuş, böylece lise işgalleri başlamıştır. Gösteriler esnasında liseliler Amerikan bayrağını yakmış, polis tarafından oldukça sert müdahaleye maruz kalmışlardır.[375]

1968 öğrenci olaylarını Fransa'da başlatan en önemli nedenlerden birisi de Fransız eğitim sisteminin Napolyon döneminden kalma yönetmeliklerle idaresinin sağlanmasıdır. Rektörlerin atanması cumhurbaşkanlığınca, dekanların ataması ise Milli Eğitim Bakanlığınca gerçekleştirilmektedir.[376] Dekan yardımcılarının atamaları bakanlığın onayından sonra gerçekleşmekte, üniversitelerin harcamaları bakanlığın kontrolü altındadır. Üniversiteler mali yönden bakanlığa bağlıdır ve üniversiteler özerk değildir.

[370]Aysan, Y. (2018). "68 Afişleri: Paris, İstanbul, Ankara", **Arredamento Mimarlık Dergisi**, Sayı: 323,82.
[371]Kurlansky, a.g.e, 294.
[372]Fraser R (2008). **1968 İsyancı Bir Öğrenci Kuşağı**, İstanbul, Belge Yayınları, 74-75
[373]Fransız Komünist Gençliği
[374]Kurlansky, a.g.e, 294.
[375]Çubukçu A. (2014), **Bizim 68**, İstanbul, Evrensel, 39.
[376]J-J Servan- Schreiber. (1968) **Bir Toplumun Uyanışı Mayıs/ Haziran 1968 Gençlik Hareketler**i, Çev: Necdet Sander, İstanbul, Bozok Matbası, 71,72

Üniversiteye alınan öğretim üyeleri bakanlık tarafından atanmaktadır. Bu durum akademisyenler tarafından eleştirilmiş, protesto edilmiştir.[377]

Nanterneli öğrenciler, bursların yükseltilmesini, yemeklerin ucuz, temiz ve düzenli olmasını, daha çok öğrenci yurtlarının açılmasını, öğrenci yurtlarındaki kontrolün azaltılmasını, üniversite giriş sınavının kaldırılmasını, yurtlarda kalan kadın öğrencilerin yaşıtları olan erkek öğrencilerle aynı haklara sahip olmasını, üniversitelere erişim kolaylığının sağlanmasını talep etmişlerdir. Bu amaçla üniversite yönetiminden reform yapmasını istemişlerdir. Yönetimin, öğrencilerin taleplerini görmezden gelmesi Nanterre Üniversitesi'nde gerginliğin artmasına ve huzursuzlukların başlamasına neden olmuştur. Öğrenciler siyasal hak ve özgürlükleri için mücadeleye başlamışlardır. [378]

Paris'teki Amerikan Express şubesi çalışanlarının saldırıya uğramasından sorumlu tutulan Nanterreli solcu bir öğrencinin tutuklanması üzerine bir süredir öğrenciler ve yönetim arasında süregelen anlaşmazlıklar gün yüzüne çıkmış ve sonunda Nanterre Üniversitesi'nde gösteriler başlamıştır. Amfide toplanan öğrenciler üniversiteyi işgal kararı almışlardır. Ertesi gün sayıları 40'a yakın öğrenci ellerinde pankartla Edebiyat Fakültesini işgal etmişlerdir. Öğrencilerle memurlar arasında çatışma yaşanınca polis üniversite binasına gelmiş, bu durum polisle öğrencilerin çatışmalarını meydana getirmiştir.[379]

Vietnam Savaşı'nın durdurulması talebiyle Daniel Cohn Bendit başkanlığında protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Gösteriye Troçkistler, anarşistler, Maocular, komünistler ve Çin taraftarları da katılmış, Daniel Cohn Bendit: "Biz, hiçbir zaman, çoğunluk teşkil ediyoruz demedik. Fakat biz tehlikeyi göze alan ve sizin hepiniz için önde yürüyenleriz,"[380] demiştir. 22 Mart'ta Daniel Cohn Bendit, Nanterre Üniversitesi'ndeki öğrenciler siyasal özgürlük talebiyle ve Vietnam karşıtı gösterilerde tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılması istemiyle fakülte binasını işgal etmiştir. Böylece kapitalizm karşıtı hareket Daniel Cohn Bendit'in amfiyi işgal etmesiyle başlamıştır. 22 Mart hareketi Nanterre'de domino etkisi yaratarak tüm ülkeye yayılmıştır. Birkaç hafta içerisinde tarihin en büyük öğrenci hareketine dönüşmüştür.[381]

---

[377]Akyüz, Y. (1969)."Fransa'da Öğrenci Hareketleri" **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Matbaası, 119.
[378]Kürkçügil, M. (2018), "50.Yıl Dünyayı Sarsan İlkbahar Mayıs 68",**# Tarih Dergisi**, Sayı:48,38.
[379]Schwarz, P. (2019). **1968 Fransa'da Genel Grev ve Öğrenci İsyanı**, İstanbul, Mehring Yayıncılık, 3.
[380]"Akyüz, a.g.e,126
[381]"Fransız Mayıs'ın Üç Bunalımı", **Hürriyet Gazetesi**, 1983,s.4.

Resim 2.3. Nanterre 1968.

Fransa gençlik hareketleri Bendit'in başkanlığında Nanterre Üniversitesi'nde başlamış, kısa zamanda büyüyerek işçilerin ve siyasal partilerin de katılmasıyla bir iç savaş halini almıştır. Olaylar 29 Mart'ta Nanterre Edebiyat Fakültesi dekanının, Cohn Bendit ve arkadaşlarının disiplin cezası almaları için rektörlüğe müracaat etmesiyle başlamıştır. 2 Mayıs'ta Cohn-Bendid disiplin cezası alarak okuldan uzaklaştırılmıştır. Okul yönetimi öğrenci liderini cezalandırarak öğrenci eylemlerinin sona ereceğini düşünmüş, fakat bu olay yönetimin beklediği gibi bir sonuç vermemiştir. Olay Nanterre Üniversitesinde oldukça tepkiyle karşılanmış ve Nanterre'de bütün dersler durdurulmuştur.[382]

2 Mayıs anti-emperyalist günü ilan edilip dersler boykot edilince üniversite yönetimi tarafından üniversite kapatılmıştır. Mart ayında başlayan hareketlenme Nanterne Üniversitesinin kapatılmasıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Olaylar Paris'in merkezine sıçramış ve sayıları üç yüze yakın sol görüşlü öğrencilerin çağrısıyla Sorbonne Üniversitesi mücadele merkezi haline getirilmiştir. Böylece sağcı öğrencilerin müdahalesine karşı birlik olunması sağlanmıştır. Sağcı öğrenciler ile solcu öğrenciler arasında meydana gelen çatışma neticesinde yedi öğrenci silah taşımak yüzünden tutuklanmıştır. Eylemcileri dağıtmak için polisin kaba kuvvet kullanması bütün dengeleri alt üst etmiştir. Basit bir olaylar dizisi olarak başlayan gösteriler bir ulusal bunalıma dönüşmüştür.[383]

[382]Akyüz, a.g.e, 116.
[383]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Sorunu (**1968),Milliyetçi Türk Kadınları Derneği,50.

Fransa Ulusal Öğrenci Birliği ve Ulusal Yüksek Öğretim sendikası genel grev ilan etmiş ve Cohn Bendit'in Sorborne'lu öğrencilere "Sorbonne yeni bir Nanterrre olmalıdır" demesi üzerine eylemler 3 Mayıs'ta Sorbonne'de ardından Quartier Latin'de başlamıştır. Sorbonne'de başlayan eylemleri dağıtmak için polisin kaba kuvvet uygulaması bütün dengeleri altüst etmiştir. Çok sayıda öğrenci tutuklanmış, pek çok öğrenci yaralanmış ve Mayıs 68 böylece tam anlamıyla başlamıştır.[384] Polisin Sorbonne girmesi, çok sayıda öğrencinin tutuklanması olayların yönünü umulmadık bir şekilde değiştirmiştir. Sorborne'nin bulunduğu Quartier Latin'de öğrenci ile polis çatışmaları başlamıştır. Cezayir Savaşı'nda yitirilen polis şiddeti öğrenci hareketleriyle yeniden ortaya çıkmıştır. Nanterre'nin kapatılması üzerine olaylar Paris'e ve Sorbonne'na taşınmıştır. Sorbonne kapatılmış ama öğrenci hareketinin her geçen gün büyümesine engel olunamamıştır.[385]

Sorbonne Üniversitesi'ne sıçrayan olaylara işçi sendikalarının da katılmasıyla öğrenciler Sorbonne'yi işgal etmişlerdir. Öğrenciler fakültelerine girer girmez komitelere ayrılıp işçi-öğrenci birliği devrimi yapmak için işe koyulmuşlardır. Kordileneli gerçekleştirilen eylemlerde Sorbornne'nin büyük giriş holünde ders sıraları bölünmüş, geniş bir yere yüzlerce ekmek tartışmalardan bitkin aç susuz çıkanlar için hazırlanmıştır. Sorbornne'un büyük amfisindeki konuşma öğrenci ve işçi ilişkileri üzerine tasarlanmıştır. Barışçıl süren gösterilere polisin rektör tarafından çağrılmasıyla mitingdeki öğrenciler tutuklanmış ve avludan zorla çıkarılmıştır.[386]

3 Mayıs'ta öğrenci örgütleri temsilcileri bir araya gelerek eylemlerin yönetimi konusunda karar almışlardır. Göstericilere polisin müdahale etmesi gerilimi tırmandırmıştır. Polisin tepkisine öğrenciler barikatlar kurarak karşılık vermişlerdir. Çatışmalar neticesinde çok sayıda yaralanma ve gözaltılar gerçekleştirilmiştir. Sorbonne Üniversitesi'nde meydana gelen olaylara hükümet cephesinden tepkiler gecikmemiştir. Öğrenci eylemlerine en büyük tepki de Komünist Partisinden gelmiştir. Parti, öğrencileri faşist provokatörlere yardımcı olmakla ve De Gaulle rejime hizmet etmekle suçlamıştır.[387]

6 Mayıs'ta iktidar sokakta şiarıyla hareket eden öğrenciler Sorborne'u kurtarmak, polisi geri püskürtmek ve hapisteki arkadaşlarını kurtarmak için toplanmışlardır. Öğretim üyeleri de eyleme destek vermiştir. Öğrenciler kısa sürede Quartier Latin'deki Saint

[384]Kürkçüğil, M. (2018) "Dünyayı Sarsan İlkbahar", **#Tarih Dergisi**, Sayı:48,40.
[385]**1968 Devrim Plajı.** (2013). Der: Halil Gökhan, İstanbul, Kafe Kültür, 17.
[386]Güzin Dino, "Fransa'da İşçi –Öğrenci kardeşliği", **Ant Dergisi,** C:73,Sayı 73,s.4.
[387]Schwarz, a.g.e, 6.

Michel'de toplanmıştır. Eyleme üniversite öğrencileri haricinde lise öğrencileri de dâhil olmuştur. Yirmi beş otuz bin kadar insan yürüyüşe geçmiştir. Polis kuvveti kısa sürede göstericilerin önünü kesmiştir. Polisler göz yaşartıcı bomba ile göstericilere saldırmıştır. Göstericiler parke taşlarını sökerek polise atmıştır. Polis kontrolü eline geçirip gösteriyi dağıtmıştır. Eline geçirdiği göstericileri dövmüş, bir kısmını tutuklamıştır. Polisin sergilediği vahşet De Gaulle'nin rejimini sallamıştır.[388]

Resim 2.4. Sorbonne'nin işgali 1968.

Gösterilere katılan öğrencilerin disiplin kuruluna sevk edilmesi, bazı öğrencilerin tutuklanması gerginliğe neden olmuştur. 6 Mayıs'tan itibaren Sorborne Üniversitenin bulunduğu mahalle olan Quartier Latin'de öğrencilerle polis arasında şiddetli çatışmalar meydana gelmiş, çok sayıda öğrenci tutuklamıştır. 7 Mayıs'ta tutuklanan öğrencilerin serbest bırakılması için Denfet Rocherean meydanında miting düzenlenmiştir. Mitingin polis tarafından dağıtılması üzerine öğretim üyeleri, işçiler ve siyasi parti temsilcileri mitinge katılmıştır. Göstericiler Quarter Latin meydanına yürümek istemişler, göstericilere polis müdahalesi sebebiyle çatışmalar meydana gelmiştir. Yoğun katılımlı eylemlere pek çok üniversiteden öğrenci dâhil olmuş ve çok sayıda öğrenci gözaltına alınmıştır.[389]

8-9 Mayıs tarihlerinde Paris sokaklarında gösteri yapan öğrencilerin sayısı hızla artmıştır. Bu tarihler arasında Marks'ı anma toplantısının yapılıyor olması Paris'teki öğrenci olaylarının doruğa ulaşmasına neden olmuştur. Yaşanan gelişmeler öğrenci

[388]Uysal, A. (2018). "Mayıs 68 ve Toplumsal Hareketlerin Uluslararası Hareketlerin Uluslararası Dolaşımı", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı:293, 21.
[389]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Sorunu**, (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 50-51.

olaylarının boyutlarını aşarak ülke genelinde işçi grevlerinin ve General De Gaulle karşıtı siyasi krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Birkaç ay içinde "Mayıs olayları" olarak da bilinen öğrenci olayları iki kıtada birden patlak vermiştir. Fransa öğrenci ayaklanmasının merkezi olarak kabul edilmiş ve olaylar hızla tüm dünyaya yayılmıştır.[390]

Paris'te gösterilerin her geçen gün büyümesiyle olaylar kontrolden çıkmıştır. Bundan sonra yapılan gösteriler polis şiddetine karşı yapılmaya başlanmıştır. Polis şiddetine karşı öğretim üyeleri de öğrencilerin yanında yer almışlardır. Bu çatışmaların en şiddetlisi 10 Mayıs 1968'de Fransa'nın başkenti Paris'te barikatlar gecesinde[391] yaşanmıştır. 10 Mayıs gecesi öğrencilerle birlikte çok sayıda işçi de direnişe katılmıştır. Barikatlar Gecesinde polisin göz yaşartıcı gaz kullanması Latin Mahallesi boyunca parke taşlarından yüzlerce barikat kurulmasına neden olmuş, baskının şiddeti tüm ulusu sarmıştır.[392]

10 Mayıs'ta sayıları binlere varan lise talebeleri de başkent sokaklarını inletmiştir. Saat ilerledikçe barikatların arkasındaki öğrencilerin sayıları da artmıştır. Öğrenciler duvarlara: "*kolektif tahayyülü savun, kaldırım taşlarının altında kumsal var, devrim tarihin coşkusudur*" yazmıştır. Polisler öğrencileri taş yağmuruna tutmuş, kan içersindeki öğrenciler ambulanslara taşınmıştır. Gay Lussac Caddesindeki araçlar dökülen benzinle yakılmıştır.[393] Nantes şehrinde 4.000 emekçi ve Paris'te 10.000 lise öğrencisi hükümetin toplanma yasağına rağmen protesto mitingleri yapmışlardır. Binlerce banka memuru, 33 banka şubesinin kapatılmasına ve hükümetin tekellerini gözeten iktisadi politikasına karşı greve gitmiştir. Aynı gün Maocu gençlerin düzenlediği mitingi polisin dağıtmak istemesi sonucu yaşanan arbedede Seinne nehrine düşen gençlerden biri boğularak ölmüş, bütün bunlara rağmen polis Latin Mahallesini geri almayı başaramamıştır.[394]

13 Mayıs'ta bu duruma tepki gösteren çok sayıda insan Paris sokaklarını işgal etmiş, binlerce genç, Quartier Latin'de ve Sorborne'da polisle çatışmaya girmiştir. Fransız Üniversitesi Ulusal Birliği tüm Fransa'daki öğrencileri gösteri yapmaya davet etmiştir.

---

[390]Hobsbawn, E. (2014).**Tuhaf Zamanlar**, İstanbul, İletişim, 331.

[391]10 Mayıs gecesi öğrenciler, banliyölerden pek çok genç işçinin de katılımıyla, Latin Mahallesi boyunca parke taşlarından barikatlar kurarak polise karşı direnmişlerdir. 3 gün süren gösterilere tüm Paris halkı katılmış, barikatların hükümete karşı direnişin simgesi olmuştur.

[392]Ali, T. (2018). "Ne Oldu Bütün O Öfkeye", **Ayrıntı Dergisi**, Sayı:26,32.

[393]Öztürk, E. (2018). "Türkiye ve Fransa'da 1968: Fransa'daki Mayıs Ayaklanmasını Başlatan Öğrenci Hareketinden Farklı Yönleriyle Türkiye'de Sosyalist Öğrenci Hareketi", **Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 19 (34), 381.

[394]"Fransa'da", **Kurtuluş Dergisi**, Sayı:27, 1971, s.8.

Davet üzerine Paris sokakları savaş meydanına dönmüştür. Paris'te işçiler, memurlar greve giderek fabrikaları işgal etmiş, 9 milyon işçinin greve gitmesi Fransa'da hayatın işleyişini değiştirmiştir.[395] Polisin şiddet uygulaması üzerine sendikalar da grevlere katılmış, böylece öğrenci eylemleri artık yeni bir boyuta geçmiştir. 14 Mayısta ülkede hiç beklenmedik bir biçimde genel grev patlak vermiştir. Eylemlerin ertesi günü ülke çapında genel bir grev meydana gelmiştir. Sendikalarla hükümetin kendi aralarında yapmış oldukları sözleşmeyi işçilerin reddetmesi üzerine eylemler doruk noktasına ulaşmıştır.[396]

Hayat standartlarının artırılması için eylemlere başlayan işçiler 15-16 Mayıs'ta 50'ye yakın fabrikayı işgal etmiş, 17-18 Mayıs'ta ülke genelindeki 2 milyon işçi greve katılmıştır. 24 Mayısta grevler tüm fabrikalara yayılmıştır. Göstericiler Bastille Sarayı'na doğru yürüyüşe geçmiş ve göstericilere polis tarafından ateş açılmıştır. 7 milyon grevci ülkeyi felç etmiştir. İşçiler, adil ücret, çalışma sürelerinin kısaltılması, haksız yere işten çıkarılmalara son verilmesini, hükümetin istifa etmesini ve fabrikaların kendilerine devredilmesini istemişlerdir.[397] Greve giden işçilere çok sayıda lise ve üniversite öğrencisi de destek olmuş ve eylem komiteleri oluşturulmuştur. Bu komiteler sayesinde grevler yönetilmiştir. Grevlerdeki artışa sendikalar çözüm bulmak amacıyla öğrencilerle işçilerin temasını kesmek için fabrikaları kapatmıştır. Alınan müdahale öğrencileri yıldırmamış, polisin fabrikalara olan şiddetine karşı cesaretle durmuşladır. Gösteriler sırasında bir öğrenci boğularak, Sochaux'da iki işçi mavzer ateşiyle bir polis de göstericilerden çıkan kurşunla öldürülmüştür.[398]

Fransız tarihinin en büyük genel grevi gerçekleşmiş, işçi sınıfı, aydınların yeni bileşeni olarak militanlığının ve yıkıcı gücünün derecesini ortaya koymuştur. Bu kendiliğinden meydana gelen hareketin Fransa'ya yayılma hızı inanılmaz derecede etkili olmuş, fabrikalar, bürolar, tersaneler, yönetim binalarında hayat durmuştur. İşçiler De Gaulist rejime karşı direnişe geçmiştir. Ülkenin en büyük grevinde Fransa'da ulaşım aksamış, iletişim hizmetleri sağlanamamış, elektrik kesintisi yaşanmış, radyo yayınları durdurulmuştur. Sendikal birlik sağlamış, sosyalist ve komünist sendikalar birlikte hareket

[395]Kürkçügil, M. (2018).“50.Yıl Dünyayı Sarsan İlkbahar Mayıs 68”, **#Tarih Dergisi**, Sayı:248, 41
[396]Tarık Ali, “Ne Oldu Bütün O Öfkeye”, **Ayrıntı Dergisi,** sayı:26, 2018, s.32.
[397]Hobsbawn, E. (1998). **Sıra Dışı İnsan, Direniş, İsyan ve Caz**, Çev: Gündüz ışıtan, İstanbul, Orion, 271-272.
[398]Schwarz, a.g.e, 8- 9.

ederek greve katılmışlardır. Sorborne Üniversitesinin çatısına kızıl bayrak çekilmiş, fakültenin camlarına Vietnam bayrakları asılmıştır.[399]

17 Mayıs'ta Sorborne öğrencileri Renault otomobil fabrikasına gitmişler ve oradaki işçilere haklarından bahsetmişlerdir. Bu suretle üniversite ve lise öğrencilerini de kapsayan işçi ve eylem komiteleri doğmuştur. 20 Mayısta bütün ülkeyi durma noktasına getiren yeni bir grev dalgası daha ortaya çıkmıştır. Fabrika, okul, iş yerleri işgal edilmiştir. Mitingin geniş katılımlı olması mitinge siyasi bir hava katmıştır.[400] De Gaulle'ün, İçişleri Bakanının, Paris Emniyet Müdürünün ve Sorborne Üniversitesi Rektörünün istifası istenmiştir. Hükümet gösterilerin daha fazla büyümesinden korkarak Sorborne Üniversitesinden polisleri çekmiş ve polislerin yerine üniversiteye jandarmaları sevk etmiştir. Öğrenci eylemlerinin hızının azalmasıyla tansiyon biraz düşerken sendikalar arasında yaşanan gerginlik ortamı yeniden ısıtmıştır.[401]

22 Mayıs'ta ülkedeki aydınlar, yazarlar, akademisyenler toplanarak bir komisyon kurmuş, gösteriler sırasında tutuklanan öğrencilerin serbest bırakılmasını ve bütün öğrencileri affedilmesini De Gaulle'den istemişlerdir. Bunun üzerine De Gaulle bakanlar kurulunu olağanüstü toplayarak yasa tasarısını parlamentoya sunmuştur. Aynı zamanda işçilerin fabrika yönetiminde söz sahibi olabilmeleri için gereken tasarı metnini halk oylamasına götürmüştür.[402] De Gaulle'ün halkoyuna sunulacak bir yasa tasarısından söz etmesi üzerine ülkedeki binlerce örgüt eylem komitesini kurmuş ve herkes her gün toplanıp sabahtan gece yarına kadar çalışarak reform projeleri hazırlamışlardır. Odeon tiyatrosunda küme küme mitingler kurulmuş, her çeşitten küçük esnaf, grevci işçilere, öğrencilere karışmış ve sert çatışmalı tartışmalar gerçekleştirilmiştir.[403]

Daniel Cohn Bendit'in sınır dışı edilmesi üzerine 23 Mayısta ülkedeki solcu öğrenciler ellerinde kızıl bayraklarla parlamentoyu işgal etmiş, 24 Mayısta öğrenciler ellerinde kırmızı bayraklarla gösteri yürüyüşü yapmış, göstericilerle polis çatışmaları yaşanmıştır. Çok sayıda gösterici yaralanmış, bir kısmı tutuklanmış, bir polis de yaşamını yitirmiştir.[404] 25 Mayısta göstericiler Paris sokaklarını talan etmiş, işçi ve işveren

[399]Wallerstein, I. & Hopkins, T. K. & Arrighi, G. (2004). **Sistem Karşıtı Hareketler,** Çev: Celal Kanat, Bülent Somam, İstanbul, Metis Yayınları, 114.
[400]Kürkçügil, M. (2018),"50.Yıl Dünyayı Sarsan İlkbahar Mayıs 68",**#Tarih Dergisi**, Sayı:248, 41.
[401]Schwarz, a.g.e,12-13.
[402]Akyüz, a.g.e.117.
[403]**Ant Dergisi**, C:3,Sayı: 75, s.12.
[404]Güzin Dino, "Fransa Öğrenci Olayları," **Ant Dergisi**, C:3,Sayı 75, s.12.

sendikaları arasında müzakereler[405] başlamış; fakat işçi tabanının büyük bir kısmının memnun olmaması üzerine müzakereler sona ermiştir. 27 Mayıs günü, işçiler hükümetin istifa etmesini ve seçimlerin yapılması talebiyle ayaklanmışlardır. 28 Mayıs günü öğrenciler gösteriler nedeniyle tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılmasını ve polisin Sorborne Üniversitesi'nden çekilmesini istemişlerdir. Taleplerine olumsuz yanıt almaları üzerine gösteriler yeniden başlamıştır.[406]

Ülke tarihinde bu kadar büyük bir krizle mücadele ederken De Gaulle, 29 Mayıs'ta dört günlüğüne Romanya'ya gitmiş, dünya basınında De Gaulle'nin yurt dışı seyahati fazlasıyla yer almış ve bu seyahat hayli tuhaf bulunmuştur. De Gaulle'ün yokluğunda sorumluluk alan Pompidou öğrencilerle uzlaşma sağlamıştır. Sorbonne yeniden açılmış, tutuklanan öğrenciler serbest bırakılmış, okullardan polisi çekmiş, işçilerin taleplerini değerlendirmiştir. Tam ortalık yatışmışken Romanya seyahatini kısa kesen De Gaulle 30 Mayıs'ta Fransa'ya gelir gelmez kendisinin ve başbakan Pompidou'nun istifa edebileceğini belirtmiş ve meclisi kapatmıştır. Daniel Cohn-Bendit'in sınır dışı edilmesi için düğmeye basmış, Bendit'in sınır dışı edilmesi on binlerce kişiyi sokaklara dökmüştür.[407]

1 Haziran'da Fransız ulusal öğrenci teşkilatı, Paris sokaklarında gösteriler yapmış ve işçilerin haklarını almaları gerektiğini ifade ederek işçilere boykot çağrısında bulunmuştur. Üniversitelerde okuyan çok sayıda işçi çocuğunun olmasını sebebiyle gösteriler tüm üniversitelerde karşılık bulmuştur. Komünist gençler Hassaeux Vins Üniversitesi Fen Fakültesinde oldukça yoğun katılımlı bir miting düzenlemiştir. Düzenlenen mitingde öğrenci ve işçilerin birleşerek bir devrim yapmaları talep edilmiştir. Komünist gençlik örgütü lideri Daniel Cohn Bendit yapılan eylemlerin yeterli olmadığını, burjuvazinin sokak eylemleriyle yıkılamayacağını silahlı eylemlerin yapılması gerektiğini savunmuştur.[408]

5 Haziran itibariyle grevlerin büyük bir kısmı sona ermiş, direnen grevcilere silahlı müdahalede bulunulmuştur. 7 Haziranda Flins Çelik Fabrikası'nda direnen işçilerden dört kişi yaşamını yitirmiştir. Olaylar Renault Fabrikasına sıçramış, çatışma sonucunda iki kişi yaşamını yitirmiştir. 12 Haziranda hükümet bütün eylemleri yasaklamış, yabancı uyruklu

[405]Grenelle Anlaşmaları
[406]Bensaid, a.g.e,57-58.
[407]Tarık Ali (2004). **Sokak Savaşı Yılları**, İletişim, İstanbul,263.
[408]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu (1968)**, Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 53.

tüm öğrencileri ülke dışına çıkarmış, kamu zararına faaliyette bulunan bütün cemiyetlerin varlığına son vermiş, yasaklara uymayanlar hakkında cezai işlem uygulanmıştır.[409]

Meclisin fesih edilmesinden sonra Andre Maraux'un başkanlığından 300 bin kişinin katılımıyla Champ-Elysees'te gösteri yürüyüşü düzenlenmiştir. Polisin müdahalesi sonucunda yaralananlar ve tutuklananlar olmuştur. Grevler içinden çıkılmaz bir hale gelince yerel yöneticiler ve sendikalar bir araya gelerek görüşmeler yapmış, fakat istenilen netice alınamadığından dağılmıştır. İşçiler arasındaki görüş farkı giderek açılmış, bazı işçiler grevlerin sonlandırılarak işbaşı yapılması konusunda birleşmiştir.[410] Öğrenci ve işçi hareketinin kitlesel bir hacmi olsa da iki grup arasında amaçsal bir farklılık olduğundan bir kaynaşma meydana getirememiştir. 12 Haziranda hareketin ivmesi azalmış, sol gruplar dağılmaya başlamıştır. 14-16 Haziranda Odeon ve Sorbonne Üniversiteleri yavaş yavaş boşaltılmaya başlanmıştır. Eylemler bir süre sonra durulmaya başlamış ve 17 Hazirandan sonra öğrenciler Sorbonne işgaline son vermişlerdir.[411]

Devrimi sadece öğrenciler talep ettiği için 68 hareketi Fransa'da bir devrim gerçekleştirememiş, ama Mayıs olayları kültürel, toplumsal ve ekonomik alanlarda yoğun olarak hissedilmiştir. Fransız öğrenci hareketi, sınıfsız bir toplum talebinde bulunmakla birlikte komünizmi ve kapitalizmi reddetmiş, sosyalizmle birlikte var olacak hürriyete dayalı bir sistemi savunmuştur. Sorborne Üniversitesi amfisinde; "*Burjuva ihtilali hukuki oldu, proleter ihtilali iktisadi oldu, bizimki ise insanın insan olması için sosyalist ve kültürel oldu,* yazılmıştır.[412]

30 Haziran 1968'de yapılan genel seçimlerde ezici bir çoğunlukla De Gaulle yeniden seçilmiş, sol partiler meclisteki çoğunluklarını kaybetmiştir. Seçim sonuçları Fransızların solu bir alternatif olarak görmediklerini ortaya koymuştur.

2.1.3. İtalya

İtalya'da öğrenci eylemleri 1963'te başlayıp 1977'deki Bahar Ayaklanması'na dek yaklaşık on yıl sürmüştür. İtalyan üniversitelerinin antidemokratik yapısı, uygulamaları ve değişmez tabuları, üniversitedeki tüm yetkinin zamanlarının çoğunu üniversite dışındaki

[409] **1968 Devrim Plajı.** (2013). Der: Halil Gökhan, İstanbul, Kafe Kültür, 120.
[410] Kürkçügil, a.g.m, 44-45.
[411] **Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**, **(**1968) Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 54.
[412] Akyüz, a.g.e,130

işlere harcayan profesörlerin elinde olması öğrencileri eyleme geçirmiştir.[413] Komünist partisi ile işçi sendikalarının uyguladığı politikalarla yaşanan çatışmalar sonucu İtalya'da işçi ile öğrenci birliği kurulmuştur. İtalya'da komünizm, Fransa'dan daha güçlü olmasına rağmen ortaya çıkan öğrenci olayları komünist partinin desteğiyle ortaya çıkmamıştır.[414]

İtalya'da 68 olayları üniversite yönetim anlayışa karşı başlamıştır. Üniversitelerin hepsi ya devlet başkanlıklarınca ya da yerel yönetimlerce kurulmuştur. Bu sebeple özerk statüye sahip olamamış, yönetim istediği öğretim görevlisini atamış, istediğini azletmiştir. Üniversitelerde yapılması planlanan iyileştirmeler faşist rejimin kurulmasıyla da rafa kaldırılmıştır.[415] Enstitülerin de bağımsız olmaması, her kürsü profesörünün bir enstitü müdürü olması ve enstitü müdürlerinin yetkisinin sınırsızlığı, her enstitünün kendine ait kütüphanesinin, bütçesinin olması ve diğer enstitülerin bunları kullanamaması, enstitüler arasındaki işbirliğini hem sekteye uğratmış hem de bilimsel gelişmeyi engellemiştir.[416]

İtalyan üniversitelerinin Milli Eğitim Bakanlığının kontrolü altında olması, üniversite hocalarının bakanlıkta görev almaları, zamanlarının çoğunu üniversite dışında geçirmeleri ve derslere yeteri kadar zaman ayıramamaları tepkilere neden olmuştur. Ders saatlerinde yaşanılan düzensizlik, sınavların belirlenen zamanlarda yapılmaması öğrencileri zor durumda bırakmış ve öğrenciler konuyu meclis gündemine taşımışlardır.[417] Bu durum hükümet tarafından yüzeysel olarak değerlendirilmiş öğrencilerin başarısızlığında üniversiteler sorumlu görülmemiştir. Hükümetin kayıtsızlığı üniversitelerdeki gerginliği tırmandırmış ve 1960'da Otranto Toplum Bilimleri Enstitüsü 18 gün boyunca öğrenciler tarafından işgal edilmiştir.[418]

Üniversite eylemlerinin sona erdirilmesi, özerkliğin sağlanması ve üniversiteler arası işbirliği için milli üniversite konseyi kurulması kararlaştırılmıştır. Kararlarda ve ders seçimlerinde son sözün Milli Eğitim Bakanlığına ait olması, öğretim üyelerinin bakanlık tarafından atanması, görevlerini aksatan öğretim üyelerinin kontrol edilmesi için istişare kurulunun oluşturulması ve cezai yaptırım getirilmesi öğretim üyeleri tarafından tepkiyle

[413]Yalçınkaya, M. (1992). "İtalyan Eğitim Sistemi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** 25 (1), 205.
[414]Yalçınkaya. M. (1992). "İtalyan Eğitim Sistemi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 25, (1), 207.
[415]Gökmen, Ö. (1998) "İtalya 1968: Özerklik Hareketinin Gelişimi", **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, 75.
[416]Konanç, E. (1969). "İtalya'daki Üniversite Reformu Hazırlıkları ve Öğrenci Hareketleri", **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri -Dünyada ve Türkiye'de-Sempozyum**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No.7, 98.
[417]Akgüç, A. (1968) "Fransa ve İtalya'da Üniversite Reformu", **Barış Dünyası Dergisi,** Sayı:78, 33-34
[418]Yalçınkaya, a.g.m, 206.

karşılanmıştır.[419] Öğretim planı, eşitsiz olmasından dolayı eleştirilmiş ve üniversitenin demokratikleştirilmesi için konulan hükümlerin gerçekle bağdaşmadığı belirtilmiştir. Kanunun parlamento tarafından kabul edilmesi üniversiteler tarafından tepkiyle karşılanmış, 25 Mayıs'ta alınan karar üniversite yönetimi tarafından protesto edilmiştir. Bu protesto kırılma noktası olmuş ve dalga dalga yayılmıştır.[420]

İtalya'da ilk öğrenci eylemleri 1963 senesinde Torino ve Milano Üniversitelerinde meydana gelmiştir. İşgal bir hafta kadar devam etmiş, üniversite yönetimi hükümetin baskısıyla öğrencilerle görüşmeyi kabul etmiş, yönetimle öğrenciler arasında gerçekleşen müzakere sonucunda gösteriler kısmen sona erdirilmiş, yönetimin verdiği kararlardan dönmesi eylemlerin yeniden başlamasına neden olmuştur.[421] Öğrenci olaylarına siyasi partilerin gençlik kolları da katılmış, gençlik kollarındaki öğrenciler bağlı olduğu siyasi partilerin ideolojilerini harekete yansıttıkları için eylemler siyasi boyut bir kazanmıştır. Bu sebeple eylemlerde çatışmalar yaşanmıştır. 1966 senesinde Roma Üniversitesi seçimlerinde Paola Rossi adındaki öğrencinin öldürülmesi sosyalistlerle faşistleri karşı karşıya getirmiş ve olaylar ülkedeki diğer üniversitelere de sıçramıştır.[422]

1967 Kasım'ında Torinolu öğrenciler, üniversitelerin demokratikleştirilmesini, üniversitelerin özerk olmasını, üniversite yönetiminde söz haklarının bulunmasını, üniversitelerin bir siyasal görüşe sahip olmamasını, işçi sendikalarının üniversitelerde temsilinin sağlanmasını, öğrenim görme hakkının tüm vatandaşlara tanınmasını talep etmişlerdir. Torinolu öğrenci lideri Guido Viale başkanlığında gelişen olaylar kısa sürede diğer üniversitelere de sıçramıştır.[423] Roma Üniversitesinde öğrenci temsilciliği seçiminde olaylar kontrolden çıkmıştır. Öğrencilerle akademik personel arasında gelişen şiddet olayları, öğrencilerin mühendislik fakültesini işgal etmesi, demokratik yolla başlayan eylemlerin yönünü değiştirmiştir. Polislerin öğrencilere tutumu oldukça sert olmuş, çok sayıda öğrenci gözaltına alınmıştır.[424]

Üniversitelerin yeteri kadar teçhizata sahip olmaması, öğrencilere verilen bursların ihtiyacı karşılayamaması, burs için istenilen ortalamanın oldukça yüksek olması, öğrenci

[419]Çelik, Z.& Gür, B. S. (2014). "Yükseköğretim Sistemlerinin Yönetimi ve Üniversite Özerkliği: Küresel Eğilimler ve Türkiye Örneği",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,** 4 (1), 18.
[420]Konanç, a.g.e, 105.
[421]Gökmen, Ö. (1998). "İtalya 1968: Özerklik Hareketinin Gelişimi", **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, 77
[422]Fraser, a.g.e, 150.
[423]Gökmen, Ö. (2019)."İtalya 1968: Özerklik Hareketinin Gelişimi", **68 Devrim Plajı,** İstanbul, Kafe Kültür Yayıncılık, 127.
[424]Gökmen, Ö. (1998). "İtalya 1968: Özerklik Hareketinin Gelişimi", **Birikim Dergisi**, Sayı: 109,75.

sayılarının artmasıyla kırsal bölgelerden gelen öğrencilerle şehirliler arasında yaşanılan sosyal sınıf farkı ve iyi eğitim görmüş ailelerin çocuklarına ayrıcılık tanınması tepkileri beraberinde getirmiştir.[425] Öğrenciler üniversitede pasif bir konumda kalmak istememiş, öğretim üyeleri ile birlikte üniversite yönetiminde görev almak istemişlerdir. Kendileri hakkındaki kararların yönetimin almasını istemediklerinden demokratik bir üniversite talep eden öğrencilerle yönetim arasında zaman zaman sert tartışmalar yaşanmıştır.[426]

1967'de Milano'daki Katolik Üniversitesinde harçlarının artırılması öğrenci eylemlerine sebep olmuştur. Öğrenciler üniversitelerde reform talebiyle gösterilere başlamış, gösterilerin hızla yayılması üzerine üniversite yönetimi üniversiteyi tatil etmiştir. Üniversitenin tatil edilmesi olayların diğer üniversitelere sıçramasına neden olmuş, Torino Üniversitesi Edebiyat Fakültesi işgal edilmiştir.[427] Ardından Palazzo Campana Üniversitesinde işgaller başlamıştır. Öğrenciler eylemlerinde özgür konuşma toplantı hakkı, düşünce ve ifade hürriyetinin tanınmasını talep etmişlerdir. Üniversite gösterilerine öğretim üyeleri de destek olmuş, öğretim üyeleri üniversitelerin gelenekçi yapısından rahatsızlık duyduklarını dile getirerek eylemlerde yer almıştır. [428]

Milano Üniversitesi'nde öğrencilerin sınavları klasik yönde değil modern tekniklerle yapılması talebine olumlu yanıt verilmemesi, sınavda öğrencilere aldıkları derslerden değil siyasi konulardan sınav yapılması tepkilere neden olmuştur. Bakanlık tarafından yapılan sınav kabul edilmeyip dekanın görevden alınması üzerine öğrenciler üniversiteyi işgal etmiştir. Milano'da başlayan olaylara yaklaşık üç bin kadar öğrenci katılmıştır. Sağcı Courriera Della Serra gazetesinin yayın ilkesi eylemlerin yönü değiştirmiştir. Solcuların da desteklediği gazete baskını, şiddet olaylarını tırmandırmıştır. Polisin sert müdahalesi neticesinde çok sayıda öğrenci yaralanmış, 200 kadarı tutuklanmıştır. Olaylar kısa sürede diğer üniversitelere yayılmıştır. [429]

İtalyan Komünist Partisi içerisinde meydana gelen çatışmalar ve kabine buhranı İtalyan gençliği üzerinde bir baskı yaratmıştır. Komünist Partisi ifade özgürlüğü ve fikir özgürlüğünün komünist partiler arasında olduğu kadar parti dışında da korunması gerektiğini söyleyerek Vietnam Savaşı'na karşı geniş tabanlı komünist bir hareket

[425] Mater, N. (2012). **Sokak Güzeldir 68'de Ne oldu?** İstanbul, Metis Yayınları, 317
[426]Konanç, a.g.e, 96,
[427]Fraser, a.g.e,150.
[428]Mater, a.g.e.318.
[429]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**, (1968) Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 57.

kurulmasını sağlamıştır. Böylece Vietnam Savaşı'na karşı üniversite eylemleri Torino, Napoli, Pisa ve Otranto'da görülmüştür. Vietnam Savaşı'nın etkileri İtalyan gençliği üzerinde oldukça etkili olmuş, gösteri ve protesto yürüyüşleri yapılmıştır. Vietnam halkının Amerikan emperyalizme verdiği olağanüstü mücadele devrimin mümkün olabileceği inancını kuvvetlendirmiş, İtalyan Üniversitelerinde görülmedik boyutlara ulaşmıştır.[430]

1967 Kasım ayında Torino Üniversitesinde başlayan sağ ve sol grupların çatışması, kısa sürede tüm üniversitelere yayılmıştır. Sakin başlayan eylemlere polisin silahlı müdahalesiyle eylemlerin yönü değişmiş, öğrenciler polis saldırılarına karşı barikatlar kurarak karşılık vermiştir. Büyük bir polis gücüne karşı öğrenciler üniversiteyi işgal etmiş, Torino'daki eylemcilere destek olmak isteyen Pica Üniversitesi öğrencileri, oturma eyleminde polis tarafından şiddete maruz kalmış, göstericilerden elli kişi yaralanmış, yedi kişi de tutuklanmıştır. Öğrencilerin direnişinde faşist dönemden beri değişmeyen polis kuvveti ve uygulamaları, kitle gösterilerini geniş bir tabana yaymış ve direnci artırmıştır.[431]

Torino işgalleri kısa sürede tüm ülkeye yayılmış, on altı bin işçinin katıldığı Olivetti grevi ile birleşmiştir. Torinolu öğrenci lideri Luigi Bobbio işçi birliği ile bağlantı kurulması için çalışma başlatmış ve işçi meclisleri kurulmuştur. Eylemler sırasında polisin iki işçiyi öldürmesi grevlerin seyrini değiştirmiştir. Öğrenciler ve işçiler, işçilerin eşit ücret alması ve kadroya geçirilmesi için yürümüş, binlerce işçi ve öğrenci Fiat önünde toplanmıştır. Grevler kısa sürede ülkedeki tüm fabrikalara yayılmıştır.[432] 28 Nisan Çarşamba günü 2 Milyon işçi greve girmiştir. Grevci işçilerin arasında 185.000 Fiat işçisi, elli bin montedisyon işçisi, 200.000 demiryolu işçisi vardır. Bundan başka Roma dışında bütün İtalya'da 2 milyondan fazla dükkân, lokanta ve kahvehane bütün bir gün kapalı kalmıştır. Roma'da Al-İtalya hava yollarının 100 pilotu 12 saat grev yapmışlardır.[433]

İşçi hareketleri gittikçe örgütlenmiş, 1 Ekimde Roma'da başlayan fabrika grevleri 15 Kasım'da genel greve dönüşmüştür. 3 Aralık 1968'de işçilerin ve öğrencilerin grevlerine polis müdahale etmiş, Sicilya'da iki tarım işçisi vurularak öldürülmüştür. Bu durum ülke genelinde yoğun bir protestoya neden olmuştur. Hükümete ait iş yerleri bombalanmış, Roma'da çok sayıda işyerlerine saldırı düzenlenmiş, kaldırımlar sökülmüştür. Kahrolsun faşizm pankartlarıyla binlerce öğrenci Roma sokaklarında gösteri

[430]Tarık Ali, a.g.e, 60.
[431]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketler** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 57.
[432]Çubukçu, a.g.e,41.
[433]**Kurtuluş Dergisi**, Sayı:32, 1971, 8.

yapmıştır. 5 Aralık'ta gerçekleştirilen genel grev neticesinde Roma'da yaşam felce uğramıştır.[434]

İşçi grevlerinin giderek arttığı İtalya'da işçiler örgütlü bir direniş sergilemiş, Milano demiryolu işçileri 18 Nisan pazar günü saat 21'den itibaren genel greve gitmiştir. Posta telefon işçi ve memurları da 24 saatlik bir genel ihtar grevi yapmışlardır. Sendikalar direnişin talepleri kabul edilinceye kadar fazla mesai yapılmayacağını açıklamışlardır. 20 Nisan Salı günü ister İtalyan limanlarında, ister yabancı limanlarda olsun bütün İtalyan gemilerinde 20 saatlik genel grev ilan edilmiştir.[435]

1969 senesinde komünist partiden ayrılan akademisyenler manifesto dergisini çıkarmıştır. Dergide Sovyetlerin, Çin Kültür Devriminin, işçi ve öğrenci birlikteliğinin önemini vurgulayan makaleler yayınlanmış, bunun üzerine işçilerin eylemlere olan desteği artmıştır. Artan siyasal gerilim nedeniyle yüz binlerce lise öğrencisi okulları, fabrikaları işgal etmiştir. Öğrenciler, müfredatların yeniden düzenlenmesini, otoritenin durdurulmasını talep etmiştir. Zincirleme grevlerle ekonomi felce uğramıştır. Sanayi ve kamu sektöründe iş gücü kaybı yaşanmıştır. 1969 senesinin sonlarına doğru ülkedeki sendikalar bir araya gelerek işçi taleplerini değerlendirmiş ve toplu sözleşme sürecini başlatmıştır.[436]

1969'da İtalya'da çalışma şartlarının düzenlenmesi için yürüyüşe geçen Fiat işçilerin direnişi kısa sürede ülkedeki tüm işçileri de etkilemiş ve Pazar günü genel bir grev meydana gelmiştir. İtalya'nın büyük fabrikalarındaki on binlerce işçi ve memur daha iyi çalışma şartları ve insanca yaşama hakkı için sürdürdükleri mücadelelerine azimle devam etmişlerdir. 185 bin Fiat işçisi bir hafta boyunca kısa süreli grevlere girmiş, işi yavaşlatmış ve büyük işçi toplantılarıyla mücadelede azimli olduklarını göstermişlerdir. Fiat'ın en büyük işyeri olan Miraflari Fabrikasında 50 bin işçi 1 Haziran Salı günü grev yapmıştır. Pazar günü ise 100 binlerce işçi yürüyüş yaparak patronlara ve hükümete dünyayı dar etmişlerdir.[437]

İşçilerin bir kısmı alınan kararlardan memnun olmamıştır. Bu tatminsizlik fabrikalara, işyerlerine, kamu çalışanlarına yansımıştır. Toplumda gerginlik gittikçe tırmanmıştır. Gerginlik 1969'da Milano'da bulunan Bologna tren garına yapılan bombalı

[434]Yaraşır, V. (2018). **Dünyayı Sarsan Yıl 1968**, İstanbul, Toplumsal Özgürlük, 23.
[435]**Kurtuluş Dergisi**, Sayı:31,1971, 7.
[436]Fraser, a.g.e, 280-282.
[437]**Kurtuluş Dergisi**, Sayı:34, 1971, s.8.

saldırı ile doruk noktasına ulaşmıştır. Hükümet olaylara çözüm bulmak amacıyla Gladio timleri oluşmuştur. Rejimin otoriterleşmesi öğrenciler arasında siyasal grupları belirginleştirmiştir.[438] 1970'lerde kurulan "Kızıl Tugaylar"[439] kısa süre sonra siyasi çizgisinden çıkarak şiddet eğilimi içerisine girmiştir. Bu durum orduya da yansımış, Ordu mensupları bir takım temel hakları için taleplerde bulunmuştur. İtalyan toplumu artık otoriteye başkaldırmaya başlamıştır. Üniversitelerin demokratikleşmesiyle başlayan eylemler hükümete oldukça zor zamanlar yaşatmıştır.[440]

Greve giden işçilere polisin müdahalesi oldukça sert olmuş, işçilere silahlı müdahalede bulunulmuştur. Atılan el bombaları bir işçiyi öldürmüş, 13'ünü yaralamıştır. Koalisyon hükümeti olay karşısında susmuş, işçilere polisin sert müdahalesini desteklemiştir. İtalyan hükümeti diğer dünya ülkeleri gibi işçiler greve gittiklerinde işçileri susturmak için benzeri uygulamalarda bulunmuştur. Çıkmaza giren ekonominin yükünü halkın sırtına yıkan patron sınıfının tekelci kesimi işçilerin uyanıp güçlenmesi karşısında faşizme yeşil ışık yakmıştır. Hükümetin sessizliği karşısında İtalya'nın üç büyük sendikası derhal ülke çapında genel greve gitme çağrısında bulunmuştur.[441]

17 Nisan'da Roma Üniversitesi öğrencileri ellerinde kızıl bayraklarla yürüyüşe geçmiş, Vietnam Savaşı'nı protesto ederek Amerika aleyhine sloganlar atmışlardır. Amerikan büyükelçiliği önünde toplanan gençlere polis müdahale etmiş ve yaşanan arbedede sonucunda çok sayıda gözaltı gerçekleştirilmiştir. İtalyan öğrenciler arkadaşlarının serbest bırakılması ve Fransız Üniversitelerindeki öğrencileri desteklemek için eyleme geçmişlerdir.[442] Olaylarda çok sayıda gösterici yaralanmış, pek çoğu da polis tarafından gözaltına alınmıştır. Sol görüşlü öğrenciler işçilerle birlikte hareket edebilmek amacıyla faaliyette bulunmuşlardır. İşçi sendikaları öğrenci olaylarına dâhil olmak istememiş, fakat işçiler öğrencilerle grevlerde biraya gelmeyi başarmışlardır. Öğrenciler Pisa'da meydana gelen işçi grevlerinde işçilere destek olmuş, Padova Marzotto

[438]Yaraşır, V. (2018). **Dünyayı Sarsan Yıl 1968,** İstanbul, Toplumsal Özgürlük, 23.
[439]Kızıl Tugaylar 1970 yılında İtalya'da Alberto Franceschini, "Mara" Cagol ve Renato Curcio tarafından kurulan solcu militan bir örgüttür. Marksist Kızıl Tugaylar örgütünün amacı silahlı mücadele vererek devrimci bir devlet kurmak ve İtalya'yı Batı Bloğu'ndan çıkarmaktır.(bkz: Mamaloukas, D.(2020). **Kızıl Tugayların Gizli Örgütü,** Çev: Fulya Aktüre Koça, İstanbul, İletişim Yayınları, 35.)
[440] Sommier, a.g.e,59.
[441]"İtalya'da Faşizm", **Kurtuluş Dergisi,** 1969, s.88.
[442]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**, (1968) Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 57.

fabrikasındaki işçilerin sorunlarının çözülmesi için işçi ve öğrenciler arasında komisyon kurulmuştur.[443]

İşçi sınıfının öğrenci olaylarına dâhil olmasıyla İtalya'da öğrenci olayları işçi karakteri kazanmıştır. Özellikle işçi sınıfının eylemlere dâhil olması eylemlerin alanını genişletmiş, etki sahasını artırmış ve iktidar üzerinde hissedilir bir baskı yaratmıştır. Venedik'te meydana gelen işçi grevlerinde etkin rol oynayan öğrencilerle polis arasında yoğun çatışmalar meydana gelmiştir. Bu durum işçi ile öğrenci birliğini kuvvetlendirmiştir.[444] Toronto'da ise öğrencilerle işçiler daimi komisyon kurarak birlikte hareket etme kararı almışlardır. Hatta öğrenciler işçilere dersler vererek, aileleriyle işbirliği içine girmiştir. Öğrencilerle işçiler Torino ve Genova'da birlik sağlayabilmiştir. Roma ve Milano'da işçi sendikaları işçilere tam destek oldukları, işçilerin sorunlarıyla ilgilendikleri ve haklarını savunmalarında işçiyle birlikte hareket ettikleri için işçi eylemleri ileri boyutta olmamıştır.[445]

Roma ve Milano'da öğrenci ve işlerin birlikte hareket edememesinin en temel nedeni eylemlerdeki görüş farklığından kaynaklanmıştır. İşçiler, öğrencilerin düşündükleri gibi ne reform ne de bir ihtilal beklentisi içerisinde olmuşlardır. İşçiler, öğrencilerin kullandıkları ifadelere kendilerini yabancı hissetmişler, kendilerini sistemin bir parçası olarak görüp sadece sosyo-ekonomik şartlarının daha iyi hale getirilmesini talep etmişlerdir.[446] Bu yüzden işçi sendikaları toplu sözleşmelerle işçilerin yaşam standardını iyileştirmeye çalışmışlardır. İşçilerin ücret ve ücret dışı kazanımları büyük güçlü sendikaların yürüttüğü müzakereler neticesinde grevler sonlandırılmıştır. Metal sanayindeki anlaşmalarla hükümet ve işçi arasındaki anlaşmazlıklar çözülmüştür.[447]

Milano Üniversitesinde başlayan gösteriler kısa sürede tüm şehre yayılmıştır. Milano Devlet Üniversitesi ve Güzel Sanatlar Akademisi öğrenciler tarafından işgal edilmiştir. Öğrenciler düşünce ve ifadelerini rahatça dile getirebilmek, sınav tarihlerini belirleyebilmek, yönetimde söz sahibi olmak için rektörle görüşme talebinde bulunmuş, taleplerin reddedilmesi üzerine yaşanan arbede diğer üniversitelere sıçramıştır. Torino Üniversitesinin sağ eğilimli öğrencileri Siyasal Bilgiler Fakültesini işgal etmiştir. Bu

[443]Türel, O. (2017) . **Küresel Tarihçe 1945-79**, İstanbul, Yordam Kitap, 273.
[444]Yaraşır, V. (2018). **Dünyayı Sarsan Yıl 1968,** İstanbul, Toplumsal Özgürlük, 23.
[445]Aydın, Z. (2012). **Geleceğe Yazılmış Mektup - 1968 Derby İşgali**, İstanbul, Kidega, 17.
[446] "İtalya'da Faşizm", **Kurtuluş Dergisi,** 1969, 88.
[447]**Dünyada ve Türkiye'de öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 57.

durum solcularla sağcıları karşı karşıya getirmiştir. Battipaglia ve Torino'daki eylemleri güvenlik güçleri şiddetle bastırmıştır. Bu durum öğrencilerde sistematik bir şekilde savunma mekanizması geliştirmiştir.[448]

Resim 2.5. Roma'da İtalyan gençlerinin yaptığı gösteri.

İtalya'daki öğrenci hareketlerinin bir diğer özelliği Maocudur ve Katolik geleneğe karşıdır. Roma üniversitesi okul duvarlarına afiş, yazı, resim asarak tepkilerini daha net bir biçimde dile getirmiştir. Bu yüzden İtalya'da 1960'lı yıllardan itibaren yükselen komünist ve sosyalist partilerin önünü kesmek ve sol hareketin kamuoyunda kabul görmesini engellemek için devlet çeşitli faaliyetler yürütmüştür.[449] 1950'li yıllarda temeli atılan ve 1956'da resmen yürürlüğe giren Gladyo operasyonlarını zararlı olarak addettiği grupları etkisiz hale getirtmek için devreye sokulmuştur. Gladyoları aşırı milliyetçi ve faşist gruplar arasında seçerek bunlara yaptırılan bombalama ve suikastlar solcular yapmış gibi gösterilmiştir. Devlet sol grupların yok edilmesini bu suretle haklı göstererek askeri, kolluğu silahlandırarak yaptığı operasyonlara meşruiyet kazandırmayı başarmıştır.[450]

İtalya'da her geçen gün yükselen sosyalist dalga karşında hükümet gladyoları devreye sokmuş ve 12 Aralık 1969'da Milano'da tarım bankasına yapılan bombalı saldırı sonucunda 16 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu saldırı devrimci hareket ve kitleler üzerinde muazzam bir etki, radikal bir değişiklik yaratmıştır. Sol gruplar da gladyoya karşı yasadışı direniş ve silahlanma başlatmıştır. Gerilla örgütleri bu sürede doğmuş, 1970'te üniversite

[448]"Devrimi Hatırlıyor musunuz İşçilerin Özerkliğini," (2013). Çev: Özgür Gökmen, **68 Devrim Plajı,** İstanbul, Kafe Kültür Yayıncılık, 136.
[449]Gökmen, Ö. (1998), "İtalya 1968: Özerklik Hareketinin Gelişimi", **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, 75.
[450]**Gladyo İtalyan Gizli Örgütlenmesi**.(2009) Rapor Editörü; İhsan Bal, Ankara, Polis Akademisi Yayınları, 4.

öğrencileri Renato Curcio, Margherita Cagol ve Albertino Franceshini tarafından Kızıl Tugaylar kurulmuştur. Böylece Kızıl Tugaylarla[451] devlet arasında on yıldan fazla sürecek olan kanlı çatışmalar yaşanmıştır.[452]

31 Mayıs 1972'de İtalyan köyü Peteano'nun yakınlarındaki ormanlık alanda meydana gelen patlama sonucunda paramiliter bir polis timi havaya uçmuş ve patlama sonucunda üç polis yaşamını yitirmiş, biri ağır yaralanmıştır. Polis istasyonuna kimliği belirsiz kimselerden gelen ihbarlarda; İtalyan hükümetini zor durumda bırakmak isteyen ve istikrar yanlısı olanlara, soğukkanlı suikastlar düzenleyen ve İtalya'da iktidar dengesini değiştirmeye çalışan komünist gruplar olduğu ifade edilmiştir.[453] Bunun üzerine polis İtalyan solunu köşeye sıkıştırmış, çok sayıda komünist ve sosyalist tutuklanmıştır. Öğrenci ve işçiler fabrikalarda ve sokaklarda direnmiş, kitle mücadelesine dönüşen eylemlerde faşist saldırılar gerçekleştirilmiştir. İtalya'da 1 Ocak 1969 ile 31 Aralık 1987 tarihleri arasında politik nedenlerle 14.591 şiddet eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu eylemler sonucunda 49 kişi ölmüş, 118 kişi sakat kalmıştır.[454]

Eylemciler sosyal demokrasinin devreye sokulması ve proletaryaya bir devrim imkânı yaratmak için varlık göstermiş, mücadele etmiştir. Mücadelelerin bölgesel alandan çıkarak ulusal alana yayılması ve iktidarın tahtını salladığı noktada gerekli adımların atılması için düğmeye basılmıştır. İktidarda olan komünist ve sosyalist hükümet üyelerini zora sokmuştur. Katliamları gerçekleştirenlerin kimliklerinin tespit edilmemesi İtalyan solunu gözden düşürmüştür.[455]

2.1.4. İngiltere

İngiltere'de 1964 seçimleriyle iktidar değişimi gerçekleşmiş, 1951'den beri yönetimde olan muhafazakâr parti iktidardan ayrılmıştır. Gençlerin yoğun desteğini alan İşçi Partili Harold Wilson başbakan seçilmiştir. Wilson'dan ülkeyi modernleştirmesi, siyasal ve toplumsal dönüşüm gerçekleştirmesi, işçilerin haklarını teslim etmesi

[451]Bizim referans noktalarımız, Marksizm-Leninizm, Çin Kültür Devrimi ve metropollerde yürütülen gerilla hareketleridir; tek kelimeyle, enternasyonal işçi ve devrimci hareketinin bilimsel geleneğidir, demiştir.(bkz: Dimitris Mamaloukas)
[452]Leo, A. M. (1991). **Gladıo (Kontrogerilla) Soğuk Savaşın Mirası**, İstanbul, Pencere Yayınları, 25.
[453]Ganser, D. (2012) **Nato'nun Gizli Orduları Gladio Operasyonları ve Avrupa'da Devlet Terörü**, İstanbul, Karadeniz Kitap, 27.
[454]"Devrimi Hatırlıyor Musunuz? İşçilerin Özerkliği", Çev: Özgür Gökmen, **68 Devrim Plajı**, Kafe Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.135.
[455]Uca, O. (2018). "İtalyan İşçi Sınıfı Deneyimi ve Kapitalist Bireyciliğin Sıradanlaşması", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 22 (2), 1142.

beklenilmiş, fakat beklenen uygulamalar gerçekleştirilmemiştir. Wilson'ın ırkçı ve sömürgeci uygulamaları, Vietnam Savaşına olan yaklaşımı, içte ve dışta önemli sorunlara neden olmuştur. Mayıs ve Haziran aylarında üniversitelerde boykotlar, oturma eylemeleri, işgaller gerçekleştirilmiştir.[456]

İngiltere'de öğrenci eylemlerinden önce işçi eylemleri gerçekleştirilmiştir. İngiltere'de işsiz sayısının her geçen gün yükselmesiyle grevler başlamış, ülke tarihinde daha önce görülmemiş işçi eylemleri meydana gelmiştir. Ülkedeki pek çok iş kolu greve gitmiş, değişen ekonomik ve siyasal koşulların etkisiyle işçiler örgütlenerek hükümetin grev ve sendika kanunlarını protesto etmiştir. Bunun üzerine hükümet yasa ile grevin kayıtlı sendikalar tarafından başlatılması zorunluluğunu getirmiş, dayanışma grevlerini yasaklamış, güvenlik güçlerinin greve müdahale edebilmesine imkân tanınmıştır. Yasanın getirmiş olduğu düzenlemeler sendikaların tepkiler neden olmuş ve ülkede yoğun bir işçi eylemleri başlamıştır.[457]

Ülkede artan sosyal adaletsizlik, aşırı merkeziyetçi bir yapılanma, kamu harcamalarının artmasıyla meydana gelen ekonomik verimsizlik, sosyal ve ekonomik politikalarda köklü değişikliklerin meydana gelmesi toplumsal uzlaşmayı ortadan kaldırmıştır. Başbakan Wilson'ın Vietnam Savaşındaki siyasi tutumu, dış politikadaki sert ve uyuşmaz tavrı, Rodezya'daki çatışmacı tutumu öğrenci eylemlerinin temelini oluşturmuştur. İngiltere'de ilk öğrenci eylemleri, 1965'te Londra'da Vietnam Savaşı karşıtlığı ile başlamış, daha sonra İngiltere'nin Rodezya'da uyguladığı politikaya duyulan tepkiyle şiddetlenmiştir. Eylemlerde sosyal, siyasal ve kültürel haklar talep edilmiştir.[458]

Rodezya zengin maden yatakları nedeniyle 19.yy.dan itibaren İngiliz misyonerlerin ilgisini çekmiş ve 1895'ten itibaren İngiltere sömürgesi olmuştur. 1911'de Kuzey ve Güney Rodezya olmak üzere birleştirilmiş, bölge 1924'te İngiliz yönetimi altında özerk bir statüye kavuşturulmuştur. Bölgedeki hâkimiyetini kaybetmek istemeyen İngiltere, 1953'te, Güney Rodezya başkanlığında Kuzey Rodezya ve Nyasaland Federasyonunun kurulmasını sağlamıştır.[459] Kurulan federasyonla Kuzey Rodezya ve Nyasaland'daki Siyahlar, Güney Rodezya'daki beyazların egemenliğine tabii olmuştur. Uygulamayla birlikte Afrika'da

[456] Mater, a.g.e,322
[457]"İngiltere", **Kurtuluş Dergisi,** Sayı:27,1971, s.8
[458]Türkbay, R. A .(2015). "İngiliz İşçi Partisinin İdeolojik Dönüşümü", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4 (1), 146.
[459]Dinç, C. (2012). "Zimbabwe'nin Bir Sorun Haline Dönüşmesi", **Akademik İncelemeler Dergisi**, 7(1), 340.

sosyal, siyasi ve iktisadi yaşamda ayrımcı uygulamalar baş göstermiş, bu durum otokton halkların tepkilerine neden olmuştur.[460]

1959'da Nyasaland'da sömürge karşıtı bağımsızlık sesleri yükselmeye başlamış, Siyahların haklarının göz ardı edilerek, azınlık yönetiminin ülkede söz sahibi olması hükümete karşı gerilla savaşını başlatmıştır. İngiltere hükümeti duruma müdahalede gecikmemiş, bölgede olağanüstü hal ilan etmiştir. Gösteriler esnasında çok sayıda eylemci tutuklanmış, sivil ve asker yaşamını yitirmiştir. Olaylar hem ülke halkını hem de öğrencileri rahatsız etmiştir. Gençler; Rodezya'nın ırkçı Ian Smith'e devredilmesini, Rodezya'dan kaçarak İngiliz hükümetine sığınan siyahîlerin ülkelerine geri gönderilmesini haksız bularak her türlü ırk ayrımının kaldırılması talebiyle gösterilerde bulunmuşlardır.[461]

Rodezya için hem kamuoyunun oluşturulması hem de göstericilerin amaçlarından vazgeçmemesi, Rodezyalılara temel haklarını kazandırmıştır. 1961'de kabul edilen anayasa ile siyahîler parlamentoda temsiliyet hakkını elde etmiş, 1962 sonunda Nyasaland, Mart 1963'te de Kuzey Rodezya Federasyon'dan ayrılmışlardır. Tepkilerin devam etmesi üzerine federasyon 31 Aralık 1963'te tamamen ortadan kaldırılmıştır. Siyahîlerin vermiş olduğu mücadele sonucunda 6 Temmuz 1964'te Malavi, 24 Ekim 1964'te Rodezya özgürlüğünü kazanmış, fakat siyahlarla beyazlar arasında gerilla savaşları devam etmiştir. 1980'e kadar devam eden çatışmalarda Güney Rodezya'nın varlığına son verilmiş, Zimbabwe adıyla bağımsızlık ilan edilmiştir.[462]

İngiltere'de öğrenci eylemler 1967 yılı Mart ayında London School of Economics'de başlamıştır. Rodezya'daki ırkçı rejimi destekleyen Walter Adams'ın dekan olarak atanması protestolara neden olmuştur. Okul yönetimi protesto yasağı getirmiş, yasağa uymayan öğrenciler hakkında cezai işlem başlatmıştır.[463] Protesto gösterisinde bulunan öğrencilerin okuldan uzaklaştırılması "dünyayı ancak öğrenciler" değiştirebilir pankartıyla gösterileri başlatmış, gösteriler tüm bölgeye yayılmıştır. London School of Economics dokuz gün işgal altında kalmış, olaylar kısa sürede Essex Üniversitesine de

[460]"Rodezya İçin Neden Susuyoruz?"**Ant Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:144, s.13.
[461]Sander, a.g.e, 364-365
[462]Ataöv, T. (1975). **Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 630-631.
[463]Oğurtanı Y. İ. (2020). Yeni Toplumsal Hareketlerin Kavramsal ve Tarihsel Çerçevede Okunması (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, **Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 25

yayılmış, öğrenciler ırkçılığı ve Vietnam Savaşı'nı protesto ederek Essex Üniversitesini işgal etmiştir. Olaylar sonucunda iki öğrenci okuldan uzaklaştırılmıştır.[464]

Olaylar daha sonra Hornsey Sanat ve Tasarım Akademisine sıçramış, öğrenci konseyi seçimlerinde başlayan gerginlik üniversite işgaline kadar uzanmıştır. Öğrenciler rektörlükten sanat eğitiminin modern koşullarda gerçekleştirilmesini, gelenekçi çizgiden uzaklaşılmasını talep etmişlerdir. Öğrencilerin reformist talepleri İngiltere'deki bütün sanat akademilerine yayılmıştır.[465] Birmingham Sanat Akademisi dersleri boykot etmiş ve sınavlara girmemiştir. Londra Ekonomi okulunda yetkililer yeni işgallerin oluşmasını engellemek için çelik kapılar yaptırmış ve güvenlik güçlerini artırmıştır. Bunun üzerine öğrenciler kapıları sökerek güvenlik güçleriyle çatışmışlardır. Yönetim olaylara müdahalede gecikmemiş, kolluğu çağırarak okulu tatil etmiştir.[466]

Öte yandan harçların yükseltilmesi pek çok üniversite öğrencisini sokaklara dökmüş, öğrenciler, sosyalist öğrenci birliklerini kurmuş, protesto, boykot, yürüyüş, toplantı ve gösteriler yapmışlardır. Öğrenciler; Vietnam Savaşı'nın durdurulması, Yunan darbesinin protesto edilmesi, siyahî göçmenlerin gelişini engelleyen yasanın önlenmesi için eylemler yapmışlardır. İngiltere'de polis her yerde güvenlik tedbirleri almış, göstericilerin taşkınlık yapmalarına engel olmuş, pek çok öğrenciyi gözaltına almıştır. Polisin kontrolü elinden bırakmaması nedeniyle göstericiler sessiz protestolar yaparak dağılmışlardır.[467]

Polis kontrolüne rağmen İngiltere'de ilk şiddetli çatışma 17 Martta 1968'de Vietnam Savaşına karşı yapılan eylemle gerçekleştirilmiştir. Politeknik Üniversitesi öğrencilerinin düzenlediği eylemlere ülkenin pek çok yerinden öğrenci ve işçi katılmış, yaklaşık 20 bin kişi Trafalgar meydanında toplanmıştır. Bütün Oxford Caddesi kızıl bayraklarla ve ulusal kurtuluş cephesi bayrakları ile süslenmiş, göstericiler "Ho Ho Ho Şi Minh !!!"[468] Sloganlarıyla Amerikan elçiliğine yürümüştür.[469]

Göstericiler Grosvenor Meydanı'nda yürürken polis korteji yarılmış ve göstericiler Amerikan elçiliğine doğru koşmuştur. Amerikan elçilik binası işgal edilmiştir. Atlı

[464]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**, (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 59.
[465]Yaraşır, V. (2018). **Dünyayı Sarsan Yıl 1968,** İstanbul, Toplumsal Özgürlük, 23.
[466]Hobsbawm, a.g.e,339.
[467]Fraser, a.g.e,137.
[468]Bir iki üç yetmez, dört beş altı olsun ho chi minh atsın daha fazla Vietnam olsun. Bir iki üç, daha fazla Vietnam, Ernesto'ya bin selam (şarkı sözü)
[469]Tarık Ali. (1995). **Sokak Savaşı Yılları,** İstanbul, İletişim, 213-214.

polislerden birinin devrilmesi üzerine polisler ellerinde coplarla göstericilere saldırmış ve göstericilerin üzerine göz yaşartıcı bomba atmıştır. Çok sayıda öğrenci yaralanmış ve gözaltına alınmıştır.[470] Bundan sonra hem göstericilerin tutumunda hem de polisin tutumunda değişiklik olmuştur. Yapılan her gösteri polis çatışmasıyla sonuçlanmıştır. İngiltere'deki 68 olaylarında Vietnam Savaşı da oldukça etkili olmuştur. Vietnam eylemi işçi hareketlerini tetiklemiştir. Ford fabrikasındaki kadın işçiler erkeklerden az maaş aldıkları gerekçesiyle dört haftalık greve gitmişler ve grevin ardından eşit maaş yasası ile haklarını elde etmişlerdir.[471]

Ford fabrikasında çalışanların haklarını almaları, çelik endüstrisi şirketi British Steel Corporation işçilerini cesaretlendirmiş, işçiler maaş zammı alamadıkları için greve gitmişlerdir. 1 Haziranda başlayan grevler diğer sanayi çalışanlarını da etkilemiş ve çok sayıda fabrikada üretim durmuştur. İngiltere'nin tüm çelik endüstrisi felce uğramıştır. Buna rağmen İngiliz hükümeti işçilere karşı baskısına devam etmiş ve işçi ücretlerine her türlü zammı yasaklamıştır. İşçilerin buna karşılık kini daha da artmış ve mücadelelerine daha da azimle sarılmışlardır. İşçi Partisi iktidarının yarattığı hayal kırıklığı toplumun her kesiminde tepki yaratmıştır.[472]

20 Mayıs 1968'de Fransa'daki öğrencilere ve işçilere destek olmak için Manchester Üniversitesinde eylemler başlamıştır. Öğrencilerin eylemleri karşısında polis harekete geçmiş, yaşanan çatışma neticesinde pek çok gözaltı meydana gelmiştir. Alınan gözaltılar neticesinde öğrenciler, olayları protesto etmek için bir araya gelerek Fransız büyükelçiliğine yürümüşlerdir. Kısa sürede elçiliğin önüne gelen polis öğrencileri dağıtmış; fakat 1 Haziran 1968'de gösteriler yeniden başlamıştır. İngiltere'nin pek çok yerinde öğrenciler protestolar, gösteriler, sessiz yürüyüşler gerçekleştirmişlerdir.[473]

11 Haziran 1968'de BBC radyonun davetlisi olarak Londra'ya gelen Daniel Cohn Bendit İngiltere hükümetinin direktifiyle tutuklanmış, Bendit'in tutuklanması gösterilere sebep olmuştur. Binlerce öğrenci tutuklamayı protesto etmek için Trafalgar Meydanı'nda toplanmış, göstericilerle polis arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Olayların kontrolden çıkması üzerine Bendit serbest bırakılmış, bunu üzerine öğrenci eylemleri sona ermiştir.[474]

---

[470]"İngiltere", **Kurtuluş Dergisi,** sayı:27,1971,s.8.
[471]Er, A.& Özer E.(1988). **Bir Uzun Yürüyüştü 68**, İstanbul, DK Yayınları, 86-87.
[472]"İngiltere," **Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 34, 1971, s.8.
[473]"İngiltere," **Kurtuluş Dergisi,** Sayı: 34, 1971, s.8.
[474]Kurlansky, a.g.e, 488.

İngiltere'deki öğrenciler diğer ülkelerdeki öğrenci arkadaşlarına destek olmak için de gösteri yürüyüşleri yapmışlardır. Dayanışma yürüyüşü adı altında Manchester Üniversitesi öğrencileri Fransa'daki kardeşlerine ve Fransız işçilerine desteklediklerini bildirmek üzere gösteri yürüyüşü düzenlemişlerdir. Gençler Manchester polisi ile karşı karşıya gelmiştir. Manchester'daki Fransız ticaret ataşesine bir mektup verdikten sonra yürüyüşe geçen öğrenciler polisin saldırısına uğramıştır. 10 kişi tevkif edilmiş diğerleri zor kullanılarak dağıtılmıştır.[475]

Eş zamanlı olarak Hull'daki denizci eşleri balığa çıkan eşlerinin kimi zaman denizde kaybolmaları, kimi zaman da yoğun çalışma tempoları sebebiyle çalışma koşullarının iyileştirilmesi için gösteri ve protesto yürüyüşleri düzenlemiştir. İngiltere'deki işçi kadınlarının "eşit hak" için başlattıkları mücadele, sendikaların kurulmasının önünü açmıştır.[476] Sendikaların kurulması kadınların örgütlenmesinde, bilinçlenmesinde ve hak taleplerinin yerine getirilmesinde avantaj sağlamıştır. Artan ekonomik krizden dolayı grevler çoğalmıştır. 1970 senesinde posta işçileri greve gitmiş, akabinde İskoç tersanesinin kapatılmasını protesto için yüz binlerce işçi greve gitmiştir. Pek çok işçi tutuklanmıştır. 1974'ten sonra işçi ve öğrenci eylemleri yavaş yavaş sona ermiştir.[477]

İngiltere'de eylemler sivil haklar, ırkçılık ve savaş karşıtlığı doğrultusunda gerçekleşmiştir. İngiliz öğrenciler kapitalist düzene yeteri kadar meydan okuyamasa da birçok insanı harekete geçirebilmiştir.

2.1.5. Kuzey İrlanda

Kuzey İrlanda'da öğrenci hareketleri Katoliklerin eşit yurttaşlık talepleriyle başlamış, kısa sürede yurttaşlık hakları devrimci bir harekete dönüşmüştür. Halkın demokrasiye olan özlemi öğrenci hareketlerinin temelini oluşturmuştur. İskoçya'dan ve İngiltere'den getirtilen Protestanlar, İrlanda'nın kuzey bölgesinde yer alan Ulster civarına yerleştirilmiş, otokton halkı asimile etmek için baskı ve şiddet uygulamışlardır. Birkaç ay içerisinde sayıları yüz binlere ulaşan gençler devletin politikalarına karşı ayaklanmıştır.

[475]**Ant Dergisi**, Cilt:3,Sayı 73,s. 5.
[476]Herbert, H. (1985). **Avrupa İktisat Tarihi**, C.I-II. Çev. M. A. Kılıçbay & O. Aydoğmuş, Ankara, Teori Yayınlan,453.
[477]Beşir, F. (2018)."Kadın Kurtuluş Hareketinin 68'i", **Toplumsal Tarih Dergisi,** Sayı:293,36.

Katoliklerin asimile politikalarına direnmeleri mezhep çatışmalarını ortaya çıkarmış ve bu süreçte Katoliklerin bir kısmı öldürülmüş, kalanlar da göçe zorlanmıştır.[478]

Kuzey İrlanda'daki Protestan hükümeti ve İngiltere ordusu her geçen gün Katoliklere karşı zulüm uygulamıştır. Başlangıçta şiddete başvurmayan Kuzey İrlandalılar arttan şiddet karşısında bağımsızlığın ancak silahlı mücadele ile elde edilebileceğini düşünerek 1916'da Paskalya Ayaklanmasını başlatmışlardır. Çok sayıda İrlandalının katıldığı ayaklamada eylemciler Dublin Genel Postanesi'ni ve Dublin'deki diğer stratejik noktaları ele geçirmiştir.[479] Kısa süre içerisinde Dublin'in önemli yerlerini ele geçiren eylemciler Dublin Genel Postanesi önünde toplanarak İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiş ve Protestanlara karşı silah mücadeleyi başlatmışlardır. İngiliz hükümetinin olaylara müdahalesi ile eylemler bastırılmış, çatışmada çok sayıda insan yaşamını yitirmiş, tutuklanmış ve 15 kişi de idam edilmiştir.[480]

Paskalya ayaklanmasının şiddetle bastırılması ve çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesi silahlı mücadelenin organize edilmesini sağlamıştır. İrlandalılar IRA[481] adlı birlikler kurarak İngiliz hükümetine karşı gerilla savaşını başlatmıştır. IRA, adını duyurmak için eylemlere girişmiş, iki polisi öldürmüş, ülke genelinde siyasi ayaklanmalar başlatmıştır. İngiltere I. Dünya Savaşıyla meşgul olduğu için Kuzey İrlanda'nın kendisine tabii kalması şartı ile bağımsızlığını tanımıştır.[482] 1922'de İrlanda'nın güneyinde bağımsız İrlanda Cumhuriyeti kurulmuş ve İrlanda'nın kuzey kısmı İngiltere yönetimine bırakılmıştır. Protestan Ulster yönetimi Katoliklere ayrımcı politikalara devam etmiş, Protestanlardan oluşan polis timi oluşturulmuş ve polise olağanüstü yetkiler tanınmıştır. Her alanda Protestanlara öncülük tanınmış, bu durum tepkilerin giderek artmasına neden olmuştur.[483]

Protestan İrlanda'nın 1937'de hazırladığı Anayasası'nda Kuzey İrlanda'yı kendi topraklarında göstermesi; Katolik İrlandalıların ayrımcı politikalar karşında eylemlere başlamasına neden olmuştur. Protestan İrlanda, İngiltere'ye karşı başlayan ayaklanmalarda

[478]Kaya, A. (2013). "Ulus İnşa Sürecinde Etnik Partiler: Sınn, Fein ve BDP", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 42.
[479]Ertuğral, Y .(2016). "Britanya'nın İç Jeopolitik Sorunu İrlanda 'IRA': Belfast "Hayırlı Cuma" Anlaşması Ardından Devam Eden IRA'nın Varlığı", **EURO Politika Dergisi**, 2 (2), 36.
[480]"İrlanda'da Kanlı Terör" **Kurtuluş Dergisi**, Sayı:54, 1972, s.8.
[481]İrlanda Cumhuriyet Ordusu
[482]Bal, İ. (2010), "İngiltere'nin Ayrılıkçı İRA ve Dine Karşı Terörle Mücadele Politikaları,"**Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele,** Ankara, Usak Yayınları, 238.
[483]Uzgel, E. A. (2015). "Din ve Millet: Kuzey İrlanda Örneğinde Bir Azınlık Milliyetçiliği Olarak Katoliklik,"**Alternatif Politika Dergisi,** 7 (2), 337-338.

İRA'yı tanımadığını ilan etmiş ve İRA' ya savaş açmıştır. Bunun üzerine İRA hem İngiliz hükümetine hem de Protestan İrlanda'ya saldırı eylemleri gerçekleştirmiştir. İç savaşın başlamasıyla İngiltere ve Protestan İrlanda hükümetleri ülkelerinde yaşayan Katoliklere yoğun baskılar gerçekleştirmiş, bunun üzerine Katolikler İRA'nın etrafında birleşmiştir.[484]

IRA, Kuzey İrlandalı Katoliklerin haklarını korumak için yeniden tarih sahnesine çıkmıştır. Kuzey'de yaşayan Katolik İrlandalılar İngiltere'den ayrılıp birleşik bir İrlanda devleti kurmak istediklerinden İRA'ya destek vermişlerdir. Protestanlar İRA'ya karşı UVF'yi[485] kurmuşlardır. İngiltere'nin desteğini alan UVF ile IRA arasında yaşanan çatışmada pek çok insan hayatını kaybetmiştir.[486] IRA, çatışmalarda almış olduğu kayıplar karşında silahlı direnişini daha da artırmış ve İngiltere'nin yerleşim yerlerini bombalamıştır. İRA, İngiliz hükümetinden demokratik hak talebinde bulunmuş, Katoliklere uygulanan ayrımcı politikalara bir son verilmesini istemiştir.[487]

29 Ocak 1967'de Kuzey İrlandalı vatandaşlara yönelik ayrımcılığa son verilmesi için Kuzey İrlanda Sivil Haklar Derneği kurulmuş, dernek "sivil haklar yürüyüşü" düzenleyerek adını duyurmak istemiştir. Dernek, 22 Haziran 1968'de ilk gösterisini düzenlemiş, gösteri UVF tarafından sıklıkla engellenmiştir. İngiltere polisi de yürüyüşe katılanlara oldukça sert müdahalede bulunmuş, uygulanan şiddet ve baskıyla göstericiler dağılmıştır. 5 Ekim 1968'de Derry'de yapılan ikinci gösteride polisin şiddet uygulaması öğrenci olaylarının patlamasına, İRA'nın daha kanlı eylemler gerçekleştirmesine neden olmuştur.[488]

Derry'de polisin ve UVF'nin çok sayıda öğrenciyi darp etmesi, göstericilerin saldırıya uğraması ve olayların basına yansıması Kuzey İrlanda halkının tepkilere neden olmuştur. Derry'de yaşanan olaylar Katolik, Protestan çatışmasını derinleşmiştir. 12 Ağustos 1969'da mezhep savaşları olan "Bogside Savaşı" meydana gelmiştir. Üç gün süren savaş esnasında şiddetli çatışmalar yaşanmış, göstericilere gaz bombası atılmış, halk kendisini korumak için barikatlar kurmuştur. Derry'de polisin uyguladığı şiddet olayları

[484]Özdemir, H. (2017) "Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığında Ulus Devletin Oluşumu ve Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme,"**İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 6 (2), 20.
[485]Ulster Gönüllü Gücü
[486]Özçağatay, L. (1998). **Kuzey İrlanda ve IRA**, İstanbul, Papirüs Yayınları, 170.
[487]Laçiner, S. (2001). **İngiltere, Terör Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları**, Ankara, Avrasya Bir Vakfı Stratejik Araştırmalar Merkezi, Çalışmaları Dizisi, No: 6, 13.
[488]Şöhret, M. (2013). "Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2(4), 57.

dalga dalga tüm üniversitelere yayılmış ve devleti uzun yıllar uğraştıracak eylemleri beraberinde getirmiştir.[489]

Resim 2.6. Derry 1969.

Üniversite öğrencilerinin çok büyük bir kısmı Katoliklerden oluşan Queen's Üniversitesi ayrımcı eğitim politikalarının en yoğun yaşandığı yer olduğu için hareketin de merkezi olmuştur. 1968'de üniversite öğrencileri medeni hakların yasalaşması için gösteri ve yürüyüş yaparken hem Protestanların hem de polisin şiddetine maruz kalmışlardır. Derry'deki polis şiddeti protesto edilmiş, öğrenciler Belfast polis merkezine yürümüşlerdir. Artan polis şiddetine karşı göstericiler bir toplantı düzenlemiş, toplantıya yüzlerce öğrenci katılmış, yapılan toplantıda öğrenciler gösterilerinin amaçlarını belirlemiştir. Buna göre herkese oy hakkının tanınması, eşit yurttaşlık, adil seçim, ifade hürriyeti, gösteri ve yürüyüş hakkının tanınması, liyakatin esas alınması üzerine kararlar alınmıştır.[490]

Öğrenciler eylemlerinde ılımlı bir havada hareket edeceklerini belirterek temel haklarının hükümet tarafından tanınmasını talep etmişlerdir. İrlanda öğrenci hareketleri Kuzey İrlandalı Katoliklere destek olmak amacı taşıdığından dayanışma üzerinde yoğunlaştırılmıştır. İrlandalı Katolik öğrencilerin aileleri İngilizlerin zulmüne uğramış, uzun yıllar hapislerde yatmış ve sürgüne gönderilmişlerdir. Öğrenciler ailelerinin yaşamış oldukları sıkıntıların hesabını sormak, bundan sonra eşit vatandaş olarak yaşamak istemiş, taleplerini dile getirmek için Birleşmiş Milletler İnsan Hakları gününde parlamento binasını işgal etmişlerdir. Meclis binasında oturma eylemi gerçekleştirmişlerdir.[491]

[489]Kaya, Ş. (2007). "Ölüme Hayat Çalmak: Seamus Heaney'nin "Bataklık Şiirleri", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,** 24 (1), 3.
[490]Aktoprak, a.g.e. 343
[491]Sommier, a.g.e.98.

Öğrenci eylemleri Meclis gündemine alınmış, Meclis karar almada İngiliz hükümetine bağlı olduğu için Kuzey İrlanda başbakanı sadece raporları önerebilmiş, önerilen raporların reddedilmesi öğrencilerde hayal kırıklığı yaratmış ve başbakanın istifası talebiyle yürüyüşe geçmişlerdir. Öğrenciler Farrel'in öncülüğünde Belfast'tan Derry'e doğru yapılan geleneksel "orange" gösteri yürüyüşünü başlatmış, yürüyüş boyunca göstericilere ırkçı Protestanlar saldırmıştır.[492] Çok sayıda gösterici yaralanmıştır. Eylemcilerin korunması için hükümet yetkilileri tarafından hiçbir şey yapılmadığı gibi kolluk gece yarısı Katoliklerin evlerini basarak gözaltı operasyonları gerçekleştirmiştir. Bu durum Katoliklerin devlete olan inancını derinden sarsmış, Protestan ve Katolikler arasındaki uçurumu derinleştirmiştir.[493]

1972'de Katoliklerin gösteri yürüyüşüne İngiliz askerleri de müdahale etmiş, polis Derry'deki Bogside'a saldırmıştır. Bogside'de bulunan bütün evleri, işyerlerini linç etmiş, kendisini engellemek isteyenleri hunharca dövmüştür. Kanlı Pazar[494] olarak da bilinen olaylar esansında 13 kişi yaşamanı yitirmiş, 14 kişi de yaralanmıştır. Bunun üzerine halk milisi oluşturulmuştur. Olayların basına yansıması dünya kamuoyunda tepkilere neden olmuş, bunun üzerine İngiliz hükümeti olaylarla ilgili soruşturma başlatılacağını duyurmuştur. Açılan soruşturmada askerlerin berat etmesi olayın örtbas edilmesi şeklinde yorumlanmış ve artan eleştiriler karşısında hükümet erken seçim kararı almıştır.[495]

Yaşanan hükümet bunalımının ardından gerçekleşen erken seçim Kuzey İrlandalıların da mücadele safhasını değiştirmiştir. Halkın desteğini alan Kuzey İrlandalılar Meclise girmeye hak kazanmıştır. Bernadette Devlin,[496] PD[497]'nin temsilcisi olarak mecliste yer almış, halk demokrasisinin kurulması sağlanmıştır. PD'nin meclise girmesiyle öğrenci hareketi siyasi bir boyut kazanmıştır. Öğrenciler Burntollet köprüsünde yurttaşlık hakları gösteri düzenlediği sırada polis göstericilere saldırmış ve olaylar Belfast'a sıçramıştır. Polis saldırısı "sivil haklar hareketinin ve sokak siyasetinin" sonunu getirmiştir. Yaşanan olaylar karşısında Katolik İrlandalıların IRA'ya olan güvenleri artmış, içinde

[492]Özçağatay, L. (1998). **Kuzey İrlanda ve IRA: Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme**, İstanbul, Papirüs Yayınevi, 149.
[493]Metkin, K. (2012).**Murat Çemrek Kuzey İrlanda: Bitmeyen Bir Barış Hikâyesi**, Ankara, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, 285.
[494]Kanlı Pazar ya da Bogside katliamı, olarak anılan ve 30 Ocak 1972 tarihinde Kuzey İrlanda'nın Derry kentinin Bogside bölgesinde gerçekleşen olaydır. 13 silahsız sivil haklar protestocusu İngiliz askerleri tarafından katledilmiştir.(https://tr.istanbulbear.org/bloody-sunday-1972-5921)
[495] Şöhret, a.g.m, 60
[496]Radikal, feminist ve devrimci olan Bernadette Devlin; Kuzey İrlanda'nın ilk parlamento temsilcisidir.
[497]Kuzey İrlanda Demokratik Birlik Partisi

bulundukları durumdan İRA'nın kendilerini koruyabileceğine olan inançları kuvvetlenmiştir.[498]

İngiliz ordusunun müdahalesi olayları daha da derinleşmiş ve halkın İRA etrafında toplanmasını hızlandırmıştır. 21 Temmuz 1972'de, Belfast'ta, IRA bombalı eylem gerçekleştirmiştir. 9 kişi ölmüş, 130 kişi de yaralanmıştır. Belfast'ta meydana gelen olaylar ölümcül boyutlara ulaşmıştır. Protestanlar Fall Road bölgesindeki polis istasyonunu bombaladıktan sonra bölgedeki yerleşim yerlerine saldırı düzenlemiştir. Yaşanan katliam Katolikler arasında büyük bir kırılma yaratmış, sokaklarda barikat kurulmuş, askerlerin dahi giremediği bölgeler oluşturulmuştur.[499] Polislerle Kuzey İrlandalılar arasında meydana gelen olaylar giderek gerilla savaşlarına dönüşmüş ve güvenlik güçleri uzun yıllar bölgeden çıkmamıştır. Eylemler sonucunda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Buna rağmen İngiltere, Katolik İrlandalılara karşı haklı bir mücadele verdiğini göstermeye çalışmıştır.[500]

Kuzey İrlanda'da 1968 yılından beri meydana gelen olayların dört yüz yıllık kanlı bir geçmişi vardır. İngiliz hükümetinin acımasız baskılarına karşı verilen anti-emperyalist mücadele bağımsızlık elde edilinceye kadar aralıksız sürmüştür. Bağımsızlıklarını ancak silahlanarak elde edebileceklerine inanan Kuzey İrlandalılar; Avrupa tarihinin en yoğun kitle eylemlerini gerçekleştirmişlerdir.[501] 1973'te İngiliz ordusuna karşı gerilla ve bombalama eylemleri düzenlenmiş ve yüzün üzerinde insan yaşamını yitirmiştir. Bunun üzerine İngiliz hükümeti eylemlere son verilmesi için müzakere sürecini başlatmıştır. Fakat müzakere sürecinde İngiliz hükümetinin Kuzey İrlanda'nın bağımsızlığına olumlu yaklaşmaması, İRA'nın yeniden silahlanmasına neden olmuştur. [502]

IRA, İngiltere'de silahlı eylemlere başlamış, 17 Mayıs 1974'te, Dublin'de küçük bir İrlanda kenti olan Monaghan'a bomba atlamaları sonucu 31 kişi ölmüş, 27 Mayıs'ta ise, İngiliz askeri birlikleri, Belfast ve Londonderry'nin akaryakıt depolarını işgal etmiştir. Belfast'a yoğun olarak İngiliz askerleri gönderilmiş, İngiliz hükümeti terörü önleme yasası çıkarmış ve terörü bastırmak için çok sert tedbirler almıştır. İngiliz hükümeti şiddetle

[498]Özata, C. (2012). "Yanlışlılar (Terör) Komedisi Martin McDonagh'ın Korkutan Şiddeti", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 16 (3), 194.
[499]Özçağatay, a.g.e 149.
[500]Kan, İ. H. (2019.) "Terörle Mücadelede Güvenlikçi Yaklaşımlar: PKK ve Ira Terör Örgütleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", **Socıal Scıences Studıes Journal**, 5(33), 2152.
[501]Aktoprak, a.g.e,345
[502]Özata, a.g.m, 198.

olayların çözülemeyeceğini kabul ederek İrlanda siyasi partisi başkanı Arthur Griffith ile Sosyal Demokrat İşçi Partisi John Hume arasında müzakerelere yeniden başlamıştır.[503]

Müzakerelerin oluşturulmasında siyasetçiler ve din adamları da etkili olmuş, müzakerelerde İngiltere'nin Kuzey İrlanda'nın haklarının kabulüne yanaşmaması çatışmaların yeniden yaşanmasına neden olmuştur. 1994'e kadar süren silahlı eylemler İRA'nın silah bırakmasıyla sona ermiş, böylelikle barış süreci başlamıştır. 1997'de barış görüşmeleri başlamış, 1998'de "İrlanda Barış Girişimi" anlaşması ile kalıcı barış sağlanmıştır. Anlaşma maddelerine göre; Kuzey İrlanda'nın özerkliği tanınmış, Kuzey İrlanda hem Dublin'de hem de Belfas'taki konseyde eşit temsilci bulundurma hakkına sahip olmuştur. 2005'te İRA'nın bölgeden çekilmesiyle silahlanma sona ermiş, 2007'de bölgede Katolik ve proteston hükümetleri kurulmuştur.[504]

2.1.6. İspanya

İspanya'da 68 öğrenci eylemleri diktatör Franco rejime karşı yapılmıştır. İspanya 1931'de krallık rejiminden cumhuriyet rejimine geçmiş, ülkenin her alanında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Askeri alanda yapılan düzenlemelerle askerin ülkedeki etkinliği azaltılmış ve Franco görevinden azledilmiştir. Yeni yönetim ülkede düzeni sağladıktan sonra seçimlere gitmiş, cumhuriyetçi ve sol partilerin kurduğu Halk Cephesi ile Milliyetçi Cephe seçim zaferi elde ederek hükümeti kurmuştur. Seçim sonuçlarını tanımadığı ilan eden Franco yönetime karşı ayaklanmış, Franco taraftarları da ayaklamayı destekleyerek 36 yıl süren iç savaşı başlatmışlardır. 1936 ve 1939 yılları arasında yaşanan iç savaş neticesinde demokratik cumhuriyet yıkılmış, Francisco Franco tarafından yönetime el konulmuştur.[505]

Bu süreçte yaşanan çatışmalar sebebiyle yüz binlerce insan yaşamını kaybetmiş, sürgüne gönderilmiş ve mahkûm edilmiştir. Franco'nun, İspanya'da diktatoryal yönetim kurmasında ordu, kilise ve burjuvazi etkili olmuştur. Özellikle Katolik kilisenin Franco yönetimi tanıyarak kutsaması muhafazakârların rejimi desteklemesine neden olmuştur. Franco'nun faşist rejime kilisenin ve muhafazakârların destek vermesi İspanya'nın komünist akımın etkisine girmesini engellemiştir. Bütün muhalefet susturulmuş, Franco

[503]Bulut E, & Koca M. (2015), "İrlanda'da Terör", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8 (37), 553.
[504]"Kuzey İrlanda Sorunu", **Ürün Dergisi**, 1974, sayı 1, s. 37.
[505]Çakı C. (2018). "İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçilerin Antifaşist Propagandası", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:12, 242.

karşıtları, sosyalistler, cumhuriyetçiler, komünistler ya tutuklanmış yâda sürgüne gönderilmiştir. Cumhuriyetçilerin yenilmesiyle Franco ülkeye tamamen hâkim olmuş, milliyetçi diktayı ülkede yerleştirebilmek için İspanyolca dışındaki dilleri yasaklamıştır.[506]

Franco'nun Bask kimliğini yok sayması, Baskçayı yasaklaması ve Basklara baskı uygulamasıyla 1959 yılında Franco diktatörlüğüne karşı ETA[507] kurulmuştur. Etnik kimliklerinin tanınması için mücadele eden Basklar; Baskçanın tanınmasını, Bask dili eğitimi veren okullar açılmasını, kültürel haklarının tanınmasını, hak ve özgürlüklerinin anayasa güvencesi altına alınmasını talep etmişler, bu doğrultuda öğrenciler Franco rejimine karşı ilk siyasi hareketi başlatmışlardır. Ülkenin çeşitli yerlerinde protesto gösterileri düzenlemişler, böylece 68 öğrenci eylemlerinin ilk kültürel kimlik hareketini başlatmışlardır. Barışçıl başlayan eylemler bir süre sonra silahlı çatışmalara dönüşmüş, örgüt Bask bölgesinin bağımsızlığı için gerilla faaliyetlerinde bulunmuştur.[508]

İspanyol gençleri Franco rejimine karşı gösterilerinde polisin orantısız güç kullanımına maruz kalmışlardır. Buna rağmen göstericiler "Franco'ya hayır! Hürriyete evet!" sloganları atmışlar, Madrid İktisadi ve Siyasi Bilimler Fakültesinin öğrencileri hep bir ağızdan kahrolsun Franco, Yaşasın Hürriyet, Yaşasın Che, Yaşasın işçi ve Öğrenciler gibi sloganlarla yürüyüşlerine devam etmişlerdir. Göstericilere Franco rejiminin silahlı ve atlı birlikleri saldırmış, öğrenciler ise fakülte binalarına sığınmış ve saldırıyı geri püskürtmek için barikatlar kurmuş, polise Molotof kokteylleri atmışlardır. Polisin 100 göstericiyi tutuklamasından sonra gösteriler kısa bir süre durmuş, ertesi gün La Puerta De Sel'de ve Madrit'te polisle göstericiler arasında çatışmalar yeniden baş göstermiştir. Öğrenciler, Franco'ya hayır, hürriyet evet diye bağırmışlardır.[509]

Franco rejiminin Basklara ve göstericilere uyguladığı şiddet, usulsüz tutuklama, yargılama ve işkenceler bir süre sonra Baskları ve göstericileri ETA ile birleştirmiş, ETA'nın devrimci sosyalizm ve sömürgecilikle mücadele sözleri eylemleri güçlendirmiştir. Franco rejiminin ötekileştirme politikası Basklıların İspanya devletine karşı isyan duygusunu şiddet yanlısı eylemlere yönlendirmiştir. ETA örgütsel bir yapı

[506]Gökşenli, Y. (2013). "İç Savaş ve Savaş Sonrası İspanyası", **Sosyoloji Dergisi,** 3 (26), 161
[507]ETA:1959 yılında Franco diktatörlüğüne karşı kurulmuş, İspanya'nın Bask bölgesinin bağımsızlığı için 1968 yılında silahlı eylemler gerçekleştirilmiştir. ETA, Bask bölgesindeki otokton hakların etnik kimliklerinin tanınması için mücadele etmiş, bunun için gerilla tipi örgütlenmelere yönelmiştir.(bkz: Özcan Ogut,"Bask Sorunu ve Eta'nın Silahsızlanma Süreci," **Uluslar arası Polis Akademisi Dergisi**, 2017,s.2.
[508]Thomas, N. (2012). **ETA'dan Sonra? Katalonya, Euskadi (Bask Ülkesi) ve İspanya Anayasası**, Londra, Demokratik Gelişim Enstitüsü, 11.
[509]"İspanya," **Ant Dergisi**, Cilt:3,Sayı: 74, s.12

olarak faaliyet göstermiş, uyguladığı yasa dışı yöntemlerle sokak savaşını başlatmıştır. Çok sayıda kişinin ölümüne neden olan örgüt, İspanya tarafından terör örgütü olarak ilan edilmiştir. İspanya Hükümeti ETA'ya savaş açarak ülkenin çoğu yerinde sıkıyönetim uygulamıştır. Yakalanan ETA üyeleri idamla yargılanmış ve mahkûmlar işkenceye tabii tutulmuştur. Devlet ve ETA arasındaki mücadele uzun yıllar sürmüştür.[510]

1968'den itibaren ETA, rejim aleyhinde protesto gösterileri düzenlemiştir. İspanya'da Madrid Üniversitesinde meydana gelen öğrenci olayları 16 Mayıs 1968'de rejim aleyhine yapılan ilk protesto gösterisi olmuştur. Daha sonra Madrid Edebiyat Fakültesi'nde düzenlenen Garcia Calvo'nun konferansının iptal edilmesi üzerine öğrenciler Edebiyat Fakültesini işgal etmiştir. Polis öğrencileri dağıtmak isteyince çatışmalar meydana gelmiş, üniversite yönetimi tarafından teknik bilimler okulu tatil edilmiştir. Okulun tatil edilmesi öğrenciler tarafından tepkiyle karşılanmış ve ertesi gün tüm üniversite öğrencilerinin katıldığı bir protesto gösterisi düzenlenerek polis şiddeti kınanmıştır.[511]

Resim 2.7.İspanya öğrenci gösterileri.

Öğrenci gösteriyle birlikte meydana gelen işçi grevleri polisin sert müdahalesine neden olmuş, İspanya'da Bazan Tersanesi'nde yapılan dev grev sırasında polis grevci işçilere ateş açmış, iki işçi yaşamını yitirmiş, elli işçi de yaralamıştır. Grev, işçi ücretlerinin artırılması ve İspanya'nın gizli devrimci sendikası üyesi oldukları için işten atılan 6 kişinin tekrar işe alınması için yapılmıştır. İki işçinin polis kurşunuyla öldürülmesi üzerine grev bütün İspanya işçilerini harekete geçirmiş, ilk gün 4.000 işçi, ertesi gün 9.000 işçi greve

[510] Özçer, A. (2018). **Agur, ETA Artık Yok**, Liberte, Ankara, 30.
[511]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 58-59.

katılmıştır. Grevler işçi komisyonları tarafından örgütlenmiştir. İşçi komisyonları devrimci İspanyol işçilerinin sendikasıdır. Bu sendika Faşist Franko rejimine karşı gizli olarak faaliyetlerini sürdürmüş, buna rağmen geçen yıl içinde yapılan işyeri seçimlerinde işçi oylarının yarısından fazlasını kazanmıştır.[512]

İspanya'da birkaç gün devam eden gösterilerde öğrenciler Franco yönetimini eleştirerek üniversitelerde reform talepleri ile gösterilerde bulunmuşlardır. Tutuklanan sendika liderlerinin serbest bırakılmasını, polisin kampusa girmesinin yasaklanmasını talep etmişlerdir. Yönetim öğrencilerin taleplerini reddetmiş ve dağılmalarını istemiştir. Öğrenciler kabul etmeyince polis edebiyat fakültesini kapatmıştır. Fakültenin kapatılması eylemlerin sahasını genişletmiş, Madrid'de, Barselona'da ve Bilbao'da da eylemler gerçekleştirilmiştir.[513] Öğrenciler öğretim üyesi sayısının artırılmasını, üniversite yönetiminde öğrencilere de söz hakkı tanınmasını istemişler. Bir yandan öğrenci eylemleri gerçekleşirken aynı anda İspanya'da Bilbao şehrinde 2.000 liman işçisi yeni bir ücret cetveline karşı greve başlamıştır. Barselona'da bir makine fabrikasının 1.000 işçisi, iki haftadan beri ücret artışı için greve gitmiştir.[514]

Franco'nun İspanya'da uyguladığı şiddet sonucunda iki Bask ve üç İspanyol öldürülmüş, bunun üzerine ülkede yoğun bir protesto gösterisi meydana gelmiştir. Meydana gelen olay tüm dünyada protesto edilmiştir. Protestolara Türkiyeli gençler de dâhil olmuş, İstanbul'da İspanyol hava yolları basılmış, camları kırılmıştır. Laleli'de kahrolsun faşizm, katil Franco Basklara özgürlük sloganları ile haykırarak yürüyüş yapmışlar ve Aksaray meydanında Franco maketini yakmışlardır. Aynı zamanda Franco faşizminin nasıl geldiği ve bugüne kadar yaptığı tüm iğrençlikleri ve Bask'lara yapılan baskı, zulüm ve terörü anlatan kısa bir konuşma yapılmış ve daha sonra kalabalık slogan atarak dağılmıştır. 40 yıldan beri Faşizm altında inleyen ispanya'da, İspanya halkları Franco faşizmine karşı yiğitçe mücadele etmeleri takdirle karşılanmıştır.[515]

1968'de ETA ile İspanyol polisi arasında yaşanan çatışmadan sonra alınan sert tedbirler giderek gücünü kaybetmiş ve 1970'de ele geçirilen örgüt liderleri idamla yargılanmıştır. Dünya kamuoyunun gösterdiği tepkiden dolayı idamlıklar müebbet hapse

[512]"İspanya'da iki işçi kurşunlandı," **Kurtuluş Dergisi**, Sayı:54, 1972, s.8
[513]Kurlansky, a.g.e,351
[514]"İspanya", **Kurtuluş Dergisi**, Sayı:27,1971, s.8.
[515]"Faşist İspanya yönetimi Yurdumuzda da Protesto Edildi", **Sosyalist Gençlik Dergisi,** 17 Ekim 1975, Sayı: 10, s.3.

çevrilmiştir. Marksist-Leninist bir hareket olan ETA 1975 senesine kadar varlık göstermiş ve kendi içerisinde yaşadığı görüş ayrılıklarından dolayı bir süre sonra grup dağılmıştır. Franco'nun ölümüyle demokrasi için adımların atıldığı ispanya'da ETA misyonunu tamamlamıştır.[516]

2.1.7. İsveç

İsveç'te öğrenci hareketleri 20 Mayıs 1968'de başlamıştır. Stockholm Üniversitesinde başlayan öğrenci eylemleri sınav yönetmeliğinde değişiklik yapılması, eğitimin modernleştirilmesi, daha fazla özgür olma talepleri, yönetimde söz sahibi olma ve öğrenci burslarının artırılması istemiyle başlamıştır. Öğrenciler sınav yönetmeliğinin değiştirilmesini, okul yönetiminde söz sahibi olmalarını, ders seçiminde kendilerine fikir sorulmasını isteyerek protesto gösterileri yapmışlardır. Stockholm Üniversitesi öğrencileri beyinlerinin batı doktrini ile yıkandığını ileri sürmüşler ve yer yer başlayan gösterilerde toplumun vasıfsızlaştırıldığı belirtmişlerdir. Üniversite bünyesi içinde öğrenci iktidarının daha fazla güç kazanması, sınav yönetmeliğinin değiştirilmesi, öğrencilerin profesörlerin tayininde söz sahibi olmaları, eğitim gereçlerinin seçiminde öğrencilere de tercih hakkının tanınması, öğrencilere öğrenim ücreti ödenmesini talep etmişlerdir.[517]

22 Mayıs 1968'de Rodezya Davis tenis maçı sırasında sayıları 1000'e yakın öğrenci turnuvayı işgal etmiştir. 27 Mayıs 1968'de İsveçli öğrenciler Anders Caldberg liderliğinde öğrenci birliği binasını işgal etmişler ve burada alınan karar doğrultusunda İsveç sokaklarında slogan atmışlardır. Lund Üniversitesi öğrencileri İsveç'in yardıma ihtiyacı olan ülkelere yardımda bulunmasını istemişler ve Meclis binasının önünde gösteri yürüyüşü yapmışlardır. İsveçli öğrenciler Amerika'nın Vietnam'da uyguladığı savaş politikasını eleştirmiş, Stockholm'de 56 ülkenin tanınmış 300 sanatçı ve 24 uluslarası tanınmış örgütün katıldığı Vietnam Kongresini düzenlemişlerdir.[518]

Kongrede dünyadaki bütün hükümetlere ve halklara bir çağrıda bulunarak Amerika'nın Vietnam halkına karşı giriştiği barbarca saldırının bir an evvel sona ermesi, Güney Vietnam Kurtuluş Cephesinin 10 maddelik planının kabul edilmesi istenilmiştir. Ayrıca Amerika'nın Güney Vietnam'dan şartsız olarak askerlerini çekmesi, Vietnam

[516]Thomas, a.g.e,13.
[517]**Ant Dergisi**, Cilt:3,Sayı: 74, s.12
[518]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği**,** 58.

halkının tekrar hürriyete ve kendi kendini idare etmeye kavuşması ve bunun için her hükümetin uğraşması istenilmiştir. Kongreye katılan delegeler ve örgütler Amerikan milli kurtuluş gününde her ülkenin Vietnam için yürüyüş ve mitingler yapılmasını kararlaştırmışlardır. 28 Mayısta İsveç'te tüm gösteriler sona ermiştir.[519]

2.2 Amerika'da Meydana Gelen Öğrenci Olayları

II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen değişim Amerika kıtasında da hissedilmiş, ekonomik ve sosyal gelişme kıtanın her tarafında eşit bir şekilde dağılım gösterememiş bunun yanında kıtanın ırksal ve etnik açıdan farklılık da göstermesi toplumsal muhalefeti meydana getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası toplumsal muhalefet ve öğrenci olayları en fazla ABD'de meydana gelmiş, ülkenin her tarafında siyasal ve toplumsal hareketlilik baş göstermiştir. ABD yönetimi güneyindeki Latin Amerika ülkelerine müdahalesiyle onları da sürece dâhil etmiş, uyguladığı politika bölge gençliği tarafında protesto edilmiş ve eylemler baş göstermiştir.

2.2.1 Amerika

ABD'de öğrenci olayları Martin Luther King'in başkanlığında 1960'lı yıllarda başlamıştır. Ayrımcılığın yaşandığı Amerika'nın güney eyaletlerinde protesto ve gösteri yürüyüşleri yapılmış, sivil haklar hareketi, toplumda eşitliği sağlayan 1964'teki sivil haklar yasası ile 1965'teki oy kullanma yasasının yürürlüğe girmesini sağlamıştır. Bu yasalarla siyahîler Amerika'da varlıklarını kabul ettirmiş, yasal eşitliğe kavuşmuşlardır. Yasalar, siyasi değişim talebinde bulunan Amerikan gençliğinin kitlesel eylemleriyle kabul edilmiş, siyasal katılım niceliksel bir boyut kazanarak tüm ülkeye yayılmıştır.[520]

Sivil haklar mücadelesi Amerikan öğrenci hareketlerinin ana temasını oluşturmuş ve en çok siyahîler arasında görülmüştür. Murray V. Pearson adındaki siyahî bir Amerikalının Maryland Üniversitesinde hukuk eğitimi almak için müracaat etmesi ve müracaatının siyahî olması sebebiyle reddedilmesi Amerika'daki haklar mücadelesinin yönünü belirlemiştir. Thurgood Marshall'ın ABD Yüksek Mahkemesi önünde yaptığı başarılı savunma sonucunda devlet okullarında ırk ayrımcılığının anayasaya aykırı olduğu kabul edilmiştir. Marshall'ın, ayrımcı politikalara karşı ilk büyük zaferi ise Murray V.

[519] "İsveç'te Vietnam Kongresi", **Kurtuluş Dergisi**, Sayı:2, 1969, s.12.
[520]Tatlısu, İ. M. (2018) "Amerikan Milliyetçiliği İle Irkçılık Arasındaki İlişki: Etnik Ayrımcılığın Irkçı Boyutları", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 5 (12), 36.

Pearson davasını kazanması olmuştur. Bu dava ırk ayrımcılığına karşı yasal mücadelede önemli bir yere sahip olmuş ve dava, ayrımcılığa karşı emsal teşkil etmiştir.[521]

Marshall'ın kazandığı Pearson davası hak mücadelesinde siyahîlere cesaret aşılamış, gündelik yaşamdaki ayrımcı politikaların kaldırılması için her alanda mücadelelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1951'de ABD'nin Kansas eyaletindeki bir devlet okulunda okuyan Linda Brown adlı öğrencinin eyalet okuluna kaydı kabul edilmemiş, mücadele Thurgood Marshall'ın zaferiyle kazanılmıştır. 1957'de Arkansas'taki Little Rock merkez lisesinde okuyan siyahî öğrencilerin eğitim hayatı disiplin nedeniyle sonlandırılmış ve yeni bir davanın açılmasına neden olmuştur. Marshall davayı Federal Mahkeme'ye taşımış ve davayı kazanmıştır. Marshall'ın hukuk alanında kazandığı davalar onu ülkenin ilk Afro-Amerikalı Yüksek Mahkeme Yargıcı yapmıştır. Böylelikle siyahîlerin temel haklarını elde etmede motivasyon sağlanmıştır.[522]

Siyahîlerin yasal haklarını elde etmesinden rahatsız olan, siyah ve beyaz eşitliğine karşı çıkan ve ırkın üstünlüğünü savunan The Klu Klux Klan örgütü kurulmuştur. Örgüt amacına ulaşmak için her türlü şiddet ve teröre başvurmuştur. Irkçı bir yapılanma olan örgüt, siyahîlerin liderlerini katletmiş, siyahîlerin hak ve özgürlük taleplerini yok etmek ve onları amaçlarından döndürmek için sistemli bir şekilde sindirme politikası uygulamıştır. Birmingham'da bir kilise okuluna atılan bomba sebebiyle pek çok insan hayatını kaybetmiştir. Alabama'da 40 ve Mississippi'de 60 kilise yakılmıştır. Failleri belli olduğu halde The Klu Klux Klan örgütünün yapmış olduğu yıldırma ve yakıp yıkma tahriklerine karşı adlî kovuşturma yapılmamıştır.[523]

Amerika'da siyahîler sosyal alanda çok ciddi ayrımcı politikalara maruz kalmışlar ve beyazların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde siyahîler kiracı yâda ev sahibi olmakta çok zorluk çekmişlerdir. Otobüslerde siyah ve beyaz ayrımı net bir biçimde belirlenmiş, siyahîler ancak arka kapıdan binebilmiş ve kendilerine ayrılmış koltuklara oturabilmişlerdir. Dolayısıyla siyahîler sivil haklar hareketini aynı anda hem bir şehre hem de işletmeye karşı vermişlerdir. 1 Aralık 1955'te Rosa Parks tarafından Alabama eyaletinin Montgomery şehrinde ırkçılığa karşı ilk sosyal ve politik başkaldırı hareketi başlamıştır.

[521]Mızrak, B. (2017). **Amerika'da Ayrımcı Politikalar ve Siyahî Mücadele Tarihi**, İstanbul, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 9.
[522] Reca, Ö. F. (2010). **Zorluklara Rağmen Başaranlar**, Ankara, Tutku Yayınları, , 21.
[523]Raymond, A. H. (1968).“Amerika'da Zencilerin Başkaldırısı”, Çev: Tuncer Karamustafaoğlu, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 25 (3), 105.

Parks otobüsteki yerini bir beyaz erkeğe vermeyi reddettiği için Montgomery'nin ırk ayrımı yasalarını ihlal etmekle suçlanmış ve tutuklanmıştır.[524]

Aslında Amerikan hükümeti kendi içinde köleleştirmeğe çalıştığı siyahîlere nasıl davranıyorsa dünyadaki işgal ettiği toprakların insanlarına da beş aşağı beş yukarı öyle davranmıştır. Geri kalmış ülkelerin insanlarına Vietnamlılara, Türklere, Yunanlılara tıpkı siyahîlere davrandığı gibi davranmıştır. Bu efendilerin kölelere karşı davranışıdır. Bu davranış tarih boyunca çok az bir değişiklik göstermiştir. Zencilerin, Vietnamlıların önderliğinde dünya kölelikten, Amerikan emperyalizminden kurtulmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal'in ifadeleriyle: "Siyahîlerin direnişiyle dünya zincirlerini kırmaktadır. Darısı öteki bağımsız insanların başına, Darısı bizimkilerin başına… Bu bir kara-beyaz dövüşü değildir. Bu efendiyle kölenin dövüşüdür," demiştir.[525]

Rosa Parks'ın tutuklanması protesto gösterilerini de beraberinde getirmiştir. Gösteriler 5 Aralık 1955'ten 21 Aralık 1956'ya kadar sürmüş ve Rosa Parks eylemleri ülkenin her yanına yayılmıştır. Dava süresi boyunca göstericilerin evleri, işyerleri kundaklanmış, çok sayıda gösterici yaralanmıştır. Göstericilere destek vermek için Martin Luther King, Montgomery'de otobüs boykotunu başlatmış ve Rosa'nın davasının siyahîlerin gördüğü ayrımcılığın en açık örneği olduğunu söylemiştir. Tepkilerin çok yükselmesi üzerine yüksek mahkeme siyahîlerin otobüslerde istedikleri yere oturabileceğine hükmetmiştir. Rosa Parks olayı ile birlikte ayrımcılığa karşı mücadele hız kazanmıştır.[526]

Rosa Parks olayı Martin Luther King'in ırkçılığa karşı protesto hareketlerine yön vermiştir. King, siyahîlerden vatandaşlık haklarını talep ederken şiddet içermeyen yöntemlerle savunmalarını istemiştir. King'in talebi üzerine Howard Üniversitesi'nde okuyan bir grup öğrenci, bir restoranta gidip yalnızca beyazların yemek yiyebileceği masaya oturarak yemek siparişlerinin alınmasını talep etmiş, taleplerinin alınmamasına rağmen oturmaya devam etmişlerdir. Ertesi gün yine aynı şekilde davranmışlardır. Bu eylemlere 70 bin kadar siyah öğrenci katılmıştır. Aralarından 3.600'ü tutuklanmış; ancak bu durum onların cesaret ve kararlılıklarından hiçbir şey eksiltmemiştir Hatta hiçbir ırkçı

[524]Şahin, B. (2014). **Toplumsal Olayların Kamu Politikaları Üzerindeki Etkisi, Kamu Düzeni ve Güvenliği Açısından Toplumsal Olaylar ve Yönetimi**, Editör; Hakan Batırhan Kara, Ankara, Efil Yayınevi, 368.
[525]Yaşar Kemal, "Zencilerin Kavgası", **Ant Dergisi,** Cilt:7, Sayı:68, 1968 s. 5.
[526]Caunes, S. & Özdoğan, H. K. (2015). "1960'larda Etnik/Sosyalist Hareket Olarak Kara Panter Partisi (1966-1973)", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:12, 166.

kısıtlamaya aldırmadan beyazlarla aynı bekleme salonlarını, kafeteryaları, tuvaletleri kullanmışlardır.[527]

Direniş esnasında tutuklanan öğrencilere toplumun ahengini bozmak suçundan para cezası verilmiş, öğrenciler para cezası ödemeyi reddederek hapis yatmayı kabul etmişlerdir. Bu durum ülkede oturma eylemlerini başlatmıştır. Nashville'deki öğrenci eylemcilerinde polis şiddetine karşı gösterilen tepkisizlik kısa sürede göstericilerin haklılığını ortaya koymuştur. Siyahîlerin sessiz protestoları şiddet yanlısı olanların aslında beyazlar olduğunu gözler önüne sermiştir. 10 Mayıs 1960 tarihinden itibaren siyahîler istedikleri restoranda yemek yeme hakkını elde etmiştir.[528]

Irkçılığın en yoğun yaşandığı yerlerden birisi de Albany eyaletidir. William G. Anderson, tarafından ırkçılığa karşı 24 Temmuz 1962'de Albany Hareketi oluşturulmuştur. Eşitliğin savunulduğu harekette kadın göstericiler çoğunluğu teşkil etmiştir. Şiddet içermeyen protesto gösterileri ülkenin her tarafına yayılmıştır. Göstericiler tutuklanmış, olayları önlemek için şehre gelen King sükûneti bozduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Bunun üzerine göstericiler polis otosuna saldırmış ve bir polis memurunun dişi kırılmıştır. Şiddet yanlısı Albany Polisinin siyahîlere uyguladığı baskı gözler önüne serilmiştir. Albany polisinin uyguladığı şiddet, basında geniş yer almıştır. Meydana gelen tepkiler üzerine polisler göstericilere şiddet uygulamaya son vermiştir. Olaylar dalga dalga tüm eyaletlere yayılmıştır.[529]

Albany olayları 1963'te Birmingham'a sıçramış, siyahîlerin Birmingham'daki gösterileri engellenmek istenmiş, bunun için çok sayıda kişiyi tutuklamıştır. Polisin şiddeti, yasadışı eylemcileri cesaretlendirmiş ve 15 Eylülde Birmingham kilisesine bomba atılmış ve dört kız çocuğu yaşamını yitirmiştir. Birmingham'da yaşanan şiddet olayları daha etkisini yitirmeden NAACP[530] komitesi sekreteri sivil haklar aktivisti Medgar Evers Mississippi'de öldürülmüştür. Katil zanlısı Byron De La Beckwith mahkemece salıverilmiştir. Yaşanan olumsuzlukların basında sıkça yer alması kamuoyunu rahatsız etmiş ve siyahîlerin haklarının verilmesi konusunda taraftar toplamıştır. Birmingham

[527]Akman, Ş. T. (2006) "Hukuk Politika İlişkisinin Niteliği Üzerine", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 61 (4),1278.
[528]Demiroğlu E. T. (2014). "Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 2 (1), 136.
[529]Mızrak, a.g.e, 15.
[530]Siyahî İnsanların Gelişmesi için Ulusal Birlik

olayları hem siyah hareketine, hem de tüm yoksul ve muhalif kesimlere canlılık getirmeyi başarmıştır.[531]

28 Ağustos 1963'te insan hakları örgütleri tarafından Washington yürüyüşü gerçekleşmiş, medeni hak taleplerini benimseyen dev bir organizasyona dönüşmüştür. Washington yürüyüşüne çok sayıda örgütler, sendikalar, cemaatler ve öğrenciler katılmış, yürüyüş ABD'deki tüm muhalefetin gövde gösterisine dönüşmüştür. Yürüyüşe siyahîlerin katılmasının yanı sıra beyazların da katılması hükümet yetkililerini olağanüstü önlemler almaya sevk etmiş, bölgeye çok sayıda güvenlik güçleri gönderilmiştir. Martin Luther King 250 bin kişinin katıldığı Washington'daki Lincoln Anıtı'nın önünde tarihi bir konuşma yapmıştır.[532] Bu yürüyüş siyahî harekete son derece ivme kazandırmış ve Martin Luther King Nobel barış ödülüne layık görülmüştür.[533]

1964'te siyahî bir aktivistin Harlem'de polis kurşunuyla öldürülmesi pek çok protesto gösterilerini de beraberinde getirmiştir. Medeni haklar için 10 yıldır kesintisiz sürdürülen demokratik mücadele yerini şiddet içerikli gösterilere bırakmıştır. Polisin şiddeti kısa sürede tepkilere neden olmuş ve olaylar basında eleştirilmiştir. Artan tepkiler ve verilen mücadele sonucunda "Sivil Haklar Yasası" 2 Temmuz 1964'te ABD Başkanı Lyndon Johnson tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra ABD'de yaşayan siyahîler "okullarda, kamusal alanlarda ve işe alımlarda ırkçı politikalara maruz kalmayacaktır." Toplumda ırk ayrımına maruz kalanlar dava açma yetkisine sahip olmuş, eğitimde ayrımcılık sona ermiş, ayrımcılık içeren her türlü federal finans desteği hükümet tarafından veto edilmiştir.[534]

Ayrımcılığa karşı verilen mücadelelerden birisi de oy kullanma hakkıdır. Anayasa oy kullanma hakkını herkese tanımış olsa da oy kullanmak isteyen siyahîler yazılı ve sözlü sınava tabii tutulmuş, oldukça zor sorulara maruz bırakılan siyahîler sınavlarda başarılı olamamışlardır. Sınavı geçenlerden de kayıtlı bir seçmenin kefaleti istenilmiş, zaten

[531]Birsel, S. (1986), **Şişedeki Zenci**, İstanbul, Nisan Yayınları, 61,62.
[532]Bir düş görüyorum: eski kölelerin oğullarıyla, eski köle sahiplerinin oğulları artık kardeşlik sofrasında birlikte oturacaklar. Bir düş görüyorum: dört küçük çocuğum bir gün derilerinin rengine göre değil, kişiliklerine göre yargılanacakları bir toplumda yaşayacaklar... Ülkenin en küçük köyünden en büyük kentine kadar her tarafından özgürlük şarkıları duyulunca, ancak o zaman, Tanrı'nın bütün evlatlarının, siyah olsun, beyaz olsun, Katolik olsun, Protestan olsun, Musevi olsun, Tanrı'nın bütün evlatlarının elele verip şu eski zenci şarkısını söyleyecekleri günün yaklaştığını anlayacağız;'Özgürüz artık! Özgür, özgür! Şükürler olsun sana yüce Tanrım, Özgürüz artık! (Ferdie Addis, **Bir Hayalim Var**, Çev: Utku Yıldız, Epsilon Yayınevi, İstanbul, 2008, s.50.)
[533]Aygün, T. (2006). **Efendiliğin Reddi,** İstanbul, Versus Yayınları, 216.
[534]Özkazanç, A. (2000). "Eğitim ve Çok kültürlülük Amerikan Üniversitelerinde Irk Kültür Savaşları", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 55(4), 113.

ekonomik yetersizlik çeken siyahîler bu vergiyi ödeyemediği için oy kullanmamışlardır. Oy hakkı için Martin Luther King başkanlığında Selma'dan Montgomery'e sessiz yürüyüş protestoları yapılmıştır. 1965 Mart ayında gösteri yürüyüşü yapan grupla polis arasında "Kanlı Pazar" olarak adlandırılan çatışmalar meydana gelmiş, çatışmalarda sivil haklar mücadelecisi üç kişi öldürülmüştür. Onların öldürülmesi, siyahîleri oy kullanma hakkı ve şiddet konularında harekete geçirmiştir. Oy kullanmak için çok sayıda siyahî, seçmen bürolarına müracaat etmiştir.[535]

Resim 2.8. Selma –özgürlük yürüyüşü-1965

1965'te gerçekleştirilen mitingde polisin, Jimmie Lee Jackson'ı öldürmesi üzerine eylemciler 7 Mart günü Selma'dan Montgomery'ye gösteri yürüyüşü yapma talebinde bulunmuştur. Fakat yürüyüş her yönden gelen baskılarla engellenilmek istenilmiştir. Federal mahkeme yürüyüşe katılacaklar hakkında işlem yapacağını ilan etmiştir. 9 Mart'ta, King ve Abernathy başkanlığında çok sayıda gösterici Montgomery'e yürümüş; fakat askerler göstericileri durdurmuş ve şiddet uygulamıştır. Selma'daki olaylar, bütün ülkede bir isyan dalgası başlatmıştır. Şiddet içermeyen eylemler, feministler ve toplumsal hareketler için yeni girdiler yaratmıştır.[536]

Selma'daki yürüyüşte Annie Lee Cooper adındaki yaşlı bir kadın polis şefine olanca kuvvetiyle yumruk atması ve polisin de aynı sertlikle kadına şiddet uygulaması

[535]Tuncer, A. Ö & Benlisoy, S. (2015), "Selma'dan Ferguson'a: Özgürlük Yürüyüşü", **Başlangıç Dergisi,** Sayı:23, 25.
[536]Sprıng, Ú. O. (2008). "Latin Amerika'da Barış Üzerine Doğulu, Avrupalı ve Yerli Düşünce, Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5 (18),51.

olayların bütün ülke basınında yer almasına ve gösterilerin patlamasına neden olmuştur. Televizyon ekranlarından canlı olarak yayınlanan olaylarda polis şiddetine karşı sükûnetini koruyan göstericiler halk tarafından taraftar toplamıştır.[537] Yurttaş hakları hareketinin basında oldukça yer alması kamuoyu oluşturulmasında ve ABD Anayasası'nın 24. Maddesi değiştirilmesinde olukça etkili olmuştur. Oy kullanma hakkı yüksek mahkemenin verdiği kararla eyalet ve yerel seçimleri kapsamış ve 26 Mayıs 1965'te senatodan geçmiştir. 6 Ağustos'ta başkan Johnson tarafından imzalanmıştır.[538]

Resim 2.9. Memphis gösterileri.

1966 senesinde siyahî hareket radikalleşmiş, hareket bundan sonra onurlu bir yaşam, politik ve ekonomik özerklik ile beyazlara karşı hâkimiyet mücadelesine dönüşmüştür. Memphis Belediyesinde temizlik işlerinde çalışan ve çoğunluğunu da siyahîlerin oluşturduğu işçiler ayrımcı politikalara maruz kaldıklarını belirterek greve gitmişlerdir. İşçiler Belediye Sarayı'nı işgal ederek, Belediye Meclis salonlarında oturma eylemi yapmaya başlamışlardır.[539] Grevler bir süre sonra kontrolden çıkmış, belediye kollukları, grevcilerin üzerinde baskı ve şiddet uygulamaya başlamışlardır. Göstericiler bir polis otosunun olduğu mevkie doğru yürüyüş korteji oluşturmuştur. Polis kortej esnasında

[537]Erdem T. & Erdem, O. (2010). **Tarihi Şekillendiren Suikastlar,** İstanbul, Yeşil Elma Yayıncılık, 86-87.
[538]Schloredt, V.& Brown P.(1996). **Martın Luther King**, Ankara, İlk kaynak Kültür ve Sanat Ürünleri, 54.
[539]Chomsky, N. (2013). **Laray Polk, Nükleer Savaş ve Çevre Felaketi**, Çev: Melda Elif Keskin, Ankara, İnkılâp Kitapevi, 135.

göstericilere çarpınca, Memphis'de çatışmalar başlamıştır. Polis göstericileri dağıtabilmek için gaz bombası kullanmak zorunda kalmıştır.[540]

28 Mart'ta Dr. King, Beale sokağındaki gösteride 6 bin kişinin başında yürümüştür. Polis müdahalesiyle göstericiler beyazlara ait dükkânları yakıp yıkmağa başlamıştır. Bunun üzerine Polis göstericileri dağıtmak için cop ve gaz bombası kullanmıştır. Olaylar kontrolden çıkmış ve tüm Memphis'e yayılmıştır. Olayları kontrol altına almak isteyen bölge yöneticileri Memphis'e çok sayıda kolluk gücü takviyesi yapmıştır. Olaylar sonucunda çok sayıda kişi tutuklanmış, göstericilerden pek çoğu hastaneye kaldırılmıştır. Polis kurşunuyla 16 yaşındaki bir gösterici yaşamını yitirmiştir. Eşitliğinin barışçı yollardan sağlanamayacağını olan inanç giderek artmıştır.[541]

Olayların kontrolden çıkması üzerine Martin Luther King, 3 Nisan 1968'de, Memphis'e gitmiştir. King, hükümet yetkilerine seslenerek: "*siyahların sahip olduğu işletmelere daimi müşteri olmayı teşvik eden bir boykot, bir banka eylemi hareketi ve bir sigorta eylemi yardımıyla, ittifak içinde bir ekonomik harekât merkezi inşa edilmesi"* çağrısında bulunmuştur.[542] King'in toplumsal eylemlerde ön plana çıkması, Vietnam Savaşı nedeniyle hükümeti eleştirmesi, siyahîlerin liderliğini üstenmesi hükümet tarafından tehdit olarak algılanmış ve King'in öldürülmesine hükmedilmiştir. King aldığı tehditlerden korkmadığını kendisini bekleyen göstericilerin yanına geldiğinde anlatmış[543] ve 3 Nisan 1968'de Memphis'te göstericilere yaptığı konuşmadan sonra miting alanında ayrılmıştır.[544]

King, mitingin ardından oteline geri dönmüş, 4 Nisan 1968 günü Memphis'teki Lorraine Motel'in balkonuna çıktığı sırada suikasta uğramıştır. Ağır yaralanan King kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirmiştir. Martin Luther King'in ölümü büyük bir yankı uyandırmıştır. King suikastı Amerika'daki birçok siyahın isyan etmesine neden olmuştur. Başkent Washington başta olmak üzere 168 kent ve kasabada büyük şiddet olayları ve eylemler gerçekleştirilmiştir. Eylemciler polis araçlarını yakmış, kamu binalarını talan etmiş, kongre binasını basmışlardır. Olaylar sırasında Baltimore'de 6 kişi yaşımı yitirmiş,

---

[540]Kurlansky, a.g.e, 129.
[541]Erdem, T & Erdem O. (2010) Tarihi Şekillendiren Suikastlar, İstanbul, Yeşil Elma Yayıncılık, 86-87.
[542]Schloredt, V & Brown, P. (1996). **Martın Luther King**, Ankara, İlk kaynak Kültür ve Sanat Ürünleri, 54.
[543]"Herkes gibi, ben de uzun yaşamak isterim. Ama artık bu konuda endişelerim yok. Tanrı'nın isteğine boyun eğmeye hazırım. O benim, dağın tepesine çıkmama izin verdi. Oradan vaat edilen ülkeyi gördüm. Oraya sizinle birlikte gelemeyebilirim. Ama bu gece bilmenizi istiyorum ki, bizler o vaat edilen ülkeye ulaşacağız. Bu gece mutluyum. Hiçbir şeyden endişem yok. Hiç kimseden korkmuyorum. Çünkü gözlerim bir mucizenin gerçekleştiğini gördü." (bkz: Ferdie Addis)
[544]Chomsky, N. (2013). **Laray Polk, Nükleer Savaş ve Çevre Felaketi**, Çev: Melda Elif Keskin, Ankara, İnkılâp Kitapevi, 135.

700 kişi yaralanmış, 5 bin 800 kişi tutuklanmıştır. Binden fazla işyeri yağmalanmış veya yakılmıştır. Olayların kontrolden çıkması üzerine başkentin her yerine polis yerleştirilmiştir.[545]

Resim 2.10.M.Luther King'in öldürülmesine duyulan tepkiler.

Barışçı lider M. Luther King öldürülmüş ve Amerika'daki siyahîler haksızlığa horlanmaya karşı isyan etmişlerdir. Amerika'da yaşayan siyahîlerin önlerinden Rahip Martin Luther King, 4 Nisan günü Memphis şehrinde kaldığı otelin balkonunda bilinmeyen; fakat beyaz olduğu tespit edilen bir kişi tarafından öldürülmüştür. Önderlerinin öldürülmesi üzerine, Amerika'da hor görülen ve devamlı ezilen siyahîler ayaklanmışlar ve birçok şehirde büyük tahribat yapmışlardır. ABD Başkanı Johnson askerleri çıkartmış ve askerlerle siyahîlerin çatışmasında yüze yakın insan ölmüş binlerce kişi yaralanmıştır".[546]

Martin Luther King'in ölümünün yarattığı kızgınlık katilin tüm çabalara rağmen bulunamaması, siyahîlerin onur mücadelesinde son derece haklı olduklarını göstermiştir. Hükümetin King'in ölümü karşısındaki tavrı siyahîler üzerinde son derece öfke yaratmış, Washington olmak üzere doksan şehirde büyük tahribat meydana gelmiştir. Binalar tahrip edilmiş, evler yakılmış, mağazalar yıkılmıştır. Yapılan bütün aramalara, rağmen Martin

[545]Schloredt V & Brown P. (1994). **Martin Luther King**, Ankara, İlk kaynak Kültür ve Sanat Ürünleri, 57.
[546]"Barışçı lider M. Luther King öldürüldü Amerika'daki Zenciler Haksızlığa Horlanmaya Karşı İsyan Etti", **Proleter Dergisi**, 15 Nisan 1968, Sayı: 6, s.15.

Luther King'in katilinin yakalanamaması tepkileri daha da artırmış, göstericiler şehirdeki yaşamı felce uğratmıştır.[547]

Binlerce insan, vitrin camlarını indirmiş, dükkânları yağmalamış ve sayısız binayı ateşe vermiştir. Amerika'daki bütün üniversitelerde gençler ayaklanmış, üniversite binaları işgal edilmiştir. Pek çok yerde sessiz yürüyüşler yapılmıştır. Göstericilere çok sert müdahalede bulunulmuştur. 24 binden fazla kişi tutuklanmış, 43 kişi yaşamını yitirmiştir. Ülkede yas ilan edilerek 5 gün sokağa çıkmak yasaklanmıştır. Bayraklar yarıya indirilmiştir. King'in ölümü tüm dünyada protesto edilmiştir. Protesto gösterileri cenaze töreninden sonra da sürmüştür. 1968 hareketinin etkisinde olan bütün ülkelerde gösteriler düzenlenmiş, pek çok yerde yürüyüşler yapılmıştır.[548]

Martin Luther King'in öldürülmesinden sonra Amerika'da Stokely Carmichael liderliğinde yeni bir siyahî hareket ortaya çıkmıştır. Amerikan siyah iktidar komitesi dünyanın dört bir yanına önemli bir bildiri göndererek savaşın yakında başlayacağını açıklamıştır. İnsanca yaşamak için her türlü mücadelenin verilmesi gerektiğini, artık ülkedeki tüm siyahların bilinçlendiğini temel haklar için azim ve kararlılık içerisinde olmaları gerektiği belirtilmiştir. Siyah iktidarın bildirisi şu şekildedir.

> Kardeşler,
>
> Birleşik devletlerin biz siyah insanları sizlere sesleniyoruz. Zulüm, nefret ve hor görülmeyle geçen yüz yıllardan sonra nihayet siyahların da insanca yaşacakları günler yaklaşmaktadır. Beyazların kuvvet ve kudretini arttırmak için uyguladıkları utanç verici usullerle bir yandan kölelerin gözyaşları taşarken bir yandan Afrika halkları çok şeyler yitirdi. Ama artık uyanıyoruz. Gerçekleri her gün biraz daha iyi görüyor daha iyi anlıyoruz. Kendi kaderimizi kendimizin tayin etmesi gerektiğini gitgide daha iyi kavrıyoruz. Amerika Birleşik Devletleri bizim efendimiz değildir. Henüz zafere ulaşmış değiliz ama sonuca her gün biraz daha yaklaşıyoruz. Liderimizi de kaderimizi de mutlaka kendimiz tayin etmek çaba ve azmindeyiz.[549]

Vietnam'da parasını, dünyadaki değerini kaybeden ABD şimdi de bir iç savaşla karşı karşıya kalmıştır. Siyahîler insan olduklarını bildirerek kendilerine karşı yürütülen insanlık dışı muameleleri defetmek için sonuna kadar mücadele edeceklerini

[547]Bulut, F. (2011). "68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XI (23), 129.
[548]Aygün, T. (2006). **Efendiliğin Reddi, Sivil İtaatsizlik**, İstanbul, Versus, 274.
[549]"Siyah İktidar Hareketi Dünya Halklarına Çağrıda Bulundu," **Ant Dergisi**, C:3, Sayı 78, s.14.

açıklamışlardır.[550] 1968 olaylarının başlangıcına sebebiyet veren nedenlerin başında Martin Luther King'in öldürülmesi, Vietnam Savaşının durdurulacağının söylenilmiş olmasına rağmen savaşın devam etmesi, askere gitmek istemeyen kitlenin her geçen gün artması ve Amerika'nın dış politikada takip ettiği yöntem üniversite gençliği arasında tepkileri artırmıştır. Tepkiler sessiz yürüyüşler, üniversite işgalleri, sükûnet içinde başlayıp dozajı artan protestolar şeklinde cereyan etmiştir.[551]

Martin Luther King'i anmak için aralarında Senatör Edward Kenndy'nin de bulunduğu binlerce siyah ve beyaz Amerikalı Tennessee Eyaleti'nin Memphis şehrinde gece düzenlenmiştir. Anma esnasında dokuz siyah genç holiganlık yaptıkları iddiasıyla tutuklanmış, bu olay yeni bir protesto hareketlerine neden olmuştur. Olaylar Amerika'nın diğer eyaletlerine de sıçramıştır. Chicago'da evlere ve iş yerlerine yangın bombaları atılmış, Michigan'ın Kalamazco ve Maryland'in Naltimore şehirlerinde de yeni olaylar patlak vermiştir. Sadece King'in öldürülmesi protesto edilmemiş birçok Amerikan şehrinde Vietnam Savaşı aleyhine gösteriler yapılmış, Amerikan emperyalizmi ve Vietnam'daki cinayetler protesto edilmiştir.[552]

1965'te Berkeley Üniversitesi'nde düşünce ve ifade hürriyeti, Vietnam Savaşı karşıtlığı, üniversitelerde reform hareketi ile 68 öğrenci olayları ortaya çıkmış, daha sonra Berkeley Üniversitesi Amerika'da meydana gelen 68 öğrenci olaylarının merkezi olmuştur. Boston, Kansas, Newark ve Detroit siyahîlerin yaşadıkları yerlerde şiddetli eylemler gerçekleştirilmiştir. Gösteriler sırasında Berkeley öğrencisinin tutuklanması, yurttaşlık hakları hareketlerini hızlandırmıştır. Olaylar Berkeley öğrencilerini siyasal haklarını elde etmeleri için kampanyalar başlatmaya sevk etmiştir. Siyahîlerin kurmuş oldukları kara panter hareketi yurttaş hakları mücadelesinde son derece etkili olmuştur.[553]

Hareketin şiddeti kuzeyden güneye doğru değişmiştir. Martin Luther King'in başkanlığında hareket eden kuzeyli siyahîler şiddet karşıtı eylemlerle seslerini duyurmaya çalışırken, Stokely Carmichael başkanlığındaki güneyli siyahîler şiddet yanlısı bir hareket takip etmiştir. Her iki hareket de temel hak ve hürriyetlerde eşitlik esasını içerdiğinden

[550]"Barışçı lider. M. Luther Kine öldürüldü Amerika'daki Zenciler Haksızlığa Horlanmaya Karşı İsyan Etti", **Proleter Dergisi**, 15 Nisan 1968, s.15.
[551]Bulut, F. (2011)."68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XI (23),130
[552]"Siyah İktidar", **Ant Dergisi,** Cilt,5, Sayı:120, 2.
[553]Kurlansky, a.g.e, 14.

Amerika'da 1968 yılı siyahîlerin yılı olarak adlandırılmıştır.[554] Irkçı uygulamalar karşısında siyahîlerin insanca yaşam talebi eylemlerin temelini oluşturmuştur. Siyahîler: "Özgürlük ihraç edilemez. Bütün insanlar özgür doğarlar; ama Amerika'da siyahîler doğar doğmaz esir düşerler" pankartlarıyla eylemler gerçekleştirmiş, siyahîler beyazlara "siyahlar da insandır engel olmayın demek için" ideolojik savaş başlamıştır.[555]

Berkeley'de özgür konuşma hareketi[556] eylemlerin yönünü tayin etmiştir. Hareketin etkin üyesi Mario Savio üniversite panolarına konu ile ilgili bilgi asmak istemiş, engellenince de direniş başlamıştır. Tüm siyasal gruplar üniversitenin kararından dönmesi için başvuruda bulunmuştur. Öğrenci direnişin artması üzerine üniversite yönetimi güvenlik güçlerini kampusa davet etmiş, polis eylemci öğrencilerden birisini tutuklamak isteyince yüzlerce öğrencinin direnişiyle karşılaşmıştır. Öğrenciler polis otosunun önüne oturarak öğrencinin götürülmesini engellemişlerdir. Polis otosunun etrafından sayıları binlere varan öğrenciler demokratik hakların önemini, yurttaşlık haklarının nasıl olması gerektiğini, hakların elde edilmesi için neler yapılması gerektiğini tartışmışlardır.[557]

Öğrenciler artık mevcut düzenin değişebileceğine inanmışlardır. Üniversitenin her kültürden, her inançtan ve her siyasal görüşten tüm öğrencileri Berkeley Özgür Konuşma Hareketi'ne katılmıştır. Öğrenciler, yurttaşlık haklarını geliştirmek, kendi eğitimleriyle ilgili söz hakkına sahip olabilmek, kendisini ifade edebilmek için bu hareketin içinde yer almışlardır. Alınan kararların kolektif olması, kamuoyu tarafından benimsenmesi, temel ihtiyaçlara yönelik olması harekette başarı sağlamıştır. 1964 Eylülünde Berkeley Üniversitesi'nde başlayan özgür düşünce hareketi, ülke genelinde protesto gösterilerinin başlamasına da öncülük etmiştir.[558]

Özgür düşünce hareketi Berkeley Üniversitesi kampüsünde gerçekleşen uzun soluklu bir öğrenci hareketi olmuştur. Harekete, Mario Savio ile birlikte Jack Weinberg, Michael Rossman, George Barton, Brian Turner, Bettina Aptheker, Steve Weissman, Michael Teal, Art Goldberg, Jackie Goldberg katılmışlardır. Hareket, Amerikan toplumunun adaletsiz olduğunu vurgulamış, yönetim biçimi eleştirmiştir. Berkeley

[554]Ünlü, B.(2019). **Stokely Carmichael Siyah İktidarı**, Ankara, Dipnot Yayınları, 17.
[555]"Stokely Carmichael, Karaderiliyim Öyleyse Varım", **Ant Dergisi,** Cilt:7,Sayı:68, 1968, s.7.
[556]Free Speech Movement
[557]Önkibar, E. (2019). "Dünya Sistemi Teorisi Üzerinden 1960 80 Yılları Arasındaki Toplumsal Hareketleri Okumak: Fransa ve Türkiye Örneği", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 53.
[558]Özsevgeç, Y. (2017). "Postmodernizm Üzerine", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10 (54), 137.

Üniversitesi öğrenci olayları Joan Baez'in şarkıları eşliğinde devam etmiş ve üniversite işgal edilmiştir. Öğrencilerin ayaklanması üniversite yönetimini endişeye sevk etmiş ve üniversite yönetimi polisi devreye sokmuştur. Polisin öğrencilere oldukça sert müdahalede bulunması, bazı öğrencilerin tutuklanması ve kampüsün tüm alanının polis ve askerler tarafından işgal edilmesi sonucunda olaylar liselere kadar yayılmıştır.[559]

Asistanların da katıldığı öğrenci boykotunda zafer eylemcilerin olmuştur. Öğrenci taleplerinin kabulünden sonra öğrenci lideri Mario Savio FSM[560]'nin amacına ulaştığını, misyonunu tamamladığını belirterek FSM hareketini fesih ettiğini bildirmiştir. Hareket kısa sürede etkisini göstermiş, öğrencilerin bu düzeni değiştirebileceğine olan inancı Amerikan 68 hareketinin yönünü belirlemiştir. Olaylar daha sonra Columbia Üniversitesine sıçramıştır. Columbia Üniversitesi Amerika'nın üst düzey halkının çocuklarının okuduğu bir üniversite olmasına rağmen tüm Amerikan toplumunda eşitlik, özgürlük, demokrasi herkese eğitim imkânı tanınması için eylemlerde bulunmuştur.[561]

Başkan Johnson'ın protestolara rağmen Vietnam Savaşı'nı sürdürmeye devam etmiş, bunun üzerine savaş karşıtları "savaşı durdurma ve Pentagon'a yürüyüş" etkinliğini başlatmıştır. Gösteri sırasında askere alınma kâğıtları yakılmış, askere gitmek reddedilmiştir. Protestolara karşı Wisconsin Üniversitesi kampüsünde bulunan napalm üreticisi Dow kimya boykot edilmiştir. Olaylara müdahale eden polislerle göstericiler arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Olaylar kısa sürede California Üniversitesine sıçramıştır. California'lı öğrenciler 15 Ekim 1967'de Oakland askerlik şubesini işgal etmiştir. Polis olayların büyümesi üzerine göstericilerin üstüne göz yaşartıcı gaz bombası atmış, bu durum polisle öğrenciler arasındaki çatışmaları derinleştirmiştir.[562]

[559]Özdemirci, E. G.(2012), "Ortak Bellek ve Sinema: 1990 Sonrası Fransız ve Amerikan Sinemasında 68 Kuşağı Nostaljisi", (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 111.
[560] Free Speech Movement-Özgür düşünce hareketi
[561]Sandıkçıoğlu, İ. (1969) "Amerika'da Öğrenci Olayları", **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de)**", Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 142.
[562]Perinçek, S. C.(2016) "Çitlerin Üstünde Debelenen İnek: Amerika'nın Vietnam Savaşı Politikası", **Teori Dergisi,** 72.

Resim 2.11. Pentagon yürüyüşü.

Pentagon yürüyüşüne çok sayıda Amerikalı ünlü sanatçı ve aydın katılmış ve haklarında cezai işlem başlatılmıştır. Joan Baez, Kkay Boyl ve şair Lawrence Perlingetti protesto gösterisi yüzünden tevkif edilerek aynı gün çeşitli hapis cezalarına mahkûm edilmişlerdir. Vietnam'daki Amerikan vahşetinin son bulması talebiyle gösterilerde bulunan tutuklulara hiçbir hak tanınmamış, ziyaretçi kabul etmek, mektup yazmak, gazete ve kitap okumak gibi en doğal haklardan bile mahrum kılınmışlardır. Bu durum kamuoyunun oldukça tepkisine neden olmuş, 50 bin seçmen Perlingetti'nin kitapçı dükkânı önünde açılan bir büroda kendini savaş aleyhtarı olarak tescil ettirmiştir. Bu durumu kamuoyunu şimdiye kadar rastlanmamış bir şekilde alarma geçirmiştir.[563]

Vietnam Savaşı'nı protesto eden göstericilere Amerikan askerlerinin saldırması göstericileri sindirmemiş, bilakis Nikson'un harpçi politikasını protesto eden ilericiler, demokratlar ve sosyalistler ülkenin her yanına yayılmıştır. Bunun üzerine hükümet ilericilere karşı korkunç bir teröre girişmiştir. Özellikle Washington'da 28 bin ağır silahlı polis Vietnam'da savaş tecrübesi edinmiş askeri ve paraşütçü birlikler yürüyüş yapan harp aleyhtarlarına canavarca saldırmıştır. Nikson'un harpçi politikasının tamamen uşağı haline gelen Amerikan mahkemeleri saatle 20 tutuklu mitingcinin davasına bakmış ve keyfi şekilde cezalar vermiştir.[564]

Göstericiler ertesi gün "21 Ekimde 1967'de" 35.000 kişi ABD'nin ordusunun karargâhı olan Pentagon'a yürümüştür. Amerikan tarihinin en yoğun katılımlı protesto gösterisi olmuştur. Ayrıca 2.500 kolluğun görev aldığı protesto mitingi güvenlik gücü

[563]"Amerika'da Aydın Kırımı", **Köln İşçi Postası**, 4(5), 1968, s.5.
[564]"Amerika'da Terör: Amerikan Askerleri, Vietnam Harbini Protesto Eden Amerikalı Barışsever Yürüyüşçülere Saldırıyor," **Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 32, 1971, s.8.

oranında da tarihe geçmiştir. Polis her yerde hatlar, barikatlar oluşturmuştur. Göstericiler zaman zaman polis hatlarını kırabilmiştir. Polisle göstericiler arasında muazzam bir çatışma yaşanmış, göstericiler kolluğun kendilerine yönelttiği namluya çiçekler takarak karşılık vermişlerdir. Bu sebeple tarihe çiçek çocuklar olarak geçmişlerdir. Şarkılarıyla Joan Baez göstericilere eşlik etmiş, yaklaşık 750,00 kişi hep bir ağızdan barış diye bağırmıştır. Polis pek çok göstericiyi darp etmiş, pek çoğunu tutuklamıştır.[565]

Columbia Üniversitesindeki gösterilerin bir başka nedeni Columbia'nın arazisinin bir kısmının siyahîlerin yerleşim yeri olan Harlem'de bulunması, sosyo-ekonomik durumlarının oldukça yüksek olduğu Columbia Üniversitesi öğrencileri ile Harlem'de ikamet edenler arasındaki sınıf çatışmalarıdır. Üniversiteye yapılması planlanan spor salonunun sadece üniversite öğrenci için olması ve spor salonunun Harlem yönünde olması ırkçılık yapıldığı ileri sürülerek gösterilerin başlamasına neden olmuştur.[566] Spor salonu inşasının durdurulması için bir hareketlenme başlamış ve inşaatın durdurulması için çok sayıda gösteri gerçekleştirilmiştir. Harlem spor kompleksi öğrenciler tarafından işgal edilmiştir. İnşaatı engellemek için öğrenciler iş makinelerinin üzerine atlamış, hareketin ivmesi kısa sürede yayılmıştır. Zaten bir kıvılcım bekleyen savaş karşıtı öğrenciler, dersleri boykot etmiş ve bir günlük derslere girmeme kararı almışlardır.[567]

Resim 2.12.S.D.S. gösterisi.

[565] Selek, P. (2004). **Barışamadık,** İstanbul, İthaki Yayınları,259.
[566]"Amerika'da Terör: Amerikan Askerleri, Vietnam Harbini Protesto Eden Amerikalı Barışsever Yürüyüşçülere Saldırıyor," **Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 32, 1971, s.8.
[567]Sandıkçıoğlu, İ. (1969)."Birleşik Amerika'daki Öğrenci Hareketleri: Columbia Üniversitesindeki Son Olayları,"**1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim ve Araştırmaları Enstitüsü, 142.

Savaş karşıtı gösteriler SDS[568] öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. SDS, 1962'de Carl Oglesby tarafından sosyalist öğrencilerin katımı ile Michigan'da kurulmuştur. SDS birkaç farklı hareketin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. 1965 ve 1968 yılları arasında SDS Amerika'nın en geniş alana yayılan öğrenci hareketi olmuştur. SDS aynı zamanda toplantıları karşılıklı istişarelerle gerçekleştirerek toplumsal konular hakkında ortak kararlar alması bakımından Amerika'nın en örgütlü hareketi olmuştur.[569] Devletin Vietnam'daki savaşa göndereceği askerlerle ilgili gençlerin fikrini alması gerektiğini savunmuştur. Banliyöde yaşayan halkın eğitilmesi ve temel haklarının bilinmesi için çaba göstermiştir. Fakat SDS devrimci işçi örgütünü, siyahîleri, gençlik yapılanmalarını bir çatı altında toplayamadığından kendini ideolojik bir hareket gibi ifade edememiştir.[570]

Hükümetin Vietnam'a uçak gemisi sevk etme kararı; kamuoyunda Vietnam'ın haksız yere işgal edildiği, ABD askerlerinin hayatlarını boşuna kaybettiği inancını yaratmış, "kime karşı harp ediyoruz" söylemleri dile getirilmiştir. Vietnam'a asker gönderilmesi kararı üniversite gençliğinin tepkilerine neden olmuştur. Vietnam'daki harbe karşı vicdani ret hareketi başlatılmıştır. Protesto gösterilerine polisin müdahil olmasıyla çok sayıda yaralama ve gözaltı meydana gelmiş, polis şiddeti ABD tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. 68 hareketi devlet eliyle genişletilmiş, hükümetin sert tedbirlerine rağmen öğrenci eylemleri aralıksız devam etmiş, savaş karşıtı gösteriler milyonlara ulaşmış, harekete olan sempati her geçen gün artmıştır.[571]

Savaş karşıtlığı askerler arasında giderek büyümüş, savaşı protesto etmek için subayların emirlerini reddetmiş ve subaylara karşı suikast düzenlemişlerdir. Bunun üzerine savaş karşıtları askeri cezaevlerinde yargılanmaya başlamıştır. Demokrat Parti kongresinin düzenlendiği 26 Ağustos 1969'da savaş karşıtları tarafından protesto mitingi hazırlanmış, göstericiler Lincoln Parktan amfi tiyatro'ya kadar yürümek istemişler, fakat Chicago belediye başkanı Richard Daley buna izin vermemiştir.[572] Richard Daley protestoların sona ermesi için her türlü şiddete başvurmuş, göstericiler Lincoln Parkta eylemlerine başlamış, polisle göstericiler arasında oldukça sert çatışmalar meydana gelmiştir. Çok sayıda

[568]Students for a Democratic Society- Demokratik toplum derneği
[569]"Amerikan Askerleri Harbe Karşı" **Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 44, 1971, s.8.
[570]Çorlu, A. B. (2018) "ABD Bağlamında 1968: Genel Temalar, Toplumsal Dinamikler ve Temel Sorular", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı:293, 27.
[571]Gazı, M. A. (2020). "Vietnam-Amerika Savaşı'nda ABD'ye Yönelik Propaganda Amaçlı Vietnam Radyo Yayıncılığı: Hanoi Hannah'nın Radyo Yayınları Üzerine Bir İnceleme", **TRT Akademi Dergisi,** 05 (09), 2020, 214.
[572]**1968 Devrim Plajı .**(2013). Der: Halil Gökhan, İstanbul, Kafe Kültür, 8-10.

gösterici tutuklanırken pek çok polis de yaralanmıştır. Polis şiddetinin görsel ve yazılı basında yer alması, eleştirilmesi, Kongrede Richard Nixon'ın başkan seçilmesi toplumu oldukça kutuplaştırmıştır.[573]

Nixon başkanlığa geldiğinde ABD, Vietnam savaşının en zorlu sürecinde, kara panterler ülkenin her tarafında polisle çatışmakta ve devrimci gücün verdiği heyecanla öğrenciler işçilerle birlik olmaya başlamıştır. ABD'nin cumhuriyetçi başkanı Richard Nixon radikal hareketleri ezmeye kararlı olduğu için bu konuda tedbirler almış ve döneminde normal şartlarda dış tehditlere karşı başvurulan olağanüstü yetkileri öğrencilere karşı kullanılmıştır. CIA ve FBI' de çalışan iki görevliyi siyah ve beyaz hareketin içine muhbir olarak yerleştirmiştir. SDS'li Tom Hayden, Yippi Abbie Hoffman ve Kara panter Bobby Seale hakkında cezai işlem başlatılmış, üyelerin bir kısmı tutuklanmış, bazıları da suikasta kurban gitmiştir.[574]

Hükümetin göstericilerin savaşı durdurun talebini yok sayarak Kamboçya'ya asker göndermeye devam etmesi, ABD'nin uluslararası hukuku çiğnemesi, Amerikan kampuslarında dehşetle karşılanmıştır. Öğrencilerle polis arasında yaşanan gerilim nedeniyle dört öğrenci polis kurşunuyla yaşamını yitirmiştir. Ülkenin her yerinde öğrenciler ayaklanmıştır. Dört milyona yakın Amerikalı öğrenci boykota gitmiştir. Dokuz yüze yakın üniversite kapatılmış, olayları yatıştırmak için askeri birlikler göreve getirilmiştir.[575] Wisconsin Üniversitesinde Sokak çatışmaları haftalarca devam etmiştir. Polis göz yaşartıcı bombaları, gaz bombalarını kampus binasına atmıştır. Buna karşılık öğrenciler de okulun perdelerini, eşyaları yakıp yıkmıştır. Olayların California Üniversitesine sıçraması üzerine üniversite tatil edilmiştir. Bunun üzerine öğrenciler eylemlerini üniversite dışına taşımışlardır. Sokak gösterileri tüm şehre yayılmıştır.[576]

16 Mart 1968 My Lai'de ABD askerlerinin yüzlerce silahsız sivili öldürmesi tepkileri derinleştirmiş, yüz binlerce insanın katıldığı "savaşa hayır" yürüyüşleri dalga dalga tüm ülkeye yayılmıştır. 15 Ekim 1969'da milyonlar Vietnam Savaşı'nı durdurmak için sokağa çıkmış ve beyaz sarayı kuşatmışlardır. Beyaz sarayın önünde sekiz saat süren

[573]Gürbüz, M. V. (2009) **Soğuk Savaşın Kaynama Noktası Vietnam Savaşı ve ABD**, Ankara, Kent Kitap, 221.
[574]Altay, Ö. (2017), "ABD Anayasal Düzeni Üzerinde Emperyal Başkanlık Gölgesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:132,332.
[575]Çorlu, A. (2018) ABD Bağlamında 1968:Genel Temalar, Toplumsal Dinamikler ve Temel Sorular, Toplumsal Tarih, 68 Özel Sayısı: 293, 30.
[576]Gürses, F. (2018). "Demokratik Toplum ve Araştırmacı Gazetecilik: Amerika Birleşik Devletleri'nden Örnekler", e-**Kurgu Dergisi,** 26 (3), 196.

gösteri esnasında Amerikan polisleri, silah kullanarak yüzlerce kişiyi yaralamış, binlerce kişiyi de tutuklamıştır. Amerika'nın diğer büyük şehirlerinde yapılan gösterilerde polis savaş aleyhtarı halkı güçlükle dağıtmıştır. Polis şiddetine rağmen gösteriler sona ermemiş, olanca şiddetiyle devam etmiştir.[577]

23 Nisan 1968'de tüm ülkede üniversite işgalleri başlamış, işgaller nedeniyle güvenlik tedbirini artırılmıştır. 30 Nisan'da polis baskınıyla 132 öğrenci, 4 öğretim üyesi ve 12 polis yaralanmış, 700'den fazla öğrenci tutuklanmıştır. O güne kadar yapılan en yüksek oranda tutuklama gerçekleşmiştir. Rektörün bu tavrı bazı öğretim üyeleri tarafından kınanarak istifası istenmiştir.[578] Polis şiddetine rağmen Columbia Üniversitesinde sular durulmamıştır. Polisin şiddetine karşı öğrenciler de barikatlar kurarak karşılık vermiştir. 17-22 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşen eylemlerde yine yüzlerce öğrenci tutuklanmış, onlarca öğrenci yaralanmıştır.[579]

Columbia Üniversitesi yurtlarında kalan öğrenciler oturma eylemine başlamıştır. Polisin sert müdahalesiyle karşılan öğrencilerin bir kısmı tutuklanmış, bir kısmı yaralanmış, bir kısmı hakkında da idari kovuşturma kararı alınmıştır. İdari soruşturma sonucunda beş öğrencinin üniversiteden kaydı silinmiştir. Bunun üzerine öğrenciler Hamilton Binasını işgal etmiştir.[580] Rektörlük tarafından çağrılan güvenlik güçleri öğrencilere sert bir şekilde müdahalede bulunmuş, yaşanan arbedede çok sayıda polis ve öğrenci yaralanmıştır. Olayların kontrolde çıkması üzerine üniversite yönetimi öğrencilerle uzlaşma yollarını aramış, öğrencilerin talebi üzerine dekan görevinden alınmış ve genel af ilanı kabul edilmiştir.[581]

Columbia Üniversitesindeki olaylar kısa sürede diğer üniversiteleri de etkilemiş, ülkenin her yanında binlerce insan ayaklanmış ve New York'taki fen lisesinde göstericilerle polis arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Bir kız çocuğu hastaneye kaldırılmış, Hunter Koleji'nde üç kişi ciddi bir biçimde yaralanmıştır. Bernard Koleji'nde başlayan hareketlenme rektörlüğü tedbir almaya sevk etmiş ve üniversite yönetimi bildiriler hazırlatarak Columbia Üniversitesindeki öğrencilerin eylemlerinde haksız olduklarını belirtmiştir.[582] Bu bildiriler Bernard kolejindeki öğrencileri harekete geçirmiş

[577]"Amerika'da,"**Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 59, 1972, s.8.
[578]Kurlansky, a.g.e.114.
[579] "Yine İşgal," **Ant Dergisi,** C:3, Sayı 74, s.13
[580] Fraser, a.g.e,113.
[581]Gürbüz, a.g.e, 215.
[582]"Amerika'da, "**Kurtuluş Dergisi,** Sayı: 59, 1972, s.8.

ve eğitim sisteminde modernleşme, sınav tarih ve saatlerinin belirlenmesinde öğrencilerin görüşlerinin alınması, öğrencilerin ders kredisi seçiminde kısıtlanmaması, kız öğrencilerin de erkek öğrenciler gibi rahat hareket edebilmesi gibi taleplerde bulunmuşlardır.[583]

Columbia Üniversitesinin Harlem'e bakan yönünde yapılmak istenen spor salonu inşasını engellemek için 23 Haziran 1968'de üniversitenin Hamilton binası siyahîler tarafından işgal edilmiştir. İşgallere öğrencilerin dışında grupların katılması üzerine üniversitede güvenlik tedbirleri artırılmıştır. Olayların kontrolden çıkması üzerine polis ve göstericiler arasında çatışmalar meydana gelmiş, demokratik yöntemle amaçlarına ulaşamayacaklarını düşünen gençler silahlı mücadele ile bu işin halledileceğine inanmaya başlamışlardır. Özellikle Vietnam, Çin Kültür Devrimi, Küba ve Paris öğrenci olayları Amerikan gençliğini heyecanlandırmış, olaylar örnek alınmıştır.[584]

ABD'de sisteme aykırı hareketleriyle dikkat çeken, Amerikan gençliği arasında farklı giyim tarzlarıyla, Uzakdoğu felsefesini ilke edinen, her türlü kuralları reddeden hippiler[585] ile hippilerle benzeri tarzda olup ama toplumsal duyarlılıkta daha aktif olan Yippi[586]ler gibi iki farklı grup da öğrenci eylemlerinde yer almıştır.[587] Hippilik, daha çok Güzel Sanatlar Üniversitesinde okuyan öğrenciler arasında yaygınlık kazanmış, cinsel özgürlük, üniversitelerde uyuşturucu kullanımı, gelenekselleşmiş yaşam tarzının reddi, yurt giriş çıkış saatlerinin kaldırılması, kıyafet serbestliğinin tanınması, sınav saatlerinin

[583]Kurlansky, a.g.e. 279.
[584]Mater, a.g.e. 337.
[585]Hippiler hiçbir konuda sınır tanımayan, tüm otoriteyi reddeden, sade bir yaşam tarzını savunan, düşünce ve ifade hürriyetinin kısıtlanamayacağını belirten özgürlükçü bir harekettir. Komünizmi ve faşizmi reddeden, özgürlüğü ancak bireyin kendisinin başarabileceğine inanılan bir yaşam tarzını savunmuşlardır. Hippilerin herhangi bir siyasal parti veya da hareketle ilişkileri yoktur. Uyuşturucu, müzik ve cinsellik hippi kültürünün temelini oluşturmuştur. Vietnam Savaşı karşılığıyla anti-militarist bir akım olan hippi hareketinin, ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasında kuşak çatışmasının mevcudiyeti ve boyutları olarak gösterilmiştir.(bkz: Ertürk, N.(2018) "Gençlik Alt kültürlerine Ait Giyimlerin Gösterge Bilimsel İncelenişi," **Vocational Education Dergisi**, 13 (2),15.)
[586]1968 yılında San Francisco'da kurulan ve hippilerin barış ve kardeşlik havası içinde yaratmaya çalıştıkları düzen değişikliğini, kaba kuvvetle gerçekleştirme yolunu seçmişlerdir. Kara panter partisi (black panthers) ve Vietnam ulusal kurtuluş cephesi (Viet Kong) ile aynı paralelde gösteri ve tahrip hareketleri yapan bir örgüt.(Featherstone, M.(1996). **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı yay, İstanbul, 70.)
[587]Uçan, B. (2016)."Kedi Fritz Çizgi Karakteri Üzerinden 1960'lar Amerika Birleşik Devletleri Sanat Ortamında Hippi Hareketi ve Günümüzdeki Yansımaları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 9 (42), 2064.

öğrencilere danışılarak alınması ve üniversite yönetiminde söz sahibi olma taleplerinde bulunmuşlardır.[588]

Hippilerin talepleri dönemin basınında oldukça yer etmiş, talepler Ronald Regan'ın tepkisini çekmiştir. Regan, hippilerin kampusta kanun ve düzenin temsilcisi olan polise saldırdıklarını ve ahlak dışı davrandıklarını belirtmiştir. Hippilik özgürlükçü hareketlerin en etkili olduğu Barnard Üniversitesinde ortaya çıkmış, gerçekleşen cinsel devrim hareketi dönemin gençleri arasında oldukça ses getirmiştir.[589] Barnard Üniversitesi sanat tarihi öğrenci Linda LeClair'in erkek arkadaşıyla aynı evde kalması Barnard Üniversitesi yönetimi tarafından tepkiyle karşılanmış ve Linda LeClair'in kaydı silinmiştir. Bu durum yoğun protestolara sebep olmuştur. Protestolara rağmen geri atmayan üniversite yönetimi olayı ahlaksızlık ve toplumsal değerleri tehdit olarak değerlendirmiştir.[590]

Berkeley Üniversitesi'nden sonra hippi hareketi San Francisco Üniversitesinde de başlamıştır. Hippi hareketi savaş karşıtı protestolarla ve Kennedy suikastı sonrası büyümüştür. Hippi hareketini benimseyen gençler toplumsal eşitlik inancıyla hareket ederek halk adına karar verme yetkisinin yöneticilerde değil halkın bizzat kendisinde olması gerektiğini savunmuştur. Halkın üstünde yetkili bir mekanizmanın varlığını reddetmişlerdir. İnsan ilişkilerinde tüm normların varlığını reddetmiş, samimiyet vurgusu yapmışlardır. Geleneksel olan her türlü değere karşı çıkmışlardır. Toplumsal ilişkilerin demokratik, eşitlikçi, kişisel ilişkilerin ön planda olduğu, kanun önünde tüm bireylerin eşit olduğu bir yapıyı tasavvur etmişlerdir. Sistem karşıtı hippiler toplum tarafından kabul görmemişlerdir.[591]

Devlet baskısını oldukça yoğun hisseden hippiler bu yüzden radikal öğrenci grupları ile bir araya gelmiş, Sinclair ve Detroit'deki radikal hippilerle rock'n rolcüler, beyaz panter partisini kurmuşlardır. Kara panterlerden[592] etkilendiklerinden onlarla diyalog

[588]Özdemirci, E. G. (2012). Ortak Bellek ve Sinema: 1990 Sonrası Fransız ve Amerikan Sinemasında 68 Kuşağı Nostaljisi, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 30

[589]Kurlansky, a.g.e, 262.

[590] Özdemirci, a.g.e, 85.

[591]Günel, C.(2014). "Hippi Hareketi, Avrupa Çalışmaları Merkezi Bülteni," **Toplumsal Hareketleri,** Sayı:2, 27.

[592]Kara panterler Partisi 1966'da Oakland, California'da, Huey P. Newton ve Bobby Seale tarafından kurulmuştur. Amerika'daki varoş semtlerinde örgütlenilmiştir. Kara panter hareketi ABD'deki Afrika halkının ulusal özgürlüğünü savunmuş ve üyelerini siyahîlerle sınırlamıştır. Sosyalizmi savunmuştur. Siyahîlerin temel haklarını kazanmaları ve onların bilinçlendirilmeleri için programlar hazırlamıştır.(bkz Sarah Caunes, H. Kiraz Özdoğan,"1960'larda Etnik/Sosyalist Hareket Olarak Kara Panter Partisi (1966-1973)," **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı:12, 2015, s.168.)

halinde olmuşlardır. Jean Seberg, Donald Sutherland, Marlon Brando, Jon Voight, Jane Fonda gibi popüler sanatçılardan maddi ve manevi destek almışlardır. Uyuşturucunun oldukça rahat kullanıldığı hareket polis baskısı yüzünden sekteye uğramıştır. California Üniversitesinde hippilerle polis arasında şiddetli bir çatışma yaşanmış, çatışma neticesinde bir öğrenci yaşamını yitirmiş, parti kurucu Sinclair tutuklanmıştır.[593]

1965'te Malcom X'in öldürülmesi kara panterlerin protesto yöntemlerini değiştirmiştir. Kara Panterler, kentlerde ayaklanmalara ve şehirlerde yerleşik düzeni tehdit eden eylemlere başlamışlardır. Kara Panterlerle polis arasında çatışmalar başlamıştır. Kaliforniya, New York ve Chicago'da meydana gelen silahlı çatışma nedeniyle bir polis öldürülmüştür. Polisin öldürülmesinden sorumlu tutulan örgüt lideri Newton, tutuklanmıştır. Newton tutuklanmasıyla Kara Panter hareketi siyahlar arasında taraftarlığını kaybetmeye başlamıştır. 1960'ların sonlarında başlayan Kara Panter hareketi, 1970'lerin başına kadar devam etmiştir.[594]

Amerikan gençlik hareketlerinde ortaya çıkan bir başka grup da kadın eylemcilerdir. Örgüt liderleri Casey Hayden ve Mary King cinsiyet ve kask başlıklı bir bildiri yayınlamış ve kadın çalışma grubunu kurmuşlardır. Böylece kadın hareketinin başlamasına ön ayak olmuşlardır. 1968 senesinde yüzlerce radikal kadın ilk feminist protestoyu gerçekleştirmiş, aynı sene düzenlenen güzellik yarışmasını protesto[595] etmişlerdir. Protestocular güzellik yarışmasının aynı zamanda ırkçı nitelikler taşıdığını söyleyerek hiçbir siyahın şimdiye kadar Amerikan güzeli olmadığını ifade etmişlerdir. [596]

Temel insan haklarına dair hareketler Harward, Michigan, Cornell Üniversitelerinde doğmuştur. Bu üniversitelerde eylemler siyahîlerin başvurularının kabul edilmemesi üzerine başlamış, ders programlarına Afro-Amerikan çalışmalarının eklenmesi için eylemler yapılmıştır. Cornell Üniversitesindeki boykotlara silahlı eylemler de dâhil olmuştur. Beyazlar siyahîleri polis şiddetine karşı muhafaza etmiştir. Bu durum ırklar arasındaki birliği kuvvetlendirmiştir. Berkeley ve California Üniversitesi yönetimi devlet baskısıyla öğrenci birliğine karşı oldukça sert tedbirler almış, 1966'dan sonra ilk kez

[593]Davis, A. (2008). **Eğer Şafakta Gelirlerse**, Çev: Hamit Bozak, İstanbul, Agora Kitaplığı, 117-118.
[594]Acoli, S. (1998).“Kara Panter Partisi” **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, 1998, s.116-118.
[595]Protestocu kadınlar gerçekçi olmayan güzellik algısıyla kadınların baskı altına alındığını, yarışmadaki kadınlar üzerinden tüm kadınlara zarar verildiğini tamamen erkeklerin fantezileri üzerinden tanımlanan ve kadınları kategorilere ayıran anlayışı istemediklerini belirtmişlerdir.(22 Ağustos 1968, New York Redstocks Arhives)
[596]Beşir, F. (2018) “Kadın Kurtuluş Hareketinin 68'i,” **Toplumsal Tarih Dergisi,** Sayı:293,37.

öğrenciler arasında ırksal birlik sağlanmıştır. Öğrenciler kurulu düzenin baskısına karşı ırklar arası işbirliği yaparak karşılık vermiştir.[597]

San Francisco, ABD'nin etnik açıdan en zengin yerleşim yerlerinden birisidir. Öğrencilerin çok büyük bir kısmı işçi ailesine ve siyahîlere mensuptur. Yaşanan kültürel ve etnik çatışmalardan dolayı öğrenci ve öğretim görevlileri 6 Kasım 1968 tarihinde eylemlere başlamıştır. Öğrenciler okullarında ırka dayalı ayrımcılığa son verilmesi için rektörlük binasında oturma eylemi düzenlemiştir. Göstericilerle polis arasında meydana gelen olaylar San Francisco State College'a sıçramış, burada etnik çatışmalar yaşanmıştır.[598] Altı siyah öğrencinin tutuklanmasıyla San Francisco State College'daki idari binasında protesto gösterileri başlamıştır. Yaşanan çatışmalar nedeniyle üniversite yönetimi okulu tatil etmiştir. Uzun süre devam eden protesto gösterilerinden sonra üniversite yönetimi öğrencilerin taleplerini kabul ederek 6 Ocak 1969 tarihinde siyah çalışma grubunun kurulmasına izin vermiştir.[599]

Artık üniversitelerde etnik unsur sorunu giderilmek istenmiş, kolektif bir şekilde etniklerin hakları savunulmuştur. Etnik kimliklerin tanınması için bülten hazırlanmıştır. Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri tarafından hazırlanan bültenler afişlerle resmedilmiş, üniversitelerin panolarına yapıştırılmıştır. Karşıt görüşlü öğrencilerin afişleri yırtması üzerine öğrenciler arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Polis, müdahalede gecikmemiş, oldukça yoğun öğrenci tutuklaması gerçekleştirilmiştir.[600] Mahkemeye çıkarılan gençler siyasal suçlu ilan edilerek hapisle cezalandırılmışlardır. Çetin mücadeleler sonucunda kazanan öğrenciler olmuştur. Siyahî öğrenciler pek çok üniversite programına kabul edilmişlerdir. Boykot birlikten kuvvet doğacağını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bütün bu barışçıl direnme eylemleri Mississippi, Kuzey ve Güney Karolina, Georgia ve Tennessee gibi yerlere de yayılmıştır.[601]

Amerikalı işçilerin göçmenlerden meydana gelmesi ve aralarında organik bir bağın yeteri kadar kurulamaması öğrenci eylemlerinde işçilerin katılımını azaltmıştır. 1950'li yıllarda işçiler değişen dünya koşullarında önemli kazanımlar elde etmiş, 1960'lı yılların sendikal hakları kabul edilen Amerikalı işçiler 1968 olaylarında dünyadaki diğer

[597]Fraser, a.g. e.330.
[598]"Amerikan Askerleri Harbe Karşı" **Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 44, 1971, s.8.
[599]Tarık Ali. (2018) "Ne oldu Bütün O Öfkeye", Çev: Züleyha Keskin, **Ayrıntı Dergisi**, Sayı:26, 33.
[600]Kurlansky, a.g.e, 300.
[601]Alexander, R. P. (1968),"Amerika'daki Zencilerin Başkaldırısı", Çev. Tuncer Karamustafaoğlu, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Bankacılık Enstitüsü Dergisi,** 25 (3), 105.

emsallerinde olduğu düzeyde işçi ve öğrenci dayanışmasına girişmemişlerdir.[602] ABD'deki işçiler yoğun olarak Vietnam Savaşı karşıtı eylemlere ve Martin Luther King'in Tenesse'de düzenlediği sivil haklar hareketine katılmışlardır. Nikson'un işçi ücretlerini dondurup, fiyatları artırması, grevi yasaklaması işçi sınıfını direnişe geçirmiş, yüz binlerce maden ve liman işçisi greve gitmiştir. İki haftadan fazla süreyle hiçbir Amerikan limanında yükleme ve boşaltma yapılmamıştır.[603]

Eylemlere katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu orta tabakan yâda üst tabakadan gelen sosyo-ekonomik durumları yerinde olan, liberal, Protestan ve Musevi kökenli ailelerden gelmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sosyal bilimlerde okuyan hümanist değerlere sahip, merhametli, bağımsız düşünebilen sorumluluk sahibi kimselerdir. Protestocu gençler haklarını savundukları kitlerin kendileri gibi iyi yaşam sürmesi için çaba sarf etmişlerdir.[604] Amerika'daki mevcut ırkların kanun karşısında eşitliğini savunmuşlar, bunun için protesto, gösteri ve yürüyüşler düzenleyerek otokratik yönetime karşı tutum sergilemiş, bunu da halkla birlikte yapmaya gayret etmişlerdir. Vietnam'daki Savaşa tepkilerle başlayan ırksal ayrımcılığa, cinsler arasındaki eşitsizliğe ve geleneksel değerlere karşı bir protesto hareketi gerçekleştirmişlerdir.[605]

Öğrenciler, kendilerini yok sayan üniversite yönetimi sorgulamışlar, merkezi yönetim anlayışını reddetmişler ve SDS[606] etrafında birleşmişlerdir. SDS özgür üniversite projesini hayata geçirmek için çaba sarf etmiş, varoluşçuluk felsefesinin hâkim olduğu harekette öğrencilerin en büyük talebi düşünce ve ifade hürriyetine sahip olabilme, kendini ifade edebilme ve Amerikan solunun tekrardan canlanmasını olmuştur. Her türlü kısıtlamaya karşı bir hareket olarak varlık göstermiş ve mücadele vermişlerdir. Var olabilme mücadelesinde soğuk savaş döneminin yerleşmiş ideolojisi olan McCarthyizm karşında çok ciddi bir zafer kazanamamışlardır.[607]

Toplumun yalnızca belli kesimlerinden destek alan öğrenciler, sistemi belli bir noktaya kadar eleştirebilmiştir. Devleti etkinlikleriyle rahatsız edebilmiş; fakat mevcut düzenin değişmesini sağlayamamıştır. Amerikan öğrenci hareketi siyasal gerilimi artırmış

[602]Beşir, F. (2018). "Kadın Kurtuluş Hareketinin 68'i," **Toplumsal Tarih Dergisi,** Sayı:293,37
[603]Çorlu, a.g.m, 26.
[604]"Amerikan Askerleri Harbe Karşı" **Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 44, 1971, s.8.
[605]Gögüş, M. (1968)."Amerika'da öğrenci Hareketleri," **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de)**" Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Enstitüsü, 163.
[606]Students for a Democratic Society (Demokratik Toplum İçin Öğrenciler)
[607]Gürbüz, a.g.e,213.

ama toplumsal tabakaları harekete geçirememiştir. İşçilerle toplumsal dönüşümü sağlayacak birliktelik kurulamamıştır. Hareketin oluşumundaki farklılık özellikle ırksal farklılık gençler arasında birleşmeyi engellemiştir.[608] 1970 Mayısında son bulan Amerikan gençlik eylemlerinde 14 öğrenci yaşamını yitirmiş, çok sayıda yaralanma ve gözaltı meydana gelmiştir. Devletin daha geniş alanlara müdahale etmesiyle birlikte yeni çatışma biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hareketin içinde yeni bir kitle kültürünün doğmasıyla birlikte hareketin söz sahiplerini tanıma, onların isteklerini karşılama ve toplumdaki vatandaşlık algısının yeniden ele almasını zorunlu hale getirmiştir.[609]

2.2.2. Arjantin

Arjantin'de 68 öğrenci olayları ülkede gerçekleştirilen darbeden sonra meydana gelen sosyal, siyasal ve ekonomik koşullara duyulan tepkiden dolayı ortaya çıkmıştır. Arjantin tarihi boyunca sayısız askeri darbeye uğramasına rağmen 1966 darbesi ülkede daha kalıcı bir hasar bırakmıştır. Askerin uzun bir süre yönetimde kalması, iktidarı sivillere devretmekte istekli olmaması ve demokrasinin askıya alınması tepkilere neden olmuştur. Ülkede hukuk sistemi askıya alınmış, güvenlik güçlerinin yetkileri artırılarak baskı mekanizması haline dönüştürülmüş, üniversiteler ve basın üzerinde yaptırım uygulanmıştır. Artan baskılar sonucu Buenos Aires Üniversitesi'nde eylemler başlamıştır. Olay sonrasında çok sayıda tutuklama olmuş ve 300 civarında profesör ülkeyi terk etmiştir. Juan Peron yönetime karşı örgütlenmeler hızlanmıştır.[610]

1966 darbesinden sonra ülkede FAP[611], FAL[612] ve FAR[613]gibi gerilla örgütleri etkin hale gelmiştir. Askeri rejimin artan baskılarına tepki olarak emekçiler ve öğrenciler yan yana gelerek Cordobazo ve Rosariazo'da protesto ve gösteri yürüyüşü yapmışlardır. Eylemlerde beş göstericinin polis kurşunuyla yaşamını yitirmesi olayların seyrini değiştirmiştir. 29-30 Mayıs 1969'da öğrenciler ve işçiler şehir merkezini işgal etmiştir. Çoğunu işçilerin oluşturduğu göstericilere uygulanan baskıdan bıkan halkın da yoğun desteği ve katılımı olmuştur. Sokaklar göstericilerle dolmuş, polisle göstericiler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Hükümetin uygulamalarına karşı gerçekleştirilen

[608]"Amerikan Askerleri Harbe Karşı" **Kurtuluş Dergisi**, Sayı: 44, 1971, s.8.
[609]Demiroğlu, E. T. (2014)."Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 2 (1), 137.
[610]Kılıç, M.(2013)**. Soğuk Savaş'tan Bugüne Darbeler ve Devrimler,** 1.Cilt, İstanbul, Cem Matbaası, 260.
[611]Sol-kanatPeronist Silahlı Kuvvetleri
[612]Maoist Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri
[613]Marksist-Leninist Devrimci Silahlı Kuvvetler

eylemlerde göstericilere karşı silah kullanılması eylemcileri radikalleştirmiş, bundan sonra göstericilerde silaha karşı silahlı eylemlerde bulunmuşlardır.[614]

Arjantin'de başlayan işçi gençlik hareketi Rocfeller'in Arjantin'e gelmek istemesi üzerine iyice şiddetlenmiştir. Genel grev yapılan beş büyük şehirde hükümetin grevi kırmak istemesi üzerine işçilerle gençler hükümet kuvvetleri ile çatışmıştır. Bir hafta süren silahlı çatışma sonucunda hükümet kuvvetleri uçaklarla işçilerin yaşadıkları alanları bombalamış, ancak hareketi bastıramamış bilakis devrimcileri daha büyük hareketlere itmiştir. Cordoba'daki ayaklanmalarda işçiler şehrin yönetimini devralmış, işçilere halkın yoğun bir desteği olmuş ve halk kitleler halinde sokaklara inmiştir. Güvenlik güçleri ile göstericiler arasında yoğun çatışmalar meydana gelmiş, göstericiler kamu mallarına zarar vermiş ve devlete ağır faturalar çıkarmıştır. Olaylar askeri birlik tarafından güçlükle bastırılmıştır.[615]

14 Haziran 1969'da daha demokratik üniversite talebiyle öğrenciler gösterilere başlamıştır. Binlerce öğrenci üniversite ve hükümet politikalarını boykot etmek amacıyla sokaklara dökülmüştür. Binlerce kişi sokaklara inmiş, güvenlik güçleriyle çatışmış, kamu binalarına, yabancı şirket binalarına ve bankalara saldırmıştır. Olaylar kentin bütün sokaklarında cereyan etmiştir. Bölgedeki olaylar dört bin kişilik polis ile takviye olarak gönderilen beş bin kişilik özel askeri birlik tarafından bastırılmıştır. Arjantin hükümeti göstericilere karşı oldukça sert tedbirler almış ve öğrenci olaylarının basında yer almasını engellemek için sansür uygulamıştır.[616]

15 Haziran 1969'da öğrenciler ellerinde kızıl bayraklarla La Plata Üniversitesini işgal etmişlerdir. Aynı gün işçiler de greve gitmiş; fakat grev esnasında çok yoğun polis şiddetine maruz kalmışlardır. Santa Kruz'da binlerce emekçi hayat pahalılığı ve işsizliğe karşı büyük bir gösteri yürüyüşü yapmıştır. Emekçilerin üzerine polis ve asker saldırmıştır. Gallegos şehri işçileri genel greve girmiş, grevci işçilere polis ateş açmıştır. Arjantin'de gösteriler 1983 senesine kadar devam etmiş, sivil iktidarın yönetime gelmesiyle demokratik haklar yaşama geçirilebilmiştir.[617]

---

[614]Gezgüç, G. M. & Uzun T. (2017), "Arjantin Siyasi Tarihinde Askeri Darbeler", **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,** 6 (2), 168.
[615]"Arjantin'de Silahlı Ayaklanma", **Proleter Dergisi**, Sayı: 10, 15 Haziran 1969, s.4.
[616]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu** (1968), Milliyetçi Türk Kadınlar Derneği Yayınları, 61
[617]**Kurtuluş Dergisi**, Sayı:31, 1971, s.7.

2.2.3. Venezuela

Venezuela'nın tarihi siyasal çalkantılar, diktatörlükler ve devrimlerle doludur. Yönetime karşı çok sayıda isyan hareketleri ve darbeler gerçekleştirilmiştir. Fernando Casado Gutiérrez dönemi ile birlikle Veneüzela'da yönetim demokrasi adına şekillenmeye başlamıştır. 1958 ve 1968 yılları arasında demokratik sistem kurulmuştur. İktisadi, sosyal ve siyasal alanda yönetim kurumsallaştırılmaya çalışılmıştır.[618] Fernando Casado Gutiérrez kısa sürede ülkede demokratik sistemin kurumsallaştırılması için köklü değişiklikler yapmak istemiştir. Bu süreçte hem değişime dirençli baskın grupların muhalefetine maruz kalmış, hem de ülkede köklü değişiklikler yapılmasını isteyen grupların arasında kalmıştır.[619] Yenileşme taraftarları ile muhafazakârlar arasında cepheleşmeler baş göstermiş ve bir süre sonra radikalleşme eğilimleri ortaya çıkmıştır. Bu radikalleşme yeni direniş siyasetini meydana getirerek devrimci dalgayı doğurmuştur. Venezüella gençlik hareketleri üniversitelerde reformist önerilerle başlayarak kapitalizm karşıtı bir hareket olarak varlık kazanmıştır.[620]

Artan ekonomik kriz nedeniyle fabrika, maden ocakları işgalleriyle işçi direnişi baş göstermiştir. Venezüella'da büyük toprak sahiplerine karşı sürdürülen köylü hareketine işsizlerin de katılımıyla genel bir greve dönüşmüştür. Venezüellalı işçiler emperyalizme karşı bir direniş hareketi gerçekleştirmişlerdir. Hükümet işçilerin taleplerini kabul ederek sözleşme imzalamayı kabul etmiştir. Artan köylü direnişine karşı hükümet köylüler için toprak reformu yasası çıkarmak zorunda kalmıştır. İşçilerin ve köylülerin dayanışmasıyla kapitalizme ve burjuvaziye karşı bir başkaldırı gerçekleştirilmiştir. Özgürlük ve demokrasi adına verilen mücadelenin ancak örgütlenmeyle gerçekleşebileceğini göstermesi açısından Venezuela işçi grevleri önem teşkil etmiştir.[621]

Venezuela'da öğrenci gösterileri 15 Haziran 1968'de başlamıştır. Ekonomik açıdan ailelerinden daha iyi durumda olan gençler kalıplaşmış değerlere karşı çıkarak eylemlere başlamışlardır. Sosyal eşitsizliklerden rahatsızlık duyan araştıran, okuyan ve sorgulayan Venezüellalı üniversite gençliği eğitim ve sosyal alanlarda reform ve demokratik değişim

[618]Hobsbawm, E. (2018). **Yaşasın Devrim,** İletişim, İstanbul,26
[619]Fouad K & Eric M. (2008). "Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü: 1968-2005". Ed. G. W. Martin. **Toplumsal Hareketler 1750-2005: Dipten Gelen Dalgalar.** Çev: Deniz Keskin. İstanbul, Versus Kitap, 224.
[620]**Küresel Parlama Noktaları Emperyalizme ve Neoliberalizme Karşı Tepkiler Siyaset-Güncel,** (2009). Hazırlayanlar; Leo Panitch, Colin Leys, Çev; Tuncel Öncel, İstanbul, Yordam Kitap, 182.
[621]Yeğin, M. (2006). **Patronsuzlar**, İstanbul, Versus, 27.

istekleriyle harekete geçmişler ve üniversitelerde protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Venezuela Devlet Üniversitesinde başlayan eylemlerde öğrenciler üniversitenin daha demokratik ve özgür olmasını, yönetimde söz sahibi olmayı istemişlerdir. Üniversite yönetim kurulunda temsil hakkı tanınması için yönetime taleplerine sunan gençler eylemlerine bir süre daha devam etmiş ve yönetimin öğrenci taleplerine olumlu yaklaşması üzerine gösteriler sona ermiştir.[622]

2.2.4. Uruguay

Uruguay'daki 68 öğrenci olayları ülkedeki askeri vesayete karşı başlamıştır. Ekonominin kötüye gitmesi, halkın alım gücünün her geçen düşmesi, işsizlik ve işsizlik sonucu yaşanılan göçler karşısında hükümetin sessiz kalması ülkede gösteri ve protestoların meydana gelmesine neden olmuştur. 15 Haziran 1968'de başlayan öğrenci gösterileri ülkenin her tarafına yayılınca devlet sıkıyönetim ilan etmiştir. ABD'nin de müdahil olduğu olaylarda pek çok gösterici yaşamını yitirmiştir. 1971'de sol hareketleri tamamen yok etmek için ABD güvenlik güçleriyle sol avı gerçekleştirilmiştir. Üniversite öğrencilerine, işçi sendikalarına ve muhalefet partilerine baskı uygulanmıştır. Herhangi bir karşı hareketin oluşmaması için her türlü tedbir alınmış, her yerde oto sansür uygulanmıştır.[623]

Latin Amerika ülkeleri arasında en özgür olan Uruguay'da hükümetin uyguladığı baskılar sebebiyle Tupamarolar[624] doğmuştur. Küba devriminden etkilenen Tupamarolar, ülkenin kuzeyinde şekerkamışı işçileri sendikasını örgütleyerek Raul Sendic'in önderliğinde kurulmuştur. Kısa sürede halkın büyük sempatisini kazanmıştır. Kapitalizm karşıtı olan Tupamarolar, Uruguay'ı Amerikan esaretin kurtarmak için halk kitlelerini harekete geçirmeye çalışmışlardır. Tupamarolar ilk eylemsel faaliyetlerinde protesto ve gösteri yürüyüşleri düzenlemiş, basın bildirileri hazırlayarak kitle bilinci oluşturmaya çalışmıştır. Ülkedeki en etkili radyo evi olan Rural Radyo evinde yayınlar yaparak halkı devrim konusunda ikna etmeye çalışmış, yüzlerce militanı olan bir harekete dönüşmüştür.[625]

---

[622]Hobsbawm, E .(2018). **Yaşasın Devrim,** İstanbul, İletişim, 26.
[623]Sağıroğlu, A. (2016). "Latin Amerika'da Asker-Siyaset İlişkisi: Arjantin ve Şili'deki Askeri Darbelerin Etkileri ve Tarafları Ekonomi", **Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, 1 (1-2), 47.
[624]Ulusal Kurtuluş Hareketi
[625]Bermejo, E. G.(1991). **Ateşi Tutmak Bir Tupamaro Geçmişe Bakıyor**, İstanbul, Belge Yayınları, 140.

Ülkedeki askeri diktatörlük rejimi ve ülkenin ABD emperyalizmine bağlı yarı sömürge oluşu Tupamaroların eylemlere başlamasının en önemli nedenidir. Ülkedeki askeri faşist diktatörlüğün; tüm ilericilere, yurtseverlere, komünist ve sosyalistlere inanılmaz işkenceler yapması, emperyalizme ve faşizme karşı mücadele veren militanlara hunharca davranarak ortadan kaldırması Tupamaroları harekete geçirmiştir. Tupamarolar, hükümetin baskıcı uygulamalarına son vereceklerini, kendi çıkarını ülkenin çıkarından üstün tutan siyasi anlayışa son vereceklerini, bankalarının usulsüzlüklerine, ABD'nin ve IMF'nin müdahalelerine son vereceklerini söylemişlerdir. Bu söylemler karşında üzerindeki baskı ve teröre rağmen Uruguay halkı antiemperyalist-antifaşist mücadelede Tupamaroları desteklemişlerdir. [626]

Montevideo'nun kentsel yerleşim bölgesinde, Che Guevara'nın "foco[627]" tekniğini uygulayarak gerilla eylemlerine başlamışlardır. Şehir gerilla eylemlerinde Tupamarolar ülkenin önemli iş adamlarını kaçırmış, işkenceci polisleri kendi usullerinde yargılamıştır. Brezilya büyükelçisini kaçırmış, ABD kontrgerilla ve darbe uzmanını kaçırılıp cezalandırmıştır. Uruguay merkez bankasının yönetimini ele geçirmiş, askeri birlikler basılmış ve cezaevinden çok sayıda mahkûm salıverilmiştir.[628]

Tupamaros gerillaları halkın sevgi ve güvenini kazanmış ve her yönden halktan yardım görmeye başlamışlardır. Castro'ya sempatizan olduklarını söyleyen gerillalar son bir yıl içinde çeşitli bankaları soymuşlar, silah ve cephane elde etmişlerdir. Ayrıca Amerika'ya ve Amerikalılara ait mallar ve binalar devamlı surette gerillaların saldırısına uğramış ve yıkımdan kurtulamamışlardır. Tupamaros gerillalarının bir diğer özelliği de zengin işadamlarına ve yerli kapitalistlere savaş açmış olmalarıdır.[629]

[626]"Faşist Askeri Rejime Karşı Dişe Diş Mücadele Verildiği Ülke: Uruguay", **Sosyalist Gençlik Dergisi**, 13 Şubat 1975, s.5.
[627]Marksist devrimci Ernesto Che Guevera'nın Küba devrimindeki tecrübelerinden yola çıkılarak kullanmış ve hazırlamış olduğu gerilla taktiğidir. Küçük gerilla gruplar hızla hareket ederek mevcut rejime karşı geliştirilen silahlı yapılanmadır.
[628]Bermejo, E. G. (1991). **Ateşi Tutmak Bir Tupamaro Geçmişe Bakıyor**, İstanbul, Belge Yayınları, 140.
[629]"Uruguay", **Ant Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 157, s.12.

Resim 2.13. Tupamaros gerillalarının eylemleri.

1970'lerin başında, ABD vatandaşı olan Dan Mitrione'nin, Tupamarolar tarafından kaçırılıp öldürülmesi, Tupamarolar'ın sonunu hazırlamıştır. ABD, askeri darbe ile birlikte Tupamaros'ı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Çok sayıda Tupamaros üyelerini ve sempatizanları tutuklanmış, tutuklanan Tupamarolara karşı tecrit uygulanmıştır. Halkı sindirmek için ABD, hükümet ile birlikte, şiddet, askeri baskı ve işkence uygulayarak Uruguay'ın iç işlerine müdahale etmiştir. Yine de seçim sonuçlarından beklediği neticeyi alamayan ABD, Uruguay ordusu ile işbirliği yaparak askeri darbe gerçekleştirmiştir. 27 Haziran 1973'te hükümet devrilmiş, Devlet Başkanı Bordaberry görevinden alınmış, Meclis kapatılmış ve diktatörlük dönemi başlatılmıştır.[630]

Uruguay'da askeri vesayet sistemi ve diktatörlüğün başlamasıyla ülkedeki çeşitli parti ve örgütler geniş bir cephede birleşmişlerdir. Geniş cephe ilk yönetim kurulu toplantısını yapmış, toplantıda gençlerin kavgasının halkın kurtuluşu için verilen mücadelenin temelini teşkil edeceği üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Uruguay halkı 1984 senesine kadar mücadele vermiş, halkın askeri yönetime karşı oluşturduğu örgütlü propaganda sonucunda askeri hükümet görevden çekilmiştir. Halk mücadelesiyle yeniden sivil hükümetin kurulduğu Uruguay'da Amerikan emperyalizmi geri püskürtülmüştür.[631]

2.2.5. Brezilya

Brezilya'da demokratik gelişim İspanya, Portekiz ve İtalya'dan gelen göçmen işçiler tarafından başlatılmıştır. Göçmen işçilerin sahip oldukları, sosyalist fikirler Brezilya'daki işçi örgütlenmelerinde etkili olmuştur. 1960 senesinde işçiler ücretlerinin artırılması talebiyle sendikanın desteğini alarak greve gitmişlerdir. Grev süresinde ülke

[630] Yılmaz, S. (2013). **ABD'nin Uruguay'a Askeri Müdahaleleri,** İstanbul, Kaynak Yayınları,4.
[631] "Geniş Cephe", **Kurtuluş Dergisi,** Sayı:2, 1970, s.8.

ekonomisi zarara uğramış, 1961'de sol görüşlü Joao Goulart hükümetinin yönetime gelmesiyle işçiler rahat bir nefes almıştır. Hükümet toprak reformunu ilan ederek toprak ağalığının önünü kesmiş, sanayi kuruluşlarını millileştirmiştir. 1962 senesinde çıkardığı kanunla işçilere ikramiye hakkı tanınmış, 1963'te işçi konfederasyonu kurulmuştur. Ülkede artan komünizm ve işçi hareketleri, halkın sola kayması ve neticesinde oluşabilecek sol nitelikli yönetim ABD'yi harekete geçirmiş ve 1964 yılında Joao Goulart'ı devirerek askeri darbe yapmıştır. Ülkede 1985 yılında kadar askeri diktatörlük hüküm sürmüştür.[632]

ABD, iktidarı ele geçirdikten sonra ülkedeki muhalifleri tutuklamış, hükümet, Brezilya'nın baş düşmanı ABD'yi ülkeye sokarak ülke halkının ahlakını yozlaştırmış, milli değerlerinden yoksun bırakmıştır. Ayrıca Amerikalılar Brezilya'nın en iyi en verimli bölgelerini Amazon'un atomik minerallerini ihtiva eden maden bölgelerini ellerine geçirmişlerdir. Bunun üzerine öğrenciler asker ve polislerin kurşunlarıyla yüz yüze gelmiş, haklarını kanlarını dökerek savunmuşlar, bu uğurda tutuklanmış ve işkenceye tabii tutulmuşlardır. Carlos Marighella[633] 1968 hareketinde Brezilya gençlik lideri olmuş, ülkeyi Amerikan emperyalizminden kurtarmak için oldukça çaba sarf etmiş, şehir gerillası eylemlerini başlatmıştır.[634]

Askeri vesayete komünist örgütler, sendikalar ve öğrenciler tepki göstermiştir. Hükümet tepkilere oldukça sert önlemler alarak cevap vermiştir. Artan vesayet baskılarına ilk tepki Sao Paolo'daki metal işçilerinden gelmiş, işçilerin Contagem ve Osasco'daki grevlerine öğrenciler de destek vermiştir. 16 Haziran 1968'de öğrenciler hayat şartlarının iyileştirilmesi ve eğitimde yenilik yapılması amacıyla gösteriler yapmıştır. Rio de Jeneyro'da yapılan gösterilere devletin müdahalesi oldukça sert olmuştur. Hükümetin müdahalesi eylemcileri yıldıramamış, eylemcilerin çabası sınıf mücadelesine yeni bir model ve süreç de getirmiştir.[635]

---

[632]"Gerillanın Barışı,"Ex-Guerrilla Devlet Başkanı," **Kurtuluş Cephesi Dergisi,** Yıl: 21 Sayı:118, 2010, s.156.

[633]5 Aralık 1911'de Salvador da Bahia'da dünyaya Carlos Marighella, Salvador Politeknik Okulunda öğrenciyken komünist Partiye üye olmuş, faşizme karşı Kızıl Öğrenci Federasyonu'na katılmıştır. ABD'nin hükümet darbesinden sonra ülkede gerilla birlikleri oluşturarak mücadele etmiştir. Eylemlerinde şehir gerillası yöntemini kullanmış, polis kurşunuyla yaşamını yitirmiştir.(Carlos Marighella / **Şehir Gerillasının El Kitabı**, Eriş Yayınları, İstanbul, 2003, s.7.)

[634]"Marihgella'nın Devrimci Halklara Mesajı," **Ant Dergisi,** Cilt:7, Sayı 161, s.13.

[635]Mahiroğulları, A. (2016). "Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya'da Sendikacılık", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 1 (70), 88.

İşçilerin ücretleri durdurulmuş, köylülerin toprakları kanunsuz bir şekilde gasp edilmiş, buna rağmen köylülerden kira alınmaya devam edilmiştir. Ülkede açlık yoksulluk ve hastalık baş göstermiştir. Brezilya'da özgürlük yoktur. Entelektüel faaliyetler sansürle kısıtlanmıştır. Askeri cunta 1985 senesine kadar yönetimde kaldığı için Brezilya'daki devrim mücadelesi uzun ve meşakkat gerektiren bir süreç olmuştur. Brezilya'daki devrimci mücadele caddelerdeki talebelerin kanlarıyla, hapishanelerde ezilen ve öldürülen devrimcilerle, hor görülen din adamlarının eylemleriyle, işçi grevlerinde, köylü baskınlarında, şehirlerdeki ve köylerdeki çatışmalarda kazanılmıştır. Bunun için mücadele sahası, yöntemi, alanı kuvvetlendirilmiş, devrimci güçler çoğaltılmış, hareketin aksattırılmadan sürdürebilmesi için devrimci güçler merkezileştirilmiştir.[636]

2.2.6. Meksika

Meksika; farklı kültürler, etnik gruplar ve sosyal sınıflar arasında kutuplaşmıştır. Her bir grubun başkanı birbiriyle anlaşmazlık yaşadığı için sürekli hükümet değişikliği yaşanmıştır. Meydana gelen istikrarsızlık Meksikalı gruplar arasında mevcut olan çatışmaları daha da derinleştirmiştir. 1857 ve 1860 yılları arasında ülkede yaşanan iç savaştan istifa eden Fransa, Meksika'yı işgal etmiştir. 6 yıl boyunca Fransa egemenliğinde kalan Meksika, Juarez'in yaptığı ihtilalla bağımsızlığına kavuşmuştur.[637] Juarez'in ölümünden sonra 1876'da yönetime gelen Porfirio Diaz ile 30 yıl diktatörlükle yönetilen Meksika bu süre zarfında istikrar elde edebilmiştir. 1910'da meydana gelen ekonomik kriz nedeniyle Meksika'da yeni bir arayış baş göstermiştir. Diaz'ın otoriter sistemine karşı çıkan orta sınıf Meksikalılarla, toprak reformu talep eden radikaller arasında iktidar mücadelesi yaşanmıştır.[638]

Ülkedeki her bir etnik unsurun lideri ordusu ve anayasası vardır. 1917'de zafer kazanan Venustiano Carranza ülkede kontrolün sağlaması için anayasası hazırlatmış, bu anayasa ile demokratik bir Meksika'dan ziyade istikrarlı bir yönetim tesis etmek amaçlanmıştır. Laik bir anayasa hazırlanmış, seçim sistemi düzenlenmiştir. Diktatörlüğün önü kapatılmış, federal sistem inşa edilmiştir. Fakat hazırlanan 1917 anayasası din adamlarını oldukça rahatsız etmiş ve bu sebeple Katolikler ayaklanmıştır.[639] Üç yıl ülkenin

[636]"Marihgella'nın Devrimci Halklara Mesajı," **Ant Dergisi**, Cilt:7, Sayı 161, s.13.
[637]Kozanoğlu, H. (1995), "Meksika'da Kriz", **Birikim Dergisi,** Sayı:75, s.56.
[638]Bush, C. M. (2008) "Reformcular ve Devrimciler: Sisteme Karşı Hareketlerin Yükselişi ve İktidar Paradoksu, 1848-1917", **Toplumsal Hareketler (1750-2005),** İstanbul, Versus, 88.
[639]Yılmaz, A. G.& Ağkaya O. (2016)," #YoSoy132 ve Meksika'da Devlet Şiddeti", **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5 (10), 93.

her tarafında ayaklanma meydana gelmiş ve ulusal Devrimci Partinin iktidara gelmesine kadar çatışmalar sürmüştür. Otoriter tek parti yönetimi ile siyasi istikrar yeniden sağlanmıştır. Otoriter yönetim Meksika'nın gelişmesinde oldukça önemli bir çaba sağlamış ve 1940 yılından sonra Meksika'da hızlı bir dönüşüm sergilenmiştir. II. Dünya Savaşında sonra Meksika'da ekonomik büyüme hız kazanmıştır.[640]

1964 senesinde Meksika'nın başkanlığına muhafazakârlığıyla bilinen Diaz Ordaz getirilmiş, ülkede otokratik bir yönetim hâkim olmuştur. Amerika güdümünde yönetilen Meksika'da ekonomi giderek bozulmuş, siyasi politika, gelir dağılımındaki adaletsizlik tepkilere neden olmuştur. Hükümete tepkiler işçi sendikalarından, işçilerden, öğrencilerden ve çiftçilerden gelmiştir. Meksika Özerk Üniversitesi öğrencileri protesto gösterileri düzenlemiştir. Öğrenciler ilk tepkilerini 1965 senesinde doktorların çalışma saatleri ve ücret artışı için başlattıkları grevde göstermiştir. 1966'da Vietnam Savaşı'na karşı gösteri yürüyüşü düzenlenmiş, üniversitelerin antidemokratik uygulamalarına tepkiler dile getirilmiş, Ordaz Hükümeti eleştirilmiştir. 68 olimpiyatlarının Meksika'da yapılacak olmasından dolayı oldukça harcama yapan hükümet olimpiyat oyunlarının sorunsuz geçmesini istemiş ve öğrenci eylemlerine karşı tedbirler almıştır.[641]

Hükümetin tedbirlerine karşın Meksika gençliği eğitimde reform talebiyle ayaklanmış ve ülkenin başkentinde patlak veren öğrenci gösterileri kısa sürede tüm üniversitelere yayılmıştır. Olaylara askerin müdahalesi sonucunda çok sayıda öğrenci yaralanmış ve öldürülmüştür. 35 öğrencinin askeri birlikler tarafından makineli tüfekler açılarak öldürülmesi küçük çapta bir ihtilal hareketi haline dönüşmüştür. Meksika'da meydana gelen öğrenci eylemleri aslında bütün bir yaz boyunca ülkede meydana gelen olayların sonucudur. Öğrenci eylemleri üniversite öğrencilerinin yalnızca eğitim alanındaki reform istekleri değil ayrıca ülkenin mevcut düzen ve yönetimine karşı tabandan gelen direniş eylemlerini de oluşturmuştur.[642]

Diaz Ordaz dünyadaki 68 olaylarının kendi ülkesinde de görülmesinden endişe ettiği için öğrenci örgütlerini yakın takibe almıştır. Bu yüzden ülkede Küba şarkıları dinleyenler, Vietnam Savaşı karşıtı gösteri yapanlar, Fransız öğrenci hareketlerini yakından takip edenler hükümet tarafından izlenmiştir. 31 Mayıs'ta Meksika Özerk

[640]Yarar, A. (2008). **Meksika Birleşik Devletleri, Dünya Siyasetinde Latin Amerika-2 Orta Amerika ve Karayipler**, Edi: İsmail Ermağan, Ankara, Nobel, 57.
[641]Kozanoğlu, H.(1995). "Meksika'da Kriz", **Birikim Dergisi,** Sayı:75, 56.
[642]"Meksika Gençliği Niçin İsyan Etti, "**Ant Dergisi**, Cilt: 4, Sayı, 94, 1969, s.12.

Üniversitesi öğrencileri ve işçiler Zacola Meydanı'nda demokratik haklar ve siyasi tutukluların serbest bırakılması için mitingi düzenlenmiştir. 4 Haziran'da da Fransa'daki işçi hareketlerinin desteklendiğine dair bir deklarasyon yayınlamıştır. Bütün bu öğrenci hareketleri içişleri bakanlığı tarafından raporlanarak hükümet yetkililerine bildirilmiştir. Hükümetin takibinde olan öğrenciler 22 Temmuz 1968'e kadar küçük gruplar halinde eylemler gerçekleştirmiştir.[643]

Polisin oldukça sert müdahalede bulunduğu öğrencilere havadan ve karadan ateş açılmıştır. Bunun üzerine öğrenciler hükümetin istifasını talep etmiş, binlerce öğrenci hükümet binasına yürümüştür. Meksikalı öğrencilerle federal birlikler arasında çıkan çatışmada çok sayıda gösterici gözaltına alınmış, zırhlı araçlar başkent Meksiko'nun bütün stratejik noktalarını işgal etmiştir. Açılan ateş sonucunda dört genç öldürülmüş, öğrenciler, sorgulanmak üzere emniyete götürülen arkadaşlarının serbest bırakılmasını için Meksika Üniversitesini işgal etmişlerdir. Çıkan çarpışmalarda yedi öğrenci ile birçok polis yaralanmıştır.[644]

30 Temmuz 1968 günü iki lise öğrencisinin arasında bir tartışma meydana gelmiş, tartışmanın kısa sürede büyümesi üzerine polis olaylara müdahil olmuştur. Çok sayıda öğretmen ve öğrenci şiddete maruz kalmıştır. Bu durum Meksika halkı ve üniversite gençliği tarafından tepkiyle karşılanmış, üniversite öğrencileri tutuklanan öğrencilerin serbest bırakılması için gösteri ve protesto yürüyüşü gerçekleştirmiştir. Bu yürüyüş Meksika'da o güne kadar yapılan en büyük protesto gösteri yürüyüşü olmuştur.[645]

Günlerce süren gösterilerde çok sayıda öğrenci gözaltına alınmış, pek çoğu tutuklanmıştır. Göstericilere uygulanan şiddetin dozajı giderek artmış ve bir öğrenci sırtından vurularak öldürülmüştür. Olimpiyat arifesinde elli bin gösterici polis ve asker şiddetini protesto etmek için sokaklara dökülmüştür. Meksika'nın tüm toplumsal hareketleri, devlet şiddetine karşı direnişte ortaklaşabilmeyi ve ortak bir direniş kimliği inşa etmeyi başarmıştır.[646] Olimpiyatlar için yapılan harcamalar, gelir adaletsizliği, diktatörlük, sendikalarının emekçilerin taleplerinin göz ardı edilmesi, üniversitelere

[643]Kürkçügil, M. (2018). "Kanla Karışık Olimpiyatlar: Meksika'da Gösteriler ve Devlet Terörü", **#Tarih Dergisi**, Sayı:48, 43.
[644]**Ant Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 88,1969, s.3.
[645]"Meksika Gençliği Niçin İsyan Etti, "**Ant Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 94, 1969, s.11.
[646]Yılmaz, A. G.& Ağkaya, O. (2016)," #YoSoy132 ve Meksika'da Devlet Şiddeti", **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5 (10), 93.

müdahale edilmesi, yükselen öğrenci protestolarının asker ve polis şiddetiyle bastırılması tepkilere neden olmuştur.[647]

Gösteriler sırasında iş yerleri yağmalanmış, belediye otobüsleri tahrip edilmiş, çok sayıda gösterici yaralanmış, dört öğrenci yaşamını yitirmiştir. 18 Eylülde ordu zırhlı birlikleriyle üniversite kampüsüne girmiştir. Yüzlerce öğrenci ve öğretim üyesini gözaltına alınmış ve 23 Eylül'de Politeknik Üniversitesi polis tarafından kuşatılmıştır. Mexico City Üniversitesi öğrencilerinin liderliğinde ve işçi sınıfının da desteğiyle gerçekleşen eylemlerde siyasal iktidara karşı ittifak kurularak toplumsal muhalefet inşa edilmiştir.[648]

2 Ekim Çarşamba günü UNAM öğrencileri gösteri ve yürüyüş hakkının engellenmesini, polisin üniversite kampuslarından çekilmesini, tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılmasını, emniyet müdürünün görevinden alınmasını, öğrenci arkadaşlarının katillerinin bulunması talebiyle Meksiko'nun Plaza de las Tres Culturas meydanında toplanmışlardır. Gösteride çok sayıda öğrenci ve yüzlerce Meksikalı da yer almıştır. Çok kısa sürede eylemcilerin olduğu meydana 5.000 asker, 200 panzer, yüzlerce polis gelmiştir.[649] Göstericilerin üzerine ateş açılmasıyla olaylar kontrolden çıkmış, 330 öğrenci ölmüş, 80'den fazlası yaralanmış, 1.345 kişi de tutuklanmıştır. Polisin açtığı ateş sonucunda bir general ve on bir asker, çok sayıda sivil halk da yaralanmıştır. 2 Ekimden sonra öğrenci eylemleri sona ermiş ve Olimpiyatlar herhangi bir sorun olmadan gerçekleşmiştir. 2 Ekim 1968 Meksika tarihine Tlatelolco[650] Katliamı olarak geçmiştir.[651]

16 Ekim 1968 olimpiyat oyunları da tarihe "1968 Olimpiyatları Siyah Güç Selamı" ile damgasını vurmuştur. 16 Ekim'de erkekler 200 metre yarışmasının kazananları ABD'li atletler olmuştur. Atletlerden birinci Tommie Smith ve üçüncü John Carlos ile beraber yarışmanın ikincisi Avustralyalı Peter Norman madalyalarını almaya geldiklerinde yakalarına taktıkları insan hakları rozeti ile ABD'yi protesto etmişlerdir. İki siyah atlet Smith ve Carlos ayrıca siyahların ekonomik durumuna atfen ayakkabısız ve siyah çoraplarla madalyalarını almaya gelmişlerdir. Amerikan marşının çaldığı sırada Smith sağ,

[647]Yılmaz & Ağkaya, a.g. m, 94.
[648]Erol E. (2016), "Meksika'da Politik Meşruiyet Krizi Bağlamında Özyönetimsel Mücadelenin Gücü ve Sınırları", **Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi**, 14 (53) ,155.
[649]Yılmaz &, Ağkaya, a.g. m. 94.
[650]Tlatelolco Katliamı, 2 Ekim 1968 tarihinde Meksika'nın başkenti Meksiko'nun Plaza de las Tres Culturas meydanında hükümet karşıtı gösteriler sırasında öğrenci ve sivillerin ordu ve polis tarafından öldürülmesi olayıdır." (bkz: Ayfer Genç Yılmaz, Onur Ağmaya ," #Yosoy132 ve Meksika'da Devlet Şiddeti" **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 5 (10), 2016, s.92.
[651]Ağkaya, O. & Yılmaz, A. G. (2017)."Iguala: Yorgun Bir Devlette Şiddet" **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 10 (52),303.

Carlos sol elini havaya kaldırmış ve her ikisi de başlarını yere eğerek marşı dinlemişlerdir.[652] Olimpiyat tarihine geçen olay Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından kınanmış, oyuncuların ihracı gündeme gelmiştir. 25 Ekim 1968 Times Gazetesinde sporcular ağır bir dille eleştirilmiştir. Avustralyalı oyuncu Norman protestoya destek verdiğinden dolayı ülkesinde yaptırıma uğramıştır. Amerikalı oyuncuların 2004 senesinde heykelleri dikilmiş, 2012 senesinde ise Avustralya Devleti Norman'ın uğradığı haksızlıktan dolayı özür dilemiştir.[653]

Resim 2.14. Mexico Olimpiyat oyunları.

2.2.7. Şili

Salvador Allendi 1970'te göreve gelmiş, görev süresince işçiler, köylüler, her türlü emekçi ve aydın için çalışmıştır. Küba devriminin ardından Şili'de bir sosyalist devrim gerçekleştirmek istemiştir. Allendi, Şili'de sosyalizmi baskı ve şiddetle değil, çok partili demokratik sistemle kurmak istemiştir. Sosyalist düzenin hayata geçirilebilmesi için iktisadi düzeyde kapsamlı reformlar uygulamıştır. Topraksız köylülere toprak dağıtılmış, yabancı sermayedarın elinde bulunan maden işletmeleri devletleştirilmiş, toplumsal eşitliğin sağlanması için politikalar geliştirilmiştir. Allende hükümeti uygulamış olduğu sosyo-ekonomik reformlarla yönetiminin ilk yıllarında oldukça başarılı olmuş, Şililerin desteğini almıştır.[654]

[652]Yapıcı K & Ersöz, A. (2003). "Modern Olimpiyat Oyunlarında Atletizm Rekorlarını Hazırlayan Faktörler," **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:8, 2.
[653]Karahan, B. G. (2015). "Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar", **Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi,** 1 (2), 117.
[654]Balkılıç Ö (2018). "Şili Sosyalist Deneyiminin (1970-1973) Ekonomi-Politiğinin Tarih Yazını Üzerine", **Mülkiye Dergisi,** 42 (4), 535.

Allendi'nin Şili'deki uygulamaları, Castro'nun devrimini desteklemesi, Castro'nun Şili'ye gelmesi Şili'nin sosyalist ülkelerle ilişki kurmak istemesi ABD'de ciddi bir rahatsızlığa neden olmuştur. Nixon hükümeti, Allendi hükümetini zor durumda bırakacak her türlü problemi yaratmıştır. Allende'nin parlamentonun izni olmadan tek başına karar almasını önlemek için muhalefet aracılığıyla danışma kurulu oluşturulmuştur. Allende'nin politikalarından rahatsız olan muhalefeti, burjuva'nın eleştirilerini ve hükümet karşıtı gösterileri desteklemiştir.[655] 1972 yılı itibariyle ülkede ekonomik sorunlar baş göstermiş, uygulanan yöntemler, artan borçlanma; ekonomik sistemin büyümesini kendi kendini finanse etmesini engellemiştir. Şili dünyanın en fazla dış borcu olan ülkesi haline gelmiştir. Amerikan firmaları tarafından hükümete ekonomi politikalarının değiştirilmesi için oldukça yoğun baskılar yapılmıştır. Öte yandan ülkede yoğun bir öğrenci gösterileri başlamış, sağ- sol çatışması nedeniyle ülkede kaos meydana gelmiştir. [656]

Ülkenin kötü gidişatına rağmen Salvador Allende 1973 seçimlerinden zafer ile çıkmıştır. Allende'ye rakip olan muhafazakârlar, milliyetçiler ve Hıristiyan demokratlar birleşerek Demokratik Koalisyon'u kurmuşlardır. Muhaliflerin baskıları karşısında kalan Allende hükümeti 1973'te meydana gelen siyasi krizin içerisinde sıkışmış ve 22 Ağustos'ta muhalifler Şili demokrasinin zedelendiğini bildiren bir manifesto yayınlamışlardır. Bildiride Allende'nin anayasayı çiğnediği ve diktatörlükle ülkeyi yönettiği bu sebeple ordunun yönetime el koyması talep edilmiştir. 11 Eylül 1973'te Allende hükümetine Amerikan destekli bir darbe gerçekleştirilmiştir. Şili Anayasası ortadan kaldırılarak General Pinochet başkanlığında uzun yıllar sürecek diktatörlükle yönetim inşa edilmiştir.[657]

Darbeden sonran Allende ve diğer hükümet üyeleri idam edilmiş ve Allende taraftarları işkence görmüş, tecavüze uğramış, sakat bırakılmış ve öldürülmüştür. Darbeye karşı çıkan sanatçılar, sendikacılar, öğrenciler, gösteri ve protesto yürüyüşleri gerçekleştirmiştir. Amansız çatışmalar neticesinde sokaklar kan gölüne dönmüş ve üç yıl süresince senede yaklaşık 130.000 insan tutuklanmıştır. Bütün sol görüşlü partiler

[655]Defrenzo, a.g.e, 268.
[656]Uribe, A. (1975). **Şili'de Amerikan Darbesi**, Çev: Nabi Dinçer, Ankara, Bilgi Basımevi, 34.
[657]Sağıroğlu, A. (2016) "Latin Amerika'da Asker–Siyaset İlişkisi: Arjantin ve Şili'deki Askeri Darbelerin Etkileri ve Tarafları, Ekonomi", **Politika & Finans Araştırmaları Dergisi,** 1 (1-2), 42.

yasaklanmıştır. Pinochet'nin 17 yıllık diktatörlüğünde 2.279 kişi faili meçhul olarak öldürülmüş, 30.000 kişi işkenceye tabii tutulmuş ve binlerce kişi sürgün edilmiştir.[658]

2.2.8.Küba

Devlet iktidarının ele geçirilmesi amacını taşıyan sistem karşıtı hareketler baskıya karşı bir direniş olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Küba, Kolombiya ve Bolivya, gibi Latin Amerika ülkeleri Amerikan emperyalizmini gerileten ülkeler olarak tarihe geçmiştir. Küba devrimi aynı zamanda Latin Amerika'da devrim yapılabileceğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Batista rejiminden geniş bir halk tabanının memnun olmaması, emperyalist ve feodalite karşıtı devrimcileri Batista'ya karşı Milli Demokratik Devrim harekâtını kurmaları konusunda cesaretlendirmiştir. Kırlarda başlayan hareket giderek ülke çapına yayılmış ve emperyalizme karşı büyük bir mücadele verilmiştir.[659]

Küba'da politik durumun her geçen gün çıkmaza girmesi devrimi hazırlayan şartların oluşmasına zemin hazırlamıştır. 1952'de hükümet darbesiyle iktidar olan Batista ülkede tam anlamıyla bir diktatörlük kurmuş, anayasayı yürürlükten kaldırmış, yolsuzlukla birlikte giderek artan gelir eşitsizliği hayli yükselmiştir. Batista hükümeti döneminde ABD'nin çıkarları doğrultusunda çok sayıda anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmalar hakkında yayın yapan gazete ve dergiler yasaklanmış, bu gazetelerin basımevleri ve yönetim yerleri yakılıp yıkılmıştır. Batista rejiminde binlerce komünist, sendikacı, gençlik ve kadın örgütlerinin ileri gelenleri tutuklanmış ya da ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır.[660]

Bastista rejimine karşı tepkiler her geçen gün artmış ve üniversitelerde politik eylemler yoğunlaşmıştır. Direniş yanlıları üniversite gençliğinin etrafında toplanmıştır. Başlangıçta seslerini basın aracılığıyla duyurmak isteyen gençler Raul Gomez'in editörlüğünde El Acuscıdor adlı bir gazete çıkarmışlardır. Oldukça taraftar toplayan El Acuscıdor Batista'nın muhbir polisleri tarafından basılmış ve gazete binası tahrip edilmiştir.[661] Gazetenin bütün sayılarına el konulmuş, yazarları tutuklanmıştır. Direnişten vazgeçmeyen öğrenciler öldürülen ve tutuklanan arkadaşları için yürüyüş ve gösteri düzenlemişlerdir. Bu hareket Küba'nın pek çok yerinde eylemlerin başlamasına neden

[658]Madenci, C.(2010). Hayek'in Kötü Şöhretli Röportajları, **Karamanoğlu Mehmet bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 12 (18), 99- 100.
[659]Cevahir, H.(1976). **Küba Üzerine**, Evren Yayınları, İstanbul, 47.
[660]Grineviç, E. A.(1999). **Küba Devriminin Geçtiği Yol,** Çev: Mazlum Beyhan, Ankara, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 44.
[661]Debray, R. (1965). **Devrimde Devrim**, Ankara, Eriş Yayınları, 1965, 13.

olmuştur. Fidel'in memleketi olan Oriente direnişin merkez noktası olmuş ve bundan sonra direniş silahlı olarak devam etmiştir.[662]

Batista rejimine son vermek için gerilla eğitimlerini tamamlayan devrimciler 1956'da harekete geçmiştir. 30 Kasım'da başlayan gerilla hareketi denizden yeteri kadar kuvvet alınamaması sebebiyle başarısızlığa uğramıştır. 2 Aralık 1956'da Batista'nın Sierra Maestra'ya baskını sonucu 82 kişi yaşamını yitirmiştir. Gerillacılardan geriye, Fidel Castro, Raul Castro, Camilo Cienfuegos ve Che Guevara ile birlikte 12 kişilik küçük bir grup kalmıştır. Bu küçük grup Sierra Maestra'da ordu karargâhlarına baskınlar yapmaya başlamış ve Ocak 1957'de La Plata'daki bir karakolu ele geçirmiştir. Batista karakol baskınından sonra Küba'da tedbir alarak Castro yanlılarına baskı ve şiddet uygulamış, bazılarını idamla cezalandırmıştır.[663]

Batista'nın diktatörce yönetimine karşı özgürlük talebiyle hareket eden üniversiteli gençler, aydınlar, her dinden ve görüşten orta sınıf halk ve köylüler hükümete olan tepkilerini Castro'nun hareketine katılmakla göstermişlerdir. Castro kardeşler ve Che Guevara önderliğinde Küba'da Batista karşıtı bombalı eylemler, sabotajlar yapılmıştır. Polis eylemcilere karşı oldukça sert müdahalede bulunmuştur. Artan şiddet olayları karşısında 1957'de Castro ve ekibi Batista'ya başarısız bir suikast girişiminde bulunmuş, bu suikastta gerillanın önemli isimlerinden Antonio ve Frank Pais yaşamını kaybetmiştir. Pais'in cenazesi halk kitlelerini harekete geçirmiştir. Her geçen gün sayıları hızla artan devrimciler fabrikaları, okulları, hastaneleri, demiryollarını ele geçirmiştir.[664]

Batista muhalif cephe üzerine "Verano Operasyonu" adı verilen saldırı harekâtını düzenlemiştir. Sierra Maestra ve çevre köyler hava bombardımanına tutulmuştur. Castro güçleri ülkenin çok büyük bir kısmını kontrol altına alarak Batista güçlerini püskürtmüştür. 21 Ağustos 1958'de en şiddetli operasyon yaşanmıştır. Batista güçlerine karşı 4 ana cephede savaşılmış ve yerel halkın ikmal, malzeme ve askeri desteğiyle her cephede başarı kazanılmıştır. Savaşı kaybedeceğini anlayan Batista 1 Ocak 1959 tarihinde uçakla Dominik Cumhuriyeti'ne kaçmıştır. Gerilla savaşıyla, halk kendisine zulmeden bir yönetimden

[662]Defrenzo, J. (2011). **Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri**, Çev: Serra Bozbulut, Ankara, Sitare Yayıncılık, 252.
[663]Grineviç, a.g.e, 50.
[664]May, E. (1990) .**Che Guevara**, Çev: Nesrin Oral, İstanbul, İstanbul, Alan Yayıncılık,40.

kurtulabileceğini tüm dünyaya kanıtlamış ve kazanılan zafer halk devrimi olarak tarihe geçmiştir.[665]

Küba Devriminin başarıya ulaşmasından sonra 6 Ocak 1959'da Castro Küba'nın yeni devlet başkanı olmuştur. Fidel artık tüm dünyada direnişin sembol ismi haline gelmiştir. Castro'nun devlet başkanı olmasıyla Küba'da pek çok değişiklik gerçekleştirilmiştir. Küba'nın ekonomik ve sosyal hayatında radikal değişimler yaşanmıştır. Yabancı işletmeler kamulaştırılmış, toprak reformu gerçekleştirilmiş, kumarhaneler, genelevler, oyun yerleri ve kumar makineleri kapatılmıştır. Batista döneminde görev alanlar devre dışı bırakılmış ve pek çoğu infaz edilmiştir.[666]

1959'da toprak reformu yasası yürürlüğe konulmuş, bu yasayla yabancıların Küba'dan toprak sahibi olması yasaklanmıştır. Toprak mülkiyetine hektar başına göre sahip olunacağı belirtilmiştir. Böylelikle çok geniş toprak arazilerine sahip olanların topraklarına el konularak topraksız köylülere dağıtılmıştır. Ayrıca 4000 dönümün üstünde kalan topraklar devlet tarafından el konularak köylüler ve tarım işçilerine bırakılmıştır. Bir kimsenin aynı anda hem bir şeker kamışı plantasyonuna, hem de bir şeker fabrikasına sahip olması yasaklanmıştır. Ülke dışındaki harcamaları kısmak için ithal mallara ağır vergiler konulmuştur. Maaş oranlarında düzenlemeler yapılmış, eğitimde, sağlıkta, sosyal hizmetlerde yenilikler yapılmıştır.[667]

Küba devrimi 1968 kuşağına ve dünya soluna simge olmuştur. Emperyalizme karşı direnen halkların vatanı Küba'yı görmek, devrimin siyasi figürü olan Castro ile tanışmak her devrimcinin hayali olmuş ve Küba her aşamasıyla örnek alınmıştır. Kübalıların emperyalizme olan direnci ve sosyalizme olan inançlarıyla devrim gerçekleşmiştir. Küba; ABD emperyalizmine verdiği mücadele ile ekonomik ve askeri gücü olmayan uluslara cesaret vermiş, ABD'ye meydan okuyarak emperyalizme karşı başarılabileceğini dünyaya kanıtlamıştır. Küba'nın bu onurlu direnişi 68 kuşağı gençliğini oldukça etkilemiş, öğrenci eylemlerinde rol model alınmıştır.[668]

Küba devriminde hayli ön planda olan üniversiteli gençler köylüleri yanlarına çekmeyi başarmış, kentlerde de muhalif kitleyle ortak hareket ederek şehir örgütlenmesini

[665]**Fidel Castro Konuşuyor** (1967). Çev: Nedim Sel, İstanbul, Habora Kitapevi, 19.
[666] Defranzo, a.g.e, 258.
[667]Sartre, J. P. (1968). **Jean Paul Satre, Küba'yı Anlatıyor**, Çev: Şahin Alpay, Ankara, Anadolu Yayınları, 100.
[668]Oltmans, W. (2002). **Küresel Terörist**, Çev; Halit Elçi, İstanbul, Yeni Hayat Kütüphanesi,35.

sağlamışlardır. Öğrenci ve işçilerle başlayan örgütlenme daha sonra tabana yayılmayı başarmıştır. Kurulan gerilla birlikleriyle Batista'yı devirmeyi başaran devrimciler, ulusal kurtuluş savaşı veren ulusları derinden etkilemiştir. Devrimin demokratik yollarla gerçekleşmeyeceğine inanan gençlerde silahlı mücadeleden başka çözüm olmayacağı duygusunu pekiştirmiştir. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve barışın yalnızca sosyalizmle sağlanabileceği inancı tüm devrimcilerin ideali olmuştur.[669]

Fidel Castro yönetimi devraldığında Batista taraftarlarını idamla yargılatmış, Batista yönetiminde görev alan askerlerin savaş suçları mahkemesinde yargılanmasını onaylamıştır. Ülkedeki tüm siyasi tutuklular serbest bırakılmış, düzenli ordu birlikleri yerlerini militanlara bırakmış, polisin yetkileri sonlandırılmıştır. Kumar, uyuşturucu ve fuhuş yasaklanmış, Batista'nın oluşturduğu siyasi yapı tamamıyla tasfiye edilmiştir.[670] Devrimci eğitim okullarında Kübalı gençlerin Marksist-Leninist bir eğitim alması, Castro'nun Küba'yı Komünist parti hâkimiyetinde bir devlet inşa etme planları ve Castro'nun Küba'da gerçekleşen bir sosyalist devrim olduğunu açıklaması Amerika'nın devrimden duyduğu endişeleri pekiştirmiştir.[671]

1968 yılında Küba, devriminin zirvesinde olduğu için; Castro 1968'i "Kahraman Guerrillo" yılı olarak ilan etmiştir. Castro Küba'yı toplum için var etmeye çalışmıştır. Castro'nun çok sayıda düşmanı olmasına rağmen dönemin dünya gençliği tarafından oldukça sevilmiş ve Küba, gençlerin örnek aldıkları dünyanın en heyecan verici ülkesi olmuştur. Bu sebeple 1968 Şubatında Columbia Üniversitesi öğrencisi Mark Rudd başkanlığında yirmi kişiden oluşan genç bir grup Mexico City'den Havana'ya gitmiştir. Bu grup Riviera'da ağırlanmıştır. Küba'dan oldukça etkilenen Amerikalı gençler ülkelerinde benzeri eylemlerin gerçekleşmesi için gayret sarf edeceklerinin hayaliyle Küba'dan ayrılmıştır.[672]

Ernesto 1959 yılında Küba'nın ele geçirilmesinden sonra hükümette çeşitli önemli görevlerde bulunmuştur. Fakat Che Guevara, gerilla olarak diğer ülkelerdeki devrimci hareketlere katılmak istemiş, bu yüzden 1965 yılında Küba'dan ayrılmıştır. Che Guevara elliye yakın devrimci arkadaşıyla birlikte Bolivya'ya gitmiştir. Burada Bolivya ordusuna

[669]Gülmez, N & Tahancı B. (2014). "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XIV (28), 233.
[670]Zepezauer, M. (2001). **CIA'nin Büyük Operasyonları**, İstanbul, Kayak Yayınları, 40.
[671]Defrenzo, a.g.e,260.
[672]Kurkansky, a.g.e, 217-218

karşı gerilla savaşı vermiştir. Bolivya ordusuna karşı bazı başarılar elde ettiyse de Bolivya komünist partisinden yeteri kadar destek alamamıştır. Bolivyalı köylüler de Che Guevara'yı destekleme eğiliminde olmamıştır. Amerikan ordusu tarafından desteklenen Bolivyalı komando birlikleri ile girişilen harekâtta Che Guevara yaralanmıştır. Esir düşmesinin ardından Che Guevara 9 Ekim 1967'de La Higuera'da öldürülmüştür. Daha sonra Küba'ya getirilmiş ve Santa Clara'da gömülmüştür.[673]

2.2.9. Bolivya

Latin Amerika ülkesi Bolivya, 1909'da İspanya'ya karşı kazandığı bağımsızlık mücadelesine rağmen 1825 senesinde bağımsızlığını ilan edebilmiştir. Bağımsızlık ilanı 1847'de Simon Bolivar'ın mücadelesiyle tanınmıştır. Bolivya'nın bağımsızlığı sıklıkla kesintiye uğramıştır. Yönetimde meydana gelen iç çatışmalar sebebiyle çok sayıda darbe gerçekleşmiştir. Her gelen askeri yönetim kendi yasasını getirdiği için ondan fazla anayasa ve seksenden fazla cumhurbaşkanı görmüştür. Bolivya dışarıdan da çok fazla saldırılara maruz kalmıştır. 1879'da Şili ile yaptığı savaşı kaybederek pasifik okyanusu sahilini kaybetmiştir. 1932'de Paraguay'la yaptığı savaşta ise çok büyük çapta toprak kaybetmiştir. Bağımsız Bolivya'nın tarihi, darbelerle ve iç karışıklıklarla şekillenmiştir. 1952 yılında MNR[674] bir devrim hareketi başlatmıştır.[675]

Che Guevara ihtilalcılar kadar politikacıların toplumda ve kendi yaşantılarında canlılık hareket isteyenlerin de ilham kaynağı olmuştur. Gençlik kendisini Bolivya gerillaları ile eş gördüğünden kendilerini Che Guevara ile özdeşleştirmiştir. Dünyanın büyük bir bölümünde iktidar güçleri birtakım anlaşmalarla ülkelerini ABD'ye ipotek etmiş, bunu yaparken proletaryayı sömürmüşlerdir. Gençler Amerikan emperyalizmine karşı olduğu için, eşitlik, adalet, mülkiyet konularında Marks'ın görüşleri gençlere ilgi çekici gelmiştir. Yalnız aradaki fark gençler bugün Marks'ı düşündüklerinde gözlerinin önüne fabrika kapılarını değil, Bolivya ormanlarını, Vietnam Cangıllarını yâda Pekin'in Tian men alanını getirmektedirler.[676]

Latin Amerika'da sınıf mücadelelerinin en sert yaşandığı yerlerden birisi Bolivya olmuştur. 1952 senesinde işçiler ve köylüler ağırlaşan yaşam koşullarına karşı direnişe

[673]Guevera, J. M.& Vıncent, A. (2017). **Abim Che**, Çev: Arda Ekşigil, İstanbul, Can Yayınları, 277.
[674]Movimiento Nacionalista Revolucionario-Ulusal Devrimci Hareket
[675]Oğuz, C. U. & Atvur S. (2015). "Direnişten İktidara: Bolivya'da Toplumsal Hareketlerin Siyasal Dönüşümdeki Rolü Siyasal Dönüşümdeki Rolü", **Mülkiye Dergisi,** 39 (2), 219.
[676]Necdet Onur, "Gençlik Niçin İsyan Ediyor", **Ant Dergisi**, Cilt: 4, Sayı:100, 1968, s.7.

geçmeleriyle devrim başlamıştır. Victor Paz Estenssoro, Hernan Siles Zuazo, Juan Lechin önderliğinde başlayan direniş kısa sürede yayılmış ve halk tarafından desteklenmiştir. 1952'de La Paz'da silahlı direniş başlamıştır. Askeri rejime ait cephanelikler ele geçirilmiştir. Devrimci militan işçi hareketinin kuşatmasıyla askeri rejim teslim olmuştur. Victor Paz Estenssoro 16 Nisan'da başkanlığını ilan etmiştir. İşçilerin bu başarısı birçok kıta ülkesinin ve siyasi hareketin dikkatini çekmeyi başarmıştır. İktidar Milliyetçi Devrimci Hareket tarafından yönetilmiştir.[677]

1952 devrimiyle beraber maden işletmeleri kamulaştırılmış, toprak reformu gerçekleştirilmiştir. Milliyetçi Devrimci Hareket, tarafından halkın hakları, yaşam standardı yükseltilmiştir. Ülkede eğitim seferberliği yapılarak okur-yazar oranı artırılmış, oy kullanma hakları genişletilmiştir. Temel ve sosyal haklarda oldukça yoğun bir ilerleme kaydedilmiştir. İşçi federasyonu (COB) kurulmuştur. Yaşanan kronik ekonomik krizle beraber Milliyetçi Devrimci Hareket liderleri işçilere sırtını dönerek Amerika ile ticari anlaşmalar imzalamıştır. Köylülerle birliktelik kurularak işçiler yok sayılmıştır. Hatta silahlı işçi direnişinin önünü almak için silahlı kuvvetler yeniden tanzim edilmiştir. 1964 yılında tekrar sağcı-muhafazakâr askeri yönetimler devri açılmış ve 1952 devrimiyle kazanılan haklar ortadan kaldırılmıştır.[678]

1964'te gerçekleştirilen askeri darbe ile devletin başına General Rene Barrientos geçmiş, Barrientos döneminde işçilere yoğun bir ambargo uygulanmıştır. Madencilerin maaşları yarıya indirilmiştir. Öte yandan bürokratların maaşları artırılmış ve COB kapatılmıştır. Önemli maden yatakları Amerikalı sermayedara satılmıştır. Haklarına yapılan bu saldırılar karşısında genel greve giden işçiler askerler tarafından şiddetle bastırılmıştır. Bolivya'da demokrasi uzun süre olanaksız hale getirilmiştir. ABD destekli askeri yönetimde, işkence ve faili meçhul cinayetler oldukça yoğun bir şekilde görülmüş, ülkede farklı düşüncelerin gelişmesine izin verilmemiştir. Barrientos'un, 1969'da helikopter kazasıyla ölümünün ardından General Alfredo Ovando yönetimi iktidara gelmiştir.[679]

[677]Karlı, S. (2008). "Bolivya, And Dağları'nda Bir Devrim Laboratuarı", **Devrimci Marksizm Dergisi**, Sayı: 5,145.
[678]Topal, A. (2007). **Latin Amerika'yı Anlamak Neoliberalizm, Direniş ve Sol**, İstanbul, Yordam Kitap, 73.
[679]Ülman, B. (2008) "Bolivya'da Cocaleros Hareketini Anlamak", **Sosyal Bilimler Dergisi,** I (1),170.

Che Guevara 1965 senesinde Küba'dan ayrılmıştır. Bolivya'ya giderek Latin Amerikalı köylülerin verdikleri mücadeleye destek olmak için gerilla savaşına dâhil olmuştur. Che Guevera Bolivya'da Amerikan emperyalizmine karşı bir Vietnam Savaşı oluşturabilmeyi tasarlamış ve Kızıl Muhafızlarla benzer bir şekilde mücadele vermiştir. Küba Devleti tüm olanaklarıyla operasyonu desteklemiştir. Küba'dan Bolivya'ya çok sayıda destekçi gitmiştir. Che Guera 3 Kasım 1966'da Bolivya'ya gelmiştir. 23 Mart 1967'de Gerilla harekâtı başlamıştır. 11 ay süren çatışmalarda Guevara 9 Ekim 1967'de Amerikan Ordusu Özel Harekât Birlikleri'nin ortak operasyonu ile yakalanmış ve öldürülmüştür. Ölümünden sonra Guevara dünya üzerinde sosyalist devrimci hareketlerin sembolü haline gelmiştir.[680]

Che Guevara'nın öldürülmesine sebep olan Rojas öldürülmüştür. Böylece Che Guevara'nın İntikamı alınmıştır. Ernesto Che Guevara'nın Bolivya'da yakalanıp öldürülmesinde en önemli rolü oynayanlardan biri olan Heriberto Rojan da Santa Cruz'daki evinde öldürülmüştür. Guevera'nın intikamını almak için Rojas'ı vuranlar yakalanmamış, öte yandan yakın zamana kadar Venezuela ulusal kurtuluş ordusu başkumandanlığı yapmış olan Pedro Medina Silva gerilla hareketini sona erdirmiş ve cumhurbaşkanı Rafael Coldera'nın emriyle affedilmiştir. Silvai bu hareketinden dolayı özellikle Castro'cu Latin Amerikalılar tarafından hain olarak nitelendirilmiştir.[681]

Ekim 1970'te Bolivya'da kısa süreli bir umut dönemi daha başlamış, solcu subay Juan Jose Torres'in iktidara gelmesiyle yeni bir sosyal reform dönemi hayata geçirilmiştir. Fakat hazırlanan reformlar darbeyi daha da hızlandırmıştır. ABD'de Richard Nixon hükümeti, Torres'in devrilmesi için niyetini açıktan beyan ederken bu görev sağcı General Hugo Banzer Suarez'e verilmiş, İlk denemesinde başarısız olan Hugo Banzer Suarez, Ağustos 1971'de kanlı bir darbeyle yönetimi ele geçirmiştir. Bolivya'da bu iki sürece "tamamlanamayan devrim" denilmiş ve 1971'i takip eden yıllarda binlerce ilerici katledilmiştir.[682]

[680]Uyanık, Ö. (2014). **Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi,** İstanbul, Kaynak Yayınları, 171.
[681]"İntikamı Alındı", **Ant Dergisi**, Cilt, 6, Sayı: 134,1969, s.2.
[682]Gonzales, M. (2004). **Bolivya: Bir Halk Ayaklandı, 21. Yüzyılda Enternasyonal Sosyalizm**, Çev: Türkan Uzun, Çiğdem Özbaş, Dilan Gitmez, Simin Gürdal, Mesut Çelebioğlu, İstanbul, İDE yayınları,100.

2.3.Komünist Ülkelerdeki Öğrenci Olayları

Komünist ülkelerde meydana gelen öğrenci eylemleri demokratik hak talepleri ile başlamıştır. Komünist parti yönetimlerinin insan hakları ihlalleri kitle gösterine sebep olmuş, anayasal hak ve hürriyetler, fırsat eşitliği, ekonomik reform, özgür düşünce talepleriyle üniversite gençliği eylemlere başlamıştır. Gençlerin başlatmış olduğu eylemler geniş bir tabana yayılmış, topyekûn bir mücadele sahası meydana getirmiştir. Komünist yönetimlerin eylemlere olan sert müdahalesi katliamlara sebebiyet vermiş, bu durum komünizmin tartışılmasına ve itibar kaybına neden olmuştur.

2.3.1. Sovyetlerde Meydana Gelen Öğrenci Olayları

Sovyet rejimi kendine özgü kuralları olan kapalı bir sistemdir. Sovyetler kendi sosyalist normalarını Doğu Avrupa'ya ve Çin'e kabul ettirmeye çalışmıştır. Sovyetlerin yaptırımları sovyet gençliğinin tepkilerine neden olmuştur. Ayrıca Sovyetler çatısı altında yer alan 53 devlet ve çok sayıda etnik milletin kendi iradeleri dışında birleştirilmeleri, eğitim dilinin Rusça olması ve Rusların kendilerini diğer milletlerden üstün tutması da hoşnutsuzluk yaratmıştır. Meydana gelen öğrenci eylemleri çok sert bir biçimde bastırılmış, yazarlar, aydınlar, akademisyenler işkencelere tabi tutulmuş, tımarhanelere gönderilmiştir. Öğrenci eylemlerinde hem milliyetçiliğin ön planda olması hem de eylemlerin oldukça sert tedbirlerle bastırılması öğrenciler arasında tam birlik sağlayamamış, sorunlarda ortaklık kurulamamasına sebebiyet vermiştir.[683]

Sovyetlerde batılı tarzda ilk öğrenci olayları Azerbaycan'da bulunan Bakü Teknik Üniversitesinde meydana gelmiştir. Öğrenciler, öğretmenleri ile süregelen anlaşmazlığa son vermek üzere harekete geçmişlerdir. Öğrenciler demokratik üniversite talebiyle eylemler gerçekleştirmiştir. Bu olayla ilgili haber gençlik örgütleri yayın organı olan Komesomolakaya Paravdin gazetesinde yer almıştır. [684] Ülkede sanayi ağının en ileri olduğu Ukrayna'da öğrenciler arasında etnik kimlik birliği sağladığından hareketin etki sahası geniş olmuştur. Öğrenciler özerklik, hakların yasayla teminat altına alınması gibi taleplerde de bulunmuşlardır. Ruslaştırma faaliyetlerinin eğitim alanında yaygın olarak kullanılması öğrenciler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Milliyetçiliğin gelişmesi bağlamında "Litvanya için özgürlük!" talebiyle bir öğrenci kendini yakmış, bu ölüm,

[683]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 32.
[684]Haluk Tansuğ, "Çekoslovakya Olaylarının Ardındaki Gerçek," **Ant Dergisi**, C:3,Sayı: 73,1968, s.10

şehirde birçok gösteriye neden olmuştur. Kalabalıklar halinde caddelere akan çok sayıda insan, Rusça olan sokak isimlerini silmiş, parti ve polis binalarını ateşe vermiştir.[685]

Polonya'daki öğrenci olayları Çekoslovakyalı öğrenciler tarafından desteklenmiştir. 11 Mart'ta düzenlenen gösteride öğrenciler hem Vietnam Savaşı'na tepki göstermiş hem de antidemokratik Sovyet uygulamalarını kınamıştır. Eylemi destekleyen ve Sovyetlerdeki antidemokratik yönetime karşı imza veren yazarlar birliği hakkında soruşturma başlatılmış ve haklarında tahkikat yapılmıştır. Aydınların haksız ve hukuksuz tutuklanmalarına karşın eylem yapanlar hakkında da işlem başlatılmıştır. Yazarlar birliği bir bildiri hazırlayarak durumu kınamıştır. Hükümet bildiriyi hazırlayanları sürgüne göndermiştir. Hükümet bilim adamlarını sürgün etmekle onları hem kendi kitlelerinden uzaklaştırmış hem de onları manevi bir yoksunluk içerisinde bırakmıştır.[686]

Stalin'in 1953'te ölmesiyle Kruşçev Sovyetlerin başına geçmiştir. Kruşçev'in devlet başkanlığına gelmesiyle Sovyet politikalarında değişim baş göstermiştir. Sovyet Komünist Partisinin 20. kongresinde Kruşçev, Stalin dönemini eleştirmiş, tek tip sosyalizme karşı olduğunu belirtmiştir. Her ülkenin farklı politika belirleyebileceğini ve her ülkenin kendine ait ulusal modellerinin olabileceğini ifade etmiştir. Kruşçev'in açıklamaları Varşova Bloğu Ülkelerinde tepkiler yaratmıştır. Stalin devrine yoğun bir eleştiri ve dönemle yüzleşme hareketi başlamıştır. Hareket etkisini ilk olarak Polonya'da görülmüştür. 1956 senesinde Polonya'da ilk gençlik ve öğrenci hareketleri başlamış ve oradan Macaristan'a yayılmıştır. Sovyetler ayaklanmayı ve yeni hükümeti kanlı bir biçimde bastırmıştır. Bu olay dünyada oldukça tepkilere neden olmuştur.[687]

2.3.3. Polonya

Kuruşçev'in değişim politikası ile Polonya'da muhalif öğrencilerin sayısı her geçen gün artmıştır. Polonyalı Yahudi öğrenciler komünizmle daha özgür yaşayacaklarına olan inançlarını her geçen gün yitirmiştir. Komünizm hoşgörü toplumu yaratamamıştır. Marks'ın bahsettiği komünizm bu değildir. Bu sebeple Polonya Halk Cumhuriyeti'ndeki demokratik muhalefet liderlerinden Jacek Kuron ve Polonyalı tarihçi Adam Michnik 1965'te yönetimde adalet ve özgürlüğün olmadığını ifade eden bildiriler yayınlamışlardır.

[685]Hasanoğlu, İ. (2015) "SSCB'de Sovyet Halkı İnşası Çabaları", **Turkish Studies**, 10 (1), 325.
[686]Uslu, A. (2008) "Prag Darbesi'nden Prag Baharı'na: Çekoslovakya'nın Yirmi Yılı (1948-1968)", **Devrimci Marksizm Dergisi**, 6 (7), 164.
[687]Gülboy, G. P. (2012). **1956 Macar Ayaklanmasının Türkiye Basınında Yansımaları, Macar-Türk İlişkileri Üzerine Makaleler Macar Kardeşler,** Editör Yeliz Oka, Ankara, Doğu Kitapevi, 101.

Bir kaç ay sonra protestoların tartışma sahası genişlemiştir. 1968'e gelindiğinde muhalif bildiriler Varşova Üniversitesi öğrencileri tarafından yoğun bir destek görmüştür.[688]

Yalta Konferansıyla sınırları çizilen Polonya, Sovyetlerin zorlamasıyla Doğu Blok'una katılmıştır. Ülke, ulusal birlik hükümeti başkanlığında Polonya İşçi Partisi ve Polonya Köylü Partisinin bir araya gelmesiyle yönetilmiştir. Stalin kendisine karşı olan her türlü muhalefeti ezdiği için Stalin'in baskısı altındaki Polonya'da işçi sınıfı yönetimde söz sahibi olamamıştır. Stalin'in ölümüyle birlikte Polonya'da öğrenci olayları başlamıştır. Öğrenci olaylarının başlamasında, işçi sınıfının ana muhalefet gücünü sağlamış olması, işçi sınıfının varlığı, etkinliği ve sürekliliği toplumsal muhalefete ivme kazandırmış, hareketi canlı tutmuştur. Stalin döneminde sömürülen işçilerin tüm hakları ellerinden alınmış, sendikaları kapatılmıştır. İşçiler, Stalin'in uyguladığı ekonomi politikalarına oldukça tepki göstermiş ve Sovyet diktatörlüğüne karşı çetin bir mücadele vermişlerdir. Bu sebeple Sovyetler yoğun bir işçi direnişiyle karşılaşmıştır. Polonya'da Stalinizm'i yıkan işçi muhalefeti olmuştur.[689]

Doğu Almanya'da 1953'te başlayan işçi direnişi çok geçmeden çığ gibi büyümüş, sayıları on binlere varan işçiler sokaklara dökülmüştür. Olayların kontrolden çıkması üzerine Rus tankları işçilerin üzerine yürümüştür. Stalin yüz binlerce işçinin yaşamına son vermiştir. Doğu Almanya'da işçi ayaklanmaları bastırılsa da devamına engel olunamamıştır. 28 Haziran 1956'da Poznanlı lokomotif işçileri uzun çalışma saatleri ve düşük ücretler sebebiyle iş yerlerini boykot etmişlerdir. Bu boykot ülkedeki bütün işçileri harekete geçirmiştir. Bütün işçiler birleşerek Adam Mickiewicz meydanında toplanmıştır. Yürüyüşe geçen işçiler polis karakollarını işgal etmiş, komünist parti merkezini ele geçirmiştir. Hapishanedeki tutukluları serbest bırakmış, silahlı güç haline gelen işçiler Sovyet tanklarına karşı direnişe geçmişlerdir.[690]

İşçiler Sovyet tanklarına karşı cesaretle karşı koymuşlardır. İşçiler direnişlerinde Sovyetlere olan öfkelerini dile getirmiş ve Sovyetlerin ülkelerinden çekilmesini istemişlerdir. Olayların şiddetlenmesi üzerine 400 Sovyet tankı şehri ablukaya almıştır. Çatışmalarda çok sayıda işçi yaşamını yitirmiş, bir kısmı mahkûm edilmiştir. Ayaklanmaların şiddetle bastırılması direnişi engelleyememiştir. Poznan ayaklanması

[688]Fejtö, F. (2012). **1956 Macar İhtilali ilk Anti totaliter İhtilal,** Çev; Bülent Kocamemi, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, , 53.
[689]Brus, W. (1976)."Polonya", Çev: Julide Ergüder, **Birikim Dergisi**, 42/ 43/ 44, 66-70.
[690]Yaraşır, V. (2004). **Uluslararası isçi Hareketleri**, İstanbul, Tüm zamanlar Yayınları, 507

diktatörlerin dünyaya hükmeden sistemlerine bir direniş meydana getirmiş, işçi örgütlerinin oluşmasını teşvik etmiştir. Poznan ayaklanması ile rejim liberalleştirilmiş ve Gomulka, yeniden iktidara getirilmiştir. Polonya Ekimi ile örgütler kısa sürede tüm ülkeye yayılmıştır. Bu kadar kısa sürede örgütlenilmesinde Sovyetlerin siyasal baskıları, bu baskılardan bıkan işçi sınıfının katılımı ve önderliği olmuştur. İşçi sınıfının yaşam düzeyinin yükselmemesi ve zorlukların artması protestolara yol açmıştır.[691]

Resim 2.15. Poznan 1956.

Polonya'da meydana gelen ilk öğrenci direnişleri Adam Mickliewicz'in Dziady adlı oyunun yasaklanmasından kaynaklanmıştır. Sayıları üç yüze varan öğrenciler Mickliewicz'in mezarına giderek yönetimi protesto etmiştir. Akabinde polisin şiddetine maruz kalan pek çok öğrenci tutuklanmıştır. Tutuklama kararına karşın 8 Martta Varşova Üniversite öğrencileri imza kampanyası başlatmıştır. Tutuklanan arkadaşları Adam Michnik ve Henryk Szlajfer'in serbest bırakılması için gösteri düzenlemişlerdir. Eylemler kısa sürede diğer üniversitelere yayılmıştır. 12 Martta Lodz'daki öğrenciler Varşova'daki öğrencilere destek olmak için düşünce ve ifade hürriyetinin temini için gösteri düzenlemiştir. Cracow öğrencileri askerin müdahalesini "adalet istiyoruz" pankartı açarak protesto etmişlerdir.[692]

[691]Kuron, J. & Modzelewsl K. (1986). **Tekelci-Bürokratik Sosyalizm**, Çev: Doğu Perinçek, İstanbul, Kaynak Yayıncılık, 93
[692] Brus, a.g.m, 66.

30 Ocak 1968'de Polonya'da Adam Mickliewiz'in dziady adlı oyunun gösterimine izin verilmemesi yeni bir gösteriye sebep olmuştur. Öğrencilerin Mickliewiz anıtının önüne protesto içerikli yazılar koymaları üzerine polis 50'ye yakın öğrenciyi gözaltına almıştır. Olaylar hızla büyümüş ve 29 Şubatta toplanan yazarlar oyunun sahnelenmesine izin verilmesi talebinde bulunmuşlardır. 9 Martta Varşova'da üniversite talebeleri yazarlar birliğinden ihraç edilen akademisyenlerin serbest bırakılması için gösteriler düzenlemişlerdir. Göstericilere polisin tepkisi oldukça sert olmuş ve 13 Martta göstericiler daha demokratik yönetim için üniversite yönetimine, parlamentoya ve siyasi parti merkezlerine taleplerde bulunmuşlardır.[693]

Çekoslovakya ve Polonyalı öğrenciler ortak bir bildiri düzenlemiş, aydın, bilim insanı ve yazarların desteği ile gösteri yürüyüşü yapmışlardır. Bu eylemler ülkelerin diğer şehirlerine yansımış, göstericiler; komünizmin zümre diktatoryasına dönüştüğünü, bu yüzden sosyalist düzenin yeniden hür ve hümanist esaslara dönmesi gerektiğini belirten pankartlarla hükümet binasına yürümüşlerdir. Her iki ülkede farklı şekilde gelişmelere yol açan eylemler Çekoslovakya'da komünist partisi üyelerinin de desteğini kazanmış, parti içi bir değişmeye yol açmıştır. Eski parti birinci sekreteri ve devlet başkanı Novotny'in istifasına sebep olan bu değişme ülkede hür bir hava yaratmıştır.[694]

Polonyalı öğrenciler net bir başarı henüz kazanamamış ama bunun yanında kamuoyu oluşturabilmişlerdir. Polonya komünist partisi hareketin karşısında yer almış ve işçileri kendi cephesine davet etmiştir. Çekoslovakya'da durum açıklığa kavuşmasına rağmen, Polonya'daki olayların niteliği konusunda hala kesin bir karara varılamamıştır. Ancak batı ülkelerinde, otoriteye ve hâkim zümrelere karşı girişilen öğrenci hareketleri Doğu Blok'u içinde, aynı açıdan paraleli sayılabilecek bu hareket, Doğu Ülkelerinde yeni meydana gelmiştir. Bu durum her iki blokta da olumlu gelişmelere yol açmıştır.[695]

Bunun üzerine sonbaharda üniversitelerde Stalinizm ve komünizm aleyhtarı gösteriler tırmanmıştır. 10 Martta Varşova Üniversitesinde öğrenciler rektörlüğe yürüyüşe başlamıştır. Öğrenciler "özgürlük olmadan ders olmaz" diye bağırarak üniversite binasını işgal etmiştir. Çok geçmeden polisin müdahale ettiği göstericiler şiddete maruz kalmış, kimisi tutuklanmış ve üniversite polis tarafından kapatılmıştır. Bu durum öğrencileri daha

[693]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**,(1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği yayınları, 15.
[694]"Doğu Gençliği Yeni Devrimlerin Peşinde", **Köln İşçi Postası Dergisi**, 4 (5), 1968, s.4.
[695]"Doğu Gençliği Yeni Devrimlerin Peşinde", **Köln İşçi Postası Dergisi**, 4 (5), 1968, s.4.

da kamçılamıştır. [696] Ertesi gün Politeknik Üniversitesi öğrencileri sokaklara çıkarak içişleri bakanı Mozart'ı ve polisleri protesto etmiştir. Polis göstericilere göz yaşartıcı bomba ile karşılık vermiştir. 11 Martta yüzlerce öğrenci Polonya Komünist Partisinin önüne yürümüşlerdir. Öğrencilerle polis arasında uzun saatler süren çatışmalar yaşanmıştır. Gdansk, Krakow, Poznan, Wroclaw ve Lodz'da meydana gelen eylemlere polis aynı şiddetle cevap vermiştir.[697]

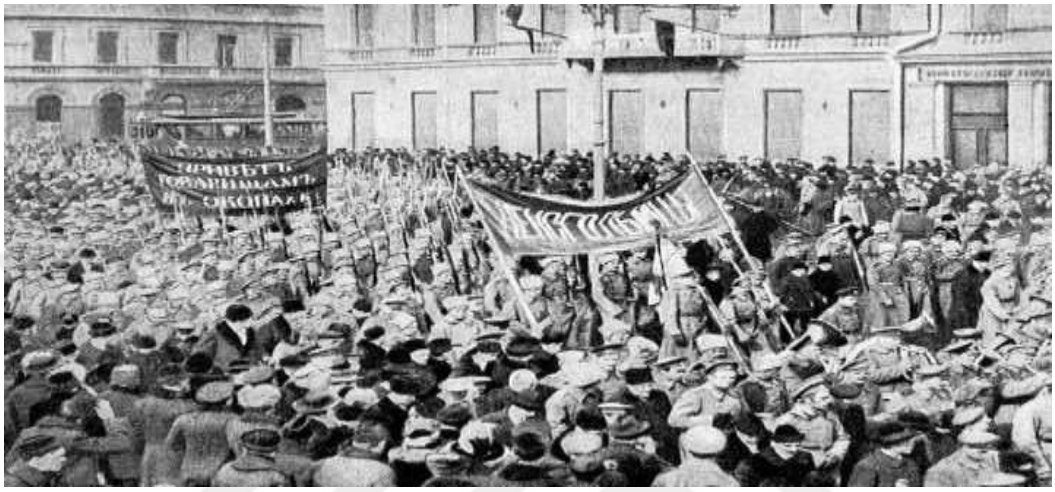

Resim 2.16. Lodz'daki gösteriler.

Polonya'da Komünist rejimin desteklediği Siyonizm kampanyaları Yahudileri göç etmek zorunda bırakmıştır. Hükümet ve basın cephesinde, öğrenci eylemlerinde Siyonist taraftarlığı düşüncesi hâkimiyet kazanmış; bununla birlikte Yahudi kökenli öğretim görevlilerinin işlerine son verilmiştir. Hükümet kitlesel öğrenci gösterilerine karşı önlem olarak Yahudileri partiden ve ülkeden kovma kararı almıştır. Alınan bu kadar Planlama ve İstatistik Okulu öğrencileri tarafından protesto edilmiştir. Öğrenciler, 11 Mart 1968'de rektörlüğe dilekçe vermişlerdir. Öğrenciler dilekçelerinde; ülkedeki antidemokratik uygulamalardan dolayı endişe duyduklarını, öğrencilerin topluma ve işçilere karşı muhalif yapılma eğilimine karşı olduklarını, polisin öğrencilere sert müdahalelerini kınadıklarını ve polisin cezalandırılmasını, basının üzerindeki baskının kaldırılmasını ve anayasanın tanımış olduğu temel hak ve hürriyetlere riayet edilmesini talep etmişlerdir.[698]

Polonya'da Yahudi ayrımcılığına karşı eylemler başlamıştır. Bu eylemler daha sonra tüm Doğu Avrupa'ya da yayılmıştır. Komünist partisinin Yahudi liderlerine,

[696]Topuz, T. (2008) .**Paris 68: Bir Devrim Denemesi**, İstanbul, Agora Kitaplığı,10.
[697]Kurlansky, a.g.e, 166.
[698]Kuron, J.& Modzelewsi, K. (1969). **Tekelci-Bürokratik Sosyalizm,** Çev: Doğu Perinçek, İstanbul, Kaynak yayıncılık, 11.

profesörlerine, sanatçılara karşı gösterdiği sindirme politikası ve Sovyetlerin bu durumdan yararlanmak istemesi Polonyalı gençler arasında tepkiye neden olmuştur. Polonya'daki işçiler kendilerini "sosyalizm" adı altında yönetenlere öfkelerini "Kahrolsun Kızıl Burjuvazi" sloganlarıyla göstermişlerdir. Bunun üzerine Polonya başpiskoposu 31 Martta kilise liderlerine yönelik yaptığı konuşmada öğrencilerden yana taraf olduklarını Polonya gençliğinin sevgi ve adaletten yana tavır göstermelerini hayranlıkla seyrettiklerini söylemişlerdir. Gençliğin şiddetten değil ancak sevgiden anlayacağı da ifade edilerek polis şiddetini eleştirmişlerdir.[699]

Polonya'da, muhaliflerin hapsedilmesine karşı protestolar baş göstermiştir. Planlama ve istatistik okulu öğrencileri 11 Mart 1968'de rektörle buluşarak arkadaşlarının serbest bırakılmasını talep etmişlerdir. Polonya Halk Cumhuriyeti adına alınan kararlar, Polonya Birleşik İşçi Partisi Komitesine, Varşova Yüksekokullar yetkilisine ve Varşova halkına rektörlük aracılığıyla bildirilmiştir. Öğrenciler sosyalizmin antidemokratik gidişatından endişe duyduklarını, Polonya anayasasının tanıdığı temel hak ve hürriyetlere uyulmasını ve tanınmasını, işçi sınıfına duyulan muhalefete karşı olduklarını, eylem yapan öğrencilere polisin hunharca davranışlarını tasvip etmediklerini belirtmişlerdir. Bu sebeple bu polislerin gerekli cezayı almalarını, tutuklanan bütün öğrencilerin, akademisyenlerin, serbest bırakılmalarını ve nüfus cüzdanlarının iade edilmelerini talep etmişlerdir. Ayrıca üniversitelerde kolluk güçlerinin yer almamasını zira kolluğunun eylemlere müdahalesi neticesinde olayların yönünün oldukça değiştiğini ifade etmişlerdir.[700]

13 Mart 1968'de Varşova Politeknik Üniversitesi öğrencileri de rektörlüğe taleplerini bildirmiştir. Polonya anayasanın tanıdığı toplanma ve gösteri hürriyetinin yeniden tanzim edilmesini, üniversite talebelerinin üzerlerindeki baskıların ortadan kaldırılmasını, baskı uygulayanların cezalandırılmasını, tevkif edilen öğrencilerin serbest bırakılmasını, işçilerin haklarının teslim edilmelerini, öğrenci eylemlerini desteklemek isteyen işçilere olan müdahalenin önlenmesini, kolluğun üniversitelerden çekilmesini, demokratik bir Polonya talebinde bulunmuşlardır.[701]

---

[699]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**, (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği yayınları, 21.
[700]Harman, a.g.e. 553-554.
[701]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**, (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği yayınları, 20.

Cracow talebeleri harpten sonra Polonya'da meydana gelen sosyal değişiklikleri ve Polonya'nın dış politikada takip ettikleri siyaseti desteklediklerini, basında yer alan talebi eylemlerinin son derece yanlı ve yanlış olduğunu, öğrencilerin yalnızca Polonya'nın daha demokratik ve uygar devletler gibi yönetilmesini talep etmişlerdir. İşçi grevleri ve öğrenci eylemleri arasında herhangi bir muhalefetin olmadığını birbirlerini desteklediklerini bu iki grup arasında yaratılmak istenen gerginliği kabul etmediklerini söylemişlerdir. Polonya Anayasasının temel hak ve özgürlüklerle ilgili maddenin yeniden gözden geçirilmesini, Varşova ve Cracowdaki güvenlik güçlerinin öğrencilere baskı ve şiddet uyguladığını, bu sebeple gereken cezayı almalarını, tutuklanan talebelerin serbest bırakılmasını istemişlerdir.[702]

13 Mart'ta Varşova Politeknik öğrencileri Planlama ve İstatistik okulunun bildirilerini onaylamıştır. Öğrenciler, polisin okuldan çekilmesini, demokrasi ve ifade özgürlüğünün tanınmasını, mahkûmların serbest bırakılmasını, Rus birliklerinin geri çekilmesini, köylüler üzerindeki vergilerin kaldırılmasını, Yahudi aleyhtarlığı ve Siyonizm'e bir son verilmesini istemişlerdir. Crocow öğrencileri Politekniğin yayınladığı bildiriyi kabul etmiştir. Öğrenciler ülkelerinin demokrasi ilkelerine uygun bir şekilde yönetilmesini, Varşova ve Cracow'daki öğrencilere sert muamelelerde bulunan kolluğun cezalandırılmasını, tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılmasını, taleplerinin basında yer almasını istemişlerdir. Polonya öğrencilerinin ortak bildirisinde; "kanunsuzluktan uzak sosyalist ve demokratik bir Polonya ortak gayemizdir," diye belirtilmiştir.[703]

15 Martta Katowice Üniversitesindeki öğrenciler demokrasi talebi ile ayaklanmışlardır. Bu talepler Wroclaw Üniversitesinde karşılık bulmuş, sosyalizmin ancak demokrasi prensipleri içinde gerçekleştiği takdirde kabul edilebileceği beyan edilmiştir. Öğrenciler 21 Martta Varşova Teknik Üniversitesini işgal etmiştir. Öğrenciler tutuklu arkadaşlarının serbest bırakılmasını, basının özgür olmasını, hükümet baskılarının sona ermesini istemişlerdir. 24 Mart 1968'de Polonya'daki bütün üniversitelerde oturma eylemleri başlamıştır. Kilisenin de desteğini alan öğrenciler basına uygulanan sansüre son verilmesini, sendikalar üzerindeki devlet baskısının sona erdirilmesini, komünizmin gençler üzerindeki kısıtlayıcı etkilerinin sona erdirilmesini talep etmişlerdir. Olaylara polis

[702]Kurlansky, a.g.e,172-173.
[703]Faulkner, N. (2017), **Marsist Dünya Tarihi,** İstanbul, Yordam Kitap, 345.

müdahale etmekte gecikmemiştir. Varşova Üniversitesinin pek çok bölümü kapatılmış, pek çok öğrencinin kaydı silinmiş, pek çok öğrenci tutuklanmıştır.[704]

25 Martta Budapeşte Üniversitesinde toplanan öğrencilere on binlerce işçiden destek gelmiş, göstericiler Budapeşte meydanındaki Stalin'in heykelini parçalamışlardır. Sovyetler 1968 öğrenci hareketini ezmeyi başarmışsa da işçi eylemlerinde aynı başarıyı gösterememiştir. Protesto eden işçilere karşı polis oldukça sert müdahale bulunmuş, çok sayıda işçi hayatını kaybetmiştir. Direniş işçinin mücadelesi sonucunda kazanılmıştır. Fiyatlar geri çekilmiş, ekonomik bunalım ve sınıf mücadelesinin birleşimiyle Doğu Blok'u ciddi bir yara almış, Sovyetlerin dağılım süreci başlamıştır. Doğu Blok'unda, derinleşen krizler ve birbirini izleyen mücadele patlamaları meydana gelmiştir. Polonya'daki milyonlarca insan Stalinist Rusya'sının diktatör rejiminden kurtulmak için çaba sarf etmiştir.[705]

Polonya'nın toplumsal yapısı da öteki Doğu Avrupa ülkelerinden farklıdır. Bu sebeple sosyalist bloktan ilk ayrılan Doğu Avrupa ülkesidir. Komünizmin tarımsal arazilerde yasakladığı özel mülkiyet Polonya'da yaygındır. Toprağın büyük bir kısmı, köylünün özel mülkiyetindedir. Katolik Kilisesi toplumsal normlarda oldukça güçlüdür ve toplumun komünist sisteme dönüştürülmesine karşıdır. Kilise Katolik Znak grubu ile parlamentoda temsil edilir.[706] Komünist Partisi dışında politik partiler Doğu bloğu yönetiminde olan ülkeler arasında yalnızca Polonya'da vardır. Çek milliyetçiliği Polonya'da, oldukça kuvvetlidir. Dili Slav olduğu halde, alfabesi Latin'dir. Sovyet baskılarına direnmelerinin en temel nedeni kendi benliklerini kaybetmemeleri, demokrasiden vazgeçmemeleri ve işçi direnişleridir. Polonya'nın parlamenter sistemle tanışmış olması, liberal uygulamalara alışkın olmaları komünist sistemi reddetmelerinin diğer bir nedenidir.[707]

Polonya'daki liberal hareketler 20 Ağustos'ta Sovyet tankları tarafından yok edilmiştir. Sovyet işgali ülkede demokrasinin yeşerebileceği inancını yok etmiştir. Öğrenciler yapılan işgali protesto etmişler, Sovyet tanklarının önüne oturmuşlar, barikatlar kurmuşlardır. Tankların açtığı ateş sonucunda dört öğrencinin öldürülmesi çatışmaların

[704]Kurlansky, a.g.e,103.
[705]Harman, a.g.e,538.
[706]Fejtö, a.g.e,54.
[707]Uğur, Ö. (2017) "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Polonya Kamu Yönetimi: Avrupalılaşmanın Etkisi", **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, 4 (8), 36- 37.

seyrini değiştirmiştir Kısa sürede Sovyet tankları ülkeye hâkim olmuştur. Polonya, Sovyet otoritelerinin saldırılarında, başarısız olup çok sayıda insanını kaybetmiştir. İşçi sınıfı "sosyalizm" adı altında 'gelmiş geçmiş en kötü teröre maruz bırakılmıştır. Polonya'daki 68 olayları salt öğrenci ve aydınlardan ibaret değildir. Olaylar işçilerin de yoğun katılımıyla gerçekleşmiştir. Polonya'daki 68 olayları işçi hareketinin bastırılması, "Prag Baharı"nın blok devletlerinin askerî müdahalesiyle ezilmesi sonucunda daha 1970'e varmadan sona erdirilmiştir.[708]

2.3.4. Macaristan

1956 yılında gerçekleşen Macar devrimi Stalinist hükümete karşı başlatılan halk hareketidir. Yaklaşık 3 bin kişinin ölümü, 20 bin kişinin tutuklanması ve 200 bin kişinin mülteci durumuna düşmesine yol açan devrim, baskı ve şiddetle son bulmuştur. Soğuk Savaş döneminde Macar devrimi direnişin sembolü olmuştur. Komünizme ve Sovyetler Birliği'ne karşı direnişi simgeleyen ayaklanma komünizme olan inancı derinden sarsmıştır. Macaristan'ın özgürlüğü uğruna verdiği mücadelenin Sovyetler tarafından engellenmesi Batılı Devletler tarafından kınamıştır. 22 Ekimde başlayan devrim süreci Sovyet bloğunun tanklarıyla ezilmiş, Sovyet askerleri devrimci kitlelerin üzerine yürüyerek devrimi yenilgiye uğratmıştır.[709]

Sovyetler, Doğu Avrupa üzerinde Marshall yardımını engellemek ve bölgede komünizmin yerleşmesi için var gücüyle çalışmıştır. Sovyetlerin Almanya'yı II. Dünya savaşında mağlup etmesi ve Macaristan'da mevcut faşist sistemin yıkılmasında etkin rol oynaması komünist partinin Macaristan'da yükselmesini sağlamıştır. 1947 seçimlerinde Komünistlerle Sosyal Demokratların oluşturduğu İşçi Bloğu oyların %45'ini alırken Küçük Mülk Sahipleri Partisi %15 oranında oy almıştır. Komünist parti 1948'de Sosyal Demokrat Partiyle birleşerek Macaristan Emekçi Halk Partisi adını almıştır. 1949 seçimlerinde birinci parti kazanarak hükümet olmuştur. Hükümet 1949'da yeni bir anayasa hazırlamış, ülkede mevcut olan diğer partiler kapatılmış ve tek parti diktatörlüğü uygulanmaya başlanmıştır.[710]

---

[708]Roger Garaudy, Dubcek, Ota Sik, Richta Chamalık, Husak, Hajek Golbstucker, **Prag 1968 Doğmayan Hürriyet**, Çev; Aydil Balta, E Yayınları, İstanbul, 1968, s.121.
[709]Bekcan, U. (2019) "Sovyet Penceresinden 1956 Macar Ayaklanması: Batı Destekli Bir Karşı devrim Girişimi", **Social Sciences Research Journal,** 8 (1), 15.
[710]Gülboy, G. P. (2012) **1956 Macar Ayaklanmasının Türkiye Basınında Yansımaları, Macar-Türk İlişkileri Üzerine Makaleler: Macar Kardeşler**, Edi: Yeliz Okay, İstanbul, Doğu Kitabevi, 102.

Hükümetin uygulamaları kitleler üzerinde hayal kırıklığı yaratmıştır. İşçi ve emekçilerin yönetimde söz sahibi olamadıkları gibi bir de sömürülmeye ve ezilmeye devam etmeleri tansiyonu her geçen gün yükseltmiştir. Hükümetin kendisine muhalif olanlara yönelik uygulamaları, parti içerisinde sürekli tasfiyeye gitmesi, muhalifleri toplama kamplarına ya da ceza evlerine göndermesi, anti-demokratik uygulamalarla toplumu çepeçevre sarması Macarlarda artan bir tepkiye neden olmuştur. 1953 yılında Budapeşte'deki demir-çelik fabrikası işçileri düşük ücretleri ve yiyecek kıtlığını protesto ederek greve gitmiştir. Grev kısa sürede tüm ülkeye yayılmıştır. Sovyet tankları olaylara müdahale etmiş, işçileri sindirmiş ve Macaristan'da reform yapma sözünü vermiştir.[711]

Stalin'in 1953'te ölümüyle birlikte Macaristan'ın yönetimi politbüro üyelerine bırakılmıştır. Sovyet Komünist Partisi tarafından Macaristan İşçi Partisi sekreteri Rakosi görevinden alınarak yerine Imre Nagy getirilmiştir. Nagy, ekonomik ve siyasal alanda yaptığı reformlarla ülkedeki muhalefetinin canlanmasını sağlamıştır. Bu durum Sovyet Komünist Partisinin hoşuna gitmemiştir. Macaristan Meclisi, ordusu, kitle iletişim araçları Sovyet kontrolü altına alınmış, bu sebeple Nagy reformların daha fazlasını yapamamış ve 1955'te görevinden alınmıştır. Nagy'in görevinden alınması değişimden yana tavır gösteren Macarları kızdırmış, Polonya'daki gelişmelerin de etkisiyle 1956'da Macar öğrenci eylemleri başlamıştır.[712]

Resim 2.17. Macaristan'ın işgali.

Macaristan revizyonistleri, ülkedeki haber organlarının kontrolü ve yönetimi ellerine geçirmiş, böylece Komünist Parti'nin basın organları üzerindeki hâkimiyetleri zayıflatılmıştır. Mart ayından itibaren Petöfi adlı bir dernek kurarak düzenli toplantılar

[711]Arendt, H. (2014). **Totalitarizm**, Çev: İsmail Serin, İstanbul, İletişim Yayınları, 341.
[712]Bekcan, a.g.m, 17.

yapılmıştır. Basın organları «Petöfi Derneği» adı verilen siyasi tartışmalar kulübü ile birlikte karşı-devrimin ideolojik, politik araçları haline getirilmiş, yaratılan ve isteri haline kadar vardırılan milliyetçi, Sovyet aleyhtarı hava karşı devrimin ideolojik bakımdan hazırlanmasında büyük bir rol oynamıştır. Bu yüzden 1956 yılından itibaren akademisyen, aydınlar ve öğrenciler birlikte hareket etmeye başlamışlardır.[713]

16 Ekimde Szeged Üniversitesi öğrencileri eylemin ateşini yakmışlardır. Daha sonra 23 Ekim 1956'da Budapeşte Teknik Üniversitesi öğrencileri gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. Halkın da yoğun katılımıyla gerçekleşen gösteriye polisin sert müdahalesi ayaklanmaya dönüşmüştür. Ordunun da eylemcilere destek vermesiyle eylem silahlı çatışmalara yönelerek ülkenin her tarafında ayaklanmalar meydana gelmiştir. Köylüler devlet arazilerine el koymuş, kamu binaları işgal edilmiş, sokaklar talan edilmiştir. Göstericiler; Rakosi ve Sovyet yetkililerinin yargılanmasını, Sovyetlerin ülkeyi terk etmesini, çok partili serbest seçimlerin yapılmasını, düşünce ve ifade hürriyeti ile birlikte köylülerin de yaşam şartlarının iyileştirilmesini istemişlerdir. Talepleri üzerine göstericilere ateş açılması olayların boyutunu değiştirmiştir. İşçiler de eylemlere katılarak fabrikaları işgal etmiştir.[714]

Devrimciler tüm devlet kurumlarını, radyo evini, gazete binalarını işgal etmiş, hızla silahlanmaya başlamıştır. 23 Ekimde tüm Budapeşte eylemlere dâhil olmuştur. Şehrin her yanında silahlı çatışmalar meydana gelmiştir. Sovyet müdahalesiyle çatışmalar daha da şiddetlenmiş, devrim 24 Ekimde tüm Macaristan'a yayılmıştır. Bölgenin sanayi şehirlerinde genel grev ilan edilmiş, örgütlenen işçiler konsey oluşturmuşlardır. Yönetim fiilen işçilerin eline geçmiştir. Halk Nagy'nin tekrar iktidara gelmesini talep etmiştir. Olayların kontrol altına alınamaması üzerine Sovyet yönetimi 24 Ekimde İmre Nagy'e görevini yeniden iade etmiştir. İmre Nagy devrimciler tarafından Başbakanlık makamına getirilmiştir.[715]

27 Ekim'de Nagy yeni hükümeti kurmuş, kabinede komünist olmayan siyasi partiler de yer almıştır. Hükümetin kurulmasının ardından Nagy eylemcilerin taleplerini yerine getirmek için harekete geçmiş, silahlı çatışmanın durdurulmasını istemiştir. 30

[713]Zoltan Komoçin, "Sınıfsal Görüş ve Enternasyonalizm", **Yeniçağ Gazetesi,** 10 -11 (52-53) Ekim-Kasım 1968, s.633-634.
[714]Sander, a.g.e.383-385.
[715]Eroğlu, İ. (2011), "Demokrasiye Geçiş Sonrası Macaristan'ın Hükümet Sistemi," **Türkiye Adalet Akademi Dergisi,** 2 (6), 354.

Ekim'de Sovyet askerleri Macaristan'dan çekilmiştir. Fakat Nagy'nin çok partili demokratik sistemi Macaristan'da kurmak istemesi Sovyetlerde Komünizmin tehlikede olduğu imajını doğurmuştur. Nagy'nin 1 Kasım'da Macaristan'ın Varşova Paktından çekildiğini duyurması Sovyetleri yeniden Macaristan'a sevk etmiştir. Sovyetler çok sayıda tankları ile Macaristan'a girmiş ve 6 Kasım'da Budapeşte'yi işgal etmiştir. Sayıları on binlere varan insan katledilmiş, 15 bin kişi yaralanmış ve 20 bin kişi tutuklanmıştır.[716]

Sovyet Kızıl Ordu birlikleri Budapeşte'yi işgal etmiş, Sovyet ordularına karşı tüm Macarlar şiddetli bir direnişle karşılık vermiştir. Direnişin en şiddetli olduğu yerler işçi yerleşim yerleri ve sanayi bölgelerinde gerçekleşmiştir. İşçilerin başlattığı genel grevin ve direnişin Sovyet tankları tarafından sona erdirilmesi birkaç haftayı almıştır. Nagy Yugoslavya'nın Budapeşte'deki büyükelçiliğine sığınmış, reformcu önderlerin çoğu tutuklanmış ve idam edilmiştir.[717] Hükümet başkanlığına Jonas Kadar getirilmiştir. Jonas Kadar'ın hükümet başkanı olmasıyla çok sayıda Macar yurtdışına kaçmış, işçi konseyleri yasaklanmıştır. Kadar hükümeti İşçi Konseyleri'ne ve Devrim Komitelerine dönük baskılarını arttırmıştır. Birçok işçi tutuklanmış, işçilerin yeniden greve gitmesi üzerine hükümet baskı ve şiddetini artırmıştır. Kadar hükümeti, işçilerin greve devam etmeleri halinde idamlarının gerçekleşeceğini açıklamış, bunun üzerine işçi konseyi 8 Ocak 1957'de kendini feshetmiştir. 16 Haziran 1958'de vatana ihanet suçuyla yargılanan Nagy, idam edilmiştir.[718]

Macar Devrimi Sovyet diktatörlüğüne karşı yürütülen bir başkaldırı hareketi olması bakımından dünya tarihinde oldukça önemli yer teşkil etmiştir. Devrimde en önemli rolü oynayan işçi ve köylü kitlelerinin yanı sıra çok sayıda öğrencinin de desteği olmuştur. Sovyet müdahalesi ile Macaristan'da gerçekleştirilmek istenen toplumsal değişiklikler durdurulmuştur. Sistem, öğrenci hareketine karşı kendisini sopa ve yalanla savunmuş, işçilerin ayaklanmasına, kitle katliamına karşı devletin uygulamak zorunda kaldığı yöntem olarak ifade edilmiştir. Macar devrimi Sovyetler tarafından şiddetle bastırılsa da Doğu Avrupa'da mücadeleye bir son verememiştir.[719]

[716]**Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s.1480.
[717]Bekcan, a.g.m,19.
[718]Feijo, a.g.e,157.
[719]Kuron & Modzelewski, a.g.e,173.

2.3.5. Çekoslovakya

Doğu Avrupa ülkeleri içerisinde yer alan Çekoslovakya diğer Doğu Bloğu ülkelerinden farklı olarak çok partili liberal demokrasi ile yönetilen tek ülkedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet hâkimiyeti altına girerek tek partili komünist yönetime geçmek zorunda kalmıştır. Hâkimiyeti Sovyetlerin eline geçen Çekoslovakya ekonomisi kamulaştırılarak kolhozların yönetimine bırakıldığı için ekonomik sorunlardan kaynaklanan ayaklanmalar meydana gelmiştir. 1953 senesinde ortaya çıkan ayaklanmalar Çekoslovakya Komünist Partisi tarafından sert biçimde bastırılmıştır. Komünist partisi genel sekreteri Antonin Novotny liderliğindeki Çekoslovakya'da 1960'larda başlayan başlayan ekonomik kriz, bir süre sonra ekonomik dar boğaza neden olmuştur.[720]

Antonin Novotny yönetiminde Çekoslovakya'nın batı ile ilişkileri sonlandırılmış, Çekoslovakya kapalı bir toplum haline getirilmiştir. Sovyetler tam anlamıyla bölgede hâkimiyet kurmuştur. Din adamlarının görevlerine son verilmiş, kilise mallarına el konulmuştur. Din, devlet denetimi altına alınmıştır. Milliyetçiler, liberaller tasfiye edilmiş ve ağır cezai yaptırımlara tabii tutulmuştur. Her türlü işletme devlet hazinesine alınmış ve özel mülkiyete son verilmiştir. Uygulanan ekonomi politikası kitleleri memnun etmemiştir.[721] 1 Haziran 1953'te Plzen işçileri greve gitmiştir. 5000 işçi eylemlere başlamış, belediye binasını tahrip etmiştir. Plzen işçilerine diğer fabrika işçilerinin katılımıyla eylemler ayaklanmaya dönüşmüştür. İşçilere güvenlik güçlerinin dâhil olmasıyla eylemler tüm ülkeye yayılmıştır. Olayların kontrolden çıkması üzerine Novotny Sovyetlerden yardım istemiş, eylemler Sovyet tanklarıyla bastırılmıştır. Eylemlere katılan işçiler çalışma kamplarına gönderilmiştir. [722]

1960'ta ekonomi darboğaza girmiş, ülkede tansiyon giderek yükselmiştir. Öğrenciler, bilim adamları ve aydınlar arasında hükümete karşı eleştiriler başlamıştır. 1963'te ise Çekoslovak halkı komünist rejimin baskıcı tutumuna karşı ses yükseltmeye başlamıştır. Çekoslovak yazarlar, öğrenciler ve akademisyenler tarafından düşünce ve ifade hürriyeti, basına özgürlük talepleri dile getirilmiştir. Bu talepler ülkenin kurucusu Jan Masaryk'in ölüm yıldönümünde kitle gösterisine dönüşmüştür. 20 Martta Prag'da 12 bin genç cumhurbaşkanının istifasını istemiştir. 21 Martta Çek Parlamentosunun 4

[720]Armaoğlu, F. (2004) **20'inci Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995,** İstanbul, Alkım, 237.
[721]Dursun D. (1993). "Çekoslavakya", **İslam Ansiklopedisi**, TDV, İstanbul,8 Cilt, 254-255
[722]Karadeniz, D.(2020). "Sovyetler Birliği Ekseninden Avrupa Birliği Üyeliğine: Doğu Avrupa Ülkelerinde Ekonomik ve Siyasal Dönüşümün Analizi," **Gazi İktisat ve İşletme Dergisi**, 6 (1), 6

komisyonu Novotny'nin istifasını istemiştir.[723] 1967 yılı sonunda toplanan merkez komite Novotny'nin görevden alınması yönünde karar almış ve yerine revizyonizmi savunan Alexander Dupçek'i atamıştır. Alexander Dupçek'in etrafını kısa sürede komünizm karşıtı partiler çevrelemiştir. Nisan ayında yapılan Merkez komite Plenumunda faşizm karşıtı revizyonist Ludvík Svoboda cumhurbaşkanı olarak atanmış ve Çekoslovakya siyasi değişim için hazırlanmıştır.[724]

Dubçek'in atanması bütün Çekoslovakları sevindirmiştir. Çünkü halk artık Stalinist yönetimden bıkmıştır. Dupçek'in atanmasıyla Çekoslovakya yönetimi değişmeye, Stalinist model terk edilmeye, liberal reformlar uygulanmaya başlanmıştır. Basına uygulanan sansür kaldırılmış, seyahat özgürlüğü tanınmış, kişisel hak ve özgürlükler kabul edilmiş, düşünce ve ifade hürriyeti tanınmıştır. Ülkede anti-demokratik uygulamaların tasfiyesine başlanmıştır. Ekonomi, basın ve hukuk alanlarında köklü değişiklikler yapılmıştır.[725]

Anti-komünist dernekler kapatılmış, kulüpler, gazeteler, dergiler ve radyo kanalları açılmaya başlamıştır. 27 Ocak 1968 senesinde Çekoslovakya'nın en merkezi noktasında bir gazete bayi açılmış ve o güne kadar hükümet gazetesinden başka gazete satılmayan ülkede her çeşit yayın yapan gazetelerin satışına izin verilmiştir. Sansürsüz ülkeye gelen gazeteler çok sayıda okura sahip olmuştur. Gazetelerde hükümetin her türlü faaliyetinden bahsedilmiştir. Sovyet hükümetinin yaptıkları eleştirilmiş ve Novotny'nin hataları gün yüzüne çıkarılmıştır.[726]

Çekoslovakya'da benzeri görülmemiş bir halk desteğiyle göreve gelen Dubçek, liberalleşme politikalarını uygulamak için harekete geçmiştir. Çok partili, demokratik bir hayata geçilmesi için yeni düzenlemeler hazırlatmıştır. Dupçek, 12 Nisan 1968'de Merkez Komitesinde yaptığı konuşmasında; hem partinin hem de devletin başına geçen adamların, kaçınılmaz biçimde iktidara, kişiliğini, şahsı hırsını yönelttiği için parti çalışmasında, bürokratik ve derebeylik çağından kalan alışkanlıkları kesinlikle reddedileceğini belirtmiştir. Bu yüzden tüm yetkilerin tek elde toplanması anlayışından vazgeçtiğini açıklamıştır. Dupçek; federal bir anayasa hazırlanmasını, Çekoslovakya Sosyalist

[723]Armaoğlu, a.g.e, 238.
[724]Trory, E. (2016). **Çekoslovakya 1918-1978**, Çev: Ogün Eratalay, İstanbul, Yazılama, 41.
[725]Yücel, B. (2011). "Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 3 (60), 652.
[726]Sancaktar, C.(2019)."Doğu Avrupa'da Devletçi Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş: Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya," **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**, 05 (04), 43.

Cumhuriyeti'nin eşit iki ulusa bölünmesini, tüm ülke halklarıyla beraber insancıl bir sosyalizmin gerçekleştirilmesini hayal etmiştir.[727]

Dupçek'in basın üzerindeki sansürü kaldırmasıyla basın rahat bir nefes almış, daha önce tartışılmayan meseleler konuşabilir olmuştur. Stalin döneminde Çekoslovakya üzerinde oynanan oyunlar gün yüzüne çıkmaya başlamış, bu durum komünizm üzerine tartışmaları gündeme getirmiştir. Komünizme karşı olduğu için hapsedilen, sürgün edilen, idam edilen topluma mal olmuş kişilerin uğramış olduğu hak gaspları yeniden tartışmaya açılmıştır. Bu durum Sovyetleri harekete geçirmiş, 1968 Haziran ayında Sovyetler, Dupçek'ten ülkedeki reformlara derhal son vermesini istemiştir. Dupçek 22 Şubat 1968'de Çekoslovakya'nın komünist yönetime girişinin 20'ci yıl döneminde Stalin dönemin hatalarından bahsetmiş ve altmış oldukları adımlardan geri dönmeyeceklerini belirtmiştir.[728]

Dupçek parti başkanlarına ve heyet üyelerine yaptığı tarihi konuşmasında; "*Partimiz halkın güveniyle destekleniyor ve insanlarımız ocak ayındaki döneme tekrar geri dönülmesine izin vermeyecek. Bizim yolculuğumuz kolay olmayacak. Ortak bir hedef için dayanışma içinde çalışmamız ve hatalarımızı düzeltip, yanlış bilgilendirmenin önüne geçmemiz gerekiyor*," diye seslenmiştir. Dupçek ise televizyon aracılığıyla Sovyetlere seslenerek, ülkede ocak ayından bu yana başlatılan reform çalışmalarının süreceğini ve azimle yollarını devam edeceklerini bildirmiştir. Dubçek'in dış siyasetinde Çekoslovakya'nın batıya yönelmesi, batı ile ilişkilerin kuvvetlenmesi Sovyetleri teyakkuza geçirmiştir. Varşova Paktı üyeleri nisan ayı itibariyle Çekoslovakya üzerindeki baskılarını arttırmışlardır.[729]

Çekoslovakya'nın komünizmden uzaklaşmak gibi bir niyeti olmadığı halde Çekoslovakların normalleşme rejiminden ve normalleştirme hareketinden Sovyetler, bu kadar korkarak milletin kendi rejimini kendisinin çizmesi hakkını çiğnemeyi kendinde hak görmüştür. Çünkü komünizm, Karl Marks'ın ve Lenin'in iddia ettiğinin aksine hürriyet iklimine hiç bir zaman uymayacak bir rejim olduğu için, daha önce endüstrileşmiş ve Batı âlemine karışmış bu memlekette doğacak hürriyet güneşi tehlikelidir. Çekoslovakya'nın

[727]Garaudy, R. (1968). **Doğmayan Hürriyet**, Çev: Adil Balta, İstanbul, E yayınları, 31.
[728]Bahri, R. (1990). **Kırmızıdan Yeşile,** İstanbul, Metis Yayınları,57.
[729]Rahmi Gündüz," 50. yılında Prag Baharı: O dönem neler yaşandı?" **Euronews,** 2018, s.2.

arkasında Polonya, Doğu Almanya ve sırasıyla diğer komünist memleketlerde çöküntü ve çözülme olacağı korkusu Kremlin'e hâkim olmuştur.[730]

20 Ağustos'u 21 Ağustos'a bağlayan gece Varşova Paktı Çekoslovakya'yı işgale başlamıştır. 72 Çekoslovakyalı hayatını kaybetmiş, 702 kişi de ağır yaralanmıştır. İşgal sonucunda yaklaşık 300.000 civarında insan Batı ülkelerine göç etmek zorunda kalmıştır. Dubçek tutuklanarak Moskova'ya götürülmüştür. Halkın başlattığı direniş sayesinde serbest bırakılmış ve ülkesine dönmesine izin verilmiştir. Bu durum Çek gençliğinde inanılmaz bir direniş yaratmıştır. 21 Ağustos saldırısı, umuda, sosyalizme, geleceğe karşı işlenmiş bir cinayet olarak kabul edilmiştir. Baskılar Çekoslovakların değişim isteğini kıramamış, daha da kuvvetlendirmiştir.[731]

Çekler, ülkelerinin Sovyetler tarafından işgalini şiddetle protesto etmişlerdir. Protesto görüntüleri dünya basınında yer almıştır. Olayların basında yer alması Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgal etmediklerine dair ifadelerini yalanlamış ve planlarını altüst etmiştir. Çek yazar Vaclav Havel'in batılı meslektaşlarından Rusların Prag'ı işgalini kınamasını istemiştir. Talebe ilk yanıt Yugoslavya başkanı Tito ile Romanya başkanı Çavuşeşku'dan gelmiştir. Akabinde İtalya, Fransa ve Japonya'dan kınama haberleri gelmiş ve kınama tüm dünyaya dalga dalga yayılmıştır. Doğu Almanyalı gençler el ilanları bastırarak protesto etmişlerdir. İşçiler işgali kınayan bildiri imzalamışlardır. Rus gençleri de kızıl meydanda işgali kınayan protestolar gerçekleştirmişlerdir.[732]

Çekoslovakya'da tarihin akışına uygun bir deneme yapılmış, Sovyetler bu normal gelişimi önleyerek, fışkıran ağacı kurutmuşlar ve böylelikle de kurdukları rejimin -adı ne olursa olsun faşizmden başka bir şey olmadığını bütün dünyaya ilan etmişlerdir. Şu gerçek anlaşılmıştır ki, faşizm, yalnız kapitalizmin değil, sosyalizmin de kuvvet yoluyla ve zorla kendini koruması rejimidir. Böyle rejimlere karşı her iki âlemin birleşerek mücadele etmeleri insanlık ve medeniyet vazifesidir. Çekoslovakya olayı karşısında batının gösterdiği yakın ilgi de bundan dolayıdır.[733]

Çekoslovakya'da öğrenci olaylarının temelleri 1967 Haziran ayında atılmıştır. Çek yazarları, dördüncü olağan kongrelerinde yönetimden duydukları rahatsızlıkları dile

[730]"Çekoslovakya Olayları ve Sovyet Rusya Faşizmi", **Barış Dünyası Dergisi**, Sayı:77, 1968, s. 14.
[731]Garudy, a.g.e25.
[732]Trory, a.g.e, 55.
[733]"Çekoslovakya Olayları ve Sovyet Rusya Faşizmi", **Barış Dünyası Dergisi**, Sayı:77, 1968, s. 14.

getirmiş, düşünce ve ifade özgürlüğünün tanınması talebinde bulunmuşlardır. Çekoslovakya'nın önemli yazarları, bilim adamları ortak bir bildiri hazırlayarak batı dünyasına seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Ortak bildiride sansürün özgür düşünceye ket vurduğu, fikir ve düşünce hayatını katlettiği ifade edilmiştir. Bu bildiri hükümet tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bildiriyi hazırlayanlar hakkında soruşturma başlatılmış, yazarlar sendikasından ihraç edilmiş ve işlerine son verilmiştir.[734]

Yazarlar sendikasına yapılan saldırı fitili ateşlemiştir. 31 Ekim 1967'de Prag Üniversitesinde yurtlarda kalan öğrenciler sık sık elektrik kesilmesi nedeniyle öğrenciler soğukta ve karanlıkta kalmışlar, yöneticilerin taleplerine olan ilgisizliği öğrencileri eylemlere sevk etmiştir. Prag sokaklarında aydınlık istiyoruz diye gösteriler düzenlemişlerdir. Ellerinde mumlarla hükümet binasına yürüyen göstericiler polis tarafından şiddete maruz bırakılmıştır. Polis şiddeti öğrencileri kızdırmış ve gösteriler kısa sürede dalga dalga yayılarak etki sahasını genişletmiştir. Prag Baharı, bürokrasinin bu toplumlar üzerindeki baskısına karşı isyanda önemli bir kilometre taşı olmuştur.[735]

Resim 2.18. Polonya'nın işgali.

Prag Üniversitesi öğrencileri eylemlerini aralıksız sürdürmüş, polisin kendilerine şiddet uygulaması karşısında içişleri bakanlığının önünde toplanarak bildiri sunmuşlardır. Bildiride öğrenciler; Polisin göstericilere şiddet uygulamamasını, polisin üniversiteden çıkarılmasını, basının öğrenci olaylarına kayıtsız kalmamasını olayları yansıtırken tarafsız olmasını istemişlerdir. Öğrenci olayları kısa sürede ülkenin çeşitli yerlerine yayılmış, 12 Mart'ta toplanan Lodz'daki talebeler, Varşova'daki talebelere desteklerini sunmuş,

[734]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**,(1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği yayınları 24.
[735]Savran, S. (2009) "1968: Bir Devrimci Dalganın Adı", **Devrimci Marksizm Dergisi**, Sayı:9,90.

düşünce ve ifade hürriyetinin sağlanması yönünde bir bildiri hazırlamışlardır. Cracow'da bulunan öğrenciler Varşova yalnız değildir diyerek adaletin teminin sağlanması talebinde bulunmuşlardır.[736]

İki komünist Doğu Avrupa ülkesi olan Çekoslovakya ve Polonya'da gerçekleştirilen eylemler, rejim aleyhine yapılan gösteriler yayılmış ve büyümüştür. Çekoslovakya'da 2000 öğrenci ve genç işçinin Prag'da heyecanlı bir hava içinde yaptıkları konuşmada, Çekoslovakya'daki komünist sistemi yermeleri ve memleket için hür bir demokrasi istemeleri alkışlarla karşılanmıştır. Konuşmacılar Cumhurbaşkanı Antonin Novoty'nin birçok insanı idam ettiğini, yüzlercesini tutuklattığını, Stalin'in tertiplediği kanlı temizliklerde önemli bir rol oynadığını söylemiştir. Toplantıda, düşünce ve ifade hürriyetinin gerçek demokrasinin teminatı olduğu belirtilmiştir. Polonya'da öğrenci eylemleri Poznan ve diğer şehirlere de yayılmıştır. Göstericiler hürriyet, hürriyet diye bağırmışlar ve yer yer polisle çatışmışlardır.[737]

Çekoslovaklar 15 Şubatta Grenoble'deki kış olimpiyatlarında Fransızlara yenilmenin öfkesiyle sokaklara dökülmüştür. Çekoslovakya basını Polonya'da meydana gelen öğrenci olaylarına geniş bir şekilde yer vermiştir. Mart ayında Polonyalı öğrencilerin düşünce ve ifade hürriyeti talebiyle ayaklanması Çekoslovak öğrenciler arasında büyük bir heyecan yaratmıştır. Wroclaw'da 14-15 Mart tarihleri arasındaki olaylar tüm üniversitelere yayılmıştır. 20 Martta göstericiler yapılacak olan yeniliklerin Çekoslovakya'da olduğu gibi demokratik bir biçimde tanzim edilirse kabul edebileceklerini beyan etmişlerdir. 21 Martta Varşova Üniversitesi öğrencileri demokrasi talebiyle üniversiteyi işgal etmişlerdir.[738]

1968'de Çekoslovakya'da reformların hazırlanmasında, desteklenmesinde, hareketin ivme kazanmasında öğrenci ve işçi kitlelerin yanı sıra, ülke halkının ve yazarlar birliğinin önemli biri rolü olmuştur. Çekoslovakya olaylarının zemini 1967 Haziranında Çek yazarlar kongresinde atılmıştır. Kongrede mevcut politikalar, düşünce ve ifade hürriyetinin sınırlandırılması, hükümet baskıları sert bir dille eleştirilmiş, uygulamalara yönelik bir bildiri hazırlanmıştır. Bildiriye çok sayıda bilim insanı imza atmış, bu durum hükümet tarafından hoş karşılanmamıştır. Bildiriyi imzalayanlar hakkında soruşturma

[736]Kurlansky, a.g.e,113.
[737]"Çekoslovakya ve Polonya'da Nümayiş Yapılıyor", **Milliyet Gazetesi,** 15 Mart, 1968, s.7.
[738]"Çekoslovakya Olayları ve Sovyet Rusya Faşizmi", **Barış Dünyası Dergisi**, Sayı:77, 1968, s. 14.

başlatılmış, yazarlar sendikası çalışanlarının işlerine son verilmiş ve sendika hükümet tarafından denetim altına alınmıştır.[739]

Moskova'nın baskısıyla Dubçek, 17 Nisan 1969'da parti genel sekreterlik görevinden ayrılmış ve yerini Gustav Husak'a bırakmıştır. Husak yönetimi, ülkede yeni bir 'Stalinizasyon ve Sovyetizasyon' süreci başlatmıştır. 1970'li yıllar boyunca liberal sanatçılar, yazarlar ve akademisyenler sansürlenmiştir. Muhalif dernek, kulüp, gazete ve dergilerin açılması yasaklanmıştır. Ekonomide devletçi merkezi planlama uygulanmış ve dış politikada Sovyetlere bağlılık artmıştır. Askeri müdahale Çekoslovakya'daki muhalefeti tamamıyla ezememiştir. Liberal, milliyetçi ve muhafazakâr muhalefet 1970'ler boyunca toparlanmış, örgütlenmiş ve giderek güçlenmiştir.[740]

2.3.6. Yugoslavya

II. Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya Almanlar tarafından işgal edilmiş, Kızıl Ordu birliklerinin yardımıyla Almanlar Yugoslav topraklarından çıkarılmıştır. Savaştan sonra da Yugoslav ordu birlikleri dağılmamış, işgale karşı Yugoslav partizanları ciddi bir direniş göstermiştir. Yugoslavya'nın özgürlüğüne kavuşması için Tito yoğun bir çaba sarf etmiş ve Yugoslav halkı Tito'nun etrafında kenetlenmiştir. Bu sebeple Sovyetler diğer Doğu Blok'u ülkelerine uyguladığı yaptırımı Yugoslavya'da uygulayamamış, 1944'te bölgeden çekilmiştir. Tito, komünizmi emperyalizmin sömürgesi altında yaşayan ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlayan bir ideoloji olarak görmüş ve Stalin tarafından dayatılan komünizme karşı çıkmıştır. Bu anlayış Sovyet ve Yugoslav çatışmasını doğurmuştur. Yugoslavya'daki öğrenci hareketleri Doğu Blok'undaki diğer öğrenci hareketleri gibi Sovyetlere karşı özgürlükçü, demokratik sosyalizm arayışıyla ortaya çıkmıştır.[741]

Yugoslavya etnik kimliği yoğun bir ülke olduğu için Tito çok partili bir demokrasiyi ülkede inşa etmek istemiş; fakat komünist partisi milliyetçi kaygılar sebebiyle çok partili rejime karşı çıkmıştır. Sovyet Bloğu, Yugoslavya'yı Marksist-Leninist çizgiden sapmakla suçlamıştır. Yugoslavya Sovyetlerin uydu ülkesi olmak istemediğinden bağımsız bir politika takip etmiştir. Devlet yönetiminde komünist rejime bağlı olmakla birlikte

[739]Uslu, a.g,m, 175.
[740]Sancaktar, a.g.m, 43.
[741]Aruiçi, M. (2013)."Yugoslavya", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 43, 575.

Sovyetlerin bünyesinde yer almayı reddetmiştir. 13 Ocak 1953'te devlet başkanı olan Tito Yugoslavya'yı Sosyalist Federal Cumhuriyet hâline getirmiştir. Dış siyasette batılı devletlerle hareket etmek istemiştir. Batı devletlerden iktisadi, askeri ve mali yardım talep etmiştir. 1968'de Varşova Paktı'nın Çekoslovakya işgalini kınamıştır.[742]

Milovan Cilas da sınıfsız bir toplum yaratmak amacında olan komünizmin amacından saptığını, partizanların yüksek memur kademesine dönüştüğünü ifade etmiş ve demokrasi vurgusu yapmıştır. Cilas'ın fikirleri üniversite gençliğinde yankılanmıştır. 2 Temmuz 1968 gecesi Belgrat'ta Yugoslav komünist partisi taleplerine karşı çıkan öğrenciler işçilerle birlikte "yıkılsın sosyalist burjuvazi" yazılı pankartlarla gösterilere başlamışlardır. Göstericilere polisin şiddetle karşı koyması sonucu öğrenciler üniversiteyi işgal etmiştir. Olaylar Yugoslavya'nın bazı şehirlerine de sıçramış, özellikle Saraybosna'da polisin orantısız güç kullanması olayların Niş'e, Titograd'a ve Split'e sıçramasına neden olmuştur.[743]

Öğrenciler komünist rejime tepki duymalarının yanı sıra ülkede görülen işsizlik, ekonomik darboğaz sebebiyle gösterilere başlamışlardır. Öğrenciler düşünce ve ifade hürriyetin mevcut olduğu özgür bir üniversite ile sosyal eşitlik talebinde bulunmuşlardır. Belgrat Üniversitesi öğrencileri Tito'un faşist rejimi altında daha fazla yaşamayı reddederek sınıf çatışmalarına karşı örgütlenmişlerdir. Üniversiteyi işgal eden gençler basın ve radyonun tarafsız bir biçimde olayları lanse etmesini, Belgrat polisi müdürü ile komünist parti genel sekreterinin görevlerine son verilmesini, tutuklu arkadaşların serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.[744]

Zagrep ve Malibor şehrindeki öğrenciler üniversitelerde reform talebinde bulunarak şiddet yerine demokrasi istemişlerdir. Ekonomik ve sosyal eşitsizliğin bir an önce ortadan kalkmasını, belli bir zümreye tanınan imtiyazlara son verilmesini, haksız kazançla elde edilen servetlerin millileştirilmesini, herkesten gelirine göre vergi alınmasını, komünizmin demokratikleştirilmesini, anayasanın tanımış olduğu hak ve hürriyetlere riayet edilmesini, insan onuruna yakışan bir yaşamı talep etmişlerdir. Belgrat Üniversitesini işgal eden öğrenciler taleplerini yineleyerek Tito ile görüşme talebinde bulunmuşlardır.[745].

---

[742]Bozkurt, G. S. (2010). "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar," T**ürk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 10 (2), 54.
[743]Bora, T. (2018). **Milliyetçiliğin Provokasyonu Yugoslavya**, İstanbul, İletişim, 91.
[744]Djilas, M. (1982). **Komünist Sistemin Bir Tahlili**, Çev: Sedat ümran, İstanbul, İstanbul Kitapevi, 113.
[745]Bora, a.g.e, 92.

Gösteriler ülkenin başkenti Belgrad ile sınırlı kalmamış, Yugoslav Cumhuriyetlerinin diğer başkentlerinde (Saraybosna, Zagreb ve Ljubljana) protestolar patlak vermiştir. Ancak Belgrat'taki gösteriler kadar hiçbiri etkili olmamıştır. Belgrat Üniversitesinde gösteriler 2 Temmuz 1968'de başlamış ve yedi gün sürmüştür. Eylemlerde polisin öğrencilere müdahalesi oldukça sert olmuştur.[746] Çok sayıda öğrenci gözaltına alınmış, üniversiteyi işgal eden öğrenciler yönetimden ülke şartlarının düzeltilmesini, ekonomik reformlar yapılmasını ve demokrasi talebinde bulunmuştur. Öğrenci olaylarının büyümesi üzerine Tito Belgrat'ta parti yetkilileri ile bir araya gelerek durum değerlendirmesi yapmış ve öğrencilerin taleplerinde haklı olduklarını belirtmiştir. Tito üniversite öğrencilerine özgürlük verileceğini açıklamıştır. Tito'nun açıklamalarını olumlu bulan öğrenciler eylemlerine son vermiştir.[747]

Yugoslavya'daki bir diğer öğrenci eylemlerinin merkezi Hırvatistan'dır. Milliyetçi duygularla örgütlenen gençler özgür bir üniversite talebi ile ayaklanmışlardır. Çekoslovakya'da gerçekleşen Prag Baharını örnek alarak "Hırvat Baharı" için çaba sarf etmişlerdir. 1968'de, Hırvatlı öğrenciler Zagreb Üniversitesinde eylemlere başlamıştır. Zagreb Öğrenci Derneği ve Hırvatistan Öğrenci Federasyonu, Hırvat taleplerinin yerine getirilmesi için dersleri boykot etmiştir. Hırvatistan'ın bağımsızlığını talep eden öğrenciler polisle yaşanan çatışmalardan dolayı tutuklanmıştır. Barışçıl eylemlerin kısa sürede silahlı çatışmaya dönüşmesi kolluğun şiddetle devreye girmesine neden olmuştur. Hırvat Baharı'na karışan çok sayıda Zagrebli öğrenci tutuklanmış, eylemleri destekleyen üst düzey yetkililerin görevlerine son verilmiş, partiden ihraç edilmiştir. Kısa sürede kontrol altına alınan eylemciler 1980'de yeniden teşkilatlanmışlardır.[748]

2.4. Asya'da Meydana Gelen Öğrenci Olayları

Asya'da meydana gelen öğrenci eylemleri özellikle Çin'de, Japonya'da, Pakistan'da, ABD ve Sovyet etkisiyle ortaya çıkmıştır. Asya'daki öğrenci eylemlerinde komünizmin ve emperyalizmin çatışması gözlemiştir. Bölgedeki eylemler bağımsızlık amacı taşımış, kurulan direniş örgütleri dünya gençliğine örnek teşkil etmiştir.

[746]Bozkurt, a.g.m, 55.
[747]http://web.archive.org/web/20161230085545/http://www.thaindian.com/newsportal/world-news/belgrades-1968-student-unrest-spurs-nostalgia_10056711.html
[748]Sancaktar, C. (2019) "Sosyalist Yugoslavya'nın Yıkılışında Hırvat Milliyetçiliğinin Rolü", **Akademik İncelemeler Dergisi**, 14 (1), 63.

2.4.1. Çin

Çin'de meydana gelen öğrenci olayları batı ve doğu arasındaki kültür farklılıklarından kaynaklanmıştır. ÇKP[749] 1921'de Bolşeviklerin desteği ile kurulmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sosyalist hareket güçlenmiştir. Çin komünist iktidarı Marksist rejimi kendi bünyesine adapte etmiş ve Çin kültürel yapısına aykırı gelen unsurları ekarte etmiştir. Sonra Maocu komünist ideolojiyi yeniden yapılandırarak uygulamıştır. Kızıl muhafızların liderliğinde sosyo-kültürel erozyona çözüm bulmak için 1966 senesinde Çin Kültür devrimi gerçekleşmiştir. Böylelikle batıya ait değerlerin Çin'e nüfuz etmesinin önüne geçileceği düşünülmüştür. Fakat değişen dünya koşulları Çin kültür devrimiyle çatışmaya başlamıştır.[750]

1 Ekim 1949'da Çin'de Mao'nun öncülüğünde yürütülen komünist devrim başarıya ulaşmış ve Pekin'de Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. ÇKP iktidara geldikten sonra merkezi kontrol sistemini benimsemiş, politik, ekonomik ve sosyal işlerin tek merkezden yürütülmesi için yeni düzenlemeler yapmıştır. Yapılan reform planlarına uygun organizasyon ve yönetim birimleri oluşturulmuştur. ÇKP dışındaki muhalif grupların ve derneklerin faaliyetleri yasaklanmıştır. Komünist Parti devletin karar ve yürütme mekanizması haline gelmiştir.[751]

Çin kültür devrimi bilinen anlamdaki işçi sınıfının sosyalist devrimi ile benzerlik göstermemiştir. İşçi sınıfı emperyalist işgale karşı verilen mücadelede aktif bir rol oynamadığı gibi Çin Komünist Partisi ile işçi sınıfı arasında organik bir bağ da kurulamamıştır. Devrim daha ziyade köylü tabanlı olmuştur. Çin devrimi burjuva demokratik devrimi ile benzerlik göstermekle birlikte devrim uluslararası kapitalizme ve emperyalizme karşıdır. Büyük sermaye sahiplerinin ellerindeki arazilerin devletleştirilmesi ve köylülere dağıtılması üzerinde kurulmuştur. Fakat uygulama Çin halkı tarafından kabul görmeyerek iç savaşın çıkmasına neden olmuştur.[752]

Mao'ya göre; Toplumdaki insanların çağa ayak uydurabilmesi toplumda yapılacak reformlara bağlıdır. Bunun için gelenekselleşmiş Çin kültürünün değişmesi, kitlelerin,

[749]Çin Komünist Partisi
[750]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu**, (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği Yayınları, 9.
[751]Tunç, A & Kızıl, B. (2018). "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dönüşümü ve Yerel Yönetimler", **Birey ve Toplum Dergisi**, 8 (16), 53.
[752]Oskay, Ü. (1967). "Çin Halk Cumhuriyetinin Kuruluşu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 22 (04), 340.

ekonomik yapının, yerleşim yerlerinin sil baştan yenilenmesi gerekli görülmüştür. «Kültür Devrimi» bir nevi geçmişe ait bütün izleri silerek toplumu tek bir düşünce etrafında birleştirmeyi hedeflemiştir. Mao Sağcı Kültür Devrimi ile de büyük toprak ağalığına son verdirilmesini amaçlamış ve bu doğrultuda sosyo-ekonomik projeler geliştirmiştir. Bu projeler sayesinde güçlü, müreffeh ve eşitlikçi bir Çin yaratma hedeflenmiştir. Fakat uygulama esnasında kullanılan yöntem, çok sayıda bilim adamı ve aydının tasfiye edilmesi devrime karşı tepkiler meydana getirmiştir. Mao'nun ölümünden sonra Maoizm tasfiye edilmiştir.[753]

Mao'nun önderliğinde başlayan Çin Kültür Devrimi milli bilinci uyandırmak, ülkeyi yeniden tanzim etmek ve kuvvetlendirmek için yapılandırılmış üç büyük atılımdan meydana gelmiştir. Atılımların hiçbiri birbirinden bağımsız değildir. Çin'in kuvvetlenmesi için birbirini desteklemiştir. Devrimciler Sun Yansen, Chiang Kaishek ve Mao Zedong'dur. Devrimcilerin her biri siyasi gücünü milliyetçilikten, öğrencilerden ve ekonomik sorunlar yaşayan halktan almışlardır. Geliştirilen fikirler dış dünyadan tamamen bağımsız değildir. Fakat uygulamada yaşanılan toplumsal muhalefet hesap edilmediğinden süreçte yaşanılan kaos devrimde başarı sağlayamamıştır.[754]

Kısaca Çin'deki devrimci hareketlere baktığımızda; 1949'da yönetime gelen Mao, Çin'i yeniden kurma ve dönüştürme adına Çin köylülerini halk komünü haline getirmiştir. Mao'nun uyguladığı dönüştürme yöntemleri çoğu zaman insanlık dışı olmuş ve neticesinde büyük felaketler yaşanmıştır. Mao'nun ilk devrimi 1956'da gerçekleştirilen yüz çiçek hareketi olmuştur. Mao iktidara geldiğinden beri uygulamış olduğu politikalara toplumun ve aydın kesimin desteğinin gün geçtikte azaldığını görmüş, bunun üzerine toplumun ve aydınların komünist rejim hakkındaki görüşlerini öğrenmek için alan tanımıştır. "Bırakın yüz çiçek açsın, bin fikir yarışsın" kampanyasını başlatmıştır.[755]

Çin Komünist Partisine ve Mao'ya yönelik eleştiri dalgası birkaç hafta içinde hızla yükselmiştir. Mao, komünist partiye ve rejime karşı direnen aydın kitleleri tasfiye ederek yüz çiçek hareketini sonlandırmıştır. Partiye yönelik eleştirilerin artması Mao'yu kızdırmış ve köklü bir tasfiye hareketine girişmiştir. Aydınlar tarafından bu kampanya ile Çin Komünist partisinin kitleleri eğitme gibi bir amacı olmadığı, rejimi eleştirenleri tespit

[753]Malraux, A. (2011). **Karşı Anılar**, Çev; Ömer Laçiner, İstanbul, İletişim, 294.
[754]Brzezinski, Z.(1994). **Büyük Çöküş**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,181.
[755]Doğan, F & Özlük, E. "Çin'deki Komünist Devrim Süreci ve Bolşeviklerin Politikaları: 1921-1949", **Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi**, 16-17 Ekim 2017, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 139.

ederek eziyet ve susturmaya yönelik bir hareket olduğu düşünülmüştür. Halkın partiye ve Mao'ya olan inancı derinden sarsılmıştır. ÇKP'nin uygulamaları ideolojik kamplaştırmayı derinleştirmiş, halkın eğitiminde baskı ve şiddetin kullanılması eylemlerin zeminini hazırlamıştır.[756]

Mao, ülkenin modernleştirilmesi gerektiğine inandığı için 1958'de ileriye doğru büyük hamle devrimi gerçekleştirmiştir. Bu devrimle ülkenin sanayileştirilmesine çalışılmıştır. Mao devrim sürecinde her bir vatandaşın ekonomide yer almasını istemiş, bu suretle köylülerin halk komünlerine dönüştürülmesini amaçlamıştır. Böylelikle hem sanayileşme hem de kolektifleştirme sağlanarak ülkede sosyalist bir sistemin kurulması tasarlanmıştır. 1958 ve 1959 yıllarında üretimde büyük bir ivme sağlanmış; fakat uygulamaya konulan kalkınma planları, Mao'nun yaptırımları, mevcut ideolojik sorunlar nedeniyle devrim istenilen sonuçları verememiştir.[757]

Bu devrimlerle kırsal ve bölgelerdeki sosyo-ekonomik farkın kapatılması amaçlanmış, bu sebeple halk sürekli bir yer değişikliği yaşamak durumunda kalmıştır. 27 milyon köylü yer değiştirmeler, kıtlık ve uygulanan şiddet sonucunda yaşamlarını kaybetmiştir. Ekonomik sorunlar, komünizmin uygulanmasındaki uyuşmazlıklar neticesinde Sovyetlerle anlaşmazlığa düşülmüş, Çin'deki Sovyet teknisyenler ve bilim adamları ülkelerine geri dönmüştür. Yaşanan doğal felaketler ve uygulamadaki hatalardan dolayı ileriye doğru büyük hamle hareketi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[758]

1964 yılında Çin'in kalıplaşmış değerlerine karşı başlatılan kültür devrimi ile "Maocu komünist ideoloji"nin yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu yüzden Mao kendisiyle fikir uyuşmazlığında bulunanları ekarte etmek için kültürel devrim hareketini başlatmıştır. 16 Mayıs 1966'da başlayan Çin Kültür Devrimi ile toplumsal bir kıyım gerçekleştirilmiştir. Devrime muhalif olanlara karşı girişilen tasfiye hareketleri ile yaklaşık bir buçuk milyon insan yaşamını yitirmiştir. Kültür Devrimi'nin yürütülmesinden sorumlu kızıl muhafızlar oluşturulmuş, revizyonizme karşı olanlarla mücadele esası ön plana çıkarılmıştır.[759]

Mao ile 10 yıl sürebilen hareket Çin tarihinde tutuklama ve infazların en çok yaşandığı dönemlerden biri olarak hafızalara kazınmıştır. Mao'nun tasarladığı sistemi

[756]Dölek, L. (2009).“Çin'de Sürekli Devrim”, **Devrimci Markisizim Dergisi**, 10 (11), 177.
[757]Sander, O. (1966) “Çin Halk Cumhuriyetinde Büyük Proleter Kültürel İhtilal,” **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 21(4), 4.
[758]Brzezinski, a.g.e, 184.
[759]Sander, a.g. m, 328-329

kitlelere anlatmak ve kültür devrimini tabandan yürütmek için milyonlarca kızıl muhafız örgütlenmiştir. Sistem karşıtlarını tespit etmek için istihbarat sistemi oluşturulmuş, devrim karşıtları tasfiye edilmiş, çok sayıda tutuklama ve infaz gerçekleştirilmiştir. Çin Kültür Devrimi ile dünya tarihinde görülmemiş bir holiganlık yaşanmıştır. Kızıl muhafızların kullandığı "devrimci şiddet" ile ülke bir iç savaşın eşiğine gelmiş, insanlar sokaklara dökülmüş, başkent Pekin'de ve diğer önemli şehir merkezlerinde devasa gösteriler düzenlenmiştir. Kültür devrimini yerleştirmek için geçmişe ait tarihi eserler, tapınaklar, arşiv materyalleri kızıl muhafızlarca yok edilmiştir.[760]

Resim 2.19.Çin öğrenci eylemleri.

11 milyon öğrenci Kızıl Muhafızlara katılmış ve Mao'nun emirlerini beklemek üzere Pekin'e gelmiştir. Kızıl Muhafızlar imparatorluk zamanında verilmiş sokak isimlerini kaldırmış, devrim yanlısı olmayan ve şüphelendikleri kimselerin evlerinde aramalar yapmıştır. Aramalar sonucunda şüpheli görünenler tutuklanmış ve şiddete maruz kalmışlardır. Muhafız birlikleri halk kitlelerinden oluşturulmuştur. İşçiler, köylüler, askerler, öğrenciler bu birliklerde görev almışlardır. Önceleri muhafızlara silah taşıma ve

[760]Dölek, L. (2011). "Devrimden Sonra Çin: Beyaz Kediyle Siyah Kedinin Kavgası", **Devrimci Marksizm Dergisi**, 13 (14), 82.

tutuklama yetkisi verilmemiş, daha sonra muhafızlara tanınan bu haklarla birlikte iç savaş tehdidi ortaya çıkmıştır.[761]

Devrim muhafızlarının saldırılarıyla bütün okullar kapatılmış, eğitim sistemi durmuş, öğrenci yığınları Mao'yu görmek için Pekin'e akın akın gelmeye başlamıştır. Mao eğitim alanında da tasfiye gerçekleştirmiştir. İlk olarak Pekin Üniversitesi rektörü görevinden alınmış, üniversite giriş yönetmeliği değiştirilmiştir. Yeni sistemle üniversitelere belirli niteliklere haiz kimseler girebilmiş, böylece asker, köylü ve işçilerin üniversite eğitimi almasının önüne geçilmiştir. Pekin Üniversitesi öğrencileri arasında çatışma çıkmıştır. Gençliğe, 1967 Ocak ayında Şanghay işçileri de katılmıştır. Daha sonra tüm ülkeyi işçi eylemleri sarmıştır.[762]

Şanghay'da Van Hongven isimli bir tekstil işçinin önderliğinde on binlerce işçi revizyonist uygulamalara karşı çıkarak ayaklanmıştır. İşçiler kısa süreliğine iktidarı ele geçirmiş, bu olay Çin'de büyük bir heyecan yaratmıştır. İşçi örgütleri çeşitli sanayi merkezlerini revizyonistlerin ellerinden alarak çatışma meydana getirmişlerdir. Böylece binlerce insanın yaşamına son verilmesine, insanların zorunlu çalışma kamplarına gönderilmesine, yâda hapse atılmalarına neden olmuşlardır. Çin kültür devrimi her yönüyle Çin'de yıkıcı bir süreç meydana getirmiştir. Mao Zedong ile yardımcısı Lin Piao'nun liderliğinde gerçekleştirilen devrimde fiziksel baskılar, ölümler ve intiharlar gibi pek çok istenmeyen durum yaşanmıştır. Kültür Devrimi ve Komünist Parti'nin yaratmaya çalıştığı Çin toplumu meydana getirilememiştir.[763]

2.4.2. Filistin

Filistin, I. Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte İngiliz yönetimine dâhil olmuştur. İngiliz yönetimi Filistin'de Yahudiler için bir yerleşke tasarısı hazırlıklarına başlamış ve İsrail hükümetine bu konuda taahhüt vereceğini belirtmiştir. Böylece İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, 2 Kasım 1917'de Filistin'de bir Yahudi yerleşiminin kurulmasına olan desteğini belgelemiştir. Bu durum bölgede yaşayan Yahudiler ve Filistinlilerin

[761]"Çin Kültür Devrimi, Büyük Proleter Devrimi'ne Kısa Bir Bakış, Marksist Leninist," (2013) **Maoist Devrimci Araştırmalar Grubu**, Çev; Sinan Jabban, İstanbul, Patika Kitap, 41.
[762] Sander, a.g.m, 329.
[763]Çin Kültür Devrimi, a.g.e,42

çatışmalarına neden olmuş ve istenmeyen gelişmelere yol açmıştır. Yahudiler Filistin topraklarına yerleşmeye ve bölgedeki Filistinlileri göçe zorlamaya başlamıştır.[764]

Çatışmaların hız kazanması üzerine Arap-Yahudi konferansı 7 Şubat 1939'da Londra'da toplanmıştır. İngiliz hükümeti, tarafların uzlaşamaması halinde eylem planlarında serbest olacaklarını beyan etmiş, bunun üzerine Yahudiler 1945 ile 1947 arasında çok sayıda sabotaj hareketinde bulunmuşlardır. Çok sayıda Filistinli ve İngiliz yaşamını yitirmiştir 1946'da İngiliz karargâhının havaya uçurulmasıyla birlikte İngiltere Filistin davasını Birleşmiş Milletlere devretmiştir. [765]

29 Kasım 1947'de Birleşmiş Milletler toplanmıştır. Birleşmiş Milletlerin aldığı karar doğrultusunda Filistin, Araplar ve Yahudiler arasında paylaştırılmıştır. 1 Ekim 1948'de Filistin'de iki ayrı devletin kurulmasıyla İngiltere'nin bölge hâkimiyeti sona ermiştir. Filistin topraklarında 15 Mayıs 1948'de İsrail Devleti kurulmuştur. Filistin, 1948'den beri İsrail'in işgaline karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinde ne uluslararası kamuoyundan ne de Arap ülkelerinden beklediği desteği bulamamıştır. Bağımsızlığına saygı görememesi örgütlenme ihtiyacını doğurmuş ve 1959'da Yaser Arafat başkanlığında El Fetih örgütü kurulmuştur. Böylece Filistin'in bağımsızlık mücadelesi başlamıştır. Filistin'in bağımsızlık mücadelesi iki taraf arasında irili ufaklı sayısız savaşa neden olmuştur. Bu savaşlar 1948, 1967 ve 1973 yılları arasında yaşanmıştır.[766]

El Fetih örgütü Filistinli göçmenler tarafından kurulmuştur. Bugün sadece Arap ülkelerinde değil, Avrupa'da da varlığını hissettiren bir örgüt haline gelmiştir. İsrail, El Fetih gerillaları tarafından sabotaja uğrama korkusu içerisinde kalmıştır. El Fetih bölgede Vietkong rolünü oynamıştır. Arap liderleri tarafından da desteklenen El Fetih; Ortadoğu'da yirmi yıldır mücadele ederek tarifsiz sıkıntılar içinde insanlık şartlarının dışında yaşamıştır.[767] Bunlar yurtlarından kovulmuş, yurtları yabancılar tarafından işgal edilmiş Filistin mültecileridir. Bunların durumlarına bir hal çaresi bulunması için yirmi yıldır politik yollardan gayretler gösterilmiş, fakat hiç kimse işi önemsemediğinden müzakere yerini silahlı çatışmaya bırakmıştır. El Fetih önderleri, İsrail'e karşı kendi bağımsız

[764]Vietnamlaşan Ortadoğu ve El Fetih Gerillası, **Ant Dergisi**, Cilt:5,Sayı:118, 1969, s.12.
[765]Fildiş, A. T. (2012). "Birleşmiş Milletlerin Taksim Kararı ve İsrail Devleti'nin Yaratılışı", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 14 (1), 341.
[766]Asalya, İ. (2019), **Aksa İntifadası: Bir Halk Ayaklanmasının Muhasebesi**, İstanbul, İnsamer, 2.
[767]Olgun, Kenal. Türk Basınında 1967 Arap-İsrail Savaşı", **38. Uluslararası İcanas (Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları) Kongresi**, 10-15 Eylül 2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 2240.

mücadelelerini verebilmek için 1 Ocak 1965'ten itibaren silâhlı eylemlere başlamışlardır.[768]

FKÖ[769] bağımsız Filistin devleti kurmak gayesiyle hareket etmiştir. FKÖ içerisinde farklı ideolojilere sahip pek çok direniş hareketi, siyasi parti ve bağımsız figürü barındırmıştır. Gerilla mücadelesi ile başlayan çatışmalar, gittikçe büyümüş ve Arap devletleri savaşına dönüşmüştür. El Fetih 1967'de Altı Gün Savaşı'ndan sonra Filistin'deki dengeleri değiştirmiştir. 1967 yılı başlarında İsrail ve Suriye arasında Filistinli gerillaların Suriye'de mevcut olduğuna dair bir gerilim meydana gelmiştir, İsrail bu durumu savaş sebebi olarak görmüş ve saldırılar devam ettiği takdirde harekete geçeceğini ilan etmiştir. El Fetih saldırılarına devam etmiş, saldırılarda çok sayıda İsrailli öldürülmüştür. Yerleşim yerleri tahrip edilmiş, çok sayıda mühimmat ve silah deposu havaya uçurulmuştur. Tel Aviv ve Kudüs'te yaşayan pek çok sivil yaşamını yitirmiştir.[770]

İsrail'in savaş hazırlıkları yapması bölgedeki diğer Arap devletlerini de harekete geçirmiştir. 1 Haziran'da İsrail, Mısır Hava Kuvvetleri'ne karşı saldırılara başlamış, ardından 5 Haziran 1967'de İsrail ile Mısır, Ürdün ve Suriye arasında savaş başlamıştır. Savaşa Irak, Suudi Arabistan, Sudan, Tunus, Fas ve Cezayir de asker ve silah yardımıyla destek olmuştur. Savaş her cephede İsrail'in kazanımıyla sonuçlanmıştır. İsrail savaşın sonunda Mısır'dan Sina Yarımadası'nı, Suriye'den Golan Tepeleri'ni, Filistin'den Gazze Şeridi ile Batı Şeria'yı almıştır. İsrail Birleşmiş Milletler kararına rağmen savaş neticesinde topraklarını iki katı kadar genişletmiştir. Kudüs İsrail'in başkenti ilan edilmiştir. Arap Birliği derinden sarsılmış ve politikalarında değişikliğe gidilmiştir. Bundan sonra Arap Birliği yerine ayrı devletler olarak İsrail'le mücadele kararı alınmıştır.[771]

Emperyalizmin Ortadoğu'da düzenleri ve devrimsel eylemleri bertaraf etmek için başvurduğu yollardan birisi de, bu devrimci düzen ve eylemlere karşı emperyalizmin dümen suyunda giden militarist güçleri harekete geçirmek ve bunları devrimci eylem ve düzenlere saldırtmaktır. İsrail, Filistin'e yaptığı saldırılarda Arap ülkeleri tarafından yalnızlaştırılmıştır. Amerikan emperyalizmi Bağdat paktıyla, İslam paktı tasarısıyla

[768]"Vietnamlaşan Ortadoğu ve El Fetih Gerillası", **Ant Dergisi,** Cilt:5,Sayı:118, 1969, s.12.
[769]Filistin Kurtuluş Örgütü
[770]Sarı, B. (2018). "Filistin Direnişinde Aşil Tendonu, Hamas- Fetih Çatışması", **Yeni Fikri Dergisi,** 9 (21), 26.
[771]Olgun, Kenal. Türk Basınında 1967 Arap-İsrail Savaşı", **38. Uluslararası İcanas (Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları) Kongresi**, 10-15 Eylül 2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 2240.

Müslüman kardeşlerin ve diğer hilafetçi ve ümmetçi örgütlerin terör ve hareketleriyle CIA'nin türlü oyun ve entrikalarıyla Orta Doğudaki durumu değiştiremeyeceğini ve bu bölgedeki devrimci düzenleri yıkamayacağını, devrimci eylemleri bastıramayacağını anlamış, son çare olarak İsrail militarizmini ilerici Arap ülkelerine saldırtmıştır. İsrail'in saldırdığı Arap devletleri Mısır, Suriye ve Ürdün'dür. Bu üç devlet de İsrail saldırıları karşısında yiğitçe savaşmışlar ama yenilmişlerdir.[772]

Savaşın ardından İsrail, Filistin topraklarını işgale başlamıştır. Doğu Kudüs ve Golan tepelerini ilhak etmiştir. İsrail'in Arap topraklarına yaptığı saldırgan tutum Filistin ulusal hareketinin oluşumunu sağlamış ve FKÖ'nün etkinliğini artırmıştır. 1967'den sonra FKÖ, El Fetih grubunun yönetimine dâhil olmuştur. 1968 yılında yapılan Filistin Ulusal Konseyi'nin dördüncü toplantısında FKÖ yeniden tanzim edilmiştir. Yaser Arafat başkanlığında Filistin mücadelesi yürütme kararlılığı ilan edilmiştir. Arap birliğinin vurgulandığı konseyde Filistin halkının Filistin'in bağımsızlığını kazanmasındaki önemi vurgulanarak silahlı mücadelenin bağımsızlığın kazanılmasında temel şart olduğu kabul edilmiştir.[773]

Filistin halk kurtuluş cephesi Ortadoğu'daki Arap halklarının kurtuluş mücadelesini Marksist-Leninist bir çizgide ve gerçekten emekçi halk kitlelerinin desteğiyle vermiştir. Filistin Demokratik Halk Kurtuluş cephesi her geçen gün bölgede daha etkin bir güç haline gelmiştir. Bu hareketin kaynağı 1967 yenilgisinden sonra Arap milli hareketi içerisinde gelişen Filistin Halk Kurtuluş cephesidir. Başlangıçta ufak bir örgüt halinde olan F.H.K.C kısa zamanda halk arasında da örgütlenmiştir.[774] Marksist-Leninist ideoloji ve milli kurtuluşu gerçekleştirecek bir solcu programın benimsenmesi için çalışmıştır. 1968 Ağustosunda toplanan konferansta sol kanadın üstün gelmesine rağmen sağcılar bu programı eylemde kabullenmemişlerdir. Bu yüzden Marksist-Leninist kanat Filistin Halk Kurtuluş cephesinden kopmuş ve 21 Şubat 1969'da Filistin Demokratik Halk kurtuluş cephesini kurmuştur.[775]

Filistin halk cephesi sosyalist devrimin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Demokratik halk cephesi Filistin kurtuluşu için girişilen mücadeleyi, Asya, Afrika, Latin

[772]"Arap Halkını Arkadan Vuranlar", **Ant Dergisi,** Cilt: 6,Sayı,142, 1969, s.8.
[773]Demir, G. N.(2012)."Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)", Editörler: Selin M. Bölme, Ufuk Ulutaş **Filistin'de Siyasi Aktörler ve Partiler**, SETA, Sayı: 4, 8.
[774]"Arap Halkını Arkadan Vuranlar", **Ant Dergisi,** Cilt: 6, Sayı, 142, 1969, s,8.
[775]"Filistin'de Marksist -Leninist Cephe", **Ant Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:138, 1969, s.9.

Amerika kurtuluş savaşlarının ve bütün dünyadaki sosyalist devrimin bir parçası olarak görülmüştür. Dünyadaki devrimci cephede birlik bulunmadığından her yerdeki kurtuluş hareketinin yeni sömürgecilik ve emperyalizm karşısında başarısız kalmasına sebep olmuştur. Bu durum Amerikan emperyalizminin hücuma geçmesini ve sosyalist ülkelere doğrudan doğruya müdahalesini sağlamıştır. Che Guevera'nın bu konuda Havana'ya gönderdiği mesajda belirttiği gibi emperyalizme karşı bütün dünyadaki kurtuluş savaşlarının birleştirilmesi ilkesinin pratikte de uygulanması gerekmiştir.[776]

Üçüncü dünyadaki kurtuluş hareketlerinin sosyalist hareketlerin toplandığı dünya çapında devrimci bir cephenin meydana getirilmesi için devamlı olarak mücadele edilmesi gerekmiştir. El Fetih 1968 yılı itibariyle İsrail sınırlarına gerilla saldırılarına başlamış ve beklenmedik bir direniş gerçekleştirmiştir. Filistinli Gerillalarının direnişi; Filistin her ırktan, her dinden Filistinlilerindir ve kendi haklarındaki kararı Filistinliler tarafından verilecektir, Filistin'in kurtuluşunun yegâne yolu silâhlı mücadeledir," sloganıyla büyümüştür. Filistinliler her türlü mücadeleye hazır olduklarını belirterek Filistin'e yeniden kavuşma amacı üzerinde mutabakat sağlamış ve Filistinlilerin adına söz söylemek hak ve yetkisine sahip tek teşekkül Filistin mukavemetini temsil eden El Fetih olduğu kabul edilmiştir.[777]

Resim 2.20. El Fetih.

İsrail 1968 yılında El Fetih ve diğer Filistinli silahlı gerillaların bulunduğu Ürdün'ün Karameh köyüne saldırı düzenlemiş, Batı Şeria hattı boyunca roketli saldırılarda bulunmuştur. Böylelikle Karameh köyünde mevzilenen El Fetih gerillalarını ortadan kaldırabileceğini düşünmüştür. Fakat İsrail'in beklentisi doğrultusunda gerçekleşmemiş, El

[776]"Qutadermi Piacenti, "Filistin'de Emperyalizme Karşı Savaşan Örgütler", **Ant Dergisi**, Cilt:7,Sayı:167,1969, s.13.
[777]"Vietnamlaşan Ortadoğu ve El Fetih Gerillası", **Ant Dergisi**, Cilt: 5,Sayı:118, 1969, s.13.

Fetih gerillaları büyük bir direniş göstererek İsrail birliklerini geri püskürtmüştür. İsrail'in geri çekilmesi El Fetih'e olan inancı artırmıştır. El Fetih, 1964'te Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) içerisinde en büyük örgüt haline gelmiştir. Filistin milliyetçiliği ve Filistin direniş hareketi yükselişe geçmiştir. Arafat ise 1969'da FKÖ'nün liderliğine getirilmiştir. Dünya Arafat ile tanışmıştır. İsrail'e karşı El Fetih örgütü Arap camiası tarafından finansal olarak desteklenmiştir. Filistinli olmayan çok sayıda genç de örgüte katılmıştır.[778]

"Filistin II. Dünya Kongresi", GUPS[779]çağrısı üzerine, Filistin devrimini ve silahlı mücadelesini desteklemek amacıyla, Ürdün'ün başkenti Amman'da, 2-6 Eylül 1970 tarihleri arasında toplanmıştır. Kongreye, Asya, Afrika, Latin Amerika ve Avrupa'dan yüze yakın devrimci örgütün ve iki yüze yakın halk kurtuluş cephesinin temsilcileri ile PDA[780] temsilcisi de katılmıştır. 26 Nisan 1971 günü ilan edilen sıkıyönetimden sonra, TİİKP'in[781] bazı kadroları, Parti kararıyla; Naif Havatme'nin FDHKC[782] ile Yaser Arafat'ın El Fetih örgütünde siyasi ve askeri eğitim görmeleri amacıyla Filistin'e gönderilmiştir. El Fetih'in Ortadoğu halklarının hakkını koruyan ve bölgedeki en güçlü örgüt olması sebebiyle devrimciler bölgeye gitmişlerdir.[783]

El Fetih emperyalizme karşı verilen savaşta Arap halklarını silahlı mücadele içinde örgütleyip eğiten, Marksist-Leninist devrimcilerin yönetim organlarında bulunduğu birleşik cephe örgütüdür. Örgüt işçi ve köylünün büyük ölçüde ittifakını gerçekleştirmiş, küçük burjuvazinin bütün kesimlerinin sıcak savaş içinde desteğini sağlamıştır. El Fetih'de diğer ülkelerden gelen devrimciler eğitim görmüş, halkın silahlı mücadelesine destek olmuştur.[784] Japon Kızıl Ordusu'nun kurucu Fusako Shigenobu, uzun yaşamı boyunca Japon toprağı üzerinde şiddete dayalı hiçbir saldırı düzenlemezken 1971 yılında Beyrut'a giderek Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'yle bağlar kurmuş ve onlar için mücadele etmiştir. FHKC ve Kızıl Ordu'nun Dünya Savaşı Bildirgesi" adlı belgeselini çekmiş, ardından da

[778]Yaşar, F. T.& Özcan, S. A. &, Kor, Z. T. (2010). **Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin**, İstanbul, İHH Yayınları, 142.
[779]Filistin Öğrencileri Genel Birliği- General Union of Palestinian Studients
[780]Proleter Devrimci Aydınlık
[781]Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin kadroları Lübnan'da Golan Tepeleri, Reşadiye ve Nahr El Bared savaşmış, İsrail'in Hahr El Bared'i bombalamasıyla 8 TİİKP'li hayatını kaybetmiştir. Bora Gözen, Kerim Öztürk, Cafer Topçu, Ali Kiraz, Gürol İlban, Şükrü Öktü, Ahmet Özdemir, Yücel Özbek Filistin'de yaşamını yitirmiştir.(Sayılgan, A.(2009). **Türkiye'de Sol Akımlar**, İstanbul, Ofset,372)
[782]Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi
[783]Feyizoğlu, T. (2011). **Denizler ve Filistin**, İstanbul, Alfa Yayınları, 43
[784]Yusuf Aslan, "Emperyalizme Karşı Dövüşmek Suç Değildir El Fetih'e Niye Gittim?" **Ant Dergisi,** Cilt:7, Sayı:165,1969,s.6.

Arap Gerillası ve Dünya Kızıl Ordusu adlı ortak bir broşür imzalanmıştır. İki grup uzun yıllara dek birlikte yol almıştır.[785]

Yusuf Aslan, Ant dergisinde yer alan Emperyalizme karşı dövüşmek suç değildir. El Fetih'e Niye Gittim? Başlıklı makalesinde El Fetih gerillası olarak Filistin'e neden gittiğini anlatmıştır. Aslan, makalesinde Filistinlilerin emperyalizme karşı mücadele verdiklerine inanarak ezilen hakların her zaman yanlarında olacağını ifade etmiştir.

> "Bugün Orta Doğu'da Amerikan emperyalizminin ileri karakolu olan İsrail'e karşı Arap halkları anti-emperyalist bir savaş yürütmektedir. Bu savaş Asya'da, Afrika'da, Latin Amerika'da ve bütün dünyada emperyalizmin baskı altında ezilen halkların yürüttüğü devrimci kavganın bir parçasıdır. Emperyalizme karşı yürütülen savaş, bütün dünya halklarının ortak savaşıdır. Vietnam'da, Ortadoğu'da, Latin Amerika'da emperyalizme karşı sıkılan her kurşun aynı zamanda Türkiye halkının kurtuluşu için sıkılmaktadır. Günümüz koşullarında özellikle emperyalizmin bir sıcak savaş bölgesi haline getirdiği Ortadoğu'da da bütün halklarını, Türkiye, İran, Arap, Kıbrıs Kürt halklarının bir antiemperyalist cephe kurmaları Ortadoğu devrimci çemberini oluşturmaları emperyalizme karşı kahredici darbenin indirilmesinin başlıca şartlarından biridir.[786]".

Karameh başarısı El Fetih ve diğer Filistinli grupların, Ürdün'de sivil hayata yönelik baskılarını da beraberinde getirmiştir. İsrail, 1968'de Filistinli direniş gruplarının başarısı karşısında Beyrut hava alanına saldırı düzenlemiştir. İsrail, Beyrut'un işgaliyle dünya barışı için ne kadar tehlikeli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Saldırının tarafsız bir ülkeye yapılması, şehrin yerle bir edilmesi, çok sayıda sivilin yaşamını yitirmesi ve göçe zorlanması üstelik uluslararası bütün kuralları hiçe sayarak Beyrut'a saldırması İsrail'in niyetini ortaya koymuştur. Ne pahasına olursa olsun Arap topraklarına çöreklenmek, 5 Haziran yenilgisiyle Arapları barış masasına oturtarak savaştan mümkün olduğu kadar karlı çıkmak İsrail'in temel hedefi olmuş ve 6 gün süren savaş neticesinde İsrail, Mısır'dan Gazze ve Sina Yarımadası'nı, Suriye'den de Golan Tepeleri'ni almıştır.[787]

Sivillere yönelik baskıların artması ve El Fetih'in Ürdün'deki hâkimiyet sahasının genişlemesiyle İsrail'in Ürdün'e zarar verme endişesi ortaya çıkmış ve ülkede sıkıyönetim ilan edilmiştir. 25 Eylül'de El Fetih'le Ürdün çatışmaya girmiştir. Çok sayıda sivilin yaşamını yitirdiği çatışma sonucunda yapılan ateşkesle Kral Hüseyin, Filistin kamplarına son vermiştir. El Fetih bu operasyon sonrasında karargâhını Ürdün'den Lübnan'a

[785]Sommier, a.g.e, 104.
[786]Yusuf Aslan, "Emperyalizme Karşı Dövüşmek Suç Değildir El Fetih'e Niye Gittim?"**Ant Dergisi,** Cilt:7, Sayı:165,1969, s.6.
[787]Isaac Dentceher, "Ortadoğu'da Savaş Bulutları Birikiyor", **Ant Dergisi**, Cilt: 5,Sayı,107,1969, s.12.

taşımıştır. El Fetih Lübnan'daki fetih güçleriyle birleşerek 1971 yılında da El Fetih direniş örgütü içerisinde Kara Eylül adında bir silahlı örgüt kurulmuştur. Örgüt Orta Doğu'daki hedeflerini gerçekleştirebilmek için terörize eylemleri gerçekleştirmekten çekinmemiştir. Bir dizi uçak kaçırma, havaalanı katliamı ve İsrail'e intihar saldırıları düzenlemiştir. [788]

Kara Eylül militanları 1972'de gerçekleştirilen Münih Olimpiyatlarında İsrailli sporcuların kaldığı odaya baskın yapmıştır. Alınan rehinelerden ikisi olay yerinde öldürülmüş diğer dokuzu Alman polisiyle Filistinli militanlar arasında yaşanan arbede esnasında öldürülmüştür. Ayrıca çatışma esnasında bir Alman polisiyle beş militan da ölmüştür. Yaşanan katliam uluslararası örgütlerin dikkatini El Fetih üzerinde yoğunlaştırmıştır. Yaser Arafat'ın El Fetih içinde kurduğu Kara Eylül örgütüne Arap camiasının desteği tam olmuştur. İsrail'in talimatıyla 1973 Nisan ayında Kara Eylül üyeleri Lübnan'da öldürülmüştür. İsrail'in gerillalarla savaşında İsrail gizli servisi olan Mossad'ı kullanması terörle savaş yönteminde yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu yöntem terörü sonlandırmadığı gibi şiddetini de artırmıştır.[789]

1973'te FKÖ'nün yapılanmasında değişikliğe gidilerek ikincil yönetim organı olarak Merkez Konsey'in kurulması kararı alınmıştır. Arafat yönetimi 1973 yılından itibaren diplomasiye ağırlık vererek FKÖ'ye sürgün hükümeti niteliği kazandırmıştır. 1974'te Arap Birliği'nin Rabat zirvesinde FKÖ, Filistinlilerin tek meşru temsilcisi olarak tanınmıştır. Aynı tarihte Arafat FKÖ Başkanı olarak BM Genel Kurulunda tarihî konuşma yapmıştır.[790] Böylelikle Filistin davası BM'nin gündemine taşınmış ve FKÖ'ye BM Genel Kurulunda gözlemci statüsü verilmiştir. FKÖ, 1974'te İsrail'in bir devlet olarak varlığını kabul ederek Filistin Devleti'nin de kurulmasını deklare etmiştir. Bu durum, FKÖ'ye uluslararası alanda meşruiyet kazandırmakla birlikte örgüt içinde bölünmeye neden olmuştur. Sol militanlar iki devletin varlığını kabul etmeyerek FKÖ'den ayrılmıştır. Lübnan'da meydana gelen iç savaş nedeniyle FKÖ'nün iki halka iki devlet oluşturulması fikri ertelenmiştir.[791]

---

[788]Armaoğlu, a.g.e, 358-359

[789]Yesevi, Ç. G. (2014). "Raif İstihbaratı ve Mossad". Adi: Ümit Özdağ, **İstihbarat Örgütleri**, Ankara, Kripto Yayınları, 227.

[790]Gönlübol, M. (1996). **Olaylarla Türk-Dış Politikası 1919-1995**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 303.

[791]Kaştan, Yüksel, Orta Doğu'da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye", **38. Uluslararası İcanas (Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları) Kongresi**, 10-15 Eylül 2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1803.

İsrail ve Filistin güçlerinin saldırılarından Lübnanlılar oldukça zarar görmüştür. Lübnan'da meydana gelen iç savaş süresinde çatışmaların sivillerin olduğu bölgelerde sürdürülmesi ve saldırılar sebebiyle pek çok insan yaşamını yitirmiştir. Lübnan'ı, merkez üssü haline getiren FKÖ Lübnan için bir tehdit haline gelmiş ve FKÖ'nün Lübnan'ın iç işlerine karışması gerginliği giderek artırmıştır. Lübnan'da FKÖ'nün çıkması için İsrail Lübnan'a baskılarını sıklaştırmış ve Filistinlilere karşı Falanjistlerle anlaşmıştır. Falanjistlere FKÖ ile savaşmaları için silah ve para yardımda bulunmuştur. Lübnan Başbakanı Cemayel'in Suriyelilerce öldürülmesi İsrail'i harekete geçirmiş ve 1982 yılında yeniden Beyrut'u işgal etmiştir.[792]

Lübnan'ı 6 Haziran 1982'de işgal eden İsrail ordusu falanjist milisleri ile birlikte 14 Eylül 1982'de Sabra ve Şatila'daki Filistin kamplarına 3 gün süren bombalı saldırıda bulunmuştur. 3 binden fazla savunmasız insanın hayatını kaybettiği katliamda Filistinlilerin yanı sıra Lübnanlılar da öldürülmüştür. Sabra ve Şatila'daki Katliam Orta Doğu'da bitmeyen şiddetin tanıklığı olarak tarihteki yerini almıştır. Bu katliam Filistinlilerin Şaron'a büyük bir nefret beslemesine neden olmuştur. 1982'de Lübnan'ın işgal edilmesiyle ilgili bir mahkeme, katliamdan dolaylı olarak Şaron'u sorumlu bulunca, 1983'te görevine son verilmiştir. Yaşanan katliam sonucunda İsrail FKÖ'yü Lübnan'ın dışına çıkartabilmiştir.[793]

Lübnan'dan ayrılan FKÖ, kamplarını Tunus'a taşımış, El Fetih'in Filistin topraklarından uzaklaşmasıyla bölgedeki dengeler de değişmiştir. Hamas'ın gücü her geçen gün artarken El Fetih'in bölgedeki etkinliği azalmıştır. FKÖ 1988'den itibaren İsrail'i hem devlet olarak kabul etmiş hem de İsrail'in 1967 öncesi sınırlarını da tanımıştır. FKÖ, Filistin'in Batı Şeria ve Gazze sınırlarından oluşan bir devlet olabilmesi için çaba sarf etmiştir. 1978'de gerçekleşen Camp David müzakerelerinde İsrail, Filistin'in temel haklarını kabul etmiş ama asıl dönüm noktası 1993 yılında gerçekleşen Oslo müzakereleri ile olmuştur. Bu müzakerede İsrail ile FKÖ birbirlerini resmen tanımıştır. FKÖ'ye Filistinlilerin bir devlet kurabileceği sözü verilmesine rağmen bu devletin ne şekilde ve ne zaman yapılandırılacağı hakkında somut bir adım atılmamıştır.[794]

---

[792]Gönlübol, a.g.e, 303.
[793]Çalışkan S. (2019). "Katliamlara Tanıklık: Sanat Eserleri Aracılığı İle Hatırlamak", **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,** Sayı 43, 106.
[794]Ayman, S. G. (2009). "Filistin Çıkmazı Üzerinde Yeniden Düşünme Gereği", **Orta Doğu Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2,47.

Oslo barışı sürecinde beklediğini bulunamayan Filistinliler hayal kırıklığına uğramış, ayrıca FKÖ'nün İsrail'i tanıması Filistinlilerin FKÖ'ye olan inancı zedelenmiştir. Bu durum FKÖ'nün kendi içerisindeki çözülmesini hem hızlandırmış hem de Hamas'ın yükselişinde önemli bir etken sağlamıştır. 2004'te Arafat'ın ölümüyle birlikte El Fetih bölgedeki hâkimiyetini Hamas'a devretmiştir. Filistin Yönetimi'nin başına Mahmut Abbas geçmiştir. Mahmut Abbas ile birlikte Filistin'de çözüm süreci için çok sayıda adım atılmıştır. Barış için Yol Haritası' girişimleri yapılmış fakat kalıcı bir çözüm önerisi üretilememiştir. Filistin Devleti'ne uluslararası tanınma sağlamak için 2011 senesinde önemli bir adım atılmıştır. Mahmut Abbas BM'ye üyelik başvurusunda bulunmuş; fakat BM Güvenlik Konseyi tarafından reddedilmiştir. BM Genel Kurulunda 2012 yılında Filistin'e üye olmayan gözlemci devlet' statüsü verilmiştir. BM Genel Konseyi Filistin'e başka bir statü hakkı tanımamıştır.[795]

2.4.3. Hindistan

Hindistan'da meydana gelen öğrenci eylemleri Keşmir sorunundan kaynaklanmıştır. 1947'de Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Keşmir Hindistan'a bağlanmıştır. Keşmir'in geleceğinin Keşmirlilerin karar vereceği "Katılım Antlaşması" hükmüne Hindistan uymamış ve Keşmir'deki iç karışıklıklardan istifade ederek Keşmir'i ilhak etmiş, bu durum Hindistan ve Pakistan'ı karşı karşıya getirmiştir. Pakistan, Hindistan'ın Keşmirli Müslümanları soykırıma tabii tuttuğunu iddia ederek 1948 BM'ye başvuruda bulunmuştur.[796] BM aldığı karar doğrultusunda Keşmir'de halk oylaması yapılmasını uygun bulmuştur. Hindistan ise Pakistan'ın ayrılıkçı hareketleri desteklediğini Keşmir'in Hindistan toprağı olduğunu ileri sürerek BM kararlarına aykırı davranmış ve 1964'te Keşmir'e bir vali atamıştır.[797]

Pakistan ve Hindistan arasındaki durum sıcaklığını korurken olaya bir de Çin aktörü müdahil olmuştur. Keşmir'e bağlanan Ladakh ilinin Tibet ile ortak sınırlarının olması Hindistan ile Çin'i karşı karşıya getirmiştir. Sınırların genişlemesiyle Çin, Hindistan'ın kuzey sınırında yer alan bazı bölgeler üzerinde de hak iddiasında bulunmuştur. Yaşanan gerginlik Dalai Lama'nın Hindistan'a sığınmasıyla yükselmiş ve

[795]Erkmen, S. (2019)." Ortadoğu Barış Süreci", **Güvenlik Yazıları**, No. 47,4.
[796]Toker, H. (2017). **Sebepleri ve Sonuçları ile Keşmir Meselesini Kavramak**, İstanbul, Demavend Yayınları, 100-101.
[797]Erdal, E. (2018). "Çözümsüzlüğün Adı: 'Birleşmiş Milletlere Rağmen Keşmir", **Public and Private International Law Bulletin,** 38 (1), 89.

1962'de iki ülke arasında sınır çatışmalarının meydana gelmesine neden olmuştur. Çin ordusu, kısa sürede Aksai bölgesini ele geçirmiştir. Hindistan, ABD'den ve Sovyetlerden yardım istemiş, savaş sonunda Çin, Aksai bölgesini kendi topraklarına dâhil etmiştir. 1963'de yapılan anlaşma ile Hindistan tarafından Aksai'nin Çin topraklarına dâhil olduğu kabul edilmiştir.[798]

1965'te Keşmir sınırında çatışmalar yeniden başlamış, Hindistan havadan ve karadan Pakistan'ın Lahor şehrini yerle bir etmiştir. BM'nin araya girmesiyle ateşkes ilan edilmiştir. BM'nin çağrılarına rağmen çatışmaların devam etmesi üzerine Sovyetler de devreye girmiş ve iki taraf 10 Ocak 1966'da Taşkent'te Müzakere masasına oturmuştur. İmzalanan Taşkent Deklarasyonu'na göre :*"her iki ülke de 5 Ağustos 1965 tarihinden önceki sınırlarına çekilecek, iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar barış yoluyla çözülecek ve taraflar birbirlerinin iç işlerine karışmamayı taahhüt edeceklerdir."* Anlaşma şartına rağmen Keşmir sorun olmaya devam etmiştir. Keşmir'in özgürlük mücadelesi Hindistan tarafından baskı ve şiddetle sonlandırılmaya çalışılmıştır.[799]

Doğu Pakistan'da meydana gelen ayaklanmalar güvenlik güçleriyle bastırılmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin ve muhaliflerin başarısıyla devrilen Eyüp Han yerini Zülfikar Ali Butto'ya bırakmıştır. Butto, muhaliflerin tepkilerini tıpkı halefi Eyüp Han gibi baskı ve şiddetle bastırmaya çalışmıştır. Pakistanlı muhalifler çareyi Hindistan'a sığınmakta bulmuştur. Pakistan, sığınmacıları istemiş, fakat Hindistan bunu reddetmiştir. Böylece sınır savaşları yeniden başlamıştır.[800] Hindistan'ın müdahalesiyle Pakistan Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ayrılıktan 15 Aralık 1971'de Bangladeş devleti ortaya çıkmıştır. 1972'de Pakistan ve Hindistan Simla Anlaşmasını imzalayarak Bangladeş'in devlet olduğunu kabul etmiştir. Zülfikar Ali Bhutto ve İndra Gandhi başkanlığında imzalanan Simla Antlaşmasıyla Hindistan ve Pakistan birbirlerinin sınırlarını ihlal etmeyeceklerini kabul etmiştir. Pakistan aynı zamanda Simla Anlaşması ile Keşmir üzerindeki tüm haklarından feragat ettiğini kabul etmiştir.[801]

Keşmir'in Hindistan'a bırakılmasıyla yoğun gösteri hareketleri meydana gelmiştir. Hindistan, Keşmir'de ağırlaşan insani durum karşısında başlayan kitlesel gösterileri askerî

[798]Toker, H. (2017). **Sebepleri ve Sonuçları ile Keşmir Meselesini Kavramak**, Demavend Yayınları, İstanbul, 2017, 95-96.
[799]Arı, C. T. (1986). "Uluslararası Sistem Teorisi Açısından 1947-1972 Hindistan-Pakistan Çatışmasına Bir Yaklaşım", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 99.
[800]Komünist Örgütün Karakteri Üzerine Öncü Olabilme Sanatı", **Yeni Çağ Dergisi**, 8(218), 1982, s.738.
[801]Toker, a.g.e,100-101.

operasyonlarla bastırmaya çalışmıştır. Büyük ölçekli protesto ve gösteriler Şeyh Mohammad Abdullah'ın görevden alınması ve tutuklanmasıyla daha da güçlenmiş ve Ulusal Kurtuluş Cephesi ortaya çıkmıştır. Örgüte maddi ve manevi destek olanlar hatta sempati duyanlar hakkında dahi Hindistan hükümeti tarafından soruşturmalar başlatılmıştır. Öğrenci protestoları silahlı direnişe dönüşmüştür. Hindistan, direniş sonrasında tam bir askeri baskı dönemini başlatmıştır. Çok sayıda insanın yaşamını yitirdiği direniş hareketinde çatışmalar sona erdirilememiştir.[802]

Hindistan'da çatışmalara neden olan diğer bir durumda komünizm yükselmesidir. Komünist partisi 31 Ekim ve 7 Kasım 1964 tarihleri arasında Kalküta'da Charu Majumdar başkanlığında kurulmuş, fakat Kerala, Batı Bengal ve Tripura eyaletlerinde daha fazla taraftar toplamıştır. Komünistler, ulusal kurtuluş hareketine geniş destek sağlamak için işçi ve köylülerin örgütlenmesini sağlamıştır. Böylelikle işçi ve köylü bir hükümetin kurulması amaçlanmış, toprak reformunun yapılması, racalıkların kaldırılması, feodal yönetime son verilmesi talep edilmiştir. Komünistler sayıca az da olsa ulusal kurtuluş hareketine önemli bir ivme kazandırmışlardır. Bu amaçla Maocu çizgide faaliyet gösteren kırsal yerleşim merkezlerinde silahlı gerilla hareketleri baş göstermiştir.[803]

Hindistan, 1968 gençlik olaylarında silâhlı mücadelenin en yoğun yaşandığı yer olmuştur. Naxalbari bölgesinde Çarı Mazumdar ve Kanu Sanyal başkanlığındaki silâhlı mücadele topraksız köylülerin toprakları işgal etme hareketi ile başlamıştır. Gerillaların işgal ettikleri bölge kızıl koridor olarak adlandırılmıştır. 1967 senesinde gizli gerilla grupları köylüleri toprak ağalarına karşı örgütlemeye başlamıştır. Başlayan isyan hareketi kolluk gücüyle bastırılsa da hareket artarak şiddetlenmiştir. Gerillacılar köylülere mahsullerini saklamalarını ve emeklerini her ne pahasına olursa olsun gasp ettirmemeleri çağrısında bulunmuşlardır. Bu çağrı köylüler tarafından polisin, toprak sahiplerinin öldürülmesi, kamu mallarının zarar görmesi gibi algılanmış, çeşitli yasa dışı eylemlere dönüşmüştür. Hint yönetimi maoistlere karşı büyük bir askeri operasyon düzenlemiştir.[804]

Çarı Mazumdar hareketi Türkiye'de en fazla İbrahim Kaypakkaya'yı etkilemiştir. Hindistan'daki Naksalit hareket köylü ve halk kitlerini birleştirdiğinden Türkiye'de devrimci hareketlerin Çarı Mazumdar çizgisinde gerçekleşeceğine inanmıştır. 1969'dan başlayarak dünya komünist ve devrimci hareketi içindeki değişik akım ve eğilimler,

[802]Mann, M. (2012). **Demokrasinin Karanlık Yüzü**, Çev: Bülent O. Doğan, İstanbul, İttaki Yayınları, 566.
[803]"Komünist Örgütün Karakteri Üzerine Öncü Olabilme Sanatı", **Yeni Çağ Dergisi,** 8(218), 1982, s.738.
[804]Zizek, S. (2011). **Ahir Zamanlarda Yaşarken,** Çev; Erkan Ünal, Metis Yayınları, İstanbul, 478.

Türkiye devrimci hareketinin, "eski sol"la çatışan ve bu temelde bir arayış ve hızlı bir oluşum süreci yaşayan militan kanat üzerinde hissedilir etki yaratmıştır. PDA çevresi 1970'lerin başında "Milli Demokratik Devrimciler" kümesinden ayrılarak Maoizme yönelmiş ve 1971'de, Çaru Mazumdar'ın önderlik ettiği ve "Naksalitler" olarak tanınan ve Maoizmin daha uç bir yorumunu savunan Hindistan Komünist Partisi (Marksist-Leninist)'in görüşleriyle tanışmışlardır. İbrahim Kaypakkaya ve PDA ve TİİKP grubu devrimci halk/köylü savaşını savunmuşlardır. [805]

2.4.4. Pakistan

Pakistan; İngiltere yönetimindeki Hindistan'da meydana gelen iç savaş sonrası kazandığı mücadele ile 14 Ağustos 1947'de kurulmuştur. Fakat kurulduğu tarihten itibaren askeri dikta yüzünden ekonomik ve siyasi istikrar sağlanamamıştır. Pakistan hem kendi iç çalkantılarıyla hem de komşu devletlerle mücadele neticesinde bölünmüştür. Ülke başkent İslamabat çatısı altında birleşerek Pencap, Sind, Hayber, Pahtunhva ve Belucistan olmak üzere 4 eyalete ayrılmıştır. Bu eyaletler birbirleriyle etnik ve dinsel kimliklerinin farklılıkları sebebiyle sürekli çatışma yaşamıştır. Özellikle Doğu Pakistan'da yaşayan Bengalliler ile merkezi hükümet arasında yaşanan anlaşmazlıklar askeri darbeleri beraberinde getirmiştir.[806]

Pakistan'ın ilk kurucu lideri olan Muhammed Ali Cinnah Pakistan toplumu yaratmaya çalışsa da ülkenin içinde bulunduğu karışık durum ve 1948'de ölümü nedeniyle başarılı olmamıştır. Muhammed Ali Cinnah'ın ölümü birbirleriyle hilaflı olan devletleri bağımsızlık kazanmak için harekete geçirmiştir. Doğu Pakistan (Bengal) birlikleri kumandanı olarak Eyüp Han atanmıştır. Eyüp Han'ın görev gelmesiyle beraber Pakistan ABD'nin bulunduğu birçok askerî ittifaka dâhil edilmiştir. Eyüp Han döneminde Pakistan ordusu güçlendirilmiş, askeri planlama dairesi kurulmuştur. Özerk bir statüsüyle yönetilen Pakistan'a vali olarak İskender Mirza'nın atanmasıyla Pakistan Meclisi yeniden açılmış, seçimler yenilenmiştir. Pakistan İslam Cumhuriyeti kurulmuş, ilk cumhurbaşkanı olarak İskender Mirza tayin edilmiştir.[807]

---

[805]Altınoğlu, G. (2012). "Bir İbrahim Kaypakkaya Değerlendirmesi", **Teori ve Politika Dergisi**, Sayı: 41,10.
[806]Ülgül, M. (2016). "Pakistan Sivil-Askeri İlişkileri ve Belucistan Çatışması", **Uluslararası İlişkiler Dergisi,** 13 (50), 60.
[807]Kahraman, K. (1995). "Eyyub Han", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt:12,18.

İskender Mirza ile demokratik bir yönetim arzu eden Pakistan gittikçe daha da otoriter hale getirilmiştir. İskender Mirza cumhurbaşkanlığında muhaliflere karşı otoriter bir yaklaşım sergilemiştir. Mirza'nın otoriter tavrı siyasî belirsizliğe ve ekonomik dar boğaza neden olmuştur. Gelen eleştirilere karşın Mirza anayasayı ilga ederek sıkıyönetim ilan etmiştir. Genelkurmay başkanı Eyüp Han ile yönetimde anlaşamayınca Mirza'nın iktidarı sallantıya girmiştir. Askeri gücü elinde bulunduran Eyüp Han yirmi gün sonra kendi başkanlığında bir hükümet kurarak İskender Mirza'yı Londra'ya sürgüne göndermiştir. 27 Ekim 1958'de Eyüp Han'ın gerçekleştirdiği darbe ile Pakistan'da uzun yıllar sürecek askeri vesayet dönemi başlamıştır.[808]

Göreve gelmesiyle birlikte Eyüp Han basını kontrol altına almış, siyasî partileri kapattırmış ve parti liderlerini mahkeme kararıyla hapsettirmiştir. Ülkede anti-demokratik uygulamalar yapılmakla birlikte ekonomik ve sosyal politikalarda batılı devletlerle müzakereler gerçekleştirilmiştir. Komşu devletlerle özellikle de Hindistan ile sorunlar barışçıl yollarla çözülmeye çalışılmıştır. Ekonomik istikrar paketleri uygulamaya konulmuş, toprak reformu yasası hazırlanmıştır. Ülkenin başşehri olarak İslamabat kurulmuştur. 17 Şubat 1960'ta gerçekleştirilen seçimlerde Pakistan'ın ilk seçilmiş cumhurbaşkanı olmuştur. Bu yeni dönemde anayasaya komisyonu kurulmuş, mahalli idareleri güçlendirmek için çalışmalar yapılmış siyasi katılımın artırılması için çaba sarf edilmiştir. 1 Mart 1962'de anayasanın yürürlüğe girmesiyle ekonomi de canlanmıştır. Ekonomik canlanmayla birlikte muhalefet de hareketlilik kazanmıştır.[809]

Ülkenin her tarafında Eyüp Han yönetimine karşı öğrenci eylemleri başlamış, iktidarın devrilmesi için her tarafta boykotlar baş göstermiştir. Pakistan'da Sokak gösteriyle Eyüp Han'a karşı başlayan muhalefet gittikçe şiddetlenmiş ve sokakla baş edemeyeceğini anlayan Eyüp Han, yönetimi Kara Kuvvetleri Komutanı Yahya Han'a devrederek çekilmiştir. Yahya Han ise ülkede sıkıyönetim ilan etmiş, anayasayı kaldırmış, hükümeti dağıtmış, siyasi partileri ilga etmiştir. Yeni atanan Batı ve Doğu Pakistan valilerini azlederek yerlerine askeri valileri getirmiş, askeri mahkemeler kurmuş ve yüzlerce insanı tutuklamıştır. Yeni yönetim özellikle Doğu Pakistan'da terör tedbirlerini

[808]Qureshı, M. N.(2000). "İskender Mirza", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 565.
[809]Kahraman, a,g,e, 19

artırmıştır. Korkunç sefalet içinde sürünen halk kitleleri 1958'den beri hüküm süren Eyüp Han'ın faşist iktidarının kendilerine hiçbir şey kazandırmadığını görmüşlerdir.[810]

Bölgede güçlenen Maocu akımla Zülfikar Ali Butto muhalefeti kitleleri harekete geçirmiştir. Üniversite gençliği de bütünüyle sol ve Maocu muhalefetten yana çıkmış, hatta bu muhalefet hareketlerinin başlatıcısı olmuşlardır. Kasım ayında Pakistan'daki öğrenci örgütlerinden, Eyüp Han'ın askeri diktatörlüğünü devirmek üzere bir hareket başlamıştır. Aralık ayında Pakistan'daki öğrenci ayaklanması Fransa'dakinden çok daha geniş katılımlı ve spontane bir hızda kentten kente yayılmıştır. ABD destekli Eyüp Han rejimi ekonomi de hamle yapmış olsa da bu hamle toplum tabanına tam olarak yansımadığı için siyasal istikrarı sağlayamamıştır. Bu yüzden öğrencilerin eylemlerine halkın da katılımı olmuş ve gösteriler daha şiddetlenmiştir.[811]

Eyüp Han'a duyulan tepkilerden birisi de farklı dini ve etnik kimliklerin yoğun olarak yaşadığı Pakistan'da İslam'ı yaygınlaştırmaya çalışmasıdır. Eyüp Han'ın İslam Dinini vecibelerinden çıkarıp yaşam tarzı haline getirme gayreti içinde olması, Pakistan'da yaşayan farklı dinsel grupların tepkilerine neden olmuştur. Müslümanlar ile Hindular arasındaki dini ve kültürel çatışmalar hız kazanmış, giderek kızışan anlaşmazlık, 1965'te savaşa yol açmıştır. Hindistan ve Pakistan arasında iki hafta süren savaşta Keşmir kaybedilmiştir. Birleşmiş Milletlerin baskısıyla Hindistan ile Pakistan arasında sınır anlaşması imzalanmıştır. Yapılan anlaşma Pakistan'da tepkilere neden olmuştur. Oy hakkı kısıtlamaları üzerine çıkan öğrenci ayaklanmaları meydana gelmiştir.[812]

Kasım 1968'de Pakistan'da olaylar patlak vermiş, Pakistan'daki öğrenci gösterileri ve işçi grevleri Karaçi'de askeri diktatörlüğü devirmiştir. Öğrenciler, işçiler, toplumun her kesiminden insan her türlü şiddete rağmen eylemlere katılmıştır. Eylemler esnasında çok sayıda gösterici yaşamını yitirmiş, pek çoğu tutuklanmış, muhalif liderler hapse mahkûm edilmiştir. Buna rağmen gösterilerin hızı kesilmemiş ve artarak devam etmiştir. Lahor'da gerçekleştirilen RCD Öğrenci Birliği'nin ilk toplantısından sonra öğrenci eylemleri Pakistan'ın diğer üniversitelerine sıçramıştır. Devleti oldukça zor durumda bırakan eylemleri ne ordu ne de polis bastırabilmiş, ölü ve yaralılar listesi inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. İnsanlar toprak, ekmek, sosyalizm ve demokrasi için ölümü göze almışlardır.

---

[810]"Cuntalar Pakistan'da Huzuru Sağlayamaz", **Ant Dergisi**, Cilt: 5,Sayı: 118, 1969, 13.
[811]Tarık Ali, a.g.e,304.
[812]Aslan, Ö. (2017). "Gerçekçi Muhafazakârlıkla Maceracılık Nöbetleri Arasında Pakistan Dış Politikası", **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 14 (51), 22.

Öğrenciler Karaçi'yi kızıl bayraklarla, emperyalizmi lanetleyen pankartlarla donatmış, kahrolsun emperyalizm sloganlarıyla gösterilerde bulunmuşlardır.[813]

Öğrenci gösterileri sonuç vermiş, Eyüp Han ülkedeki siyasi ortam nedeniyle sivil ve askerî desteğini kaybetmiş ve 26 Mart 1969'da istifa etmiştir. Yerini ordu başkomutanı Yahya Han'a bırakmıştır. Eyüp Han'ın yönetimden ayrılmasından sonra ilk genel seçim yapılmıştır. Seçim sonucunda Doğu Pakistan'daki Bengalcilerin çoğunluğu oluşturması nedeniyle koalisyon hükümeti kurulamamıştır. Artan ekonomik sorunlar eylemleri yeniden başlatmıştır. Ülkede birlik sağlanamadığı için iç savaş meydana gelmiştir. İç savaş Hindistan'ın müdahalesine neden olmuş, iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. Çatışmaların ardından sivil yönetime geçişi sağlamak amacıyla 1970'te genel seçimler yapılmıştır.[814]

Seçim sonucunda Doğu Pakistan'da Şeyh Muciburrahman başkanlığında 162 milletvekili, Batı Pakistan'da ise Zülfikar Ali Butto başkanlığında 82 milletvekili temsiliyet kazanmıştır. Sivil bir anayasanın yapılacağı vaat edilmiştir. Fakat her iki siyasi (Avamî Birlik Partisi ve Pakistan Halk Partisi) partinin de gerek anayasa gerek Doğu Pakistan meselesi konusunda başarısız olmaları üzerine Yahya Han Mart 1971'de Meclisi süresiz kapatmıştır. Doğu Pakistan'da başlayan grevlere Batı Pakistan'ın müdahalesi olayların seyrini değiştirmiştir.[815] Yaşanan çatışmalara Hindistan'ın karışmasıyla 1971'de Doğu Pakistan bağımsızlığını ilan etmiş ve Bangladeş adını almıştır. Gelen tepkiler üzerine 1972'de Yahya Han görevinden el çektirilerek göz hapsine alınmıştır. Bunun üzerine Pakistan Halk Partisi Başkanı Zülfikar Ali Butto göreve getirilmiştir. Zülfikar Ali Butto, 1973'te anayasanın kabul edilmesiyle başbakan olmuş, 1977'de seçimlerin kazanılmasıyla iktidarını sağlamlaştırmıştır.[816]

Butto ülkedeki farklı etniklerin olduğunu gözeterek milli birliğin sağlamlaştırılması yönünde bir politika izlemiştir. İslami sosyalizm ülkede yaygınlaştırılmaya çalışılmış, toprak reformu hazırlanarak topraksız köylülere dağıtılmış, ağır sanayi devletleştirilmiş, işçilerin ücretleri artırılıp iş güvenlikleri sağlanmış, bilimsel çalışmalara ağırlık verilmiştir. Ülkedeki işçiler ve köylüler Pakistan Halk Partisi etrafında kenetlenmiştir. Zülfikar Ali Butto döneminde modernleşen ve sekülerleşen Pakistan'da dinin toplumsal ve siyasal

[813]Tarık Ali. (2018). "Ne Oldu O Öfkeye", **Ayrıntı Dergisi**, Çev: Züleyha Keskin, Sayı:26, Mayıs-Haziran, 33.
[814]Tarık Ali.(1995). **Sokak Savaşı Yılları,** İstanbul, İletişim, 304.
[815]"Cuntalar Pakistan'da Huzuru Sağlayamaz", **Ant Dergisi**, Cilt: 5,Sayı: 118, 1969, s. 13.
[816]Karael, M. (2019). **Pakistan'daki İslâmî Hareketler**, İstanbul, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, 15.

alanda etkinliğinin azaltılması ülkedeki muhalifleri Butto aleyhinde kamuoyu oluşturmaya yöneltmiştir.[817] Bu durum parti yönetiminde de krize neden olmuştur. Krizin bir türlü çözülememesi bir süre sonra ülkedeki dengeleri değiştirmiştir. 1974 yılı içinde çok sayıda grevler, protesto gösteri eylemler gerçekleştirilmiştir. 301 bin işçi greve gitmiş, Karaçi'de, Haydarabad'da ve Lahor'da hayat durma noktasına gelmiştir. Protestoların ve gösterilerin artmasıyla birlikte Butto yönetimi düzenin sağlanması için müdahaleleri sertlikle çözmeye çalışmış ve kolluğun göstericiler üzerindeki orantısız güç kullanmasını desteklemiştir. [818]

Ülkesinin kalkınması için çaba sarf eden Butto ülkeyi ayakta tutabilmek için Sovyet tehlikesine karşı Hindistan ve Afganistan'la, yeniden ilişkilerini düzenlemeye gayret etmiş, bunları yaparken uyguladığı otoriter rejim ülkenin aydınları tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Butto'ya olan muhaliflerin sayısını arttırmıştır. 1977 Mart ayında yapılan seçimleri Butto'nun kazanmış olmasına rağmen, Milli Cephe adıyla kurulan muhaliflerin seçimlerde usulsüzlük yapıldığı iddiaları ve yaşanan karışıklıklar askerin yönetime el koymasına neden olmuştur. Genelkurmay Başkanı Muhammed Ziya'ül hak yönetime el koyarak Butto'yu tutuklatmıştır. Pakistan, Ziya'ül Hak yöntemiyle tekrar İslami devlet yönetimine geri dönmüştür. Ziya'ül Hak, Butto'nun tutuklanmasına olan tepkilerin önüne geçmek için muhalif bir milletvekilini öldürdüğünü gerekçe göstermiş ve idamını onaylamıştır.[819]

Ziya'ül Hak yönetimi devralmasıyla Pakistan kültürü yozlaştırılmış, sınır komşularla anlaşmazlık yeniden başlamış ve Afgan Savaşı meydana gelmiştir. Ziya'ül Hak yönetiminde Pakistan daha evvel hiç tanık olmamış şeyler yaşamıştır. Muhalifler, siyasal eylemciler insanların gözü önünde kırbaçlanmışlar, idamlar halka açık yapılmıştır. Muhalefetin palazlanmaması için Ziya'ül Hak uygulamaları son derece bilinçli bir biçimde yapmıştır. Muhalefeti bastırmak adına ülkenin kültürünü vahşileştirmiş ama şiddet olaylarının ve huzursuzlukların tırmanmasını önleyememiştir. Muhalefetin artan gösterilerine karşı şeriat yasalarını yürürlüğe koymuş, ülkede otokratik bir yönetim inşa etmiştir. 17 Ağustos 1988'de suikast sonucu öldürülmüştür.[820]

---

[817]Çolakoglu, S. (2007),"Dıspolıtıka Yapım Sürecında Dın Faktörünün Etkısı: Pakıstan Örneği," **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 36, 65

[818]Sağıroğlu, B(2020), "Benazir Butto'nun Hayatı ve Pakistan Kültür Hayatına Etkisi," Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** s.20

[819]İlhan, A. (2002). **Batının Deli Gömleği,** İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 41.

[820]Tarık Ali **(**2004,). **İmparatorluk, Direniş ve İsyan, David Barsamian'la Konuşmalar,** Çev: Ebru Kılıç, İstanbul, Agora, 84-85.

2.4.5. Japonya

Japonya'da 68 olayları hükümete duyulan tepki ile başlamıştır. Zengakuren adındaki öğrenci birliği işgaller, protestolar, boykotlar düzenlemiştir. Öğrencilerin işgalleri ile ülkedeki bütün faaliyetler durdurulmuştur. Şiddetli gösterilerin yaşandığı Japonya'da gerilla savaşları niteliğinde eylemler gerçekleştirilmiştir. Sağ ve solcu öğrencilerin işgalleri ile 200 üniversitede eğitimi durmuştur. Japon öğrenci hareketleri Amerikan aleyhtarlığı, çevre tahribatı, öğrenci harçları, sınav sistemi, Vietnam savaşı olaylarına duyulan tepkileri de kapsamıştır.[821] Çok sayıda şiddet olaylarının cereyan ettiği Japon 68 hareketinde göstericiler radikalleşmiştir. Bu durum hareketin yayılmasına neden olmuştur. İşçilerin yanı sıra çiftçiler de gösterilere dâhil olmuştur. Kimya fabrikasının metal atıklarının denize dökülmesi hem çevre kirliliğine hem de minamata hastalığına neden olduğu için yerel halk ve balıkçılar eylemler yapmıştır. Eylemlere Narita'daki havayolu inşasının çevreye verdiği zarardan dolayı çiftçiler de katılmıştır.[822]

Japonya'daki öğrenci hareketleri komünist partisinin etkisi altında gerçekleşmiştir. Tokyo Üniversitesinde meydana gelen öğrenci boykotları Amerikan emperyalizmine tepki ile başlamıştır. Amerika'nın Vietnam'ı bombaladığı uçakların Okinawa hava üssünden hareket etmesine zaten tepkili olan öğrenciler, uçağın Fukuoka Üniversitesinin bahçesine düşmesi üzerine harekete geçmişlerdir. Tokyo Üniversitesindeki solcu öğrenciler birleşerek Okinava'da miting düzenlemiş ve bildiri yayınlamışlardır. Bildiride atom taşıyan uçakların Japonya'dan çekilmesi istenilmiştir. Japon komünist gençlik harekâtı 8 Haziran'da Zenjaguren'in Tokyo'da düzenlediği Amerikan aleyhtarı gösterisi ile başlamıştır. 56 Japon şehrinde öğrenci eylemleri gerçekleştirilmiştir. Polislerle gençler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.[823]

[821]Ertentuğ, N. (1969) "Japonya Öğrenci Hareketlerinden İzlenimler," **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri, Ankara Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Sempozyumu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi,135.
[822]Kürkçügül, M. (2018) "1968 Kent Muhabereleri", **#Tarih Dergisi,** Sayı: 48, 45.
[823]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu (1968),**Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 59.

Resim 2.21. Zenjaguren'in işgali.

Japon öğrencilerin Vietnam Savaşı karşıtlığı Amerika'nın Pearl Harbor'a atom bombası atması ile başlamıştır. Ülkede ABD karşıtlığı tüm eylemler ve gösterilerde Zengakuren ön saflarda yer almıştır. Zengakuren ABD'nin bölgede olmasını istemediği için Amerikan güçlerini hedef almıştır. Amerika uçağının Sasebo Limanına inmesini engellemek için çok sayıda öğrenci poliste çatışmıştır. Tokyo'da yapılması düşünülen Amerikan Hastanesinin yapılmasına karşı gösteriler düzenlenmiştir. Ülke sorunlarıyla yakından ilgilenen Zengakuren çiftçilerin toprak sorunlarıyla da yakından ilgilenmiş ve hak talepleri konusunda çiftçileri bilinçlendirmiştir. Ülkede ayrılıkçılığı körüklediğini düşündüğü için Japon hükümeti Zengakuren'i kontrol altına almak için sert tedbirlere başvurmuştur.[824]

Zenkaguren 1960 senesinde Amerikan başkanı Eisenhower'ın Japonya'yı ziyaretini protesto etmiştir. Öğrenciler Eisenhower'ı protesto etmek için havaalanı işgal etmiştir. 500'e yakın öğrenci Amerikan hava üssü İta Tsuke'ye baskın yapmıştır. Kyoto üniversitesi öğrencilerinin başlattığı protesto gösterileri kısa sürede tüm ülkede etkisini göstermiştir. Göstericilerle polis arasında meydana gelen çatışmalarda çok sayıda gösterici tutuklanmıştır. Göstericilere uygulanan polis şiddetine Nihon Üniversitesi öğrencileri tepki göstermiş ve 5 Eylül'de Nihon Üniversitesinde gösteriler başlamıştır. Gösterilerde öğrencilerle polis arasında şiddetli çatışmalar meydana gelmiş, hukuk ve ekonomi bölümlerinde çok ciddi maddi hasarlar oluşmuştur. Bunun üzerine rektör öğrencilerden bir

[824]Kürkçügül, M. (2018) "1968 Kent Muhabereleri", **#Tarih Dergisi,** Sayı: 48, 45.

grup ile görüşebileceğini ve sorunların karşılıklı konuşarak haledilebileceğini belirtmiştir.[825]

12 Eylül'de Tokyo'daki Hosei Üniversitesinde komünist aleyhtarı gençler ile antikomünist gençler arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Kütüphane işgal edilmiş, işgal kontrolden çıkmış ve çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. Antikomünist öğrenciler kütüphanenin işgaline tepki göstererek ellerinde sopalarla Hosei Üniversitesi merkez binasını işgal etmişlerdir. Olay kısa sürede üniversitenin diğer fakültelerine sıçramış ve derslerin yakın zamanda başlaması ümidini ortadan kaldırmıştır. Keio Üniversitesinde derse devam etmek isteyen öğrenciler arasında da çatışmalar meydana gelmiştir.[826]

15 Eylül'de Keio Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı anlaşmazlıkların en kısa sürede çözüleceğini, sorunların çözümü için öğrencilerle öğretim üyelerinin bir araya gelerek istişare yapacağını ve her on beş günde bir öğrencilerle bir araya gelerek öğrencilerin fikirlerini dinleyeceğini belirtmiştir. Öğrencilere ifade edilen beyanatların gerçekleşmemesi ve ABD'nin Tıp Fakültesine yaptığı yardımın kabul edilmesi üzerine 15 Eylül'de Nihon Üniversitesi öğrencileri protesto gösterilerine yeniden başlamıştır. 15 Eylül'de sağcı gençler ellerinde pankartlarla Tokyo'da bulunan Setagava Üniversitesi Ticaret Fakültesi binasını işgal etmişlerdir. Gösteriler sırasında öğrencilerden bazıları yaralanmıştır. Çok sayıda öğrenci gözaltına alınmıştır. Setagava Üniversitesi Ticaret Fakültesi öğrencileri üniversitenin demokratikleşmesini istemiş, öğrenci eylemlerinde diğer üniversitelerle birlikte hareket edilmesinden yana tavır almıştır.[827]

Öğrenci birliğinin sağlanması için 15 Eylül'de Tokyo Tıp Fakültesinde öğrenciler toplanmak istemiş, fakat askeri öğrenciler tarafından amfi işgal edilmiştir. Bunun üzerine sınıf boykotu başlamıştır. Komünizm taraftarı öğrenciler ile Japon üniversitesi öğrencileri arasında aralıksız çatışmalar meydana gelmiştir. Üniversitelerin demokratikleşmesi, öğrenci ve öğretim üyesi iletişiminin sağlanabilmesi, sınav yönetmeliğinin öğrencilerin taleplerine göre düzenlenmesi, ülkenin Amerikan emperyalizminden kurtarılması öğrencilerin temel talepleri olmuştur. Komünist, radikal, asker ve sağcı öğrenciler

[825]Sommıer, a.g.e, 39-40
[826]Ertentuğ, N. (1969). "Japonya Öğrenci Hareketlerinden İzlenimler," **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri, Ankara Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Sempozyumu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 135.
[827]Marotti, W. (2014). "Japan 1968: The Performance of Violence and the Theater of Protest," **The American Historical Review,** 119 (3), 130,131.

Japonya'daki öğrenci eylemlerine katılmıştır. Üniversite eylemlerine en fazla katılan ve en çok zarar gören Tıp Fakültesi olmuştur.[828]

Japonya'da 15 Haziran'da Vietnam Savaşı karşıtı grevler, gösteriler ve yürüyüşler yapılmıştır. Çok sayıda öğrencinin katıldığı gösteriler kitlesel eylemlere dönüşmüştür. Sömestr boyunca öğrenci eylemleri aralıksız devam etmiştir. Bu gösterilere öğretim elemanları da destek vermiştir. Ekim sonundan itibaren gösteriler daha radikal bir hal alarak Zengakuren başkanlığında yapılmıştır. Şiddet içeriği yoğun olan eylemlere işçiler de destek vermiştir. Bu grup eylemlerini daha çok Amerikan emperyalizmine karşı gerçekleştirmiştir. Polisle meydana gelen çatışmalardan dolayı eylemler üç büyük şehir merkezine yayılmıştır. Çatışmalar Ocak 1969 senesine kadar sürmüştür.[829]

[828]Ertentuğ, a,g,e, 139.
[829]Kürkçügül, M. (2018). "1968 Kent Muhabereleri", **#Tarih Dergisi**, Sayı: 48, 45.

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE GENÇLİK HAREKETLERİNE ZEMİN HAZIRLAYAN OLAYLAR

68 eylemleri pek çok ülkede eşzamanlı ortaya çıkmış ve içinde doğduğu coğrafyanın şeklini almıştır. Eğitim, yönetim, temel hak ve hürriyetler gibi toplumsal sorunlara duyulan taleplerle meydana gelen eylemler, kurulu düzeni oldukça sarsmıştır. Eylemlerin meydana geldiği ülkelerde birbirinden oldukça farklı eğilimleri olan gençler, toplumsal olaylara sorgulayıcı ve eleştirel yaklaşımlarıyla yön vermişler ve siyasi düzenin içerisinde yer almışlardır. Türkiye'de 1853'ten beri meydana gelen öğrenci eylemleri ülkenin içinde bulunduğu siyasi konjöktüre karşı gelişmiş ve yükseköğrenim gençliği siyasal örgütlenme içerisinde olmuştur. Bu yüzden 68 öğrenci eylemleri Türkiye tarihi için yeni bir olay olmamıştır.

Devlet otoritesine karşı çıkan Osmanlı gençliği, softalar isyanı ile başlattığı eylemlerine 1859'da gerçekleştirdiği Kuleli Vakası ile toplumsal bir boyut kazandırmıştır. Abdülmecit'in tahttan indirilerek Abdülaziz'in tahta çıkartılmasının planlığı eylem başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen öğrenciler siyasal faaliyetlerin yönünü belirlemiştir. 10 Mayıs 1876'da gerçekleşen Talebe-i Ulum isyanında Kuleli Vakası'nın etkileri görülmüştür. Öğrenci isyanı rejim ve yönetim değişikliğine neden olmuştur. 1902 yılında Askerî Tıbbiye öğrencileri tarafından kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti de 1908'de yönetime duydukları tepki nedeniyle eylemler gerçekleştirmiş ve eylemler sonucunda yeni bir yönetim değişikliğini sağlamıştır.[830]

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Türkiye'de ilk kez gençlik dernekleri kurulmuştur. 1910 yılında kurulan Darü'l Fünun Talebe Cemiyeti ülkedeki diğer üniversite öğrencileri ile askeri tıbbiye öğrencilerini bir çatı altında toplamıştır. Böylece öğrencilere meşrutiyet değerleri benimsetilmiş ve öğrenciler ortak bir fikir etrafında birleştirilmiştir.[831] Ülkenin içinde bulunduğu şartlardan kurtulması için faaliyet gösteren cemiyet her türlü sorumluluğu üstlenmiştir. Bu doğrultuda ülke içerisinde gerçekleştirilen eylemler

[830]Turan, İ. (1969). "Osmanlı İmparatorluğunun Son Döneminde Öğrenci Siyasal Faaliyeti", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 29 (1-4), 175.
[831]Dölen, E. (2008). "II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları** X-(1), 5.

milliyetçilik üzerine kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra cemiyet daha güçlü bir varlık göstermiş ve yerini Türk Ocağı Cemiyetine bırakmıştır.[832]

Türk Ocağı Derneği, II. Meşrutiyet'in uygulamış olduğu Osmanlıcılık fikrini bertaraf ederek Turancılık fikrini geliştirmiş ve milliyet esasına dayanan bir cemiyet haline gelmiştir. Türk Ocağı, Türk Yurdu Cemiyeti ile birleşmesinden sonra daha da güçlenmiştir. Cemiyet 1911'de çıkarmış olduğu Türk Yurdu dergisi ile "Türk milliyetçiliğinin teorisinin kurulması" doğrultusunda çalışmalar göstermiştir. Böylece Türkçülük düşüncesi en etkili fikir haline dönüştürülmüştür. Derneğin düzenli çalışmalarıyla hazırlamış olduğu konferanslar, bildiriler ve yayınlarla yeni rejimin benimsenmesi ve yayılmasında Türk Ocakları Cemiyeti oldukça önemli bir rol üstlenmiştir.[833]

Cumhuriyet rejiminin inşasında kamusal alanda uygulanan siyasi ve hukuki değişiklikler ile uygulanma esnasında kullanılan yöntemler yeni gerilim alanlarının doğmasına neden olmuştur. Özellikle yoğun bir sekülerleşme çabası gelenekselleşmiş değerlerin hâkim olduğu halkta yaratılmaya çalışılan kimlik inşası zaman zaman ciddi gerilimlere sebebiyet vermiştir.[834] Avrupa'da yaşanan bir dizi siyasal ve toplumsal gelişmelerin ardından meydana gelen vatandaşlık modelinin Türkiye'de çok kısa bir sürede yaratılmaya çalışılması meydana gelen gerilimin temelini oluşturmuştur.[835] Avrupa'da devletlerin vatandaşlarıyla olan ilişkisi sosyal sözleşmeler yoluyla düzenlenirken Türkiye'de baskıyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Devletin ve toplumun modernleştirilme çabalarında kullanılan yöntem devlet ile toplum arasındaki geleneksel dönemdeki ilişkinin değişmesine sebep olmuş ve değişen ilişkiler 68 olaylarının zemini hazırlamıştır.[836]

3.1.II. Dünya Savaşı Sonrası Meydana Gelen Olaylar

68 olayları birden bire ortaya çıkmamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler olayların meydana gelmesine neden olmuştur. Savaş sonrası yaşanılan acılar insanoğlunun yaşamında unutulmaz yaralar açmıştır. Türkiye savaşa girmese de savaşın etkilerini oldukça hissetmiştir. Savaşın etkilerini azaltmak adına konulan programlar

[832]Yanardağ, A.(2017). "Cumhuriyet Dönemi Darülfünun Tartışmaları ve 1933 Darülfünun Reformu", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5 (56), 4.
[833]Sarınay, Y. (2012)."Türk Ocağı", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C:41, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 545.
[834]Alakel, M .(2011)."İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İkilemine Dair Teorik Tartışmalar," **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 5 (9) ,5
[835]Timur, T. (1991). **Türkiye'de Çok partili Hayata Geçiş,** İstanbul, İletişim, 10.
[836]Aslan, A, & Alkış, M. (2015). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci: Laikleşme ve Ulusal Kimlik İnşası,"**Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 6 (1),21.

siyasal ve toplumsal hareketliliğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bir süre sonra biriken olaylar silsilesiyle ülkedeki yönetim anlayışı ve ülkenin siyasal sistemi sorgulanmaya başlanmıştır.[837] Meydana gelen milliyetçi gençlik eylemleri yerini hükümet uygulamalarını eleştiren eylemlere bırakmıştır. II. Dünya Savaşı'nın Türkiye üzerindeki en önemli etkisi ekonomi alanında hissedilmiş, ülke ekonomisi ağır bir zarara uğramış ve üretim araçlarının da yetersizliği sebebiyle ekonomik faaliyetler sürdürülmez hale gelmiştir. Hükümetin izlediği politikalar ve uygulamalar oldukça eleştirilmiştir.[838]

II. Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği gelişmeler ve bu gelişmeler neticesinde yapılan uygulamalar dönemi oldukça zorlamıştır. Ülke savaşa girmemesine rağmen oldukça yıpratıcı bir süreçten geçmiştir. Halkın sosyal ve ekonomik yaşantısında savaşın tesirleri derinden hissedilmiştir. Arz talep dengesinin tutturulamaması enflasyonun artmasına neden olmuş, karaborsanın ülke geneline yayılması tepkileri de beraberinde getirmiştir. Ülkede yatırımlar durmuş, hatta bazı malların üretimi bile yapılamaz hale gelmiştir. Hükümet ekonomisini savaş koşullarına göre düzenlemek zorunda kalmış ve piyasa üzerinde müdahale ve denetimi artıran yasalar yürürlüğe konulmuştur.[839]

Artan ekonomik güçlükler ve kısıtlayıcı tedbirler ve sonrasında yaşanılan mağduriyet vatandaşın hükümete olan inancını zedelemiş, Varlık Vergisi, Milli Koruma Kanunu, toplumda kutuplaşmaları başlatmıştır. Özellikle Varlık Vergisi Gayrimüslim vatandaşların tepkilerine neden olmuş, vergiye itiraz eden çok sayıda Gayrimüslim vatandaş tutuklanmış, mallarına el konulmuş, pek çok işadamı ağır vergi yükü altında iflas etmiştir.[840] Bu yasalar ve uygulanma yöntemleri Müslim ve Gayrimüslim vatandaşların devlete ve partiye olan güvenlerini zedelemiş ve ülkeden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Dönemde çıkarılan kanunların amaçlarından sapmalar göstermesi 1950'den sonra büyük toplumsal muhalefet dalgasına dönüşmüştür.[841]

Türkiye savaşa girmemeyi başarmış, fakat savaşın etkilerinden kurtulmayı başaramamıştır. Tek parti hükümetinde demokrasi uygulamaları sınırlandırılmış, insan

---

[837]Arslan, M. (2016). "2. Dünya Savaşı ve Türkiye'de Savaş Ekonomisi," **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi,** 2(2),3.
[838]Akman, T. Ş. &, Akman, İ. S. (2011). "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Hububat Üretiminin Vergilendirilmesi," **Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** 1(2), 80.
[839]Arslan, M. (2016). "2. Dünya Savaşı ve Türkiye'de Savaş Ekonomisi," **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi,** 2(2),4.
[840]Akşin, S. (1997). **Türkiye'nin Yakın Tarihi 2**,İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, 107.
[841]Dayıoğlu, E. R. & Buz, F. (2019). "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türkiye'de Uygulanan Vergi Politikaları", **Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergis**i, 1(4), 392.

hakları, düşünce ve ifade hürriyeti, hak ve özgürlükler kısıtlanmış, basına sansür uygulanmıştır. Kısıtlayıcı düzenlemeler, demokratikleşme sürecini geciktirmiş ve toplumsal gelişmeyi olumsuz yönde etkilemiştir.[842] II. Dünya Savaşı esnasında, dünyada faşizm ve otoriter yönetimler egemenken, savaş sonrası demokratik yönetimler kurulmaya başlanmıştır. Türkiye II. Dünya Savaşı sonrasında değişen dünya koşullarına uyum sağlamak zorunda kalmış, savaşın sona ermesinden sonra demokratikleşme yönünde önemli adımlar atmıştır. Değişen dünya düzenine uymak için, toplumsal yaşamda mevcut olan kısıtlamalar ve engellemelerin kaldırılması yoluna gidilmiştir. Matbuat Kanunu"nda değişiklik yapılmış, liberal politikalar uygulamaya konulmuş, kamu kurum ve kuruşlarında düzenlemeler yapılmıştır.[843]

II. Dünya Savaşı sonrası ülke yönetimlerinde farklı bir anlayış meydana gelmiş, yeni bir döneme geçilmiştir. Anayasal hak ve özgürlüklerin tanınması, memleketlerin demokratik usullerle yönetilmesi toplumlardaki mevcut huzursuzluğun son bulması beklenilmiştir. Halkın ve mevcut konjöktürün de getirdiği şartlardan dolayı politika değişikliklerine gidilmiş, memleketlerin hürriyet çerçevesinde yapılandırılması konusunda mutabakat sağlanmıştır.[844] Türkiye değişen dünya koşullarına uymak, yalnız kalmamak için batılı müttefiklerin istediği doğrultusunda içinde bulunduğu sistemi gözden geçirmek durumunda kalmış, ülke ve parti yönetiminde değişiklikler yapılması kararlaştırılmıştır.[845]

1946'da toplanan CHP kurultayında; seçimin iki dereceli yapılmasını uygun gören madde "milletvekili seçimlerinde tek dereceli seçim taraflısıyız" şeklinde değiştirilmiştir. Yine programda cins sınıf ve bölgesel fikirleri koruma ve yayma sınıf mücadelesi uyandırma maksatları ile cemiyet kurulamayacağına dair olan madde kaldırılmıştır.[846] CHP Kurultayında Türkiye'nin demokratik hayata geçtiği tüm dünyaya duyurulmuştur. Böylece çok partili hayata geçilmiş, demokratik bir sistemin yerleşmesine zemin hazırlanmıştır.[847] Türkiye'nin çok partili siyasi hayata başlamasıyla muhalefet gün yüzüne çıkmış,

---

[842]Şimşek, A, & Çençen, N. (2014). "Millî Şef Dönemi (1938-1950)", Editör; Süleyman Beyoğlu, Ali Satan, **Modern Türkiye Tarihi,** İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınevi, 266.
[843]Timur, T. (1991).**Türkiye'de Çok partili Hayata Geçiş,** İstanbul, İletişim,10.
[844]Tuna, I. (2015) "Verilişinin 70. Yılında Demokratikleşme Belgesi Olarak Türk Siyasal Hayatında Dörtlü Takrir", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XV/(30), 206.
[845]Akın, F. (2008), **Çok Partili Hayata Geçiş**, Ankara, Anekdot,155.
[846]"Parti Programına Tek Dereceli Milletvekili Seçimi Esası Konuldu," **Son Posta Gazetesi**, 12 Mayıs 1946, s.1.
[847]Pıçak, M. (2011). "Türkiye'nin Çok Partili Parlamenter Sisteme Geçiş Sürecinde Siyasi Partilerin Ekonomi Politikaları," **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 25, 4.

örgütlenmiş, kitlelere kendini ifade edebilmiştir. Bu durum ülke tarihi açısında bir dönüm noktası olmuştur.[848]

Tek parti dönemi boyunca muhalif düşüncelerin şekillenmesi pek mümkün olmamıştır. DP'nin varlığı antidemokratik uygulamaları ortadan kaldırmasa da çok partili hayata geçiş sürecinde var olan sol düşüncenin gün yüzüne çıkabilmesini sağlamıştır. Demokratların mecliste olmalarıyla kanunların hukuksuzluğu, alınan kararlar hakkındaki itirazlar kamuoyuna bildirilebilmiştir.[849] Ülke yönetimi tek bir düşünce yapısından, tek bir ideolojinin egemenliğinden çıkmış, eleştirel, alternatif, farklı fikir ve söylemler temsil hakkı bulmuştur.[850] TKP faaliyetlerini sürdürebilme noktasına gelmiş, yönetime karşı eleştirilerini rahatça ifade edilebilmiştir. Seçimlerde propaganda yöntemi kullanılmış, iktidar ilk kez bu kadar şiddetli eleştirilmiştir.[851]

Çok partili hayata geçişle halkın siyasal katılımı çeşitlenmiş, demokrasinin kurumsallaşması için çok önemli bir adım atılmıştır. Demokratikleşme ile birlikte toplumsal ve siyasal kurumların modernleştirilmesi sağlanmıştır. Milli egemenliğin ve cumhuriyet rejiminin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için çok partili hayata geçiş önem arz etmiştir.[852] Bu sebeple DP'nin kurulması ülkede büyük bir sevinç yaratmıştır. Kısa süre içerisinde DP cazibe merkezi haline gelmiş, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanda önemli adımlar gerçekleştirmiştir. Böylece tüm dünya devletleri ile entegrasyon süreci başlamıştır.[853]

Çok partili dönemle birlikte ekonomi ve siyasette liberal düzenlemeler toplumsal muhalefetin desteğini almış, DP'nin çıkışları takdirle değerlendirilmiş, demokratik yönetimin sağlanacağı inancını pekiştirmiştir.[854] Çok partili siyasal hayata geçiş süreciyle Türk siyasal hayatında bir dönüm noktası gerçekleşmiştir. DP'nin Mecliste yer alması demokrasi açısından son derece önem arz etmiştir.[855] Siyasal katılım ve ifade özgürlüğü

[848]Kaynar, M. K. (2016). "Türkiye'nin Ellili Yılları üzerine Bazı Notlar",**Türkiye'nin 1950'li Yılları** Hazırlayan; Mete Kaan Kaynar, İstanbul, İletişim, 17.
[849]Mehmet Ali Aybar, "Bravo Demokrat Partiye,"**Zincirli Hürriyet**, 5 Nisan 1947, 1(1), s.2.
[850]Karpat, K. (2012) **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 249.
[851]Burgaç, M. (2013)."1946 Genel Seçimlerinde Propaganda", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIII(26),169
[852]Adiloğlu,"Daha Ne kadar Bekleyeceğiz," **Yeni Dünya Dergisi**, 4 Aralık 1945, s.1.
[853] Oktay, H. E. (2013). "**Türk Tarihin Kayıp Yılları İnönü Dönemi**",İstanbul, Akis Kitap,176.
[854] "Celal Bayar CHP'den istifa etti", **Yeni Dünya Gazetesi,** 4 Aralık 1945,s.1.
[855]Çizmeci, Ş. (2010). **Menderes Demokrasi Yıldızı,** Ankara, Arkadaş Yayınevi, 56.

sıklıkla dile getirilmiş, halkın siyasal sistemle bütünleşmesi sağlanmıştır. DP ülkede demokrasiyi gerçekleştirme amacıyla kurulmuş, DP'nin varlığı umut yaratmıştır.[856]

Çok partili hayat, Türkiye sosyolojini de büyük ölçüde değiştirmiştir. Ekonomik ve siyasal değişim ülkede ciddi bir dönüşümün başlangıcını oluşturmuştur. Toplumsal yapılarda ekonomik, kültürel ve sosyal değişim meydana gelmiş, değişen süreçlere bağlı olarak pek çok sosyal hareketler yaşanmıştır. Meydana gelen değişim ve dönüşüm hareketleri, Türk siyasal hayatında önemli izler bırakmıştır.[857] Toplumun yaşadığı değişim, ekonomik sorunların hayli yoğun olması, kapitalist düzene karşı toplumsal muhalefetin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Yaşanan toplumsal değişimlere bağlı olarak ilerleyen süreçlerde sistem karşı hareketler meydana gelmiş, hareketler, hükümetler tarafından şiddetle baskılanmıştır. Sistem karşıtı eylemler ortak amaç hedefleyen gençler tarafından başlatılmış, kimi zaman ortak kimi zaman da spontane bir şekilde gerçekleştirilmiştir.[858]

1950'li yıllarla birlikte toplumsal bir dönüşüm süreci başlamış, modernleşme politikaları ile gündelik yaşam değişim göstermiştir. Tarımsal ekonomi yerini sanayileşmeye bırakmış, köyden kentlere doğru göçler başlamış, toplumsal dinamikler, modernleşme kriterleri olarak değerlendirilmiştir. Toplumsal dönüşümü sağlayan ekonomik yapı modernlik olgusunu yerleştirmeye çalışmıştır.[859] Ülkede kültürel modernleşmeden ziyade siyasi ve ekonomik anlamda bir değişim yaşanmıştır. 1950'li yıllarla birlikte kapitalist sistem ülkede hâkim olmuş, bununla birlikte üretim araçları değişmiştir. Ülkede tarımsal politikaların meydana getirdiği yeni bir sınıf meydana gelmiş, üretim çeşitlenmiş ve toplumsal değişme hızlanmıştır. Bu yaşananlarla birlikte Türkiye'de de tüketim toplumu etkisini göstermeye başlamıştır.[860]

ABD yanlısı takip edilen politika gündelik hayatta meydana gelen değişim ve dönüşümün sebebi olmuş, beşeri faaliyetlerin meydana gelmesinde belirleyici unsur olmuştur. Kapitalizm bütün toplumsal ilişkilerin gereği olarak ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin değişen siyasi yapısıyla birlikte kapitalist kültür değerleri

[856]İnan, S. (2018). "Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye seçimleri," **Çağdaş ve Yerel Yönetimler Dergisi**, 13 (1), 57.
[857]Tuna, S. (2007). "Cumhuriyet Ekonomisinin İlk Devalüasyonu: 7 Eylül 1946,"**Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 17 (13), 87.
[858]Battal Y. (2007). "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950–1957)," **Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 40, 548- 549.
[859]Sağlam, S.(2016) "1923-1950 Yılları Arasında Türkiye'de Kent ve Kentleşme Olgusu,"**Sosyoloji Konferansları Dergisi**, 0(53), 269.
[860]Aybar, M. A. (2014).**Türkiye İşçi Partisi** Tarihi, İletişim, İstanbul, 47-49

yaygınlaşmıştır.[861] 1950 seçimleri Türkiye'de yalnızca siyasal hayatı değiştirmemiş, yaşamın her alanında değişim gerçekleştirmiştir. Kapitalizm yeni bir kuşak yaratmış, düzenin paradigması ve kuralları kapitalist kuşak tarafından yeniden tanzim edilmiştir.[862]

1950 ile başlayan küreselleşme dünyada yaşanan gelişmelerin hızlı bir şekilde yayılmasına ve dünyanın bütünleşmesine neden olmuştur. Toplumsal olaylar, bütün alanları ile kolektif bütünleşme gerektirmiş, dünya gençliği birbirleriyle karşılıklı etkileşim ve ilişki içerisinde olmuştur.[863] Değişen dünya koşulları ile zihniyetler değişmiş, manevi değerler yerini maddi değerlere bırakmıştır. Türkiye'de çok büyük kırılmalar meydana gelmiş, belleklerden silinmeyen sosyal olay ve olguların yaşandığı dönemlerin başlangıcı olmuştur.[864]

3.2. 1950-1954 Arasında Meydana Gelen Olaylar

Cumhuriyet tarihinde tek dereceli olarak düzenlenen ve birden fazla partinin seçime katıldığı 1950 genel seçimleriyle 27 yıllık CHP iktidarı sona ermiş, 10 yıl sürecek olan DP iktidarı başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından beri iktidar ilk defa el değiştirmiştir.[865] Bütün muhalifler DP'nin çevresinde toplanmıştır. DP'nin iktidar mücadelesinde 1945'ten bugüne kadar demokrasi uğruna mücadelede eden sosyalistler ve demokratlar yer almış, demokrasinin geliştirilmesi ve siyasi hürriyetlerin kazanılması için var güçleriyle çalışmışlardır.[866]

Tarihimizde ilk defa kansız, ihtilâlsız bir iktidar değişikliği gerçekleşmiştir. Demokratik sistemin temeli sayılan halk iradesi yurdumuzda tam bir olgunlukla gerçekleşmiştir. Seçime iştirak nispeti ileri Batı milletlerinde de az görülen bir yüksekliğe varmıştır.[867] Yeni yönetimle ülkede demokrasinin, liberalizmin uygulanacağı, demokratik haklara sahip olunacağı, halkın artık korkmadan düşüncelerini ve ifadelerini

[861]Akın, D. (2021) "II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'de Sosyal Hayat Üzerindeki Etkileri,"**Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi,**7(4), 20.
[862]Duman, O Z, Birsel H.(2012). "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler,"**Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, 1(1), 305
[863]Toner, M. (1990). "Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973", **Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950,** Ankara, Bilgi,137.
[864]Naci Sadullah "Onlara Sorarsanız, Bu Memlekette Demokrasi ve Hürriyet, Yok Değil Çok Muş!"**Zincirli Hürriyet**, 12 Nisan 1947, Sene 1,s. 2.
[865]Yılmaz, E. (2010)."1950 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasal Sonuçları", **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** 1 (2), 33.
[866]Esat Adil Müstecabi, "Bu Demokratik Gelişmenin Başlangıcı Olabilir Ancak",**Gerçek Gazetesi,** 19 Mayıs 1950,Yıl:1,Sayı:13,s.1.
[867]Nadir Nadi, "O Günün Manası," **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Mayıs 1950, s.1.

açıklayabileceği düşünülmüştür.[868] Siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanda önemli reformlar hayata geçirilmiş, bu durum DP'ye olan sempatiyi artırmıştır. DP'nin muhalefette iken kazandığı sevgiyi iktidarında da muhafaza etmesi istenilmiş, partiyi yönetenlerden söz değil, icraat beklenilmiştir.[869]

DP'den başarının cazibesine kapılarak, hata yapmaması, başarılarını icraatları ile desteklemesi ve halkın hayat seviyesini aşağıya çeken uygulamalarda bulunmaması istenilmiştir.[870] DP'nin kazandığı başarı ne kadar baş döndürücü olsa da Demokratların bir an bile kendilerini kaybetmemeleri gerektiği, vakit geçirmeksizin çalışmaya koyularak ortaya eser çıkarmaları istenilmiştir.[871] DP'nin seçimleri kazanması demokratik gelişmelerin yaşanılacağına dair umutları perçinlemiştir DP'nin çevresinde toplanan muhalifler demokrasinin yerleşmesi, temel hak ve hürriyetlerin tanınması için DP'nin iktidar mücadelesini desteklemiş ve bu uğurda mücadele vermişlerdir. Ülkedeki sosyalistler ve demokratlar demokrasinin geliştirilmesi ve siyasi hürriyetlerin kazanılması için var güçleriyle çalışmışlardır.[872]

DP'nin kesintisiz on yıl iktidarıyla Türkiye her açıdan değişim geçirmiş, dünyaya açılmış, küreselleşmenin yarattığı ivme ile soğuk savaşın etkilerini derinden hissetmiştir. Siyasal hayata liberal politika ve uygulamalarla başlayan DP yönetimi, zamanla güç zehirlenmesine tutulmuş, diktatörlüğe varan uygulamalarla hedef haline gelmiştir. Muhalefetin tüm uyarına rağmen uygulamaya koyduğu kanunları yürürlükte tutmuş, takip ettiği ekonomik ve siyasi politika, söylem ve ifadelerindeki ayrıştırıcı dil DP Hükümetinin darbeyle sonuçlanmasına neden olmuştur.[873]

3.2.1. DP İktidarının Liberal Politikaları

DP iktidarının ilk yıllarında en çok gelişme ekonomi alanında olmuş ve DP'nin seçmen tabanı olan köylü desteklenerek köylünün yaşam seviyesi yükseltilmiştir. Çağdaş bir toplum meydana getirebilmek için ülkedeki tüm vatandaşların sosyo-ekonomik

[868]Sadri Maksudi, "Demokrasi Kapısı Önündeyiz", **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 1950, s.2.
[869]Timur, T. (1991). **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İstanbul, İletişim Yayınları, 35.
[870]Sadri Maksudi, "Demokrasi Kapısı Önündeyiz", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Mayıs 1950, s.2.
[871]Nadir Nadi, "O Günün Manası," **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Mayıs 1950, s.1.
[872]Esat Adil Müstecabi, "Bu Demokratik Gelişmenin Başlangıcı Olabilir Ancak",**Gerçek Gazetesi,** 19 Mayıs 1950,Yıl:1,Sayı:13,s.1.
[873]Keskin, Y. Z.(2012). "Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları", Erzincan **Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5(1) , 123.

yapılarında eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır.[874] Bu amaçla; vergide adalet sağlanmış, gümrük ödemeleri yeniden tahsis edilmiş, özel girişim ve yabancı sermaye desteklenmiş, devlet işletmelerinin bir kısmı özel işletmeye devredilmiştir.[875] Temel hak ve hürriyetler tanınmış, toplumun ahenginin bozulmadığı sürece toplantı ve gösteri hürriyeti onaylanmış işçilerin hakkı gözetilmiş ve grev hakkı tanınmıştır. İşçilerin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için politikalar yürürlüğe konulmuş, sendika, dernek ve meslek kuruluşlarının serbest olarak kurulabilmelerinin önü açılmıştır.[876]

Din hürriyetinin temel bir hak olduğunu ifade edilerek CHP'nin yürüttüğü katı politikaya karşı hoşgörülü tutum sergilenmiş, ezanın yeniden Arapça olarak okunması tek parti yönetiminin otoriter uygulamalarından dert yanan köylü, eşraf ve taşralıları DP etrafında birleştirmiştir.[877] 6 Haziran 1950'de ezanın yeninden Arapçaya döndürülmesiyle DP'nin müsamahalı bir politika takip edeceği beyan edilmiştir. Böylece dinin siyasete karıştırılmadan dini ibadetlerin amme nizama ve umumi adaba aykırı olmaması şartıyla herkese dini vecibe ve ibadetlerini serbestçe yerine getirme hakkı tanınmıştır.[878]

DP hükümet programında "sosyal adalet" politikasını esas almış, böylece toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemiştir. Yürürlüğe girecek olan kanunların ülkenin sosyal ve ekonomik yapısına zarar vermeden "demokrasinin temel ilkelerine" göre uygulanacağı bildirilmiştir. Ülkede adaletin temel ilkelerinin egemen kılınması istenilmiş, temel hak ve hürriyetleri[879] esas alan uygulamalar yürürlüğe konulmuştur.[880] Toplumda her alanında gelişmeyi hızlandıracak uygulamalar esas alınmış, sosyal politikalar belirlenmiş, özgürlüğün ve fırsat eşitliğinin toplum tabanına yayılmasına çalışılmıştır. DP politikaları ile Türkiye'de yeni bir dönem başlamış, ülkede demokrasinin yerleşeceğini dair büyük bir coşku ve umut yaratmıştır.[881]

---

[874]Sungur, Z. (2016). "Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Tarım Politikaları ve Etkileri," **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 8 (14), 3.
[875]Takım, A. (2012). "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 67, (2),165.
[876]Eroğul, C. (1990). **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara, İmge yayınevi, 56-57.
[877]"Demokrat Parti Zaferini, Af İlânı ve Grev Hakkını Tanıma İle Taçlandırabilir,"**Gerçek Gazetesi,** 19 Mayıs 1950, Yıl:1, Sayı:13, s. 1.
[878]Toker, M. (1991), **DP'nin Altın Yılları,1950-1954**, Ankara, Bilgi Yayınları, 48.
[879]Bağımsız üniversite, özerk sendika, toplu sözleşme ve grev hakkı, meslek odaları toplantı ve gösteri yürüyüşü, protesto, basın hürriyeti, yargı bağımsızlığı
[880]Talas, C. (1992). **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**, Ankara, Bilgi Yayınevi,130
[881]Kanca, O. C. (2012). "1950-1960 Arası Türkiye'de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar," **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:19, 50

3.2.2. Toplumsal Yapıdaki Düzenlemeler

Dünya bankasının kurulmasından kısa bir süre sonra az gelişmiş ülkelerin ekonomik yetersizliklerinden dolayı bu ülkelere finansal destek sağlamak ve bu ülkelerin ekonomilerini gelişmiş ülkelerin seviyesine çıkarmak için kalkınma bankaları kurulmuştur. Kalkınma bankaları Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası adı altında yapılandırılmış, yabancı ve yerli sermayenin sanayi yatırımı teşvik edilmiştir.[882] Yabancı sermayeyi teşvik etmek için Yabancı Sermayeyi Teşvik kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna dayanarak yabancı ülkelerden kredi alınmış ve alınan kredilerle elektrik santralleri, çimento ve şeker fabrikaları yapılmıştır. Tarımda makineleşmenin sağlanması için çiftçilere bol bol kredi verilmiştir.[883] Bu amaç doğrultusunda eksik olan sermaye ve girişim desteklenerek sanayileşmeyi hızlandırmak amaçlanmıştır.[884]

14 Temmuz 1950'de genel af ilan edilmiş, askerlik süresi kısaltılmış, seyahat hürriyetinin temini için vatandaşların yurtdışına çıkabilmeleri, yabancı uyrukluların da Türkiye içinde seyahat edebilmeleri kolaylaştırılmış, antidemokratik kanunları saptamak üzere bir komisyon kurulmuştur.[885] Yeni bir basın kanunu hazırlanmış, basını kısıtlayıcı hükümler içeren bazı maddeler değiştirilmiştir. Böylece basın görevini tam anlamıyla yerine getirebilmiştir. 1931'deki kanunun baskıcı ve kısıtlayıcı maddelerin değiştirilmesiyle basının nefes alması sağlanmıştır. Hazırlanan kanunla baskıcı ve otokratik rejime son verilmiş ve demokrasinin gereği yerine getirilmiştir. Böylece modern demokrasi ilkeleri hayata geçirilmeye başlanmıştır.[886]

Basınla ilgili yapılan değişiklikle 1931'de hazırlanmış olan Basın Matbuat Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve 15 Temmuz 1950'de yeni Basın ve Matbuat Kanunu mecliste kabul edilerek 21 Temmuz'da yürürlüğe girmiştir. Buna göre gazete çıkarmak için izin alınmayacak sadece bildirimde bulunulacaktır. Basın suçları toplu basın mahkemelerinde yargılanacak ve gazete sahiplerinin yayımlanan yazılardan dolayı cezai sorumluluk taşımayacakları bildirilmiştir.[887] Basın kanunu 44 ana madde ve iki geçici maddeden ibarettir. Birinci Bölüm,"Umumi Hükümler", İkinci Bölüm, Mevkute Yayını, Üçüncü

[882]Eroğul, a.g.e, 59-60.
[883]Karpat, K .(2012).**Türk Demokrasi Tarihi,** İstanbul, Timaş Yayınları, 497.
[884]Coşar, N. (2004). "Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası ve Sanayileşme,"**Prof. Dr. Gülten Kazgan'a Armağan, Türkiye Ekonomisi,** İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 209.
[885]Karpat, K.(2012). **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 497.
[886]Girgin, A. (2008). **Türkiye'de Yerel Basın,** İstanbul, Der Yayınları, 2008, 104.
[887]Basın Kanun," Resmi Gazete, 24 VII. 1950 - Sayı: 7564, No:5680, Yıl: 15. 07. 1950

Bölüm, "Mevkute sahibinin hakları", Dördüncü Bölüm,"Basında Mesuliyet", Beşinci Bölüm, "Cevap ve düzeltme hakkı", Altıncı Bölüm, "Ceza Hükümleri", Yedinci Bölüm,"Basın suçlarında dava süresi", Sekizinci Bölüm, Basın davalarında uygulanacak usul hükümleri ve son hükümlerden oluşmuştur.[888]

DP iktidarının hazırlamış olduğu Basın ve Matbuat yasası ile basın için özgür bir ortam yaratılmış, hükümetle basın arasında yakın ilişkiler kurularak CHP iktidarı döneminde basına uygulanan yaptırımlar azaltılmaya ve basının desteği alınmaya çalışılmıştır. Hazırlanan Yasa dönemin çalışma koşullarına göre reform sayılabilecek hükümler içermiştir. Şimdiye kadar hiçbir yasa kapsamına dâhil olmayan gazetecilerin temel hakları sınıflandırılmıştır. Basına özgürlük tanınarak her türlü maddi destek sağlanmıştır. Belli aralıklarla basın ödüllendirilmiş ve Cumhuriyet tarihinin ilk basın ve matbuat kanunu hazırlanmıştır.[889]

DP hükümeti, Batılı devletlerle kurulan ittifak sisteminde yer almak için Kore Savaşı'na katılmıştır. Kore Savaşı dünyada olduğu kadar Türkiye'de de toplumsal, siyasi ve ekonomik yapılarda değişikliğe neden olmuştur. Kore Savaşı, DP Hükümetin en tartışmalı konularından birisi olmuştur. Muhalefetle anlaşmazlık gün yüzüne çıkmış, ilk sıcak gerilim yaşanmıştır.[890] Kore'ye Meclis kararı alınmadan asker gönderilmesi hem muhalefette hem de kamuoyunda yoğun bir eleştiriye neden olmuştur. Karar anayasa ihlali olarak değerlendirilmiş, iktidar ve muhalefet konuyu sıklıkla gündeme taşımıştır. Komünizmle savaş adı altında bölgeye askeri birlik gönderilmiş, ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki politikalarına Türkiye de dâhil olmuştur.[891]

Türkiye kendisine ne gibi bir yarar sağlayacağını tam olarak bilmediği bir savaşa katılmış, komünizm yayılmasından oldukça tedirgin olan ve dünyada hızla yayılan komünizme karşı önlemler alma yolunda giden ABD'ye destek olmuştur.[892] Türkiye'de Komünizmle Mücadele Derneği kurulmuştur. Dernek çalışmalarını duyurmak için Komünizmle Mücadele dergisini çıkartmıştır.[893] DP hükümetinin çıkardığı bir kararname

[888]Basın Kanun," Resmi Gazete,24 VII. 1950 - Sayı: 7564, No:5680, Yıl: 15. 07. 1950
[889]Yıldız, N. (1996), "Demokrat Parti İktidarı (1950 - 1960) ve Basın", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Sayı:51,488.
[890]Aksoy, M. (2019). "Kore Savaşı'nın Türkiye'de Demokrasinin Gelişimine Etkisi", **Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,** 3 (1), 3.
[891]Brzezınskı, Z. (1994). **Büyük Çöküş,** İstanbul, Türkiye İş Bankası, 10.
[892]Özcan, S.(2019). "Kore Savaşı ve Savaşa Katılan Amasyalı Şehit ve Gaziler", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 12 (33), 717.
[893]"Kore Harbi Nasıl ve Neden Başladı", **Barış Gazetesi,** 15 Temmuz 1950, s.2.

ile Türkiye Komünist Partisine yönelik tutuklamalar başlamış, tutuklananlar yoğun işkencelere maruz bırakılmış, haklarında devlet düşmanlığı propagandası yapılmıştır.[894]

Kore Savaşına tepkilerin sol kesimden gelmesi hükümetin sol örgütlere karşı baskılarını artırmalarına neden olmuş, ülkede milliyetçi, militarist-antikomünist fikirler yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu fikirler doğrultusunda kurulan dernekler hükümet tarafından desteklenmiş, ülkenin çeşitli yerlerinde komünizm karşıtı gösteriler yapılmıştır.[895] Kore ile ilgili eleştirel yazı ve karikatürler yayınlayan on yedi mizah dergisi komünizm propagandası yapmak, vatandaşları tahrik edici yayın yapmak gerekçesiyle kapatılmış, Diyanet İşleri Başkanlığı da Komünizm aleyhine bir fetva yayınlamıştır.[896]

Komünizmle ilgili söylemlerde bulunanlar vatana ihanet suçu ile yargılanmış, yargılanma neticesinde vatandaşlıktan çıkarılma, sürgün edilme gibi cezai yöntemlere tabii tutulmuşlardır. Paris'te komünizm aleyhinde söylemlerde bulunan öğrencilerin bursları kesilmiş, haklarında işlem başlatılmıştır. Uygulamalar, baskılar ve yöntemler toplumda mevcut çatışmaları derinleştirmiştir.[897] Sivil toplum örgütleri harekete geçmiş, en şiddetli tepkiyi Türk Barışseverler Cemiyeti göstermiştir. Cemiyet Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi kararını kınamış, duyduğu tepkiyi dile getirmek için İstanbul'da bir bildiri tertiplemiştir. Behice Boran'ın başkanlığını yaptığı Türk Barışseverler Derneği Kore Savaşı'na katılma kararına tepki göstermiş, Adnan Cemgil tarafından hazırlanan bildiri ile hükümetin almış olduğu karar protesto edilmiştir.[898]

Türk Barış Severler Cemiyeti, hükümeti Amerika'nın kirli emellerine alet olmakla suçlamış ve istiklal mücadelesi veren bir millete destek olunması gerekirken Amerikalıların menfaatine hizmet ettikleri gerekçesiyle eleştirmiştir. Bütün dünya milletleri ile beraber İstiklâl ve Barış uğrunda mücadele eden halklara saygı duyulması talep edilmiştir. Bildirinin yayınlanmasının ardından hükümet taraftarı gazetelerde cemiyet hakkında yoğun bir propaganda yapılmış, hazırlanan bildiriler toplatılmıştır.[899] Bunun üzerine cemiyet hakkında tahkikat başlatılmış, Behice Boran ve Adnan Cemgil hakkında soruşturma açılmıştır. Behice Boran ve Adnan Cemgil hakkında açılan soruşma üzerine

[894]Duman, D.(2019). "Kore Savaşı ve Türkiye'de Savaş Karşıtı Bir Örgütlenme: Türk Barışseverler Cemiyeti," **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XIX (39), 683.
[895]Artuç, İ. (1990), **Kore Savaşlarında Mehmetçik**, İstanbul, Kastaş Yayınları, 16.
[896] Birant, M. A.(1991).**Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu,** İstanbul, Milliyet Yayınları, 89.
[897]Öke, M. K .(1990). **Unutulan Savaşın Kronolojisi Kore (1950-53)**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları,25.
[898]Kaynar, M. T. (2016). Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar", **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İletişim, İstanbul,22.
[899]"Kore Harbi Nasıl Çıktı",**Tek Cephe Gazetesi**, Mayıs 1952, s2.

Türk Barış Severler Cemiyeti ve Aydınlar, hükümeti protesto etmek için bildiri hazırlamışlardır. Bu bildirinin ardından cemiyet üyeleri de tutuklanmıştır. DP'nin ülke içindeki sosyalist ve komünist hareketlere karşı sertlik politikaları dönemdeki öğrenci olaylarının temelini teşkil etmiştir.[900]

İktidar ve muhalefet ilişkilerinin gün geçtikçe sertleştiği dönemde en çok tartışılan konularından birisi de Halkevleri meselesi olmuştur. Halkevlerinin toplumsal muhalefetin yapı taşı haline gelmesi iktidarı rahatsız etmiştir.[901] Özellikle Halkevlerinde yapılan çalışmalarının CHP tarafından denetlemesi, Halkevleri ve CHP arasında organik bir bağın kurulması, Halkevlerinin CHP'nin arka bahçesi duruma gelerek siyasetin merkezi olması hükümet tarafından oldukça eleştirilmiş ve kapatılmasına neden olmuştur.[902] Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte üzerindeki kayıtlı bütün mülkler eski sahiplerine iade edilmiş, eski sahipleri olmayan mallar ise hazineye devredilmiştir.[903] Bu durum iktidar ve muhalefet gerginliğini daha artırmıştır. Muhalefet tarafından çıkarılan yasanın bir terör yasası olduğu ve bu kanunun ancak darbe döneminde uygulanabileceği söylenmiştir.[904] Çıkarılan yasa ile medeni kanun ve tüm hukukun yok sayıldığı ve demokrasinin ayaklar altına alındığı belirtilmiştir.[905]

Çok partili hayata geçişte ilk parti kapatılması DP döneminde yaşanmış, DP içindeki muhaliflerin kurduğu[906] Millet Partisi kapatılmıştır. Parti içindeki istifalar suç duyurusu olarak değerlendirilmiş, parti yönetiminin ifadeleri alınarak evleri aranmıştır.[907] Parti çalışmaları geçici olarak durdurulmuş, ardından Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nde açılan dava sonucunda Millet Partisi, 27 Ocak 1954'te, alelade bir dernek gibi temelli kapatılmıştır.[908] Millet Partisinin kapatılmasıyla demokrasi zarar görmüş, partinin kapatılması ülkedeki politik gelişmelerin zemini hazırlamıştır. DP ile CHP arasındaki

[900]Bulut, S. (2018).“38. Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri”, **Mavi Atlas**, 6 (1), 196.
[901]Güneş, M. (2012) “Adnan Menderes ve Halkevleri,”**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XII (25), 145.
[902]Özdemir, Y. & Aktaş E. (2011). “Halkevleri (1932'den 1951'e),” **Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 45,237.
[903]Olgun, K (2008), **Bir Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, İstanbul, Değişim, 28.
[904]Çeçen, A .(2018). Halkevleri / Atatürk'ün Kültür Kurumu, İstanbul, Tarihçi Kitapevi, 214
[905]Yılmaz, M. (2018). “Bir Modernleşme Projesi Olarak Halkevleri: Ünye Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1950)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 62, 411.
[906] Mareşal Fevzi Çakmak ve Osman Bölükbaşı
[907]Zürcher, E. J. (2003). **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, İletişim, 326.
[908]Eroğul, a.g.e, 79.

ilişkiler hayli gerilmiş, muhalefeti iyice sindiren DP, ülkedeki siyasi otoritesini daha da artırmıştır.[909]

3.3. 1954-1957 Arasında Meydana Gelen Olaylar

DP iktidar olduğu 1954 ve 1957 senesinde uygulamış olduğu politikalarında değişikliğe gitmiş, bu durum iktidar ile muhalefetin arasını gerginleştirmiştir. Siyasi çalkantılar, ekonomide yaşanan darboğaz, sürekli büyüyen ödemeler açığı, artan enflasyon ülkeyi ekonomik açıdan çıkmaza sürüklemiştir. Plansız ekonomi nedeniyle mal temininde sıkıntılar ortaya çıkmış, bu durum fiyatların artmasına ve karaborsacılığa sebebiyet vermiştir.[910] Hükümet, önlem olarak büyükşehirlerdeki ardiyeleri ve depoları basmış ve karaborsacılar için ağır hapis cezaları uygulamıştır. Stoklamayı önlemek amacıyla kasabalarda, köylerde dahi aramalar yapılmıştır.[911] Artan işsizlik ve ekonomik sıkıntıların çözümü için ABD'den ek kredi istenmiş, fakat ödemelerde istikrar sağlanmadığı için bu talep reddedilmiştir. Bu durum ülkenin hem dışa bağımlığını artırmış hem de ülkeyi her geçen gün yoksullaştırmıştır.[912]

Yaşanan ekonomik sorunların yanı sıra 1954 genel seçimlerinde kullanılan propaganda siyasi ortamdaki gerginlikleri hem derinleştirmiş, hem de iktidar ve muhalefet gerilimini had safhaya ulaştırmıştır. Seçim sonrası DP, CHP'nin seçim kazandığı Malatya, Konya, Sinop ve CMK'nın kazandığı Kırşehir'de yaptırım uygulamaya başlamıştır.[913] İlk önce Malatya'daki mülki teşkilatta değişikliğe gidilmiş, Malatya Valisi görevinden alınmış, devlet dairelerinden İnönü'nün fotoğrafı kaldırılmıştır. Halkın tepki göstermesi üzerine belediye önüne kolluk güçleri sevk edilmiştir.[914] Olayların kontrolden çıkarak tüm bölgeye yayılması üzerine seçim bölgesinin sınırları belirli bir parti yahut grubun faydasına olacak şekilde düzenlemiştir. Malatya ili ikiye ayrılarak, Adıyaman ili oluşturulmuş ve

[909]Kaya, Y. (2018). "Türk Siyasal Yaşamında 1954 Genel Seçimleri", "**İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7(3,) 2283.
[910]Emiroğlu, A. & Koçyiğit N.& Kesici S. (2012)."Demokrat Parti Yönetiminde Ekonomik Politikalar", **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 8, 234.
[911]Onaran, Z. A. (2019) "1954 ve 1958 Krizlerine Sosyal ve Ekonomik Yapı Çerçevesinde Genel Bakış(Amerika ve Türkiye)," **Türkiye"nin Ekonomik Krizleri editör: Turgay Munyas,** İstanbul, Okan Üniversitesi Yayını, 84.
[912]Atılgan, G. (2015)."1950-1960 Tarımsal Kapitalizmin Sancağı Altında*",* **Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat,** İstanbul, Yordam,405.
[913]Tunçay, M. (1997). "Çağdaş Türkiye 1908 – 1980, Siyasal Tarih 1950-1960," **Türkiye Tarihi,** C: 4, İstanbul, Cem Yayınevi, 183.
[914]Eroğul, a.g.e,107.

Kırşehir yeniden ilçelik statüsüne getirilmiştir. DP'nin giderek artan hoşgörüsüzlüğü ve baskılar toplumsal çatışmaları derinleştirmiştir.[915]

15 Temmuz 1955'te Liman işçileri mevcut kanuna[916] rağmen greve gitmiş, hükümetin uygulamalarını protesto etmiştir. İzmir liman işçilerinin greve gitmesi üzerine hükümet baskılarını daha da artırmıştır. İşçileri greve teşvik ettiği gerekçesiyle sendika başkanı ve işçiler tutuklanmış ve iki sendika kapatılmıştır.[917] Cumhuriyet döneminde meydana gelen milliyetçi gençlik eylemleri giderek yerini hükümet uygulamalarını eleştiren eylemlere bırakmıştır. Hükümetin izlediği politikalar ve uygulamalar oldukça eleştirilmiştir. 1954'ten sonra büyük toplumsal muhalefet dalgasına dönüşmüştür.[918]

DP ve CHP arasında yaşanan gerilim halkın sosyal ve ekonomik yaşantısında da derinden hissedilmiştir. Hükümet muhalefeti kontrol altına alabilmek için yasal düzenleme yapmak zorunda kalmış ve piyasa üzerinde müdahale ve denetimi artıran yasalar yürürlüğe konulmuştur.[919] Demokrasinin bütün kurum ve kuralları ile işleneceğine dair meydana gelen umut yerini endişeye bırakmış, tepkileri yükseltmiştir. Demokrasi ilkelerine göre doğal bir hak olan sendika, gösteri ve protesto yürüyüşlerine getirilen yasaklar ve uygulanan sosyal politikalar ülkede her geçen gün tansiyonun yükselmesine neden olmuştur.[920]

Ülkeyi kendi otoritesi ile yöneten hükümet, peş peşe gerginliklere sebep olmuş, ülkede derin bir kutuplaşma meydana getirmiştir. Özellikle basını kısıtlayıcı yasaların uygulamaya konulması toplum belliğinde derin yaralar açılmasına neden olmuştur.[921] Çıkarılan basın kanunu ile sansür uygulanmış, basın yoluyla işlenen suçlarda gazetecilerin tutuksuz yargılanmasının önüne geçilmiştir.[922] Kanun ispat hakkını ortadan kaldırdığı için

[915]Tunçay, a.g.e,181.
[916]1947 tarihli 5018 sayılı kanunun "İş Kanununa göre suç sayılan grev, lokavt fiillerine teşvikte bulunmaları veya bu fiillere teşebbüs edilmesi" suçtur.
[917]"Deniz İşçilerinin İşbaşı Yapmaması Üzerine,"**Halkın Sesi Gazetesi,** 16 Temmuz 1954,s.1
[918]Bora, T. & Ünüvar K. (2016). "Ellili Yıllarda Türkiye'de Siyasî Düşünce Hayatı",**Türkiye'nin 1950'li Yılları**, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İstanbul, İletişim, 174.
[919]Turan, Ş. (1999). **Türk Devrim Tarihi IV Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (Birinci Bölüm) (10 Kasım 1938 -14 Mayıs 1950),**İstanbul, Bilgi Yayınevi, 16.
[920]Şagan, A. (2014)."Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı," **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, 3 (7) , 110.
[921]Bulunmaz, B. (2012). "Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları ," **Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** 10 (37), 209
[922]Atılgan, G. (2015). "1950-1960 Tarımsal Kapitalizmin Sancağı Altında", **Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat,** İstanbul, Yordam, 405.

yapılan haberler suç sayılmıştır. İlgili kanunun uygulanmasıyla pek çok gazete açılmamak üzere kapatılmış, pek çok gazete ağır para ceza ile cezalandırılmıştır.[923]

Memleketin menfaatine zarar verecek türde yayınlar yapan gazete ve dergilerin kapatılması kolaylaştırılmıştır. Gazetelere ruhsat alma zorunluluğu getirilmiş ve böylece yayın hayatına son verilen bir gazetenin başka bir adla yayın yapması engellenilmiştir. Düşünce ve ifade hürriyetinin teminatı olan basının baskı altında tutulması kaosa neden olmakla birlikte DP içerisinde çalkantılar yaratmıştır. Kanuna muhalif olan isimler yeni bir parti kurmuştur. Demokratik olmayan uygulamalar toplumsal tepkiler meydana getirerek dönem içerisinde öğrenci eylemlerine sebebiyet vermiştir.[924]

3.3.1.Toplumsal Muhalefet ve Basına Uygulanan Yasaklar

DP iktidarının ikinci döneminde muhalefetle arası iyice gerginleşmiş ve baskılar toplumun her alanında hissedilmiştir. Ekonomik durgunluk, her geçen gün artan zamlar, işsizlik, iflaslar ve siyasi krizler neticesinde toplumsal kutuplaşmalar ve öğrenci olayları meydana gelmiştir. Antidemokratik yasaların hazırlanarak meclisten geçirilmesi DP'ye olan tepkilerin daha da artmasına neden olmuştur.[925] Seçim yasası ile radyonun siyasi partilere yasaklanması muhalefet kadar haber alma özgürlüğü kısıtlanan halkın da tepkilerine neden olmuştur. 21 Haziran'da kabul edilen kanunla memurların haklarında kısıtlamaya gidilmiş, yirmi beş yıl hizmetten sonra emekliye sevk edilebilme kuralı istisnasız bütün memurlara uygulanmıştır. Bu kanuna göre emekli olmak için belli bir yıl çalışma şartı ortadan kaldırılmıştır.[926]

Herhangi bir muhalif memurun çalışma yılına bakılmaksızın görevine son verilmiş, Kanun gereğince ittihaz olunacak vazifeden uzaklaştırma karar ve muamelelerinden dolayı, bu muameleyi tatbik eden idare ve şahıslar aleyhinde hiçbir idari ve adli kaza merciine müracaat hakkı da tanınmamıştır. Bir diğer yasayla yargıçların ve profesörlerin erken emekliliğe sevkini hızlandıracak düzenleme yapılması, memurların çalışma sürelerini dikkate almadan işten çıkarılmasını kolaylaştıran yasaların hazırlanması DP'ye olan tepkileri artırmıştır.[927]

---

[923]Çavdar, T. (2008). **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze**, Ankara, İmge Kitap Evi, 63.
[924]Akşin S. (1997). **Türkiye'nin Yakın Tarihi 2,**İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Yayını,107.
[925]Jürcher, E. J.(2007). **Modernleşen Türkiye Tarihi**, İstanbul, İletişim, 336.
[926]Eroğul, a.g.e,103.
[927]Birand, a.g.e.110.

9 Mart 1954'te neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkında kanun ile basın ve yayın yoluyla suç işleyenlere ağır cezalar getiren yasa tasarısı hazırlanmıştır. Basın yoluyla itibarı zedeleyecek ağır eleştiriler ve bu eleştirilerin gerçeği yansımadığının ortaya çıkması halinde cezai yaptırım uygulanmıştır. 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve 1000 liradan 10 bin liraya kadar ağır para cezası öngörülmüştür. Bu suçlar, resmi unvanlılara karşı işlendiğinde cezalar üçte birden yarıya kadar arttırılmıştır. İşin kötüsü de suçlanan gazeteciye, iddiasını ispat etme hakkı da verilmemiştir. Kanunun uygulanmasıyla gazetecilere yönelik ağır cezalar ardı ardına gelmiştir.[928]

Çok sayıda gazeteci, yazar, akademisyen düşüncelerinden ötürü tutuklanmıştır. Ulucanlar cezaevinde yer alan 10 numaralı koğuş, mahkûmlar tarafından "Hilton Koğuşu" olarak adlandırılmış ve dönemin adeta simgesi olmuştur. Bu koğuşa, hemen her gün tutuklu bir gazetecinin getirilmesinden ve neredeyse gazete çıkarılacak sayıya ulaşılmasından dolayı basın, burayı bir "basın bürosuna" benzetmiştir.[929] Tutuklu gazetecilerden Beyhan Cenkçi, Nihat Subaşı, Şinasi Nahit, Erdoğan Tokatlı, Faruk Taşkıran ve Fethi Giray, şayet imkân verilse, hapishanede tam teşkilâtlı bir gazete çıkarabileceklerini söylemişlerdir. Gazetecilik sıfatlarının yanına bir de "hapishaneci" sıfatı eklenen bu altı basın suçlusundan biri olan Beyhan Cenkçi on beşer günlük mahkûmiyetini tamamlayarak tahliye edilmiştir.[930]

DP, muhalif basının üzerine şiddetle gitmeye devam etmiş, 1954 yılının sonlarına doğru dönemin ünlü gazetecilerinden Hüseyin Cahit Yalçın, Bedii Faik, Cemal Sağlam, Fuat Arna, gibi isimler tutuklanmış, Nihat Erim ise para cezasına çarptırılmıştır. 79 yaşındaki Hüseyin Cahit Yalçın'ın hapse girmesi ülkede büyük bir tepki yaratmıştır. Erim'in cezası ise Yargıtay tarafından az bulunarak bozulmuş ve ceza 100.000 liraya çıkarılmıştır. Aynı dönemde İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker hakkında dava açılmıştır.[931]

Dönemde Ankara Toplu Basın Mahkemesi oldukça yüklü cezalar vermiştir. Bu cezalar içerisinde Hüseyin Cahit Yalçın'a, 26 ay, 26 gün hapis ile 4.444 lira para cezası,

---

[928]Çakır H. & Yavalar E. D. (2017)."Demokrat Parti İktidarı ve Basın", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 6 (3), 263-264.
[929]Cantek, F. Ş (2016). "Ellili Yıllar Türkiye'sinde Basın,"**Türkiye'nin 1950'lili Yılları**, Hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, İstanbul, İletişim, 431
[930] "İçeriden,"**Akis Dergisi**, Yıl: 5, Cilt: XIII, Sayı: 211, 24 Mayıs 1958, s.14.
[931]Bulut, B. (2009). "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", **Gazi Akademik Bakış Dergisi,** 2 (4), 127-129.

Cemal Sağlam'a, 65 ay hapis ile 10.886 lira para cezası, İbrahim Cüceoğlu'na, 16 ay hapis ile 2.666 lira para cezası, Nihat Erim'e, 35.523 lira para cezası verilmiştir. Bedii Faik ve Mükerrem Sarol hakaret suçundan hapse atılmıştır.[932] Bedii Faik hastalığı dolayısıyla bir süre sonra serbest bırakılmıştır. Ayrıca Cüneyt Arcayürek, Nizamettin Nazif ve Orhan Gökçe de tutuklanmış, Falih Rıfkı Atay'a soruşturma açılmış, Sabah Postası da kapatılmıştır. Mahkemelerin vermiş olduğu cezalar hakkında yorum yapılması kanunlarca yasaklanmış olduğundan gazeteler, takip ettikleri politikaya göre, muhalif veya tarafsız olmalarına göre büyük veya küçük puntolarla kamuoyuna duyurmuşlardır. Bazıları kararı korkusuzca açıklamış, gazetecilerin böyle ağır bir cezaya uğratılmaları karşısında duydukları üzüntüyü belirtmişlerdir.[933]

Öte yandan iktidar yanlısı olan Vatan Gazetesi, mahkemelerin almış olduğu kararları desteklemiştir. Gazete; mahkeme kararlarının tartışmaya açık olmadığını, aksi halde her şeyin curcunaya dönerek adalet yolunun tıkanacağını belirtmiş ve gazetelerin bu karara saygı duymaları gerektiğini söylemiştir.[934] Ahmet Emin Yalman, Hüseyin Cahit Yalçın'ın tutuklanması ile ilgili olarak; "Türkiye'nin harice karşı hürriyetten mahrum bir memleket diye gösterilmesinin büyük bir kısım mesuliyeti kendisinin üzerindedir. Bu mantık, şimdiye kadar görülmüş şey değildir. Mahkûm olan bir adam, hangi suçla mahkûm olmuşsa onunla itham edilebilir. Ama senin hapis edilmen yüzünden şimdi bütün garp âlemi bizi suçlandıracak diye ona ayrıca kabahat bulmak huzursuz bir ruh haletine delâlet eder." demek suretiyle asıl suçlunun kanuna uymayan Hüseyin Cahit Yalçın olduğunu söylemiştir.[935]

Tutuklanan isimlerden en dikkat çekici olanlardan birisi de CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek olmuştur. 12 Ağustos'ta işçilere yaptığı konuşması nedeniyle tahkikat konusu olan Gülek, iki gün sonra Sinop'ta tutuklanarak İstanbul'a getirilmiş ve Paşa kapısı cezaevine konulmuştur. Gülek'in tutukluluğu birkaç gün sürmüş ve bir üst mahkemeye yapılan itiraz sonucu Gülek serbest bırakılmıştır.[936] Ülkede 1957 yılında yaşanan siyasal gerilimin en önemli sebeplerinden birisi de DP'nin muhalefete olan tahammülsüzlüğünden ileri gelmiştir. CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'na Meclis'ten 3 oturum uzaklaştırma

[932]Kaya, A. E**.** (2010). *"*Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri,"**İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 39,100.
[933]Ahmet Emin Yalman "Yurtta Olup Bitenler", **Akis Dergisi**, 2 Ekim 1954,s.6
[934]Babaoğlu, R. (2019) ,"Türkiye'de İktidar-Basın İlişkilerinin Çatışmalı Doğasına Bir Örnek Olarak Ahmet Emin Yalman Davası (1958-1960)" ,**Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi,**15(29), 350
[935]Ahmet Emin Yalman,"Yurtta Olup Bitenler", **Akis Dergisi,** 2 Ekim 1954, s. 6.
[936]Çizmeci, a.g.e, 622.

cezası verilmiş, ardından Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması için oylamaya gidilmiş ve 24 Haziran'da Meclis'te Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı kaldırılmıştır.[937]

Kırşehir'in yeniden il olması için 1 Temmuz tarihinde miting gerçekleştirilmiş, miting sırasında olaylar meydana gelmiştir. Polis ve gazeteciler arasında gerginlik yaşanmış ve göstericilere oldukça sert müdahale edilmiştir. Bölükoğlu'nun gösterileri cenaze törenine benzetmesi üzerine 2 Temmuz tarihinde reddi hâkim talebi kabul edilmeyerek tutuklanmıştır. Bölükbaşı'nın tutuklanması protesto gösterilerine neden olmuş ve dağılın uyarılarına karşı direnen göstericileri polis copla dağıtmıştır.[938]

Bölükoğlu'nun tutuklanması üzerine İnönü, Bölükbaşı'nı hapishanede, eşini de evinde ziyaret etmiştir. Bölükoğlu'nun tutuklanması muhalefetin tepkilerine neden olmuş ve muhalefet partileri arasında koordinasyon sağlamıştır. Partiler seçimlerde işbirliği yapma kararı almıştır. Partiler arasında seçim işbirliği DP tarafından çıkarılan yasal düzenlemeyle engellenilmeye çalışılmıştır. Fakat muhalefetin dirayeti sayesinde Bölükbaşı, 1957 seçimlerine katılabilmiş ve hapiste milletvekili seçilmiştir. Yeniden milletvekili seçilmesinin ardından bir ay geçtikten sonra Bölükbaşı tahliye edilmiştir.[939]

Bir diğer tutuklu da Bedii Faik'tir. Bedii Faik'in hasta olması sebebiyle hükümetten konuyla ilgili gereken hassasiyet beklenmiştir. Bedii Faik'in avukatları toplu basın mahkemesine müracaat ederek Faik'in hastalığını belgelemiş ve müvekkillerinin tevkifine itiraz ederek tahliyesini istemişlerdir. Avukatlar Bedii Faik'in hapishanede kaldığı sürece sağlığının daha da bozulduğunu bu durumun diğer tutuklu gazetecileri de etkilediğini ifade ederek gazetecilerin hapishanede kötü muameleye maruz bırakılmamalarını ve adaletin bir an önce yerine getirilmesini talep etmişlerdir. Fakat Toplu Basın Mahkemesi bu müracaatı reddetmiştir.[940]

Cüneyt Arcayürek, 1954'te yazdığı yazısında DP hükümetini eleştirdiği için tutuklanmıştır. Arcayürek, 1954 seçimlerinde aldığı oylarla başı dönen Adnan Menderes'in bir buyruğuyla savcıları, gazeteci tutuklattığını ve bu kudrete dayanarak nerelere gitmekte olduğunu, halkın henüz idrak etmediğini yazmıştır. Aslında yazdığı yazının tutuklanması için bir bahane olduğunu, asıl sorunun halkın yüzde 58'nin oyunu alan ve ulusun büyük

[937]Eroğul, a.g.e, 106.
[938]Ahmet Emin Yalman "Yurtta Olup Bitenler", **Akis**, 2 Ekim 1954,s.6.
[939]Limoncuoğlu, A. (2018). "Türkiye'de Üçüncü Yolun Başı; Millet Partisi (1948)", **Akademik Hassasiyetler Dergisi,** 5 (10),151.
[940]Bedii Faik,"Hasta", **Akis Dergisi,** 4 Aralık 1954, s.9.

çoğunluğunca onaylanan bir insanın eleştirilemeyeceğini kimi gazetecilerin anlamadığıdır. Arcayürek, tutuklanması ile ilgili: "Milletin çoğunluğu yanında, bu üç beş kara haber tellallığı yapan insanlar da kim oluyor ki? Menderes'in amacı yazının içeriğinde suç olup olmadığını saptamak değildir, kendisini tedirgin eden kişinin içeriye atılmasıdır,[941]" demiştir.

Cüneyt Arcayürek 1957 yılında yazdığı yazısından dolayı tutuklanarak Ulucanlar Cezaevine sevk edilmiştir. Arcayürek tarafından yazılan bu makale, hükümeti aşağılamak olarak görülmüş ve suçlanmıştır. Toplu basın mahkemesine yapılan başvuruda; makalede tahkir içeren herhangi bir ifadenin yer almadığı kanıtlanmış olmasına rağmen, mahkeme ikna olmamış ve Arcayürek'i altı yıl hapis cezasına hükmetmiştir. Üstelik mahkeme sanıkta iyi hal görmediğinden cezai indirime de gitmemiştir. 21 gün sonra duruşması başlayınca aynı savcılık, tahkir edilenin hükümet değil, ancak Adnan Menderes'in şahsı olduğunu beyan etmiş, Arcayürek bu sayede tahliye edilebilmiştir.[942]

Olayların kontrolden çıkması üzerine, İstanbul Gazeteciler Sendikası tarafından bir toplantı düzenlenmiştir. Basına uygulanan yaptırımların tartışıldığı toplantıda; basın, düşünce ve ifade hürriyetinin sınırlandırılması ile ilgili hükümler üzerinde konuşulmuştur. Bu hükümlerin kaldırılması ve tutuklu gazeteciler için basın affı çıkarılması talep edilmiştir. Bu talep hükümet yetkilileri tarafından "temyiz üzerinde etki yaratıp, mahkeme kararının bozulmasında rol oynayacağı" gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Gazetecilerin haklarını aradığı zamanlar ülke gündemi yeni meselelerle uğraşmak durumunda kalmıştır. Kıbrıs meselesi ve akabinde meydana gelen 6-7 Eylül olayları hükümetin toplumsal düzenleme ile ilgili yeni kararlar alınmasını gündeme getirmiştir.[943]

3.3.2. Kıbrıs Bunalımı ve 6-7 Eylül Olayları

Ülke siyasetinin en gerilimli yılı 1955 senesinde olmuş, ülke hem iç siyasette hem de dış siyasette oldukça zor zamanlar geçirmiştir. 1954'te Kıbrıslı Rumlar, İngiltere yönetimine karşı bağımsızlık hareketlerine başlamıştır. EOKA[944] adlı grup tarafından başlatılan bağımsızlık hareketleri ile bölgede çatışmalar yaşanmıştır. Bölge ile ilgili

[941]Arcayürek C. (1984) , **Bir İktidar, Bir İhtilal 1955 – 1960**,Ankara, Olgaç Basımevi,39.
[942]Cüneyt Arcayürek, "Kedi Olmayınca Fareler Cirit Atar", **Akis Dergisi,** Yıl: 4, Cilt: XIII, Sayı: 208, 3 Mayıs 1958, s.14.
[943]Kaya, A. E. E. (2010). "Demokrat Parti Döneminde Basın- İktidar İlişkileri", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 1(39),101.
[944]Kıbrıslı Savaşçıların Millî Örgütü

haberler Türk basınında sıklıkla dile getirilmiş, basında kullanılan ifadeler Rum ve Türk halkları arasında gerginlik yaratmıştır.[945] 1955'te İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs'ta sona ermesi üzerine bölgedeki Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi için silahlı eylemlere başlamışlardır. Bölgede kültürlerini ve benliklerini koruma savaşı veren Kıbrıslı Türkler ve Enosis'i gerçekleştirmek isteyen Rumlar çatışmışlardır.[946]

Kıbrıs'ta İngilizce, Rumca ve Türkçe yayınlanan gazeteler içerikleriyle bölgedeki tansiyonu gittikçe yükseltmiş, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin kamuoyu yaratmak için kullandığı politika ile Kıbrıs meselesi milliyetçi bir hale getirilmiştir.[947] Kıbrıslı Rumlar 12 Ağustos tarihinden itibaren protesto ve grevlere başlamışlardır**.** İngiltere'nin de onayı ile Yunan Hükümeti, Enosis'i gerçekleştirebilmek için, 1954'te Kıbrıs Meselesi BM[948] gündemine getirilmiştir. BM Genel Kurulunun Yunanistan'a ve Kıbrıslı Rumlara vermiş olduğu olumsuz kararın neticesinde Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta olaylar patlak vermiştir.[949]

Kıbrıs için ülkenin her tarafından protesto gösterisi yapılmış, Yunanistan aleyhinde sloganlar atılmıştır. Kıbrıs, İngiliz camiasının bir iç meselesi iken milletlerarası bir mesele haline gelmiştir. Londra'da Kıbrıs Meselesi ile ilgili görüşmeler devam ederken, Atatürk'ün Selanik'teki evinde bir bomba patlamasıyla ilgili haber ülke gündemine bomba gibi düşmüştür. Bu haber İstanbul Ekspres gazetesi aracılığıyla tüm yurda dağılmıştır.[950] Olaylar dalga dalga büyüyerek öğrenci derneklerinin ve "Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin (KTC) çağrısıyla Taksim Meydanı'nda bir protesto gösterisine dönüşmüştür. Bu mitingin ardından, 6 Eylül akşamı ülke tarihinin evveliyatında görülmemiş bir yağma ve yıkım eylemleri gerçekleştirilmiştir.[951]

İstiklal Caddesi'nde bulunan gayrimüslimlere ait işyerlerinin camlarını taşlamaya başlamışlardır. Evlere, işyerine ve ibadet yerlerine yönelik bu saldırılar yoğunluklu olarak devam etmiştir. 7 Eylül sabahına kadar süren saldırılarda çok ciddi maddi kayıp verilerek gayrimüslimlere ait ibadet yerleri ateşe verilmiştir. 6-7 Eylül olaylarının başlaması Londra Konferansı'nın kendiliğinden sona ermesine neden olmuştur. Olaylar gerçekleşirken

[945]Çavdar, T. (2004). **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze,** Ankara, İmge, 49.
[946]Tamçelik, S.(2011).“Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,** 8(1) , 1516.
[947] Çağlayangil, İ. S.(1990). **Anılarım,** İstanbul, Yılmaz Yayınları,30.
[948]Birleşmiş Milletler
[949]Vatansever, M (2010). ‘‘Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi,“**Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt: 12, Özel Sayı,1497.
[950] “Kıbrıs Meselesi, Aslan Uyandı,” **Akis Dergisi,** 4 Eylül 1954, s. 5.
[951]Önal, T. (2014). “Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954-Mayıs 1960),” **Akademik Bakış Dergisi,** 8 (15), 166-168.

polisler olay yerinde oldukları halde müdahale etmemiş, eylemcilere inanılmaz bir "müsamaha" göstermiştir. Bu durum olayların kontrolden çıkmasına neden olmuştur.[952]

İstanbul Ekspres Gazetesinin haberi tüm yurtta hızlı bir şekilde yayılmış, olaylar kısa bir süre sonra kontrolden çıkmıştır. Holigan gruplar taksim meydanında toplanarak etrafa zarar vermiş, polisler olaylara müdahale etmemiştir. Örgütlenmiş gruplar ve onlara katılanlar ellerinde bayraklarla Taksim'e yürüyerek yol güzergâhındaki evlere, işyerlerine bayrak asmışlar ve kısa bir süre sonra yağmaya başlamışlardır.[953] Beyoğlu'nda Rum vatandaşlara ait işyerleri ve binalar yerle bir edilmiştir. İzmir'de de protesto yürüyüşleri yapılmış NATO karargâhı önünde Yunan bayrağı yakılmıştır.[954]

Sokaklara dökülen binlerce kişi Gayrimüslimlere ait ev ve iş yerlerini yakıp talan etmiş, şehrin her tarafı kırık dökük eşyalarla kaplanmış kaldırım taşları dahi sökülmüştür. Halkın öfkesi bir türlü dinmemiş, isimleri Rumca olan dükkânları yağmalamış, Müslim vatandaşlar ellerindeki delici aletlerle Gayrimüslimlere ait ev ve işyerlerini yakıp yıkmıştır.[955] Bilinçsiz bir kalabalık önüne çıkan her şeyi yağmalamış, bu kadar kin ve nefretin neden ileri geldiği bir türlü tespit edilememiştir. Bakkal dükkânları, sütçüler, ayakkabı tamircileri dahi talandan kurtulamamış, insanların neden bu kadar öfkeli olduğu anlaşılamamıştır. Derin bir kinle her şey yıkılmış, paralanmış, sanki bir sadizm dalgası şehri bir ucundan ötekine sarmıştır.[956]

Olaylardan sonra hükümet sıkıyönetim ilan etmiş ve olaylardan maddi zarar görenlerin zararının telafisi için Meclis'ten karar çıkartılmıştır. Akabinde içişleri Bakanı Namık Gedik olaylardan kendisini sorumlu tutarak istifa etmiştir. Olaylarla ilgili çok sayıda tutuklamalar gerçekleştirilmiş ve sorumlu kişiler mahkemeye sevk edilmiştir. Fakat olayların failleri bulunamamıştır. Hükümet 6-7 Eylül olaylarının sorumlusu olarak komünistleri göstermiş ve 45 kişi hakkında tutuklama kararı çıkartmıştır. Tutuklananlar olayları provoke etmekten yargılanmışlardır. Tutuklanan kişiler arasında Aziz Nesin,

[952]Güven, D. (2005). "**Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül olayları**", İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 13.
[953]"İşin Başlangıcı",**Akis Dergisi,** 10 Eylül 1955,s.9.
[954] Çavdar, a.g.e, 51
[955] Dinamo, H. İ. (1971). **6-7 Eylül Kasırgası,** İstanbul, May Yayınları, 9.
[956]"Hazin Hadiseler",**Akis Dergisi,** 10 Eylül 1955,s.8.

Kemal Tahir, Hasan İzzettin Dinamo, Asım Bezirci, Hulusi Dosdoğru ve Müeyyet Boratav, Can Boratav gibi isimler de yer almıştır.[957]

Mahkeme tarafından suçlu bulunan ve hapisle cezalandırılan Hulusi Dosdoğru yaptığı savunmada; "6/7 Eylül'de Rum kiliselerine, mezarlıklarına ayazmalarına, din adamlarına çirkin saldırılarda bulunulmuş, bu saldırılar Hıristiyan Batı Blok'unu derinden etkilemiştir. Güvenlik güçleri olaylara seyirci kalmış, bütün bu olaylara daha önceleri kök-lerini kazıdık diye uluslararası anti-komünist örgütlerinden paralar aldıkları bir avuç fişli komünistin tertipleyip yaptırdığına, batılıların inanmaları beklenilmiştir,"[958] demiştir. Aziz Nesin: olayları hükümetin el altından kışkırtıp sonradan dizginleyemediği ayaktakımının yaptığını söylemiş, hücreye atılanlardan hiç birinin bu olaylarla uzaktan yakından en küçük bir ilişkisi olmadığını, Sıkıyönetim Komutanının emriyle tutuklandığını, çünkü sıkıyönetim komutanlığının: "Solcular 6/7 Eylül suçlusu olarak salkım salkım asılacak" emrini verdiğini söylemiştir.[959]

6/7 Eylül olaylarının yalnızca maddi bir zararı olmamış aynı zamanda dünyada itibar kaybına ve haklı olunan Kıbrıs davasında hak kaybına neden olmuştur. Maddi zararın telafisi mümkünken yaşanılan bu utanç verici tablo yeni neslin boynunda daimi bir yük olmuş, bu yaşanılan dram batılılar tarafından sürekli kullanılmıştır.[960] İstanbul'daki olaylar Ankara'da DP'nin Meclis grubunu iyice isyan ettirmiş ve parti içi çatışmalar meydana gelmiştir. "İspat Hakkı"nı[961] savunan milletvekilleri partiden ayrılıp Hürriyet Partisini kurmuşlardır. Ekonomik sıkıntıların baş göstermesi üzerine DP'nin tepkisi daha da sertleşmiştir.[962]

---

[957]Kaya, A. E.(2014). "Bir Trajediye İktidar ve Muhalefet Cephesinden Bakışlar: 6-7 Eylül Olaylarının Ulus ve Zafer Gazetelerinde Temsili*",***İletişim Araştırmaları Dergisi**, 12(1), 94.

[958] Dosdoğru, M. H.(1993).**6/7 Eylül Olayları,** İstanbul, Bağlam Yayıncılık,150

[959]Yervant Özuzun,"6-7 Eylül Olayları ve Salkım Salkım Asılacak Adamlar", **Demokrat Haber**,(http://www.demokrathaber.org/6-7-eylul-olaylari-ve-salkim-salkim-asilacak-adamlar-makale,7273.html) 02 Eylül 2013, s. 2.

[960] "Taktikler, İşin Başlangıcı",**Akis Dergisi,** 10 Eylül 1955,s.10

[961]İspat hakkı, Demokrat Parti'nin (DP) iktidarda bulunduğu süreç içinde (1950-60) önem kazanan ve iktidar partisiyle muhalefet partileri arasında olduğu kadar, basında da yoğun tartışmalara yol açan hukuksal durumdur. İspat Hakkı, hükümetteki yolsuzlukları ve yüksek düzeydeki görevlilerin nüfuzlarını kötüye kullanmalarını açıklayan gazetecilere, savlarını kanıtlama hakkı tanımamasıdır. "Matbuat vasıtasıyla her ne suretle olursa olsun Namus, şeref veya haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarette bulunulması. İtibar kıracak veya şöhret veya servete zarar verebilecek bir hususun isnat edilmesi. Rıza hilâfına hususi veya ailevi ahvalin teşhir olunması, Hal ve suretlerle tecavüz, hakaret, isnat veya teşhire maruz bırakılacağından bahisle tehditte bulunulması" yasaktır.(*Resmi Gazete,* 17.03.1954).

[962]Kubilay, Ç.(214). "Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları," **İletişim: Araştırmaları Dergisi**, 12 (1), 12.

3.4.1957-1960 Arasında Meydana Gelen Olaylar

1957 seçimleri öncesinde ülkede iktidar ve muhalefet arasında siyasi gerilim iyice artmış, DP'nin tek parti iktidarına yönelttiği eleştirileri bizzat uyguladığı bir dönem olmuştur. DP'nin giderek artan baskıları muhalefeti birbirine kenetlenmiş, bu sebeple iktidar ile muhalefet arasında sert tartışmalar yaşanmıştır. Yaşanan çatışmalar sonucunda toplumsal muhalefet ve üniversite eylemleri meydana gelmiştir.[963] Siyasal çöküşün yanında ekonomik dar boğaz DP hükümetini iyice köşeye sıkıştırmış, mevcut dövizin ve dış borçlanma olanaklarının hızlı bir şekilde tüketilmesi ekonomiyi dibe çökertmiştir. DP ekonomik koşulların giderek ağırlaşması üzerine erken seçime gitme kararı almış ve 1958'de yapılması planlanan seçimler 1957'de gerçekleştirilmiştir.[964]

Seçim öncesi iktidar partisinde kopmalarla başlamıştır. Fuat Köprülü; "eski hüviyetini tamamen değiştirmiş olan bugünkü DP zihniyeti ile uyuşmanın kendisi için imkânsız" olduğu söyleyerek DP'den istifa etmiştir. İktidardaki ayrılık muhalifleri birleştirmiştir.[965] DP'nin ekim ayında yapılan dördüncü kongresinde ispat hakkının tanınması sebebiyle partiden istifalar gerçekleşmiş, istifa eden vekiller Hürriyet Partisini kurmuştur. İspatçılar veya 19'lar olarak adlandırılan bu milletvekilleri DP döneminde bakanlık yapmış kişilerden oluşmuştur. 16 Kasım 1955 tarihinde 19'lar, Ankara'da bir basın toplantısı düzenleyerek rejim buhranı nedeniyle yeni bir siyasi parti kurduklarını ilan etmişlerdir.[966]

1957 seçimleri arifesinde, muhalefet partileri arasında işbirliği görüşmeleri Hürriyet Partisi'nin girişimiyle başlamış ve muhalefet güç birliğine gitmiştir. Bu birliktelik Menderes'e Hayır şeklinde gerçekleşmiştir. Muhalifler (Hürriyet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi) İnönü'nün Heybeli Ada'daki evinde 12 Ağustos 1957'de toplanarak seçim ve strateji taktiklerini belirlemişlerdir.[967] Muhalifler; hak ve hürriyetlerin tanınması, Anayasa Mahkemesi'nin kurulması, ikili meclis sisteminin kabul edilmesi, demokrasi esasına dayalı devletin teşekkülü, nispi temsil sisteminin kurulması, işçiye grev hakkının verilmesi ve rejimdeki huzursuzluğun sona erdirilerek hukuk devleti kurulması üzerinde

[963]Bulut, S. (2009). "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 2 (4), 128.
[964]Çavdar, a.g.a,64.
[965]**Cumhuriyet Gazetesi**, 8 Eylül 1957, s.1.
[966]Çakmak, D.(2008)."Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 2 (3), 154.
[967]Anadil, C. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti**, Yeni Kuvayi Milliye Yayınları, İstanbul, 102.

anlaşmışlardır. Muhaliflerin güç birliğini esas almaları üzerine DP, seçim kanununda güç birliğini engelleyici yasa hazırlamıştır. Böylece karma liste yapılmasını ortadan kaldıran hükümler yürürlüğe girmiştir.[968]

1957 seçimlerinde Muhalefet antidemokratik uygulamalar ve ekonomik sıkıntılardan dem vururken, iktidar kalkınma planlarıyla seçim politikası yürütmüştür. İktidarın karşısındaki en büyük rakip CHP olsa da CHP'nin belli bir grubun dışına hitap edememesi DP'nin işini kolaylaştırmıştır. CMP'nin yeteri kadar tabanının olmaması, HP'nin oldukça yeni ve deneyimsiz olması DP'yi alternatifsiz yapmış ve her ne kadar sandalye kaybetse de seçimlerin yine kazananı olmuştur.[969]

Seçimlerin ardından DP uygulamış olduğu sert politikalarını devam ettirmiştir. Basın üzerinde daha sıkı bir denetim kurulmuş, Millî Korunma Yasası yeniden ele alınmış, Üniversite Yasası'nda değişiklikler yapılmış ve TBMM İç Tüzüğü değiştirilmiştir. 28 Kasım 1957'de Meclis iç tüzüğünün 27 maddesi değiştirilmiştir. Yapılan bu değişiklikle CMP[970] ve HP[971]'nin meclis grupları ortadan kaldırılmış ve milletvekillerinin TBMM'ndeki konuşmalarına kısıtlama getirilmiştir.[972] Bakanlara önemli konularda konuşabilme hakkı tanınmış, Milletvekillerinin denetim olanakları kısıtlanmıştır. Milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılmasını kolaylaştırmak için vekillere verilecek cezaların önünü açan değişiklikler yapılmıştır. Meclisten çıkarılan yasa ile vekil maaşlarına el konulmuştur. Yargı tarafından yayınlanmaları yasak edilen konular, meclis tutanaklarında yer alsalar bile, basında yayınlanamayacağı hükmü getirilmiştir.[973]

Seçimlerin ardından sular bir türlü durulmamış, Gaziantep'te yaşanan olaylar tüm yurda yayılmıştır. Gaziantep'te 1957 seçimlerinin kazananı ilk olarak CHP ilan edilmiş; fakat köylerden gelen oyların sayılmasıyla seçim sonuçları değişmiştir. Gaziantep'te DP'nin kazandığı ilan edilmiş, bu netice sonrası şehirde protestolar uzun süre dinmemiştir. Bunun üzerine hükümet Savunma Bakanlığını Gaziantep'e göndererek oyların yeniden sayılacağını beyan etmiştir. Fakat oylamanın yapıldığı binada yangın çıkması kenti

[968]Çavdar, a.g.e, 66.
[969]Bulut, S. (2009). "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu" **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 2 (4), 131.
[970]Cumhuriyetçi Millet Partisi
[971]Hürriyet Partisi
[972]Yalman, A. E. (1997). **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1971)**, C:2 Yayına hazırlayan; Erol Şadi Dinç, İstanbul, Pera Yayınları, 1664
[973]Albayrak, M.(2014). "Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı", **Ankara Barosu Dergisi**, 1(1),304.

ayaklandırmış, çok fazla tutuklanmalar meydana gelmiştir. Meydana gelen olaylar nedeniyle hükümet ancak yirmi beş gün sonra kurulabilmiştir.[974] Hal böyle olunca muhalefet işbirliğini sıkılaştırmış ve kendi aralarında çözüm üretmeye başlamışlardır. 16 Ekim 1958 tarihinde CMP ile KP[975] birleşerek, CKMP[976] adını almıştır. Ardından da 24 Kasım'da, HP, CHP ile birleşmiştir.[977]

Hükümet muhalefetin iş birliğinden rahatsız olduğu için Menderes'in önerisiyle 12 Ekim'de "Vatan Cephesi"nin kurulması sağlanmıştır. Bu durum iktidar ile muhalefet arasındaki gerginliği daha da arttırmış ve yer yer çatışmalara sebebiyet vermiştir. Çok partili rejim giderek otoriter bir tek partili rejimine dönüşmüştür.[978] 1957 Nisan ayında DP, işçi haklarıyla ilgili "5018 sayılı sendikalar kanunu" hakkında düzenlemeler yapmış ve 20 Nisan 1957'de, İşçi Sendikaları Konfederasyonu İstanbul, Güney Anadolu, Çukurova, Sakarya ve Ankara işçi sendika birlikleri kapatılmıştır. 7 Mayıs 1957'de Bursa Sendikalar Birliği ile Marmara bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu kapatılmıştır. Bu durum işçi eylemlerinin zeminini hazırlamıştır.[979]

3.4.1. Üniversite Olayları

DP iktidarı basını ve üniversiteleri hedef tahtasına oturtmuş ve muhalif basını sindirmek için her yolu denemiştir. 1950 ve 1958 yıllarında 811 gazeteci hüküm giymiştir. Hükümet, muhalefetin de artan etkisini bastırabilmek için meclis tüzüğünde değişiklik yapmış, yapılan değişiklikle muhaliflerin meclis kürsüsünü kullanımında sınırlandırılma getirmiştir. Bu uygulama hukukçular tarafından düşünce ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması olarak değerlendirilmiş ve anayasaya aykırı bulunmuştur.[980] Anayasa Profesörü Hüseyin Nail Kubalı tüzüğün anayasa aykırı olduğuna dair açıklama yapmış, Kubalı'nın açıklamaları Mili Eğitim Bakanlığı tarafından tepkiyle karşılanmış ve Hüseyin

[974]Çavdar, a.g.e, 70
[975]Köylü Partisi
[976]Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
[977]Bulut, S. (2009). "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu" **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 2 (4) , 131.
[978]Albayrak, M. (2014)."Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı", **Ankara Barosu Dergisi,** Sayı: 1, 304.
[979]Çam, M. (2012). "Cumhuriyetin 80. Yılında Türkiye Sendikacılık Hareketi", **Sosyal Siyaset Konferanslar Dergisi**, 0 (47), 200
[980]"Üniversite", **Akis Dergisi,** Yıl: 4, Cilt XII, Sayı 206, s,5.

Nail Kubalı vekâlet emrine alınmıştır. Hüseyin Nail Kubalı'nın vekâlet emrine alınması ortalığı karıştırmış ve öğrenci gösterilerine neden olmuştur.[981]

Üniversite Senatosu'nun aldığı karar sonucu Hüseyin Nail Kubalı'nın dersinin engellenmesi, İktidar tarafında olumlu karşılanmıştır. Cuma ve Cumartesi günü Ankara'dan Üniversite aranarak Kubalı'nın Salı günkü dersine girmesine engel olunması istenilmiş, Üniversite yönetimi de Kubalı'nın dersinin engelleneceği yönünde hükümete teminat vermiştir. Fakat evdeki hesap çarşıya uymamış, öğrenciler Kubalı'nın dersinin engellenilmesini ve üniversite yönetimini protesto ederek eylemlere başlamıştır.[982] Kubalı'nın yerine derse giren Tarık Zafer Tunaya sınıfa girdiğinde kürsüsünün üzerine "Hürriyetler uğruna Yarab!, ne cezalar veriliyor" pankartı asılmış, kara tahtaya ise "Rektörlüğe sessiz yürüyüş" ibaresi yazılmıştır. Tunaya, "Kubalı, Kubalı" sesleriyle karşılanmasının ardından ders yapılamayacağı anlamış ve sınıfı terk etmiştir. Tunaya derslikten çıkınca beş yüzden fazla öğrenci rektörlüğe yürüyerek eylemleri başlatmıştır.[983]

Öğrenciler eylemlerine ıslıklarla, marşlarla başlamış ve toplu halde rektörlük binasına girmişlerdir. Kübalı adına slogan atarak dekanın istifasını istemişlerdir. Talebeler bazen ıslıkla, bazen güfteyle "Dağ başını duman almış" marşını söylemişlerdir. Evvelâ öğrenciler rektörlük binasına gitmiş, oradan, meydandaki Atatürk heykeli etrafında toplanmışlar ve İstiklâl Marşını heyecan içinde söylemişlerdir. Sonra tekrar, "Kübalı çok yaşa" sesleri arasında büyük binaya girmişler, Hukuk Fakültesi dekanı Hıfzı Timur'un odasına giderek dekandan istifası istemişlerdir.[984]

Yönetim kurulunun Nail Kubalı hakkında aldığı karar pek çok öğretim görevlisini rahatsız etmiş ve durumu protesto etmişlerdir. Senatonun kararını tasvip etmeyen Sıddık Sami onar, Hıfzı Veldet, Ragıp Sarıca derslere girmemiş, senatonun tavrını protesto etmişlerdir.[985] Hüseyin Nail Kubalı, bir ay derslere girmesini engelleyen bakanlık kararının hukuk fakültesi öğrencileri tarafından protesto edilmesi üzerine öğrencilerine hitaben bir konuşma yapmış, yapılanların milletin geleceği için son derece önemli olduğunu, insanlık ve vatandaşlık faziletlerine, medeni cesarete sahip olunması gerektiğini belirtmiştir. Bu

[981]Kabacalı, A. (2007). **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul, Güder Yayınları, 119.
[982]Bulut, a.g.132-133.
[983] "Üniversite", **Akis Dergisi,** Yıl: 4, Cilt XII, Sayı 206, s,5.
[984]Sessiz Yürüyüşün Kahramanlarından Bir Grup, **Akis Dergisi,** Yıl: 4, Cilt XII, Sayı 206, s.5.
[985]Kabacalı, a.g.a.120.

duygunun hiçbir zaman unutmamasını, milletin alınyazısının tayininde öğrencilerin hissesine büyük sorumluluk düştüğünü vurgulamıştır.[986]

Vermiş olduğu bir demeç yüzünden üniversite senatosu tarafından disiplin cezasına çarptırılan Kubalı, bir ay ders vermekten alıkonulmuş, Mayıs öncesinde tutuklanmış, Tahkikat Komisyonu'nca sorguya çekilmiş ve serbest bırakılmıştır. Artan gösteriler karşısında istifası beklenilen Kübalı asla istifa etmeyeceğini, kendisine profesörlük unvanının hükümet tarafından verilmediğini ve onlar tarafından asla alınamayacağını kamuoyuna duyurmuştur. Artan tepkiler karşısında hükümet 40 gün sonra Kubalı'ya görevini iade etmek zorunda kalmıştır. DP iktidarında üniversiteler arasındaki çatışma Kubalı'ya uygulanan yaptırımla fiilen başlamış, dozu giderek artan şiddete dönüşmüştür.[987]

3.4.2. Dokuz Subay Olayı

14 Temmuz 1958 senesinde Irak'ta krallık bir grup subay tarafından yapılan darbe ile devrilmiştir. İstanbul'da yapılacak olan Bağdat Pakt'ı toplantısı için İstanbul'a gelecek olan Nuri Sait Paşa, Kral Faysal ve Naib Abdullah darbe sonucunda öldürülmüştür. Haşimi monarşisi sona ererek Irak'taki mevcut rejim değiştirilmiştir. Bu olay hükümet cephesinde korkuya neden olmuş ve Bağdat'ta patlayan ihtilal, DP'yi derinden sarsmıştır.[988] Darbe söylentileri üzerine Menderes Balıkesir'deki seçim konuşmasında; Darbecilerin niyetinin meclisi ortadan kaldırmak olduğunu söylemiş ve muhalefeti seçim başarısı göstermeden iktidar olmak istemekte suçlamıştır. Memlekette yaratılmak istenilen ihtilal havasıyla ve bunu besleyen meşum zihniyetle mücadele ettiklerini anlatmıştır.[989]

Demokrat Parti 1957 seçimlerini kazanmış fakat ülkedeki siyasi huzursuzluklar bir türlü giderilemiştir. Seçim sonrası hükümet, muhalefeti etkisizleştirecek uygulamaları yürürlüğe koymuş, bu durum muhalefetle iktidar ilişkilerini oldukça gerginleşmiştir Siyasi gerginliğin gün geçtikçe artması toplumsal huzursuzluğa neden olmuştur. Bunun üzerine DP, CHP'lileri halkı kışkırtmakla, anarşiye sevk etmekle, darbeye ortam hazırlamakla suçlamıştır.[990] Seçim sonrasında generallerin toplantı yapması, DP'nin tedirginliğini daha da artırmış ve bunun üzerine hükümet harekete geçerek orduda

[986]Çavdar, a.g.a, 87.
[987]"Üniversite", **Akis Dergisi,** Yıl: 4, Cilt XII, Sayı 206, s,5.
[988]Aydemir, Ş. S. (2000)**. Adnan Menderes'in Dramı**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 271
[989]Menderes'in 6 Eylül 1958'de Balıkesir Konuşmaları
[990]Demirel, T. (2011). "Demokrat Parti İktidarı ve Ordu",**Türkiye'nin 1950'li Yılları,** der: Mete Kaan Kaynar, İstanbul, İletişim, 274.

tasfiyeye başlamıştır. On beş general ile 150 albay emekliliğe sevk edilmiş, yerlerine atanan komutanlarla yüksek komuta heyetinin görev yerleri değiştirilmiştir.[991]

DP'nin baskıcı tutumunun her geçen gün artması sebebiyle ordu içinde bir grup subay teşkilatlanmaya başlamıştır. General Faruk Güventürk ve Albay Cemal Yıldırım'ın başkanlığında İlhami Barut, Kazım Atıfrat, Naci Aşkın, Asım Ural, Hasan Sabuncu adlı dokuz subay bir araya gelerek DP hükümetini devirmek için harekete geçmişlerdir. Darbe girişimi bir teşkilat evinde planlanmıştır.[992] Olay Samet Kuşçu'nun dönemin Savunma Bakanı Albay Cemal Yıldırım'ı arayarak darbe girişimini ihbar etmesiyle ortaya çıkmıştır. Samet Kuşçu, DP iktidarına karşı darbe düzenlemek amacıyla ordu içinde gizli bir örgüt kurulduğunu, İstanbul Ekspres Gazetesi sahibi ve milletvekili Mithat Perin ve İstanbul eski merkez komutanı emekli Tümgeneral Kazım Demirkan aracılığıyla hükümete ihbar etmiştir.[993]

Yapılan ihbar hükümet tarafından önemsenmiş ve konu ile ilgili içişleri bakanı Namık Gedik görevlendirilmiştir. İçişleri Bakanı Namık Gedik subayların tutuklanmasını önermiştir. Önerisine dönemin Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin karşı çıkmış, yeteri kadar delil olmadan tutuklatmanın imkân dâhilinde olamayacağını söylemiştir.[994] Bunun üzerine İçişleri Bakanı Namık Gedik, Samet Kuşçu'dan İlhami Barut'u evine kahve içmeye davet etmesini, İlhami Barut ile yapılan konuşmaların kayda alınmasını istemiştir. Fakat durumdan şüphelenen İlhami Barut darbeyle ilgili tek bir kelime etmeyip Samet Kuşçu'nun kendisine yönettiği soruları ilk kez duymuşçasına tepkiler vermiştir. Dönemin Milli Savunma Bakanlığı Adalet İşleri başkanı Hâkim Tüm General Arif Onat, yeni bir delil sunamayan Kuşçu ile yeniden görüşmüş, isimleri verilen 9 subay 26 Aralık 1957'de tutuklanmıştır.[995]

1957'de dokuz subay hükümete darbeye teşebbüs suçundan tutuklanmış ve 6 ay yargılanmaları devam etmiştir. Çok sayıda tutuklamanın ve silahlı kuvvetlerde geniş bir operasyonun yapılması üzerine Savunma Bakanlığı 16 Ocak 1958'de kamuoyuna silahlı

[991]Ekinlikli, M.& Şahin, A. (2018). "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Öncesinde Kurulan İhtilal Örgütleri ve "Dokuz Subay Olayı," **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, Sayı, 70,40.
[992]Altuncuoğlu, N & Durmuş, M (2020) "9 Subay Olayı'nda Samet Kuşçu'nun Rolü," **Journal of Universal History Studies**, Cilt:3,Sayı: Prof. Dr. Mustafa Keskin Special Issue,134.
[993]Öymen, O. (1987). **Bir İhtilal Daha Var,** İstanbul, Milliyet Yayın A.Ş, 180.
[994]Ahmat, F. & Ahmat, B. T. (1976). **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Kronolojisi (1945-1971)**,Ankara, Bilgi Yayınevi, 190.
[995]Ahmad F. (1996). **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Çev; Ahmet Fethi, İstanbul, Hil Yayınları, 200.

kuvvetlerin zan altında bırakıldığa dair resmi bir açıklama yayınlamıştır. Kuşçu'nun belki gördüğü ilgisizlik, belki de sinirlerinin oldukça yıpranması sonucu tutarsız kimi davranışlar yapıp sözler söylemesi, ihbarın iktidarca yavaşça askıya almasına neden olmuştur.[996] Kuşçu'nun ihbarıyla tutuklanan Yıldırım ve arkadaşları Yargıç General Arif Onatca tarafından sıkı sorguya çekilmişler, bir süre sonra beraat etmişlerdir. Samet Kuşçu ise, iftira suçundan hüküm giymiştir. Mahkemeye çıkarılan subaylar hakkında hiçbir şey kanıtlanmadığı için serbest bırakılmıştır. Samet Kuşçu ise orduyu isyana teşvik, yalan haber, adli makamları oyalama suçuyla mahkûm edilerek hapis cezasına çarptırılmış ve ordudan ihraç edilmiştir. Sekiz subay yeniden orduya geri dönmüştür.[997]

İç siyasette muhalefet ve iktidar gerilimi sürerken, 1958 senesi içersinde ekonomik sorunlar giderek artış göstermiş, piyasada pek çok ürün bulunamaz olmuştur. Karaborsa ekonomiye hâkim olmuştur. Türkiye, 1958 yılı itibarıyla borçlarını ödeyebilmek için dış yardıma muhtaç hale gelmiş, ekonomi iflas etmiştir. Bunun üzerine hükümet bir dizi önlemler alma yoluna gitmiştir. 1958'de IMF ile bir istikrar programı üzerinde anlaşmaya varılarak borç erteleme anlaşması imzalanmıştır. Buna göre Türk parasının değeri üç misliden fazla düşürülmüştür.[998] Ülkede iktisadî istikrar her geçen gün bozulurken, politik gerilim, kutuplaşma ve çatışmalar başlamıştır. İktidar yükselen tansiyonu düşürmek yerine daha da artırmış, hatta zaman zaman ondan beslenmiştir. Hükümet muhalefeti sindirmek için çeşitli politikaları uygulamaya koymuş, parlamenter sistemin gereği uygulamalar ve demokratik kurallar ihlal edilmiştir.[999]

DP hükümetinin baskıcı ve otoriter politikalarına karşı muhalif gençlik de örgütlemiş ve TMTF[1000] adı altında toplanmışlardır. DP hükümetinin ülkedeki tüm muhaliflere uygulamış olduğu politikalar, muhalefetin siyasi faaliyetlerinin engellenilmesi, basına uygulanan sansür memleket sathında cereyan eden tepkileri derinleştirmiş, artan tepkiler tahkikat komisyonu kararlarının yürürlüğe girmesini hızlandırmıştır.[1001]

[996]Arcayürek, C. (1991).**Bir İktidar, Bir İhtilal 1955 – 1960,**Ankara, Bilgi Yayınevi, 261.
[997]Tunçay, a.g.e.185.
[998]Eroğul, a.g.e.141.
[999]Ahmat, F. & Ahmat, B. T. (1976). **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Kronolojisi (1945-1971)**,Ankara, Bilgi Yayınevi, 190.
[1000]Türkiye Milli Talebe Federasyonu
[1001]Esen, S. (2010).“18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu,” **Mülkiye Dergisi**, 34 (267), 174

3.4.3. Tahkikat Komisyonu

DP'nin basın ve muhalefet üzerindeki uygulamalarını kamuoyuna duyurmak için İsmet İnönü, 29 Nisan 1959'da Ege illerini kapsayan ve Büyük Taarruz adını verdiği propaganda faaliyetlerine başlamıştır. Yoğun güvenlik önlemleriyle Uşak'ta başlayan propaganda çalışmaları esnasında İnönü, DP'lilerin saldırılarıyla karşılaşmış, mitingleri engellenmiş, toplantı ve gösteri yürüyüşüne aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle CHP'liler hakkında cezai işlem başlatılmıştır. Birçok ilde CHP ve DP arasında olaylar patlak vermiştir.[1002] DP'li grupların saldırıları, holiganca tutumlarıyla olaylar çığırından çıkmış ve güvenlik güçleri olaylara müdahalede pasif kalmıştır. Uşak olayları siyasi gündemi ısındırırken, İnönü'nün 1 Mayıs'ta Uşak'ta taşlanması büyük tepkilere neden olmuştur. İsmet İnönü'nün taşlanması 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin önemli gerekçelerinden biri olarak gösterilmiştir.[1003]

Ege yolculuğu sırasında dört CHP'li vekil DP'liler tarafından darp edilmiş, olayları takip eden gazeteciler yaralanmış, İnönü'nün 2 Mayıs 1959'daki Karşıyaka mitingi valilik tarafından yasaklanmıştır. İstanbul'a geçen İsmet İnönü 4 Mayıs 1959'da Topkapı'da 10-15 kişilik bir grubun saldırısına uğramış, arabası tekmelenmiş, camları taşlanmıştır. 7 Mayıs'ta protesto gösterilerini tamamlayarak Ankara'ya dönen İnönü ve ekibi, polis ile tartışmış ve çatışmalar meydana gelmiştir. CHP, Uşak olaylarını 16 Mayıs 1959'da Meclis gündemine taşımış ve DP'liler hakkında soruşturma açılmasını talep etmiştir. Soruşturma talebi Meclis gündemine 9 ay sonra alınmıştır. Karşılıklı tartışmalardan sonra CHP'nin kapatılması ve İnönü'nün dokunulmazlığının kaldırılması gündeme getirilmiştir.[1004]

Ülkedeki siyasi hava içinden çıkılmaz bir alırken İnönü il kongresine katılmak için 7 Şubat 1960'ta Konya'ya gitmiştir. İnönü'yü karşılayanlarla polis arasında arbede meydana gelmiş, polis ve jandarma, halkı dağıtmak için cop, kırbaç ve gaz bombası kullanılmıştır. 24 Mart 1960'da gerçekleştirilen Tarım Kredi Kooperatifi seçimini CHP kazanmış, seçim sonucunu kabul etmeyen DP'liler, CHP'lilere saldırmıştır. Olaylar esnasında polis yalnızca CHP'lileri gözaltına almış ve DP'lilere herhangi bir müdahalede

[1002]Karayaman, M. (2010). "İsmet İnönü'nün Uşak'ta Taşlanması Olayının Sebep ve Sonuçları", **Tarih Okulu Dergisi,** VIII (19-49), 23.
[1003]Çakmak, F. (2014). "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ege Vazife Gezisi ve 1959 Yılı Uşak-İzmir Olayları", **Turkish Studies,** Sayı: 9,1245.
[1004]Atılgan, G. (2015). "1950-1960 Tarımsal Kapitalizmin Sancağı Altında", Yayına Hazırlayanlar; Gökhan Atılgan, Cenk Saraçoğlu, Ateş Uslu, **Osmanlıdan Günümüze Siyasal Hayat**, İstanbul, Yordam, 450.

bulunmamıştır.[1005] CHP olayları tahkik etmek için Kayseri'ye heyet göndermiş, heyet raporlarının olayları doğrulaması DP ile CHP'lileri karşı karşıya getirmiştir. Bunun üzerine İnönü, olayları yerinde incelemek için bölgeye hareket etmiştir. Sokak şiddetinin giderek arttığı günlerde 3 Nisan 1960'ta Kayseri'de yapılacak olan miting bölgeyi hassas bir saha haline gelmiştir.[1006]

Kayseri Valisi tahrik gerekçesiyle mitingi iptal ederek İnönü'ye Kayseri'ye gelmemesini bildirmiş; fakat İnönü bu bildiriyi kabul etmemiş ve olayları yerinde görmek için Kayseri'ye hareket etmiştir. Kayseri treni valilik emriyle durdurulmuş, İnönü, saatlerce asker vesayeti altında Yeşilhisar'a alınmamıştır. İnönü ve heyetinin seyahat özgürlüklerinin kısıtlanması halkta tepkiye neden olmuştur. Özellikle Toplantı ve Yürüyüş Kanunu ileri sürülerek önlemlerin alındığı yerlerde olayların çıkması, idare ve zabıtanın olmadığı yerlerde seyahatlerin problemsiz seyretmesi iktidar ve muhalefet arasındaki gerginliği derinleştirmiştir.[1007]

Hükümet, muhalefeti ihtilal kışkırtıcılığı yapmakla, muhalefet de iktidarı istibdat idaresi kurmakla suçlamıştır. CHP'nin halkı ve orduyu iktidara karşı ayaklanmaya teşvik ettiği, kışkırttığı, ülkedeki aşırı sol grupları cesaretlendirdiği iddia edilmiş ve DP Meclis grubu TBMM Başkanlığı'na muhalefetin eylemlerinin soruşturulması için bir önerge vermiştir. DP Meclis grubunda, CHP'nin yasadışı yöntemlerle siyasal mücadele yaptığı öne sürülmüş ve 7 Nisan 1960'ta muhalefet ve basının faaliyetlerinin denetlemesi için bir bildiri yayımlanmış ve 15 kişilik bir tahkikat komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.[1008]

Tahkikat Komisyonu, 18 Nisan'da 1960'ta sınırsız yetkilerle kurulmuştur. Komisyon ülkede siyasi huzur ve istikrarı sağlamak, CHP'nin yıkıcı, gayrimeşru ve kanun dışı faaliyetlerini tespit etmek, basın, üniversite ve sokaklar üzerinde denetimi sağlamak için hazırlanmıştır. Komisyon kararıyla ülkede her türlü siyasi faaliyet denetim altına alınmış, miting, toplantı ve gösteri yasaklanmış, gazete ve matbaa kapatılmış, komisyon kararlarına karşı gelenler hapisle cezalandırılmıştır. Komisyona geniş yetkiler tanıyan "Salahiyetler Kanunu kabul edilmiş, böylece komisyon TBMM'den ve mahkemelerden

[1005]Çavdar, a.g.a.74.
[1006]Eroğul, a.g.e, 153.
[1007]İnan, S. (2014). "Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)," **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 11(41-42), 121.
[1008]Tunçay, a.g.e, 186.

daha güçlü hale getirilmiş, ülkeyle ilgili her türlü siyasi karar almaya ve uygulamaya yetkili kılınmıştır.[1009]

Bu kanunla birlikte Tahkikat encümenleri vekil olarak vazifelendirilmiş, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Askerî Muhakeme Usulü Kanunu, Basın Kanunu ille diğer kanunlarda Cumhuriyet savcısına sorgu hâkimine, sulh hâkimine ve askerî adlî âmirlere tanınmış olan bilcümle hak ve salâhiyetlerine haiz olma yetkileri tanınmıştır.[1010] Kabul edilen yasaya göre;

(a) Soruşturmanın selametle yürütülmesi amacıyla her türlü yayın yasaktır. (b) Yayın yasağına uyulmaması durumunda süreli ya da süresiz yayınların basılmasının veya dağıtımı engellenecektir. (c) Yayınlar toplatılabilir, yayınlar ertelenebilir ve gerekirse matbaa da kapatılabilir. (d) Her türlü evrak, belge veya eşyaya el konulabilir. (e) Siyasi toplantı, gösteri veya benzeri faaliyetler hakkında tedbir ve kararı alınabilir. (f) Soruşturmanın gerektirdiği durumlarda hükümetin tüm araçlarından yararlanılabilir.[1011]

Kanunun diğer maddelerinde de tahkikat komisyonlarının aldığı tedbir ve kararlara muhalefet edenlere uygulanacak cezaların usul ve esasları şu şekilde düzenlenmiştir:

(g) Komisyon kararlarına karşı gelenler bir yıldan üç yıla kadar hapisle cezalandırılacak. (h) Bu kararların icra ve infazında ihmali görülenler altı yıldan üç yıla kadar hapsedilecek. (i) Tahkikatla ilgili olayları açıklayanlar altı aydan bir yıla kadar hapisle cezalandırılacak. (j) Komisyon kararlarına kimse itiraz edemez.[1012]

DP'nin ülkedeki muhalifleri susturmak için yürürlüğe koyduğu tahkikat komisyonu kararları toplumun tüm kesimleri tarafından tepki ile karşılanmıştır. Sulh mahkemesince alınan toplatma kararı gereğince muhalif gazetelerin yayını durdurulmuş ve komisyon kararlarıyla 150 adet gazete toplatılmıştır. Yasağa uymayan gazeteler polis şiddetiyle karşılaşmıştır. Komisyon kararlarının basın katili olduğu ve bu kararların on beş kişiden oluşan jüri üyeleri tarafından uygulanması protesto edilmiştir.[1013]

[1009]Atılgan, G. (2015).**Osmanlıdan Günümüze Siyasal Hayat**, İstanbul, Yordam, 450 (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, Cilt:13, İçtima:3, İnikat:58, 18.4.1960, s.189.
[1010]"Tahkikat Komisyonu", **Akis Dergisi**,18 Nisan 1960,s.1.
[1011]Arslan, Z. (2013). **Türk Parlamento Tarihi, XI Dönem (1957-1960) Yasama Faaliyetleri,** Cilt: 1, Ankara, TBMM, 2013, 25.
[1012]Çavdar, a.g.e,76.
[1013]Arslan, a.g.e, 28

Ayrıca Ulus Gazetesi yazı işleri müdürü hapis ve para cezaları ile cezalandırılmış, gazete de bir ay süreyle kapatılmıştır. Akis gazetesinin hem matbaası hem de dergisi kapatılmıştır. Yazı işleri Kurtul Altuğ komisyon tarafından sorgulandıktan sonra mahkûm edilmiştir. Komisyonun ilanından sonra basında yalnızca hükümet tarafında yapılan resmi açıklamalar ile Meclis tutanakları yer alabilmiştir. Onun dışında her türlü haber yasaklanmıştır.[1014] Kanun hayli tartışmalara sebebiyet vermiş, "iktidarın Tahkikat Komisyonu eliyle bir baskı idaresi kurmak istediği, fakat bu girişimin "Anayasaya, İnsan Haklarına karşı girişilen gayrimeşru bir darbe" olduğunu söylemiştir. İnönü Meclis kürsüsünde hükümeti bir kez daha uyarmış ve ülkenin içinde bulunduğu şartların darbeye doğru gitmekte olduğu vurgulamıştır. Tahkikat komisyonu kararları ülkede sıkıyönetim ilanına ve öğrenci ayaklanmalarına sebep olmuştur.[1015]

3.4.4. Öğrenci Olayları

18 Nisan 1960'ta DP tarafından hazırlanan Tahkikat Komisyonu Türk siyasal tarihine damgasını vurmuştur. Tahkikat Komisyonu parti faaliyetlerini yasaklamış, gazeteleri kapatarak gazetecileri cezaevine göndermişlerdir. Türkiye'de ciddi bir toplumsal kutuplaşma oluşturmuştur. Beş kişinin yan yana gelerek dolaşması yasaklanmış, üniversiteler kapatılmıştır. Bu komisyonun kurulması alınan kararların uygulanması toplumun muhalif kesimlerinin şiddetli tepkilerine neden olmuştur. Bu komisyon kararları toplumdaki ayrışmayı derinleştirmiştir. Ülkede sıkıyönetim ilanına ve öğrenci ayaklanmalarına sebep olmuş, olayların kontrolden çıkması üzerine ordu yönetime el koymuştur.[1016]

Tahkikat komisyonu kararları mecliste alındıktan sonra üniversite gençliği tarafından protestolara neden olmuş ve pek çok üniversitede eş zamanlı gösteriler düzenlenmiştir. İlk gösteri 19 Nisan'da Kızılay'da gerçekleşmiş, daha sonra 27 Nisan 1960'ta İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne sıçramıştır. Marmara Öğrenci Lokali'nde toplanan öğrencilere polis müdahale etmiş, ertesi gün hükümetin tutumunu protesto etmek için çok sayıda öğrenci ve çeşitli dernekler Hukuk Fakültesi önünde toplanmışlardır. Nuri Yazıcı başkanlığında gösterilere başlayan öğrenciler, "Hürriyet, Adalet, Kanun" sloganlarıyla eylemlere başlamışlardır. İstanbul Üniversitesi kısa sürede, kolluk güçleri

[1014] "Yasak Devri", **Akis Dergisi**,18 Nisan 1960,s.3.
[1015]T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, Cilt:13, İçtima:3, İnikat:58, (18.4.1960), s.196.
[1016]Esen, S. (2010), "18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu", **Mülkiye Dergisi,** 34 (267) , 189

tarafından ablukaya alınmış, gösteri yapan öğrencilere müdahale edilmiş, dağılın uyarısına direnen öğrencilere ateş açılmıştır.[1017]

CHP, İstanbul gençlik örgütü eylemlere başlamış, gençlik kollarına üye üniversiteli gençler; yurtlara, yemekhanelere ve öğrencilerin toplu halde bulundukları yerlere giderek herkesi ertesi sabah için üniversitede gösteri yapmaya davet etmişlerdir. İktidarın giderek sertleşen tutumuna karşı öfke ve heyecan içerisinde olan üniversite gençliği 28 Nisan 1960'ta İstanbul Üniversitesi Kampüsünde toplanmış, Kahrolsun Diktatörler", "Hürriyet isteriz" sloganlarıyla gösterilere başlamışlardır. Kısa sürede üniversite binası polis tarafından çevrelenmiştir.[1018]

Eylemler devam ederken İstanbul Üniversitesine gelen Sıddık Sami Onar'ın Tahkikat Komisyonu ile ilgili "bu bir istibdat belgesidir", demesi İstanbul Üniversitesindeki öğrenci eylemleri daha şiddetlenmiştir. Kahrolsun Diktatörler", "Hürriyet isteriz sloganları tüm fakülte binasını sarmıştır. Polisin olaylara müdahalesiyle çatışmalar meydana gelmiş, polis göstericileri dağıtmak için zor kullanmıştır. Hukuk Fakültesi öğrencisi Ferit Gündoğdu polis aracının sürüklemesi sonucu yaralanmış, polis kurşunuyla Ziraat Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz yaşamını yitirmiştir. Turan Emeksiz öğrenci eylemlerinde polis kurşunuyla öldürülen ilk genç olmuş ve hürriyet şehidi olarak anılmıştır.[1019]

Polislerin üniversiteden çekilmesini talep eden rektör Sıddık Sami Onar ve dekan Sulhi Dönmezer polisler tarafından tartaklamış, çıkan arbedede Sıddık Sami Onar, başından yaralanmış ve gözlüğü kırılmıştır. Polisle yaşanan tartışmanın büyümesi üzerine Sıddık Sami Onar emniyet müdürlüğüne götürülmüştür. Emniyetten döndükten sonra başı sarılı olarak öğrencilere konuşma yapan Onar, olayların yeniden başlamasına sebebiyet vermiştir. Süleymaniye'den Beyazıt'a doğru öğrenciler gruplar halinde gösterilere başlamışlardır. Menderes'in istifasını isteyerek protesto gösterilerinde bulunan gençlere polisin müdahalesi yetersiz kalmış, bunun üzerine ordu da olaylara müdahil olmuştur.

[1017]Temizgüney, F. (2018). "1960 Darbesine Giden Süreçte Önemli Bir Kesit: İstanbul Öğrenci Olayları" **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 14 (27), 190.
[1018] Toker, a.g.e,341-343.
[1019]Yaman, a.g.e,1676.

Askerin göstericilere müdahalesi gösterilerinin hızını yavaşlatmış, İstanbul ve Ankara'da olağanüstü hal ilan edilmiştir.[1020]

İstanbul Üniversitesinde polis öğrencilere yoğun şiddet uygulamış, polisin şiddeti olayları içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Üniversitenin abluka altına alınması, öğrencilerin sürüklenerek götürülmesi şiddetin devam edeceği göstermiştir. Yakup Kadri, Sıddık Sami'ye geçmiş olsun ziyaretine gitmiş, olaylarının yatışmayacağından endişe duyan Sıddık Sami yana yakıla başından geçenleri anlatırken "hiçbir şey geçmiş değil. Ben, akıbeti vahim görüyorum ve kendimden ziyade talebenin haline acıyorum" demiştir.[1021]

Sıddık Sami Onar'ın polis şiddetine uğraması, Turan Emeksiz ile birlikte iki öğrencinin öldürülmesi, çok sayıda öğrenci ve polisin yaralanması, olaylarda çok sayıda göz altıların gerçekleşmesi, askerin olaylara müdahil olmasına sebebiyet vermiş, bu durum olayların akışının iyiden iyiye değiştirmiştir. İstanbul Üniversitesi eğitimine 15 gün ara vermek durumunda kalmıştır. İstanbul'da gece sokağa çıkmak yasaklanmış, bölgede sıkıyönetim ilan edilmiş ve gazetelerin konu ilgili herhangi bir beyanatta bulunmaması için yayın yasağı getirilmiştir. Her türlü baskıya rağmen öğrenci eylemleri durdurulamamış, öğrenciler protestolarına devam etmişlerdir. Sultanahmet Meydanı'nda toplanan göstericilerle güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmada Nedim Özpolat adlı öğrenci yaşamını yitirmiştir.[1022]

28 Nisan'da İstanbul Üniversitesi olayları, polis ile askeri karşı karşıya getirmiş ve gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Askerlerin öğrencilere daha ılıman yaklaşımına karşın polisin sert müdahalesi, polisi eleştirilerin odağı haline getirmiştir. İstanbul valisi ve emniyet müdürü olaylardan dolayı suçlanmıştır. Polislerle ilgili eleştiriler Meclis gündemine taşınmıştır. Sıkıyönetim ilanı ile ilgili tartışmalarda; muhalefet, öğrenci olaylarında polisin ve zabıtanın öğrenciler üzerinde orantısız güç kullanıldığını söylemiş ve DP'yi olaylardan sorumlu tutmuştur. Meclisteki tartışmalar zaten gergin olan siyasi atmosferi çıkmaza sokmuş, askeri, darbe planlarını eyleme dönüştürmeye sevk etmiştir.

[1020]Gün, Ö.(2006). 27 Mayıs Askeri Müdahalesine Doğru DP- CHP Mücadelesinin Zirvesi: 18 Nisan 1960-Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması ve Faaliyetleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,105.
[1021]Karaosmanoğlu, Y. K.(1984). **Politikada 45 Yıl**, İstanbul, İletişim Yayınları, 250-253.
[1022]Aydemir, S. S. (2016). "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreçte Üniversite'nin Etkisi", **International Journal Of Eurasian Education Ana Culture,** 1 (1), 15.

Alınan her türlü önleme rağmen üniversite gösterileri durdurulamamış, hükümetin uygulamalarına karşı meydana gelen protesto gösterileri Ankara'ya sıçramıştır.[1023]

29 Nisan'da Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde protesto gösterileri başlamış, öğrenciler ve güvenlik güçleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğrencilere güvenlik güçlerinin ateş açması üzerine olaylar kontrolden çıkmış, üniversiteye ordu birlikleri gönderilmiştir. Orduyu gören öğrenciler, "Türk Ordusu çok yaşa" diye slogan atmışlar ve askerlerin kısa süreli yaşadığı şaşkınlıktan sonra öğrenci-asker kucaklaşması yaşanmıştır. Öğrencilerin sloganları birden ordu ile beraberiz dönüşmüş, yaşananlar sebebiyle Ankara'da da sıkıyönetim ilan edilmiştir.[1024]

Üniversitelerin polis baskınına uğramasıyla göstericiler İsmet İnönü'nün etrafında kenetlenip, iktidarın tutumunu kınayan eylemler yapmışlardır. Talebelerin: 'Aç kalırız, susuz kalırız, fakat susmayız, yaşasın hürriyet, Menderes istifa istifa, İsmet Paşa çok yaşa diye hep bir ağızdan bağrışmaları üzerine polis göstericileri çember altına almıştır. Protesto gösterileri sırasında polis oldukça sert müdahalede bulunmuştur. 1 gazeteci ve 11 öğrenci olmak üzere 22 kişi gözaltına alınarak mahkemeye sevk edilmiştir. Ankara'da sıkıyönetim ilan edildiği halde olaylar bir türlü durulmamıştır. Polis kurşunuyla yaşamını yitiren Turan Emeksiz'in cenazesini almak isteyen İstanbul Üniversitesi öğrencileri kampusta bir araya gelmişlerdir.[1025]

Turan Emeksiz'in cenaze törenine İstanbul Üniversitesi öğretim üyeleri de katılmış, sayıları otuz bini aşan öğrencilere Teknik Üniversiteli öğrenciler de destek olmuş ve cenaze töreni kitle gösterisine dönüşmüştür. Olaylara kısa sürede müdahale eden sıkıyönetim komutanlığı öğrencileri zor kullanarak dağıtmıştır. Olayların halen kontrol altına alınamaması üzerine İstanbul'daki üniversiteler eğitime ara vermek zorunda kalmışlardır. Bu sürede üniversite yurtlarında kalan öğrenciler de memleketlerine gönderilmiş, olayların basında yer almaması için her türlü tedbir alınarak basına sansür getirilmiştir.[1026]

[1023]Dikici, A. (2014). "27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi ve Türk Polisi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 30 (89), 22.
[1024] Birand, a.g.e,169.
[1025]Kabacalı, a.g.e, 121.
[1026]Feyizoğlu, F. (1993). **Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi (1960-1968),** İstanbul, Belge Yayınları, 23-24.

Sıkıyönetime rağmen ülkenin her yerinde gösteriler devam etmiş, gösterilere üniversite hocaları ve avukatlar siyah cübbeleriyle, doktorlar beyaz gömlekleriyle katılmış ve cübbelerini taksim meydanına bırakmışlardır. 29 Nisan 1960'ta İstanbul Üniversitesi Senatosu öğrenci olaylarını değerlendirmek üzere toplanmış, polisin öğrencilere uyguladığı orantısız güç eleştirilmiş ve polisler hakkında adli işlem yapılması talep edilmiştir. Bunun üzerine Menderes "Kara Cübbeliler", Üniversiteye gireceğiz temeline gireceğiz" sözünü sarf etmiştir. Menderes'in maksadını aşan beyanı tepkilere neden olmuştur. İfade sansüre uğramasına rağmen doğurduğu sonuçlar itibariyle geç kalınmış ve ihtilal o gece Ankara'da başlamıştır.[1027]

Basına yasak getirilmesi, sıkıyönetimin ilan edilmesi ve yönetimin baskıcı uygulamaları karşısında eylemler hak ve özgürlük mücadelesine dönüşmüştür. Altan Öymen, Cemal Süreyya, Coşkun Irvalı, Öztin Akgüç, Cafer Canlı, Turgut Erdem ve İsmail Hakkı Aydınoğlu; Turan Emeksiz ve Nedim Özpulat'ın öldürülmesini protesto etmek için 3 Mayıs'ta Mülkiyelilerde bir araya gelmiş ve Kızılay'da bir eylem yapılmasını planlamışlardır. Eylemi gizlilik içinde yürütmek için bir parola oluşturmuşlar, 555 K[1028] adlı büyük bir gösteri mitingi düzenlenmiştir. Yüzlerce kişinin katıldığı gösteri kitlesel bir eyleme dönüşmüş, gösterilerde Menderes, istifa, istifa çağrıları yükselmiştir.[1029]

TBMM'den dönerken yoldaki protestocuları gören Menderes, Bayar ve Koraltan kalabalığa karışarak protestocu gençlerden birisine "Ne istiyorsunuz" diye sormuş, Menderes'in yakasına yapışan genç*: "Hürriyet istiyoruz,"* demiştir. Bunun üzerine; *Menderes, "Başbakan'ın yakasına yapışıyorsun, bundan ala hürriyet mi olur*, cevabını vermiştir. Olayları içinden çıkılmaz hale getiren şey ise Bayar'ın İçişleri Bakanı Namık Gedik'e verdiği direktifle eylemcilere ateş açılması olmuş, bu emir ortalığı büsbütün karıştırmıştır. Eylemciler*:"olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu? Kahrolası diktatörler bu vatan size kalır mı?* Sloganlarıyla büyük bir kortej oluşturmuşlardır.[1030]

Ortalığın iyice gerildiği günlerde Adnan Menderes yakın çevresi tarafından istifa etmesi konusunda uyarılar almıştır. Kayseri hadisesiyle başlayan ve öğrenci eylemleriyle şiddetlenen olaylar üzerine ordu politikaya karışmış, ordu mensupları devletin gidişatından

[1027]Göney, S. (2012). "Anılarda Ellili Yıllar ve Üniversite" **Sosyoloji Dergisi,** Sayı**:** 3, 5.
[1028]Beşinci ayın, beşinci günü, saat 5'te Kızılay'da buluşalım.
[1029]Akgün, S. K. (2009). **27 Mayıs: Bir İhtilal, Bir Devrim, Bir Anayasa,** Ankara, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, 89.
[1030]Tunçkanat, H. (1999). **27 Mayıs 1960 Devrim (Diktadan Demokrasiye)**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 228.

endişelendiği için her an müdahale edebileceği gündeme gelmiştir.[1031] İşlerin iyice çığırından çıktığı bir dönemde, Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, 3 Mayıs 1960'ta Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e bir mektup göndermiştir. Cemal Gürsel; ülkede başlayan öğrenci olaylarının cebir ve şiddetle çözülemeyeceğini bunun için sükûnetli ve mantıklı tedbirler alınması gerektiğini belirtmiştir.[1032]

Gösterilerde öğrencilere uygulanan muameleler ailelerinin ruhlarında derin yaralar açmış, ailelerin devlete olan güvenleri sarsılmıştır. Bu sebeple Bayar; şimdiye kadar çıkartılmış bulunan bütün antidemokratik kanunların ve uygulamaların yürürlükten kaldırılmasını, güvenliğin teminatı olan güvenlik güçlerinde değişiklik yapılmasını, tahkikat uygulamasına derhal son verilmesini ve sıkıyönetim komutanlıklarının yer değiştirilmesini istemiştir. Düşünce ve ifade hürriyetinin önemine ve gerekliliğine değinerek tutuklu gazetecilerin ve öğrencilerin bir an önce serbest bırakılmalarını, üniversitelerin özerk olmasını da talep etmiştir.[1033]

3.4.5.27 Mayıs 1960 Darbesi

DP, kulaktan kulağa yayılan darbe korkusu nedeniyle ordudan pek çok subayı emekliye sevk etmiş, bunun üzerine pek çok subay dilekçe vererek itirazda bulunmuştur. Subaylar dilekçelerinde hangi gerekçe ile emekliye ayrıldıklarını öğrenmek istemişlerdir. Sicillerinin muntazam olduğu halde kendi rütbelerinden daha düşük, yaşlı ve hasta olan subaylar dururken, niçin kendilerinin emekliye ayrıldığını sormuş ve vazifelerine iade talebinde bulunmuşlardır.[1034] Subaylara uygulanan keyfi muameleler, bazı subaylar hakkında tutuklama kararları ve bu tutuklamalar esnasında yapılan işkenceler Harbiyeli öğrencileri etkilemiştir. Harbiyeliler 21 Mayıs 1960 Cumartesi günü saat 15.00'te Orduevi'nden Bakanlıklara ve Kızılay'a doğru sessiz yürüyüş yapmışlardır.[1035]

Harb okulu öğrencileri yürüyüşlerinde; tevkif edilen subay ve öğrencilerin derhal serbest bırakılmalarını, örfi idarenin son bulmasını, hükümetin istifa etmesini ve seçimlere gidilmesini talep etmişlerdir.[1036] Harbiye yürüyüşünün ertesi günü DP'nin muhalifleri Sıtkı

[1031]Evliyagil, a.g.e.371-373.
[1032]Köprülü, G. (2018) "Cemal Gürsel Dönemi Türk Dış Politikasının Dinamikleri", **Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşümü Dergisi**, 3(3), 38.
[1033]Eroğul, a.g.e,158.
[1034]Yetkin, Ç. (2011). **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980**, Ankara, Kilit Yayınları, 95.
[1035]Tunçkanat, a.g.e.231.
[1036]Aydemir, a.g.e.404.

Yırcalı, Mustafa Zeren, Kamil Gündeş ve Rıfkı Salim Burçak, DP yönetim kurulunun toplanması için dilekçe vermişlerdir. Dilekçelerinde; tahkikat Komisyonu'nun kaldırılmasını, erken seçime gidilmesini, ordudaki kaynamanın tartışılmasını istemişlerdir.[1037]

Tartışmalar neticesinde memleketin içinde bulunduğu huzursuzluğun sona ermesi için erken seçim kararı alınmış ve Meclis 20 gün tatil edilmiştir. Meclisin tatile girmesi üzerine Yunanistan'a gidecek olan Menderes son anda karar değiştirerek Eskişehir'e gitmiş, darbe öncesi Eskişehir'de son kez miting düzenlemiştir.[1038] Menderes askerlerin protesto gösterileri eşliğinde Eskişehir'de çok büyük bir kalabalığa seslenmiş ve mitinginde tahkikat kanunun uygulanması gerektiğini savunmuştur. Menderes; kanunun Anayasa'yı ihlal etmediğini, kanunlara aykırı bir nitelik taşımadığını ve komisyon üyelerinin mahkemenin görevlerini üstlenmek gibi bir vazifesi olmadığını anlatmıştır. İstanbul ve Ankara'da yaşanan olaylardan CHP'nin sorumlu olduğunu söylemiştir.[1039]

Menderes 26 Mayıs gecesi Eskişehir Ticaret Odası, şeker fabrikasında düzenlenen akşam yemeğine katılmış ve burada üniversite hocalarına yönelik ağır eleştirilerde bulunmuştur. Üniversite hocalarına yönelttiği Kara cübbeliler ifadesi bardağı taşıran son damla olmuş ve bu ifade yargılanmasında da kullanılmıştır.[1040] Öğrenci olaylarının akabinde hükümetin daha da otoriterleşen yönetimi, sıkıyönetimin ilanına rağmen olaylarının bir türlü dinmemesi tepkileri daha da artırmış ve ordu memnuniyetsizliğini açık bir şekilde ifade etmiştir. Buna rağmen hükümet gereğini yerine getirmemiştir.[1041]

26 Mayıs 1960 gecesi ihtilacılar Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı binasında toplanmışlar, önemli kişilerin ve yerlerin telefon hatları kesilmiş, Ankara'da bulunan 28. Tümen komutanlığındaki subaylar etkisiz hale getirilmiştir. 27 Mayıs sabaha karşı 3.15'te piyade kıtaları ve süvariler, 3.30 tanklarla harekete geçmiş, birlikler şehir hâkimiyetini sağladıktan sonra tutuklamalara başlamışlardır.[1042] Silahlı kuvvetler 27 Mayıs sabah saat 4.36'da İstanbul Radyosundan yönetime el koyduklarını tüm yurda duyurmuşlardır. Silahlı Kuvvetler İhtilalda herhangi bir can ve mal kaybına sebebiyet verilmeyeceğini, ikinci bir bildiriye kadar sokağa çıkma yasağı getirildiğini duyurmuş, vatandaşların askere karşı

[1037]Birand, a.g.e,183.
[1038]Aydemir, a.g.e.409.
[1039]Öymen, a.g.e, s.245.
[1040]Akgün, a.g.m.94-96.
[1041]Eroğul, a.g.e,160.
[1042]Aydın, S. & Taşkın T. (2015). **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi,** İstanbul, İletişim Yayınları, 61-62.

duyarlı olmaları konusunda uyarıda bulunmuşlar ve en kısa sürede demokratik rejime dönüleceğini vaat etmişlerdir.[1043]

İhtilal bildirisini radyodan okuyan Alparslan Türkeş bildiride; ülkenin içinde bulunduğu şartlardan ve parti çekişmelerinden kurtarılması için askeriyenin yönetime el koyduğunu ve en kısa zamanda seçimlerin yenilenerek demokrasiye dönüleceğini söylemiştir. Partilerin içine düştükleri uzlaşmaz durumdan ülkeyi kurtarmak, partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında, en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırmak, idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere giriştiğini anlatmıştır.[1044] İhtilalin hiçbir şahsa, zümreye karşı olmadığı ve kimsenin hakkının gasp edilmeyeceği, her vatandaşa anayasanın gerektirdiği şekilde muamele edileceği, şahsi duygularla hareket etmenin sadece millete zarar vereceği vurgulanmış ve kişi güvenliği konusunda teminat verilmiştir.[1045]

Cumhuriyet döneminde silahlı kuvvetler ilk kez yönetime el koymuş, 27 Mayıs askeri darbesi Tümgeneral Cemal Madanoğlu'nun komutanlığında 37 düşük rütbeli subay tarafından gerçekleştirilmiştir. Darbe emir komuta zinciriyle gerçekleştirilmemiştir. Darbeden sonra Cemal Gürsel'in başkanlığını yaptığı 38 üyeden oluşan Milli Birlik Komitesi (MBK) yönetimi ele geçirmiştir. Askeri darbeden sonra ülke MBK[1046] tarafından 15 Ekim 1961'e kadar yönetilmiştir.[1047] DP teşkilatlarında görev almış pek çok kişi tutuklanmış, parti kapatılmıştır. MBK, ordu ve akademi içersinde de çok sayıda subayı tasfiye etmiştir. 147 öğretim görevlisi ile çok sayıda hâkim ve yargıç görevinden ihraç edilmiştir. Üniversiteler eğitime ara vermek zorunda bırakılmıştır.[1048]

30 Mayıs 1960'ta Milli Birlik Komitesi Cemal Gürsel başkanlığında ve aynı zamanda Cemal Gürsel'in Milli Savunma Bakanlığını da üstendiği 18 üyeden oluşturulmuştur. İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıkları askerlere; diğer bakanlıklar partiyle ilişkileri olmayan sivillere verilmiştir. 30 Mayıs akşamı TBMM dağıtılmış, tüm partilerin siyasi faaliyetleri durdurulmuştur. MBK, DP iktidarı ve onun temsil ettiği zihniyet dünyasına karşı son derece katı ve tavizsiz bir tutumla mücadele etmiştir. Yeni bir darbenin

[1043]Çavdar, a.g.e, 79-80.
[1044]Aslaner, S. (2016). "27 Mayıs'tan 15 Temmuz'a Metinlerle Türkiye Darbe Tarihçesi", **Mecmua Dergisi,** Sayı: 91, 2.
[1045]Dikici, a.g.m. 28.
[1046]Milli Birlik Komitesi
[1047]Atılgan, G. (2015). "Sanayi Kapitalizmin Şafağında", **Osmanlıdan Günümüze Siyasal Hayat**, İstanbul, Yordam, 547.
[1048]Aybar, M. A. (2014). **Türkiye İşçi Partisi Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları,65.

oluşturabileceği tüm şartlar ortadan kaldırılmaya çalışılmış, bu yüzden de hükümet yanlısı yayın yapan gazeteler süresiz kapatılmış ve üniversiteler de bir süre eğitimlerine ara vermişlerdir.[1049]

Darbeden sonra tutuklanan Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar ve Demokrat Parti milletvekilleri Yassıada'ya gönderilmiş, hükümet üyelerinin yargılanmalarını sağlamak için "Yüksek Adalet Divanı" kurulmuştur. Kurulun üyeleri MBK tarafından belirlenmiştir. Olağanüstü bir mahkeme niteliğinde olan kurul kanunî hâkim güvencesine ve doğal yargıç ilkesine aykırı özellikler taşımıştır. Yüksek Adalet Divanı'nın almış olduğu kararlar kesin hükmünde olmakla birlikte hiçbir itiraz ya da temyiz imkânı tanınmamıştır. Yalnızca idam cezalarının infaz hakkı MBK'nın onayına tabii kılınmıştır. Bu kurul, çok sayıda ağır hapis, ömür boyu hapis ve ölüm cezası vermiştir. İdam cezası Türk Ceza Kanununun 146. Maddesi göz önünde bulundurularak "vatana ihanet" suçu ile gerçekleştirilmiştir.[1050]

14 Ekim 1960'ta başlayan ve on bir ay süren Yassıada yargılamalarında DP hükümeti kuruluşundan başlayarak 10 yıllık iktidarı süresinde yapmış olduğu tüm eylemlerden yargılanmıştır. Celal Bayar, Adnan Menderes, son bakanlar kurulu üyeleri, tahkikat komisyonu üyeleri ile birlikte olmak üzere 395 milletvekili, eski Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun ve 592 sanık, anayasayı ihlal ve öteki suçlardan yargılanmışlardır. Yassıada Mahkemesi'nin kararları MBK tarafından onaylanmış ve 15 kişinin idamına karar verilmiştir. Bayar, yaş sınırını aştığı için idam edilmemiş, Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın idamı onaylanmıştır. 15 Eylül günü, Zorlu ile Polatkan idam edilmiştir. Menderes, 17 Eylül 1961 Pazar günü İmralı'da gündüz gözüyle asılarak idam edilmiştir.[1051]

27 Mayıs'ı meşru bir zemine oturtabilme amacıyla yeni anayasa hazırlanması gündeme gelmiş ve kurucu bir meclis oluşturulmuştur. Kurucu Meclis, MBK ve Temsilciler Meclisi'nden oluşturulmuştur. Meclis 6 Ocak 1961'de toplanmış, 20 kişilik bir Anayasa Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinden seçilmiştir. Komisyon başkanlığına Sıddık Sami Onar getirilmiştir. Diğer üyeler Naci Şensoy, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Hüseyin Naci Kubalı, Ragıp Sarıca ve Tarık Zafer Tunaya'dır. Oluşturulan bilim kurulu "ilim ve hukuk heyeti" adını almış, kurul aynı gün DP idaresine karşı

[1049]Turan, Ş. (1999). **Türk Devrim Tarihi ve Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960 - 12 Eylül 1980)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 41.
[1050]Tanör, B. (2012). **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları,306.
[1051]Arcayürek, C. (1985). **Yeni Demokrasi Arayışları 1960-1965**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 17.

gerçekleştirilen askerî hareketin meşru olduğunu ve bunun "asla bir hükümet darbesi olarak nitelenmeyeceğine belirten bir bildiri yayınlamıştır.[1052]

Bilim heyetinin yapmış olduğu ilk çalışma 27 Mayıs'ın hukuksal dayanağını sağlamak için hazırlanan rapor olmuştur. Raporda; iktidarın yasallığını kaybetmesi üzerine bir hükümet kurulması gerektiği, bu yasallığı kaybetmesindeki sorumluların tutuklanması ve onların yargılanması, bunun için bir yüksek mahkemenin kurulması ve bir anayasanın hazırlanması gerektiği belirtilmiştir.[1053] 1960 darbesi sonrası İstanbul'dan anayasa hazırlaması için Ankara'ya getirilen öğretim üyeleri yeni anayasanın nasıl olması gerektiği üzerinde çalışmaya başlamış ve hazırlamış oldukları anayasa metnini MKB'ya sunmuşlardır. Hazırlanan tasarı ile siyasal partilerin gücü kısıtlanmış, özerk kurum ve kuruluşların oluşturulması sağlanmış, yürütmenin gücü azaltılmıştır. Devlet erkinin çeşitli kurumlar arasında paylaştırılması MBK ve hocalar arasında gerginliğe neden olmuştur. [1054]

61 Anayasası Fransız, İtalyan ve Federal Alman Anayasalarından yararlanılarak hazırlanılmıştır. 9 Mart 1961'de hazırlanan anayasa metni MBK'ya sunulmuştur. Hem temsilciler Meclisi hem MBK'dan oluşturulan Karma Kurul, 17 madde üzerinde yeninden çalışarak mutabakat sağlamış, yeni bir anayasa metni düzenlemiştir. 27 Mayıs 1961'de Kurucu Meclis'in toplantısında alınan kararla anayasa 260 kabul ve 2 çekimser oyla kabul edilmiş ve 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunulmuştur. % 61.5'i evet olan Anayasa, 20 Temmuz 1961 tarih ve 10859 sayılı kanunla Resmi Gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.[1055]

Anayasanın yürürlüğe girmesinden TBMM'nin açılışına kadar hükümet görevi üstlenen MBK, 28 Ekim 1960'da 147 öğretim üyesini masonluk, komünistlik bilimsel yetersizlik ve DP'ye yakınlık gerekçeyle görevinden ihraç etmiştir. Öğretim üyeleri savunma hakkı verilmeden ihraç edilmiş, görevlerini yapmaktan da men edilmişlerdir. Tasfiye hem üniversite hocalarından hem de öğrencilerden büyük tepki görmüş, kararı protesto etmek için Fikret Narter (İTÜ), Sıddık Sami Onar (İstanbul Üniversitesi), Suut

[1052]Duman, Ö.(2018). "Anayasaya Hayır Demek: 1961 Anayasa Referandumu ve Samsun", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi,** 13 (25), 227.
[1053]Akgün, S. K.(2009). "Ellinci Yılına Yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 43,422.
[1054]Alkan, M. Ö. (2017) "1960 Darbesi ve Üniversiteden Tasfiyeler 147'ler Olayı", **Toplumsal Tarih Dergisi,** Sayı:286,60.
[1055]Dunbay, D.(2016). "1961 Anayasası Perspektifinden Parlamenter Bağışıklıklar," **Türkiye Barolar Birliği Dergisi,** Sayı:124, 159

Kemal Yetkin (Ankara Üniversitesi) ve Turhan Feyzioğlu (ODTÜ) gibi rektör ve birçok öğretim üyesi görevinden istifa etmiştir.[1056]

Üniversitelerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olması tasfiyeleri kolaylaştırmıştır. Akademisyenler 4936 sayılı yasanın 46. maddesine (d) dayanarak üniversiteden uzaklaştırılmışlardır. Bilime indirilen bu darbe akademisyenleri oldukça üzmüştür. Akademisyenler ihraç edilen meslektaşları için, dayanışma meclisleri oluşturmuşlar ve ilgili makamlara dilekçeler göndermişlerdir. Üniversite yönetimi devre dışı bırakılarak üniversite hocalarının işine son verilmesi, kamuoyunun da tepkisine neden olmuştur.[1057] Gelen tepkiler nedeniyle açıklama yapma gereği duyan MBK; öğretim görevlilerinin işlerine son verilmesinde; "vatan haini, komünist ve Kürtçü" olmalarını gerekçe göstermiştir. 147'ler sadece görevlerinden çıkarılmakla kalmamış aynı zamanda mesleklerinden de yoksun bırakılmıştır. Bu haksız uygulamanın giderilmesi 1961'de koalisyon hükümeti dönemine kadar sürmüş ve 12 Nisan 1962'de CHP'nin hazırladığı kanunla 147'lere dönüş yolu açılmıştır.[1058]

Cuntacılar arasındaki bölünmeler darbe sabahından itibaren başlamış ve cuntacılar arasında siyasi bir amaç birliği olmadığından anlaşmazlık giderek derinleşmiştir. Cuntacıların bir kısmı demokratik sistemin yeniden tesis edilmesini, seçimlere gidilmesini iktidarı seçimle gelecek olan sivil yönetime bırakmayı talep ederken diğer bir kısmı da iktidarı sivillere bırakmak istememiştir. 14'ler[1059] adıyla anılan bu subaylar, askeri vesayetin en kısa sürede sona erdirilmesi, seçimlerin bir önce yapılması, iktidarın sivillere devredilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Bunun üzerine 13 Kasım 1960'ta MBK'dan ihraç edilerek görevlerine son verilmiştir.[1060] Darbecilerin bazıları da yurtdışına sürgün edilmiştir. Askeriye arasındaki anlaşmazlık, yönetime her fırsatta müdahale demokrasiyi geriletmiştir. 60 darbesinden sonra, 21 Ekim Protokolü, 22 Şubat 1962'de ve 21 Mayıs 1963'te yine bir darbe girişimi meydana gelmiştir.[1061]

[1056]Aydın & Taşkın, a.g.e. 65.
[1057]Akgün, S. K. (2009). "Ellinci Yılına Yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:43,431
[1058]Güney, S. (2011). "Üniversite Tarihinde Ellili Yıllar ve 27 Mayıs ihtilalının Etkileri", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, 3 (23), 300.
[1059]Fazıl Akkoyunlu, Rıfat Baykal, Ahmet Er, Orhan Erkanlı, Numan Esin, Orhan Kabibay, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Münir Köseoğlu, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer, Şefik Soyuyüce, Dündar Taşer, Alparslan Türkeş.
[1060]Kırçak, Ç. (1993) .**Türkiye'de Gericilik 1950-1990**, Ankara, İmge Kitapevi, 98
[1061]Demir, Y. (2006). "Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri,"**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** V (12), 161.

3.5.1961 -1965 Arasında Meydana Gelen Olaylar

27 Mayıs Darbesi'nin ardından ilk genel seçimler gerçekleştirilmiştir. Seçimlere İsmet İnönü başkanlığında CHP, Ragıp Gümüşpala başkanlığında AP[1062], Ekrem Alican başkanlığında YTP[1063] ve Osman Bölükbaşı başkanlığında CKMP[1064] katılmıştır. Bu seçimlerde liste usulü çoğunluk sisteminden vazgeçilmiş, onun yerine nispi temsil sistemi uygulanmıştır. Yapılan seçim sonuçlarından sonra CHP 173, AP 158, CKMP 54, YTP 65 milletvekili çıkartmıştır. Seçim sonuçları ne CHP'yi ne de askeri kanadı memnun etmiştir.[1065] TBMM'de sandalye dağılımı sonucunda hiç bir parti tek başına iktidar olamamıştır. CHP ile AP arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu, Türkiye'de kurulan ilk koalisyon hükümeti olmuştur. Senatoda da AP 71, CHP 36, YTP 27, CKMP 16 senatöre sahip olmuştur. Buna göre AP Cumhuriyet senatosunda birinci parti olmuştur.[1066]

1961 Anayasasına göre cumhurbaşkanının her iki meclisin ortak oyuyla seçilmesi askeri kanatta AP ile YTP'nin ortak hareket ederek Ali Fuat Başgil'i cumhurbaşkanı seçtireceği kaygısını meydana getirmiştir. Milliyetçi muhafazakâr kimliğe sahip olan Başgil'in DP'yi övücü ve İslami çizgideki yayınları, Cumhurbaşkanlığı adaylığında isminin geçmesi silahlı kuvvetlerde tepkilere neden olmuştur. 147'lerin üniversitedeki görevlerine iadesinin ve Bayar'ın affının gündeme gelmesi, zaten seçim sonuçlarından hoşnut olmayan orduyu harekete geçirmiştir. Seçim sonuçlarının milli iradeyi yansıtmadığı gerekçesiyle yeni bir darbe gündeme gelmiştir. 21 Ekim'de MBK acil olarak toplanmış, 21 Ekim protokolü gerginliği yaşanmıştır.[1067]

TBMM'nin açılmasına üç gün kala, 21 Ekim 1961'de, İstanbul'da Harp Akademileri Komutanlığında bir toplantı yapılmıştır. Toplantı sonucunda bir dizi kararlar alınmış ve bunlar bir protokole dönüştürülerek "10 General ve 28 Albay" tarafından imzalanmıştır. Seçimlerin feshedilmesi ve iktidara el konulması kararı alınmıştır. Toplantıda seçim sonuçları değerlendirildikten sonra oy birliği ile "21 Ekim Protokolü"

[1062]Adalet Partisi
[1063]Yeni Türkiye Partisi
[1064]Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
[1065]Tuna, I. (2020) "27 Mayıs'ın Gölgesinde Demokrasiye Dönüş:15 Ekim 1961 Genel Seçimleri,"**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XX (40), 242
[1066]Turan, Ş. (2002). **Türk Devrim Tarihi ve Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960 - 12 Eylül 1980)**, Ankara, Bilgi Yayınları, 83.
[1067]Demir, Y. (2006) "Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri," **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** V (12), 158

imzalanmıştır.[1068] Buna göre; Türk Silâhlı Kuvvetleri 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimlerden sonra, gelecek yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel duruma[1069] fiilen müdahale edecektir. İktidar, milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi edilecektir. Bütün siyasî partiler faaliyetten menedilecek, seçim neticeleri ile MBK feshedilecektir. Bu kararın tatbiki 25 Ekim 1961'den sonraki bir güne tehir edilmeyecektir.[1070]

21 Ekim protokolcüleri hükümete müdahalede bulunacaklarını, egemenliği milletin gerçek temsilcilerine emanet etmek istediklerini, bu sebeple bütün siyasi partileri kapatma, seçim sonuçlarını iptal etme ve MBK'yı ilga etme amacında olduklarını belirtmişlerdir. Bu amaçla bütün siyasi parti liderlerini Çankaya Köşkü'ne çağırarak uzlaşma teklifinde bulunmuşlardır.[1071] Buna göre, Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı seçilecek, Eminsular[1072] orduya geri dönemeyecek, 147'ler üniversiteye dönemeyecek, DP'lilere af çıkarılmayacak, Hükümet İsmet İnönü Başbakanlığında kurulacaktır. 24 Ekim toplantısı sonunda yazılı metin siyasiler ve Cemal Gürsel ile imza edilmiştir.[1073]

26 Ekim'de yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde AP'nin aday olarak gösterdiği Ali Fuat Başgil asker ve hükümet arasında gerginliklere neden olduğundan adaylıktan çekilmiş, yerine askeri kanatın desteklediği Cemal Gürsel tek aday olarak seçimlere katılmış ve ilk oylamada Cumhurbaşkanı seçilmiştir.[1074] Cemal Gürsel hükümeti kurma görevini ilk olarak Osman Bölükbaşı'na vermiş, Bölükbaşı'nın ortak hükümete sıcak bakmaması üzerine Alican ve Gümüşpala ile görüşmüştür. İkili, ortak hükümete sıcak bakmış; fakat Alican'ın başbakanlık görevinin belli sürelerde her parti liderinin üstlenmesi talebi görüşmelerin kesilmesine neden olmuştur.[1075] Gürsel, daha sonra hükümeti kurma görevini İsmet İnönü'ye vermiş, YTP ve CKMP'nin dışarıdan desteğiyle Cumhuriyet tarihinin ilk koalisyon hükümeti kurulmuştur. Koalisyon boyunca 3 farklı

[1068]Özçelik, M. H .& Güneş, M. (2018) "Bir 27 Mayıs Tahlili: Silahlı Kuvvetler Birliği", **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 20, 290.
[1069]Meclis toplanmadan önce kararlarını uygulatmak istemişlerdir. Çünkü Meclis açıldıktan sonra harekete geçerlerse "anayasayı ihlal suçu" işleyeceklerdir. Bu sebeple Meclis göreve başlamadan yönetime el koyarak anayasayı ihlal suçu işlemeyeceklerini düşünmüşlerdir.
[1070]Demir, a.g.m,158
[1071]Ahmat, F. (1996). **Demokrasi Sürecinde Türkiye, (1945-1980)**, İstanbul, Hil Yayınları, 226
[1072]27 Mayıs sonrası 7200 askerin emekliye sevk edilmesi
[1073]Turan, a.g. e 86.
[1074]Aydın, & Taşkın, a.g.e, 102.
[1075]Turan**,** a.g.e. 87.

İnönü hükümeti kurulmuş; fakat dört yıllık nihai süre tamamlamadan istifayla son bulmuştur.[1076]

20 Kasım 1961'de kurulan koalisyonla ilk sivil hükümet kurulmuştur. CHP ve AP koalisyonu istikrarı sağlamak, siyasi çekişmeleri sona erdirmek ve hızlı bir kalkınma meydana getirmek için çalışmıştır. Fakat siyasi ayrışma, ekonomik darboğaz ve genel af konusundaki çatışmalardan dolayı ilk koalisyon hükümeti 6 ay çalışabilmiştir.[1077] AP ve YTP'lilerin siyasi af talebi askeri kanatta tedirginlik yaratmış, DP Milletvekili Nuri Beşer'in ordu hakkındaki tahrik edici konuşmaları var olan gerginliği gün yüzüne çıkartmıştır. Nuri Beşer'in, devletin Askerî Kuvvetlerini tahkir ve tezyif eylemesinden dolayı hukuki süreç başlatılmış ve Tedbirler Kanunu[1078] yürürlüğe konulmuştur.[1079]

1961 seçimlerinin ardından ülkede meydana gelen olaylar ordu içinde hoşnutsuzlar meydana getirmiştir. MBK içinde seçimlerin milli iradeyi temsil etmediği ve bu sebeple yeni bir darbenin gerekli olduğu ifade edilmeye başlanmıştır. MBK'nın İstanbul kanadındaki 10 general, 18 Albay, Harp Okulu Komutanı, Kurmay Albay Talat Aydemir liderliğinde yeni bir darbe yapılmasına karar vermiş ve bu karar doğrultusunda 21 Ekim Protokolünü imzalanmıştır.[1080] 22 Şubat 1962'de darbe girişiminde bulunulmuş, darbe sonrası aralarında Talat Aydemir'in de bulunduğu genç subaylar emekliye sevk edilmiş, emeklilik hakkı kazanmamış olanlar ise ordudan ihraç edilmiştir. Darbe girişiminden bir ay sonra Talat Aydemir muhaliflerle bir araya gelmiş, 20 Mayıs 1963'te yeni bir darbe girişiminde bulunmuştur.[1081] Darbe Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından desteklenmediği için Harp Okulu öğrencileri Genel Kurmaydan gelen emir üzerine yerlerini terk etmiş, Talat Aydemir zor durumda kalmıştır. Darbenin sona erdirilmesinden sonra Ankara, İstanbul,

[1076]Zürcher, E. J. (2009). **Modern Türkiye'nin Doğuşu,** İstanbul, İletişim Yayınları,358
[1077]Kırçak, Ç. (1994). **Türkiye'de Gericilik 1960-1990**,Ankara, İmge,124
[1078]Demokrat Parti iktidarına yapılan 27 Mayıs 1960 Devrimi ile ilgili söz, yazı, haber, resim, karikatür ile darbe hakkında ifadede bulunanlarla ilgili cezai işlem uygulanır. (md 1) 27 Mayıs 1960 darbesini eleştiren, Yüksek Adalet Divanın almış olduğu kararları eleştirenler, tutukluları övenler, hakkında cezai işlem uygulanır. (md 2) 27 Mayıs 1960 Darbesi hakkında aşağılayıcı beyanat verenler veya basın yoluyla yayanlar veya alenen nakledenler hakkında cezai yaptırım uygulanır.(md 3). Demokrat Parti iktidarını övenler veya müdafaa edenler hakkında cezai işlem uygulanır. (md 4) AP'nin Demokrat Parti'nin mirası olduğunu iddia edenler hakkında bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılırlar.(md 5)
[1079]Demir, Y. (2006). "Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri",**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** V (12), 160.
[1080]Öztuna, Y.& Gökdemir, A. (1987). **Türkiye'de Askeri Müdahaleler**, İstanbul, Tercüman Yayınevi,139.
[1081]Safi, İ. (2019). "Osmanlı Devleti'nden Günümüze Parlamentarizm ve Parlamenter Rejime Müdahaleler - Muhtıra, Darbe ve Darbe Girişimleri Üzerine Bir Analiz", **Ege Akademik Bakış Dergisi,** 19 (1), 150.

İzmir'de sıkıyönetim ilan edilmiştir. Darbecilerin yargılanması için sıkıyönetim komutanlığı tarafından üç ayrı mahkeme kurulmuştur.[1082]

Kurulan birinci mahkemede Talat Aydemir ve darbeci subaylar, İkinci mahkemede askeri öğrenciler, 3 Numaralı Sıkı Yönetim Mahkemesi'nde ise darbe girişimi lehine teşebbüste bulunanlar yargılanmıştır. Yargılama sonucunda 7 idam, 29 müebbet hapis ve 45 beraat kararı onaylanmıştır. İkinci darbe girişiminden sonra Talat Aydemir ve Fethi Gürcan idam edilmiştir,. İlk darbe girişiminde cezai yaptırıma tabi tutulmayıp emekliye sevk olunan subaylar ikinci darbe girişiminde hapis cezasıyla cezalandırılmıştır. Pek çok öğrencinin de ilişiği kesilmiştir.[1083]

Aydemir olayının ardından af tartışmaları, 147'lerin görevlerine iadesi, yönetim anlayışındaki farklılıklar, MBK'nın baskısı koalisyon hükümetinin çözülmesine neden olmuştur. Hükümet İnönü'nün 30 Mayıs 1962'de istifasıyla dağılmıştır. CHP ve AP Koalisyon Hükümeti kısa soluklu olsa da görevlerinden ihraç edilen 147 öğretim üyesinin görevlerine dönmeleri sağlanmıştır. 22 Nisan 1962'de Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Yüksek Hâkimler Kurulu Kanun'u yürürlüğe girmiştir.[1084] II. koalisyon hükümeti 25 Haziran 1962'de CHP, YTP, CKP ve Bağımsızlar tarafından kurulmuştur. Bu hükümet; beş yıllık kalkınma planı hazırlanmış, sendikalar yasası, toplu sözleşme ve grev yasasını çıkarmış ve komünizmle mücadele komisyonunu kurmuştur.[1085] Bayar'ın cezaevinden çıkması hükümet içerisinde gerginliğe neden olmuş, 2 Aralık 1963'te İnönü istifasını vermiştir. İnönü'nün istifasıyla II. koalisyon hükümeti de sona ermiştir.[1086]

25 Aralık 1963'te CHP ve Bağımsızlarla birlikte kurulan azınlık hükümeti kurulmuştur. Bu dönemde 61 Anayasasında yer alan ve özerk bir kuruluş olan Türkiye Radyo Televizyon kurumunun kuruluş ve işleyişini düzenleyen yasa çıkartılmıştır. Ortak Pazar'a girmek için Ankara anlaşması imzalanmıştır. Kıbrıs sorunu yeniden gündeme gelmiş, İnönü'ye suikast düzenlenmiş, bütçe tartışmaları nedeniyle III. Koalisyon hükümeti

[1082]Aybar, M. A. (2014). **Türkiye İşçi Partisi Tarihi,** İstanbul, İletişim Yayınları, 171.
[1083]Börklüoğlu, L. (2017). "27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi ve Silahlı Kuvvetler Birliği," **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(2), 25.
[1084]Çavuşoğlu, H. (2019). "Türkiye'nin İlk Koalisyon Tecrübesi: Türk Siyasal Hayatında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)-Adalet Partisi (AP) Koalisyonu (1961-1962)," **2nd International Congress On New Horizons In Education And Social Sciences (ICES-2019) Proceedings,** 18 (19), 136.
[1085]Turan, a.g.e,99.
[1086]Kayalı, a.g.e, 110.

sona ermiştir. Seçimlere kadar ülke Suat Hayri Ürgüplü başkanlığındaki geçici hükümetle yönetilmiştir.[1087]

3.5.1.Sosyo-Politik Gelişmeler

61 Anayasası; dernek, sendika ve örgütlerin kurulmasına, özgürlüklerin genişletilmesine ve sosyalist partiler kurulmasına izin vermiş, böylece TİP'in[1088] ve DİSK'in[1089] kurulması sağlanmıştır. 1960'lı yıllarda birçok Marksist klasik eser ilk kez Türkçeye çevrilmiştir. Yön-Devrim hareketi 1960 ve 1971 yılları arasında TİP ve MDD[1090] ile birlikte Türkiye sol hareketinin öncüsü olmuştur. Yön Devrimi ortaya çıkaran DP'nin anti-demokrat eğilimi olmuştur. Muhalif kitle, asker, sivil, aydın, öğrenci, Forum, Kim, Akis gibi dergilerin etrafında toplanmışlardır. 1967 ve 68 senesinden sonra ise devrimci gençlik sokaklarda, üniversite işgallerinde, köylü eylemlerinde kendisini daha fazla göstermeye başlamıştır. 1960'lardan itibaren yükselen işçi eylemleri, 1970 yılında 15-16 Haziran'daki "büyük direniş" ile doruk noktasına ulaşmıştır.[1091]

3.5.1.1.Sendikal Faaliyetler

DP'nin 1946'da siyasi yaşama başlamasıyla birlikte iktidar ve muhalefet arasında hürriyeti kısıtlayıcı kanunların tadili konusunda tartışmalar başlamıştır. Bunun üzerine hükümet 5 Haziran 1946'da 4919 sayılı kanunla cemiyetler kanununun önemli sekiz maddesini değiştirmiştir. 5 Haziran 1946 tarihinde yapılan bu değişiklikle, Cemiyetler Kanununda yer alan sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağı kaldırılmış, böylece sendikaların kurulmasına yönelik engel de ortadan kaldırılmıştır.[1092] Bu yasa ile Türk-İş, 31 Temmuz 1952 tarihinde kurulmuştur. Türk-İş'in ilk genel kurulu 6-7 Eylül 1952'de İzmir'de yapılmış ve genel başkanlığa İsmail İnan, genel sekreterliğe Muammer Özerkan seçilmiştir. Türk-iş sendikalara ve sendikalı işçilere yapılan baskıları engellemek için gayret sarf etmiş ve sendikaların birleştirilmesi için girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca grev hakkının tanınması ve düzenlenmesi sağlayan bir kanunun çıkarılması için de çaba sarf etmiştir.[1093]

[1087]Zurcher, a.g.e, 362.
[1088]Türkiye İşçi Partisi
[1089]Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
[1090]Milli Demokratik Devrim
[1091] Şener, M .(2010). **Üç Tarz-ı Siyaset, YÖN, MDD ve TİP**, İstanbul, Yordam Kitap, 77.
[1092]Koç, Y. (1998). **Sendikacılık Tarihi,** Ankara, Türk-İş Eğitim Yay. No.1,8.
[1093]Yurtsever, H. (2016). **Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980**,İstanbul, Yordam, 45.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra yapılan anayasa, pek çok alanda demokratik hak ve özgürlükler tanımıştır. Bu haklar arasında en önemlisi 1963 yılında 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'dur. Bu kanun ile Türkiye'de ilk kez sendikalara grev hakkı verilmiş, işçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahip olmuşlardır. Kanunun tanıdığı hakla işçiler işten çıkarılmalara karşı sendika ve grev hakları için mücadele vermeye başlamışlardır.'[1094]

1961 ve 1963 dönemlerindeki mitinglerde grevsiz sendika olmaz ve siz vermezseniz biz hakkımızı alacağız, dövizleriyle eylemler yapılmıştır. 25 Kasım 1961'de beş bin Sümerbank işçisi yalınayak yürümüştür. 3 Mayıs 1962'de 5 bine yakın işsiz Ulus meydanından TBMM'ye yürümüş ve polisle çatışmıştır. 12-13 Ağustos 1962'de Yapı-İş Sendikasının Zonguldak Ereğlisi'nde düzenlediği miting ve işten atmalara karşı yapılan protestolarla dönemin önemli mitingleri gerçekleştirilmiştir.[1095] 31 Aralık 1963'te İstanbul işçi sendikaları birliği ve Türk-İş'in birlikte düzenlediği 150 bin kişinin katılımıyla gerçekleştirilen İstanbul Saraçhane mitingi cumhuriyet tarihin en büyük mitingi olmuştur. 1963 Ocak sonunda başlayıp 4 Mart'a kadar süren Kavel grevi siyasi nitelikli bir grev özelliği taşımıştır.[1096]

3.5.1.2. Politik Yayınlar

Demokratik hak ve özgürlüklerin tanınmasından sonra kamuoyu oluşturabilmek, kitle hareketi meydana getirebilmek için yayın organları faaliyete geçmiş, her türlü siyasi görüşten gazete, dergi yayın hayatına başlamıştır. 1960'larla yükselmeye başlayan sol ve sosyalist fikirler Türkiye'de de etkinlik göstermiş, üniversite gençliği sosyalist içerikli gazete, dergi ve dernekler etrafında birleşmiştir. Döneme damgasına vuran ve siyasi etkinlik gösteren yayınlar eylemlerin yönünü tayin etmiş, gençlerin etkin bir muhalefet sergilemesini sağlamışlardır.

3.5.1.2.1.Yön Dergisi

1961 Anayasası ile Türk siyasi hayatında yeni bir döneme başlamıştır. 27 Mayıs darbesinden sonra, sosyalist hareket ivme kazanmıştır. Bu siyasal ortamda sol düşüncede

[1094]Ersoy, B. (2011). "Türk Sendikacılığında Yeni Cereyan ve Gelişmeler", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı:15, 43.
[1095]Fişhek, K. (1969).**Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili**, Ankara, Sevinç Matbaası, 115
[1096]Koç, a.g.e, 9.

yayın yapan Yön dergisi sosyalistleri etrafında toplamıştır. Sosyalist Kültür Derneği kurulmuş, Türkiye İşçi Partisi ise siyasal hayatta ağırlıkla yer almaya başlamıştır. Yön dergisi, sol görüşlü aydınları bir araya getiren bir fikir hareketi sağlamış, yayınladıkları bildiri hem sol hem de sağdaki aydınlar arasında geniş yankı uyandırmıştır.[1097] 20 Aralık 1961'de Yön Dergisi'nde 531 kişinin imzaladığı bir bildiri yayınlanmıştır. Bildiri Sosyalist Fikir Kulübü üyeleri tarafından hazırlanmıştır. Bildiri, demokrasi, kültür seferberliği, işsizlik, gelir dağılımı, adalet kavramları üzerine inşa edilmiştir. Yön, etrafında toplananlar, inandıkları ve savundukları fikirleri, gazetenin ilk sayısında yayınlanan ortak bir bildiriyle okuyucularına ve Türk kamuoyuna açıklamışlardır.[1098]

Hazırlanan bildiri, Türk toplum hayatının çeşitli kesimlerinde görev almış kimselere danışılarak onların fikirleri göz önünde tutularak meydana getirilmiştir. Bildiriyi İmzalayanlar toplumsal gelişme hakkında ne düşündüklerini ifade etmiş ve tekliflerini dile getirmişlerdir.[1099] Bildiride, Atatürk devrimleriyle amaç edinilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, eğitim davasını sonuçlandırmanın Türk demokrasisini yaşatmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasi rejimini sağlam temeller üzerine oturtmanın, ancak, iktisadi alanda hızla kalkınmada yani milli istihsal seviyesini hızla yükseltmekte göstereceğimiz başarıya bağlı olduğuna inanıyoruz, denilmiştir. Demokrasinin önemine vurgu yapılmış, sosyal adaletin ancak demokrasi ile sağlanabileceği belirtilmiştir.[1100]

Batılılaşma, kalkınma ve aydınlanma talepleri olan bildiride Türkiye'nin ekonomik buhranı belirtilmiş, bu durumdan ancak devletçilik anlayışıyla çıkılacağı ifade edilmiş, daha iyi sosyal ve ekonomik şartların yerleşmesi için neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bildiriye göre; "Batılılaşma, Batının medeniyet seviyesine doğru ilerlendiği ölçüde gerçekleşebilir, Türkiye'de medeniyet seviyesi yükseldikçe, memleketin sosyal yapısı gelişir, böylelikle şehir ve köy arasındaki uçurum ortadan kalkar, imkânlar genişler."[1101] "Ekonomik gelişme ancak yeni bir devletçilik anlayışıyla, gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşebilir. İşçinin hak ettiği ücretin ödenmesi, emekten yana bir toplumsal düzenin sağlanması, ancak sosyalizmle sağlanabilir. Sosyalist

[1097]Kaya, Y. & Yücer, R. (2018). "Kadro ve Yön Hareketlerinin İdeolojik Analizi,"**İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7 (2), 565.
[1098]Dikici, M. (2009). "Yön Dergisinin Türk Dış Politikasına Bakışı,"**Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11 (2),164.
[1099] "Bildiri", **Yön,** 20 Aralık 1961, s.10.
[1100] "Bildiri", **Yön,** 20 Aralık 1961,s.10.
[1101]Çavdar, a.g.e.130

bir toplum modeline geçiş için emekçi kesimin ekonominin merkezine alınmasını şarttır."[1102]

Derginin, imtiyaz sahibi ve mesul müdürü Doğan Avcıoğlu'dur. Daha sonra Mümtaz Sosyal, Cemal Reşit Eyüboğlu, İlhan Selçuk ve İlhami Sosyal dergiye katılmışlardır. Yön muhalif çizgisiyle sosyalist fikirlerin savunucusu olmuştur. Dergi Cumhuriyet tarihinin en etkili aydın hareketlerinden birisini meydana getirmiştir. Yön hareketi 27 Mayıs ihtilali ve 1961 Anayasası'nın yarattığı siyasal koşullardan doğmuştur. 20 Aralık 1961'de haftalık olarak yayına başlayan Yön, toplam 222 sayı yayımlamıştır. Yayın hayatı boyunca çok sayıda soruşturma geçirmiştir. Sıkıyönetim Komutanlığı'nca 5 Haziran 1963 tarihli 77'nci sayısından itibaren 14 ay süreyle kapatılmıştır.[1103]

Yön Dergisi, 21 Mayıs 1963 senesinde Albay Talat Aydemir darbesinde rolü olduğu gerekçesiyle Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmıştır. 27 Mayıs darbesinden sonra yeniden yayın hayatına başladıysa da 30 Haziran 1967'de kendi kararıyla kapanmıştır. 1960 yılında yayın hayatına başlayan Yön cumhuriyet tarihinin ilk sol yayın yapan organı olmuştur. Ülkede tartışılmayan pek çok konular tartışılarak düşünce hayatına büyük bir zenginlik getirmiştir. Türkiye'de Asker, sivil, aydın zümre, ister orduda olsun, ister devlet mekanizmasında olsun, kilit noktaları elinde tutmuştur.[1104]

3.5.1.2.2.Akis Dergisi

Metin Toker'in yönetiminde, Cüneyt Arcayürek, Kurtul Altuğ, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu, İlhami Soysal ve Süleyman Ege'nin yer aldığı haftalık siyasi yayın yapan dergidir. 15 Mayıs 1954'te yayın hayatına başlayan dergi 31 Aralık 1967'de yayın hayatına son vermiştir. Dergi Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı şeklinde faaliyet göstermiştir. Demokrat Parti'ye karşı sert bir yayın politikası takip etmiştir. Bu muhalefeti sebebiyle akis yazar ve yöneticileri tutuklanmıştır. Tahkikat Komisyonu tarafından 1960'ta kapatılmıştır. Tahkikat Komisyonu'nun basına baskısı ve dergi yöneticilerini tutuklamasından sonra dergi 27 Mayıs Darbesi'ni desteklemiştir. 27

[1102]Dikici, a.g.m. 164-166.
[1103]Çiçek, A. C. (2016). **Türk Siyasal Yaşamında Yön Dergisi, (1961-1967) Milliyetçilik Bayrağını Sosyalistler Taşır**, İstanbul, Tezkire, 43.
[1104]Şener, M. (2006). "Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961-1971", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 52-54.

Mayıs'tan sonra yeniden yayına başlamış; fakat büyük baskı sayısı yaptıysa okurun ilgisini canlı tutamamıştır.[1105]

3.5.1.2.3.Ant Dergisi

Ant Dergisi, 1967 ve 1971 yılları arasında sol çizgide yayın yapmıştır. Türkiye'de sosyalizm bilincinin yerleşmesini sağlamıştır. Sosyalizm fikrinin ülke geneline yayılmasında da büyük rol oynamıştır. Öğrencilerin, işçilerin ve köylülerin bilinçlenmesini sağlamıştır. Ant kadrosunda Yaşar Kemal, Kemal Sülker, Fethi Naci, Çetin Özek yer almıştır. Gündemi etkilemede, öğrenci hareketlerini desteklemede, sol kadroların siyasal eğitimini gerçekleştirmede önemli katkı sağlamıştır. Dergi AP'yi, CHP'yi ve Ortanın Solu Hareketini, İşçi Partisini, İşçi eylemlerini, dönem gençliğinin siyasi eğilimlerini ve eylemlerini konu edinmiştir.[1106]

3.5.1.2.4.Forum Dergisi

1954 ve 1970 yılları arasında yayımlanan Forum Dergisi, DP'ye muhalif yayın yapmış, ülkede demokrasinin yerleşmesi için antidemokratik uygulamaları eleştirmiştir. On beş günde bir yayımlanan dergi, ülkenin siyasî, iktisadî ve toplumsal sorunlarını dile getirmiş ve sorunlara çözüm önerilerinde bulunmuştur. Dergi ilk olarak Nilüfer Yalçın tarafından çıkarılmıştır. 1961 Anayasası'nın öngördüğü Türkiye tasarımına kaynaklık etmiştir.[1107]

Forum dergisi daha sonra Aydın Yalçın tarafından çıkarılmıştır. Yayın kadrosuna Muammer Aksoy, Adnan Cemgil, Kemal Sülker, Gülten Kazgan, Bekir Kıraç, Selahattin Keyman ve Doğan Avcıoğlu'nun eklenmesiyle forum sol görüşlü bir yayın organı olmuştur. İP'nin siyasi yaşama katılmasıyla kısmi bir canlanma yaşayan Forum 1968'de etkinliğini yitirmeye başlamıştır. 15 Ekim 1969'da yayın hayatına ara vermiştir. 1970'te yeniden çıkarılan Forum, sadece birkaç sayı daha çıkarabilmiştir.[1108]

[1105]Öner, M.(2014).“1960 Darbesi Sürecinde Akis Dergisi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XIV (28), 289.

[1106]Aydın, S. (2008). 12 Mart 1971 Öncesinde Ant Dergisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),İstanbul, **Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 28.

[1107]Korkmaz, F. (2014).“Geçmişten Günümüze Kalan Bir Tartışma ve Forum Dergisi Çevresinde Gelişen Edebi Bir Hareket”, **Bilig Dergisi,** Sayı:28, 121.

[1108]Çakmak, D.(2007).“Forum Dergisi: 1954-1960,”(Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 40.

3.5.1.2.5.Sosyalist Kültür Derneği

1962 senesinde kurulan Sosyalist Kültür Derneği Türkiye'nin sosyal ve ekonomik sorunlarını sosyalizm ilkesiyle çözmek üzerine kurulmuştur. Yön dergisinin yayın organı olan Sosyalist Kültür Derneği'nde Osman Nuri Torun, Atilla Karaosmanoğlu, Cahit Tanyol, Tarık Ziya Ekinci yer almıştır. Sosyalist Kültür Derneği çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmek için sosyal adaletin sağlanmasını, demokrasinin yerleşmesini savunmuştur.[1109] SKD, tüzüğünü ve ilk bildirisini Yön'de yayınlamıştır. Bildiride emek, toplumsal bir değer kabul edilmiş, her türlü sömürü anlayışı reddedilmiş, tam anlamıyla demokrasi düzenin kurulması talep edilmiştir. Bu bildirinin sosyalist bir iktidar tarafından kapitalist sistemi nihayete erdirecek şekilde uygulanması istenilmiştir.[1110] Ülkedeki toplumsal konulara sıklıkla eğilen SKD, yönetimi oldukça sert bir dille eleştirmiş, yönetimi belli sınıfların haklarını korumakla suçlamıştır. Sosyalizmin belli bir toplumun değil tüm kesimlerin haklarını savunduğunu, kamu yararını esas aldığını, bu yüzden sosyalist düzenin milliyetçi, hürriyetçi ve demokratik ilkeler doğrultusunda kurulduğunu söylemiştir. SKD, sosyalist düzenin temellerini oluşturmak için faaliyet göstermiş, Yön Hareketinin zayıflamasıyla 1965'ten sonra etkinliğini yitirmiştir.[1111]

3.5.2.Siyasal Gelişmeler ve Türkiye İşçi Partisi'nin Kurulması

Türkiye'nin siyasal yaşamına damgasını vurmuş iki siyasi parti vardır. Bunlardan birisi, l0 Eylül l920'de Bakü'de kurulan TKP[1112]; öbürü ise 12 Şubat l961'de İstanbul'da kurulan TİP olmuştur. TİP, 27 Mayıs askeri darbesi sonrası hazırlanan 61 Anayasası'nın sağladığı olanaklarla doğmuştur.[1113] TİP, Pro-Sovyet sosyalist aydınların Soğuk Savaş döneminin yumuşamasıyla yeniden örgütlenmeyi başarabilen 12 sendikacının çabasıyla kurulmuştur. Dönemin tek işçi konfederasyonu olan Türk-iş ile işçi sorunlarına siyaset alanında çözüm bulmak için parti çatısı altında bir araya gelmişlerdir.[1114]

TİP, tüzüğünde işçi hakları savunucusu olacağını belirtmiş, bütün emekçilerin öncüsü ve kanun önünde temsilcisi olacağını beyan etmiştir. Parti işçi tabanlı olacağını ve

[1109]Altun, F. (2004). "Kemalist Bir Modernleşme Yorumu Olarak Yön Dergisi",**Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,** 2(1), 555- 556.
[1110] Ulus, a.g.e, 58
[1111]Sosyalist Dernek Meselesi, Yön Dergisi, Sayı; 37,s4.
[1112]Türkiye Komünist Partisi
[1113]Kemal Türker, Avni Erakalın, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce, Ahmet Muşlu, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Hüseyin Uslubaş, Saffet Gözksüzoğlu, Salih Özkarabay, İbrahim Denizcier, Adnan Arkın.
[1114] Ünsal, a.g.e.2

işçinin temel haklarını savunacağını açıklamıştır. TİP, Türk işçi sınıfı ve onun demokratik öncülüğü etrafında bir araya gelmiştir. Bütün emekçi sınıf ve tabakaların ırgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretlilerin, zanaatkârların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleri ile ilerici gençliğin ve toplumcu aydınların kanun yolundan iktidara yürüyen, siyasî teşkilâtı olduğunu bildirmiştir.[1115]

TİP, aynı zamanda ülkede ve dünyada meydana gelen olayları emekçiler açısından bakarak, onların temel haklarını savunmuştur. TİP, işçi sınıfının toplumun temeli olduğunu düşünmüş, emekçileri sosyal gelişmenin sağlanmasında itici bir kuvvet olarak görmüştür. Bunu belirtirken TİP: Yurt ve dünya olaylarını Türk işçi sınıfı ve emekçi halk yığınları açısından değerlendirmiş, onların menfaatlerini savunmuş, hak ve hürriyetlerinin gerçekleştirilmesi için mücadele etmiştir. Çünkü ulusun büyük çoğunluğunu meydana getiren emekçi halk yığınları, bütün zenginliklerin, bütün değerlerin gerçek yaratıcısı, sosyal gelişmenin biricik itici kuvvetidir."[1116]

TİP, toplumsal ve ekonomik gelişmede yükü omuzlayanın işçiler olduğunu, işçilerin bütün ulusun temel hak ve hürriyetleri için mücadele ettiğini, bunu yaparken de herhangi bir din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmediğini ve partisine üye olmak isteyen herkese kapısının açık olduğunu bildirmiştir. Bundan dolayı emekçilerin hak, hürriyet ve menfaatleri için mücadele etmiştir. Türk ulusunun bütünün hakları, hürriyetleri ve yüksek menfaatleri için onların seslerini duyurmuştur. TİP, ırk, din, mezhep, deri rengi, kadın-erkek ayırımı gözetmeden ve hangi sınıftan gelirse gelsin, parti program ve tüzüğünü benimsemiş, emekten yana olan bütün yurttaşlara saflarını açık tutmuştur.[1117]

Avni Erakalın, 1951'de İstanbul Tekstil ve Örme Sanayi İşçileri Sendikası şube sekreterliği görevinin ardından 11 Eylül 1960'ta İstanbul İşçi Sendikaları Birliği başkanlığı görevlerini üstlenmiştir. Solda bir canlanmanın olduğu dönemde Avni Erakalın, 13 Şubat 1961'de TİP'in ilk genel başkanı olmuş, işçi mücadelelerine dinamizm kazandırmıştır.[1118] 31 Aralık'ta kurucu işçi önderleri sınıf mücadelesi tarihinin en büyük eylemlerinden biri olan "Saraçhane Mitingi" yapılmıştır. Bütün bunlar TİP'e çok kanallı bir yöneliş ile

[1115]**Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü**, "Bölüm I," İstanbul Matbuatı,1962, 5.
[1116]**Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü**, "Bölüm I," İstanbul Matbuatı,1962,s.5.
[1117]**Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü,** "Bölüm I," İstanbul Matbuatı,1962,s.5.
[1118]Kemal Türker, Avni Erakalın, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce, Ahmet Muşlu, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Hüseyin Uslubaş, Saffet Gözksüzoğlu, Salih Özkarabay, İbrahim Denizcier, Adnan Arkın.

gerçekleştirilmiştir. Bu mitingle, siyasi iktidar, işçi sınıfının haklarına ilişkin uygulamaları sebebiyle uyarılmıştır.[1119]

Partinin asıl faaliyet gösterdiği zaman dilimi 1962'de genel başkanlığa Mehmet Ali Aybar'ın getirildiği dönem olmuştur. Türkiye Sosyalist Partisi Mayıs 1962'de TİP'e katılmıştır. 1965 ve 1969 genel seçimlerinde bu partiden İstanbul milletvekili seçilmiştir. Aybar, 1969'a kadar TİP'in genel başkanlığını sürdürmüş, Sovyetlerin, Çekoslovakya ve Afganistan'ın işgaline karşı çıktığı için Behice Boranla görüş ayrılığına düşmüş ve TİP'ten ayrılmıştır. Daha sonra, kuruluşuna öncülük ettiği SDP[1120]'nin genel başkanı olmuştur. Aybar, "Türkiye'ye özgü sosyalizm" olarak ifade ettiği "Güler yüzlü sosyalizm" görüşünü savunmuştur.[1121]

Mehmet Ali Aybar'ın partinin başına geçmesiyle partinin amaçları yeniden düzenlenmiştir. Toplumun ileri bir düzeye çıkarılması için emekçilerin sosyal statülerinin yükseltilmesi gerekli görülmüş, emekçiler yönetim kadrolarında yer almıştır. Parti kamuoyuna; Anayasa ve Kanunların tanıdığı hak ve hürriyetlere dayandığını, programında açıklanan esasları gerçekleştireceğini, böylelikle demokratik, çağdaş refah seviyesine ulaşılacağını açıklamıştır.[1122] Çünkü emekçi halk yığınlarının, insanca yaşama şartlarına kavuşmaktan doğan şevkli çabası sağlanmadıkça, Türkiye'nin kalkınamayacağı ve çağdaş medeniyete ulaşamayacağını söylemiştir.[1123]

Mehmet Ali Aybar genel başkan olduktan sonra Behice Boran ve Sadun Aren gibi isimler TİP'e katılmış ve TİP kısa sürede toplumda taban bulmuştur. Özellikle köyden kente göç ile gelen kesim, işçiler, fakir köylüler, üniversite gençliği TİP saflarına katılmıştır. 17 Kasım 1963'teki İl ve Belediye Seçimlerinde 66 vilayetin 9'unda seçimlere girmiştir. 7 vilayetin il ve belediye seçimlerinde: Adana (1.776), Ankara (5.919), Diyarbakır (2.389), Gaziantep (1.334), İstanbul (14.675), İzmir (7.131), Kayseri (2.282) oy almıştır.[1124]

TİP, 10 Ekim 1965 seçimlerinde her türlü provokasyon, fiili saldırı ve polis baskınlarına rağmen 15 milletvekiliyle meclis temsil hakkı elde etmiştir. Fakat aynı

[1119]Aydınoğlu E. (2007).**Türkiye Solu 1960-1980**, İstanbul, Versus, 90-93.
[1120]Sosyalist Devrim Partisi
[1121]Kırçak, a.g.e.108.
[1122]Kemal Türker, Avni Erakalın, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce, Ahmet Muşlu, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Hüseyin Uslubaş, Saffet Gözksüzoğlu, Salih Özkarabay, İbrahim Denizcier, Adnan Arkın.
[1123]**Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü**,"Bölüm I," İstanbul Matbuatı, 1962, 6.
[1124]Sayılgan, A.(2009). **Türkiye'de Sol Hareketler**, İstanbul, Ofset, 304.

başarıyı bir sonraki seçimlere taşıyamamış ve kendi içerisinde oldukça bölünmüştür. TİP'in bir kısmı Sovyet yanlısı, bir kısmı Milli Demokratik Devrimci, bir kısmı Sosyalist Devrimci, bir kısmı da Maocu bir sol anlayışa sahip olmuştur. TİP 12 Mart 1971 askeri darbesinin ardından 1970 tarihli yapılan kongrede Kürt halkının varlığı ve sorunlarını dile getirmiş, bu sebeple sıkıyönetim mahkemesi kararıyla kapatılmıştır.[1125]

3.6.1965-1967 Arasında Meydana Gelen Olaylar

1965 yılı itibariyle Türkiye siyasi ve iktisadi yönden oldukça ivme kazandığı bir döneme başlamıştır. AP Hükümeti'nin tek başına iktidar olduğu dönemde Türkiye ekonomisinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ülkenin dışa açılmasıyla siyasal ve sosyal alanda ilerlemeler gerçekleştirilmiştir. 61 Anayasasının tanımış olduğu temel hak ve hürriyetler her alanda kullanılmış, Türkiye'de sol düşünce akımları hızla yayılmış, toplumsal bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir.[1126] Tüm bu gelişmelere rağmen AP, DP'nin bir devamı olarak görülmüş, toplumun aydın ve ilerici kesimleri tarafından sürekli tenkit edilmiştir. AP'nin iç ve dış politikadaki uygulamaları, Ordu içerisinde başlayan gerilimler, ideolojik çatışmaların artması, Türkiye'de 68 olaylarını başlatmıştır.[1127]

3.6.1.Seçim Öncesi Siyasi Gelişmeler

27 Mayıs darbesi DP uygulamalarını ortadan kaldırmış, daha özgür bir ortam sağlamıştır. Sol düşüncenin yayılma sahasını genişletmiş, sol düşünceye dayalı dernekler ve partinin kurulmasına imkân tanımıştır. TİP bu ortamda doğmuştur. Marksist ideolojiyi benimseyen parti emperyalizme, ABD patentli tüm kuruluşlara ve NATO'ya karşı olduğunu belirtmiştir. TİP'in kendisini sol parti olarak tanımlamasından sonra diğer partiler kendilerinin Sol'a karşı nerede olduklarını belirlemek durumunda kalmışlardır.[1128]

CHP, işçi ve gençlik hareketlerinin güçlenmesinden dolayı TİP'e gidebilecek tabanı partide tutabilmek için ortanın solu politikasını benimsemiştir. Her türlü ekonomik faaliyetin toplum yararına göre düzenlenmesi ve sosyal adaletin halkın kontrolünde olması gerektiği savunulmuştur. İnsanların üzerindeki her türlü baskı reddedilmiş, demokrasi,

[1125]Atılgan, a.g.e,575
[1126]Fedayi, C.(2019). "Adalet Partisi'nin Birinci Dönemi: 1961-1971,"**Muhafazakâr Düşünce Dergisi,** 16 (57), 148
[1127]Özdemir, H.(2005). "Siyasal Tarih (1960-1980)", **Çağdaş Türkiye Cilt: 4**, (Yay. Yön. S. Akşin), İstanbul, Cem Yayınevi, 254
[1128]Turan, a.g.e. 126.

adalet, temel hak ve hürriyetler savunulmuştur.[1129] Seçim propagandasında, insanların eşit, özgür yaşam şartlarına sahip olması ve adaletsizliğin son bulması gerektiği vurgulanmış, insanlığın ilerlemesi için düşünce ve ifade hürriyetinin tanınması gerektiği savunulmuş, insanlığın ancak bu şekilde ileri seviyelere ulaşabileceği söylenmiştir.[1130]

Partinin muhafazakâr grupları Ecevit'in söylemlerini ve parti içinde yapılması istenilen değişikliği kabul etmemiş ve partide düşünce ayrılıkları baş göstermiştir. Genel sekreter yardımcısı Orhan Öztrak istifa etmiş, genel sekreter Kemal Satır, Grup başkanvekili Turhan Fevzioğlu ve diğer bazı vekiller ortanın solu programının karşında yer almışlardır.[1131] 18. Kurultayda Ecevit'in genel sekreter seçilmesiyle "ortanın solu" anlayışı bundan sonra CHP'nin yeni politikası olmuştur. Bunun üzerine Turhan Feyzioğlu ve 48 CHP'li vekil partinin Kemalizm çizgisinden uzaklaştığını ilerek sürerek partiden istifa etmiştir.[1132]

Sağ Partiler bu değişimi "Ortanın Solu Moskova Yolu" şeklinde değerlendirmiş ve komünizmin yayılmasına karşı İslâmi geleneği kullanmışlardır. Komünizmle Mücadele Derneği dini ve milli duyguları sola karşı bir silah olarak kullanmaya başlamış, bu uygulama uzun yıllar devam etmiştir. Hızlı sanayileşme ile birlikte, artan göçle büyük şehirlere gelen taşra, alt-orta sınıf mensuplarına karşı komünizm karşıtlığı adına İslâm'ı ve milliyetçilik kavramlarını kullanmışlardır.[1133] Kısa süre sonra komünizm karşıtlığı şiddet eylemlerine dönüşmüş, TİP'nin Kayseri şubesi saldırıya uğramış, TİP'li vekiller AP'li vekiller tarafından dövülmüş, şiddet eylemleri toplumun her kesimine yansımıştır. Komünizmle mücadele derneklerinin sayısı her geçen gün artmıştır.[1134]

6 Haziran 1964'te AP genel başkanı Ragıp Gümüşpala ölmüş, yapılan kongrede AP genel başkanlığına Süleyman Demirel seçilmiştir. AP Süleyman Demirel ile birlikte kimlikleşerek, net bir çizgi ortaya koymuştur. Ekonomik, sosyal ve siyasal alanda ne yapmak istediği belirginleştirilmiştir. Demirel, kamu yatırımlarına hız vermiş, yerli ve yabancı sermaye ortaklığını desteklemiştir. NATO ittifakı ve AET ile ilişkileri geliştirmeye

[1129]Kiriş, H, M.& Gül, H. (2007). "Türkiye'de 1965 Sonrası Yapılan Genel Seçimler ve Siyasal Partiler Bağlamında Solda Yaşanan Gelişmelerin Bir Çözümlemesi," **Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi Dergisi**, 1 (1),97.
[1130]Ecevit, B. (2009). **Ortanın Solu**, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 17.
[1131]Süavi, Aydın, &Yüksel Taşkın, a.g.e.154.
[1132]Fırat, M. M. (1997).**Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu 1960-1971,** Ankara, İmge,197.
[1133]Ahmat F. (2010.). **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,172
[1134]Kongar, E. (2006). **21 Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Yapısı,** İstanbul, Remzi Kitapevi, 167.

çalışmış, komünizm karşıtlığını her fırsatta dile getirmiştir.[1135] 1965 seçimlerine; CHP haricinde AP ile YTP sol karşıtı bir siyasetle girmiş, TKP[1136] ile CMP'[1137]nin birleşmesiyle CKMP[1138] ve MP[1139] de sağ görüşlü siyasi bir politika takip etmiştir.[1140]

3.6.2. 1965 Seçimleri

1965 seçimleri öncesi seçim yasasında yapılan düzenleme ile "Milli Bakiye" sistemi uygulanmıştır. Sisteme göre partilerin artık oyları da değerlendirilmiştir. Sistem, her seçim bölgesindeki geçerli oyların toplamını, o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına bölerek seçim sayısını elde etmiştir. Her parti aldığı geçerli oy sayısınca, milletvekilliği kazanmıştır. Her partiye ait geçerli oylar, bütün seçim çevresini kapsayan millî seçim çevresi içerisinde toplanmıştır. Seçim çevrelerinde açık kalan milletvekilliklerinin toplamı ile bölünerek millî seçim sayısı bulunmuş ve her partinin millî seçim çevresi içindeki geçerli oy toplamı millî seçim sayısı ile bölünmek suretiyle milletvekillikleri de partiler arasında bölüştürülmüştür.[1141]

10 Ekim 1965 tarihinde genel seçimler yapılmış, seçimlerde Süleyman Demirel Başkanlığında AP 240 milletvekili, alarak birinci parti çıkmıştır. İsmet İnönü Başkanlığında CHP 134 milletvekili, Osman Bölükbaşı Başkanlığında CKMP 31 milletvekili, Ekrem Alican Başkanlığında MP 19 milletvekili, Mehmet Ali Aybar Başkanlığında TİP 15 milletvekili, Alparslan Türkeş Başkanlığındaki CKMP 11 milletvekili, Bağımsızlar 1 milletvekili çıkartmıştır.[1142] 27 Ekim 1965 seçimlerinden sonra Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Demirel'i 13. dönem hükümetini kurması için görevlendirmiştir. Demirel hükümeti dönemi boyunca askeri vesayetle mücadele etmiştir. Bu sebeple seçim sonuçlarından sonra Silahlı Kuvvetlerle olumlu ilişkiler geliştirmeye gayret etmiştir. AP, intikamcı olmadığını göstermek için Silahlı Kuvvetlerin güvenini kazanma yolunu seçmiştir. Silahlı Kuvvetlere; mücadelenin ancak "milli irade" kavramıyla sembolleşebileceğini ifade etmiş, meşruiyetin kaynağını hatırlatmaya çalışmıştır.[1143]

[1135]Demirel, T. (2013). **Adalet Partisi ideoloji ve Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul, 46-47
[1136]Türkiye Köylü Partisi
[1137]Cumhuriyetçi Millet Partisi
[1138]Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
[1139]Millet Partisi
[1140] Turan, a.g.e.126.
[1141]Akyıldız A. (2016). "Demokrasinin Sayılarla Sınavı: Seçim Sistemleri", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,** 0 (7), 130.
[1142]Çavdar, a.g.e.152.
[1143]Aydın & Taşkın, a.g.e.141.

27 Mayıs 1960 darbesinin ardından kurulan koalisyon dönemi 1965 seçimleriyle sona ermiştir. Süleyman Demirel başkanlığında AP hükümeti kurulmuştur. Türkiye tarihinde ilk kez bir sol parti meclise girmiş, parti, etrafına çok sayıda, öğrenci ve aktivisti toplamıştır. AP merkez sağ ve liberal görüşlü bir politika takip etmiş, ekonomi, siyaset ve sosyal alanda ilerlemeler kaydedilmiştir.[1144] Türkiye'nin ortalama ekonomik büyümesi yıllık yüzde 5.95 olmuştur. Söz konusu dönemde enflasyon yüzde 5,8'den yüzde 16,5'e, dolar kuru ise yüzde 67 artarak 9.08 TL"den 15.15 TL'ye çıkmıştır. Siyasi ve sosyal alanda ise istikrarın yakalandığı dönemde ordu ile ilişkilerde ılımlı bir yol takip edilmiştir.[1145]

Demirel hükümeti; karma ekonomik modelin kurulmasını teşvik etmiş, özel sektörü desteklemiştir. Dış ticaret dengesi için imal edilen malların yurt içinde üretimini artırmaya çalışmış, ağır sanayi alanlarında ciddi yatırımlar yapmıştır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile iyi ilişkiler kurulmasına özen göstermiş, Ortak Pazara katılabilmek için üretimin artırılmasına çalışmıştır.[1146] İşçilerin, çiftçilerin, tüccar ve sanayicilerin, serbest meslek mensuplarının, memur ve öğretmenlerin, yükseköğrenim örgencilerinin mesleksel, toplumsal ve ekonomik amaçlarla dernekler, kooperatifler ve sendikalar kurmalarının gerekliliği belirtilerek sendikalaşmanın önünü açmıştır.[1147]

Tarım dışında sanayiye ağırlık vererek sanayi yatırımlarına başlanmış ve çok kısa sürede Kütahya Azot Fabrikası, 1964'te Chrysler Sanayi Anonim Şirketi, 1965'te Ereğli Demir- Çelik işletmeleri, 1965'te Arçelik Çayırova Tesisleri, 1967'de Northern Elektrik Telekomünikasyon Şirketi (Netaş), kurulmuştur.[1148] Demirel hükümeti, Planlı Kalkınma programını hazırlamış ve buna göre beşer yıllık kalkınma planlaması uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde enflasyon %5 gerilemiş, % 7 oranında kalkınma sağlanmıştır. Ekonomik gelişme yükselmiş ve 1963 ve 1969 yılları arasında % 20 oranında artmıştır. Sosyo-kültürel, ideolojik ve ekonomik farklılıklar bu dönem yoğun olarak yaşanmıştır. Siyasal sistemin döneme olan yansımasıyla öncelikler değişmiş, dönem gençliği aktif olarak ülke sorunlarıyla ilgilenmiştir.[1149]

[1144]Katılmış, C.(2020). "Türkiye'de Merkez Sağ Parti İktidarlarının Toplumsal Hareketlere Yaklaşımı", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(2), 289.
[1145]Fırat, M. M.(1997).Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu 1960-1971, Ankara, İmge.194.
[1146]Nezıroğlu İ.& Yılmaz, T. (2013). **I. Demirel Hükümeti Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri (27 Ekim 1965- 26 Mart 1971)**, Cilt: 4, Ankara, TBMM Basımevi, 2173-2174.
[1147]Talas, C. (1992).**Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 222.
[1148]Doğan, M. (2013). "Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış," **Marmara Coğrafya Dergisi,** Sayı: 28, 218.
[1149]Zurcher, a.g.e. 365.

AP'nin ekonomi alanında liberal politikalar takip etmesi muhalefet tarafından tepkiyle karşılanmıştır. AP, genel af yasasını uygulamaya koymak istemiş; fakat anayasa ve seçim yasaların değiştirilmesi talepleri sivil asker gerginliğini meydana getirmiş, ülkede yeni siyasi buhranın oluşması için zemin hazırlamıştır. Öğrenci ve işçi eylemlerinin hayli yükseldiği dönemde, AP'nin özel yüksekokullar açması, 1957 senesinin sonunda başlayan öğrenci eylemlerini yeniden başlatmıştır. Öğrenciler fikir kulüpleri, sendikalar, etrafında örgütlenmiştir. ABD ile kurulan ilişkiler doğrultusunda AP, DP'nin devamı olarak görülmüş, toplumun aydın kesimi ve öğrenciler tarafından tepkiyle karşılanmıştır.[1150]

AP hükümeti 1961 Anayasası'nın tanıdığı temel haklar ve hürriyetlerin kullanılmasından endişe duymaya başlamış, bu doğrultuda tedbirler almıştır. Gençlik tarafından tepkiyle karşılaşınca, AP, 27 Mayıs 1960 öncesi gençlik eylemlerinin benzerlerini yaşamaya başlamıştır. 1968'de Avrupa ve ABD'de başlayan gençlik hareketleri, sol düşünceyle yeni yeni ilişki kuran Türkiye'de de üniversite gençliğini etkilemiş, üniversitelerde eylemler baş göstermiştir.[1151] Dünyanın karşı karşıya olduğu gençlik hareketlerinin hem idari hem de toplumsal anlamda benzerliklerinin yaşandığı olaylar döneme damgasını vurmuştur. Siyasallaşan eylemler AP hükümeti için tedirginlik kaynağı olmuştur. Baskı ve şiddetle bastırılmaya çalışılan eylemler ilk olarak 71 Muhtırasına, daha sonra da askeri darbeye neden olmuştur.[1152]

3.6.3.AP Hükümetleri Politikaları

1965 ve 1969 seneleri, öğrenci eylemlerin başladığı, siyasi ve sosyal alanda kaynamanın yaşandığı, öte yandan da ekonomik istikrarın sağlandığı bir dönem olmuştur. Süleyman Demirel asker vesayetinden çekindiği için tedbirli ve temkinli adımlarla ilerleyerek daha çok ekonomi ve dış politika üzerinde çalışmalar yürütmüştür. Köy sorunları ön plana alınmış, Yol Su Elektrik Kurumu kurularak baraj ve elektrik santralleri yapımına öncelik verilmiştir. İskenderun'da Demir Çelik Fabrikası, İzmir Aliağa'da Petrol Rafinerisi, Seydişehir'de alüminyum ve sülfürik asit tesisleri yapılmış, ısı yalıtımı devi olan İzocam Ticaret ve sanayi A.Ş. 1965'te üretim faaliyetine başlamıştır.[1153]

[1150]Demirel, T. (2013). **Adalet Partisi İdeoloji ve Politika**, İstanbul: İletişim Yayınları, 60-61
[1151]Atılgan, G.(2016). "1965 seçimleri: Siyasal Hayata Sınıf Mücadelesi Damgası", **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat**, İstanbul, Yordam Kitap, 612.
[1152]Sayılgan, a.g.e, 351.
[1153]Aydın &Taşkın, a.g.e 150.

İpraş[1154] 1965'te kurulmuştur. TPAO[1155] Batman'da ham petrolü işlemeye başlamıştır. Sovyetler ve Arap ülkeleriyle ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Montaj sanayisinin önü açılmış, 1966 tarihinde Anadol ismi verilen ilk yerli fiberglas otomobil üretimi gerçekleştirilmiştir. 1966'da Erciyes'te ilk bira fabrikası, Diyarbakır'da rakı fabrikası, Bursa'da çimento fabrikası ve İzmit Yarımca'da Petro Kimya Sanayi hizmete açılmıştır.[1156] Buzdolabı, çamaşır makinesi elektrik süpürgesi gibi lüks sayılabilecek dayanıklı tüketim malları kullanıma açılmış, pek çok tüketim malına kolayca ulaşılabilmiş ve sanayide önemli gelişmeler sağlanmıştır. Tarımda makineleşmenin artmasıyla tarım alanlarından elde edilen gelir %30'a kadar yükselmiştir.[1157]

Sanayinin gayri safi milli hâsılaya katkısıyla tarım alanında elde edilen kar dengelenmiştir. Enerji sektörüne ciddi yatırımlar yapılmıştır. Karadeniz Bakır İşletmeleri, Samsun'da bir gübre fabrikası açılmış, Batı Karadeniz bölgesinde kâğıt fabrikası kurulmuştur. İhracatta önemli artışlar gerçekleştirilmiştir. Ekonomik büyüme hızı 1965 ve 1969 dönemleri arasında %7 oranında artarken dış borç %50 oranında artırılmıştır.[1158] İstihdam sorunu kısmen de olsa çözüme kavuşturulmuş ve dış ödemelerde belli oranda dengeye ulaşılmıştır. Uygulamalarda istikrar gözetilerek, enflasyon ve para sıkıntısının ortaya çıkması engellenilmeye çalışılmıştır. Gelir dağılımında belli bir ölçüde adalet sağlanmış, kalkınmada önemli başarılar elde edilmiştir.[1159]

1965 ve 1969 döneminde, iktisadi alanda ilerlemeler kaydedilmiş, lüks sayılan pek çok tüketim malına ulaşım kolaylaştırılmıştır. Sanayi alanında sağlanan gelişmelerle toplumun tüketim alışkanlıkları değiştirilmiştir. Bütün bu gelişmelere karşın AP hükümeti toplumu tam anlamıyla kapsayamamıştır. Tüketim alanında sağlanan bolluk, rahatlama ve ekonomik yapıdaki gelişmeler toplumsal huzur getirmemiştir.[1160] Çünkü ekonomi ile birlikte sosyal adalet paralel gelişme gösterememiştir. Lüks tüketim ürünleri toplumun yalnızca bir kesimi tarafından kullanılabilmiş, nüfus artışıyla birlikte artan işsizlik, köyden kente göçler sonrası yaşanılan sosyo-ekonomik bunalım, özellikle aydın kesim ve öğrenciler tarafından dönemde yapılan icraatlar tepkiyle karşılanmıştır. Hatta zaman zaman AP uygulamaları ile DP'nin devamı olduğu izlenimini vermiştir. 1961 Anayasası'nın

[1154]İstanbul Petrol Rafinesi A.Ş.
[1155]Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
[1156]Çavdar, a.g.e157.
[1157] Demirel, a.g.e, 61-62
[1158]Turan, a.g.e. 139
[1159]Aydın &Taşkın, a.g.e149.
[1160]Mater, N. (2009). **Sokaklar Güzeldir 68'de Ne Oldu?** İstanbul, Metis, 289-90

getirdiği özgürlük ortamından öğrencilerin ve işçilerin faydalanmak istemesi gösterilerin, boykotların, grevlerin ve üniversite olaylarının başlamasına sebep olmuştur.[1161]

Avrupa ve ABD'deki benzerlerinden etkilenen üniversite gençleri protesto gösterine başlamıştır. Haziran 1968'de DTCF'de başlayan boykotla Türkiye'de öğrenci hareketlerinin fitili ateşlenmiştir. Hareket hızla diğer üniversite ve fakültelere yayılmıştır. Öğrenciler 1961 Anayasasının tanıdığı özgürlükten dilediğince yararlanmıştır. Halk daha çok medeni haktan, üniversiteler daha büyük bir özerklikten ve öğrenciler daha geniş bir örgütlenme özgürlüğünden faydalanmıştır.[1162] 1968 senesinde Avrupa ve ABD'de ortaya çıkan ve gittikçe yaygınlaşan öğrenci eylemleri ve sosyalist hareket kısa sürede Türkiye'deki üniversite gençliğini de etkisi altına almıştır. Ülkedeki tüm üniversitelerde ve fakültelerde hızla yaygınlaşan boykot ve işgaller izlemiştir. Üniversitelerde reform talebiyle başlayan eylemler bir süre sonra siyasi nitelik kazanmıştır.[1163]

Üniversite gençliği arasında devrimci ve sosyalist fikirler oluşmaya başlamış ve fikir kulüpleri kurulmuştur. Üniversitelere özerklik ve öğrencilere dernek kurma hakkı, işçilere de grev hakkı tanınmıştır. Bu siyasal özgürlük ortamından, işçiler, solcular ve sendikacılar faydalanmıştır. Ekonominin giderek sanayiye dayanması tarım dışı çalışan kesimi azaltmış ve bir toplumsal dönüşüm meydana getirmiştir. 1960'ların sonunda siyasal olarak var olduğunu hissettiren ve sınıf bilinci giderek artan işçi sınıfı ile 1967'de Türk-İş'ten ayrılarak işçi sendikaları konfederasyonu olan DİSK[1164] 68'e damgasını vurmuştur. Türkiye'de 1961 ile 1970 yılları arasında siyasal işçi hareketinin oluşum süreci yaşanmıştır.[1165]

DİSK'in kurulmasıyla işçi eylemleri de başlamış, Derby Lastik Fabrikasının işgali ile ilk işgal gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Şişli'de 23 fırın işçisi zam talebiyle çalıştıkları fırını işgal etmiştir. Goodyear, Sümerbank, Filyos Ateş Tuğla Fabrikası, Foster Wheeler'ın Ankara'daki büro işçileri greve gitmiştir. Greve giden işçilerle polis arasında çatışmalar

[1161]Ahmat, F. (1995). **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev: Yavuz Alogan**,** İstanbul, Sarmal Yayınları, 191.
[1162]Kışlalı, A. T.(1974) ,**Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 52
[1163]Ahmat, F. (2006). **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 167
[1164]13 Şubat 1967 tarihinde Türk-İş'ten ayrılan Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş ve bağımsız Gıda-İş, Türk Maden-İş (Zonguldak) sendikaları ve onların genel başkanları olan Kemal Türkler, Rıza Kudas, İbrahim Güzelce, Mehmet Alp Dündar ve Kemal Nebioğlu tarafından kurulan işçi sendikaları konfederasyonudur. 12 Eylül Askeri Darbesi ile kapatılmasının ardından 19 Ocak 1992 tarihinde yeniden kurulmuştur. DİSK, bağımsız bir sınıf ve kitle örgütüdür
[1165]Balkılıç, Ö. (2017). "Demir Döküm'ün Sıcağında Ağustos İşgali," **Toplumsal Tarih**, Sayı:281, Mayıs, (32-39), 36-38

yaşanmış, çok sayıda işçi gözaltına alınmıştır. Bu gibi nedenlerle dönemde pek çok işçi direnişleri gerçekleşmiştir.[1166]

Olayların radikal bir hal almasıyla öğrenciler sağ ve sol olarak ikiye ayrılmış, silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Hızla bloklaşan eylemler öğrenci grupları arasında çatışmalara, silahlı eylemlere dönüşerek can kayıplarına neden olmuştur.[1167] Bir süre sonra olayların kontrolden çıkarak sağa ve sola evrilmesi ve çatışmalara dönüşmesi AP iktidarını tedirgin etmiştir. Olayların aldığı boyut TSK'nin yeni bir darbe yapacağı söylentilerini de beraberinde getirmiştir. Öğrenci olaylarının bir süre sonra radikal hale gelmesi söylentileri doğrulamış ve TSK 71 muhtırasını gerçekleştirmiştir.[1168]

[1166]Şener, M. (2006) Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961 – 1971,(Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 51
[1167]Ersanlı, B. (1988). "1968-1988: Yirmi Yılın Tadı", **Toplum ve Bilim**, Sayı 42, 147,149.
[1168]Mater, a,g.e.298.

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE 68 OLAYLARI VE ETKİLERİ

Türkiye'de DP'ye karşı başlayan öğrenci eylemleri, öğrenci, aydın ve asker arasında başlamış, DP'ye karşı geliştiren başkaldırı hareketleri askeri darbe neticesiyle başarıya ulaşmıştır. Askeri kanatla ittifakını devam ettiren aydınlar ve öğrenciler darbeden sonra Doğan Avcıoğlu başkanlığında hazırlanan Yön Dergisi etrafında toplanmışlardır. Başlangıçta orduyla ittifak kuran ve onun ideolojisini savunan 68 gençliği ordu ve gençlik el ele sloganlarıyla eylemlerde bulunmuşlardır. Eylemler dünyadaki benzerleri gibi üniversite yönetimine, Vietnam Savaşına, Sovyetlerin Doğu Avrupa üzerindeki baskılarına, Amerikan emperyalizmine tepkiyle başlamıştır. Daha sonra TİP'in devreye girmesiyle eylemlerin yönü değişmiş, gençlik hareketleri işçi, emekçi ve köylü hareketiyle birleşmiştir. Böylece Türkiye'de 68 hareketi siyasal ve iktisadi çıkmazın içinde yükselen bir kitle hareketine dönüşmüştür.

4.1. Üniversite Gençliğinin Sorunları

Türkiye'de 68 hareketinin ortaya çıkışında eğitim sistemi ve üniversite gençliğinin çeşitli sorunları etkili olmuştur. Toplumsal değişimin önemli bir aracı olan eğitim, insan yetiştirilmesinde temel faktördür. Dönemin Türkiye'sinde sistem, önemli makamlarda görevlendirilmek üzere yetiştirilmiş, mevcut sisteme uyumlu ve toplumun gereksinimlerine uygun bireyler yetiştirmesi üzere kurulmuştur. Öğrenciler yalnızca almış oldukları eğitim dalı üzerinde uzmanlaşmanın gayreti içerisinde olmuş, bununla birlikte üniversiteler öğrencilerine gerekli ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini sağlayacak düzeyde olamamıştır.[1169]

Öte yandan üniversiteler toplumsal dönüşümün önemli bir aracı olması gerekirken hayli tutucu, geleneksel bir eğitim anlayışına sahip, kuralları belli, otoriter yapıda tanzim edilmiştir. Eğitim anlayışının kalıplaşmış değerler üzerine kurulması, üniversitelerin niteliksel olarak istenilen seviyede olmaması üniversitelerde 68 olaylarına yol açan

[1169]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu,** (1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 74.

sebeplerden birisini oluşturmuştur.[1170] Üniversitenin yapısının toplumdaki değişmelere uymaması, eğitim sisteminin son derece kısıtlayıcı olması, öğrenci ve öğretim üyeleri arasındaki iletişimin yeterli düzeyde olmaması, üniversitelerin derslik, yurt, kütüphane, laboratuar olanaklarının yetersizliği, artan öğrenci sayısını karşılayabilecek iş olanaklarının azlığı, öğrencilerin temel sorunlarını oluşturmuştur.[1171]

Üniversitelerde düzenlenen final ve bütünleme sınavlarının aynı gün yapılması, öğrenciler hakkında alınan kararların yönetmeliğe göre değil şahsi davranışlara göre yapılması öğrencilerin tepkilerini doğurmuştur. Üniversitelerin bilim merkezi olması gerekirken bilgiyi üretme ve yayma noktasında beklenen başarıyı gösterememesi, siyasi çatışmaların ve particilik mücadelesinin yapıldığı mekânlar haline gelmesi öğrencilerde rahatsızlık yaratmıştır. Hocaların kendi yazdıkları kitapları derslerinde kullanmaları ve bunları oldukça yüksek fiyatla satarak öğrencilerin satın almaları konusunda ısrarcı tutumları öğrenciler tarafından hoş karşılanmamıştır.[1172]

Üniversitelerde yaşanan idari yolsuzluklar ve tüzüklere uygun olmayan davranışlar, öğretim üyelerinin ders saatlerine riayet etmemeleri şikâyet konusu olmuştur. Öğretim üyelerinin yeteri kadar liyakat sahibi olmamaları, ders kürsülerinde asistanların ders anlatmaları gençlikte rahatsızlık yaratmıştır.[1173] Öğrenci sayısının her geçen gün artmasına karşın üniversitelerden öngörülen beklentilerin karşılanmaması, üniversitelerin çağa ayak uydurmada karşılaştıkları zorluklar ve üniversite kadrolarında yaşanılan sıkıntılar tepkilere neden olmuştur.[1174] Ayrıca kitapların yetersizliği ve fiyatlarının yüksekliği, yemekhane ve yurt ücretlerinin öğrenci bütçesinden fazla olması, yol ulaşım ücretlerinin artışı, toplum ve aile baskısı, kız ve erkek ilişkilerinde yaşanılan sorunlar ve kuşak çatışmaları öğrencilerin yaşadığı diğer sorunlardır.[1175]

Bu yüzden değişen dünya koşullarına karşı koyamayan üniversiteler kapitalist sistemin ihtiyaçları doğrultusunda işlevlerini genişletmek durumunda kalmıştır. Bu sebeple öğrenciler sorunlarını dile getirmek için üniversite yönetimine taleplerini sunmak,

---

[1170]Karakök, T. (2011) "Demokrat Parti Döneminde Yüksek Öğrenim Öğrenci Sayılarında Gelişmeler," **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi** 1(1),95.
[1171]Kışlalı, a.g.e, 23
[1172]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu,** (1968),Milliyetçi Türk Kadınları Derneği,74.
[1173]Gürses F. & Gürses H. B. (1997). **Gürses, Dünyada ve Türkiye'de Gençlik**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm yayınları, 151
[1174]Akçam, T. (1998). "68'den Geriye Ne Kaldı?", **Birikim Dergisi**, Sayı: 109,42.
[1175]Yalçıner, M. (1998). Dünü ve Bugünüyle '68, **Birikim Dergisi,** Sayı: 109, 113.

yönetimde söz sahibi olmak için harekete geçmişlerdir. Eğitim sisteminde köklü değişiklik yapmak, yönetimde söz sahibi olmak isteyen gençler, kitlesel eylemleri başlatmış, böylece üniversitelerin dönüşüm süreçleri de başlamıştır.[1176] Eylemler kitle kültürünü genişletmiş, aynı zamanda, sosyal kimliği inşa ve ifşa etmede de hayati bir rol oynamıştır. Toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişimini sağlamış, nedenselliğin ve şüpheciliğin yaygınlaşmasıyla düşünen ve sorgulayan gençlik yaratılmıştır. Gençlerin itiraz sesleri duyulmaya başlanmış, kitlelerin katımıyla toplumsal dalgalanmaya dönüşmüştür.[1177]

Daha özgür bir üniversite, demokratik hak ve özgürlüklerin en geniş bir biçimde kullanılması, özgürlüklerin garanti altına alınması talep edilmiş, bu taleplere bağlı olarak fırsat eşitliği, sınıfsız toplum, her türlü otokrasiyi, emperyalizmi reddeden ve sosyalist devrimi zaruri gören bir gençlik hareketi meydana gelmiştir. Öğrenciler ülke sorunlarının çözülmesi için kamuoyu oluşturma, toplumsal kalkınmada liderlik yapma ve halkın eğitilmesine ve örgütlenmesine yardımcı olmak için çaba sarf etmişlerdir. Çıkış noktası öğrenci hareketi olmasına rağmen eylemler zamanla toplumsallaşarak yeni bir sistem arayışı meydana getirmiş, böylece sivil, politik bir alanının yaratılması sağlanmıştır.[1178]

Gençlik hareketinin temel hedefi yeni bir düzen yaratmak olduğundan gençler devlet otoritesine karşı demokrasiye aktif katılımı savunmuş ve bunun için yoğun bir şekilde çaba harcamıştır. Bu sebeple çeşitli dernek çatılarında ve forumlarda bir araya gelmişlerdir. Forumlar; öğrenci kitlesinin bir araya geldiği, hareketin yönünün belirlendiği ve herkesin özgürce düşüncelerini ifade ettiği karar alma merkezleri olmuşlardır. Böylece forumlar söz söyleme gücünün etkili bir şekilde kullanıldığı alanlara dönüşmüştür. Katılım odaklı taleplerle forumlarda toplumsal meselelerin çözülmesi istenilmiştir.[1179] Gençler toplumsal meselelerin ötesinde değil tam merkezinde olmak istemiş, forumlarla kurulan örgütlü yapılar aracılığıyla mücadele vermiştir. Formlarda gerçekleştirilen çözüm odaklı tartışmalar gençler arasındaki iletişimin güçlenmesine, hareketin geniş kitlelere ulaşmasına katkı sağlamış ve örgütlenme sürecinde öğretici sonuçlar doğurmuştur.[1180]

[1176]Er, A.& Özler, E .(1988). **Başkaldırı Elli Yaşında-Bir Uzun Yürüyüştü 68**, İstanbul, Doğan Kitap,31

[1177]Gürses, F. & Gürses H. B Gürses.(1997). **Dünyada ve Türkiye'de Gençlik**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm yayınları, 40.

[1178]Bilgin, A. (2019) "Toplumsal Hareketler, Etkileşimler ve Türkiye 68'inin Oluşum Safhası",**68 Bugünden Bakmak**, Editör: Ayhan Bilgin, İstanbul, Ütopya, 55

[1179]Geray, C. (1969)."Toplum Kalkınması ve Gençlik", **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, No:7, 260

[1180]Yıldırım, Y. (2011). "Sosyal Forum Süreci ve Avrupa Sosyal Forumu: Kurumsallaşma Tehlikesi," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 66 (3), 402

Öğrenciler her geçen gün "boykot ve işgal komiteleri" adı altında birleşerek etki sahalarını genişletmiş ve merkezileşme yolunda adımlar atmışlardır. Bu komitelerle ülke sorunlarını kendilerine misyon edinmişlerdir. Gençler toplumun aksayan yönlerini düzeltmek, anayasal düzenin gündelik hayatın her sahasında hissedilmesi için sosyalist bir devrim gerçekleştirmek istemiş ve bu amaçla otoriteye başkaldırmıştır.[1181] Amerikan emperyalizmine karşı özgürlüğü savunan gençler devlete, yasalara, topluma, aileye, gelenek ve göreneklere meydan okumuşlardır. Öğrenci hareketi toplumsal yapıyı radikal bir biçimde değiştirmiştir. Öğrencilerin, otoriter hükümetleri sorgulamaları, toplumsal eşitsizliğe karşı durmaları, değişim ve protesto hareketleri toplumda büyük bir etki yaratmıştır.[1182]

Öğrenciler eylemlerinde devlet müdahalesiyle karşılaştıkları için örgütlenmeleri çoğunlukla engellenilmiş, eğitim ve disiplin yönetmelikleriyle okuldan uzaklaştırılarak üniversiteleri birer komünist yuvası haline getirmekle suçlanmışlardır.[1183] Bu suçlamaya karşı gençler kendilerinin emperyalizme karşı bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi verdiklerini, her zaman faşizme ve faşistlere karşı mücadele edeceklerini söylemişlerdir. Türkiye'nin feodalizmden ve emperyalizmden kurtulması için bütün anti-feodal ve anti-emperyalist güçleriyle ittifaka girişmişlerdir.[1184]

Bu ittifakta en önemli öğe TİP olmuştur. Sosyalist hareketin Mecliste bir temsilcisinin olması umutları yeşertmiştir. TİP'in varlığıyla sosyalist öğrencilerin sayıları her geçen gün artmıştır. Kitle hareketlerinin yaygınlaşmasında, gençlerin örgütlenmesinde TİP son derece etkili olmuştur. Gençliğin kitle örgütleriyle güçlenmesinde, sosyalist devrimin gerçekleşmesi için FKF'lerin kurulmasında da TİP belirleyici rol oynamıştır. TİP'in desteğiyle FKF'nin etkinliği, merkezileşmesi, dinamizm kazanması kolaylaşmıştır.[1185]

Forumlar etrafındaki tüm örgütler 1965'te kurulan FKF[1186] çatısı altında birleşmiş, FKF ile birlikte TİP'in gençlik yapılanması da tamamlanmıştır. Üniversitelerde siyasetin

[1181]Toprak, Z. (2018)."1968-1969 İstanbul üniversitesi Boykot ve İşgalleri," **Toplumsal Tarih**, 293 (68 Özel Sayısı), 77.
[1182]Özen, H. (2015) "Meydan Hareketleri ve Eski' ve Yeni Toplumsal Hareketler," **Mülkiye Dergisi**, 39 (2), 24.
[1183]Savran, a.g.m, 91.
[1184]Ulus, Ö. M. (2016). **Türkiye'de Sol ve Ordu (1960-1971)**, İstanbul, İletişim, 26.
[1185]**Gençliğin Mücadelesi ve Örgütlenmesi Üzerine** (2012). Hazırlayanlar: Öznur Oğuz, Ercüment Akdeniz, İskender Bayhan, İstanbul, Evrensel Yayın,15
[1186]Fikir Kulüpleri Federasyonu

hâkim olduğu bir dönemde FKF'nin etkinliği de artmış, FKF, üniversiteler arasında merkezi bir hat oluşturmuştur. Ülke sorunları ile ilgili kararlar burada alınmış, alınan kararlar doğrultusunda yürüyüşler, gösteriler gerçekleştirilmiştir. Kısa sürede FKF protestoların ve gösterilerin merkezine haline gelmiş, kitleleri başarıyla harekete geçiren bir mekanizmaya dönüşmüştür. Bu mekanizma devrimi gerçekleştirmek için harekete geçmek istemiş, bu istem TİP'le çatışmaya ve ayrışmaya neden olmuştur.[1187]

Başlangıçta TİP ile hareket eden gençler TİP'in sosyalizmin kurulması yönündeki çabalarını yetersiz bularak MDD[1188] hareketi etrafında birleşmişlerdir. MDD'nin sosyalist devrim yöntemi TİP içinde tartışmalara ve bölünmelere neden olmuştur. Mihri Belli'nin savunduğu MDD hareketi ile öğrenciler siyasal alanda etkinliklerini artırabilmişlerdir. Öğrenci birlikleri emperyalizme karşı birlik oluşturabilmek için MDD fikri çatısı altında bir araya gelmişlerdir. Gençlik hareketlerinin temelinde yatan anti-emperyalist hareket ülkede burjuvazi sınıfının yeteri kadar olmayışı nedeniyle bir mücadele sahası yaratamamıştır.[1189]

Burjuvazinin çıkarı emperyalizmle örtüştüğü ve yabancı sermayeye hizmet etmek durumunda kaldığı için antiemperyalist mücadele zayıf kalmıştır. Aynı zamanda bilinçsiz ve örgütsüz olan emekçi sınıfları devlet baskısına karşı yeteri kadar mücadeleci olamamıştır. Küçük burjuva bürokrasisinin sayısı feodalite karşısında MDD ile işbirliği sağlamaya yetmemiştir. Devrimin gerçekleşebilmesi için işçi ve köylü sınıfının ittifak sağlayabilmesi ve bunun içinde öncelikli olarak bu gruplarında bilinçlendirilmesi gerekmiş; fakat bunun için gereken zaman yaratılamamıştır. Devrimci gençler burjuvazinin yetersizliği karşısında proletarya önderliğinde köylü hareketi meydana getirilerek feodal yönetimlere darbe indirme yönünde hareket planlamıştır. [1190]

Böylelikle devrim köylük (kırsal) bölgelerden şehirlere doğru gelişme gösterecek ve halk savaşı gerçekleştirilecektir. Ülkede gelişen devrimci hareketle beraber feodalite tamamen yok olacaktır. Bu düşünce tarzıyla eylemler kısa sürede silahlı hale gelmiştir. Kitleselleşen mücadeleler emperyalist ve kapitalist düzene başkaldırı şeklinde gerçekleşmiş ve gençlik kendisini toplumsal ilerlemenin öncüsü olarak görmüştür. Militancı eylemler 1970'li yıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. Bu durum devleti daha

[1187]Kışlalı, a.g.e, 75-76
[1188]Milli Demokratik Devrim
[1189]Ulus, a.g.e,214
[1190]Halil Berktay, "Bilimsel Sosyalist Devrim Anlayışı", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, Sayı:14, 1969, 147.

korumacı hale getirmiştir. Güvenlik güçleriyle öğrenciler arasında zaman zaman çatışmalar yaşanmış, fakat devletin politikası öğrencileri yıldıramamıştır.[1191]

Dünya ölçeğinde yaşanan öğrenci hareketleri 1960'lı yılların ortalarından başlayarak 1970'li yılların sonlarına kadar sürmüştür. Devrim hiçbir ülkede başarıya ulaşamasa da içinde bulunduğu durum ve zamanlardaki sınırları aşarak başka ülkelere, bölgelere, kıtalara yayılmış ve bulaşıcı etkisiyle bir sinerji meydana getirmiştir. 68 gençliği sadece iyi bir eğitim değil aynı zamanda toplumun dönüştürülmesini de talep etmiştir.[1192] Üniversitelerdeki bu isyan siyasi ve toplumsal hareketlere sebep olmuş, bürokrasinin yozlaştırdığı işçiler, köylüler, beyaz yakalılar, öğrencilerle birlikte mevcut sisteme başkaldırabilme cesaretini göstermiştir. Böylelikle 1968 yılı her haliyle bir isyana dönüşmüş ve Türkiye'deki üniversiteler Haziran ayında büyük bir boykot ve işgal dalgası içinde kalmıştır.[1193]

1968 yılının seyrini değiştiren bir diğer öğrenci hareketi ise sağ toplumsal eylemlerin ortaya çıkışı olmuştur. Öğrenci hareketi farklı fikirsel grupların çatışmalarına ivme kazandıran toplumsal bir hareket döngüsü başlatmıştır. Milliyetçi muhafazakâr gruplarla solcu gruplar arasında yaşanan çatışmalar öğrenci hareketlerini militarizme yönlendirmiştir.[1194] Bu durum hükümeti derinden sarsmış, AP hükümeti hem kendi içinde bölünerek hem de yoğun toplumsal eylemler karşısında ülkeyi yönetemez hale gelmiştir. Öğrenci siyasetindeki kutuplaşma sokak militanlığını artırdığı gibi komünist düşmanlığını da perçinlemiştir. Hükümet öğrenci eylemlerinin müsebbibi olarak komünistleri görmüş, Sağcı grupları ise vatanperver olarak değerlendirmiştir. [1195]

Hükümet, sağcıların tepkilerini komünist tehlikeye karşı sübap olarak görmüştür. Özellikle MTTB'de milliyetçi muhafazakâr öğrencilerin etkinliğinin artması, anti-komünist tutum sergilemesi sağcı elitleri oldukça memnun etmiştir. Hükümet sosyalizmin ve TİP'in artan taraftarları karşısında endişe taşımış, sağcıların, muhafazakâr milliyetçilerin eylemlerini desteklemiştir. Artan toplumsal kutuplaşmalar Türkiye tarihine

[1191] Yurtsever, H. (2008). **Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980**, İstanbul, Yordam, 116
[1192]Mater, N. (2009). **Sokaklar Güzeldir 68'de Ne Oldu?** İstanbul, Metis, 310
[1193]Savran, S .(2009). "1968: Bir Devrimci Dalganın Adı", **Devrimci Markisizim Dergisi,** Sayı:9, 90.
[1194]Öztürk, a.g.m, 383.
[1195]Alper, E. (2018), **Jakobenlerden Devrimcilere: Türkiye'de Öğrenci Hareketlerinin Dinamikleri (1960-1971)**, Çev: Eylem Yenisoy, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 36

damga vuran bir olaya sebebiyet vermiştir.[1196] Meclis bütçe görüşmelerinde TİP ve AP arasında tartışma meydana gelmiş, TİP vekilleri Çetin Altan ve Yunus Koçak komünist karşıtı eylemlerin ilk fiziksel darbına maruz kalmıştır. 20-21 Şubat gecesi Millet Meclisinde İçişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi sırasında son derece müessif bir olay cereyan etmiştir. AP'liler TİP Milletvekillerinden kim ellerine geçerse, muşta ve tabanca kabzalarıyla dövmeye başlamışlardır. Şiddet içeren saldırı büyük bir tepkiyle karşılanmıştır.[1197]

1968 yılı Türkiye öğrenci hareketleri açısından daha önce hiç yaşanmamış kitlesel bir patlamanın meydana geldiği bir yıl olmuştur. Kitlesel patlamalar meydana gelirken aynı zamanda ideolojik olarak da radikal hale gelen öğrenci hareketlerinde bir bölünme yaşanmıştır. Öğrenci eylemleri arasındaki görüş farklılığı çatışmaları derinleştirmiş, yaşanan kutuplaşma eylemleri silahlı hale getirmiştir. Silahlı eylemler neredeyse iç savaşa neden olmuş, çok sayıda can kaybı, tutuklama gerçekleştirilmiştir. Olayların kontrolden çıkması üzerine askeriye yönetime el koymuştur.[1198]

4.2. Sol Gruplar Arasında Ayrışma

1968 yılı ile birlikte sosyalist gençler arasında da ayrışmalar başlamıştır. MDD[1199] ile SD[1200] arasında yaşanan görüş farkından dolayı MDD'ciler TİP'ten ayrılmış ve Dev-Güç yapılanması ortaya çıkmıştır. MDD'ciler tarafından oldukça destek gören Dev-Güç, TİP'e karşı bir alternatif hareket olarak doğmuştur. TİP'e bağlı olan öğrenciler de ayrı bir örgüt çatısı altında birleşmiş ve örgütler arası tartışma derinleşmiştir. TİP, MDD'yi bölücülükle MDD de TİP'i güçlenen sosyalist örgütlerden rahatsız olmakla suçlamıştır. TİP'in baskılarına dayanamayan DİSK de Dev-Güç'ten ayrılma kararı almıştır. Gruplar

[1196]Ünsal, A. (2002).**Umuttan Yalnızlığa; Türkiye İşçi Partisi 1961-1971**,İstanbul, Türk Tarih Yurt Vakfı Yayınları, 124.
[1197]"Türkiye'de Faşizm Elini Kana da buladı. Meclis'te 230 AP'li 7 TİP Milletvekilini Dövdü", **İşçi Postası**, 4 Mart 1968, s.1
[1198]Yetkin, Ç.(2011). **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika**, Ankara, Kilit Yayınları, 150.
[1199]Mili Demokratik Devrim
[1200]Milli Demokratik Devrim (MDD) ve Sosyalist Devrim (SD) tartışması TİP'de bölünmeye sebep olmuştur. MDD tezine göre; Türkiye, Amerikan emperyalizminin baskı ve tahakkümü altında, "yarı sömürge, yarı feodal" bir ülke konumundadır. Sosyalizmin hayata geçirilebilmesi, köylünün özgür yurttaşa haline getirilmesiyle mümkündür. Devrimin ilk aşaması Milli Demokratik Devrim ile gerçekleşebilir. SD görüşünü savunanlara göre; sosyalist devrimin işçi sınıfı önderliğinde gerçekleşebilir. Sosyalist Devrimi savunan TİP, MDD hareketini tarihin akışına aykırı bulduğu için ittifaklar içinde olmayı reddedip SSCB izinde gitmiştir.(Gökhan Karsan, "Eski Tüfek Bir Sosyalistte Milliyetçilik Sosyalizm İkilemi: MDD ve Mihri Belli", Doğu-Batı, Yıl 8, Sayı 31, Şubat-Mart-Nisan 2005, s. 234–238)

arası meydana gelen görüş ayrılıkları karşısında Dev-Güç daha fazla etkinliğini sürdürememiş ve FKF'nin de desteğinin çekmesinin ardından örgüt dağılmıştır.[1201]

FKF'nin de Dev-Güç'ten ayrılması MDD'nin tepkisine neden olmuş, Türk Solu Gazetesinde FKF yönetimi fırsatçılıkla suçlanmıştır. TİP, sosyalizm için mücadelede parlamentoyu esas almış, MDD'nin takip ettiği hücre tipi örgütleme ve silahlı mücadeleyi kabul etmemiştir. Sosyalist devrimin gerçekleşmesi için uygulanacak yöntem konusunda yaşanan anlaşmazlık tarafları karşı karşıya getirmiş, örgüt içi kopmaların yaşanmasına, ayrışmalara sebebiyet vermiştir.[1202] Sol gruplar arasındaki ayrışma, silahlı çatışmaların başlangıcını oluşturmuştur. Böylece hem kırsalda hem de kentlerdeki faaliyetlerde eylemler radikalleşmiştir. "ilerici askeri hareket"e halkın destek vereceği düşünülmüş, fakat eylemlerde kullanılan yöntem ve söylemler halk kitleleri üzerinde beklenen etkiyi göstermemiş, eylemlere olan sempatiyi azaltmıştır.[1203]

1968 yılı itibariyle sosyalist fikirler öğrenciler arasında giderek yaygınlık göstermiş, kitlesel eylemler başlamıştır. "Sağ sol yok boykot var" sloganıyla gerçekleştirilen Hukuk Fakültesi işgali dahi iktidar tarafından tepkiyle karşılanmamış herhangi bir baskı uygulanmamıştır. Öğretim üyeleri ve muhalefet öğrencilerin eylemlerine sempati ile yaklaşmış, eylemler kitlesel bir harekete dönüşmüştür.[1204] 1969 yılı itibariyle MDD ideolojisinin uygulanması için harekete geçilmiş, eylemlerde şiddetten yana tavır alınmaktan çekinilmemiştir. MDD tezi daha belirginleşip öğrenci militanlığı keskinleşmiş, pankartların yerini silahlar almıştır. Sol gruplar arasında yaşanan ayrışmayla eylemler radikalleşmiştir. Sokak çatışmaları başlamıştır. Öğrencilerin hem kollukla hem de karşıt görüşlü gruplarla yaşadığı arbede sağ-sol çatışmasına ve kısır bir döngüye neden olmuştur.[1205]

Gençlik örgütlerinin verdikleri mücadele siyasi iktidarı telaşlandırmış ve eylemlere karşı tedbir almak durumunda kalmıştır. Fakat suç unsuru taşıyan öğelerde herhangi bir azalma görülmemiş, hatta toplumsal hareketler de olağanüstü bir artış

[1201]Karadeniz, H.(1969).**Olaylı Yıllar ve Gençlik**, İstanbul, May Yayınları, 165-168.
[1202]Ünüvar, K. (2019). "FKF'den Dev-Genç'e: Türkiye'de 1968 Öğrenci Hareketleri ve Sol" **1968 İsyan, Devrim, Özgürlük**, Derleyen; Ömer Turan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 419-420.
[1203]Akdere, İ.& Karadeniz, Z. (1994). **Türkiye Solu'nun eleştirel tarihi 1908-1980**,İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 250.
[1204]Atahan, H. (2008) **.68 Başkaldırısı Üzerine Yazılar, Söyleşiler, Eleştiriler**, İstanbul, Can Matbaası,44.
[1205]Alper, E. (2018), **Jakobenlerden Devrimcilere: Türkiye'de Öğrenci Hareketlerinin Dinamikleri (1960-1971)**,Çev: Eylem Yenisoy, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 299.

yaşanmıştır. Köylülerin toprak işgalleri[1206] ve işçilerin fabrika işgalleri[1207] ile ülkede yükselen protesto hareketleri meydana gelmiştir. 1969 yılı sokak siyasetindeki üstünlüğü ile döneme damgasını vurmuştur.[1208]

1970'li yıllara gelindiğinde öğrenci eylemleri yerini cinayetlere ve cenaze törenlerine bırakmıştır. Üniversiteler sağ-sol çatışmalarının derinleştiği, silahların temin edildiği, aranan şüphelilerin saklandığı yapılar haline dönüşmüştür. Kırsal kesimlerde de başlayan örgütlenme kısa sürede bütün toplum kesimlerini kapsamıştır. Hükümeti çıkmaza sokan 15-16 Haziran işçi eylemleri tarihin zirvesine oturmuş ve eylemler ülkede yaşamı durma noktasına getirmiştir.[1209] Hükümet sıkıyönetim ilan etmiş, artan şiddet eylemleri karşısında otoritesini korumak için oldukça sert tedbirlere başvurmuştur. Hükümet, ordunun üzerindeki baskıları karşısında çaresiz kalmış, otoriter yöntemlerle sorunlara çözüm aramış; fakat bulamamıştır.[1210]

Hükümet otoritesini pekiştirmek için yükseköğrenim kanununda düzenlemeye gitmiştir. Eylemlere katılan öğrenciler hakkında cezai işlem uygulanması, üniversitelerde kolluk güçlerinin istihdam edilmesi, üniversite forumları ve etkinliklerinin sıkı denetim altında alınması hakkında tasarı hazırlamıştır. Hükümet yasa tasarısıyla meşgulken devlet memurları hakkında hazırlanan personel yasasına tepkiler çığ gibi büyümüştür.[1211] Ülkenin pek çok yerinde memurlar eylemler gerçekleştirmiştir. Eylemler devam ederken hükümet her türlü toplumsal eylemi kısıtlayan tedbirleri uygulamaya koymuştur. Kanunun yürürlüğe girmesi olayların daha da büyümesine sebebiyet vermiştir. Gerilla eylemlerinin artmasıyla hükümetin asker karşısındaki otoritesi her geçen gün sarsılmış ve darbenin adım adım yaklaşmakta olduğunun habercisi olmuştur.[1212]

Bütün sosyalist devrimler gerilla tekniğiyle gerçekleştirildiği için Türkiye'deki öğrenciler de silahlanmış, halk savaşı başlatmak istemişlerdir. "Emperyalizm ve Siyonizm'i" kahredebilmek için Arap, Türk, Kürt, İran, Kıbrıs halkları, Ortadoğu devrimci

[1206]Atalan ve Göllüce köyleri
[1207]Singer, Kartal Fabrikası, Kavel
[1208]Laçiner, Ö. (1998). "Bir Aydınlanma ve Aydın Hareketi Olarak '68,"**Birikim Dergisi,** Sayı: 109, 18.
[1209]Karadeniz, H.(1969).**Olaylı Yıllar ve Gençlik**, İstanbul, May Yayınları, 185
[1210]Urhan, B.& Çelik S .(2010)"Türkiye'de Sistemin "Milli Güvenlik" Algısı ve Bunun İşçi Hareketleri ve Sendikacılık Faaliyeti Üzerindeki Etkisi,"**Çalışma ve Toplum Dergisi,** Sayı:2, 123
[1211]Gevgili, A. (1973). **Türkiye'de 1971 Rejimi**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 249- 250.
[1212]Alper, a.g.e.400.

cephelerine kenetlenmelidir, şeklinde gençlik arasında çağrılar yapılmıştır. Devrimci halk cephesi oluşturulmaya çalışılmıştır.[1213]

Artan şiddet eğilimleri ordu içerisinde büyük bir öfke ve kaygı yaratmıştır. AP hükümetinin şiddeti bastırmak için kullandığı yöntem ülkedeki kaosu daha arttırmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan rahatsızlık duyan generaller 1971 yılı Mart ayında hükümete muhtıra vermiş ve Türkiye'de ikinci askeri müdahale gerçekleşmiştir. Türkiye'de "Milliyetçi Cephe" hükümetleri dönemi başlamıştır.[1214] Ordu vesayeti altında iki yıl geçirilmiş, bu süreç boyunca istikrar sağlanamamış, ekonomik gerileme yaşanmış, taban fiyatlardaki artışlar durdurulamamıştır. 12 Mart Türk tarihinin kapkaranlık bir sayfası olarak tarihteki yerini almıştır.[1215]

1961 Anayasası bize bol geldi, denilerek Anayasada temel ve hak özgürlükleri kısıtlayıcı değişikliler yapılmış, devrimci gençlere yönelik müdahaleler şiddetlenmiş, idam işkence ve hapis cezaları verilmiştir. Yapılan müdahalelere rağmen toplumsal hareketlerin önüne set çekilememiştir. Gerilla hareketleri ile sınıf mücadeleleri çeşitlenmiş ve ülkenin her yerinde eylemler ortaya çıkmıştır.[1216] 12 Mart Darbesi toplumdaki mevcut sorunları çözemediği gibi zayıf parlamenter rejimlerin ortaya çıkmasına ve 80 darbesinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra parlamento fesih edilmemiş ve anayasa askıya alınmamıştır. Generaller tarafsız bir hükümet kurulmasını istemiş, bu sebeple CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim ismi üzerinde anlaşılmıştır.[1217]

Nihat Erim 26 Mart 1971'de CHP'den istifa etmiş ve ordunun gücüne dayanan partiler üstü bir reform hükümeti kurulmuş; fakat hükümet beklenilen reformları gerçekleştirememiştir. CHP tarafından muhtıraya bağlanan umutlar hayal kırıklığı olarak geri dönmüştür. Muhtıra ile yapılacağı söylenilen vaatlerin yerine getirilmemesi, siyaset kurumunun ve siyasi parti liderlerinin baskı altında tutulması, toplumsal olayların oldukça yoğun olduğu bir dönemi meydana getirmiştir.[1218] Nihat Erim'in 26 Mart 1971 tarihinde kurduğu askeri cunta hükümeti, 11 bakanın istifasıyla 3 Aralık 1971'de düşmüştür. Nihat Erim, Ferit Melen ve Naim Talu tarafından askeri vesayet gölgesinde kurulan hükümetlerle

[1213]Filistin'de Halk Zafere Ulaşacaktır", **Ant Dergisi,** 6 Ekim 1970, s.5
[1214]Ilıman A. & Dönmez, C. (2015), 12 Mart 1971 Muhtırası Sonrasında Kurulan Koalisyonlara Örnek: Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri," **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi,** 11(21), 165.
[1215]Yetkin, a.g.e,169.
[1216]Bora, T. (1998)."68: İkinci Eleme," **Birikim Dergisi,** Sayı:109, 30
[1217]Savran, S. (2011), **Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri (1908-1980)**, İstanbul, Yordam Kitap, 181.
[1218]12 Mart Olayı, **İlke Dergisi,** 1 Ocak 1974, s.8

istikrarlı bir yönetim sağlanamamış, hükümetin reformdan çok güvenliğe öncelik vermesi sol için büyük bir hayal kırıklığı meydana getirmiştir.[1219]

1971 yılı ülke tarihinde oldukça buhranlı bir yıl olmuştur. Bu dönemde hükümette yer alan siyasi parti temsilcileri arasında yaşanan gerilimler ülkeyi uzun süre çıkmaza götürecek siyasi krizlerin alt yapısını oluşturmuştur. Sola karşı ciddi bir yaptırım uygulanmış, anarşi engellenmediği gibi daha da yaygınlık kazanmıştır. Devrimcilere uygulanan cezai yöntemler de toplumda ayrışmalara neden olmuş, 12 Mart Muhtırası ile beraber, gençlik eylemleri yön değiştirerek anarşi ve terör eylemlerine dönüşmüştür.[1220]

Üniversitelerin yönetimi ile ilgili yapılan hukuksal düzenlemeler üniversiteleri bilim merkezi olmaktan çıkarmış, ideolojik kamplaşmaların yaşandığı kurumlar haline getirmiştir. Üniversiteler silahlı çatışmaların yaşandığı bir tarafın diğer tarafa karşı hâkimiyet kurmak istediği anarşist yapılanmaların odağı haline gelmiştir. Üniversitelerdeki fikir kulüpleri yerlerini THKO ve TİİKP gibi örgütlere bırakmıştır. Böylelikle gittikçe artan şiddet olayları siyaset gündeminin merkezine oturmuştur. Ülke içinde giderek yükselen siyasal şiddet sebebiyle üniversitelerden anarşist unsurlar temizlenmeden fakültelerin açılmaması kararı alınmıştır. Dev-Genç, Ülkü Ocakları ile birlikte 22 öğrenci derneği kapatılmıştır.[1221]

Bu tutuklamaların ardından ülke yönetiminin değişmesini isteyen THKP-C gayrimeşru eylemlere yönelmiştir. İdamlara engel olmak amacıyla eylemler gerçekleştirilmiştir. Marksist-Leninistler silahlı mücadelenin proletaryayı en iyi örgütleme yönetimi olacağına inanmışlar ve devrim politikasını gerçekleştirmek için silahlı eylemler yapmışlardır. TİP'i "yasallıkla, revizyonistlikle" suçlayarak, kesintisiz devrimi gerçekleştirmek için şehir gerillacılığına yönelmişlerdir.[1222] Düzene karşı bir tavır sergileyen THKP-C, Mahir Çayan ve arkadaşlarının cezaevinden kaçmasının ardından kırlarda örgütlenme yoluna gitmiştir. Che gibi kırsal kesimde silahlı eylemler başlatarak halk ayaklanması gerçekleştireceklerine inanan devrimciler, Kızıldere köyünde kollukla

[1219]Soysüren, A. H. (2019)."68'in Sendikası ve Asker: 12 Mart 1971 Muhtırası Bağlamında Disk'in Askerle İmtihanı" **68'e Bugünden Bakmak**, (Editör; Ayhan Bilgin), Ankara, Ütopya,186.
[1220]Gevgili, A. (1973). **Türkiye'de 1971 Rejimi**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 266.
[1221]**Tercüman Gazetesi**, 28 Mart 1971, s.2.
[1222]**THKP-C: Doğuşu ve İlk Eylemleri (1987)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 123

meydana gelen silahlı çatışmanın ardından Ertuğrul Kürkçü haricinde yaşamlarını yitirmiştir. THKP-C örgütü dağılmış ve davası düşmüştür. [1223]

12 Mart Muhtırası, solcular tarafından başlangıçta net bir biçimde anlaşılamamıştır. 12 Mart Muhtırasını lehlerinde bir müdahale olarak görmüşlerdir. Fakat çok geçmeden olayların düşündükleri gibi olmadığını anlayan sosyalistler muhtıradan en fazla zararı görmüşlerdir. Darbe yediklerini görüp şaşkınlık yaşamışlardır.[1224] Nihat Erim'in "tedbirler balyoz gibi kafalarına inecektir" ifadelerinin ardından on bir ilde sıkıyönetim ilan edilmiş ve çok sayıda tutuklama gerçekleştirilmiştir. İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi'nde Cemal Madanoğlu, Doğan Avcıoğlu, MBK üyeleri Numan Esin, Osman Köksal, Fakih Özfakih ve Celil Gürkan gibi isimler yargılanmış, TİP kapatılmış ve sol görüşlü dernekler dağıtılmıştır.[1225]

12 Mart 1971 muhtırasından dört gün sonra Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan Sivas'ın Gemerek ilçesinde, bir hafta sonra da Hüseyin İnan Kayseri'de yakalanmıştır. Yakalanmaların ardından Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan; Ankara 1 No'lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi tarafından yargılanmıştır. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre yapılan yargılama sonucunda, Türk Ceza Kanunu'nun 146'ncı maddesi uyarınca suçlu bulunmuşlardır.[1226] Buna göre Türkiye Cumhuriyeti'nin tamamını veya bir kısmını ortadan kaldırma ile suçlanan devrimciler idam cezasına çarptırılmıştır. Anayasa Mahkemesinin ret kararına rağmen TBMM'de "3-3" bağırışları arasında Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamına onay verilmiştir. 12 Mart'ın hukuk anlayışının bir göstergesi ve sonucu gerçekleştirilen bu infazlar kamuoyunun vicdanını rahatsız etmiştir.[1227]

Batı Avrupa'da ve ABD'de bir iki yılla sınırlı kalan 68 olayları Türkiye'de 1980 senesine kadar sürmüştür. Son derece ağır kayıpların yaşandığı ve başarıya ulaşamamış bir komünist devrim hareketi olmasına rağmen 68 eylemleri Türkiye tarihinin en özgürlükçü hareketi olmuştur. İnsanların düşünce ve ifade hürriyetlerini her türlü engele rağmen kullanmaya, kendilerini zihnen sınırlayan bağlardan kurtulmaya çabaladıkları bir dönem

[1223]**Tercüman Gazetesi**, 10.Ekim 1971,s.2.
[1224]Ertem, B. (2018). "12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)", **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 8(8), 659.
[1225]Şen, E. (2014). "Tarihi, Siyasi Ve Fikri Arka Planıyla 9 Mart 1971 Darbe Girişimi"(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 52.
[1226]Gemalmaz, S. (2001), **Türkiye'de Ölüm Cezası (1920-2000) Zihniyet, İnfazlar, Mevzuat, Yargı ve Siyase**t, C.I, İstanbul, Beta, 102.
[1227]Behram, N. (2001). **Dar Ağacında Üç Fidan**, İstanbul, Everest Yayınları, 10.

olmuştur.[1228] Sosyalizm adına Türkiye'nin gelebildiği en nihai seviye olmuştur. Sosyalizmin, yarattığı, geliştirebildiği her şey bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Bunun için son derece önemli bir hareket olarak tarihteki yerini almıştır.[1229] 68 eylemleri Türkiye tarihinde ülkeyi dünya ile eş zamanlı bir harekette buluşturarak ilerletici bir ivme kazandırmıştır. Eylemlerin spontane meydana gelmesi, kitleleri belli bir kalıba sokmadan heyecanlarını diri tutması, insanlara özgürce konuşma olanağı tanıması bakımından 68 senesi ülkenin üniversite gençliğini ayağa kaldırmıştır.[1230]

4.3. 68 Olaylarındaki Faaliyet Gösteren Cemiyet, Dernek ve Fikir Kulüpleri Yapılar

4.3.1. Öğrenci Grupları

Türkiye'de 68 hareketi antiemperyalist bir hareket olarak faaliyet göstermiş ve bu doğrultuda mücadele vererek milli bir cephenin oluşturulması için çaba sarf etmiştir. Devrimciler Türkiye'de bu mücadeleye liderlik edecek bir işçi sınıfı olmadığını düşündükleri için antiemperyalistleri bir çatı altında toplayarak demokratik milli kurtuluş hareketi etrafında birleşmişlerdir. Kurtuluş hareketinin ancak sosyalist güçlerin öncülüğünde yürütülürse başarıya ulaşacağına inandıkları için TİP'le birlikte hareket etmişlerdir. TİP'in antiemperyalist mücadelenin ancak sosyalist mücadele ile verilebileceğine dair söylemleri gençlere ivme kazandırmakla birlikte TİP'in 15 milletvekiliyle Meclise girmesi sosyalizmin kurulabileceğine dair inancı da pekiştirmiştir. TİP'in sosyalizm ve sınıf vurgusu söylemleri gençler arasında TİP'e olan ilgiyi giderek artırmıştır.[1231]

TİP 13 Şubat 1961'de 12 sendikacı işçi tarafından kurulmuştur. TKP'den farklı bir çalışma yürüten TİP, sadece sendikacılar tarafından kurulan ilk ve tek siyasal parti teşkilatı olmuştur. Mehmet Ali Aybar'ın genel başkanlığa getirilmesiyle sosyalist bir partiye dönüştürülmesi sağlanmıştır. TİP 1961 Anayasası'nın savunuculuğunu üstlenerek demokratik bir rejimin kurulması için mücadele etmiştir. Anayasal hakları öğretmek, tanıtmak ve bu haklara sahip çıkmak için gençlerle iç içe olmuştur. TİP, işçi ve emekçilerin

[1228]Gürses, F & Basri, H. (1997). **Dünyada ve Türkiye'de Gençlik,** Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul, 401.
[1229]Akalın, C. (1995). **Düşler ve Gerçekler Tanıklarıyla Dünya'da ve Türkiye'de 68**, İstanbul, Sarmal yayınları, 54.
[1230]"Geçmişten Geleceğe Bir Umut İlkesi Kızıldere," (2011). **Bir Gün Yazıları**, Bir Gün Kitap, İstanbul,8.
[1231]Şener, M. (2010). **Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset Yön, MDD ve TİP**, İstanbul, Pasifik Ofset, 68

ekonomik ve sosyal hakları ile örgütlenme taleplerini savunmuş, demokrasi ve sosyalizm düşüncelerini yaymaya gayret etmiştir. TİP'in kurulmasına dek işçinin siyasi partilerin amaçları dâhilinden kullanıldığı, TİP'le birlikte işçi sınıfının siyasal haklar kazandığı ifade edilmiştir.[1232]

Türkiye'de sosyalist hareket, TİP'in kurulmasıyla ortaya çıkmış ve TİP ile birlikte sosyalizm; toplumsal ve siyasal mecrada kitlesel bir ivme yaratmıştır. 61 Anayasası'nın sağlamış olduğu hak ve özgürlükler sosyalist hareketler için gereken siyasal ortamı sağlamıştır. Böylelikle başta işçi sınıfı ve gençlik olmak üzere, toplumun hemen her kesimi daha önce eşi görülmemiş ölçüde siyasal talepleri için harekete geçmiş, sendika, dernek, kooperatifler halinde örgütlenmeye girişerek "toplumsal eylemlilik süreci" başlatmıştır. TİP'in, sosyalistlerin beslendiği örgüt olma merkezi 1968 yılı itibariyle değişmiş, parti içi meydana gelen bölünmelerle birlikte sosyalistlerin merkezi olma özelliğini yitirmiştir. Bu sebeple TİP'in yerini yeni merkezler almıştır.[1233]

Homojen bir kitleden oluşmayan TİP'de ilk bölünme 1966 yılında Malatya kongresinde gerçekleşmiştir. Parti içinde SD ile MDD'yi savunan iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. MDD görüşünü benimseyenler ülkenin hala feodal bir yapıda olduğunu ve güçlü bir burjuvazinin meydana gelmediğini bu sebeple toplumun çeşitli kesimlerinin ortak bir cephede hareket etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Mao'dan etkilenen MDD'li muhalifler devrimin köylerde başlaması gerektiğine inanmışlar, köylerden kentlere doğru ilerleyen bir halk savaşı hareketi başlatmak istemişlerdir. MDD'nin görüşleri TİP'in 1966'daki Malatya Kongresi'nde netleşmiş, MDD görüşünü savunan bir kitle özgürce düşüncesini dile getirmiştir. MDD düşüncesinin taraftarı Mihri Belli ve Doğu Perinçek partiden ihraç edilmiştir. Partiden ihraç edilen gençler ise Sadun Aren tarafından kurulan FKF içinde yer alarak, burada faaliyet göstermişlerdir.[1234]

MDD hareketi, TİP geleneğinden gelen Mihri Belli'nin 1962'de Yön Dergisinde yayınlanan "Sosyalizm Tartışmaları" başlıklı makalesi ile gün yüzüne çıkmıştır. Yön dergisinde başlayan teorik tartışma TİP'le MDD arasında giderek derinleşen bir ayrışma yaratmış ve MDD hareketi kendi yayın organını oluşturmuştur. 1967'de yayına başlayan

[1232]Gençalp, E. (2018)."Türk Siyasal Yaşamında Ana-Akım Dışı Bir Siyasal Parti ve Propaganda Örneği: Tip ve 1965 Seçimleri," **Teori ve Pratikte Siyasal İletişim Sempozyumu,** (Modertör: Hicabi Aslan), Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi İktisat Fakültesi, 12-13 Ekim 2018, 219.
[1233]Ersan, V. (2013). **1970'lerde Türk Solu**, İstanbul, İletişim, 18.
[1234]Lüküslü, D. (2015). **Türkiye'nin 68'i: Bir Kuşağın Sosyolojik Analizi**, Ankara, Dipnot Yayınları, 33.

Türk Solu dergisinde[1235] devrimcilik ve Kemalizm sıklıkla gündeme getirilmiştir. MDD'ciler devrimi sosyalizmi gerçekleştirmede bir ara aşama kabul etmişlerdir.[1236] Bunun proletarya ile birlikte hareket ederek gerçekleştirileceğine inanmışlardır. MDD hareketine göre; içinde feodalite barındıran ve kapitalizme bağımlı az gelişmiş ülkelerde demokratik devrim sosyalist devrimden daha ön planda olmalıdır. Türkiye gibi az gelişmiş yarı-feodal üçüncü dünya ülkelerinde devrim milli olmak durumundadır. Üstelik Türkiye'deki işçi sınıfının hem sayı olarak hem de bilinç düzeyi yetersiz olduğu için sosyalist devrim ikinci aşamada gerçekleştirilebilir.[1237]

İki aşamada gerçekleşecek olan devrimin ilki köylerden şehirlere doğru meydana gelen silahlı bir yapılanma ve ardından işçi sınıfının önderliğinde gerçekleşecek olan sosyalist devrimle MDD hareketi başarı kazanacaktır. Fakat bu görüş MDD içersinde ortak bir fikir birlikteliği sağlayamamıştır. Farklı fikir ve mücadele azminde olan gençler arasında başlayan liderlik tartışmaları, hareketin sınıfsal perspektifi, eylemlerde kullanılacak olan yöntem tartışmaları, devrimle ilgili farklı yaklaşımlar MDD'nin bölünmesine neden olmuştur.[1238] MDD içerisinde Mahir Çayan'ın devrimde proleteryanın yok sayılmasına duyduğu tepki tartışmaları derinleştirmiştir. Milli Demokratik Devrim çizgisi etrafında yer alan, Aydınlık Sosyalist Dergisi (ASD) içerisinde ilk kopuş gerçekleşmiştir. Tartışmaların sonucunda Doğu Perinçek ve çevresi dergiden ayrılmıştır. ASD içerisinde, Proleter Devrimci Aydınlık grubu ile Aydınlık Sosyalist grubu ortaya çıkmıştır. Milli Demokratik Devrim Cephesi'ndeki devrimci kesimin ayrışma ve netleşme süreci başlamıştır. [1239]

Her ikisi de MDD hareketini savunmuş, fakat esas aldıkları kitle ayrılığı getirmiştir. 1970'te PDA[1240] hareketi ortaya çıkmıştır. PDA programında, feodalite ve köylülük esas alınırken ASD programında emperyalizm ve Türkiye'deki mevcut yapılanmalar esas almıştır. PDA hareketinde, Mao'nun etkileri yoğun olarak hissedilmiştir. Sosyalist bir

[1235]Türk Solu Dergisi, 1967 yılında yayın hayatına başlamış ve Milli Demokratik Devrim hareketinin sözcülüğünü üstlenmiştir. Dergi haftalık olarak çıkmış ve siyasi nitelik taşımıştır.
[1236]Gençalp, E .(2018) "Türk Siyasal Yaşamında Ana-Akım Dışı Bir Siyasal Parti ve Propaganda Örneği: Tip ve 1965 Seçimleri," **Teori ve Pratikte Siyasal İletişim Sempozyumu,** (Moderetör: Hicabi Aslan), Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi İktisat Fakültesi, 12-13 Ekim, 218.
[1237]Şener, M. (2010). **Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset Yön, MDD ve TİP**, İstanbul, Yordam Kitap, 191-192.
[1238]Pınar, E. (2008) "27 Mayıs'ın İzinde Türk Solu ve Milliyetçilik: Kemalizm ve Yön Hareketi, Milli Demokratik Devrim," **Mülkiye Dergisi,** XXXII (260), 201.
[1239]Ünüvar, K. (2018). "FKF'den Dev-Genç'e Türkiye'de 1968 öğrenci Hareketleri ve Sol," **Toplumsal Tarih**, 68 Özel Sayısı:293, 98
[1240]Proleter Devrimci Aydınlık

devrimin kurulması ve Stalinist bir çizgide devam etmek için Maoculuk, devrimci bir ideoloji olarak önem kazanmış ve radikal bir hale gelmiştir. Devrimci mücadele için halk savaşı verme gereğini duyan grup kısa sürede silahlı bir yapılanmaya dönüşmüştür. Bu durum sol gruplar arasındaki fikirsel çatışmaları zaman içerisinde derinleşmiştir. Örgütlü yapılanmaların her gün geçen artması Türkiye solu içerisinde yaşanan bölünmeleri, ayrışmaları ve rekabeti beraberinde getirmiştir.[1241]

1960'lı ve 1970'li yıllarda vuku bulan öğrenci örgütlerinin kısa sürede örgütlü ve teşkilatlı bir yapı haline gelmesi öğrencilerin değişimden yana bir tavır sergilemesinden ileri gelmiştir. Aktif olarak değişim talebinde bulunmaları, gençlerin alana inmesini ve buna bağlı olarak itiraz taleplerinin görünür kılınmasını sağlamıştır. Türkiye'de ilk gençlik hareketi MTTB[1242] ile başlamıştır. Darbeden sonra yürürlüğe giren 61 Anayasası ile gençlik hareketleri hem daha fazla yoğunlaşmaya hem de daha dönüştürücü hale gelmiştir. Gençlik dönüşmeye, örgütlenmeye başlamıştır. TMTF,[1243] TMGT,[1244] FKF,[1245] DDKO,[1246] SGÖ[1247], TDGF[1248], SDDF[1249] gibi kurumsal bir özelliğe sahip örgütler kurulmuştur.[1250] Kısaca örgütlerin kuruluşlarına ve amaçlarına bakacak olursak;

4.3.1.1. Milli Türk Talebe Birliği (MTTB)

MTTB'nin oldukça köklü ve eski bir tarihi geçmişi vardır. İttihat ve Terakki'nin desteği ile Dar-ül Fünun öğrencileri tarafından 1916'da kurulmuştur. 1936 senesine kadar Turancılık anlayışıyla hareket etmiş ve Türk Ocakları ile yakın diyalog halinde bulunmuştur. 21 Kasım 1936'da, Hatay mitingindeki söylemler nedeniyle kapatılmıştır.[1251] 1946'da Türk Talebe Birliği adıyla yeniden faaliyete başlamış ve 1950'li yıllarda meydana gelen Kıbrıs sorunu ile yakından ilgilenmiştir. Çeşitli mitingler ve protesto gösteri

[1241]Zileli, G.(2015). **Yarılma (1954-1972),** İstanbul, İletişim, 310-312.
[1242]Milli Türk Talebe Birliği
[1243]Türkiye Milli Talebe Federasyonu
[1244]Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
[1245]Fikir Kulüpleri Federasyonu
[1246]Devrimci Doğu Kültür Ocakları
[1247]Sosyalist Gençlik Örgütü
[1248]Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu
[1249]Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu
[1250]Yücedağ, İ.& Çetin, A .(2015). "Politik Aktör Olarak 1960'lar Türkiye Gençliği ve Toplumsal Profili", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, 7 (1), 7.
[1251]21 Kasım 1936'da, Hatay'da yaşayan Türklere zulmedilmesini protesto etmek ve Hatay'ın Türkiye'ye ilhakını savunmak amacıyla izinsiz bir miting düzenleyen MTTB, "izinsiz gösteri yapılması ve söz konusu öğrenci teşekkülünün siyasî bir amaç doğrultusunda harekete geçirilmesi" gerekçesiyle 22 Aralık 1936'da feshedilmiştir. (Oruç, Z.(2005), **Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği**, Pınar Yayınları, İstanbul, 22-23.)

düzenlemiştir. 1960 darbesiyle faaliyetleri kesintiye uğramıştır. 1963'te Yüksel Çengel[1252]'in Milli Türk Talebe Birliğinin genel başkanı olarak seçilmesiyle MTTB'nin çizgisinde değişiklik yaşanmıştır. Seküler ve Kemalist bir çizgide olmanın yanında sosyal demokrat ve sosyalistlere karşı da esnek bir tutum sergilenmiş, fakat bu durum fazla uzun sürmemiştir. 12 Mart 1965 tarihinde gerçekleşen başkanlık seçimlerinde Rasim Cinisli'nin[1253] koltuğu devralmasıyla MTTB'de yeni bir dönem başlamıştır.[1254]

1965'te Rasim Cinisli'nin genel başkanlığında yeniden faaliyetlerine başlamıştır. MTTB milliyetçi, ülkücü, muhafazakâr grupların merkezi haline gelmiştir. Sol görüşlere karşı geliştirilen esnek tutum ortadan kalkmış ve komünizme karşı nefret söylemi Milli Gençlik Dergisi'nde sıklıkla ifade edilmiştir. Komünizm aleyhtarı çok sayıda gösteri düzenlemiştir. Rasim Cinisli yönetiminin ardından 11 Mart 1966'da MTTB'nin genel başkanlığına İsmail Kahraman seçilmiştir. İsmail Kahraman MTTB'nin muhafazakâr çizgisini daha da derinleştirmiştir.[1255] Kıbrıs sorunu MTTB'nin yeniden gündemine alınmıştır. 1967'de solun yükselişiyle üniversitelerde boykot, işgaller, miting ve yürüyüşlerin sıklıkla yaşandığı bir yıl olmuştur. MTTB, komünizmin yükselişini "devletin ve milletin bekası" için bir tehdit olarak algılamış ve sol'a, karşı bir hareket yürütmüştür. MTTB'nin, 28 Nisan 1969'da gerçekleştirdiği genel seçimlerinde Burhaneddin Kayhan'ın kazanmasıyla sağ-sol çatışması derinleşmiştir. Bu durum çok sayıda can kayıpların yaşanmasına neden olmuştur. MTTB 71 muhtırasıyla kapatılmıştır.[1256]

4.3.1.2. Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) :

17 Mayıs 1948'de İÜTB[1257] ile İTÜTB[1258] birleşmesiyle Mükerrem Taşçıoğlu başkanlığında kurulmuştur. TMTF kuruluş bildirgesinde: *"gençliği yurt içinde ve yurt*

[1252]Yüksel Çengel; 20 Nisan 1938 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Malatya Arapgir'de, liseyi İstanbul'da tamamladı. 1965'te, şu anki adıyla, Marmara Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi'nden mezun oldu. Paris'te, Sorbon Üniversitesi Dil Okulu'nu 1966'da bitirdi. 1963-1965'te Milli Türk Talebe Birliği (MTTB)'nin Genel Başkanlığı'nı üstlendi.(**Millî Gençlik Dergisi**, Kasım 1963, 1 (2-3) , s. 3.

[1253]Rasim Cinisli; 1939'da, Erzurum-Aşkale'de doğan Rasim Cinisli İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi bitirdi. Millî Türk Talebe Birliği 47'inci dönem genel başkanlığı, Demokratik Parti kurucu üyeliği, 142'nci ve 15'nci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Erzurum milletvekilliği yaptı.(**Milli Gençlik Dergisi**, Ocak 1969, Özel sayı, 44.)

[1254]Öztürk, E. (2016). "Millî Türk Talebe Birliğinde Değişen Milliyet ilik Anlayışı ve Anti-Komünizm (1965-1971),"**Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 3 (25),109.

[1255]"Komünizmle Mücadelenin Zarureti", Milli Gençlik Dergisi, özel sayı,1966, s.2

[1256]Oruç, Z. (2005). **Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği**, İstanbul, Pınar Yayıncılık, 15.

[1257]İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği

[1258]İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği

dışında temsil etmek, milli meseleler üzerinde hassas ve uyanık bulunmak ve Atatürk inkılâplarını korumak" amaçlı olduğunu bildirmiştir. 1949'da Ankara, İstanbul, İzmir'deki fakülte ve yüksekokullarda bulunan öğrenci birlikleri TMTF'ye üye olmuştur. Bir süre sonra Lozan Türk Talebe Cemiyeti de TMTF'ye üye olmuştur. TMTF hem Ankara'da hem de İstanbul'da teşkilatlanmıştır. TMTF'nin Ankara genel merkezi kurulmuş ve İstanbul'a da bir şubesi açılmıştır. TMTF, TMGT[1259] yapılandırılmasında katkı sağlamış ve aynı zamanda kurucu üyesi olmuştur. 1960'larda TMTF öğrenci gençliğini temsil eden en büyük kuruluş olmuştur. TMTF, 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra da kapatılmıştır.[1260]

4.3.1.3. Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT)

1949'da, TMTF'nin[1261] önderliğinde kurulmuştur. Metin Kumbasar, Çetin Özek, İsmet Giritli, Alp Kuran, Bozkurt Nuhoğlu, Engin Ünsal ve Aydın Aybay gibi dönemin ünlü isimleri TMGT'nin genel başkanlığını yapmışlardır. TMGT ülkedeki pek çok sol örgütün temsilciliklerini üstlenmiştir. TMGT, Merkezi Brüksel'de bulunan Dünya Gençlik Örgütü'nde Türkiye'yi temsil etmiştir. CENYC[1262] ile UNESCO'nun Türkiye Milli Komisyonu üyeliğinde bulunmuştur. Çok sayıda toplantı, gösteri, seminer ve mitingleri organize etmiştir. Bu vesileyle kamu yararına çalışan dernekler statüsüne kavuşmuştur. 1966'dan itibaren sol eğilimli gençlerin yoğunluklu olarak katıldığı bir örgüt haline gelmiştir. 6. Filo protestosu ile başlayan öğrenci eylemlerinde ön saflarda yerini almıştır. 12 Mart 1971 Muhtırası ile yönetimdeki bazı isimler hakkında tutuklama kararı çıkartılmış ve 1975'te de kapatılmıştır.[1263]

4.3.1.4. Devrimci İşçi Köylü Gençlik Derneği (DİKGD)

1969 yılında Vural Yıldırımoğlu başkanlığında İstanbul'da kurulmuştur. Derneğin kuruluşunda işçiler de yer almıştır. Derneğin amacı: "*İşçi ve köylüyü bir birlik halinde örgütleyip bilinçlendirmek, Anayasanın işçi ve köylüye tanıdığı hakların tamamen gerçekleşmesini"* sağlamaktır. Bu devrimci hareket, Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulların işçi ve köylü ittifakı için uygun olduğunu düşünmüş, kırlarda gerilla

[1259] Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
[1260]Erdendoğdu, G. F. (2018). "Türkiye'de 1948-1971 Dönemi Gençlik Hareketlerinin Toplumsal Yapıya Etkisi: Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) Örneği", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 40.
[1261]Türkiye Milli Talebe Federasyonu
[1262] Avrupa Milli Gençlik Komiteleri Konseyi
[1263]Koçak, H. (2018). "68'de Öğrenci-İşçi Dayanışması İşçi-Gençlik El Ele", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı: 293, 102.

faaliyetlerini savunmuştur. Devrimcilere göre; kırlarda kitlesel muhalefet hareketi oldukça hızlı bir seyir gösterebilir ve şehirdeki işçilerin ittifakıyla hareketin başarıya ulaşmaması mümkün değildir.[1264]

1968 ve 1971 yılları arası Türkiye'de işçi sınıfının etkinliğinin oldukça fazla olduğu fabrika işgallerinin, grevlerin, kitle gösterilerinin gerçekleştiği ve düzenin sarsıldığı bir dönem olmakla birlikte köylü hareketlerinin de önemli oranda artış gösterdiği bir yıl olmuştur. Bu sebeple kırlarda başlatılan gerilla hareketi ile yoksul köylülerin ve tarım işçilerinin kentlerdeki işçilerle ulusal düzeyde ittifaka girebilmesi düşünülmüştür.[1265] Bunun gerçekleştirilebilmesi için ya bir siyasi partinin bünyesinde toplanabilmek ya da bir devrimci örgütün etrafında birleşebilmek gerekli görülmüştür. Fakat devrimci örgütlerin takip ettiği politika ne işçilerin ne de köylülerin temel ihtiyaçlarını karşılama amacı gütmediğinden köylü hareketlerinden devrimcilerin beklediği fayda sağlanamamıştır.[1266]

Dernek üyeleri kırlarda sürdürülen mücadeleyi kavrayabilmek için, önce kırlardaki sınıf yapısını bilmenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Genel olarak emperyalizme bağımlı ve bağrında çeşitli ölçülerde feodalizm kalıntılarını barındıran ülkelerde ve ülkemizde, kırlardaki sınıf tarım proletaryası, yoksul köylüler, orta köylüler zengin köylüler, büyük toprak sahipleri olarak beş kısmı ayrılmaktadır.

1 - Tarım proletaryası: Bu gruba giren köylüler yaşamlarını kazanmak kapitalist tarım işletmelerinde işgüçlerini satarak geçimlerini sağlarlar. Genel olarak ne toprağa ne de tarım araçlarına sahiptirler.

2 – Yoksul Köylüler: Bunlar yarı proleter unsurlarla küçük köylülerdir. Yarı proleter köylülerin kendilerine ait toprakları ya hiç yoktur ya da çok azdır. Yaşamlarını ücret karşılığı çalışarak sağlarlar. Küçük köylülerdir. Yetersiz miktarda tarım aracına sahip olup ya kendine ait olan ya da icarla tuttuğu toprakları işleyerek geçimini sağlarlar.

3 - Orta köylüler: Birçoğu çok büyük sayılamayacak toprak parçasına sahiptirler. Bazıları ektikleri toprağın bir kısmına sahiptir, geri kalanını kiralamıştır.

[1264]**Türk Solu Dergisi**, 8 Nisan 1969, s.16.
[1265]Avcı, E. (2019). "Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye'de Terörizm" **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, 29 (1), 143.
[1266]Gürel, B. (2015). **Türkiye'de Kırda Sınıf Mücadelelerinin Tarihsel Gelişimi**, İstanbul, Yordam Kitap, 335.

4- Zengin köylüler: Köy burjuvazisidir. Tarımın kapitalist müteşebbisleridir. Genellikle toprak sahibidirler. İşledikleri toprağın bir kısmına sahiptir. Genel olarak iyi üretim araçlarına ve sermayeye sahiptirler

5 - Büyük toprak sahipleri: Toprağa sahip olup, bedenle çalışmaya asla katılmayan kimselerdir. Esas olarak sömürüye dayanırlar. Kapitalizmin ve feodalizmin unsurlarını çeşitli derecelerde bir arada barındırırlar.[1267]

Proleter devrimci hareketin köylü hareketleri karşısındaki görevi; Bütün köylülerin, büyük toprak sahiplerine, feodalizmin kalıntılarına karşı yürüttüğü demokratik hareketi desteklemek onu ilerletmektir. Ayrıca tarım proletaryasını sanayi proletaryası ile birlikte bağımsız bir sınıf partisi içinde örgütleyerek, onu sosyalist devrim için mücadeleye hazırlamak, bunun yanı sıra yoksul köylüyü ve mümkün olduğu ölçüde orta köylüyü tarım proletaryasının yanına yani sosyalizme kazandırmak için mücadele etmektir.[1268]

4.3.1.5. Devrimci İşçi Birliği (DİB)

1970 yılı başlarında İstanbul'da kurulmuştur. Dernek, kuruluş amacında işçilerin her türlü menfaatlerinin sağlanacağını vaat etmiştir. Bunun için işçi ve yoksul köylü ittifakının sağlanmasına çalışılmıştır. İşçilerin ekonomik, kültürel ve sosyal yönden gelişerek söz sahibi olması için gerekli ortamın hazırlanması başlıca görev kabul edilmiştir. Halkın sömürülmesi karşısında, halkı aldatan her türlü akım ve kuruluşlara karşı mücadele esas alınmıştır. Bu konuda işçiler uyarılmış, bilinçlendirilmiş ve her alanda işçilerin çıkarları savunulmuştur.[1269]

4.3.1.6. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)

8 Temmuz 1965 tarihinde kurulmuştur. TÖS, İlk-Sen[1270] ile sendikal form içinde örgütlenmiştir. TÖS; Dev-Genç ve Dev-Genç'e bağlı derneklerle yakın ilişki içinde bulunmuş ve işbirliği gerçekleştirmiştir. TÖS, anti-emperyalizmin ve sosyalist bilincin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. İşçi sınıfının mücadelesinde ön saflardaki yerini almıştır. TÖS'ün üyeleri on binlerce köyde, ilçede sahalarda görev almıştır. TÖS, küçük bir sendika olan İlk-Sen'le birlikte, 1968'de Devrimci Eğitim Şurasını, 1969'da Öğretmen

[1267] **Proleter Aydınlık,** 1970, Sayı: 5,Cilt:19,s.44.
[1268] **Proleter Aydınlık**,1970, Sayı: 5,Cilt:19,s.44.
[1269] **Türk Solu Dergisi**, 31 Mart 1970, s.2.
[1270] Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası

Boykotunu, Büyük Eğitim Mitingini, Büyük Eğitim Yürüyüşlerini düzenlenmiştir. 15-18 Aralık 1969 tarihlerinde Büyük Öğretmen Boykotu'nu gerçekleştirmiştir. Eyleme 109 bin öğretmen katılmıştır. 1971 yılında gerçekleştirilen 12 Mart Darbesi sonucunda kapatılmış ve kamu görevlilerinin sendikalaşması yasaklanmıştır.[1271]

4.3.1.7. Sosyal Demokrasi Derneği Federasyonları (SDDF)

SDD[1272] ilk olarak 1966 senesinde ODTÜ'de kurulmuş, daha sonra fikir kulüpleri şeklinde yapılandırılmıştır. 1969 senesinde üniversitelerdeki fikir kulüpleri birleşerek SDDF[1273] adını almıştır. SDDF, Nail Gürman başkanlığında kurulmuş ve ülke çapında etkinliklere katılmıştır. Dev-Genç'in Kemalist çizgisinin aksine SDDF solun liderliğini üstlenmiştir. Dev-Genç'in tahtını sallayarak kısa sürede gençliğin toplandığı merkez haline gelmiştir. Dev-Genç yönetimi "küçük burjuvayı döverek adam etme" gibi bir tavır sergileyerek sosyal demokrat gençleri dışlayıcı bir politika takip etmiştir. Bu sebeple Dev-Gençle SDDF'nin araları açılmıştır. SDDF'nin Tandoğan'da düzenlediği mitingi Dev-Genç'in sabote etmesi gerginliği daha da artırmıştır.[1274]

Artan gerginlik SDDF'nin Tandoğan'da düzenlediği mitingle gün yüzüne çıkmıştır. Sol akımlara hareket ve enerji kaynağı oluşturmuştur. Gençler, gerçekleştirdikleri eylemlerle halkla bir araya gelmiş, fikirlerini "toplumsal fayda" anlayışıyla yaymaya çalışmışlardır. SDDF, CHP'nin gençlik kollarıyla zaman zaman ittifaklar kurmuş, gösteri ve miting düzenlemiş, toprak işgallerinde, işçi direnişlerinde ezilen kesimlerin yanında yer almıştır. CHP'nin gençlik kolları tarafından desteklenen SDDF, 1967'den 1971'e kadar siyasal mücadelede etkin rol almış, bu mücadele radikal çatışma ortamında olmak yerine demokrasi mücadelesinde bulunmuşlardır.[1275]

Yalnızca sol gençliği değil ülkedeki bütün fikir akımlarını benimseyen gençlerin meydana gelen olaylara karşı tutumları, davranışları ve bir bilince sahip olmaları, onların derslere başlarını eğip ilim ve irfan sahibi olmaya çalışmaları kadar önemli olmuştur. Ülkedeki yükseköğrenim gençliği sağ-sol, ileri-geri ne kadar fikir ve aksiyon akımı varsa bunlardan hepsine katılmış ve bu akımların etkisiyle pek çok eylem gerçekleştirmiştir. Bu

[1271]Koç, Y. (2015). **Kuruluşunun 50. Yıldönümünde (Belgelerle) Türkiye Öğretmenler Sendikası Tarihi (1965-1971)**, Bursa, Kuzgun Kitap, 25.
[1272]Sosyal Demokrasi Derneği
[1273]Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu
[1274]Zileli, G. (2015).**Yarılma (1954-1972)**, İstanbul, İletişim, 387
[1275]Hürkan, S. (2007). **Ortanın Solunun Ulusal Ülkücüleri (Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu'nun Öyküsü)**, İstanbul, Sinemis Yayınları, 15.

eylemleri 1961 Anayasası'nın tanımış olduğu temel haklar ve getirmiş olduğu özgür düşünce ortamıyla sağlamıştır. 61 Anayasası sosyalizmin çeşitli biçimlerde gelişmesine olanak sağlamıştır. Toplumcu fikirlerin doğmasına, temel hak ve özgürlüklerin tanınmasına, düşünce ve ifade hürriyetinin gelişmesine katkı sağlamıştır. FKF'ler de böyle bir ortamda doğmuştur.[1276]

FKF, 12 Kasım 1965 tarihinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Ankara'daki yükseköğrenim kurumlarının öğrenci delegeleri tarafından kurulmuştur. 12 Kasım 1965'te on iki yükseköğrenim kurumundan 126 kişinin bir araya gelmesiyle ilk toplantı yapılmıştır. 17 Aralık 1965'te SBF Fikir Kulübünü; Hüseyin Ergün, Kudret Ulutürk, İsmet Özel, Erdal Türkkan ve Ümit Hassan temsil etmiştir. DTCF Fikir Kulübü'nden Ataol Behramoğlu, Fen Fakültesi Fikir Kulübü'nden Asaf Köksal Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü'nden Zülküf Şahin, Şirin Yazıcıoğlu ve Taylan Türker kendi fakültelerini temsil etmiştir. YÔO[1277] Fikir Kulübü'nden Mevlüt Korkmaz, Talip Özay, Rıfat Murat ve Dudu Körücekli'nin bir gün önce imzaladıkları kuruluş bildirimi ve tüzüğün valiliğe verilmesi ile 4247 sicil numarasıyla, FKF kurulmuştur.[1278]

4.3.1.8. Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF)

FKF'nin gelişimi; emperyalist sistem içerisinde yaşanan sınıf çatışmalarının keskinleşmesi, tepkiselleşmesi, yaygınlaşması ve radikal bir çizgiye doğru evrimselleşmesi sonucunda gerçekleşmiştir. Gençliğin düzeni sorgulamaya başlamasıyla FKF'li ve TİP'li gençler, seslerini duyurabilmek için 1965 yılında "Dönüşüm" dergisini çıkarmıştır. Dönüşüm'ün, Kızılay'da satışı, sağcılarla solcuları karşı karşıya getirmiş ve kavgalar fakülteleri sarmıştır. Bu durum öğrenci kulüplerine ortak siyasal refleksler geliştirme şansı tanımıştır. Sol eğilimli gençler TDGF[1279] çatısı altında birleşmiştir. Böylece örgütlülüğe yönelik ilk adım atılmıştır. 1965'te ise bütün örgütler Fikir Kulüpleri Federasyonu altında toplanarak merkezi bir yapıya dönüşmüştür. [1280]

FKF, 17 Aralık 1965'te Hüseyin Ergün başkanlığında tüzel bir kimliğe kavuşmuş ve 22 Ocak 1967'de ilk genel kurulunu gerçekleştirmiştir. Genel kurulda İzzet Ararat FKF

[1276]**Barış Dünyası**,1968, Sayı: 73,s. 9.
[1277]Yüksek Öğretmen Okulu
[1278]Yıldırım, A. (2008). **FKF Dev - Genç Tarihi 1965-1971 Belgelerle Bir Dönemin Serüveni**, İstanbul, Doruk Yayınları, 73.
[1279]Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
[1280]Sayılgan, A. (2009). **Türkiye'de Sol Hareketler,** İstanbul, Ofset Baskı, 353.

genel başkanı olarak seçilmiştir. Dünya ve yurt sorunlarının geniş ölçüde tartışıldığı kongrede üniversitenin iç sorunlarıyla ilgili çok önemli kararlar alınmıştır.[1281] Son zamanlarda devrimci öğrencilere karşı üniversite yöneticileri tarafından girişilen baskı hareketleri karşısında yükseköğrenim kurumlarına demokratik bir hüviyet kazandırmak için mücadele edeceklerini belirten gençler şu kararlara varmışlardır:

1-İstanbul Teknik Üniversitesi rektör ve dekanları öğrenciler tarafından seçilmelidir.

2-Üniversiteler mali özerkliğe kavuşturulmalıdır.

3-Yönetmelikler ve öğretim programları öğrenci birliğinin katılacağı komisyonlarca gözden geçirilmelidir ve gerekli değişiklikler yapılarak kabul edilmelidir.[1282]

FKF kuruluşuyla birlikte II. Kongresine kadar antiemperyalist bir çizgide durmuştur. Ülke ve dünya gündemine sorgulayıcı bir anlayıştan bakabilme yetisine kısa süre ulaşmış ve çok sayıda miting düzenlemiştir. 23-24 Mart 1968 tarihlerinde II. Kongresini gerçekleştirmiştir. FKF'nin Ankara'da, Teknik Üniversite Talebe Birliği'nin İstanbul'da yaptığı kongrelerde üniversite gençliğinin toplumcu mücadelede işçi ve köylü sınıfı ile omuz omuza mücadele edeceği açıklanmış ve önemli kararlar alınmıştır. Doğu Perinçek Federasyon başkanı seçilmiş, merkezi yürütme kuruluna: Ömer Özerturgut, Adnan Altıparmak, Gün Zileli, Ruhi Koç, Gülhan Germenyan, Ahmet Kazan, Ekrem Öztürkler ve Yavuz Tarakçıoğlu atanmışlardır.[1283]

Doğu Perinçek'in FKF Genel Başkanı seçilmesinin ardından FKF'de değişimler başlamıştır. 1967'de yayın hayatına başlayan Türk Solu Dergisi FKF'li gençler arasında büyük bir sempati uyandırmıştır. FKF içerisinde MDD çizgisini takip eden bir anlayış ortaya çıkmıştır. Türk Solu Dergisi'nin FKF içerisinde yaygınlık kazanmasıyla TİP'in FKF içerisindeki etkinliği giderek çözülmeye başlamıştır. Doğu Perinçek'in de MDD çizgisine kayması TİP'in tepkilerine neden olmuştur.[1284] 27 Mayıs 1968'de Millî Demokratik

[1281]Feyizoğlu, T. (2002). **FKF Fikir Kulüpleri Federasyonu Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi,** İstanbul, Ozan Yayıncılık, 21

[1282]"Devrimci Gençlik İşçi ve Köylü Sınıfı İle Aynı Safta", **Ant Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 66, 2 Nisan 1968, s10.

[1283]"Devrimci Gençlik İşçi ve Köylü Sınıfı İle Aynı Safta", **Ant Dergisi**, Cilt:6,Sayı: 66,2 Nisan 1968, s.10.

[1284]Pekasil, T. (2007). "Türkiye' de 68 Kuşağı ve Din (Din Sosyolojisi Açısından Bir Neslin Analizi)", (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 77.

Devrim Derneği'nin çağrısıyla Perinçek yönetimindeki FKF, Dev-Güç'e[1285] katılmıştır. Böylelikle FKF, TİP'in idaresinden çıkmıştır. 1968'de ve 69'da meydana gelen üniversite işgalleri, polisle yaşanan çatışmalar, eylemlerin giderek radikalleşmesi ve karşıt görüşlü öğrencilerin sürekli çatışma yaşaması hareketin yönünü değiştirmiştir. Gençliğin radikalleşen eylemlerinde öğrencilerle bağlantı kuramayan TİP, eleştiriler karşında faaliyetlerini sürdüremez hale gelmiş ve sosyalistlerin kendilerine yeni alanlar bulmasıyla da etkisizleşmiştir.[1286]

1968'de 40 kadar kitle örgütünü birleşmesiyle Dev-Güç kurulmuş ve kuruluşunu bir bildiri ile halka duyurmuştur. Dev-Güç'ün kuruluşu, FKF'de devrimci bir yönetimin göreve gelmesiyle gerçekleşmiştir. Türk Solu'nun "faşizme ve gericilere karşı birleşme" çağrısı ülkedeki tüm milli güçleri[1287] Dev-Güç'ün etrafında birleştirmiştir.[1288] Dev-Güç, ilk eylemini 29 Nisan 1968'de Ankara'da Doğu Perinçek'in genel başkanlığında gerçekleşmiştir. Eylemi FKF'nin yönetmesi TİP'in FKF üzerinde ağır bir baskı kurmasına neden olmuş, Doğu Perinçek'in FKF Başkanlığı sona ermiştir. Doğu Perinçek'in yerine Zülküf Şahin Genel Başkan olarak atanmış ve yönetim değişikliğiyle FKF, Devrimci Güç birliğinden ayrılmıştır.[1289]

FKF genel başkanı Zülküf Şahin Devrimci Güç ile yollarının neden ayrıldığını bir telgrafla bildirmiştir. Telgraf'ta; FKF, milli bağımsızlık için verdiği mücadeleyi sosyalizm için mücadele saydığından milli bağımsızlıktan yana antiemperyalist bütün yasal kuruluş ve güçlerle ortak bir cephede ve ortak bir çizgi üzerinde birleşmeyi amaçları içinde saymıştır. Bu nedenle, işçi ve emekçi sınıfların sosyalizmi kurmak için vereceği kavgada emekçi halkımızın yanında ona yardımcı olan FKF üyeleri, anayasadan yana tüm yasal güçlerin ortak bir cephede birleşmesini gerekli görmüştür. Emekçi halkımızın bilinçlenip politik bir güç niteliği kazanması gerektiğine inandıkları için bu yolda yapılan eylemleri yararlı bulmuştur.[1290]

Devrimci Güç Birliği içinde mevcut olan bir grubun burjuva ideolojileri emekçilerin beklentilerini karşılamamıştır. Emekçilere kuşkuyla yaklaşmış ve onları tecrit

[1285]Devrimci Güç birliği Platformuna
[1286]Korkmaz, E. (1992) .**Kafa Tutan Günler 68 Güncesi**, İstanbul, Arba Yayınları,172.
[1287]TMTF, TÖS, 27 Mayıs Milli Devrim Derneği
[1288]Öncü, A, & Ulus, Ö. M. (2019). "Türkiye Solunun Aşil Topuğu: 1960-1971 Yıllarında Türkiye Solundaki Devlet Tartışmalarının Karatani'nin Sermaye-Ulus- Devlet Çerçevesinden İrdelenmesi", **Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi,** Sayı: 60, 59
[1289]Zileli, G. (2000). **Yarılma (1954-1972),** İstanbul, Ozan Yayıncılık,274
[1290]"FKF Çekildi", **Ant Dergisi,** Cilt: 4,Sayı: 82,23 Temmuz 1968, s 2.

etmişlerdir. Çeşitli kuruluşları içine alan Devrimci Güç Birliği, güç birliği amacı taşımamıştır. FKF, böylesine bir güç birliğinin yapısının, kuruluşunun ve izlediği politikaların Türkiye sosyalizminin yararına olmadığına inanmış ve Devrimci Güç Birliği'nden ayrılmaya karar vermiştir.[1291]

Dev-Güç içerisinde yaşanan MDD ve SD tartışmaları FKF içinde de ayrışmaları meydana getirmiş ve DÖB[1292] kurulmuştur. Böylece hem sosyalist gençliğin dinamizmini harekete geçirecek örgütsel koşullar oluşmuş, hem de sosyalist gençler ile Kemalist gençler arasında eylem birliği için gerekli zemin yaratılmıştır. Deniz Gezmiş başkanlığında MDD'ci bir grubun DÖB'ü kurmasıyla Cihan Alptekin, Nahit Tören, Mustafa Lütfi Kıyıcı, Mustafa Gürkan, Cevat Ercişli gibi isimler DÖB'e dâhil olmuştur. 1968 yazı boyunca eylemler organize edilmiş ve Amerikan karşıtı anti-emperyalist eylemler DÖB aracılığıyla geniş kitlelere uzanmıştır. DÖB, sosyalizm hayalini kuran üniversiteli gençlerinin yoğunluklu olarak toplandığı bir merkez haline gelmiştir.[1293]

FKF, III. Kurultayını 5-6 Ocak 1969 tarihleri arasında 160 delegenin katılımıyla İstanbul'da gerçekleştirmiştir. MDD çizgisindeki devrimci gençlerin, FKF'ye yönelik eleştirileri, muhalefetleri yoğunlaşmış ve FKF içerisinde huzursuzluk giderek artmıştır. FKF yöneticileri anti-emperyalist gösterileri durdurmak istemiş fakat örgüt içi muhalefet buna izin vermemiştir. Bunun üzerine FKF yönetimi kendisine muhalif kadroları tasfiye yoluna gitmiştir. FKF yönetiminin her türlü çabasına rağmen kurultay sonrası FKF yönetimini MDD'ciler devralmıştır. FKF, İstanbul sekreterliğinin görevinden ayrılmasıyla birlikte FKF yönetiminde TİP'den kimse kalmamıştır. Olaylı geçen FKF kurultayında, TİP ile herhangi bağlantısı olan yâda MDD'ye karşı olan, desteklemeyen bütün öğrenciler örgütten ihraç edilmiştir.[1294]

9-10 Ekim 1969 senesinde gerçekleştirilen FKF'nin son kurultayı gerek gençlik hareketlerinde gerekse toplumsal muhalefet tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sosyalist gençlikte meydana gelen büyük bir ideolojik değişim FKF'den gençliğin kopuş sürecini meydana getirmiştir. Sosyalizmi gerçekleştirmeye yönelik uygulama metotlarındaki görüş ayrılığı FKF'nin 9-10 Ekim 1969'da SBF'de düzenlenen Olağanüstü

[1291]"FKF Çekildi", **Ant Dergisi,** Cilt: 4,Sayı: 82,23 Temmuz 1968, s 2.
[1292]Devrimci Öğrenci Birliği
[1293]Yıldırım, A (2008). **FKF Dev- Genç Tarihi 1965-1971 Belgelerle Bir Dönemin Serüveni**, İstanbul, Doruk, 223.
[1294]Feyizoğlu, T. (2002). **FKF Fikir Kulüpleri Federasyonu Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi,** İstanbul, Ozan Yayıncılık,159.

Kurultayında tasfiye edilmesine neden olmuştur.[1295] FKF'nin tasfiyesiyle Dev-Genç kurulmuştur. Sosyalist Devrimi savunan gençler FKF'den ayrılarak Dev-Genç'e katılmıştır. Devrimci düşünceyi ve eylemi yaşatmak ve yaymak amacıyla Ekim 1968'de DÖB kurulmuş ve MDD görüşü öğrenci tabanında hızla yayılmıştır. Böylece Dev-Genç, üniversite gençliğinin 70'li yıllar boyuca yoğun katılım sağladığı bir örgüt olmuştur. Örgütlerin birbirleriyle dayanışması çağrısına DÖB de yanıt vererek Dev-Genç'in hem bir kolu hem de kitle örgütü olarak çalışmıştır.[1296]

4.3.1.9. Sosyalist Gençlik Örgütü (SGÖ)

1969 Ekim ayındaki kongrede FKF'nin adının Dev-Genç[1297] olarak değiştirmesiyle birlikte, TİP ve Dev-Genç arasındaki bağlar tümüyle kopmuştur. Bunun üzerine TİP destekçisi gençler SGÖ[1298] adlı bir oluşuma gitmişlerdir. SGÖ üyeleri 12 Mart darbesi nedeniyle yurtdışına kaçmış ve yurtdışında TKP adına İşçinin Sesi Dergisini çıkartmıştır. Dergide; SGÖ'nün işçi sınıfına, sosyalist devrimin gerçekleştirilmesine ve sosyalist toplumun kurulmasına yardımcı olacağı beyan edilmiştir. Bu beyanat üzerine SGÖ ile Dev-Genç arasında zaman zaman çatışmalar yaşanmıştır.[1299]

SGÖ Genel Başkanı Muharrem Kılıç, Dursun Akdoğan, İbrahim Bakırcı, Oğuz Tekin ve Hayrettin Seçmen'in, Hacettepe Üniversitesi'nde Dev-Genç'liler tarafından bıçaklanması yeni bir tartışmayı meydana getirmiştir. SGÖ, Dev-Genç'i şiddetle eleştirmiş, Dev-Genç'i, burjuvazinin emrinde anti-sosyalist ve anti-demokratik eylem veren bir örgüt olmakla suçlamıştır.[1300] SGÖ'ya göre "Burjuvazi, sahneye koyduğu bu oyunlarla iki gerici gençlik örgütünü, Dev-Genç ve Ülkü Ocaklarını aktör olarak kullanmaktadır. Dev-Genç'in ilericilikle, demokratik güçlerle hiçbir ilgisi yoktur. Antiemperyalist mücadele adına emperyalizme nasıl köpeklik edecekleri konusunda birbirleriyle yarışırlarken son günlerde sayıları daha da artan öldürülen gençlerden sorumludurlar."[1301]

SGÖ, kendisine üye olan gençlerle emekçilerle bağlantılar kurarak sosyalist bir düzenin sağlanacağını belirtmiştir. Türkiye'nin bugün sosyalist eylemin eşiğinde olması sosyalist mücadelenin ana öğesi ve öncüsü olan proletaryayı mücadeleye katmayı

[1295]Korkmaz, a.g.a,173.
[1296]Landau, J. M. **(1979). Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar**, Ankara, Turhan kitapevi, 95.
[1297]Devrimci Gençlik
[1298] Sosyalist Gençlik Örgütü
[1299]Nihat Akseymen, "Sosyalist Gençlik Örgütü "**Emek Dergisi,** 9 Şubat 1970, Sayı: 21, s.14.
[1300]Turhan Feyizoğlu, **1961-71 Döneminde Kemalizm ve Gençlik,** Turkish Forum, Kasım 1998 , s.2174.
[1301]Emek Dergisi, Cilt:1,Sayı:21, 9 Şubat 1970, s. 15.

gerektirmektedir. “Bunun için gerçek proletarya devrimcileri, işçi sınıfı ile bağlar kurmalıdır. Proletarya kendi öz mücadelesi olan sosyalist devrim mücadelesine sokulmalıdır.” İşte bu uygulama sosyalist hareketin bu temel aşamasını oluşturmuştur.[1302] SGÖ’nün temel görevi işçi ve emekçi kitleleri bilinçlendirme ve aynı zamanda emekçi sınıfların gençlerini örgütlemesi olmuştur. Bunun için SGÖ, işçi sınıfının her çeşit mücadelesine, grevlere, işgallere katılarak aktif rol oynamıştır. Böylece örgütlenme modelleri ile sosyalist hareketin bütünlüğü arasındaki ilişkilerin sağlam temellere oturtulmasına çalışılmış, toplumsal bir duyarlılık geliştirilmeye gayret etmiştir.[1303]

4.4. Öğrenci Grupları İçerisindeki Silahlı Yapılanmalar

FKF’nin yeni tüzükle birlikte TDGF[1304]’ye yani Dev-Genç’e dönüşmesiyle meydana gelen ayrılıktan iki farklı yayın organı da ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri PDA[1305] diğeri ASD[1306] olmuştur. PDA, 5 Ocak 1970 tarihinde Doğu Perinçek’in başkanlığında hazırlanmıştır. ASD, Mahir Çayan ve Münir Nurettin Aktolga tarafından çıkarılmış, yayın grubunda Mihri Belli de yer almıştır. MDD’nin gerçekleştirilebilmesi için silahlı mücadelenin esas alınması gerektiği vurgulanmış ve halk kurtuluş savaşı bir ilke olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de silahlı mücadele MDD tezini savunanların görüşleri doğrultusunda ortaya çıkmış ve ilerleyen zamanlarda THKP-C[1307]’yi, THKO[1308]’yu, TKP/ML’yi[1309] meydana getirmiştir.[1310]

PDA, MDD hareketinin öncüleri Mihri Belli ve Mahir Çayan'a karşı duyulan tepkinin neticesinde oluşturulmuştur. PDA dergisinde, Cüneyt Akalın, Ömer Madra, Bora Gözen, Hasan Yalçın, Halil Berktay, Gün Zileli, Oral Çalışlar, İbrahim Kaypakkaya, Doğu Perinçek, Atıl Ant, Ferit İlsever ve Nuri Çolakoğlu gibi isimler yer almıştır. PDA, toprak reformunun yapılması, tefeciliğin kökünün kurutulması, aracılığa son verilmesi, adil kredi sağlanması teziyle feodal unsurlara karşı izlenecek mücadelenin hedeflerini belirlemiştir. Hedeflere ulaşmada yaşanan anlaşmazlık, Perinçek grubunun radikal eğilimli harekete

[1302]Feyizoğlu, T. (2002). **FKF Fikir Kulüpleri Federasyonu Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi,** İstanbul, Ozan Yayıncılık,191
[1303]**Emek Dergisi**, Cilt:1,Sayı:21,9 Şubat 1970,s. 15.
[1304]Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
[1305]Proleter Devrimci Aydınlık
[1306] Aydınlık Sosyalist Dergisi
[1307] Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
[1308]Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
[1309] Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist Hareketi
[1310]Şener, M.(2006). “Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961-1971”,(Basılamamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dalı,** 207.

sıcak bakmaması, MDD tezinin belirttiği Türkiye'de Halk Savaşı yoluyla Demokratik Devrimin yapılamayacağı görüşü PDA grubunda da ayrılmalarına neden olmuştur.[1311]

Gruptan ilk önce 1971'de İbrahim Kaypakkaya daha sonra Adil Ovalıoğlu, Garbis Altınoğlu ve Zeynel Altındağ kırsal sahalarda silahlı mücadeleyi başlatabilmek için ayrılmıştır. İbrahim Kaypakkaya silahlı mücadelesinde Hindistan'ın Bengal bölgesindeki köylü ayaklanmasını ve Maoist önder Caru Mazumdar'ın hareketini kendisine örnek almış ve Mao Zedung'un düşüncesi ile hareket etmiştir.[1312] Kaypakkaya, Mazumdar'ın liderliğindeki silahlı mücadelede köylülerin yer almasını, köylülerin mücadelede silah olarak kazma, kürek, çapa vb. gibi üretim aletlerini seçmesini övmüş ve Türkiye'deki hareketin de bu minvalde gerçekleşmesini umut etmiştir. Devrimci mücadelenin işçi sınıfının öncülüğünde, işçi ve köylü ittifakı üzerinde, bütün milli sınıfların katıldığı bir köylü savaşı olmasını beklemiştir. Doğu Anadolu Bölgesi PDA alanı seçilmiş, halk savaşının ve devrimci mücadelenin ülkenin tüm alanlarına yayılarak, işçi ve köylü kitleleriyle askere karşı mücadele verebilme planlanmıştır.[1313]

1970'li yıllarda radikalleşen ve kır gerilla hareketlerine dönüşen öğrenci eylemleri Küba, Vietnam, Filistin ve Çin Devrimlerinden oldukça etkilenmiştir. Eylemlerde silahın kullanımıyla birlikte sol akımlarda hızlıca bir radikalleşme meydana gelmiştir. Ülke gençlerinde Maoculuk ve Castro'culuk hızla etkisini artırmıştır. Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın Filistin'e gerilla eğitimi için gitmeleri, THKO ve TİKKO'nun Mao'nun etkisinde kalmaları, köylerde devrimi gerçekleştirebilme inancını pekiştirmiştir.[1314] Maddi kaynağın temini için banka soyma, fidye için adam kaçırma gibi eylemlerin gerçekleştirilmesi 70'li yılların başına kadar meydana gelen barışçıl öğrenci eylemlerini radikalleştirmiştir. Bundan sonra eylemler silahlı mücadele yöntemine dönüşmüştür. Kurulan örgütler arasında gerilla savaşı etkisi en fazla THKP-C'de görülmüştür. Örgütler anti-emperyalist, anti-kapitalist ideoloji ile hareket etmiştir.[1315]

MDD stratejisi ile şekillenen THKP-C, THKO, TİKKO ve TKP/ML 1970 sonu ile 1971 başı arasında 4-5 aylık sürede oluşturulmuştur. Örgütler Marksist-Leninist bir çizgide

[1311]Yurtsever, H. (2016). **Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980**, İstanbul, Yordam, 103-104
[1312]Uslu, A. (2019). "İbrahim Kaypakkaya ve Proleter Devrimin Güncelliği", Atılgan, Gökhan (der.) **Mühürler: Türkiye Sosyalist Hareketinden Eserler**, İstanbul: Yordam, 470.
[1313]Feyizoğlu, T .(2000). **İBO-İbrahim Kaypakkaya**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 152.
[1314]Akdere İ. & Karadeniz Z.(1994),**Türkiye Solu'nun Eleştirel Tarihi 1908 - 1980 Cilt: 1**, İstanbul, Evrensel, 298
[1315]Aytuğ, H. K. & Can O. (2019). **Türkiye'de 68 Hareketinde Kemalizm**, Ankara, Ütopya,143.

ve her anlamda militan bir yapıda şekillenmiştir. Halk savaşının kır gerillası mücadelesi ile gerçekleşebileceğine inanılarak illegal bir yapılanma meydana getirilmiş ve silahlı propaganda birlikleri ile çeşitli eylemler düzenlenmiştir. Foko tipi örgütlenme ile Türkiye'yi sarsan eylemler gerçekleştirilmiştir. Eylemler ülkeyi sosyo-ekonomik açısından son derece zor bir dönemece sokmuştur.[1316]

THKO, THKP-C ve TKP/ML silahlanma yolunda karar almalarına rağmen örgütler arasında birlik sağlanamamıştır. THKO ve THKP/C kadro yapısı olarak Ankara ve İstanbul ağırlıklı öğrencilerden meydana gelirken TKP/ML, TİKKO ise Dersim merkezli Kürt gençlerinden meydana gelmiştir. THKO ve THKP-C antiemperyalist karşıtlığını milliyetçi ve Kemalist çizgide yürütürken, TKP/ML TİKKO Kemalizm'den ayrı düşerek Kürt sorununun varlığından bahsetmiştir.[1317] THKO da THKP-C de devrimin uygulanması yönünde Latin Amerika ülkelerini esas almış, fakat teoride ayrışmışlardır. THKP-C kentsel bir gerillayı savunurken THKO kırsal alandan şehirlere doğru siyasî bir mücadeleyi savunmuştur. THKP-C için silahlı mücadele zorunludur ve bu zorunluluk silahlandırılmış bir siyasi bir parti etrafında sağlanmalıdır. THKO için silahlı eylem yapılmasında bir fayda varsa uygulanabilir. TKP/ML TİKKO Maocudur. Köylülerle beraber bir halk savaşı verilmesini benimsemiştir.[1318]

Hüseyin İnan'ın kır proletaryasını ve Mahir Çayan'ın ise kent proletaryasını savunması sebebiyle meydana gelen görüş farklılığından THKP-C ve THKO doğmuştur. Deniz Gezmiş önderliğinde THKO'lular, kır gerilla grubu oluşturarak eylemlere başlamışlardır. THKO kendisine rol model olarak Che tipi kır gerillasını rehber almış ve gerilla hareketi için Malatya'yı pilot bölge olarak seçmiştir. Mahir Çayan başkanlığında kurulan THKP-C'liler ise Küba'yı ve Uruguay'daki Tupamarosları kendilerine rol model seçmişler ve siyasi bir partinin kurulması gerektiğini belirtilerek şehir gerillası fikrini savunmuşlardır. Böylece politik mücadele silahlı eylemlere dönüşmüştür. Silahlı mücadelenin kitle hareketi yaratarak Rusya, Çin, Vietnam ve Küba'daki gibi başarıya ulaşılacağına inanılmıştır.[1319]

[1316]Aksakal, H. (2009). "Güler Yüzlü Bir Sosyalist, İlkeli Bir Siyasetçi: Mehmet Ali Aybar'ın Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri ve Önemi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı:20, 95

[1317]Feyizoğlu, T. (2000). **İBO-İbrahim Kaypakkaya**, İstanbul, Ozan Yayıncılık,80.

[1318]Avcı, E. (2019)."Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye'de Terörizm," **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, 29 (1), 143-144.

[1319]Sarılgan, A. (2009). **Türkiye'de Sol Hareketler**, İstanbul, Ofset Baskı, 357

THKP-C bir parti teşkilatı gibi 1970'te Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga tarafından kurulmuştur. Çayan ve Küpeli SBF, Aktolga ODTÜ öğrencisidir. Parti genel sekreteri ve parti ideolojisinden Mahir Çayan sorumlu olmuş, Yusuf Küpeli, kitlelerle iletişim sağlamada ve askeri işlerle yükümlü, Münir Ramazan Aktolga da yayınlardan sorumlu olmuştur. Kurtuluş gazetesi örgütün yayın organı görevini üstlenmiştir. 10 kişiden oluşturulan ekiple genel bir komite benzeri işbölümü yapılmıştır. THKO'luların kır gerilla grubunun başarısızlığa uğraması, Denizlerin yakalanması ve idamlarının gündeme gelmesiyle, iki grup arasındaki ayrılık önemini yitirmiş ve THKP-C'liler ile geride kalan THKO'lular aynı örgütün elemanları gibi birlikte hareket etmiştir.[1320]

4.4.1. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)

Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan, Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin tarafından kurulmuştur. "Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu" ya da "THKO" MDD tezini gerçekleştirmek için Türkiye'de silahlı mücadele veren ilk siyasî örgüt olmuştur. Halk savaşı stratejini benimsemiş, gerilla tekniğiyle emperyalizme karşı mücadele vermiştir.[1321] İlk silahlı eylemini 29 Aralık 1970 tarihinde gerçekleştirmiştir. 28 Aralıkta Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi İlker Mansuroğlu'nun öldürülmesi üzerine 29 Aralık'ta ABD Büyükelçiliği önündeki polis kulübesinin taranmasıyla silahlı eylemler başlamıştır. Böylece 29 Aralık 1970 ile birlikte Türkiye'de devrimci mücadele başlamıştır.[1322] 4 Mart 1971 Perşembe günü yayınlanan bir bildiri ile THKO varlığını duyurmuştur. Mustafa Yalçıner, Metin Güngörmüş, Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan, Teslim Töre, Hacı Tonak ve Mustafa Çubuk'un desteğiyle kır gerillası hareketine Malatya'nın Akçadağ yöresinde başlamışlardır. THKO 12 Mart vesayeti boyunca varlığını devam ettirmiştir.[1323]

16 Mart 1971 günü Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Örgütü gerçekleştirdikleri eylemler sonrasında kamuoyuna bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride;

> "Bugüne kadar yapmış olduğumuz kutsal davamızı şerefimizle dünya kamuoyuna duyurduk. Davamızda elde etmek istediğimiz her şeyi elde ettik. Demirel hükümeti acizliğine istifasıyla bir zafer

[1320]Ayaşlı, Y. (2012). "71 Devrimciliğinin Başka Bir Portresi", **Teori ve Politika Dergisi,** Sayı: 41,25.
[1321]Şener, M. (2006). **Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961-1971,**(Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 209.
[1322]Arsan V. (2014). **1970'lerde Türk Solu,** İstanbul, İletişim,39
[1323]Feyizoğlu, T. (1991). **Bir İsyanının İzleri,** İstanbul, Belge, 279

daha kazandırmış oldu bizlere. Gayemizin sonuna geldik. Bundan sonraki düşüncelerimizi dünya kamuoyuna adalet önünde hesap vereceğiz. 15.3.1971 tarihinde savcılığa teslim olacağız. 13.03.1971tarihinden 15.3.1971 tarihine kadar asayiş kuvvetlerinin çemberini genişletmesine savcılığa teslim olmamıza yardımcı olacaklarına kaniiyiz. 14.3.1971 tarihinde saat 13 teki haber bülteninde serbestçe hareket etmemizi garanti ettiklerinin açıklanmasını istiyoruz "[1324] demek suretiyle taleplerini ifade etmişlerdir.

THKO, silahlı mücadelesine para temin edebilmek için faaliyete geçmiş, 11 Ocak 1971'de Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve Sinan Cemgil Türkiye İş Bankasının Emek şubesi soygununu gerçekleştirmiştir. Soygunun Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve Sinan Cemgil tarafından yapıldığının anlaşılması üzerine ODTÜ polis tarafından ablukaya alınmıştır. Yurtlarda çok sıkı aramalar gerçekleştirilmiş ve 21 Ocak 1971'de ODTÜ kapatılmıştır. ODTÜ'nün kapatılması SBF tarafında protesto edilmiş, bunun üzerine 25 Ocak 1971'de SBF'ye baskın düzenlenmiş, çok sayıda gözaltı gerçekleştirilmiştir.[1325]

THKO'luların adını tüm yurda duyurduğu asıl eylem 4 Mart 1971'de Amerikalı erlerin kaçırılması olayıdır. THKO'lulara göre; "Amerika dünyanın en büyük emperyalist gücüdür, aynı zamanda hem Türkiye'nin hem de dünyanın başına beladır. Amerika, üsleri aracılığıyla da ülkeleri sömürmektedir. Sermayesiyle, silahıyla, uşaklarıyla, ülkemizi sömürmektedir. İşçilerimizin, köylülerimizin alnının teriyle geçinen tüm namuslu insanların yani kafa ve kol emekçilerinin sömürülmesinde, ezilmesinde baş sebeptir. Türkiye'de 101 Amerikan üssü vardır. Bunlar yeryüzüne yayılmış 2.000 kadar Amerikan üssünün bir bölümüdür.[1326]

Amerika'nın Türkiye üstündeki askeri, siyasi, ekonomik baskısı sebebiyle THKO 4 Mart 1971 gecesi Kepekli Boğazı Üssünde görevli 4 Amerikalı Astsubayı kaçırmıştır. Esirlerin serbest bırakılması için 400.000 Dolar fidye istemişlerdir. Amerikan erlerinin kaçırılması gündeme bomba gibi düşmüştür. Ülkedeki bütün gazeteler olayı manşetlerine taşımıştır.[1327] THKO, esirlerin serbest bırakılmasını, hiçbir eylemcinin tutuklanmamasını aksi takdirde esirlerin öldürüleceğini bildirmiştir. ABD, askerlerinin yaşamlarından endişe duyduğunu belirterek askerlerin serbest bırakılması için fidye ödemeyi kabul ettiğini ve fidyeyi Atina üzerinden göndereceğini bildirmiştir.[1328] THKO, belirlenen sürenin

[1324]T.H.K.O ÖRGÜTÜ 3 Mart 1971
[1325] "Orta Doğu Üniversitesi Süresiz Olarak Kapandı", **Tercüman Gazetesi**, 21 Ocak 1971,s.1
[1326]T.H.K.O ÖRGÜTÜ 3 Mart 1971
[1327]İdamlara Giden Dönemeç, **Milliyet Gazetesi**, 17 Mart 1971, s.1
[1328]**Akşam Gazetesi**, 4 Mart 1971,s.1.

dolmasının ardından Muammer Aksoy'dan kendileri ve Amerikan büyükelçisi arasında arabuluculuk yapmalarını istemiş ve konunun değerlendirilmesi için otuz altı saatlik ek süre tanımıştır. Muammer Aksoy'dan da bekledikleri cevabı almadıkları için THKO'lular rehineleri serbest bırakmış, böylece ABD de fidyeyi ödememiştir.[1329]

THKO eylemlerinde, Brezilyalı gerilla lideri Carlos Marighella'nın ilkelerini örnek almış ve uygulamalarını Leninist metotla açıklamıştır. THKO kuruluş bildirgesinde; "Dünya ve Türkiye Halkları" adına işçileri, köylüleri ve aydınları mücadeleye davet etmiş ve mücadele alanı olarak da kır gerilla hareketini belirlemiştir. Bölge olarak Malatya'nın Akçadağ yöresi seçilmiş, ancak Nurhak dağlarının yakınlarındaki İnekli köyünde jandarmayla girilen ilk çatışmada ağır kayıplar verilmiştir. Bu çatışmada Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan öldürülmüştür. Nurhak'taki çatışmada Hacı Tonak, Ahmet Erdoğan ve Metin Güngörmüş ile yaralı olan Mustafa Yalçıner yakalanmıştır. THKO davasında mahkûmlar önce idam cezası almışlar, sonra ömür boyu hapse mahkûm edilmişlerdir.[1330]

4.4.2. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)

1971'te Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga tarafından kurulan THKP-C Marksist-Leninist bir yapıdır ve kentsel gerilla savaş stratejisini benimsemiştir.[1331] THKP-C, İstanbul ve Ankara'daki banka soygunu ile adını duyurmuştur. Ziraat Bankası Küçükesat şubesinin 12 Şubat 1971'de günü soyulmasıyla silahlı mücadeleye başlamıştır. 6 Mart 1972'de Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Oktay Etiman, Kamil Dede ve Rüçhan Manas tarafından Akbank Selami Çeşme Şubesi soyulmuş ve 8.500 TL çalınmıştır. 12 Mart Darbesinin ardından THKP-C silahlı eylemlerini daha şiddetli sürdürme kararı almıştır. 1971'in Nisan'ında İsrail başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırılıp öldürülmesiyle THKP-C ismini ülkeye duyurmuştur.[1332]

THKP-C 12 Mart Muhtırası sonrası ilk eylemi 15 Mart'ta İstanbul'da gerçekleştirmiştir. Türk Ticaret Bankasının Erenköy şubesine soygun düzenlemiştir. Hüseyin Cevahir bankaya 5.00 liralık çeki bozdurmak için gitmiş, ardından şubeye Mahir Çayan, Oktay Etiman ve Kamil Dede ellerinde silahlarıyla gelmişlerdir. 14.449 liralık

[1329] "Ya Dört Yüz Bin Dolar veya Dört Amerikalı Öldürülecek", **Milliyet Gazetesi**, 5 Mart 1971, s.1.
[1330]Kara, İ. (2008). "Türkiye'de 1970'li Yıllarda Radikal Medya",(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 108.
[1331]Şener, M. (2015). **Türkiye solunda Üç Tarz-ı Siyaset: YÖN, MDD ve TİP,** İstanbul, Yordam, 219.
[1332]"Silahlı Dört Zorba," **Hürriyet Gazetesi**, 13 Şubat 1971, s.1.

soygun gerçekleştirdikten sonra çalıntı otomobilleriyle kaçmışlardır. Daha sonra protesto amaçlı çalıntı otomobili Celal Bayar'ın evinin önünde yakmışlardır.[1333]

17 Mayıs 1971'de İsrail Başkonsolosu Ephraim Elrom THKP-C üyeleri ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir, Mahir Çayan, Necmi Demir, Oktay Etiman ve Ziya Yılmaz tarafından Ömer Ayna ve diğer THKP-C'lilerin serbest bırakılması için kaçırılmıştır. Elrom'un serbest bırakılması için; tutuklu bulunan bütün devrimcilerin derhal serbest bırakılması, yapılan eylemin TRT Haber Bültenleri'nde THKP 1 No'lu basın bülteni 3 gün devamlı ve eksiksiz anons edilmesi, mühlet doluncaya kadar polisin ve diğer zabıtanın hiçbir takibe girişmemesi ve aleyhte propaganda yayın yapılmaması talep edilmiştir.[1334] THKP 1 No'lu basın bülteninde İşçilere, Köylülere, Askerlere, Yurtsever Aydınlara seslenerek;

"*Amerikan emperyalistleri ve onun köpekleri uzun yıllardır ülkemizi, talan edip yağmaladılar; neyimiz var neyimiz yoksa alıp götürdüler. Emekçi halkımızın ve bütün çalışmaların alın terini ve emeğini çaldılar. Bugün ülkemizde işgalci düşmanın ziyafet sofralarından kalan artıklarla beslenen bir avuç hain, bir avuç köpek bu alabildiğine iğrenç düzeni sürdürmek, Amerikan emperyalizmine gerektiği gibi uşaklık etmek için kurdukları zulüm çarkını insafsızca çeviriyorlar*" demek suretiyle Amerikan emperyalizmini eleştirmiştir.[1335]

THKP-C aynı basın bülteninde; bağımsızlık savaşında kendilerine destek olmaları için bütün yurtseverleri topyekûn mücadeleye çağırmıştır. Ayrıca bildiride muhtıra eleştirilmiş, hükümetin darbecilerden medet ummaması tepkiyle karşılanmıştır. Bildirinin devamında darbecilerden kurtulmanın ancak bütün yurtseverlerin ortak direnişiyle gerçekleşen bir halk savaşıyla kazanılacağı açıklanmıştır. THKP-C'liler tarafından bu direniş halk kurtuluş savaşının birinci basamağı olarak değerlendirilmiş ve şehir gerillası yöntemiyle amaca ulaşılacağı düşünülmüştür.[1336]

Hükümet, THKP-C'lilerin isteklerini reddetmiş ve Balyoz Harekâtı ile eylemcilere sempati duyan pek çok kimseyi tutuklatmıştır. İstanbul'da sokağa çıkma yasağı ilan

[1333]Feyizoğlu, T. (2012). **İki Adalı - Hüseyin Cevahir - Ulaş Bardakçı**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 196-197.
[1334]Akyel, H .(2010)**. Türkiye'de Sol Örgütler,** Editör: Bülent Özgelik, İstanbul, Phoenix, 110.
[1335]Çayan M. (1979). **Bütün Yazılar**, Eren Matbaası, İstanbul, 1979, s.443.
[1336]"Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi," **Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi Demokratik Halk Devrimi Programı**, Halkın Devrimci Öncüleri Yayınları, İstanbul, 1978, s.10.

edilmiş ve şüpheli görülen bütün evler aranmıştır. Hükümetin THKP-C'lilerin taleplerine yanıt vermemesi üzerine Elrom öldürülmüştür. 23 Mayıs 1971'de İsrail Başkonsolosu Ephraim Elrom'un kaçırılması ve ardından öldürülmesiyle örgüte yönelik operasyon düzenlenmiştir. Polisin operasyonları ile kaldıkları ev tespit edilen THKP-C'lilerin bir kısmı 28 Mayıs 1971'de yakalanmıştır. Kısa süre sonra gelen ihbar üzerine Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'in kaldıkları ev tespit edilmiş, kollukla yaşanan mücadele sonunda Hüseyin Cevahir öldürülmüş, Mahir Çayan ve yakalanan örgüt üyeleri tutuklanmıştır. Tutukluluk sürecinde üyeler arasında görüş farkı meydana gelmiş ve bir kısım üyeler örgütten ihraç edilmiştir.[1337]

Tutuklanan Mahir Çayan Maltepe Askeri Cezaevi'ne götürülmüş, Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna ile birlikte tünel kazarak firar etmiştir. Olay gazetelere büyük firar olarak yansımıştır. Maltepe Askeri Cezaevi yetkilileri firar olayını gazete haberi ile öğrenmişlerdir. Sıkıyönetim, tünel açarak cezaevinden kaçanların yakalanması için halkı da yardıma çağırmıştır.[1338] Cezaevindeki mahkûmlar firarilerin kaçtıklarını cezaevi yönetimine hissettirmemek için koğuşta isyan çıkartarak askerin koğuşları kontrol etmesini zorlaştırmıştır. Yoğun mücadelenin ardından kazılan tünel fark edilmiş, koğuşlarda yapılan yoklamayla 5 kişinin firar ettiği tespit edilmiştir.[1339] Firarın ardından Ankara ve İstanbul'da ikamet edemeyeceklerini anlayan Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna Ordu'nun Fatsa ilçesine bağlı Yapraklı köyüne yerleşmiş ve kırlarda örgütlenme mücadelesine başlamıştır.[1340]

Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve Deniz Gezmiş'in idamlarını engellemek için 27 Mart 1972'de Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü, Hüdai Arakan, Cihan Alptekin, Nihat Yılmaz, Ertan Sarıhan ve Ahmet Atasoy, NATO üssünde görevli teknisyenleri kaçırmıştır. Kaçırılan görevlilerle birlikte Tokat'ın Niksar ilçesine bağlı Kızıldere köyüne gelmişler ve muhtarın evine yerleşmişlerdir. Teknisyenlerin kaçırılmalarının anlaşılması üzerine güvenlik güçleri harekete geçmiştir. Muhtarın ihbarıyla köy güvenlik güçleri tarafından abluka altına alınmış, kollukla yaşanan çatışma sırasında Ertuğrul Kürkçü haricindeki bütün örgüt üyeleri yaşamını yitirmiştir. Böylece örgüt resmi olarak dağılmıştır.[1341]

[1337]Feyizoğlu, T.(2000). **Sinan - Nurhak Dağları'ndan Sonsuzluğa**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 319.
[1338]**Milliyet Gazetesi**, 30 Mart 1972,s.1
[1339]**Hürriyet Gazetesi**, 30 Mart 1972,s.1
[1340]"Mahir Çayan ve Dört Arkadaşı Kaçtı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Mart 1972,s.1.
[1341]Kürkçü, E.(2011). "En Değerli Kadrolardı,"**Geçmişten Geleceğe Bir Umut İlkesi Kızıl dere Bir gün Yazıları**, İstanbul, Bir gün Kitap, 18-20.

4.4.3. Türkiye İhtilalcı İşçi Köylü Partisi (TİİKP)

21 Mayıs 1969'da Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) grubu tarafından kurulan illegal bir partidir. Parti Leninci çizgide inşa edilmiş olup, Proleter Kültür Devriminin izlerini taşımıştır. Partinin kuruluşunda Doğu Perinçek, Vecdi Özgüner, Hasan Yalçın, Ömer Özerturgut, Gün Zileli, Mehmet Altun ve Oral Çalışlar yer almıştır. Partinin merkez komitesinde Bora Gözen, Ferit İlsever, Halil Berktay ve İbrahim Kaypakkaya görev almıştır.[1342] TİİKP, üyelerini askeri eğitim almaları için Filistin'e göndermiştir. TİİKP üyeleri 1970 ve 1973 yılları arasında Filistin'de üç ayrı kamp bölgesinde savaşmıştır. İsrail tarafından Hahr El Bared bölgesinin bombalanması sonucunda TİİKP üyesi sekiz genç[1343] yaşamını yitirmiştir. Bu süreç içerisinde parti içinde anlaşmazlık meydana gelmiş, İbrahim Kaypakkaya partiden ayrılarak Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist adlı örgütü kurmuştur. Parti 12 Mart muhtırası ile parti kapatılmıştır. Üyeleri hakkında cezai işlem uygulanmıştır.[1344]

4.4.4. Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML)

24 Nisan 1972'de İbrahim Kaypakkaya tarafından kurulmuştur. Örgüt Marksizm-Leninizm ve Maoizm (MLM) ideolojisini benimsemiştir. İbrahim Kaypakkaya Türkiye'nin kırsal bir topluma sahip olduğunu ileri sürerek devrim hareketine kırsaldan başlanması gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu fikir doğrultusunda 1972'de Tunceli'de kır gerillası çalışmaları başlatılmıştır. Ali Haydar Yıldız, Muzaffer Oruçoğlu, Süleyman Yeşil ve Aslan Kılıç'ın yer aldığı yapılanma 24 Nisan 1972'de kendisini kamuoyuna lanse etmiştir. 24 Ocak 1973'de Tunceli Vartinik'te kollukla girişilen çatışma sonucunda Ali Haydar Yıldız öldürülmüştür. İbrahim Kaypakkaya yaralı olarak kaçmış, bazı köylere sığınmıştır. Köy muhtarının ihbarı sonucunda yakalanmıştır. Diyarbakır ceza evinde gördüğü işkence sonucu 29 Ocak 1973'te hayatını kaybetmiştir.[1345]

4.4.5. Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO)

1972 yılında İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları tarafından kurulmuş ve Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML) örgütünün, silahlı mücadele veren

[1342]Sayılgan, A.(2009), **Türkiye'de Sol Hareketler**, İstanbul, Ofset, 371.
[1343]Bora Gözen, Kerim Öztürk, Cafer Topçu, Ali Kiraz, Gürol İlban, Şükrü Öktü, Ahmet Özdemir, Yücel Özbek
[1344]**Türkiye İşçi Köylü Partisi Kuruluş Bildirisi**, (1978), Ankara, TİKP Yayınları, 20.
[1345]Çiçek, Y. (2008)."Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yasadışı Sol Örgütlenme Olarak TKP/ML-TİKKO" (Basılmamış Yüksek Lisans), Elazığ, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 37.

eylemlerini üstlenmiştir. Eylemsel faaliyetlerde amaç Marksist-Leninist ilkelere dayalı komünist bir sistemi yerleştirmektir. İşçi ve köylü esas alınarak kırlardan şehirlere doğru ilerleyen bir halk hareketinin gerçekleşeceği düşünülmüştür. Ordu içinde örgütlenme önemsenmiştir. Ordudan önemli kişilerle diyaloglar kurularak TİKKO'ya malzeme sağlanmıştır. Diyalog kurulan askerle dağda birlikte hareket planlanmış, silahlı halk savaşı ile köylerden şehirlere doğru yayılacak bir Demokratik Halk Devriminin gerçekleştirilmesi düşünülmüştür.[1346]

TİKKO'nun gerçekleştirdiği İlk silahlı eylem Tunceli Jandarma kolluk Komutanı Teğmen Fehmi Altınbilek'in lojmanına 6-7 Mayıs 1972'de bomba atılmasıdır. Fehmi Altınbilek'in suikasta uğramasının nedeni asteğmen Doktor Necdet Güçlü cinayetinde kullanılan iki silahtan birinin sahibi olması ve Kızıldere Katliamı yönetmiş olmasıdır. Daha sonra Yusuf Aslan'ın yakalanmasını sağlayan Jandarma Karakol Komutanı Ertuğrul Taştemel'in evine bomba atılmıştır.[1347] 18 Mayıs'ta Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Alparslan Özdoğan'ı ihbar eden Malatya Kâhyalı köyü muhtarı Mustafa Mordeniz'i öldürmüşlerdir. Daha sonra ağırlıklı olarak Tunceli'de yoğunlaşan eylemler gerçekleştirilmiştir. 4 Ocak 1973'te Tunceli Emniyet Müdürlüğü karakolu ile lojmanına silahlı saldırıda bulunmuşlardır. 6 Ocak 1973'te faşist olarak nitelenen Mazgirt İlköğretim Müfettişi'nin evine, 12 Ocak'ta uzman çavuş Mehmet Gövde'nin evine bomba atmışlardır.[1348]

24 Ocak 1973'te TKP/ML-TİKKO kurucularından Ali Haydar Yıldız Vartinik mezrasında bulunan köye jandarmanın yaptığı baskında öldürülmüş, aynı baskında İbrahim Kaypakkaya yaralanmıştır. Jandarmaların kendisini öldü sanması üzerinde bulunduğu mevkiden kaçarak Tunceli'nin Gökçe Köyü Mirik mezrasında saklanmıştır. Köylünün ihbarı sonucunda 29 Ocak 1973'te yakalanmış ve kaldırıldığı hastanede 20 Şubat 1973'te ayak parmakları kesilmiştir.[1349] 19 Nisan 1973'te Diyarbakır Askeri Cezaevine getirilmiştir. Diyarbakır'da dört aylık sorgulama esnasında çok ağır işkence görmüş ve mahkemeye çıkartılmasına az bir zaman kala 16 Mayıs 1973'te sorguya alınan İbrahim

[1346]Feyizoğlu, T. (2000). **İbo İbrahim Kaypakkaya**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2000, s.274.
[1347]Arsan, V. (2014). **1970'lerde Türk Solu**, İstanbul, İletişim,57
[1348]Yurtsever, H. (2008). **Yükseliş ve Düşüşte Türk Solu**, İstanbul, Yordam, 178
[1349]"Baskının Elebaşısı Yakalandı," **Hürriyet Gazetesi**, 29 Ocak 1973,s.1

Kaypakkaya 18 Mayıs 1973'te yaşamını yitirmiştir. Tarihe ser verip sır vermeyen yiğit olarak geçmiştir.[1350]

Tunceli'ye jandarmanın yaptığı baskınlar sonucunda grubun üyelerinden Arslan Kılıç 25 Ocak 1973'te yakalanmıştır. İstanbul Bölge Gerilla Komutanı olan Ahmet Muharrem Çiçek 19 Mart 1973'te İstanbul Şehremini'nde gerçekleştirilen polis baskını sonucunda Kutsiye Bozoklar ile birlikte yaralı olarak yakalanmıştır. Ahmet Muharrem polis aracına götürülürken başına kurşun sıkılarak öldürülmüştür.[1351] Sami Sarı 15 Nisan 1973'de kahvehanede yakalanmış ve Zeri Şerit, Yalçın Büyükdağlı ve Nezihe Bahar 15-16 Nisan 1973 gecesi Fikirtepe'ye düzenlenen polis baskını sırasında öldürülmüşlerdir. Süleyman Yeşil, Yeşilköy'de bulunan örgüt evine yapılan baskınla 12 Nisan 1973'te yakalanmıştır. TKP (ML)'nin merkez komite üyeleri olan Muzaffer Oruçoğlu ve Cem Somel, 20-21 Nisan 1973'te ihbar sonucu Esenlerde saklandıkları evde polis baskını sonucunda yakalanmışlardır.[1352]

4.4.6. Türkiye Marksist Leninist Gençlik Birliği Merkez Komitesi (TMLGB MK)

Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist'in gençlik kolu olarak faaliyet göstermiştir. Faaliyetlerinde silahlı mücadeleyi esas almıştır. Yöntem olarak da gerilla hareketini benimsemiştir. Çaru Mazumdar'ın görüşlerinin etkisiyle yoksul köylü hedef kitle olarak belirlenmiştir. 12 Mart askeri darbesi sonucunda düzenlenen operasyonla kadro ve taraftarları yakalanmıştır. Ağır hapis cezasının ardından idama mahkûm edilmişlerdir. Yakalanmayan kimi kadro ve sempatizanlar bir süre pasif direniş sergilemişlerdir. Türkiye'de Marksist-Leninist Gençlik Birliği eylemlerini farklı örgütlerle birleşerek varlığını devam ettirmektedir.[1353]

4.4.7. Devrimci Doğu Kültür Ocakları, (DDKO)

DDKO'lar, 1970 senesinde Kürtlerin, Türk solundan ayrılması ve "Kürt Kimliği" temelinde bağımsız bir Kürt örgütünün kurulmak istenmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde köyden kentlere doğru yoğun bir Kürt nüfusunun gelmesiyle Kürt siyasallaşması

[1350]Behram, N. (2015). **Ser Verip Sır Vermeyen Bir Yiğit**, İstanbul, Everest Yayınları, 112
[1351]Taşyapan, A. (2010). **Kaypakkaya İle Birlikte-Anı,** İstanbul, 2. El Yayınları, 178
[1352]Ersan, a.g.e, 220
[1353]Tezel, F. (2011). **Çağ Atlama**, İstanbul, Tüstav Yayınları,85.

ivme kazanmıştır. Kürtlerin, Türk solundan kopması ulusal kimliklerinin ön plana çıkmasında belirleyici olmuş, böylece Kürt sorununun varlığı mevcudiyet kazanmıştır.[1354]

DDKO'lar Kürt sorununu ve Kürtlerin üzerindeki baskıları konu edinmiştir. DDKO'lar aracılığıyla ve 1967 yılında başlayan doğu mitingleri ile Kürtlerin temel hak taleplerinden yoksun oldukları daha yüksek sesle ifade edilmiştir. DDKO'lar 1961 Anayasası'nın tanıdığı cemiyetler kanuna uygun olarak kurulmuş legal yapılanma olmakla birlikte Kürtlerin ilk bağımsız ve siyasal kuruluşları olmuştur. 12 Mart 1971 Muhtırası ile DDKO'lar kapatılmış ve DDKO yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu Diyarbakır cezaevine konulmuştur.[1355]

DDKO Davası Albay Orhan Başkurt başkanlığında, Hâkim Albay Remzi Şirin, Üye Dz Hâkim Bnb Saydan Erdok ile Askeri Savcı Doğan Dülgergil tarafında gerçekleştirilmiştir. Mahkeme, DDKO yargılaması kararlarını TCK'nin 168, 170 ve 171. Maddelerini göz önünde bulundurarak almıştır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde DDKO'nun yasa dışı bir örgüt olduğu kabul edilerek bu örgütün devletin milli yararlarına zarar verdiği kabul edilmiştir. Örgütün kendisini tanıtmak amacıyla kullandığı irtibat araçları değerlendirilmiş, radyonun ateşli bir silah olmadığı ama kitlelere ulaşma bakımından ateşli silahtan daha etkin olduğu kanaatine varılmıştır.[1356]

Vasıta araçlarının kullanımıyla ilgili verilen karar doğrultusunda Ömer Ayna; "İnsanlar eylemlerinden ve sözlerinden sorumludurlar. Söylemedikleri sözlerden sorumlu tutulamazlar. Ceza hukukunun ana prensipleri bunu emreder. Eski hukukumuz, bugün de geçerli olan "Sakite söz isnat olunmaz "kuralını koymuştur. Özellikle kişi, bir konuda sükût etmemiş de düşüncesini söylemişse bunun aksi düşünülemez ve sanığa isnat olunamaz", demiştir.[1357]

Mahkeme suçun unsurlarını Manevi ve Maddi sebepler göz önünde bulundurarak değerlendirmiştir. Her iki unsurda da amacın devlete zarar vermek şeklinde karar birliğine varılmıştır.

[1354]Güneş, C. (2013).**Türkiye'de Kürt Ulusal Hareketi: Direnişin Söylemi**, Ankara, Dipnot Yayınları,115.
[1355]Doğanoğlu, M. (2016). "Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve Siyasal Ayrışma", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,**71 (3),954.
[1356] Askeri Yargıtay'ın 4'ncü Dairesinin 3,8.1971gün 971/313-327 sayılı ilanı
[1357] Askeri Yargıtay'ın 4'ncü Dairesinin 3,8.1971gün 971/313-327 sayılı ilanı

A- Manevi Unsur: Anayasayı ihlal kastıdır. Bu unsur, olayda meşru devlet nizamını yıkmak maksadıyla gizli cemiyet teşkil etmek ve radyoda da Millet Meclisi ve Senatonun ilga edildiğini alenen dünyaya ilan olunması şeklinde tezahür etmiştir

B- Maddi Unsur (Suçun Mevzuu) Anayasanın tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya ve bu kanunla müesses TBMM'ni ıskata cebren teşebbüs etmek, suçun maddi unsurunu teşkil edeceğini belirmiştir.[1358]

Türkiye'de silahlı mücadeleye dayanan eylemler MDD tezini savunanlar tarafından başlatılmıştır. Bu eylemler devrimi silahlı mücadele ile gerçekleştiren ülkeler örnek alınarak yapılmıştır. Bu hareketlerin gerçekleştiği ülkelerde sömürge ve feodalitenin hüküm sürdüğü iddia edilerek Türkiye'nin de aynı koşullarda olduğu öne sürülmüştür. Bu sebeple emperyalizme karşı mücadelede Mao'nun halk savaşı yöntemi esas alınarak gerilla savaşı benimsenmiştir.[1359] THKO, THKP-C ve TKP-ML bu minvalle gerçekleştirilen silahlı yapılanmalar olmuştur. Silahlı yapılanma fikri, sosyalist gruplar içerisinde ayrışmalara neden olmuş, devrimin uygulanmasında ideolojik ve teorik olarak farklı eğilimler sergileyen radikal gruplar eylemlerinde ayrı ayrı hareket etme kararı almıştır. Radikal gruplar kesintisiz ve sürekli bir devrim için harekete geçmiş, ülkenin bağımsızlığını kazanması amacıyla bir dizi silahlı eylemler gerçekleştirmiştir.[1360]

Devrimci gençler silahlı eylemler gerçekleştirirken işçi ve köylü sınıfının kendilerini destekleyeceğine inanmışlardır. Ülkenin feodal yapıdan kurtuluşunun ancak böyle sağlanacağını düşünmüşlerdir. Türkiye'nin içinde bulunduğu şartların yapılmasını düşündükleri eylemlerle örtüştüğünü, yarı sömürge, yarı feodal şartlar içinde bulunan Türkiye'nin, kırlardan, şehirlere doğru ivme kazanan halk savaşı yoluyla kalkınacağına inanmışlardır. İktisadi darboğazın gittikçe derinleşmesi sonucunda artan sınıfsal çatışmalar neticesinde bunalan işçi ve köylü sınıfının halk hareketine katılacağı planlanmıştır.[1361] Böylelikle feodalizme, emperyalizme ve kapitalizme karşı topyekûn bütün halkın birleşik cepheyi oluşturacağı, bu birleşik cephenin işçi sınıfı önderliğinde işçi ve köylü ittifakı üzerine kurulacağı hedeflenmiştir. Fakat Türkiye'de sosyalizm mücadelesi yürütmek için koşullar yeteri kadar uygun değildir. Çünkü sosyalist mücadele için en büyük engel olan 141 ve 142. Maddeler hala yürürlüktedir. Kapitalist burjuva sınıfından ileri bir demokratik

[1358] Askeri Yargıtay'ın 4'ncü Dairesinin 3,8.1971gün 971/313-327 sayılı ilanı
[1359]Arıboğan, D. Ü. (2007). **Terör Korku Hali,** Profil Yayıncılık, İstanbul, 89.
[1360]Şener, a.g.e,224.
[1361]Akyol, H. (2010). **Türkiye'de Sol Örgütler,** (Ed.) Bülent Özçelik, İstanbul, Phoenix,114

düzenin kurulmasında fayda beklenilmiştir. Umulan fayda ütopik bir beklentiden ibaret kalmıştır.[1362]

4.5.Türkiye'de 1968 Olayları ve Etkileri

1965'li yıllardan itibaren gittikçe artan siyasi kamplaşmalar neticesinde 1968 Haziranında üniversitelerde boykot ve işgaller gerçekleşmiştir. TİP'in üniversite gençliği üzerindeki nüfuzunun artması, FKF'nin giderek güçlenmesiyle sosyalizm gençlik arasında taraftar bulmuştur. Özellikle Forum"lar bütün öğrenci kitlesini bir araya getirerek hareketin gidişatı üzerinde etkili olmuştur. Forumlar herkesin özgürce sözünü söylediği ana karar organları haline gelmiştir. Böylece söz söyleme gücünü kendilerinde görmeye başlayan öğrenciler, üniversite reformu talebiyle eyleme geçmişlerdir.[1363] Zaman zaman gerçekleştirdikleri eylemlerle hükümeti çıkmaza sokacak gerilimli bir ortamın oluşmasını sağlamışlardır. Bu dönem içerisinde hükümet ve güvenlik güçleri olaylarda taraf olmuştur. Olaylarda kullanılan orantısız güç tüm kesimlerde etkisini göstermiştir. Uygulan bu yöntemle karşıt görüşlü öğrenciler arasında taşlı, sopalı, silahlı kavgalar ve çatışmalar yaşanmıştır.[1364]

1965 yılı ile birlikte güçlenen TİP ile aynı yıl kurulan FKF öğrenci kitlesi üzerinde hâkim olmuştur. FKF'nin başkanlığında bildiri, toplantı ve gösteri etkinlikleri düzenlenmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde ve Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesinde boykotlar gerçekleştirilmiştir. Öğrenci eylemlerinde bir süre sonra üniversitelerde reform talebi yerine toplumda büyük bir dönüşümün gerekli olduğu fikri hâkim olmuştur. Bu sebeple öğrenciler işçi grevlerinde yer almıştır. Öğrenci eylemleri belirgin olarak 1967 yılı itibari ile başlamıştır. 6. Filo'nun 1967'de Dolmabahçe'ye gelmesi üniversite gençliği tarafından tepkiyle karşılanmış, çok sayıda öğrenci protesto gösterilerinde bulunmuştur.[1365]

6. Filo eylemleri gençlik hareketlerinin zeminini hazırlamıştır. 24 Haziran 1967'de TMTF'nin düzenlediği 6. Filo'nun İstanbul'a gelişini protesto mitingi tüm üniversitelere yayılmıştır. Öğrenciler "Ya İstiklal Ya Ölüm, Kahrolsun Amerika" sloganlarıyla Beyazıt Meydanından Taksime kadar yürümüş ve Amerikan bayrağını indirmişlerdir. 6. Filo

[1362]Kaypakkaya İ. (2004). **Seçme Yazılar**, İstanbul, Umut Yayımcılık, 329.
[1363]Akyol, H.(2010).**Türkiye'de Sol Örgütler,** (Ed.) Bülent Özçelik, İstanbul, Phoenix, 115.
[1364]Aydemir, a.g. m, 2.
[1365]Atılgan, G. (2018). "Sanayi Kapitalizminin Şafağında",**Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat**, İstanbul, Yordam, 613.

Amerikan askerlerinin Taksim anıtına koydukları çelengi yakarak Dolmabahçe rıhtımında Amerikan askerlerini denize atmışlardır. 6 Ekim'de yeniden İstanbul'a gelen 6. Filo, öğrencilerin yoğun protestoları nedeniyle karaya basamadan geri dönmek durumunda kalmıştır.[1366]

1967 yılı itibariyle ülkede öğrenci gösterileri etkin bir şekilde başlamış, DİSK'in kurulmasıyla ortak eylemler gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla 8 Temmuz 1967'de DİSK ve ilerici gençlik örgütlerinin çağrısıyla; "Türk halkı, tarihi günler yaşıyoruz, Türkiye bir uçuruma itilmek isteniyor. Vatan tehlikede, bağımsızlığımız zaten elimizden alınmış. İşte bunun için Milli Cephe kurmanın ve Milli Direnişe başlamanın zamanı gelmiştir", çağrısıyla İstanbul Taksim Meydanı'nda "Uyanış Mitingi" düzenlenmiştir. Uyanış mitinglerine çok sayıda öğrencinin yanı sıra işçiler de katılmıştır. [1367]

TİP milletvekili Çetin Altan'ın dokunulmazlığının kaldırılmasını protesto etmek ve hükümetin izlemiş olduğu politikaları tenkit için miting gerçekleştirilmiştir. Mitingi TMTF[1368], İÜTB[1369], İTÜTOTB[1370], İYTOTB[1371], DİSK[1372] ve FKF düzenlemiştir. Çok sayıda katılımcının yer aldığı mitingde ülkenin temel sorunları dile getirilmiştir. Amerikan emperyalizmine karşı birlik savunulmuş ve hükümetin izlemiş olduğu politikalar eleştirilmiştir. Polisin sıkı güvenlik önlemleri aldığı miting, Beyazıt Hürriyet Meydanı'nda başlamış ve Taksim'de sona ermiştir.[1373]

1967 yılı köylü eylemlerinin de başladığı bir yıl olmuş, köylüler köy ağalarına karşı ayaklanmışlardır. 1967 Ağustos ayında Beyler, Bayralar, Karamık, Sarılar, Taşağıl, İslamlar, Eymir, İmircik ve Yuva köylerinde topraksız köylüler boş buldukları arazilerde tarım yapmağa başlamıştır. Durumdan rahatsız olan köy ağaları köylüleri engellemek için köylülerin ekili arazilerini traktörlerle talan etmiş, bunun üzerine köylülerle, köy ağaları arasında olaylar patlak vermiştir. Elmalı olayları olarak tarihe geçen toprak işgalleri tüm ülkeye yayılmıştır. 1967 senesinde SBF, ODTÜ öğrenci birliği ve İstanbul Teknik

[1366]**Cumhuriyet Gazetesi,** 25 Haziran 1967,s.1.
[1367]**Cumhuriyet Gazetesi**, 9 Temmuz 1967,s.1.
[1368] Türk Milli Talebe Federasyonu
[1369]İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği
[1370]İstanbul Teknik Üniversitesi Teknik Okulu Talebe Birliği
[1371]İstanbul Yüksek Teknik Okulu Talebe Birliği
[1372]Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu
[1373]Koçak, a.g.m,103

Üniversitesi Talebe Birliği Elmalı'ya gitmiş ve köylülere destek olmuştur. Jandarmanın da olaylara müdahil olmasıyla kısa süre sonra Elmalı olayları yatışmıştır.[1374]

3 Eylül 1967'de TİP ilk Doğu Mitingini gerçekleştirmiştir. Miting; Van, Elazığ, Mardin, Siirt, Tunceli, Urfa Erzurum, Muş, Bingöl illerini kapsamıştır. Mitingde Kürtlere dönük baskı politikaları, Kürt milliyetçiliğine vurgu yapılmıştır. Bölgenin ekonomik geri kalmışlığı ve ağalık düzeni sıkça eleştirilmiştir. Özel okulların devletleştirilmesi amacıyla, İ.T.Ü.T.B. ve bağlı cemiyetlerin bildirisi ile İstanbul'dan Ankara'ya 7 Kasım 1967'de yürüyüş gerçekleştirmiştir. Hedefine ulaşan yürüyüş ile Özel Yüksek Okullar bir yasa ile devletleştirilmiştir. 9 Aralık 1967'de Ankara'da NATO'ya Hayır Mitingi düzenlenmiştir. Tandoğan Meydanı'nda gerçekleştirilen mitinge çok sayıda öğrenci katılmıştır. Miting'de NATO'nun Kıbrıs meselesinde Türkiye'yi yalnız bıraktığı belirtilmiş, eylemciler tam Bağımsız Türkiye sloganıyla dağılmışlardır.[1375]

Aslında 1968 yılı gösterin başladığı değil yoğunlaştığı bir yıl olmuştur. 1969'da gösterilerin hızı artmış, 1970'lerde ise öğrenci eylemelerinin niteliği değişerek eylemler radikalleşmiştir. 1970 yılı itibariyle gösterilere işçi ve köylüler de dâhil olmuştur.

4.5.1. 1968 Yılı Öğrenci Olayları

1968 yılında Türkiye de diğer dünya ülkeleriyle beraber yüzyılın en önemli devrimci dalgasının etkisine girmiştir. Yalnızca üniversite gençliği değil, eşzamanlı olarak fabrika işçileri, işsizler, topraksız ve üretici köylüler de kendi hakları için ayaklanmıştır. Türkiye'nin genel konjonktüründe daha önce böyle bir dalgalanma, böyle bir hareketlenme meydana gelmemiştir[1376] TİP'in gençlik ile iletişim halinde olması harekete oldukça ivme kazandırmıştır. Dönem gençliği yayımlanmaya başlayan sosyalizm içerikli temel kitapları okuyarak sosyal mücadeleler hakkında bilgi sahibi olmuştur. Siyasal partilerin çalışmalarını, misyonlarını öğrenerek kendi aralarında tartışmalar gerçekleştirmiş ve beklentilerini dile getirmiştir.[1377]

[1374]Yavuz, Y. (2010). "1968: Elmalı Ovasında Devrim Günleri, Memleket," **Siyaset Yönetim Dergisi**, 5 (12), 22.
[1375]Karadoğan, Y.(2006)."1967-1969 Doğu Mitingleri ve Kürd Uyanışı", **BÎR: Araştırma İnceleme Dergisi,** Sayı:5,260.
[1376]Akalın, C.(1995).**Tanıklarıyla Dünyada ve Türkiye'de 68 Düşler Gerçekler**, İstanbul, Sarmal yayınları, 25.
[1377]Baykam, B. (1999). **68'li Yıllar Tanıklar**, Ankara, İmge Yayınları, 115.

1968'de Avrupa'da yaygınlaşan gençlik hareketleri, Türkiye'deki üniversite gençliğini etkilemiş ve Türkiye'de 68 hareketi Fransa'dan bir ay sonra gerçekleşmiştir. Ankara'da ve İstanbul'daki üniversitelerinin pek çok fakülteleri boykota girmişlerdir. Türkiye'ye göre çok ileri olan Avrupa ülkelerinde dahi gençlik eğitim düzenine karşı çıkmış ve halka dönük bir üniversite kurulması için mücadele bayrağı açmıştır. Gerçekten anti-demokratik usullerle yönetilen ve yurt sorunlarından tamamen uzak kalan Türkiye üniversitelerinde böyle bir boykotun başlamaması esasen düşünülemezdi.[1378]

1968 senesinde başlayan öğrenci olaylarıyla Türkiye bambaşka bir dönemece girmiş, devletle öğrenciler arasında çok sert çatışmalar meydana gelmiştir. Toplumsal özgürlüklerin hedeflendiği harekette Avrupalı iktidarlar bağımsızlaşarak özgürleşmeyi öngörürken Türkiye'deki iktidar baskı ve şiddetle gençliği sindirmeyi amaç edinmiştir. Devletin dışında bir politika ve politik özgürleşme akıldan, hatta hayalden geçen bir şey olamazken siyasallaşan öğrenciler "Demokratik Türkiye, Kahrolsun Amerika, Kahrolsun Faşizm" sloganlarını dile getirerek hareketin içerisinde yer almışlardır.[1379]

Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde "Eğitimde Reform" boykotu sırasında öğrenciler, Haziran 1968.

Resim 4.1.DTCF'nin işgali.

Üniversite gençliği, "üniversitelerde reform" talebi ile harekete geçmiş, ilk olarak DTCF'yi işgal etmiştir. DTCF'nin işgali kısa sürede bütün üniversitelere yayılmıştır. Eğitim ve üniversite sorunları ile başlayan eylemler bir süre sonra siyasi bir nitelik kazanmıştır.[1380] 10 Ocak 1968'de Ankara İlahiyat Fakültesi'nde Ruhi Kılıçkıran adlı öğrenci yurt kantininde karşıt görüşlü öğrencilerle girdiği tartışma esnasında

[1378]"Üniversitelerde Boykot", **Ant Dergisi**, Cilt: 3, Sayı,77, 18 Haziran 1968,s. 4.
[1379]Kürkçü, E. (1998). "Hala Bir 68 Kuşağı Var mı", **Cogito Dergisi,** Sayı: 14,161.
[1380]Kışlalı, A. T. (1974) .**Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, Bilgi Yayınevi,54

öldürülmüştür. Ruhi Kılıçkıran sol-sağ çatışmalarında öldürülen ilk genç olmuştur. FKF'nin İstanbul sekreterliği tarafından düzenlenen "Doğu Gecesi" adlı etkinliğe yapılan asitli saldırıda çok sayıda kişi yaralanmıştır. Bu olaylar Türkiye'deki faşist saldırıların başlangıcını oluşturmuş ve FKF'nin faaliyetleri denetim altına alınmıştır.[1381]

20 Şubat 1968'de AP milletvekilleri TİP'li vekillere saldırmış, saldırı esnasında Çetin Altan ve Yunus Koçak yaralanmıştır. İTÜ Talebe birliği ve İTÜ Teknik okullar ortak bildiri hazırlayarak Türk demokrasisine sekte vuran olayı kınadıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler hükümetin ve içişleri bakanının görevlerinden istifa etmesini ve Anayasanın ilgili hükmüne göre kişilerin cezalandırılması talep etmişlerdir.[1382] 24 Şubat 1968'de Anayasa mitingi düzenlenmiştir. Anayasa mitingini ODTÜ öğrenci birliği, ODTÜ Sosyal Demokrasi Derneği, FKF, İTÜ Talebe Birliği, DİSK, SBF öğrenci birliği, A.Ü Veterinerlik Fakültesi öğrenci derneği tertiplemiştir. Gençler, "Faşizm döve geldi, öle öle gidecek", Dayak yedikçe güçleniyoruz", Demirel istifa" pankartlarıyla Tandoğan Meydanından Kızılay'a doğru yürüyüşe geçmiştir. Gençlere Çetin Altan ve İlhan Selçuk da eşlik etmiştir.[1383]

Gençler Miting alanında geldiğinde alanda bulunan AP'liler, 8 TİP'li öğrenciyi ağır şekilde yaralamıştır. Polisin müdahale ettiği mitingde elliye yakın öğrenci yaralanmış, çok sayıda gözaltı gerçekleştirilmiştir.[1384] 26 Şubat 1968 tarihinde ise DİSK[1385], İTÜTB[1386], İTÜTOTB[1387], FKF[1388] ve TÖS[1389] tarafından ikinci uyanış mitingi Taksim'de düzenlenmiştir. Mehmet Ali Aybar, Çetin Altan ve Yunus Koçak'ın katılımlarıyla gerçekleştirilen mitingde TİP milletvekillerinin uğradığı saldırı kınanmıştır. Çetin Altan'dan sonra Mehmet Ali Aybar konuşma yapmıştır. Aybar; "AP iktidarı, Meclis'te suçüstü yakalanmıştır" diyerek iktidarı demokrasiye suikast hazırlamakla suçlamıştır. Ülkenin demokrasi sorunlarına değinilen miting olaysız şekilde sona ermiştir.[1390]

26 Şubat'ta 1968'de Ankara ve İstanbul'da düzenlenen "Uyanış Mitingleri"ne karşı MTTF Taksim'de "Şahlanış Mitingi" düzenlemiştir. Miting, kitlesel bir anti-komünist

[1381]Aydın, İ.(1971) .**Kültür Kavramı ve Gençlik,** İstanbul, Gün Matbaası, 17
[1382]Feyizoğlu, T. (2013). **Türkiye'de Gençlik Hareketleri 1944-1974**, İstanbul, Ceylan Matbaası, 346.
[1383]"Anayasa Eylemi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Şubat 1968, s.1
[1384]Çalışkan, N. (2002). **ODTÜ Tarihçe: 1956-1980**,Ankara, ODTÜ Mezunlar Derneği,45.
[1385]Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu
[1386]İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği
[1387]İstanbul Teknik Üniversitesi Teknik Okul Talebe Birliği
[1388]Fikir Kulüpleri Federasyonu
[1389]Türkiye Öğretmenler Sendikası
[1390]**Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Şubat 1968, s. 2.

eylemlere dönüşerek "Türkiye'yi Vietnam ve Küba yapmak" isteyenlere karşı cihat ilan etmiştir. Mitingin ikincisi 30 Mart 1968'de Ankara'da gerçekleştirilmiştir.[1391] Yeşil sancaklı Manisa Mehter takımının çaldığı serhat türküleriyle Tandoğan Meydanı'ndan yürüyüşe geçilmiş, mitingciler yol boyunca "kahrolsun komünistler" diye bağırmışlardır.[1392] Mitinge Konya'dan, Manisa'dan, Eskişehir'den çok sayıda milliyetçi katılmıştır. Mitinge katılanlar arasında Başbakan Süleyman Demirel'in kardeş, Hacı Ali Demirel, Özel yükseliş kolejinin mühendistik mimarlık fakültesi öğrencileri ile Devlet Bakanı Seyfi Öztürk de katılmıştır.[1393]

Ekonomik ve Ticari Bilimler Öğrencileri Birliği olan AIESEC dünya barışına katkıda bulunmak amacıyla Avrupalı öğrenciler tarafından 1948 yılında kurulmuştur. Türkiye'de 1954 yılında faaliyetlerine başlamıştır. AIESEC'in yirminci genel kurul açılış toplantısı 7 Mart 1968'de İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir. 44 ülkeden 200 temsilcinin katıldığı kongre, komite başkanı Hasan Saydam'ın açılış konuşmasıyla başlamıştır. Hasan Saydam'dan sonra başbakan Süleyman Demirel adına söz alan Seyfi Öztürk öğrenciler tarafından protesto edilmiştir. Bozkurt Nuhoğlu'nun başkanlığında gerçekleştirilen eylemde Deniz Gezmiş, Rıfat Çaldırık, Mehmet Beşpınar ve Mustafa Lütfi Kıyıcı tutuklanmıştır. Bu protesto gösterisi Türkiye'deki 68 olaylarının başlangıcı olarak kabul edilmiştir.[1394]

AIESEC protestosunda Devlet Bakanı Seyfi Öztürk protesto ettikleri için mahkemeye verilen gençler duruşma sonrası 6 ay hapis ve altı yüzer lira para cezasına mahkûm edilmiştir. Haklarındaki redd-i hâkim talebi dahi karara bağlanmadan davayı sonuçlandıran asliye ceza hâkimi Sıtkı Karabel'in mahkûm ettiği gençler Rıfat Çaldırık, Mehdi Hoşpınar, Raif Ertem, Mustafa Gürkan, Deniz Gezmiş, Lütfi Kıyıcı ve Bozkurt Nuhoğlu'dur. Öte yandan iki aydan beri tutuklu bulunan Ertem Nuhoğlu ve Deniz Gezmiş 3.Ağır Ceza Mahkemesine yapılan itiraz üzerine serbest bırakılmıştır. Böylelikle gençlik hareketinin antiemperyalist nitelikli olarak kitleselleşmesi Türkiye'de de etkilerini göstermiş ve Amerika karşıtı gösteriler hızla yükselmiştir. AIESEC konferansı ve protestosu döneme damgasını vurmuştur.[1395]

[1391]45 Bin Kişi Komünizmi Lanetledi, **Sabah Gazetesi**, 15 Ekim 1968,s. 1
[1392]Komünizm Lanetlendi, **Tercüman Gazetesi**, 15 Ekim 1968,s. 1
[1393]"İkinci Şahlanış Mitingi Yapıldı", **Milliyet Gazetesi**, 31 Mart 1968, s.1
[1394]Çubukçu, a.g.e, 73.
[1395]"Mahkûm Edildiler", **Ant Dergisi,** 7 Mayıs 1968, Cilt: 3,Sayı: 71, s. 3.

FKF, II Kurultayını 24 Mart 1968 senesinde gerçekleştirmiştir. FKF genel başkanı tutuklu olduğu için federasyon seçimlerine katılamamıştır. İlk gün yapılan oylamada Saffet Arolat FKF başkanı seçilmiş; fakat ikinci gün yapılan tek dereceli seçimle Doğu Perinçek FKF genel başkan olmuştur. Merkez yönetim kuruluna ise, Ömer Özerturgut, Adnan Altıparmak, Gün Zileli, Ruhi Koç, Gülhan Germenyan, Ahmet Kozat, Ekrem Öztürkler, Yavuz Tarakçıoğlu seçilmişlerdir. İstanbul Sekreterliğine de çoğunluk oyuyla Veysi Sarısözen getirilmiştir.[1396] Yoğun tartışmalarla geçen kurultay 1968 Hareketi'nin ideolojik ve örgütsel ortamının oluşmasında belirleyici olmuştur. Ülkenin yönetiminden memnun olmayan ve yönetimde söz sahibi olmak isteyen gençler tarafından kurulan ve gençliğin siyasallaşmasında önemli bir rol üstelen FKF 68 hareketiyle özdeşleşmiştir.[1397]

FKF, Sosyalist bir kimliğe sahip, antiemperyalist, yurtsever ve toplumcu hizmet anlayışıyla varlık göstermiştir. Devrimci hareket içerisinde gelişen çeşitli örgütlerin ortaya çıkmasıyla birlikte yerini Dev-Genç'e bırakan FKF, Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin siyasal tarihiyle paralellik göstermiştir.[1398] FKF, yeni yönetimi ile emperyalizme karşı ortak eylem ve cephe siyaseti izlemeye başlamıştır. Bu durum fikri görüş ayrılıklarını meydana getirmiştir. TİP destekli sosyalist devrim yanlısı bir grup ile Yön Dergisi etrafında yer alan sosyalist mücadeleden önce demokratikleşme adımının gerekli olduğunu savunan millî demokratik devrim yanlıları arasında meydana gelen çatışma FKF'de istifaları getirmiş ve FKF içerisinde MDD'ci bir muhalefeti ortaya çıkarmıştır.[1399]

FKF'nin yeni yönetimi 3 Nisan 1968'de TİP başkanlığında, devrimci öğrencilerle beraber bazı akademisyenlerin de yer aldığı NATO'ya hayır mitingi düzenlemiştir. Türkiye'nin NATO'dan ayrılması gerektiği, NATO'nun ülkenin güvenliğini sağlamadığını belirten bildiriler dağıtılmıştır. Türkiye işçi Partisinin ulusal bağımsızlık için "NATO'ya Hayır" kampanyası bütün yurtta afiş, bildiri ve toplantılarla sürdürülmüş ve büyük ses getirmiştir.[1400] 22 Nisan 1968'de TİP'in Tandoğan'da düzenlediği mitinge çok sayıda sosyalist, aydın, akademisyen ve öğrenci katılmıştır. Polisin müdahalesiyle çok sayıda gözaltı ve tutuklama gerçekleştirilmiştir. Öte yandan AP'nin gençlik kolları NATO'nun Türkiye'nin faydasına olduğunu savunarak solcu öğrencilere karşı harekete geçmiş ve AP

[1396]**Proleter Devrimci Aydınlık**, Sayı 38, 13 Nisan 1971, s.3.
[1397]Perinçek, D. (2002). "FKF'den Dev-Genç'e Uzanan Pratiğin Teorik Mirası", **Teori Dergisi**, Sayı:146,12.
[1398]Feyizoğlu, T. (2013). **Türkiye'de Gençlik Hareketleri 1944-1974**,İstanbul, Ceylan Matbaası,350.
[1399]Yıldırım, A (2008). **Dev- Genç Tarihi 1965-1971 Belgelerle Bir Dönemin Serüven**i, İstanbul, Doruk, 159.
[1400]Feyizoğlu, T. (2013).**Türkiye'de Gençlik Hareketleri 1944-1974**, İstanbul, Ceylan Matbaası,350.

ve CKMP'li gençler eylemcilere saldırmıştır. Her türlü müdahaleye rağmen eylem gerçekleştirilmiştir.[1401]

On sekiz öğrenci birliği ve derneği tarafından 14-19 Mayıs 1968 tarihleri arasında "NATO'ya Hayır Haftası" olarak ilan edilmiştir. Bu hafta boyunca toplantı ve gösteri yürüyüşleri tertiplenmiştir. 13 Mayıs'ta İstanbul, sokak ve caddelerine yazı yazmaya, afişler asmaya başlayan solcu öğrenciler ile sağcı öğrenciler arasında tartışmalar meydana gelmiştir. Polisin müdahalesiyle 106 öğrenci gözaltına alınmıştır. Öğrencilerin gözaltına alınmasını protesto etmek için 14 Mayısta Taksim meydanında basın toplantısı düzenlenmiş ve akabinde NATO amblemi yakılmıştır. 15 Mayısta gösteriler Ankara'ya sıçramıştır. Ankara'da polis gençlerin pankart açmasına ve gösterilerde bulunmasına izin vermemiş ve polisin gençlere müdahalesi oldukça sert olmuştur. Bu eylemler, iktidarı oldukça tedirgin etmiştir.[1402]

1968'de Ege ve Akdeniz bölgelerinde meydana gelen toprak işgallerinde üretici köylüler Türkiye tarihindeki en militan mücadeleyi sergilemiş ve devrimci mücadeleye en dramatik şekilde dâhil olmuştur. Köylülerin mücadelesine öğrenciler de destek vermiş, gençlik köylü el ele sloganıyla yer almışlardır. Kırsal bölgelerde yürütülecek olan mücadelenin ana gücünü yoksul köylülerin oluşturması sebebiyle kitlelerin yönelecekleri hareketlilik içinde köylü hareketlerinin bir çığa dönüşmesine çalışılmıştır.[1403] Bu yüzden bütün köylü hareketlerinin, kitle çizgisi içinde değerlendirilmesine gayret edilmiştir. Kendiliğinden gelişen köylü hareketlerinin desteklenmesi ve hareketin ivme kazanması için aynı dertlere sahip yörelerin harekete geçmesi sağlanmıştır. Bu şekilde hem hareket alanı büyütülmüş hem de hareket tecrübesi kazanan yöreler arasındaki dengesizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu inançla 68 gençliği köylerde meydana gelen hareketlerde köylülerin yanında yer almışlardır.[1404]

Antalya'nın Elmalı ilçesine bağlı Bayralar, Beyler ve Karamık köylerindeki ağaların köylülere tarım yaptırmaması üzerine ODTÜ Öğrenci Birliği ve ITÜ Öğrenci Birliğindeki öğrenciler 2 Nisan 1968'de bölgeye gitmişlerdir. Öğrenci ve köylü işbirliğinin sağlanması üzerine 5 Nisanda bölgeye jandarma ile emniyet kuvvetleri sevk edilmiştir.

[1401]**Yürüyüş Dergisi**, 25 Nisan 1968, s.6.
[1402]Kabacalı, A. (1992). **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul, Gürer Yayınları, 436.
[1403]**Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi** (1988), İstanbul: İletişim Yayınları, 2136
[1404]"Gelişen Köylü Hareketlerini Devrimci Kanallardan Akıtmaya ve İşçi Köylü İttifakına Yönelmesini Sağlamaya Çalışacağız", **Ant Dergisi**, Cilt;3, Sayı: 3 Temmuz 1970, s.33.

Köyler abluka altına alınmış ve olayların kontrolden çıkması üzerine 7 Nisan'da muhtarlar tarafından kaymakama şikâyette bulunulmuştur.[1405] Köye giriş ve çıkışlara karşı jandarma karakolları kurulmuş ve hükümet 9 Nisan'da Danıştay kararının uygulanması için Beyler köyüne jandarma kuvvetlerini sevk etmiştir. Köylü ile jandarma arasında meydana gelen çatışmalar sonunda 7 köylü tutuklanmıştır. 24 Mayıs'ta Bayralar köyünde arazilerini sürmek isteyen köylülerle jandarma arasında meydana gelen olaylar kontrolden çıkmış ve bölgeye çok sayıda güvenlik güçleri sevk edilmiştir.[1406]

26 Mayıs 1968'de ODTÜ'lü öğrenciler köylülere destek vermek için Bayralar köyüne gitmiştir. ODTÜ Öğrenci Birliği Başkanı Can Savran köylülere destek olmak için Bayralar köyüne giderken yolda geçirdiği trafik kazası nedeniyle yaşamını yitirmiştir. Olay yerine giden öğrenciler köylüler tarafından hoş karşılanmamış, öğrencilerin köye gelmesini istemeyen köylüler öğrencileri taşlamıştır. Çıkan olaylarda bazı öğrenciler yaralanmıştır. Köye jandarma gönderilmiş, çok sayıda köylü ve ODTÜ'lü öğrenci tutuklanmıştır. Olayların kontrolden çıkması üzerine kolluk güçleri bölgeye sevk edilmiş, köylünün sorunları kısmi de olsa çözümlenmiştir.[1407]

1967-68 eğitim döneminde Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesinde okuyan Hatice Babacan derslere başörtüsüyle girmeye başlamış, akabinde disiplin soruşturulmasına tabii tutulmuştur. Disiplin soruşturması sonucunda senato kararıyla üniversiteden kaydı silinmiştir. Hatice Babacan'ın talebinde onu yalnız bırakmayan Mustafa Demirsöz'ün de kaydının silinmesi İlahiyat Fakültesinde eylemleri başlatmıştır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri derslere girmeyi reddederek boykot kararı almıştır.[1408] Olayların kontrolden çıkması üzerine üniversite tatil edilmiştir. Bunun üzerine 15 Nisan 1968'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi işgal edilmiştir. Fakülte işgali 17 Haziran 1968'e kadar sürmüştür. İlahiyat Fakültesinin işgali bir anda tüm üniversitelere yayılmış, 1968 olayları böylece başlamıştır.[1409]

Artan toplumsal muhalefet, karşıt görüşlülere yapılan saldırılar, hedef göstermeler, milli ve dini söylemlerle yapılan kışkırtmalar doğrultusunda üniversitelerde işgaller ve boykotlar başlamıştır. 12 Haziran 1968'de önce hukuk, sonra sırasıyla İktisat, Edebiyat,

[1405]Uzun, E. (1971). **Proletarya ve Kapitalizm**, Ankara, Ölçü yayınları, 128.
[1406]Feyizoğlu, T. (2013). **Türkiye'de Gençlik Hareketleri 1944-1974**, İstanbul, Ceylan Matbaası, 381.
[1407]Feyizoğlu, T. (2000). **Sinan Nurhak Dağlarından Sonsuzluğa**, İstanbul, Ozan Yayıncılık,188
[1408] İlahiyat Öğrencileri Derse Girmiyor, **Milliyet Gazetesi,** 24 Nisan 1968, sayfa 3
[1409]Arpaguş, H. K. (2016). "İslâmcılığın Türkiye Serüveni: Kadınların İlâhiyat Tecrübesine Katkıları", **Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,** 51(51), 32.

Fen, Kimya, Dişçilik, Eczacılık, Tıp, İktisadi Ticari İlimler Akademisi ve bazı özel yüksekokullar, boykot hareketine girişmiştir. İşgaller, üniversite yönetiminden yasal haklarını almak isteyen öğrencilerin ilk hareketi olmuştur. Bu hareketin en büyük özelliği öğrencilerin cemiyetler ve dernekler dışında kendiliğinden başlamış ve yürütümünü başarıyla sağlamıştır. Üniversite gençliği yeni bir atılım içerisine girmiştir.[1410]

Bütün dünyada öğrenci hareketlerinin geliştiği, hızlandığı 68 senesinde meydana gelen olaylar, toplumsal yapının ve endüstri insanının içinde bulunduğu bunalımların zorunlu bir koşulu olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de gerçekleştirilen eylemleri Avrupa taklitçiliği olarak değerlendirmek doğru değildir. Türkiye'nin ekonomisi Avrupa ekonomisi dışında bağımsız bir yapıya sahip olmadığından Avrupa'daki tekelci tröstlerin meydana getirdiği ekonomik kriz ve onun uzantısı Türk ekonomisinin de buhranlara sürüklenmesine sebep olmuştur.[1411] Bu sebeple meydana gelen ekonomik buhranın etkilerinden duyduğu rahatsızlığı kendi bünyesinde duyan toplum kesimi gençlik olmuştur. Türk gençliği, dünya Avrupa gençliği ile aynı koşullar içerisinde yer aldığından hareketler Avrupa taklitçiliği içerisinde yapılmamış, aynı hareketlerin yapılması taklitçilik değil tabii davranış biçimine dayanmıştır. Eylemler tamamen ülkenin içinde bulunduğu koşullardan beslenmiştir.[1412]

Dünya gençliğinin çok daha iyi koşullarda eğitim aldığını düşünen ve ilkel yöntemlerle yapılan eğitime karşı gerçekleştirilen boykot hareketi ilk olarak, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde başlamıştır. Üniversitede reformu talebiyle başlayan eylemler üniversite işgaline dönüşerek militanlaşmıştır. Kısa zamanda Ankara Hukuk Fakültesine ve Fen Fakültesine yayılan boykot hareketi bir gün sonra İstanbul Hukuk Fakültesine de sıçramıştır. İstanbul Hukuk Fakültesi'nde imtihan tablolarının yakılması ve üniversite santralinin ele geçirilmesiyle başlayan olay dekanlığın ve rektörlüğün işgaliyle genişlemiştir. Ertesi gün de İktisat ve Tıp Fakülteleri boykota katılmışlardır. Bunu diğer fakültelerin giriştikleri boykot hareketleri izlemiş ve kitle hareketinin kıvılcımı bütün ülkeyi sarmıştır. Türkiye büyük bir ekonomik ve toplumsal bunalımla karşı karşıya kalmıştır.[1413]

[1410]Toygun Eraslan, "Gençler Üniversiteyi Niçin işgal etti?"**Ant Dergisi**, Cilt 3, Sayı:78, 25 Haziran 1968, s. 6.

[1411]Kabacalı, A.(1992).**Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul, Gürer Yayınları, 177.

[1412]Toygun Eraslan, "Gençler Üniversiteyi Niçin işgal etti?"**Ant Dergisi**, Cilt 3, Sayı:78, 25 Haziran 1968, s. 6

[1413]Üniversitelerde Boykot, **Ant Dergisi**, Cilt: 3, Sayı,77, 18 Haziran 1968,s. 4.

Tarım Bakanlığının personel yönetmeliği Ziraat Fakültesi'nde burslu okuyan öğrenci ile burssuz okuyan öğrencinin iş yaşamına atıldıklarında maaşlarında farklılık meydana getirmiştir. Bu yüzden Erzurum, Ankara ve İzmir Ziraat Fakülteleri öğrencileri yönetmeliğin yürürlükten kaldırılması için boykot hareketi başlatmıştır. 4 Haziran 1968'de İzmir Ziraat Fakültesi öğrencileri Tarım Bakanın istifa istemiyle boykota başlamıştır. 7 Haziran 1968'de İzmir Ziraat Fakültesi öğrencileri yürüyüşe geçmiştir.[1414] 8 Haziran'da İzmir öğrencilerine destek Ankara Ziraat Fakültesi'nden gelmiştir. Öğrenciler tarım bakanının istifa istemiyle yürüyüş yapmış, 10 Haziranda Ankara Ziraat Fakültesi öğrencileri Meclis ve Senato üyelerine tarım bakanlığı personel yönetmeliğinin kaldırılması için dilekçe yazmışlardır. 15 Haziran'da başbakanlık binasına yürüyen gençler taleplerinin karşılanmaması üzerine 20 Haziranda tarım bakanlığını işgal etmişlerdir.[1415]

Orman Fakültesi öğrencileri teknik personele tanınan hakların kendilerine de tanınması talebiyle eylemlere başlamışlardır. Olaylar Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne sıçramıştır. DTCF öğrenci başkanı Celal Kargılı'nın :"*Dünya gençliği bizden çok daha iyi şartlarda bulunurken daha iyi imkânlara kavuşmak için mücadele verirken en ilkel şartlarda ve ilkel yönetmeliklerle tahsilimize devam etmemiz, Türk gençliğinin devrimcilik görüşüyle bağdaşmamaktadır*,[1416] sözleri eylemlerin fitini ateşlemiştir. DTCF öğrencileri 11 Haziran 1968'de eğitim yönetmeliğinin değiştirilmesi için Milli Eğitim bakanlığına yürümüşlerdir. Öğrenciler taleplerinin kabulüne kadar gösterilerine devam edeceklerini belirtmişlerdir. 14 Haziranda fakültede yapılması planlanan sınavların küçük bir derslikte yapılması sebebiyle 15-20 kişi sınavlara girememiştir. Durumu fakülte sekreterine bildiren öğrencilerin olumlu yanıt alamaması üzerine DTCF işgal edilmiştir.[1417]

DTCF'nin işgalinden sonra Hukuk Fakültesi öğrencileri üniversiteyi işgal etmiştir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri arkadaşlarına destek olmak için harekete geçmiş ve eylemler kısa süre tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Hukuk Fakültesi öğrencileri üniversite yönetmeliğine karşı boykota başlamışlardır. Öğrenciler devrim istiyoruz, fakülte yönetiminde söz sahibi olmak istiyoruz diyerek eyleme geçmişlerdir.[1418] 12 Haziran'da İstanbul Üniversitesi'nde boykot şeklinde başlayan eylem "Üniversitede Reform" istemi ile

[1414]Kabacalı, A.(1992).**Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul, Gürer Yayınları, 184-185.
[1415]**Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri Üniversite Sorunu,**(1968), Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, 77.
[1416]"Dil ve Tarih Öğrencileri Fakülteyi İşgal Etti", **Cumhuriyet,** 11 Haziran 1968, s.1.
[1417]Kışlalı, A. T. (1974) .**Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 59.
[1418]Dehri, A .(2006). "12 Mart 1971: Darbeler Zincirinin Özgün Halkası", **Teori ve Politika Dergisi,** Sayı, 41,54.

işgale dönüşmüştür. İşgal, "sağ sol yok, boykot var!" sloganıyla başlamıştır. 13 Haziran 1968'de Ankara Fen Fakültesi öğrencileri üniversitede reform amacıyla boykot kararı almıştır. Gazi Eğitim Fakültesi öğrencileri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın DTCF'li öğrencilere tanıdığı hakların kendilerine de tanınması talebiyle gösterilere başlamıştır.[1419]

DTCF'den 300'e yakın öğrenci Milli Eğitim Bakanlığına yürümüş ve bakanı istifaya davet etmiştir. Gösteri yürüyüşü eylemleri daha hareketli bir safhaya getirmiş ve olaylar kontrolden çıkmıştır. Konu ile ilgili Süleyman Demirel gazetecilerin "öğrenci olayları hakkında başbakan olarak düşüncelerinizi açıklamanız mümkün mü? Şeklinde yöneltilen soruya Hayır" cevabını vermiş, açıklamanın ardından öğrenciler boykota giderek fakülteyi işgal etmişlerdir. İşgali gerçekleştiren hukuk fakültesi öğrencileri ile boykot komitesi basın toplantısı düzenlemiş, dekan dâhil hiçbir öğretim üyesini binaya sokmayacaklarını ve yönetime kesinlikle el koyduklarını açıklamışlardır.[1420]

Öte yandan DTCF'de meydana gelen gösterilerde boykota katılmak istemeyen öğrenciler "boykota hayır" bildirisi dağıtmışlardır. Bu durum devrimci öğrencilerle apolitik öğrencileri karşı karşıya getirmiştir. Olaylar esnasında boykot taraftarı olan Sami Gürler adlı öğrenci ağır bir biçimde yaralanmıştır. Olayların kontrolden çıkması üzere DTCF'de yapılması planlanan sınavlar ertelemiştir. Bu karar öğrenciler arasındaki kavgayı derinleştirmiştir. Ankara İktisadi İlimler Akademisinde silahlı çatışmalar meydana gelmiştir. Şans eseri ölümle sonuçlanmayan kavgada polisin müdahalesiyle fakültede durum kontrol alınabilmiş, üniversitede eğitime bir süre ara verilmiştir.[1421]

İstanbul Üniversitesinde öğrenci eylemleri sağcı öğrenci Ufuk Şehri'nin, 11 Haziran günü üniversitede reform istediklerini, rektörlüğe vermesiyle başlamıştır. Ertesi günü sınavlara girmek için amfide toplanan öğrencilere Deniz Gezmiş'in bir konuşma yapmasıyla İstanbul Üniversitesindeki boykotların yönü değişmiştir. İşgal komitesi kurulmuş " ne sağ, ne sol... Boykot var" sloganını ile yönetimden "üniversite reformu" talep edilmiştir.[1422] Deniz Gezmiş'in de aralarında bulunduğu 21 kişilik Boykot Komitesi reform taleplerini bildirmiş ve bu bildiri diğer fakülteleri de harekete geçirmiştir. İktisat Fakültesi de yönetime isteklerini bildirerek boykota başlamıştır. Öte yandan boykot

[1419]Toprak, Z .(2018), "1968-1969 İstanbul Üniversitesi Boykot ve İşgalleri", **Birikim Dergisi,** Sayı:293, 73.
[1420]"Dil Tarihte boykotçuların bazı istekleri kabul olundu", **Cumhuriyet Gazetesi**,13 Haziran 1968, s.1.
[1421]Dehri, A. (2006). "12 Mart 1971: Darbeler Zincirinin Özgün Halkası", **Teori ve Politika Dergisi,** Sayı, 41,54.
[1422]"Sağ sol yok, boykot var!"**Milliyet Gazetesi**, 10 Haziran 1968,s.1.

istemeyen öğrenciler de, boykotu önlemek için "Asayiş Komitesi[1423]" imzalı bildiriler yayımlamışlardır. Karşıt görüşlü öğrenciler üniversitede uygulanmak istenen boykotları engellemek için faaliyet göstereceklerini belirtmişlerdir. Bunun üzerine iki grup arasında çatışmalar meydana gelmiştir.[1424]

İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencileri ilk olarak imtihan tablosunu yakmakla eyleme başlamış, santrale el koyduktan sonra dekanlığı, ardından da rektörlüğü işgal etmişlerdir. Hukuk Fakültesi Yönetim Kurulu toplantıdan sonra imtihanların ertelendiğini duyurmuştur. Makamı işgal edildikten sonra evine giden rektör Egeli aleyhinde profesörler gösteriler yapmış ve Egeli'nin istifasını istemişlerdir. DTCF'li öğrencilerinin yürüyüş yaparak Milli Eğitim Bakanlığı önüne gitmeleri ve bakanı istifaya çağırmaları sonuç vermiştir. Öğrenci gösterilerinin ardından DTCF Genel Kurulunun yaptığı toplantıda sınavlar konusunda öğrenciler lehine önemli kararlar alınmıştır.[1425]

12 Haziran 1968'de İstanbul Üniversite, Hukuk Fakültesi öğrencileri tarafından işgal edilmiş ve üç hafta süren işgalde fakültelerde işgal komiteleri kurulmuştur. Öğrenciler sorunlarını görüşmek için amfide toplanmışlardır. Eğitimde reform, üniversite özerkliği gibi taleplerin olduğu 40 sayfalık bir bildiri hazırlanmış ve Üniversite Yönetim Kuruluna sunulmuştur. Toplantı sonucunda alınan oy birliği kararı ile İstanbul Üniversitesi işgal edilmiştir. İşgal ve boykotların aralıksız sürdüğü İstanbul üniversitesi, yönetim kurulu kararıyla 24 Haziranda kapatılmış ve imtihanlar ertelenmiştir.[1426] 27 Haziranda öğrenciler üniversite işgaline son vererek boykota devam kararı almışlardır. Öğrenci taleplerinin büyük çoğunluğu kabul edilmiştir. 12 Haziran 1968'de İstanbul Üniversitesi'nin işgal edilmesinde Deniz Gezmiş önderlik etmiş, bu eylemle tanınmış ve öğrenci lideri olmuştur. İşgal Konseyi adına İ.Ü. Senatosu ile Baltalimanı'nda yapılan görüşmelere katılan öğrenci heyetinin içinde yer almış ve öğrenci haklarının elde edilip işgalin sona erdirilmesinde etkili olmuştur.[1427]

[1423]Dünyanın muhtelif üniversitelerindeki komünist hareketlerine paralel olarak Türkiye'mizde de meydana getirilmek istenen ve üniversitelerimize sıçratılan anarşik hareketler şuurlu üniversite gençliği tarafından tasvip edilmemektedir. Bu tip anarşik hareketlere karşı olarak fakültemiz bünyesinde, diğer fakültelere mümasil (benzer) olarak 'Edebiyat Fakültesi Asayiş Komitesi' teşekkül ettirilmiştir.(bkz: Ali Yıldırım, FKF Dev-Genç Tarihi)

[1424]Kabacalı, a.g.e,189.

[1425]**Cumhuriyet Gazetesi**,13 Haziran 1968,s. 1.

[1426]"İstanbul Hukuk'ta yine işgal var!" **Milliyet Gazetesi**, 12 Haziran 1968,s.1

[1427]Ersan, a.g.e,28.

Resim 4.2.İstanbul Üniversitesi'nin işgali.

İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleşen işgal aslında üniversitede yaşanan aksamalardan kaynaklanmıştır. Üniversitelerdeki huzursuzluk ve boykot hareketlerinin İstanbul'a da sıçraması sürpriz değildir. Hukuk Fakültesi öğrencilerinin rektörlük binasını merkez binayı ve hukuk fakültesi dekanlığını işgal etmeleri diğer fakülte öğrencilerini de cesaretlendirmiştir. Tıp Fakültesi öğrencileri de gece geç saatlerde yaptıkları toplantıda boykota başlama kararı almışlardır. Hareket dün sabah itibariyle birden bire patlak vermiş ve fakülteyi işgal eden öğrenciler birkaç yüz kişilik gruplar halinde yapılması gereken sınavlara engel olmuşlardır Öğrenciler arasında kurulan işgal komitesinin yayınladığı bildirilerle hareketin bozuk olan öğrenim düzenine karşı yapıldığını ve hiçbir siyasal anlam taşımadığını açıklamıştır.[1428]

18 Haziran 1968'de İstanbul Teknik Üniversitesinde öğrenci eylemleri olaylı bir şekilde başlamış ve Gümüşsuyu kampüsünde toplanan öğrenciler fakülteyi işgal etmişlerdir. İşgale karşı direnen öğrencilerle yaşanan arbedede çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. İTÜ işgal konseyi üniversite yönetime sunduğu bildiride; yönetimde söz sahibi olmayı, kendi seçtikleri tarafından yönetilmeyi, üniversitelerin özerk olmasını, anti-demokratik uygulamalara son verilmesini talep etmişlerdir. İşgal komitesi öğrencilere teşekkür etmiş ve bütün işgallerde öğrencilerin üniversiteyi kendi evleri kadar koruduklarını gördüklerini, bu gerçekten sevindirici bir durum olduğunu bildirmişlerdir. Fakat üniversite yönetimi tarafından işgal komitesinin talepleri reddedilerek işgale bir son verilmesi istenilmiştir.[1429]

[1428]**Cumhuriyet Gazetesi,**13 Haziran 1968,s. 1.
[1429]Karadeniz, a.g.e.95.

1968 yılı ile birlikte işçi mobilizasyonu da doğmuştur. İşçiler başka bir dünyanın arayışına girmişlerdir. İşçilerin aktif rol aldığı grevler tüm Türkiye'yi sarmıştır. Öğrencilerin mücadelesiyle, işçi sınıfının mücadelesinin yarattığı enerji olağanüstü sonuçlar meydana getirmiştir. Meydana getirilen grevler, işçi konseyleri demokratik toplumsal taleplerle öğrenci işçi ilişkilerinin hangi zeminde inşa edileceğini ortaya koymuştur. İşçi sınıfı ve öğrenciler eylem birlikteliğinde birbirini besleyen, büyüten ve şekillendiren ilişkiler kurmuşlardır.[1430] Böylece sokaklar, barikatlar, fabrikalar işgal edilmiştir. Bir başka dünyanın arayışı eylemin ruhuna dinamizm kazandırmış ve grevler giderek yaygınlaşmıştır. Eylemler sermayedarın ve bürokrasinin her türlü manevrasını, müdahalesini alt üst edecek nitelikte olmuştur.[1431]

Üniversite olaylarından cesaret alan işçiler 4 Temmuz 1968'de Derby Lastik Fabrikasını işgal etmiştir. Derby Lastik Fabrikası, bünyesinde çalışan işçilerden mensup oldukları Lastik İş sendikasından ayrılmalarını talep etmiştir. Bunun üzerine işçiler ayaklanmıştır. Olayların büyümesi üzerine Türk-İş'e bağlı sendikaların yöneticileri, yaptıkları açıklamalarla patronu ve hükümeti işgale karşı müdahaleye çağırmıştır. İşçilerin eylemlerine destek olmak için İTÜ öğrencileri Derby Lastik Fabrikasına gitmiştir.[1432] Valiliğin olaylara müdahalesiyle Lastik İş, bünyesindeki işçilerinin sendika taleplerinin oylamayla belirlenmesini önermiştir. Bunun üzerine 8 Temmuzda oylama yapılmış, işçilerin Lastik iş sendikasından istekleri belirlenmiştir. Derby işgali, sendika özgürlüğünün çok etkili biçimde savunulduğu bir işçi eylemi olmakla kalmamış, somut olarak referandum önermesinin demokratik bir talep olarak yükselmesinde de çok kritik bir başlangıç noktası olmuştur.[1433]

[1430]Savran, S. (2009) "1968: Bir Devrimci Dalganın Adı". **Devrimci Marksizm Dergisi**, S. 9, s 88-89
[1431]Sayılgan, A. (2009). **Türkiye'de Sol Hareketler**, İstanbul, Ofset Baskı, 355
[1432]**Hürriyet Gazetesi,** 4 Temmuz 1968,s.1.
[1433]Şafak, C. (2008). "Sendika Özgürlüğünün Bir Parçası Olarak Referandum", **Mülkiye Dergisi**, 33 (263), 185.

Resim 4.3.İlk fabrika işgali: DERBY.

Üniversite ve yüksekokullarda başlayan boykot hareketleri bu defa emekçi kesimlerine de sıçramış, 1600 Lastik-İş emekçisi Bakırköy'deki Derby Lastik Fabrikasını 4 Temmuz 1968 Perşembe sabahı işgal etmiştir. İşgalci emekçiler fabrikaya yöneticileri sokmamış, hakları teslim edilinceye kadar eylemlerini sürdürme kararı almışlardır. Fabrikanın tüm işçileri tam bir dayanışma ve anlaşma içinde olup aralarında en ufak bir ayrılık olmadan karar almışlardır. İşçilerin greve gitmelerinde Sarı Kauçuk İş Sendikasının Ziya Hepbir aracılığıyla işçilerin IEPCW'ye (uluslarası petrol ve kimya işçileri Federasyonu) üye yapılmaları, sendikanın naylon giriş fişleri ile fabrikadaki işveren vekilleri aracılığıyla uydurma bir toplu iş sözleşmesi hazırlaması etkili olmuştur. [1434]

Fabrika işçileri bu sahtekârlığa göz yummamış ve sürekli olarak Kauçuk İş'in aldığı yetkiye itiraz etmişlerdir. Buna rağmen işverenin Kauçuk- İş sendikası ile toplu sözleşme imzalaması, işçilere seyyanen 3,35 TL ücret zammı vermesi ve itirazlara rağmen fabrikada Cuma günü bayram yapılacağının duyurulması işçileri kızdırmıştır. Bunun üzerine işçiler hep bir ağızdan fabrika müdürlerine karşı çıkmışlar ve kauçuk iş sendikasını tanımadıklarını kesin olarak ifade etmişlerdir. Ertesi günde emekçiler fabrika yönetimine el

[1434]Kani Şengül, "Sıra Emekçilerde:1600 Lastik İşçisi Fabrikayı İşgal Etti!", **Ant Dergisi**, Cilt: 4, Sayı:80, 9 Temmuz 1968, s.10.

koymuş ve istekleri yerine getirilinceye kadar direnmeye kararlı olduklarını ve patronu fabrikaya asla sokmayacaklarını ilan etmişlerdir.[1435]

Öte yandan Derby Lastik Fabrikası eylemlerine devam ederken bir fırında çalışan 23 işçi zam talebiyle greve gitmişlerdir. Balıkesir Orman Fidanlığı'nda görev yapan ve sendikaya üye işçiler, sendikaya üye olmaları sebebiyle işten çıkarılmış, bunun üzerine işçiler fidanlığı işgal etmişlerdir. İşçi eylemleri öğrenciler tarafından da desteklenmiş, toprak ağalığına karşı gerçekleşen eylemlerde öğrenciler köylülerin yanında yer almışlardır. Gençler ağaların köylülere zulümlerinde köylülerin sesi olmuş, kredi dağılımındaki adaletsizliği dile getirmelerinde, tefeciliğe ve ürünlerin düşük fiyatla satın alınmasına tepkilerini ortaya koymuşlar ve protesto gösterinde bulunmuşlardır. Ege, Akdeniz, Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da haksızlığa uğrayan pek çok köylü için eylemler gerçekleştirilmiştir.[1436]

Amerika'nın 6. Filosu 8 günlük ziyarette bulunmak için 15 Temmuz 1968'de İstanbul'a gelmiş, Filo'nun limana girişi 21 pare top atışıyla karşılanmıştır. Bu durum üniversite gençlerinin tepkilerine neden olmuştur. Üniversite gençliği, fakülte işgallerinin ardından ülkenin bağımsızlığı için Amerikan emperyalizmine savaş açmış ve Amerika karşıtı eylemlerde bulunmuşlar. 6. Filoya karşı eylemler İTÜ öğrencileri tarafından başlatılmış, Dolmabahçe rıhtımındaki Amerikan bayrağı yarıya indirilmiştir.[1437]

Resim 4.4.6.Filo protestosu.

[1435]Sıra Emekçilerde:1600 Lastik İşçisi Fabrikayı İşgal Etti!", **Ant Dergisi**, Cilt:4, Sayı:80, 9 Temmuz 1968,s.10.
[1436]Özen, H. (2019). **68 Protesto Dalgasının Dinamikleri,** Ankara, Ütopya Yayıncılık, 37.
[1437]Feyzioğlu, T. (2013).**Türkiye Gençlik Hareketleri Tarihi 1944-1974**, İstanbul, Sevinç, 457

Daha sonra 6. Filoyu protesto etmek için 15 Temmuz 1968'de İTÜ Talebe Birliği binasında toplanmışlardır. Polisin yoğun müdahalesine rağmen eylemciler Taksim'e doğru yürüyüşe geçmiş ve yürüyüş boyunca Amerikan aleyhtarı sloganlar atmışlardır. İTÜ Gümüşsuyu Talebe Yurdu'nun önünde de gösterilerin devam etmesi üzerine İTÜ yurdu polis tarafından çevrilmiştir. 5'i ağır olmak üzere 40 genci uyudukları yatakhanede coptan geçirilerek yaralamıştır. Polis bir genci ikinci katın penceresinden atarak kanlar içinde yüz metre sürüklendikten sonra ortadan kaldırmıştır. 30 gencin üzerlerinde iç çamaşırlarından ve pijamalarından başka bir şey olmadığı halde nezaret altına almıştır. Vedat Demircioğlu ağır yaralı olarak Beyoğlu İlkyardım Hastanesi'ne kaldırılmıştır.[1438]

17 Temmuz Çarşamba günü polisin İTÜ Yurdu'na yaptığı saldırıyı duyan öğrenciler İTÜ Yurdu önüne gelmişler ve Taksim'e doğru ellerinde pankartlarla "Bağımsız Türkiye", "Kahrolsun Amerika" sloganları ile içişleri bakanı Faruk Sükan'ın istifa talepleriyle yürümüşlerdir. Artan polis müdahalesi sonucunda 6. Filo eylemlerinin bitirilmesi yönünde DÖB'lü öğrencilerle SD'liler arasında tartışmalar meydana gelmiştir. FKF yöneticilerinin uyarılarına rağmen iki grup arasında görüş birliği sağlanamamış ve DÖB'lü öğrenciler eylemlere devam kararı almışlardır.[1439] Dolmabahçe'ye doğru yürüyüş geçen DÖB'lüler Amerikan askerlerinin irtibat bürolarını ateşe vererek Amerikan askerlerini taşıyan araçları taşlamışlardır. Polisin müdahalesiyle karşılaşan DÖB'lüler tutuklanmıştır. 24 Temmuz 1968'de yaşamını yitiren Vedat Özdemiroğlu, 68 kuşağında öldürülen ilk devrimci genç olmuştur.[1440] 6. Filo'yu protesto olayları sırasında polisin İTÜ Gümüşsuyu öğrenci yurduna yaptığı baskında üst kat pencereden atılarak komaya giren ve birkaç gün sonra hayatını kaybeden Vedat Demircioğlu için Ankara Üniversitesi'nde anma etkinliği düzenlenmiştir.[1441]

Resim 4.5. Vedat Demircioğlu'nun gıyabi cenaze töreni.

[1438]Kanlı İmha Planı, **Ant Dergisi**, C,4,Sayı 84,23 Temmuz 1968, s. 3.
[1439] "Vedat Demircioğlu, **Emek Gazetesi**, 24 Temmuz 1968, s.3
[1440]Lüküslü, a.g.e,72.
[1441] "Komadaki Genç Öldü", **Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Temmuz 1968, s1.

Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Örgütü İçişleri Bakanlığı'nın önüne Demircioğlu'nun fotoğrafını bırakarak, polise öldürme emrinin kimin tarafından verildiğini sormuştur. Valiliğe yürüyen gençler polis barikatı ile karşılaşmış ve öğrencilerin barikatlara yüklenmesi sonucu saatlerce süren bir sokak çatışması meydana gelmiştir. Vedat Demircioğlu'nun cenazesini valilikten alamayan gençler eylemlere başlamıştır. Binlerce öğrencinin katıldığı bir yürüyüş gerçekleştirmişlerdir.[1442] Göstericiler, Vedat Demircioğlu'nun ölümüyle ilgili Meclis'in derhal toplanmasını aksi durumda Meclis'in önünde protesto gösterileri düzenleyeceklerini yazılı olarak bildirmişlerdir. 27 Temmuz 1968'de TBMM önünde oturma eylemi gerçekleştirmişlerdir. Fikir Kulüpleri Federasyonu İstanbul Sekreterliği, İTÜ Öğrenci Birliği, İTÜ Teknik Okulu Talebe Birliği, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Talebe Cemiyeti, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Talebe Cemiyeti, Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Cemiyeti ve SBF Öğrenci Derneği yürüyüşe katılmıştır. Polisin takibinde olan gençler tutuklanmış ve bugüne kadar görülen en büyük polis ve öğrenci çatışması yaşanmıştır.[1443]

FKF, tüm bu yaşanılanların Türk halkının onuruna indirilmiş bir darbe olduğunu ve dökülen her damla kanın hesabının sorulacağını bildirmiş, 6. filonun emrinde çalışan polislerin öğrencileri darp etmesini kınamıştır. FKF'nin Amerika'yı kınayan bildirisinin ardından hem Amerikan Büyükelçiliği hem de Amerikan sineması taşlanmıştır. Amerikan Yardım Kurulu basılarak binaya Molotof kokteyli atılmıştır. Amerika'yı kınama eylemleri Amerikan Büyükelçiliği'nden Kızılay Meydanı'na kadar sürmüş, 4 öğrenci polis tarafından yakalanmıştır. Ankara Üniversitesi Talebi Birliği Başkanlığı ile Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği Başkanlığının ortak açıklamasında polis şiddeti kınanmıştır.[1444]

Polisin İTÜ Gümüşsuyu öğrenci yurduna yaptığı baskında sorumlu olarak Rektör tutulmuştur. Gece yarısı polisten baskın yapmasını isteyen Rektör Ekrem Şerif Egeli, hem öğrenciler hem de akademisyenler tarafından eleştirilmiştir. Basın toplantısı düzenleyen öğrenci cemiyetleri üniversitenin aranmasının kesinlikle özerkliğe aykırı bir durum olduğunu, üniversite arandığında polisin yanında kimse bulunmadığını, polisin neyi nereye yerleştirdiğinin belli olmadığını beyan etmişlerdir. Üniversite yönetiminin işbirlikçi

[1442]"Demircioğlu'nun cenazesi" **Milliyet Gazetesi**, 26 Temmuz 1968,s.1.
[1443]Feyizoğlu, T. (2002). **Fikir Kulupleri Federasyonu Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi,** İstanbul, Ozan Yayıncılık,147
[1444] Feyizoğlu, T. (2013). **Türkiye'de Gençlik Hareketleri 1944-1974**,İstanbul, Ceylan Matbaası, 462.

tutumunu şiddetle takbih edeceklerini de bildirmişlerdir. İşçilerin eylemleri de aynı şiddetle devam etmiştir. [1445]

İstanbul Üniversitesi öğrencileri 27 Temmuz 1968'de Beyazıt kampüsünde toplanarak "Anayasa ve Kanunlara Saygı" yürüyüşünü başlatmışlar. Göstericiler NATO'ya, CENTO'ya, polisin orantısız güç kullanmasına ve hükümetin politikasına yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır. Gösteride İTÜ yurdunun polis tarafından basılması ve sonucunda Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesi eleştirilmiş, iktidarın anayasayı göz ardı ederek ülkeyi yönetmesine karşı çıkılmıştır. Öğretim üyelerinin ve öğrencilerin konuşmalarından sonra göstericiler Taksim meydanına doğru yürümüş, yürüyüş sırasında polis engelline takılan göstericilere gaz bombası atılmıştır.[1446]

Kavel Direnişi ile birlikte Türkiye'deki işçi sınıfı mücadelesi artmış ve işçi tarihinin en önemli direnişi gerçekleşmiştir. Kavel Kablo Fabrikasında ilk eylem 28 Ocak 1963'te başlamış ve hız kesmeden devam etmiştir. Maden-İş Sendikası'na üye işçilerin mesai ücretlerinin ve yıllık ikramiyelerin ödenmemesi ve işçilerin sendikadan ayrılmaları konusunda baskı altında bulundurulmaları işçileri eyleme sevk etmiştir.[1447] Kavel'in 28 Ocak 1963'te imzalanan protokole uymaması, İşçilerin üzerindeki tahakkümü ve işten çıkarılmaların devam etmesi, Sarı sendika uygulaması ile bütün işçilerin tek bir sendika çatısı altında toplanmağa mecbur bırakılması işçileri harekete geçirmiştir. 9 Eylül 1968'de Kavel işçileri yeniden direnişe başlamış ve fabrikayı işgal etmiştir.[1448]

1968 Ağustos ayında başlayan Kavel direnişi işçilerin ve bazı mühendislerin kendilerine baskı yapılması ve bu baskının sona erdirilmesi ile Anayasanın 46. Maddesi'nin uygulanması isteğiyle başlamıştır. İşçiler önceden izin almaksızın sendika birlikleri kurma sendikalara üye olma ve üyelikten ayrılma haklarına sahipken bu haklarının patronları tarafından engellenilmesi ve patronlarının istedikleri sendikalara üye olma şartına maruz bırakılmaları işçilerde hoşnutsuzluk yaratmıştır.[1449] Patronlarının istediği sendikaya kaydolmayı reddeden 26 kişinin işine son verilmesi üzerine fabrikada bir kaynaşma başlamış ve Eylül ayında fabrika işçileri öğle yemeğinde boykotu başlatmıştır. İşçiler Cuma günü iki saat boyunca oturma grevi yaparak yeni bir baskı

[1445]"Üniversite Baskını", **Ant Dergisi**,1 Nisan 1969, s.2.
[1446]Anayasa Mitingi Dün Olaysız Geçti, **Milliyet Gazetesi,** 28 Temmuz 1968, s,1
[1447]**Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Temmuz 1968, s.1.
[1448]Güzel, Ş. (1996). **Türkiye'de İşçi Hareketi (1908-1984)**, İstanbul, Kaynak Yayınları,196-198.
[1449]"Kavel Direnişi" **Milliyet Gazetesi**, 11 Ağustos 1968, s.1.

denemişler, 9 Eylül 1968 Pazartesi sabahı işçiler anlaşma zemini bulamadıkları için fabrikayı işgal etmişlerdir.[1450]

1968'in sonbaharında üniversite işgalleri yeniden başlamıştır. ODTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencilerinin oluşturdukları forumda üniversite özerkliği üzerinden başlayan tartışma kısa sürede tüm ODTÜ'ye yayılmıştır. 2 Ekim 1968'de ODTÜ öğrencilerinin aleyhlerinde düzenlenen yönetmeliklerin iptali için başlattıkları direniş hareketi kısa sürede diğer fakülleri de harekete geçirmiştir. İdari İlimler Fakültesi, Elektrik Mühendisliği, Mühendislik Fakültesi, Fen ve Edebiyat Fakülteleri de direnişe katılmıştır. Direniş hareketinde yer alan öğrenciler okullarında yaptıkları çeşitli forumlar ve mitinglerle ülkenin sosyal koşullarını iyileştirmeye yönelik bir eğitim sistemi için yeni çalışmalar yapılmasının gerektiğini dile getirmiştir. ODTÜ'deki direniş Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne ve Ticaret ve Turizm yüksekokuluna da sirayet ederek tüm üniversitelere yayılmıştır.[1451]

2 Ekim 1968'de ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde 68 eylemleri başlamıştır. Mimarlık ve İdari Bilimler öğrencileri ODTÜ öğrencileri arasında her türlü koordinasyonu sağlamak için duvar gazetesini çıkarmıştır. Mimarlık Fakültesi öğrencileri tarafından hazırlanan bildiri ile üniversitelerin özerk olması istenilmiş ve İdari Bilimler Amfisinde oturma eylemi başlatılmıştır. Dünyada gerçekleşen 68 olaylarında şiddete maruz kalan öğrenci arkadaşlarının yanlarında oldukları ifade edilmiş, uygulanan şiddet kınanmıştır. Ülkelerdeki üniversite eylemleri desteklenmiştir. 4 Ekim'de derslerin boykot kararı tartışılmış ve boykot kararı oybirliği ile onaylanmıştır. Alınan her kararın tartışılarak eyleme geçileceği konusunda mutabakat sağlanmıştır.[1452]

3 Ekim 1968'de Deniz Gezmiş başkanlığında Cihan Alptekin, Mustafa İlker Gürkan, Mustafa Lütfi Kıyıcı, Devran Seymen, Cevat Ercişli, M. Mehdi Beşpınar, Selahattin Okur, Saim Kurul ve Ömer Erim Süerkan tarafından DÖB kurulmuştur. DÖB, 30 Ekim ve 10 Kasım tarihleri arasında "Tam Bağımsız Türkiye için Samsun'dan Ankara'ya Mustafa Kemal Yürüyüşü" başlatmıştır. Yürüyüşe TMGT'nin de içinde bulunduğu AÜTB ve ODTÜ öğrenci teşkilatları da katılmıştır. Samsun'dan yola çıkan gençler izinsiz gösteri yaptıkları gerekçesiyle gözaltına alınmış ve ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılmıştır. Kayaş girişinde yine polis tarafından engellenmişler ve

[1450]Osman Saffet Arolat, "Kavel 1963'ten Kavel 1968'e," **Ant Dergisi**, Cilt:4,Sayı: 90,17 Eylül 1968,s.12.
[1451]Öğrenci Direnişi, **Ant Dergisi**, Cilt:4,Sayı 94,15 Ekim 1968, s.3.
[1452]Çalışkan, a.g.a, s.52.

Ankara'ya ulaşmalarına izin verilmemiştir. Göstericiler 10 Kasım'da Anıtkabir'e çelenk bırakıp dağılmışlardır.[1453]

2 Kasım 1968 günü İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakülteleri öğrencileri üniversite senatosunun taleplerine olumlu yanıt vermemesi üzerine işgal ve boykot hareketlerini yeniden başlatmışlardır. Verilen bu boykot kararına aynı gün İşletme Fakültesi ve Gazetecilik Enstitüsü öğrencileri de katılmış ve üç günlük bir boykota başlamıştır. 3 Kasım 1968 günü fakülteler arasında bir komite kuran öğrenciler bardağı taşıran son damla olarak kabul ettikleri özel hukuk yüksekokulu melesini de içine alan bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride Anayasanın tanımış olduğu meşru direnme hakkından faydalandıklarını belirtmişlerdir. Türkiye'nin kötü şartları içerisinde üniversite öğrenimi yapma hakkını kazanmış kişiler olarak halka karşı sorumlu olduklarını ve bu sebeple eylemlerde bulunduklarını açıklamışlardır.[1454]

28 Aralık 1968'de Oya Sencer'in doktora tezi reddedilmiş, bunun üzerine Sencer asistanlık görevinden istifa etmiştir. Sencer'in istifasını açıklaması üzerine Deniz Gezmiş başkanlığındaki öğrenciler rektörlük binasına yürümüş ve olayların büyümesi üzerine Rektör Egeli üniversiteye polisi davet etmiştir. Polisin üniversiteye davet edilmesi tepkileri daha da artırmıştır. Polisin üniversiteye gelmesiyle yaşanan çatışma sonucunda Kemal Bingöllü, Bozkurt Nuhoğlu, Öcal Okay, Masis Kürkçügil polise mukavemet ve polisin görevini yapmasına engel olmak suçuyla 5.Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanmıştır. Cihan Alptekin'i serbest bırakan mahkeme Deniz Gezmiş ve Celal Doğan hakkında da gıyabi tevkif kararı vermiştir. Senato'nun aldığı kararla İstanbul Üniversitesi eğitime ara vermiştir.[1455]

27-29 Aralık 1968'de Ortak Pazar'a Hayır" haftası düzenlenmiş ve 47 örgütün desteğiyle montaj sanayi ve ortak pazara hayır yürüyüşleri organize edilmiştir. 27 Aralık 1968'de İTÜ'de başlayan gösteriler ağır sanayinin mevcut olduğu illerde gerçekleştirilmiştir. Eylemlere Ankara ve İstanbul'dan çok sayıda öğrenci katılmıştır. Basın ilanlarının çok büyük bir kısmının montaj sanayiden oluşması sebebiyle "Ortak

[1453]Cevizoğlu, H. (2008). **Kod Adı: 68 (68'lilerin Dünü Bugünü)**,Ankara, Ceviz Kabuğu Yayınları,84.
[1454]**Ant Dergisi,** Cilt:4, Sayı:102, 10 Aralık 1968,s.10.
[1455]**Ant Dergisi,** Cilt 4,Sayı:105,31 Aralık 1968 s 5.

Pazar'a Hayır" haftası ile ilgili eylemler halka ulaştırılmamıştır. Eylemlerin basında yer almaması eleştirilmiş ve ekonomik yaptırımlar tepkilere neden olmuştur.[1456]

4.5.2. 1969 Yılı Öğrenci Olayları

1969 yılı Türk siyasi tarihinin oldukça sarsıntı geçirdiği, ideolojik kamplaşmaların yaşandığı, yoğun protesto gösterilerinin meydana geldiği, ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanamadığı bir yıl olmuştur. Amerikan aleyhtarı gösteriler artmış, İşçilerin sendika seçme hakkını kısıtlayan kanun bütün işçileri eylemlere sevk etmiş, olayların kontrolden çıkması üzerine 60 günlük sıkıyönetim uygulanmıştır. Sıkıyönetim uygulamasıyla birlikte DİSK'e bağlı çok sayıda yönetici tutuklanmış, iki işçi yaşamını yitirmiş ve toplumsal gerginlik her alanda hâkim olmuştur.[1457]

22 Ocak 1969'da Teksif Sendikası'nın Sümerbank işçileri ve İstanbul Defterdar'daki Yünlü Dokuma Fabrikası'nda görevli 1628 işçi greve başlamıştır. İşçiler, Sümerbank'a bağlı 39 fabrikada eylem başlatacaklarını ilan etmişlerdir. Hükümetin grevle ilgili endişe taşıması üzerine çalışma bakanlığı devreye girerek sendika ile işveren arasında arabuluculuk sağlamaya çalışmış; fakat başarılı olamamıştır. Grevler kısa sürede tüm yurda yayılmış, işçiler "kazanana kadar grev, kazanana kadar direniş" sloganıyla mücadeleye devam etmişlerdir. Ülke gündemini de etkileyen bu büyük grev dalgası neticesinde sermayedar ve hükümet işçilerin taleplerini kabul etmek zorunda kalmışlardır.[1458]

1969 yılı eylemleri Robert W. Kommer'in 1968 Kasım'ında Türkiye'ye Amerikan büyükelçisi olarak atanmasıyla başlamıştır. FKF ile SBF Öğrenci Derneği'nin ortak hazırladığı bildiri ile Komer "istenmeyen adam" ilan edilmiş ve eylem komiteleri oluşturulmuştur. Kommer'in Türkiye'ye gelişini protesto etmek için 15.00'ün üzerinde öğrenci Ankara Esenboğa Havaalanına gitmiş, güvenliğinin tehlikeye düştüğünü gören Kommer askeri havaalanına inmek zorunda kalmıştır. İstanbul'da gerçekleşen gösterilerde Deniz Gezmiş'in de aralarında bulunduğu 18 öğrenci gözaltına alınmış, göstericilerden beşi Bakırköy Sulh Ceza Hâkimliği'nce tutuklanmıştır.[1459]

6 Ocak 1969'da Kommer ODTÜ Rektörü Kemal Kurdaş tarafından öğle yemeğine davet edilmiştir. ODTÜ'lü öğrenciler Kommer'in şoförünün araçtan uzaklaşmasından

[1456]Lükslü, a.g.a. 78.
[1457]Ahmat, F. (2006). **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi,171-173
[1458]"Grev Başlıyor", **Milliyet Gazetesi,** 22 Ocak 1969, s.1.
[1459] Kabacalı, a.g.e,202.

sonra, Sinan Cemgil, Taylan Özgür, Ulaş Bardakçı, Tuncay Çelen ve İbrahim Seven arabayı ateşe vermiş ve itfaiye tarafından söndürülmesine de izin vermemişlerdir.[1460] Üniversite yönetimi 9 Ocak 1969'da üniversiteyi bir ay kapatma kararı almış, bu karar, üniversitenin işgalini beraberinde getirmiştir. Kommer'in aracının yakılmasıyla ilgili soruşturma sonucunda dokuz öğrenci hakkında tutuklama kararı alınmış, on dokuz öğrenci disiplin kuruluna sevk edilmiştir. Alınan kararlar ODTÜ'lü öğrencileri direnişe sevk etmiştir. Öğrencilerden gelen tepkiler sonucunda Rektör Kemal Kurdaş istifa etmiş, yerine Erdal İnönü atanmıştır. 7 Mayıs 1969'da Kommer görevinden ayrılmıştır.[1461]

ABD Büyükelçisi Komer'in otomobilinin yakılması sadece Türkiye'de değil tüm dünyada büyük ses getirmiştir. Amerikan büyükelçiliği yakılan Cadillac aracın zarar tazminini talep ederek yapılan muameleden dolayı üzüntü duyduklarını belirtmiştir. Büyükelçiliğin resmi açıklamasında duyulan tepki şöyle ifade edilmiştir: "Müttefik bir ülkenin temsilcisinin, büyük bir Türk Üniversitesi Rektörü tarafından öğle yemeğine davet edildiği bir sırada, otomobilinin ufak bir müfrit grup tarafından ateşe verilmesi gerçekten üzücü bir husustur. Böyle bir olayın ODTÜ'de, bizzat Birleşik Amerika'nın dostane destek sağlamış olduğu bir okulda cereyan etmiş olması bilhassa şayanı teessürdür,[1462]" denilmiştir.

1969 yılı itibariyle işçi eylemleri hız kesmeden devam etmiştir. 11 Ocak 1969'da Cevizli Singer Fabrikası işçileri greve gitmiş ve 450 işçi düşük maaşlar ve kötü çalışma koşullarından dolayı fabrikayı işgal etmiştir. Kartal'daki fabrikaya çok sayıda polis ve asker sevk edilmiş, polis ancak beş gün sonra direnişi kırabilmiştir. Fabrikaya girmeye çalışırken Singer işçileri ile kolluk güçleri arasında çatışmalar meydana gelmiştir. 15 polis ve 8 işçi yaralanmış, 118 işçi de gözaltına alınmıştır."Türk İşçisi Esir Değildir" sloganlarının atıldığı grev Türkiye tarihine Cevizli Singer işçilerinin büyük direnişi olarak geçmiştir. Direnişi kazanan işçiler, üretimi yüzde 50 oranında artırarak birikmiş ücretlerini almışlardır.[1463]

1969 senesinde ülkenin her yerinde eylemler gerçekleşmiştir. Antalya'daki toprak işgallerinin ardından 28 Ocak 1969'da, İzmir'in Torbalı İlçesine bağlı Atalan köyünde

[1460]"Amerikan Büyükelçisinin Arabası Yakıldı",**Tercüman Gazetesi**, 7 Ocak 1969, s.1.
[1461]Koç, Y. (2006). **TÖS Anti-Emperyalist,** Ankara, Ulusalcı, Emekten Yana Öğretmen Örgütü Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, 40.
[1462]**Tercüman Gazetesi**, 07 Ocak 1969,s.1.
[1463]**Milliyet Gazetesi,** 11.Ocak 1969, s.1.

toprak işgalleri gerçekleştirilmiştir. Atahan köylüleri toprak ağalarının gasp ettiği hazine arazilerini işgal etmiştir. Atalan Köylülerin toprak işgali 3 Şubat 1969'da Torbalı'nın Göllüce köylülerini de cesaretlendirmiştir. Atalan köylüleri oluşturdukları 600 kişilik işgal komitesiyle, ağalardan aldıkları hazine topraklarını ekip dikmeye başlamışlardır.[1464] Haklılıklarını duyurmak için köy girişine "bu köyde toprak mücadelesi vardır" yazılı tabela asmışlardır. Hükümetin köyde meydana gelen olaylara sessiz kalması, köylülerin sorunları yok sayması üzerine dönem gençliği köylülere yardımcı olmak amacıyla bölgeye gitmiş ve toprak reformunu uygulamayan hükümetin politikası kınanmıştır. İTÜ Öğrenci Birliğinin girişimiyle Gerze'de Tütün Mitingi düzenlemiş, Tütün Ekicileri Cemiyeti"nin oluşturulması için çaba sarf edilmiştir.[1465]

6 Şubat 1969'da 6. Filo yeniden İstanbul'a gelmiş ve dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Fahri Atabey ile dönemin üst düzey subayları tarafından karşılanmıştır. İTÜ'lü öğrenciler durumu protesto etmek için Amerikan arabalarını taşlamışlardır. İTÜ'lü öğrenciler 6. Filo'yu Vedat Demircioğlu'nu mezarının başında toplanarak protesto etmiş, daha sonra İTÜ Talebi Birliği başkanı Harun Karadeniz öncülüğünde Taksim Meydanına gitmişlerdir. Ankara'daki gençler Kızılay meydanında bir araya gelerek Amerikan bayrağını yakmış, ODTÜ'lü öğrenciler ise Türkiye'de 6. Filo'ya yer yoktur yazılı siyah çelengi Atatürk anıtına bırakmışlardır. Gösteriler her yerde olanca hızıyla sürmüş, 11 Şubatta meydana gelen gösterilerde çok sayıda kişi yaralanmış ve gözaltına alınmıştır.[1466]

Ankara'da 6. Filo protestolarında Meclis önünde protesto oturumu düzenleyen gençlerden 16'sı toplum polisi tarafından yakalandıktan sonra adliyeye sevk edilmiş ve adliyedeki arkadaşlarını yalnız bırakmayan öğrenciler de polis şiddetiyle karşılaşmıştır. Cop darbelerinden kaçarken bir minibüsün altında kalan Atalay Savaş adlı öğrenci hayatını kaybetmiştir. FKF İstanbul sekreteri Veysi Sarısözen Teknik Üniversitedeki öğrenci yurdunun basıldığı gece polisler tarafından yakalanmış ve arkadaşlarıyla birlikte Sultanahmet cezaevinde konulmuştur. FKF üyesi Osman Arolat 6. Filo protestosu sebebiyle polisler tarafından birinci şubeye götürülmüş ve tam yedi saat sorgusuz sualsiz bekletilmiştir.[1467] 12 Şubat 1969'da Amerikan 6. Filosunun İstanbul sularına demir atmasıyla gösteriler yeniden başlamıştır. Aynı gün Amerikan konsolosluğu taşlanmış ve

[1464]Fırat, B. Ö. (2019). "Türkiye'de Toprak İşgalleri ve Yerel Direnişler", **Saha Dergisi**, 5 (0), 85.
[1465]Fırat, B. Ö. (2017). "Mülkiyet ve Müşterek: Göllüce'de Toprak Mücadelesi," **Toplum ve Bilim**, no. 142, 107.
[1466]Kalsın, B. (2015). "12 Mart 1971 Muhtırası'na Gidilen Süreçte Türk Basını: Kanlı Pazar ve 15-16 Haziran Olayları", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(18),235.
[1467]"Öğrenci Avı", **Ant Dergisi,** Cilt: 4,Sayı 82,23 Temmuz 1968, s. 4.

Amerikan bayrağı yakılmıştır. 13 Şubat'ta İstanbul Üniversitesi öğrencileri, yoğunluklu olarak kız öğrencilerin yer aldığı, Beyazıt Meydanı'ndan Sultan Ahmet Meydanı'na kadar Amerikan aleyhtarı gösterilerle yürümüştür. 14 Şubat'ta Komünizmle Mücadele Derneği ile MTTB tarafından "Bayrağa Saygı" mitingi düzenlenmiştir.[1468]

15 Şubat 1969'da TÖS tarafından "Büyük Eğitim Yürüyüşü" gerçekleştirilmiştir. Ankara'daki Tandoğan Meydanı'nda Türkiye'nin çeşitli yerlerinden çok sayıda öğretmenle birlikte öğrenci örgütleri, işçi ve memur sendikaları bir araya gelmiştir. "Bağımsız Türkiye", "Grev hakkı istiyoruz", Halkımızı Sömürüden Kurtaracağız", sloganlarının yükseldiği miting antikapitalist eylem sahasına dönüşmüştür.[1469] TÖS Başkanı Fakir Baykurt, Safa Güner, Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat, Kadri Kaplan, Suphi Karaman, Sami Küçük'ün başkanlığında gerçekleştirilen yürüyüş ülke siyaseti üzerinde etkili olan en kitlesel eğitim mitingi olmuştur. Miting, eğitim hareketinin yükselişinde çok büyük bir ivme yaratmıştır. Büyük Eğitim Yürüyüşü, toplumun bütün kesimlerini kapsamış ve güçlü bir dinamiğin bir parçası olmuştur.[1470]

16 Şubat'ta 6. Filo'yu protesto etmek için valiliğin izin verdiği 76 örgüt temsilcisi İstanbul'a gelmiş ve Beyazıt Meydanı'ndan Taksim'e doğru yürüyüşe geçmiştir. Sağ görüşlü öğrenciler de komünizm karşıtı söylemlerle Taksim meydana gelmişlerdir. Sağ görüşlü öğrenciler toplu namaz kıldıktan sonra sol görüşlü öğrencilerin Taksim'e girmelerini beklemiş, ellerindeki taş ve sopalarla öğrencilere müdahale etmişlerdir. 200'den fazla kişinin yaralandığı, 2 kişinin de yaşamını yitirdiği olaylar Türkiye tarihine Kanlı Pazar olarak geçmiştir.[1471]

KMD[1472] ve MTTB[1473] üyeleri ABD karşıtlığı yapılırken, Türkiye'nin başka bir rejimin mandası altına sokulmak istendiği düşüncesiyle hem komünizm karşıtı hem de kapitalizm karşıtı olarak Taksim'e gelmişler ve öncesinde "Bayrağa Saygı" mitingi düzenlenmişlerdir. Komünizm karşıtlığının vurgulandığı mitingte halka komünizm kadar kapitalizme de karşı olduklarını açıklamışlardır. Mehmet Şevket Eygi'nin 16 Şubat 1969'da "Cihada Hazır Olunuz" başlıklı yazısında komünizme dair yaptığı cihat çağrısı

[1468]**Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Şubat 1969,s.1
[1469]Kalsın, B. (2015) "12 Mart 1971 Muhtırası'na Gidilen Süreçte Türk Basını: Kanlı Pazar ve 15-16 Haziran Olayları", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(18),235.
[1470]"Binlerce Öğretmen Dün Ankara'da Yürüdü", **Milliyet Gazetesi,** 16 Şubat 1969,s. 1.
[1471]"ABD Karşıtı Gösteriye Tekbirli Saldırı," **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000**, Cilt:3, YKY, İstanbul, 2002, s. 215.
[1472] Komünizmle Mücadele Derneği
[1473] Milli Türk Talebe Birliği

karşıt görüşlü öğrencileri saflaştırmıştır. Komünistlere ölüm sloganı ile gerçekleşen saldırı Türkiye tarihine Kanlı Pazar olarak geçmiştir.[1474]

İki grup arasında yaşanan sopalı, taşlı ve bıçaklı saldırı esnasında Ali Turgut Aytaç ve Duran Erdoğan adlı gençler bıçaklanarak öldürülmüş, 200'den fazla kişi yaralanmıştır. Olaylar karşısında polisin sükûnetini koruması, Ali Turgut Aytaç öldürülmesini seyretmesi ve olayın fotoğraflarının basında yer alması tepkilere neden olmuştur. Tepkiler karşısında istifası istenilen İçişleri bakanı Faruk Sükan talepleri reddetmiş, kendisinin değil solcuların suçlu olduğunu söylemiştir. AP Hükümeti olaylarla ilgili son derece sınırlı bir soruşturma yürütmüş, ardından da sonlandırmıştır. Kanlı Pazar tarihe en çarpıcı katliamlardan biri olarak geçmiş ve olaylar toplumda büyük bir iz bırakmıştır.[1475]

Resim 4.6. Kanlı pazar.

Hükümet artan tepkilere set çekmek için 20 Şubatta Kanlı Pazar olayları ile ilgili haberlere yayın yasağı getirtmiş, aynı gün Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay başkanlığında bakanlar kurulu toplanmıştır. Hükümetin konu ilgili yaptırdığı incelemelerde olayların solcular tarafından çıkarıldığı belirtilmiş, 24 Şubat 1969'da raporlandırılmıştır. Zabıta memuru Seyit Atmaca'nın gazetelerde elinde bıçakla fotoğraflarının yayınlanmasından sonra kanlı Pazar olaylarının suçlusu olarak kabul edilmiş ve ardından tutuklanmıştır. Olayların kontrolden çıkması üzerine 6. Filo 26 Şubat'ta Türkiye'ye yapacağı ziyaretini iptal etmiştir. Kanlı Pazar, Sağ-sol çatışmalarını derinleştirirken, toplumsal sorunları da arttırmıştır.[1476]

[1474]Kalsın, B. (2015)."12 Mart 1971 Muhtırası'na Gidilen Süreçte Türk Asını: Kanlı Pazar ve 15-16 Haziran Olayları," **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(18), 238.
[1475]Ahmat, F. (2010). **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**,İstanbul, Hil Yayınları, 486.
[1476]Ahmat, F. (2010). **Bir Kimlik Peşinde Türkiye,** İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 170-171.

Solcular dışındaki gruplar Türkiye'nin nasıl vahim komplolar karşısında bulunduğunu kalın bir sis perdesi altında da olsa sezmeğe başlamış ve nötr olarak tanınan yayın organları ile orta yolcu bilinen partilerde dahi alarm zilleri çalmağa başlamıştır. Taksim olaylarından iki gün önce Beyazıt meydanında yapılan sağcıların mitinginde Pazar günü komünistlerin kanını dökmek için açık açık çağrılar yapılmış, İzmir, İstanbul, Trabzon ve Ankara'da 6. Filo'yu protesto eden gençlere saldırılmış, toplum polis bütün bunlara seyirci kalmıştır.[1477]

Kanlı Pazarla ilgili gazetelerde çarpıcı yorumlar yapılmıştır. Ant Dergisinde olaylar Reichstag yangını benzetilmiştir. 1933'te Hitler rejimi Alman Reichstag (Büyük Millet Meclisi) ateşe vererek eski partileri imha etmiş, kundakçılık suçunu devrimci partiye yüklemiş ve yangın bir komünist ayaklanmasının ilk işareti olarak gösterilmiştir. Böylece ayaklanmayı önlemek gerekçesi ile Hitlercilerin darbesi indirilmiştir. Böylece Almanya halkına, faşist terör, Nazi yağması başlamıştır. 1969'un Türkiye'sinde 16 Şubat Pazar, Hitler faşizminin yerini alan Amerikan emperyalizmi ile onun safında toplanan şeriatçı grup ve egemen sınıfların sömürü düzenini sürdürmek isteyen kanlı bir iktidar tarafından düzenlenmiştir. Yine, tıpkı Hitler rejimi gibi, kundakçılık suçu devrimcilerin üzerine yüklenmiştir.[1478]

Sabah Gazetesi olayları değerlendirirken; "Günlerden beri, masum talebeyi ve işçiyi kışkırtan komünistler dün yine kan akıtmıştır, diyerek solcuları suçlamıştır. Büyük arbede 2 ölü çok sayıda yaralanma gerçekleşmiştir. Olayların meydana gelmesinde solcuların payı olması sebebiyle günlerden beri devam eden sol gösteri ve tertipleri nihayet dün Taksim Meydanı'nda kan akmasına sebep olmuştur. İstanbul Limanı'na Akdeniz'de görevli, NATO'ya bağlı Amerikan 6. Filosu'na bağlı gemilerin gelmesini bahane ederek anarşist hareketlere başlanmıştır. Pazar gününden istifade ederek masum işçiyi milli hislerini tahrik ederek yürütmüşler ve nihayet maksatları olan 'kardeşi kardeşe düşürmeye' erişmiş ve ülkede bir kaos ortamı yaratılmasına sebebiyet vermişlerdir."[1479]

Son Havadis Gazetesinde günlerce devam eden tahrikin vahim sonuçlar verdiğinden bahsedilmiştir. Komünizme karşı toplantı yapmak için Taksim'de toplanan milliyetçilerle 6. Filo'yu protesto yürüyüşü yapan solcuların karşılaşmaları kanlı olaylara

[1477]**Ant Dergisi**, Cilt: 5,Sayı 113,25 Şubat 1969, s. 4.
[1478]Alpay Kabacalı,"Kanlı Pazar ve Reichstag Yangını", **Ant Dergisi**, Cilt:5, Sayı: 115, 11 Mart 1969, s. 7.
[1479]"Günlerden Beri, Masum Talebeyi ve İşçiyi Kışkırtan Komünistler Dün Yine Kan Akıttı. Büyük Arbede: 3 Ölü Çok Yaralı Var", **Sabah Gazetesi,** 17 Şubat 1969, s.1.

sebebiyet vermiştir. Yüzlerce vatandaşın yaralandığını ve 3 kişinin öldüğü olaylarda emniyet kuvvetlerinin aldıkları bütün tedbirlere rağmen çatışma önlenememiş ve İstanbul kanlı bir Pazar geçirmiştir.[1480] Bugün Gazetesinde; Taksim meydanında, Kızılların bomba, taş ve değnekle yaptığı hücumla Taksim'in harp meydanına çevrildiğinden bahsedilmiştir. Müslüman halk, kızıl yuvalara tahrik ve anarşi merkezlerine dün ilk dersi vermiş, nizam ve huzuru bizzat temin için ant içmiş ve kızıllara unutulmaz bir ders veren halk, polisi ve askeri omuzlarda taşımıştır.[1481]

Sabah Gazetesinde; Amerikan 6. Filosu protestosu için yürüyüş yapan ve kendilerine "Devrimci" adını veren solcu öğrenciler, işçiler ve halk dün taksim meydanında birbirine girmiş ve solcu topluluk alana vardığında sabahın erken saatlerinden itibaren toplanmış olan milliyetçi gençler, halk ile karşılaşmıştır. Aleyhlerinde tezahürat yapılınca önce şaşırmış, kısa süreli şaşkınlığın ardından ellerindeki kâğıtlara sarılmış sopa, kasatura ile solcular halkın galeyanına hedef olmuşlardır. Sopalı, taşlı ve bıçaklı saldırılar karşısında sağcılar zor durumda kalmış polis çaresizce olayları yatıştırmaya çalışmıştır.[1482]

Tercüman Gazetesinde; Sağcılarla ve solcular Taksimde birbirine girmiş, 200'den fazla kişi yaralanmış ve 2 kişi de yaşamını yitirmiştir. Şiş, odun, usturpa, şişe ve özel olarak hazırlanan sopalarla birbirine giren iki grup ortalığı bir an içinde savaş meydanına çevirmiştir ve atılan taşlar ve savrulan sopalarla meydandaki araçlar tahrip olmuştur. Vasıtalara da saldıran solcular, seyahat eden yolcuları da dövmeye başlayınca Taksi Meydanı ve İstiklal Caddesinde bulunanların paniğe kapılmışlardır.[1483]

İstanbul Express Gazetesi hangi ideolojisi savunurlarsa savunsunlar her iki grubun da suçlu olduğunu ifade etmiştir. Gazete; göstericilerin ellerinde taşıdıkları dövizlerde hangi, iddialar bulunursa bulunsun, yıllardan beri fakültelerinden çok sokaklarda yaşayan ve kendilerini değil, Türkiye'yi kurtarmayı iş edinen bir zümrenin varlığından şikâyet etmiştir. Gazeteye göre; Göstericiler, kendi anlayışlarını dünyanın tek hakikati ve doğrusu olarak kabul etmiş ve kendilerinden başka düşünenleri "gericilik" ile "satılmışlık" ile hatta "vatan hainliği" ile suçlamaktan çekinmez hale gelmişlerdir. Hatta daha da ileri giderek,

[1480]"Günlerce Devam Eden Tahrik Vahim Sonuçlar Verdi", **Son Havadis**,17 Şubat 1969, s.1.
[1481]"Komünistler Halka Hücum Etti", **Bugün Gazetesi,** 17 Şubat 1969, s.1.
[1482]"Solcular Halka Hücum Etti, **Sabah Gazetesi**, 17. Şubat.1969, s.1.
[1483]**Tercüman Gazetesi,** 17 Şubat.1969, s.1.

pervasızlıklarını otuz üç milyon Türkün kendi diledikleri gibi yönetilmesini istemeye vardırmıştır. Bu yüzden ülkede istenmeyen hadiselere yaşanmıştır. [1484]

Milliyet Gazetesi kanlı pazarla ilgili olarak toplum polisinin olaylara seyirci kalmasından bahsetmiştir. Taksim Meydanı'nda dün emperyalizm ve sömürüye karşı işçi yürüyüşüne katılan solcularla Dolmabahçe ve Beşiktaş camilerinde namaz kılıp Taksim'e çıkan sağcılar arasında büyük bir arbede çıkmış, sağcıların solculara saldırmasıyla başlayan arbedede 2 kişi ölmüş 114 kişide yaralanmıştır. Olaylar sırasında Ali Turgut Aytaç ve Duran Erdoğan adlı gençler bıçaklanarak öldürülmüş, polis sadece olayları seyretmiştir.[1485] Polisin olayları seyrettiğine dair haber Atılay Kayaoğlu tarafından Hürriyet Gazetesinde sür manşetten verilmiştir. Haber toplumun büyük bir kısmında tepki meydana getirmiştir. İçişleri bakanı Faruk Sükan'ın istifası istenilmiştir. İstifa talepleri karşında bakan solcuları suçlayarak istifa etmeyeceğini, polisin vazifesini yerine getirdiğini belirtmiştir.[1486]

Cumhuriyet Gazetesi "İşte Cihad çağrılarının sonu Kanlı Pazar" başlıklı manşet atmıştır. 2 genç öldürülmüş, 200 kişi de yaralanmıştır. Taksim Meydanı savaş alanına dönmüştür. Olaylar Taksim'i bir harabeye dönüştürmüştür. Kontrolden çıkan olaylarda her yer yakılıp yıkılmıştır. 10 binden fazla üniversite öğrencisi ile çeşitli işçi örgütlerine bağlı işçilerin katıldıkları izinli yürüyüşe 'kahrolsun komünistler', 'komünistlere ölüm' sloganları ile hücum eden topluluk, silah, elle yapılmış bomba, bıçak ve sopa kullanmıştır. Bu arada 'Mekteplisin ha!' diye etrafı çevrilen bir genci feci şekilde dövmüşlerdir."[1487]

Akşam Gazetesinde: Taksim'de 30 bin kişi dövüşmüş, çatışmalar ancak askeri birliklerin yardımı ile bastırabilmiştir. 200 yaralı için radyo ile devamlı kan istenmiş, işçi ve öğrencilerin Amerikan 6. Filosunu protesto etmek için düzenledikleri mitinge katılan 15 bin kişi Taksim'de Milliyetçi ve Mukaddesatçı olduklarını ileri süren 15 bin kişinin saldırına uğramıştır. Çıkan meydan savaşı sonucunda 2 kişi ölmüş, iki yüz kişi de yaralanmıştır. İşçi ve öğrencilere yapılan saldırı antiemperyalist ve sosyalist hareketi

[1484]"Sokaklarda Başka Adamlar Var" **İstanbul Ekspres Gazetesi,** 17. Şubat.1969, s.1.
[1485]"Taksim'de Arbede: 2 Ölü, 114 Yaralı", **Milliyet Gazetesi**, 17 Şubat 1969,s.1
[1486]"Bu miting değil, kardeş kavgasıydı," **Hürriyet Gazetesi**, 17 Şubat 1969,s. 1.
[1487]"İşte Cihad Çağrılarının Sonu: Kanlı Pazar", "2 Genç Öldürüldü, 200 De Yaralı Var. Taksim Savaş Alanına Döndü", **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Şubat 1969,s.1.

sindirmek için gerçekleştirilmiştir. Eylemlerin sonuçları tarihe Kanlı Pazar olarak yansımıştır.[1488]

Amerikan 6. Filosuna bağlı savaş gemilerinin ziyareti ile protesto hareketine geçen öğrenciler, polis ile önceki gün yer yer çatışmış, Orman Fakültesinde devrimci gençlerle karşıt görüşlü gençler arasında çıkan taşlı sopalı kavga sonunda Ahmet Tütüncüler ile Fethi Atalay ağır şekilde yaralanmıştır. Yaralılar Cerrahpaşa hastanesine kaldırılmıştır. Yaralılar için radyo ile devamlı kan istenilmiştir. Taksim'de 30 bin kişinin katıldığı mitingte olaylar kontrolden çıkmıştır. Olaylar askeri birliklerin yardımı ile bastırılmıştır. Taksim alanında meydana gelen olaylardan sonra Şişli, Beyoğlu ve Beşiktaş emniyet amirliklerinde 25 kişi nezaret altına alınmıştır. Olayın tahkiki ile görevlendirilen savcı yardımcıları soruşturmalara devam etmiştir. [1489]

Başbakan Süleyman Demirel'in, Amerikan 6. Filosunun Türkiye'yi ziyareti dolayısıyla İzmir Gazetesine verdiği demeçte *"Amerikan Gemilerinin limanlarımızı ziyaret edecekleri sırada sayıları birkaç bini bulan kişilerin arzularına uyarak Türkiye'ye gelmeyin diyemeyiz. Bu Türkiye'nin dış itibarını nereye götürür. Türk dostluğuna bu şartlar altında kim güvenir. Türk dış politikasını bunlara bakarak ayarlayamayız, Türk dış politikasını sokağın elinde bırakamayız. O zaman milli menfaatlerimizi çok zarar-dide etmiş oluruz,*[1490]*"* demiştir. Demirel'in sözleri eleştirilere neden olmuştur.

Demirel'in açıklamalarından sonra Adana'da düzenlenen 6. Filo'yu protesto mitinglerinde; Adalet Partili oldukları ileri sürülen bir grup tarafından toplantı saatinden önce alanı dolduran mitingciler dövülmüş, bu yüzden gösteri yapılamamıştır. Devrimci yapı işçileri sendikası, Adana Toplumcular Derneği, Demokratik Devrim Derneği, Tarsus Fikir Kulübü ve Tarsus Yüksek Tahsil Talebe Derneği tarafından düzenlenen miting ve yürüyüş istasyon meydanını dolduran bazı gruplar tarafından sabote edilmek istenmiş, çıkan sözlü tartışmalar kavga haline dönüşmüştür. Miting düzenleyicilerinin bir kısmı karşı gruplar tarafından dövülmüştür.[1491]

Altıncı Filo'nun İstanbul'u ziyaretine karşı gösterilen direniş esnasında kolluk tarafından öldürülen Vedat Demircioğlu ile başlayan cankırımı, üç gencin daha yaşamını

[1488]"Taksim'de 30 Bin Kişi Dövüştü, 2 Ölü Var", **Akşam Gazetesi,** 17 Şubat 1969, s.1.
[1489]"Gençler Protesto Edecek, 6. Filo Bugün Geliyor,"**Akşam Gazetesi,**10 Şubat 1969,s. 1.
[1490]**Akşam Gazetesi**,10 Şubat 1969,s. 1.
[1491]**Akşam Gazetesi**,17 Şubat 1969,s. 1.

yitirmesiyle dehşet verici bir bilançoya ulaşmıştır. Demircioğlu, Erdoğan, Savaş, Aytaç, Cantekin, Özgür, Büyüksevinç, Mehetoğlu ve Güçlü'den sonra Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde karşı görüşlü öğrenciler tarafından Mustafa Kuseyri adındaki sol görüşlü öğrenci de yaşamını yitirmiştir. Kolluk kuvvetlerinin saçtığı dehşet hükümetin gözü önünde pervasızca işlenmiş, öğrenci yurtları SS kıtaları karargâhı haline getirilmiştir. Tüfek, tabanca, mitralyözlerle donatılmış, fakülte ve yurt baskınları sıklıkla gerçekleştirilmiştir. Yakalanan devrimci gençler sorgulama esnasında işkenceye maruz bırakılmıştır.[1492]

1969 Nisan ayıyla birlikte üniversitelerde boykot ve işgaller yeniden başlamıştır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okuyan solcu ve sağcı öğrenciler arasında çatışmalar meydana gelmiş, sağ-sol çatışması Ankara'daki bütün üniversite ve yüksekokullara yayılmıştır. 3 Nisan 1969'da okullarda Genel Boykot Komitesi kurulmuştur.[1493] 7 Nisan 1969'da ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 8 Nisan 1969'da İstanbul Üniversitesi rektörlük binası, 9 Nisan 1969'da DTCF, 10 Nisan 1969'da Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenciler tarafından işgal edilmiştir.[1494] Artan eylemlere karşı 11 Nisan'da Meclis terörle mücadele kanunu hazırlamış, kanun her yerde protesto edilmiştir. Artan protestolar sebebiyle DTCF kapatılmış, bunun üzerine SBF işgal edilmiştir.[1495] Hükümetin uyguladığı politikalara karşı bir forum düzenlenerek Rektörlüğe karşı harekete geçilmiştir. 12 Nisan 1969'da ODTÜ, Ekim ayına kadar, 14 Nisan 1969'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1 hafta süreyle kapatılmıştır.[1496]

Öte yandan döneme damgasını vuran olaylardan birisi de MTTB'nin 28 Nisan 1969'da Kayseri'de gerçekleştirdiği miting olmuştur. MTTB'nin Rasim Cinisli dönemindeki sol'a karşı ılımlı tavrı yeni yönetimle değişmiş, sağcıların da artık sokaklarda eylemlerde bulunduğu bir döneme geçilmiştir. İsmail Kahraman'ın başkanlığındaki MTTB her ne kadar kurumsal kimlik kazanmış olup federasyon olsa da Cinisli dönemindeki bilgi birikimi yüksek entelektüel yönü kuvvetli muhafazakâr milliyetçi MTTB'li gençlik İsmail Kahraman döneminde sokak siyasetine önem veren anti-komünist şiddeti onaylayan saldırgan milliyetçi bir gençlik yapılanmasına dönüşmüştür. Kendi içinde iki farklı kesimi doğurmuş olan MTTB'de 1967'den itibaren CKMP'nin siyasi politikası hâkim olmuştur.

[1492]"Gençliğe ve Devrimcilere Karşı Terör", **Ant Dergisi,** Cilt: 3,3 Temmuz 1970,11.
[1493]**Cumhuriyet Gazetesi**, 3 Nisan 1969, s2
[1494] Zorba Anarşistler Dün de Siyasal Bilgiler Fakültesini İşgal Etti, **Bugün Gazetesi,** 10 Nisan 1969, s.1
[1495] Öğrenciler Siyasal Bilgileri de İşgal Etti, **Hürriyet Gazetesi**, 11 Nisan 1969,s 1
[1496]Jandarma ODTÜ'yü Baskınla Geri Aldı, **Cumhuriyet Gazetesi,** 13 Nisan 1969,s 1

28 Nisan 1969 seçimlerinde CKMP'yi temsilen Mustafa Ok ile 'İslamcı' Burhaneddin Kayhan yarışmıştır.[1497]

28 Nisan 1969'da Kayseri'de gerçekleştirilen MTTB Genel Kurulu İsmail Kahraman'ın açılış konuşmasıyla başlamıştır. CKMP'nin MTTB'yi "Milliyetçi Türkiye" söylemleriyle Türkçü bir çizgiye çekmeye çalışması İslamcılarla ülkücüleri karşı karşıya getirmiştir. Çıkan kavgada 20 kişi yaralanmış, kavga sırasında bir taraf "Müslüman Türkiye", diğer taraf "Milliyetçi Türkiye" sloganları atmıştır. Yaşanan arbede nedeniyle seçimler yapılamamış ve 14 Ağustos 1969'a ertelenmiştir.[1498] Olayların aralıksız sürdüğü MTTB kongresinde İslamcılar ile milliyetçiler arasında yine kavga meydana gelmiş ve çok sayıda katılımcı yaralanmıştır. 19 Ağustos'ta gerçekleştirilen son oturumda Burhaneddin Kayhan genel başkan olarak seçilmiştir. Burhaneddin Kayhan dönemiyle birlikte MTTB İslâmcı bir yapı haline gelmiştir. Ele alınan her konu dini yönden değerlendirilmiş, milli addedilen her değer dini olarak kabul edilmiştir.[1499]

AP Hükümeti, 1969 Mart ayında Meclis'e "DP'lilerin haklarının iade edilmesi, TRT ve Anayasa Nizamını Koruma Kanunları" sunmuş, bunun üzerine FKF öncülüğünde, Ankara, Hacettepe ve ODTÜ öğrencilerinin katıldığı Anayasa ve Nizamı Koruma, TRT ve Avukatlık Kanunlarını Protesto Yürüyüşü düzenlenmiştir. DP'li siyasetçilere yeniden siyasal hakların verilmesi 17 Mayıs 1969'da gösterilere neden olmuştur. Göstericilerin Genel Kurmay Başkanlığı önünde toplanmaları hükümet yetkililerini tedirgin etmiştir. 19 Mayıs'ta Anayasa'ya Sen de Sahip Çık mitingi düzenlenmiştir. Meclis'ten beklenilen reformlar gerçekleştirilmemiş ve Meclis 30 Mayıs'ta tatile girmiştir. Bu durum Ankara'da ve İstanbul'da protesto edilmiştir.[1500]

30 Mayıs'ta Ankara Üniversitesi'nde meydana gelen eylemler sebebiyle rektör ve 11 dekan istifa etmiştir. İstanbul Üniversitesi merkez kampüsü işgal edilmiş ve akabinde üniversitenin 6 fakültesi daha işgal edilince üniversite kapatılmıştır. Öğrenciler üniversite yönetiminin istifasını istemişlerdir. Artan olaylar karşısında yönetim üniversitenin polis koruması altına alınmasını talep etmiştir. Duruma tepki duyan öğrenciler 6 Haziran'da yapılan final sınavlarına girmeyi reddederek üniversitede oturma eylemi

[1497]Zengin, E. (2017)."Bir Toplumsal Hareket Olarak Akıncılar: Türkiye'de İslamcı Öznenin Kurulumu ve Eylemi," (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, **Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,141.
[1498]Oruç, Z. (2005). **Bir Öğrenci Hareketi Olarak Millî Türk Talebe Birliğ**i, Pınar Yayınları, İstanbul, 43.
[1499]Öztürk, a.g.m, s.120.
[1500]Çalışkan, a.g.e, 120.

başlatmışlardır.[1501] 9 Haziran'da polisin öğrencilere müdahalesi olayları kontrolden çıkarmıştır. Molotof kokteylinin atıldığı çatışmalarda çok sayıda öğrenci, polis ve gazeteci yaralanmıştır. Olaylar durulmamış, rektörün istifasını isteyen gençler, Beyazıt kampüsünü abluka altına alan polisle yeniden karşı karşıya gelmiştir. Ateşli silahların da kullanıldığı gösteride Nevzat İzmirli adlı öğrenci yaralanmış, olaylar askeriyenin müdahalesi sonucu kontrol altına alınmıştır.[1502]

11 Haziran 1969'da DTCF'de bir forum düzenledikten sonra Kızılay'a yürüyen kalabalık bir öğrenci topluluğu, yolda Amerikalılara ait bir otomobili tahrip ederek TUS-LOG karargâhı önüne gitmiştir. Burada üç Amerikan arabası tahrip edilmiş, Molotof kokteyli atılarak yangın çıkarılmış, hareket sırasında öğrenciler polisle çatışmıştır. Birçok genç gözaltına alınmış, bunlardan üçü tutuklanmıştır.[1503] 1 Ağustos 1969'da Demir döküm fabrikası işgal edilmiş, Fabrika polis tarafından ablukaya alınmıştır. İşçiler, zam talebiyle greve gitmiş, işçi ailelerinin ve bölge halkının desteğiyle talepleri kabul edilmiştir.[1504]

20 Eylül 1969'da Beşiktaş Işık Mimarlık ve Mühendislik Özel Yüksek Okulunda okuyan sağcı ve solcu öğrenciler arasında meydana gelen tartışma, çatışmalara dönmüş ve üniversite sol görüşlü öğrenciler tarafından basılmıştır.[1505] Silahlı saldırı ve Molotof kokteylinin atıldığı çatışmada Mehmet Cantekin adlı Orman Mühendisliği Fakültesi öğrencisi öldürülmüş ve yedi kişi de ağır yaralanmıştır.[1506] 21 Eylül 1969 Cumartesi gecesi MTTB'nin spor odasına bomba atılması sonucunda Mustafa Bilgi yaşamını yitirmiştir. Mustafa Bilgi'nin yaşamını yitirmesi MTTB'liler arasında müthiş bir kırılma yaratmış, sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasındaki gerginliği daha da derinleştirmiştir. Fikri tartışma yerini silahlı mücadeleye bırakmıştır.[1507]

Uzun zamandan beri Ufuk Şehri başkanlığında yönetimi sağlanan İÜTB yeni yönetimini seçmek için 23 Eylül 1969'da Beyazıt'taki Marmara Lokali'nde delegelerini toplamıştır. İÜTB'te sosyalist yönetimin[1508] hâkim olmasını isteyen solcular İÜTB Genel Kurulu'na katılmak üzere İstanbul'a gelmiştir. Özellikle yakın dönemde kongre yaparak

[1501]Koca, a.g.m 101.
[1502]Toprak a.g.m,78.
[1503]5 Amerikalı Dövüldü, Tuslog ve 2 Araba Tahrip Edildi, **Cumhuriyet Gazetesi,**11 Haziran 1969, s1
[1504]İşgalci işçilerle polis çatıştı, **Cumhuriyet Gazetesi,** 6 Ağustos 1969, s,1
[1505]**Milliyet Gazetesi**, 20 Eylül 1969, s1
[1506]**Tercüman Gazetesi,** 20 Eylül 1969, s1
[1507]Duman, D.&Yorgancılar, S .(2008). **Türkçülükten İslâmcılığa Millî Türk Talebe Birliği**, Ankara, Vadi Yayınları, 128.
[1508]Bozkurt Nuhoğlu'nun adaylığını desteklemek için çok sayıda solcu öğrenci İstanbul'a gelmiştir.

ODTÜ Öğrenci Birliği'ni elde eden devrimci gençler İÜTB'e destek olmak için kongreye gelmişlerdir.[1509] ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü ve ODTÜ Öğrenci Birliği Denetleme Kurulu üyesi Mustafa Taylan Özgür de İÜTB kongresine katılmıştır. Hakkında tutuklama kararı olan Deniz Gezmiş Hukuk Fakültesi Dekanı Tarık Zafer Tunaya ile görüşmek üzere İstanbul Üniversitesi'nin Beyazıt Kampusuna gelmiştir. Olayın polise ihbar etmesi üzerine Beyazıt çevresi polis tarafından ablukaya alınmıştır. Çatışma esnasında Mustafa Taylan Özgür polis tarafından silahla vurularak ağır yaralanmış ve hastaneye götürülürken yaşamını yitirmiştir.[1510]

Taylan Özgür'ün cenazesi 25 Eylül 1969 Perşembe günü, ODTÜ Rektörlük binasının önünde yapılmıştır. Taylan'ın cenazesi, binlerce öğrencinin katılımıyla Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Dönemin faili meçhul cinayete kurban gitmiş ilk isim olan Taylan Özgür'ün, katilleri yakalanamamıştır. Öldüren polis tespit edilemediği için, yargı tarafından takipsizlik kararı verilmiştir. Karara verilen tepkiden dolayı Taylan Özgür'ün silahlı olduğu ve polise silah doğrulttuğu iddia edilmiştir. ODTÜ öğrencilerinin düzenlediği cenaze töreninde sol yumruklar havaya kaldırılıp devrim andı içilmiştir. Taylan Özgür'ün 25 Eylül 1969'da Ankara'da düzenlenen cenaze törenine 5 bin öğrenci katılmıştır.[1511]

Resim 4.7. Taylan Özgür'ün cenaze töreni.

Kemal Bisalman'ın Milliyet Gazetesinde yer alan "Nerdesin" başlıklı makalesinde Taylan Özgür'ün öldürülmesinde sessizliğini koruyan Ecevit'in tutumunu eleştirilmiştir. Haberde Taylan Özgür'ün cesur, ülkesine seven bir genç olduğu ve memleket sorunlarına sahip çıktığı için öldürüldüğü ifade edilmiştir.

[1509]**Milliyet Gazetesi**, 21 Eylül, 1969, s.1.
[1510]Feyizoğlu, T.(1991). **Deniz-Bir İsyancının İzleri,** İstanbul, Belge Yayınları, 83.
[1511]"Taylan Özgür Öldürüldü", **Cumhuriyet Gazetesi,** 25 Eylül 1969, s. 3.

"Taylan Özgür öldü. Öldürüldü. Adi bir tertibe kurban gitti. Can verdi al kanlar içinde neredesin Ecevit? Bu kokuşmuş düzen, bu suyu çıkmış düzen, bu pespaye düzen değişsin diye hayatından oldu Taylan Özgür Neredesin Ecevit? Bozuk düzenin hempaları tek kurşunla böğrünü deldiler Taylan Özgür'ün Nerdesin Ecevit? Toprak reformu yapılsın ağabey ortadan kalksın 20 milyonun sömürüsü bitsin diye can verdi Taylan Özgür Neredesin Ecevit? Temizlettiler fidan gibi delikanlıyı abdestsiz namaz kılanlar, adım başı ataya küfredenler, ortanın solu Moskova diyenler Nerdesin Ecevit? Üniversite sorunlarından öte memleket sorunları için direndiğinden kurşunladılar Taylan Özgür'ü"[1512]

12 Ekim 1969 tarihinde yapılan genel seçimlerde Süleyman Demirel başkanlığındaki AP yüzde 46,5 oy oranı ile 256 milletvekili çıkararak yeniden iktidar olmuştur. TİP ve CHP yıprandığı için her ikisinde de köklü bölünmeler meydana gelmiştir. AP iktidara gelir gelmez Ankara 5. Asliye Hukuk Mahkemesine müracaat etmiş, sol öğrenci derneklerini siyasi olmalarını gerekçe gösterilerek kapattırmıştır. Kapattırılan; TMTF'nin, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği'nin, Ege Üniversitesi Talebe Birliği'nin, ITÜ Öğrenci Birliği'nin, Yüksek Tekniker Okulu Talebe Birliği'nin, Yıldız Yüksek Teknik Okulu Talebe Birliği'nin dernekleri basılmış ve birçok öğrenci gözaltına alınmıştır.[1513]

1969 yılının sonuna doğru yoğun işçi hareketleri meydana gelmiş, aralık ayında, Adana'da lokavt yüzünden açıkta kalan 600 fırın işçisi bir sessiz yürüyüş yapmıştır. Hemen Ocak ayı başlarında Karayolları Genel Müdürlüğüne bağlı 7 iş yerinde «beyaz yakalı» işçiler, «kıdem ve hizmet tazminatı keyfi: nakillerin önlenmesi» talepleriyle greve başlamışlardır. 1969 yılını, işçi sınıfı bir kayıp vererek kapatmıştır. İşten atılan arkadaşlarının hesabını sormak üzere fabrikaya gelen işçiler, polisin ateş yağmuruyla karşılaşmışlar ve Şerif Aygül, «işçi, kardeşliği» uğruna şehit düşmüştür.[1514]

Öğrenciler arasında silah kullanmak öğrenci olaylarının seyrini değiştirmiş, olayları kontrolden çıkarmış, olayları gergin ve yıkıcı bir hale dönüştürmüştür. Mustafa Bilgi'nin ölümünden kısa bir süre sonra Yıldız Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi öğrencisi Mehmet Büyüksevinç Yıldız durağında otobüs beklerken solcu grupların silahlı saldırısına uğramış ve 8 Aralık 1969'da yaşamını yitirmiştir.[1515] 14 Aralık 1969'da Yıldız Mimarlık ve Mühendislik akademisi öğrencisi Battal Mehetoğlu sağ-sol çatışmasında öldürülmüştür. Cinayetlerin failleri bir türlü bulunamamıştır.[1516] Cumhuriyet gazetesi meydana gelen siyasi cinayetler konusunda hükümeti kabahatli bulmuştur. "Siyasal cinayetler serisine AP

[1512] Kemal Bisalman, "Nerdesin",**Milliyet Gazetesi,**27 Eylül 1969, s. 2.
[1513] Heper, M. (2011).**Türkiye'nin Siyasal Tarihi,** , İstanbul, Doğan Kitap, 195.
[1514]**Proleter Aydınlık,**1970, Sayı: 5,Cilt:19,s 19.
[1515]"Dokuzuncu Cinayet", **Ant Dergisi**, 23 Aralık 1969, Cilt:6, Sayı:156, s.4.
[1516] Yıldız da Bir Öğrenci Daha Öldürüldü, **Cumhuriyet Gazetesi,** 17 Aralık 1969, s,1

iktidarı devrindeki kadar bol rastlanmaz. Bu, bir iktidar için korkunç bir acıdır. Düşünce ile savaşmak zararlıdır, eylemleri önlemek kurşunla veya hançerle olmaz. Olayların derinine inmekle, sosyal ve ekonomik dertlere çare bulmakla, kısacası kafa ile düşünme ile kültürle olur", demiştir.[1517]

6. Filo 19 Aralık 1969 günü İzmir'e gelmiş ve Ege üniversitesi öğrencilerinin yoğun protestosuyla karşılaşmıştır. Filo komutanı Atatürk Anıtı'na çelenk koymak istemiş; fakat öğrenciler tarafından talebi engellenilmiştir. Egeli öğrenciler sloganlar eşliğinde yürüyüşe geçmiş ve NATO karargâhını taşlamışlardır. Polisin göstericilere müdahalesiyle çatışmalar meydana gelmiş, çok sayıda genç yaralanmış ve gözaltına alınmıştır. İzmir'deki olaylar, 22 Aralıkta 6. Filo kentten ayrılıncaya kadar sürmüştür. 6. Filonun yeniden Türkiye'ye gelişi Ankara'da da protestolara neden olmuş ve Amerikan mallarına zarar verilmiştir. 20 Aralıkta gösteri yapan gençlere polis müdahalede bulunmuş ve çok sayıda öğrenciyi gözaltına almıştır. 6. Filonun ülkeden ayrılmasıyla üniversitedeki boykotlar kısa süreliğine ertelenmiştir".[1518]

4.4.3.1970 Yılı Öğrenci Olayları

1970'li yıllara gelindiği öğrenci eylemlerine işçi ve köylüler de dâhil olmuştur. Türkiye tarihindeki en büyük kitle gösterileri gerçekleştirilmiştir. Eylemler siyasi bir nitelik kazanmış, silahlı eylemlerin, sokak çatışmaların sıklıkla yaşanması sonucunda toplumsal bir kaos meydana gelmiştir. Öğrenci eylemleri anarşizme doğru dönüşmeye başlamış, toplumu tehdit eden hareket halini almıştır.[1519] Tolumun büyük bir kesiminin hızla politize olduğu dönemde oldukça yoğun işçi eylemleri gerçekleşmiştir. Ekonomik ve siyasal krizin hızla derinleşmesi, işten çıkarılmaların yaşanması, sendikal faaliyetlerin kısıtlanması işçilerin tepkilerine neden olmuştur. İşçiler ülke tarihini sarsan eylemler gerçekleştirmişlerdir.[1520]

16 Ocak 1970'te gerçekleştirilen ilk eylem İstanbul şehir hatları vapur işletmesi grevi olmuştur. Grev 40 saat 35 dakika sürmüştür. 28 Mart 1970'te Ereğli Kömür işletmeleri işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi için greve gitmiştir. 8 Nisan'da

[1517]**Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Aralık 1969, s.2.
[1518]"6. Filo Bugün İzmir'e Geliyor," **Milliyet Gazetesi,** 19 Aralık 1969, s.1.
[1519]Can, T. (1996). "Yükseköğretimde Öğrenci Olayları" **Eğitim Yönetimi Dergisi**, 2(4), 4
[1520]Bek, G. (2007). "1970 - 1980 yılları arasında Türkiye'de kültürel ve sanatsal ortam" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 24

tekstil fabrikası işçileri greve gitmiştir. 1970'te Akhisar Tütün Ekicileri Sendikası'nın düzenlediği tütün mitingine gençlerin desteği oldukça fazla olmuştur.[1521]

İşçi ve köylü işbirliğini sağlamak, sosyalizmi geniş kitlelere anlatmak ve sosyalizmin yaygınlık kazanması için 1970'te Ankara'da SGÖ[1522] kurulmuştur. Örgüte üye TİP'li, üniversiteli gençler, genç nesilleri sosyalizme kazandırmak için dergi çıkartmışlardır. Dergi kapsam olarak Türkiye'deki gençlik hareketleri hakkında bilgi vermek, işçilerin haklarından bahsetmek ve dünyadaki olaylar hakkında gençleri aydınlatmak amacıyla basılmıştır. Sosyalist mücadelenin gerçekleşmesi için aktif faaliyette bulunan devrimci gençlik yapılanmaları yaşanılan süreçte militanlar olarak kabul edilmiştir.[1523]

Sağ-sol çatışmalarının giderek derinleştiği 18 Mart 1970'te Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencisi ülkücü öğrenci Süleyman Özmen çatışmalarda yaşamını yitirmiştir. 18 Mart 1970 günü Ankara Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda sol görüşlü öğrencilerle sağ görüşlü öğrenciler arasında tartışma meydana gelmiştir. Tartışma sonrası ülkücüler Türk Ocağı binası önünde bir araya gelmiş ve toplantıda alınan karar sonrası 300 ülkücü öğrenci Ankara Teknik Yüksek Öğretmen Okuluna gitmiştir. Silahlı çatışmaların meydana geldiği üniversite binasında açılan ateş sonucu Süleyman Özmen sırtından vurulmuştur. 23 Mart 1970'te kaldırıldığı Numune Hastanesinde yaşamını yitirmiştir. Süleyman Özmen için Ziraat Fakültesi'nde anma töreni yapılmış, Cenazesi İstanbul'a götürülmüş ve orada defnedilmiştir.[1524]

SDDF,[1525] artan şiddet eylemlerine karşın 21 Mart 1970'te üniversitelerde yaşanan gerginliklerde yönetimin ve kolluğun taraf olmasını eleştirmiş, konu ile ilgili bir miting düzenlemiştir. Mitingde, Sosyal demokrat gençlerin, çağdaş olması ve ideolojik ayrıntılar yüzünden birbirine düşman olmamaları ve Anayasa'nın tam olarak uygulanabilmesi talep edilmiştir. Dev-Genç'in mitinge alınmaması üzerine SDDF başkanı Naili Gürman ile Dev-Genç arasında tartışma meydan gelmiş ve tartışmanın şiddete dönüşmesi sonucu Naili

[1521]Keskin, A. (2019).“ Öğrenci Olaylarına Genel Bir Bakış (1968-1980),” **Atatürk Dergisi,** VIII (2), 247.
[1522]Sosyalist Gençlik Örgüt
[1523]Feyizoğlu, T .(2002). **FKF Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 127
[1524]Kurşun İle Yaralanan Öğrenci Dün Sabah Öldü, **Yeniçağ Gazetesi,** 19 Mart 1970
[1525]Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu

Gürman hastaneye kaldırılmıştır. Olaylar kontrolden çıkmış, çok sayıda öğrenci gözaltına alınmış ve miting sona erdirilmiştir.[1526]

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde bir ülkücünün kaçırıldığı haberi üzerine 13 Nisan 1970'te Ankara Tıp Fakültesi'ndeki karşıt görüşlü öğrenciler tarafından fakülte basılmıştır. Silahlı olan öğrenciler sağa sola ateş açarak Tıp Fakültesi binasına girmiştir. Solcu öğrencilerle girişilen münakaşada pek çok öğrenci darba uğramıştır. Ülkü Ocakları Genel Başkanı İbrahim Doğan'ın ve Ali Güngör'ün açtığı ateş sonucunda olay yerinde Doktor Asteğmen Necdet Güçlü yaşamını yitirmiştir. Ülkü Ocakları merkezi polis tarafından basılmıştır. Necdet Güçlü'yü öldüren İbrahim Doğan silahıyla birlikte yakalanmıştır.[1527]

İbrahim Doğan ve Ali Güngör mahkemece suçlu bulunarak tutuklanmıştır. Şiddet olaylarına cezai yaptırım uygulansa da azalma yerine giderek artış göstermiştir. Silahlı öğrenci sayısının her geçen gün artması sebebiyle üniversitelerde sivil polisler görevlendirilmiştir. 30 Nisan 1970'te Ziraat Fakültesi'nde ülkücü öğrencilerle solcu öğrenciler arasında yaşanan arbedede Yaşar Serpin sivil bir polis tarafından tabancayla vurularak öldürülmüştür.[1528]

Artan şiddet olayları sebebiyle MGK tüm üniversitelere hitaben bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride üniversitelerde meydana gelen olayların üniversitenin özerklik sınırlarını zorladığı, vatandaşları tedirgin edecek bir hale geldiği belirtilmiştir. Üniversitelerin birer bilim merkezi olduğu hatırlatılarak, amacı dışında hareketler meydana geldiğinde hiçbir şekilde onaylanmayacağı vurgulanmıştır.[1529] MGK'nın kararlarının açıklanmasından sonra 17 Mayıs 1970'te Siyasal Bilgiler Fakültesi Yurduna Ankara Emniyet Müdürlüğü ve II Jandarma Kumandanlığı, askeri mahkemeden arama kararı alınarak baskın gerçekleştirmiştir. Üniversite Akademik Kurulu aramanın hukuka aykırı olduğunu beyan etse de her geçen gün hızla radikalleşen gençlik eylemleri askerî müdahale için uygun zemin hazırlamıştır.[1530]

[1526]Koç, S. (1971) .**Sosyal Demokrasi ve S.D.D.F (Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu)**, Ankara, Kardeş Matbaası, 20.
[1527]"Silahlı 12 Sağcı Komando Tıp Fakültesini Bastı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Nisan 1970,s.1.
[1528]Tüleylioğlu, O. (2019). **Babam Neden Öldürüldü Anne? Bu Kan Kurumaz,** Ankara, UMAG Araştırmacı Gazetecilik Vakfı, 49
[1529]Bora, T. (2017). **Cereyanlar: Türkiye'de Siyasî İdeolojiler**, İstanbul, İletişim, 50.
[1530]**Milliyet Gazetesi**, 15 Nisan 1970,s.1

22 Mayıs 1970 günü SBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu'nda okuyan sol görüşlü öğrenci Mustafa Kuseyri tabancayla vurularak öldürülmüştür. Üniversite Senatosu, can güvenliği kalmadığı için Ankara Üniversitesinin üç gün kapatılmasına karar vermiştir.[1531] Dev-Genç üyesi Mustafa Kuseyri'nin öldürülmesi sol camiada oldukça tepkiyle karşılanmıştır. Kuseyri için PDA'da anma yazısı yazılmış ve sağcılar suçlanmıştır.[1532] Kurtuluş Dergisi'nde, "Devrimci arkadaşımız Mustafa Kuseyri, 22 Mayıs Cuma günü saat 21.15'te Ankara'da Basın Yayın Yüksek Okulu'nda faşist katiller çetesinin kurşunuyla can vermiştir. Ölüm kendisinden hiç korkmayan bir arkadaşımızı bulmuştur. Mustafa Kuseyri halkımızın kurtuluşu için savaşan bir proleter devrimcidir, şeklinde beyanat verilmiştir.[1533]

Bu beyanat üzerine, Siyasal Bilgiler Fakültesi önünde toplanan gençler "faşist katiller, katillerden hesap sorulsun" talebiyle protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Sağcı gençler polis karakollarına alınarak sorgulanmıştır.[1534] Bu sorgulamalar karşısında Ülkü Ocakları Birliği Atatürk öğrenci yurdunda bir toplantı düzenlemiştir. Mustafa Kuseyri'nin ölümüyle ilgili ülkücülerin herhangi bir alakası olmadığını beyan etmişlerdir.[1535] Sorgulamalar esnasında Mustafa Kuseyri'nin katilinin tabancayla Rus ruleti oynarken vuran Dev-Genç üyesi Nejat Arun olduğu tespit edilmiştir. Arun 12 Mart döneminde yakalanarak ceza evine konulmuştur. Bu olay 12 Mart darbesine zemin hazırlayan olaylardan biri olarak gösterilmiştir.[1536]

8 Haziran 1970'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yine solcular ve sağcılar arasındaki görüş farkı nedeniyle meydana gelen tartışmada sağ görüşlü öğrenci Yusuf İmamoğlu öldürülmüştür. Ülkü Ocakları katillerin komünistler olduğunu iddia etmiş; fakat Yusuf İmamoğlu'nun katilleri bulunamamıştır. Yusuf İmamoğlu'nun öldürülmesi ülkücü kamuoyunda büyük bir tepkiye sebep olmuştur. İmamoğlu'nun öldürülmesi üzerine binlerce ülkücü öğrenci İstanbul sokaklarında protesto gösterilerinde bulunmuş ve Yusuf İmamoğlu'nun cenazesi büyük bir kortej eşliğinde memleketi Bursa'ya getirilmiştir.[1537]

[1531]Mustafa Kuseyri Öldürüldü. Tertipçilerinden Hesap Sorular, **Emek Dergisi,**22 Mayıs 1970,s1
[1532]"Mustafa Kuseyri'nin Anısı Mücadelemize Önder Olsun", **Proleter Devrimci Aydınlık**, Sayı: 6, 20 Haziran 1970, s,81.
[1533]**Kurtuluş Dergisi,** Sayı: 8, 23 Mayıs 1970,s.3.
[1534]Zileli, G. (2015).**Yarılma (1954-1972)**,İstanbul, İletişim, 440.
[1535]"Ahlak Fukaralığı," **Devlet Gazetesi,** 1 Haziran 1970,s.1.
[1536]Cengiz, O. (2015). **Alparslan Türkeş Başbuğ**, İstanbul, Bilge oğuz Yayınları, 231
[1537]Arkun, K. (2018). **Ülkücü Şehit Yusuf İmamoğlu**, İstanbul, Efsus Yayınları, 110.

1970 senesi yalnızca öğrenci eylemlerinin yoğunluklu yaşandığı bir yıl olmamıştır. 15-16 Haziran Türkiye işçi sınıfının en dirayetli mücadelesini verdiği bir yıl da olmuştur. İnsanca çalışmak ve yaşamak isteyen işçilerin direnişleri ve grevleri dalga dalga tüm ülkeye yayılmıştır. Demirel hükümeti, DİSK'in sendikal faaliyetlere müdahil olmaması için 274 sayılı Toplu İş Sözleşmesinde, Grev ve Lokavt Yasasında, 275 sayılı Sendikalar Yasasında değişiklik yapmıştır. DİSK'in bütün itirazlarına rağmen işçinin yasal haklarını kısıtlamıştır.[1538] Bunun üzerine 14 Haziran 1970'te bütün işverenler ile yöneticiler Lastik-İş'in Merter'deki binasında toplanarak eylem kararı almıştır. 15-16 Haziran'da pek çok kentte işçiler işlerini bırakarak, işyerlerini, fabrikaları terk ederek sokaklara dökülmüştür. İşçiler hükümetin hazırladığı yasayı protesto ederek DİSK'e sahip çıktıklarını belirten dövizlerle yürümüşlerdir.[1539]

DİSK'in kapatılmasına engel olmak için meydana gelen 15-16 Haziran 1970'teki grev Türkiye işçi sınıfı adına önemli günlerden birisi olarak tarihe geçmiştir. İşçilerin sendikalara üye olmalarına izin verilmesiyle gerçekleşen eylemler sendika ve sendikalaşma haklarıyla başlamıştır. Bundan sonra İşçiler sendikal hakları doğrultusunda eylemler gerçekleştirmeye başlamış ve gerçekleşen işçi eylemleri örgütlenme bilinci ekseninde yapılmıştır. Böylece emeğin yükselişe geçmesi sağlanmıştır.[1540] Türkiye İşçi Sınıfı mücadele tarihinde 15-16 Haziran İşçi Direnişi en kitlesel, en militan, ekonomik ve siyasi kazanımlarıyla da en önemli sonuçları doğuran bir direniş olmuştur. 15-16 Haziran Direnişi'nde İşçi Sınıfı, gücünü ortaya koymuş ve radikalleşen işçi eylemleri hükümetin ana gündemi olmuştur. Devlet, toplam üç ay sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalmıştır.[1541]

15 Haziran 1970 sabahı İstanbul, İzmit ve Gebze'de 100 bine yakın işçi ile 113 işyeri iş bırakarak tarihi direnişini başlatmışlardır. İşçiler, Ankara Asfaltı üzerinden Kartal-Gebze bölgesine doğru yürüyüşe başlamış, yürüyüş esnasında bölgedeki diğer sanayi işçileri de eyleme katılmıştır. İşçiler bölgedeki tren ve karayollarının ulaşımlarını kesmiş, faaliyete devam eden fabrikaları işgal etmiş ve diğer işçilerin direnişine katılmışlardır.[1542] Ankara Asfaltı üzerindeki fabrikalardan başka Topkapı bölgesinde, sur dışında, Haliç

[1538]Okay, S. N. (1972). "Sendikalar Kanununda Yapılan Değişiklik ve Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı," **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı:24, 239.
[1539]Sülker, K. (1980). **Türkiye'yi Sarsan İki Uzun Gün**, İstanbul, Yazko Yayınları, 90.
[1540]"10 bin kişilik bir işçi grubu, Şevket ve Ali Demirel'in Ortak Olduğu Haymak Fabrikasın Tahrip Etti", **Günaydın Gazetesi**, 16 Haziran 1970, s.1.
[1541]Ankut, N. (2012). **Sebebi ve Yarattığı Sonuçlar İtibarıyla 15-16 Haziran Büyük İşçi Direnişi**, Derleniş Yayınları, İstanbul,49.
[1542]"Disk Direnişe Geçti", **Milliyet Gazetesi,** 16 Haziran 1970, s.1.

çevresinde, Eyüp'te, Kâğıthane'de, Levent'te de aynı anda direniş başlamıştır. "Yüz binler, Savaş başladı, işçiyiz haklıyız güçlüyüz, zincirlerimizden başka kaybedecek bir şeyimiz yok, satılmış Türk-iş, "tüm gericiler, faşizm kahrolsun, patronsuz Türkiye," sloganlarıyla caddeleri, meydanları, sokakları işgal etmişlerdir.[1543]

İşçi grevleri bir anda tüm yurda yayılmıştır. Ülkedeki tüm işçiler sendikal haklarına sahip çıkmak için protesto gösterileri düzenlemiştir. Bazı fabrikalar işçilerin direnişe katılımı engellemeye çalışmış, buna karşılık işçiler üretimi durdurmuştur. İşçilerin direnişleri 16 Haziran günü de devam etmiş; fakat bu defa işçilerin karşısına toplum polisleri ile birlikte askerler de çıkartılmıştır.[1544] Taksim'de buluşmak üzere şehrin dört bir yanından dalgalar halinde şehrin merkezine akan işçilerin önlerine engel çıkarılmıştır. Haliç'teki köprüler güpegündüz açılarak şehre girişleri engellenilmiş, araba vapuru seferleri iptal edilmiş ve kafilenin önü kesilmiştir. Ayrıca askeri birlikler seferber edilerek merkezi yerlerde, özellikle vilayet önünde işçilere karşı tanklar ve zırhlı arabalarla barikatlar kurulmuştur.[1545]

Direnen işçilere ateş açılmış, 15-16 Haziran'da meydana gelen işçi direnişinde Abdurrahman Bozkurt, Yaşar Yıldırım ve Mustafa Baylan askerin ateş açması sonucu hayatlarını kaybetmiştir. Eylemlerin yatışmasından sonra işten çıkarmalar, tutuklamalar, işkenceler, mahkemeler meydana gelmiştir. Üç ay süreyle ilan edilen sıkıyönetim uygulamasında işçilere maddi ve manevi zarar verilmesine rağmen işçilerin direnme gücü kırılamamıştır.[1546]

Büyük işçi direnişiyle ülkede kaos meydana gelmiş, işçilerin meydana getirdiği direnişte işçileri tahrik ettikleri gerekçesiyle solcular suçlanmıştır. İşçiler sendikaları geçim kapısı yapanlar tarafından aldatılmış ve çıkarları için işçinin arkasına geçip onu ileri sürmüştür. İşçi direnişini küçümsemek için; Disk'in bu direnişe 70 bin değil, sadece 18 iş yerinde 10 bin işçi ile katıldığı, diğer işçilerin de nahoş olaylar olmaması için olaylara seyirci durumunda kaldığı söylenilmiştir.[1547]

[1543]"İşçi Sınıfının Şahlanışı ve Kanlı Salı,"**Ant Dergisi,** 3 Temmuz 1970, s.5-.6.
[1544]Ateşoğulları, K. (2003). **15-16 Haziran İki Uzun Gün ve Bir Uzun Yürüyüş**, İstanbul, Birleşik Metal İşçileri Sendikası,8.
[1545]"İşçi Sınıfının Şahlanışı ve Kanlı Salı,"**Ant Dergisi,** 3 Temmuz 1970, s.5-.6.
[1546]Koç, Y .(2003). **Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 64.
[1547] "Solcuların Tahrik Ettiği İşçiler Olay Çıkardı", **Tercüman Gazetesi,** 16 Haziran 1970,s.1

Bir başka haberde de; Tahrik edilmiş işçilerin yaratmış olduğu anarşik hava büyümek istidadı gösterince; işçilerin asker ve polisle çatışması sonunda 1 polis, 2 işçi ölmüş ve yüzlerce yaralı, kan ve barut ölüm Kadıköy'ü cehenneme çevirmiştir. İşçiler şuursuz bir tahrik içinde bulunmuş, Disk ve Dev-Gencin tahrik edip sokağa döktüğü işçiler dün İstanbul'un altını üstüne getirmişlerdir. Fabrikalar, resmi daireler, karakollar ve bazı işyerleri tahrip edilirken zaman zaman işçiler polis ve askerle çatışmışlardır,[1548] şeklinde ifade edilmiştir.

Finifinis işçilerinin Teksif'ten ayrılarak Federal Sendika'yı kurmalarının ardından sendikanın kurucuları 4 işçinin işine son vermiş, ardından da işçi grevleri başlamıştır. 200 branda işçisi «arkadaşları tekrar işe alınıncaya kadar» oturma eylemi başlatmıştır. Grev esnasında işçiler, iş güvenliklerinin bulunmadığını, ücretlerin düşük olduğu 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yönündeki şikâyetlerini de dile getirmişlerdir. Finfinis işçileri, Jandarma baskısına, işten atılmalara ve nezarete alınmalara rağmen direnişlerini bir aydan fazla sürdürmüşlerdir. İşçilerin direnişine destek vermek için 14 Ekimde Demokratik Devrim Derneği, İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği ve Fikir Kulüpleri Federasyonu yürüyüş düzenlemişlerdir. Türkiye Basımevi işçileri de aralarında para toplayarak Finifinis işçilerine destek olmuşlardır.[1549]

Kasım başlarında Samsun Tekel Başmüdürlüğü'nde çalışan 97 işçi, işlerinden çıkarıldıkları için Ankara'ya doğru yürüyüşe geçmişler ve 5 Kasım'da Magirus Otobüs Karoseri ve 'Montaj Fabrikasında "Maden-İş'e bağlı 600 işçinin sendika özgürlüğü, iş güvenliği, ücret artışı gibi taleplerle grev başlatmıştır. Grev, işveren ve taraftarlarının zorbalığına rağmen güçlenerek devam etmiş ve başarıyla sonuçlanmıştır Kasım ayının önemli işçi hareketlerinden biri de Yapı-lş Sendikasına bağlı Keban Barajı işçilerinin grevi olmuştur. Keban grevi Türkiyeli işçilerle onlara göre iki misli fazla ücret alan yabancı işçiler arasında yapılan ayırımın ortadan kaldırılması amacıyla yapılmıştır. Grev Jandarma baskısına rağmen gerçekleştirilmiştir.[1550]

İşçilerin eylemleri devam ederken 21 Ağustos 1970'te Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi işgal edilmiştir. Güvenlik kuvvetlerince

[1548]"Tahrik edilmiş işçilerin yaratmış olduğu anarşik hava büyümek istidadı gösterince, **Tercüman Gazetesi,** 17 Haziran 1970, s.1
[1549]İbrahim Kaypakkaya,"İşçi-Köylü Hareketleri Proleter Devrimci Politika" **Proleter Devrimci Aydınlık**, Mayıs 1970, Sayı: 5, Cilt:19, s 18.
[1550]İbrahim Kaypakkaya,"İşçi-Köylü Hareketleri Proleter Devrimci Politika" **Proleter Devrimci Aydınlık**, Mayıs 1970, Sayı: 5, Cilt:19, s 18.

yapılan müdahale neticesi 17 öğrenci yakalanarak nezaret altına alınmıştır. Erzurum Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında silahlı çatışmalar meydana gelmiş, bu çatışma esnasında 9 Aralık 1970'te İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi öğrencisi Hüseyin Aslantaş öldürülmüştür.[1551] Hüseyin Aslantaş'ın cenazesinin Cerrahpaşa Hastanesinden kaçırılarak üniversitede saklanması olayların daha da büyümesine neden olmuştur. Polis ve askerin ablukaya aldığı İstanbul Üniversitesi'nde çatışmalar yaşanmıştır. Artan şiddet olayları sebebiyle Orman, Dişçilik ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi haricindeki 8 fakülte 3 gün süreyle kapatılmıştır. Savcılığın araya girmesiyle Hüseyin Aslantaş'ın cesedi adli tıpa teslim edilmiştir.[1552]

Hüseyin Aslantaş'ın cesedi adli tıptan alınarak İstanbul'a gönderilmiştir. Ankara'daki devrimci öğrenciler de bir anma töreni düzenlemişler ancak zafer alanında toplanan devrimci gençlere polis şiddetle saldırmış ve coplayarak dağıtmıştır. Sokak aralarına kaçan gençleri de yakalayan toplum polisleri üçü kız olmak üzere toplam 48 kişiyi gözaltına almıştır.[1553] Olay sırasında toplum polislerinin copladığı bir kız öğrenci hafif şekilde yaralanmış ve olayı izlemekte olan bazı basın mensupları da toplum polisleri tarafından tartaklanmıştır.[1554] Daha sonra Ankara Emniyet Müdürlüğünün Yenimahalle I. Asliye Ceza Mahkemesinin kararı ile Fen Fakültesinde, arama yapan polis çok sayıda silah ve patlayıcı malzeme ele geçirmiş ve dört öğrenciyi gözaltına almıştır. Fen fakültesindeki aramadan sonra öğrenciler Fen Fakültesi Biyoloji Bölümünü işgal etmişlerdir.[1555]

Hüseyin Aslantaş'ın tabutu başında sabaha kadar nöbet tutan öğrenciler daha sonra Türk bayrağına sardıkları tabutu üniversite bahçesindeki Atatürk anıtı önüne getirmişlerdir. Anıt önünde yapılan konuşmalarda olayların suçlusu olarak AP iktidarı ve emperyalist güçler gösterilmiştir. Öğrenciler bağımsızlık için sonuna dek mücadele edeceklerine dair ant içerek yürüyüşe geçmişlerdir."[1556] Cenaze törenine ölen öğrenci Aslantaş'ın annesi, babası ve yakın akrabaları da katılmışlardır. Cenaze katil iktidar, kahrolsun faşistler ve Amerikan emperyalizmi sloganları arasında Sirkeci araba vapuru iskelesine getirilmiştir. Tabut, Sirkeci'de otobüse nakledilerek Sivas'ın Zara ilçesine gönderilmiştir. Zara'da ayrı

[1551]Çalışkan, a.g.e.121.
[1552]"Polis ve Komando Erleri Üniversite Etrafında Tedbir Aldı. Öğrenciler Girişi Çıkışı Kontrol Ediyor," **Milliyet Gazetesi,** 11 Aralık 1970, s.1
[1553]"Ankara'da Polis Gençleri Copladı, 48 Öğrenci Daha Gözaltına Alınırken, Arama Yapılan Fen Fakültesi Kapatıldı," **Cumhuriyet Gazetesi,** 12 Aralık 1970,s. 1.
[1554]"Coplama," **Cumhuriyet Gazetesi**, 12 Aralık 1970,s. 1.
[1555]"Arama", **Cumhuriyet Gazetesi**, 12 Aralık 1970,s. 1.
[1556]"Sloganlar," **Cumhuriyet Gazetesi,** 12 Aralık 1970,s. 1.

bir tören düzenlenmiş ve Aslantaş'ın naşı toprağa verilmiştir. Öğrencilerden bir kısmı Sirkeci'de dağılmış, İ.T.Ü öğrencileri gruplar halinde olaysız bir şekilde fakültelerine dönmüşlerdir.[1557]

Açıklamaların ertesi günü 22 Aralık 1970'te Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine baskın düzenlemiştir. Baskında Dev-Genç üyesi İlker Mansuroğlu ağır yaralanmış ve kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirmiştir. İlker Mansuroğlu'nun öldürülmesi THKO'nun örgüt olarak silahlı eylemlerde bulunmasında büyük etken olmuştur. Böylece silahlı mücadelenin esas alındığı şehir ve kır gerillası olarak planlanan, antiemperyalist, devrimci eylemler gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 29 Ocak 1970'te başlayan silahlı eylemler 12 Mart dönemi boyunca devam etmiştir. İlker Mansuroğlu'nun kurşunlanmasından sonra 25 Aralık 1970'te TDGDF'na[1558] silahlı saldırı düzenlenmiştir.[1559]

25 Aralıkta AÜ Fen Fakültesi önünde sağcı ve solcu öğrenciler arasında çatışmalar yaşanmış ve Dev-Genç Genel Yönetim Kurulu üyesi Nail Karaçam'ın kurşunlanarak öldürülmüştür. Çatışmada Mehmet Demir ile Recep Sakın da yaralanmıştır. Nail Karaçam'ın cenaze töreni yoğun güvenlik önlemleri altında gerçekleştirilmiştir. Tören sırasında Amerikalılara ait bir kamyonet tahrip edilmiş, kamyoneti kullanan Amerikalılar dövülmüş ve 10 öğrenci gözaltına alınmıştır. Ertesi gün Yusuf Aslan, Tuncer Sümer, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan ve Deniz Gezmiş Kavaklıdere'deki Amerikan Büyükelçiliğine giderek nöbet tutan görevli polise silahlı müdahalede bulunmuşlardır. Polis kulübesine yapılan silahlı saldırıda polisler kol ve bacaklarından yaralanmıştır. Eylemde kullanılan aracın ODTÜ arazisine bırakılması sebebiyle yoğun polis ablukasına alınmıştır.[1560]

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Sinan Cemgil, Alparslan Özdoğan, Cihan Alptekin, Kadir Manga ve Mustafa Yalçıner tarafından kurulan Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu bu eylemle birlikte ismini tüm ülkeye duyurmuştur. İlk silahlı eylemini 29 Aralık 1970 tarihinde gerçekleştiren Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, böylece Türkiye'de devrimci mücadeleyi başlatmıştır.[1561] Bu olayla birlikte Silahlı Devrim Cephesi kavramının yerleşmesi ve siper kardeşliği-yoldaşlığı anlayışının ortaya çıkması sağlanmış ve mücadele

[1557]**Cumhuriyet Gazetesi,** 12 Aralık 1970,s.1.
[1558] Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu
[1559]**Ant Dergisi**,10 Şubat 1971, s.10.
[1560]Feyizoğlu, T. (2000). **Sinan -Nurhak Dağları'ndan Sonsuzluğa**, İstanbul, Ozan Yayıncılık,259.
[1561]Kendisine Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Adını Veren Örgüt Adam Kaçırdı, **Hürriyet Gazetesi**, 30 Aralık 1970, s1

biçimi silahlı eylem olarak kabul edilmiştir. Devrimci gençlik içerisinde gelişen diğer silahlı örgütler THKP-C[1562] ve TİİKP[1563] olmuştur.[1564]

28 Aralık 1970'te MGK[1565], öğrenci olaylarını görüşmek üzere toplanmıştır. Öğrenci olaylarının, üniversite boykotlarının, sağ sol çatışmasının toplumun tümüne yayılması MGK'yı endişeye sevk etmiş ve Orgeneral Muhsin Batur'un başkanlığında toplanan genel kurulda bu sorunlar karşısında nasıl bir müdahalenin gerekliliği konusu tartışılmıştır. Solun ülke üzerindeki egemenliğinden rahatsızlık dile getirilmiştir.[1566] Bunun üzerine cumhurbaşkanı Cevdet Sunay sıkıyönetim ilanı teklifinde bulunmuştur. Sıkıyönetim, Ordunun hükümetin emrinde olduğu intibaını verir endişesiyle Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Faruk Gürler karşı çıkmıştır. Hükümet'le MGK'nın bir arada gerçekleştirdiği toplantıda Demirel'in "ordu zaten hükümetin emrinde değil midir" ifadesi ortamı bir anda germiş, hükümetle ordu arasında cunta tartışmalarını başlatmıştır.[1567]

4.4.4.1971 Yılı Öğrenci Olayları

1971 yılı itibariyle toplumun çeşitli kesimlerinde hoşnutsuzluklar, grevler, protestolar hayli yükselmiş, üniversitelerin süresiz kapatıldığı, polis şiddetinin her geçen arttığı, yurtlara baskınların düzenlendiği, öğrencilerin gözaltına alınarak tutuklandığı bir yıl olmuştur. Öğrenci eylemlerinin silahlı eylemlere dönüşmesi askerin sesini yükseltmesine, neden olmuş, her an darbe yapılabileceği ihtimalini kuvvetlendirmiştir. Bu durum hükümette darbe korkusu meydana getirmiş ve üniversitelerde güvenlik güçlerinin yetkileri attırılmıştır. Fakat olayların önü alınamamıştır.[1568]

Gösteriler, 6 Ocak 1971'de İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde işten atılan 15 modelin çıplak olarak protesto eylemiyle başlamıştır. 10 Ocak 1971'de 500'den fazla kamu çalışanı hükümeti protesto etmek için eylemler gerçekleştirmiştir. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel konuyla ilgili yayımladığı genelgede direnişe geçen memurların suç işlediğini belirtmiştir. 23 Ocak 1971'de emekliler Ankara'daki Emekli

[1562]Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
[1563]Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
[1564]**Türkiye Siyasal Hayatından Portreler**, Editör: İsmet Akça; Alp Barış Özden, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 7
[1565] Milli Güvenlik Kurulu
[1566]"Millî Güvenlik Kurulu Bu Sabah Toplanıyor," **Milliyet Gazetesi**, 28 Aralık 1970,s.1.
[1567]Akça, İ. (2016). **12 Mart Askeri Müdahalesi: İthal İkameci Kapitalizm, Sınıf Dinamikleri ve Bürokratik-Otoriterizm, Osmanlıdan Günümüze Darbeler,** İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,263.
[1568]Acar, A. (2012) "12 Mart (1971) Döneminde Muhalif Bir Dergi: Ortam," **İletişim Fakültesi Dergisi**, 0(42),3.

Sandığı binasını işgal etmiştir. 28 Ocak 1971'de İzmir'de Amerikan 6. Filosu gençler tarafından protesto edilmiş ve 20 genç gözaltına alınmıştır.[1569]

1971 yılında ülke genelinde yoğun bir işçi grevi meydana gelmiştir. Greve ilk olarak 13 fabrika ile 6825 işçi katılmış, daha sonra 7 fabrika ve 2160 işçi de greve dâhil olmuştur. Uni-Royal Lastik'te de 675 işçi greve başlamıştır. Bayer ilaç grevi 50'nci gününü doldurmuş, Pazartesi gününden beri tekstil sendikasının İstanbul'daki Tekstil işkolunda başlattığı üç kademeli grevlerin ikinci kademesi de dün sabahtan itibaren uygulanmıştır. 6 fabrikada çalışan 4190 işçi daha greve başlamıştır.[1570] Ülke genelinde 4190 işçi greve gitmiştir. Grevde olan fabrikalar şunlardır. Topkapı'da Kurulu 550 işçisi olan Piramit Sanayi Fabrikası, Eyüp'te kurulu 250 işçisi olan Boyateks Sanayi Fabrikası, Yedikule'de kurulu 2500 işçisi bulunan Mensucat Santral Fabrikası, Şişli'de kurulu Senteks İplik Fabrikası, Bakırköy'de kurulu 700 işçili Narin Mensucat Fabrikası ve 150 işçinin çalıştığı Topkapı'da kurulu Tekstüre iplik Fabrikası'dır.[1571]

1971 yılı itibariyle eylemlerin niteliği tümüyle değişmiş, Öğrenci eylemleri olmaktan çıkarak anarşist yapılanmalara dönüşmüştür. 11 Ocak 1971'de Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan İş Bankası Emek Şubesinde 124.000 liralık soygun gerçekleştirmişlerdir. Eylemcilerin ODTÜ'de saklandıklarına dair haberlerin alınması üzerine ODTÜ'ye baskın düzenlenmiştir.[1572] Bu olaydan sonra Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan "vur emri" ile aranmaya başlanmıştır. Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın yakalanmasına yardım eden kişilere 15.000 lira ödül verileceği açıklanmıştır. Soygunun ardından 20 Ocakta ODTÜ'de yapılan boykottan sonra okul tatil edilmiştir. 24 Ocak'ta SBF yurdunda arama gerçekleştirilmiştir. 300'e yakın öğrenci göz atına alınmış, 22 öğrenci polis tarafından darp edilmiştir.[1573]

12 Şubat 1971'de Mahir Çayan ve Münir Nurettin Aktolga Ziraat Bankası soygununu gerçekleştirmiştir. Böylece THKP-C de silahlı mücadeleye dâhil olmuştur. Ziraat Bankası Küçükesat şubesinden 48 bin lira çalınmış ve soygunda kullanılan

[1569]Bakırcı, F. (2019). "Parlamenter Sistem Siyasal İstikrarsızlıkların Nedeni midir? 1960-1971 Dönemi", **ViraVerita E-Dergi,** Sayı: 10, 91.
[1570]"5 Fabrika İle Birlikte Santral Mensucat İşçileri De Dün Greve Katılınca Tekstil Kesiminin Kalbi Durdu" **Tercüman Gazetesi,** 21 Ocak 1971, s.1.
[1571]"Dünkü Grevler," **Tercüman Gazetesi**, 21 Ocak 1971,s.1.
[1572]"Ve Nihayet Adam Da Kaçırdılar. Amerikan Elçisi Çavuşun Sağ Teslimini İstedi", **Hürriyet Gazetesi,** 16 Şubat 1971, s. 1.
[1573]"Orta-Doğu Üniversitesi Süresiz Kapandı," **Tercüman Gazetesi**, 21 Ocak 1971,s.1

otomobilin şoförü eli-kolu bağlı şekilde ODTÜ yakınlarında bulunmuştur.[1574] Ankara İş Bankası Emek Şubesi soygunu üzerinden bir ay bir gün geçtikten sonra Ziraat Bankası Küçükesat Şubesinin isimleri bilinmeyen dört kişi tarafından soyulması tedirginlik yaratmıştır. Deniz Gezmiş ve arkadaşları olduğu sanılan şahıslar kasada bulunan 130 bin lira paranın 48 binini aldıktan sonra çaldıkları otomobil ile olay yerinden kaçmışlardır.[1575]

THKO kır gerilla eyleminde silah temin etmek için 15 Şubat 1971'de Balgat'taki ABD'nin Tuslog tesislerine baskın düzenleyerek ilk adam kaçırma eylemini gerçekleştirmiştir. Amerikalıların Balgat'ta içinde okulların, subay lojmanlarının, ana deponun ve PX'in bulunduğu tesislerinde sabaha karşı silahsız nöbet tutmakta olan çavuş Jimmy Finley kaçırılmıştır.[1576] Finley'in kaçırılmasından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Ankara büyükelçisi William Handley, Finley'in sağ bir şekilde bulunması için dışişleri bakanlığı genel sekreteri büyükelçi Orhan Eralp nezdinde teşebbüste bulunmuştur. Kaçırılan Finley ODTÜ'ye götürülmüştür. Amerika hakkında bilgi toplanılacağı umuduyla sorguya çekilmiş, ertesi günde serbest bırakılmıştır.[1577]

Finley'in kaçırılması Türkiye'deki olaylar zincirine yeni bir halkanın daha eklenmesine neden olmuştur. Üniversitelerde her gün yaşanan gerilimler, bombalama eylemleri, faili meçhul cinayetler, anarşinin önünün bir türlü alınamaması AP ile orduyu karşı karşıya getirmiştir. Asker, 28 Aralık 1970'te vermiş olduğu uyarıyı 5 Mart 1971'de tekrarlamıştır.[1578] Ordunun sabrının taştığını söyleyen Memduh Tamgaç AP hükümetinin bezginlik ve umutsuzluk yarattığını istifasının beklenildiğini ima etmiş, bunun üzerine Demirel; "Meşru yollardan geldim. Bulurlar 226'yı, bizi devirirler," demiştir. Demirel'in sözleri üzerine Memduh Tağmaç, "gereken gerektiği zaman yapılacaktır", cevabını vermiştir. Ordu, hükümetin olaylara müdahalesinde yeterli başarıyı sağlayamadığına kani olmuş ve müdahale etme konusunda mutabakat sağlamıştır. [1579]

Ülke gündemi oldukça gerginken 4 Mart 1971 tarihinde Ankara'nın Gölbaşı ilçesindeki NATO üssünde görev yapan 4 Amerikan askeri THKO adına Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan tarafından kaçırılmıştır. Dört Amerikalı subayın kaçırılması

[1574]**Milliyet Gazetesi,** 14 Şubat 1971,s. 1.
[1575]Gezmiş ve Arkadaşlarının Adı Yine Ortaya Çıktı. Bir Banka Soygunu Daha," **Hürriyet Gazetesi,** 13 Şubat 1971,s. 1.
[1576]Kaçırılan Zenci Çavuş, **Milliyet Gazetesi**, 16 Şubat 1972, s.9.
[1577]"Ve Nihayet Adam Da Kaçırdılar. Amerikan Elçisi Çavuşun Sağ Teslimini İstedi", **Hürriyet Gazetesi,** 16 Şubat 1971, s. 1
[1578]Gürkan, C. (1986). **12 Mart'a 5 Kala,** İstanbul, Tekin Yayınevi, 142.
[1579]Bakırcı, a.g.91.

gündeme bomba gibi düşmüştür. THKO eylemle ilgili; "*Halkımızın kurtuluşunun ve ülkemizin bağımsızlığının silahlı mücadele ile kazanılacağını ve bunun tek yol olduğuna inandığımız için bu yola başvurduk,* şeklinde açıklamada bulunmuştur. Kaçırdıkları Sexton, Cholson, Caraszi ve Heavner adlı askerler için 400 bin dolar fidye istemiş, dünya ve Türkiye halklarına bir bildiri yayınlamıştır.[1580]

THKO, bütün yurtseverleri bu kutsal mücadele saflarına çağırmıştır. THKO, hainlere karşı girişilen kavgada en son savaşçı kalana kadar mücadeleye devam edeceğini, ülkeden Amerika'nın ve bütün yabancı düşmanların temizleneceğini, hainlerin yok edilerek düşmandan temizlenmiş tam bağımsız Türkiye'nin kurulacağını açıklamıştır. Kaçırma olayından sonra on binlerce polis ve jandarma THKO'ya karşı harekete geçirilmiştir. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve arkadaşları kanunlara karşı gelmekle suçlanmıştır.[1581]

Gece 01.30 meydana gelen eylem dönemin MİT Müsteşarı Fuat Doğu tarafından hükümet yetkililerine ve cumhurbaşkanına bildirilmiştir. Fuat Doğu cumhurbaşkanı ve hükümet yetkililerine yazdığı raporunda; ODTÜ'nün Dev-Gençli öğrencilerin organize bir merkezi haline geldiğini ve kapatılması gerektiğini, solcu öğretim üyelerinin görevlerinden azledilmelerini ve olayların devam etmesi halinde askeriyenin biran önce yönetime el koyması gerektiğini bildirmiştir. Fuat Doğu'nun raporu üzerine 5 Mart sabahı ODTÜ'ye binlerce asker ve polis baskın düzenlemiştir.[1582]

5 Mart 1971 gece yarısı başlayıp 6 Mart'ta sona eren baskında; bütün öğretim üye ve görevlilerin odaları tek tek aranmıştır. Öğrenciler aramayı sadece askerin yapabileceğini polisin okulda arama yapamayacağını belirtmiş ve polise karşı direnmiştir. Bunun üzerine öğrencilerle polis arasında çatışmalar meydana gelmiştir. 2 askeri helikopter ve 5 askeri keşif uçağı ODTÜ semalarında kuş uçuşu yapmıştır. Çıkan olaylarda Erdal Şenel isimli bir öğrenci yaşamını yitirmiş, 20 kişi yaralanmış ve 50 öğrenci de tutuklanmıştır. Üniversiteler ve yurtlar birer devrim merkezi olarak algılanmış ve hedef haline getirilmiştir. Hükümetin bu tutumu nedeniyle ODTÜ bir süre kapatılmış, Demirel'in siyasal sonunu hazırlayacak olan 12 Mart müdahalesinin yolu böylelikle açılmıştır.[1583]

[1580]**Milliyet Gazetesi,** 6 Mart 1971,s.1.
[1581]"Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu", **Ant Dergisi**,12 Nisan 1971, Sayı:12, s 6.
[1582]**Milliyet Gazetesi**, 5 Mart 1971, s.1.
[1583]"ODTÜ`de Kanlı Çatışma Oldu," **Dünya Gazetesi**, 6 Mart 1971, s.1

ODTÜ'deki dokuz saatlik tenkil harekâtından sonra 1500'e yakın genç, spor alanında, 400'den fazla genç de Emniyet Sarayı'nda sorguya çekilmiştir. 14 savcının 28 saat süren soruşturması sonunda 32 öğrenci tutuklanmıştır. Günlerce süren soruşturmadan sonra savcılık 54 öğrenci hakkında daha gıyabi tutuklama kararı vermiştir. Böylece tutuklanan öğrenci sayısı 86'ya yükselmiştir. Gençlerin üniversiteden çıkartılmasından sonra yurtlarda, tesislerde ve arazide günlerce sürdürülen arama sonunda Amerikalıları kaçıranlar hakkında herhangi bir iz bulunamamış, sadece S tabanca ve 2 av tüfeği ele geçirilmiştir.[1584]

Amerikan Büyükelçisi Handley; sabaha karşı kaçırılan ve 36 saat içinde istenilen fidye verilmediği takdirde 4 Amerikalı askerin kurşuna dizileceklerine dair THKO'nun, açıklamalarından dolayı çok endişeliyiz, demiştir. Bunun üzerine THKO, Türk ve dünya halklarına yazmış oldukları bildirinin radyoda okunmasını talep ederek mühlet süresini 12 saat daha uzattıklarını bildirmiştir.[1585] THKO açıklamalarından dört gün sonra Balgat tesislerindeki nöbetlerinden dönerken kaçırdıkları Amerikalı havacıları gece vakti serbest bırakmıştır. Saat 23.15 sıralarında gözleri bağlı olarak bırakılan dört Amerikalı, otomobil ile Tuslog merkezine gitmişlerdir. Güvenlik kuvvetleri dört Amerikalı havacıyı kaçıran ve banka soygunu ile diğer bazı suçlardan aranmakta olan Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Kor Koçalak, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan ve arkadaşlarının izini bulduklarını ve firari sanıkların yakalanmasının an meselesi olduğu duyurmuştur.[1586]

Her yerde aranan THKO üyeleri şehir gerillası eylemlerine Malatya'nın Akçadağ ilçesinde başlamıştır. Bölgeye ilk olarak Mustafa Yalçıner, Kadir Manga, Ahmet Erdoğan gelmiş ve daha sonra Tuncer Sümer, Semih Orcan ile Mustafa çubuk THKO'ya katılmıştır. Bölgede gerilla eylemleri için keşif yapılmış, Akçadağ bölgesindeki mağaralardan biri sığınmak için seçilmiştir. Sinan Cemgil başkanlığında 22 kişi eylem yapmak için hazırlıklara başlamıştır. Eylemle Kürecik'teki Radar Üssü'nün tahrip edilmesi, Kürecik'e sevk edilen paraların gasp edilmesi ve soygundan elde edilen para ile silah temin edilmesi planlanmıştır.[1587]

[1584]"Emperyalizmin ve İşbirlikçilerinin ODTÜ'deki Tenkil Harekâtı,"**Ant Dergisi**, 12 Nisan 1971,Sayı12, s. 8.
[1585]"4 Amerikalı Kurşuna Dizilecek", **Hürriyet Gazetesi,** 5 Mart 1971,s.1.
[1586]"4 Amerikalı Dün Gece Serbest Bırakıldılar", **Tercüman Gazetesi**, 9 Mart 1971, s.1.
[1587]**Türkiye Gerçekleri ve Terörizm**, Başbakanlık Basımı, Ankara, 1973, s. 63.

THKO'cular 28 Nisan 1971 günü İnekli köyüne geldiklerinde köy bekçinin şüphelenmesi üzerine jandarmaya haber verilmiş, bölge jandarma tarafından ablukaya alınmıştır. Yaşanan çatışmada Ahmet Erdoğan ve Metin Güngörmüş kaçmış, Hacı Tonak, teslim olmuş, Sinan Cemgil, Kadir Manga, Alpaslan Özdoğan yaşamını yitirmiş, Mustafa Yalçıner ise yaralı olarak ele geçirilmiştir.[1588] İnekli köyünde meydana gelen olayları radyodan öğrenen diğer grup üyeleri[1589] konu ile ilgili istişare yapmış, alınan karar neticesinde üç gruba ayrılarak dağılmaya, ileride şartlar elverirse tekrar toplanmaya karar vermişlerdir.[1590]

12 Mart 1971'de ilan edilen muhtırayla birlikte THKO üyeleri hakkında yakalama kararı çıkartılmış, üyeler her yerde aranmaya başlamıştır. Ankara'da daha fazla kalamayacaklarına karar veren Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan 15 Mart 1971'de Ankara'dan ayrılmış ve 16 Mart 1971'de Sivas'ın Şarkışla ilçesine gelmişlerdir. Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın bindikleri motosikletin Şarkışla yolu üzerinde benzini tükenmiş, benzin istasyonundan yapılan ihbar sonucu bölgeye çok sayıda güvenlik güçleri sevk edilmiştir. Yaşanan çatışmada Yusuf Aslan yaralanmış, Deniz Gezmiş kaçmayı başarabilmiştir. Bir astsubayı rehin alarak Gemerek'e doğru kaçan Deniz Gezmiş gece yarısına doğru yakalanmıştır.[1591]

Osman Arkış, Elbistan'da polis tarafından, Tuncer Sümer, Sadık Soysetenci, Osman Bahadır, Cengiz Baltacı, Fevzi Bal, Mehmet Asal, Cemal, Hasan Kırteke ve Metin Yıldırımtürk ihbar sonucu yakalanmıştır. Deniz Gezmiş, 17 Mart günü 1971'te Kayseri'den Ankara'ya getirilmiştir. Önce İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun makamına götürülmüş, ardından Emniyet Müdürlüğü'ne götürülüp sorgulanmıştır.[1592]

Yusuf Aslan ve Deniz Gezmiş 18 Mart'ta Adliye'ye sevklerinin ardından Ankara Merkez Cezaevi'ne gönderilmişlerdir. Hüseyin İnan ve Mehmet Nakipoğlu, Kayseri Pınarbaşı'nda saklandıkları evde bir ihbar sonucu yakalanmıştır. 12 Mart Muhtırasından kısa süre sonra THKO'nun lider kadrosu tamamıyla yakalanmış, böylece örgüt tasfiye edilmiştir.[1593] THKO'nun yargılanma süreci 16 Temmuz 1971 tarihinde Altındağ Veteriner

[1588] "Sinan Cemgil ve iki Dev-Gençli Öldürüldü", **Akşam Gazetesi**, 1 Haziran 1971, s. 1, 7.
[1589]Semih Orcan, Ercan Öztürk, Osman Arkış, Tuncer Sümer, Sadık Soysetenci. Osman Bahadır, Cengiz Baltacı. Fevzi Bal, Yusuf Aslan, Mehmet Asal, Cemal, Hasan Kırteke ve Metin Yıldırımtürk
[1590]Öz, E. (2006). **Gülünün Solduğu Akşam**, İstanbul, Can Yayınları,48.
[1591]"Gezmiş ve Aslan Yakalandı," **Hürriyet Gazetesi,** 17 Mart 1971,s1.
[1592]Görür, E. (2018)." 71 Devrimciliğinin Tarih yazımı – I",**Teori ve Politika Dergisi**, Sayı: 44, 40.
[1593] Feyizoğlu, T.(2002). **Deniz - Bir İsyancının İzleri**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 246-248.

Okulu binasında Savcı Baki Tuğ ve mahkeme başkanı Ali Elverdi gözetiminde başlamıştır. Dava 9 Ekim 1971 günü sonuçlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın tamamını, bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya teşebbüs ettikleri gerekçesiyle Ankara 1 Nolu sıkıyönetim mahkemesi 21 sanıktan 18'ine idam cezası vermiştir.[1594]

Askeri Yargıtay 2. Dairesi tarafından üçü "asli fail" kabul edilmiş ve haklarındaki hükmü onamıştır. Diğerleri hakkındaki kararı da bozmuştur. 1 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, Yargıtay'ın kararına uymamış ve ilk hükmünü tekrarlamıştır. Askeri Yargıtay, Daireler Kurulu tarafından verilen kararı incelemiş, inceleme sonucunda 2. Daire kararını onaylamıştır. Yasalar gereği sivil mahkemeler de karara uymak durumunda kalmıştır. Meclis ise, Yargıtay'ın, dolayısıyla mahkemelerin son alınan kararlarını onaylamıştır.[1595]

Günümüzde de hala tartışmaları devam eden THKO Mahkemesi 16 Temmuz 1971 kurulmuştur. THKO 1 İstanbul Davası, THKO 2 Davası, THKO 3 Davası olmak üzere üç ayrı mahkemeden oluşturulmuştur.

THKO'nun amacı; Amerikan Emperyalizme ve onun destekçilerinin varlığına bir son vermek, böylelikle halk tarafından seçilen temsilcilerle sosyalist bir düzene geçişi sağlamaktır. Amerikan Emperyalizmi ve onun yerli işbirlikçilerine karşı silahlı mücadele yapmak ve buna muvaffak olduktan sonra da tam bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye kurmak amacındadır. Milli Demokratik Devrim aşaması gerçekleştirildikten sonra kurulacak olan Sosyalist düzende yönetim şekli halk tarafından seçilecek kimselerden kurulacaktır. Amerikan Emperyalizmi daha doğrusu her türlü emperyalizmi Türkiye'den kovmak, işbirlikçileri, feodal ağaları ve feodal ağaların elinde bulunan sermayeyi yıkmak, bu dönemde şehirlerde tekelci sermayenin elinde bulunan sermaye diktasını kırmak için halk silahlanmaya teşvik edilmiş ve halka silahlı mücadele önerilmiştir."[1596]

Mamak Askeri Cezaevi'nden mahkemeye getirilen sanıklar Tuğgeneral Ali Elverdi başkanlığındaki mahkeme heyeti, duruşma hâkimi Yarbay Ahmet Tetik ve üye hâkim Yarbay Mehmet Turan'dan oluşturulmuştur. Olaylı başlayan mahkemede itirazlar, mahkeme heyetinin sıkıyönetim hâkim ve savcılarından oluşturulmasına karşı yapılmıştır.

[1594]18 İdam Kararı, Deniz Gezmiş ve 17 Arkadaşı Ölüme Mahkûm Edildi, **Günaydın Gazetesi**, 10 Ekim 1971, s1.
[1595]Behram, N.(2005). **Darağacında Üç Fidan,** İstanbul, Everest Yayınları, 17-18.
[1596] T.C. Askeri Yargıtay Esas No: 1971/313 Karar No: 1971/J27

Sıkıyönetim Mahkemesinin kuruluş ve işleyiş tarzının Anayasa'nın 8, 7, 132, 133 ve 138. Maddelerine aykırı olduğu sanık avukatları tarafından beyan edilmiştir.[1597]

4.5. 12 Mart Muhtırası

1961 Anayasasının yarattığı liberal ortam içinde sol fikirler yayılmaya başlamış, Anayasası'nın tanımış olduğu temel hak ve hürriyetin kullanımı, anayasanın sosyal bir hukuk devleti olduğunu vurgulaması acaba Türkiye sosyalizme mi gidiyor endişesini doğurmuştur. İktidarlar, iş ve sermaye çevreleri bu anayasanın ülkeye bol geldiğini, bu anayasa ile ülkenin yönetilemediğini, anarşiye sürüklendiğini sıklıkla ifade etmişlerdir. Mevcut şiddet ortamının ve radikal eylemlerin devam etmesi Anayasaya yöneltilen eleştirileri daha da artırmıştır.[1598]

Öğrenci olaylarının hızla yükseldiği dönemde 1969 seçimlerini AP'nin kazanması, AP'nin, DP'nin devamı olduğunu söylemesi, hükümetin uyguladığı sosyal ve ekonomik politikalar askeri, darbe hazırlığı içerisine sevk etmiştir. Asker, ülkenin içinde bulunduğu şartlardan çıkılmasını, kendi fikirlerinde olan isimlerin ülke yönetimde olmalarını ve kendi reformlarının uygulamaya geçilmesi istemiyle AP Hükümeti istifaya zorlamıştır. Demirel, muhtıradan yana tavır görerek istifa etmiştir.[1599]

12 Mart 1971'de dönemin başbakanı Süleyman Demirel'e muhtıra verilmesiyle Cumhuriyet tarihinin emir komuta zinciri içerisinde yapılan ilk askeri darbesi gerçekleştirilmiştir. Meclis ve siyasi partiler kapatılmamış, vekillere karşı herhangi bir yargılama, tutuklama, cezai yaptırım uygulanmamış, partiler üstü bir hükümet kurularak 'ara rejim' uygulaması hayata geçirilmiştir. Partiler üstü teknokrat yönetim Demirel Hükümetinin gerçekleştiremediği reformları gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.[1600]

Erim'in ülkeyi daha güçlü hale getireceğini iddia ederek uygulamaya koyduğu reformlar, ülkedeki siyasi, sosyal ve ekonomik buhranın derinleşmesine neden olmuş, sol-sosyalist hareketler ve cuntalar hedef alınmıştır. Her türlü aşırı sağ ve sol akımları, yıkıcı ve bölücü faaliyetleri yok etmek uğruna uyguladığı yöntemler toplumu daha da

[1597]Dodanlı, B. (2017). **Hepiniz Suçlusunuz**, İstanbul, Bilgi Yayınevi,36
[1598]Birol, S. (2012).“1961 Anayasasında İfade Özgürlüğü,” **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,**11(43), 48.
[1599]Karataş, M .(2019).“Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme,”**Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, 2 (3), 73.
[1600]Kaplan, a.g.e, 67.

kamplaştırmıştır.[1601] Ekonomik krizin artmasıyla yaşanan işsizlik, yoksulluğun kontrolden çıkması, istikrarsızlık, kurulan kısa süreli hükümetler ülkede tam bir kaos meydana getirmiş, sosyal ve ekonomik alanda uygulanan yapılandırılmalardan beklenilen sonuç alınamamıştır. Tasavvur edilen reformlar hayata geçirilemediği gibi Demirel Hükümetini aratmıştır.[1602]

Öte yandan 12 Mart darbesi toplumun bazı kesimleri tarafından olumlu karşılanarak desteklenmiştir. AP, CHP ve MGP(CGP)[1603], hükümete üye vererek desteklemişler, demokratik yaşama geçmek için muhtırayı ara bir rejim olarak değerlendirmişlerdir.[1604] Bülent Ecevit ise darbenin kendisine yapıldığını düşünerek karşı çıkmıştır. Anti-emperyalizm karşıtlığının işçi sınıfı içerisinde gittikçe kuvvetlenmesi sağ cenahta komünizmin yayılması korkusuna; sol cenah ise milli demokratik devrimin gerçekleşeceği korkusuna sebep olmuştur. Bu sebeple iki grup arasında muhtıra olumlu karşılanmıştır.[1605]

Ülkede kendi çıkarlarını tehdit eden gelişmeler yaşandığı için ülke ekonomisinde söz sahibi olan sermayedar da 12 Mart Muhtırası ile gayet memnun olmuştur. Muhsin Batur ve Faruk Gürler'in gençlik hareketlerine destek verdiğini düşündükleri için İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu, Behice Boran gibi isimler 71 Muhtırasına olumlu yaklaşmışlardır. Türkiye'de yükselen sol hareketten rahatsız olan ABD, iş adamları ve toprak ağaları muhtıraya gereken desteklerini sunmuşlardır. Muhtıra bazı kesimlerde sevinç yaratsa da ülkenin yönetimindeki belirsizliği yok edememiş, demokrasi zedelenmiştir. [1606]

[1601]Ahmat, F. (2006) .**Bir Kimlik Peşinde**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 177-178

[1602]Karataş, İ. (2020).“12 Mart Muhtırası ve Nihat Erim Hükümeti'nin Balyoz Harekâtı'nın Medyaya Yansıması”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 6 (4), 1581.

[1603]**MGP (CGP) :** CHP'li muhalifler tarafından Turhan Feyzioğlu başkanlığında 27 Mayıs 1967'de Güven Partisi kurulmuştur. Daha sonraki dönemlerdeGP, YTP ve MP birleşmiş ve 29 Ocak 1971'de Milli Güven Partisi adını almıştır. MGP, 1971-73 yılları arasında kurulan I. ve II. Nihat Erim hükûmetlerine destek vermiş, genel başkan yardımcısı Ferit Melen millî savunma bakanı olarak kabinede görev almıştır. Bülent Ecevit'in 14 Mayıs 1972'de CHP genel başkanı seçilmesinden sonra, Kemal Satır önderliğinde 58 milletvekili ve senatörden oluşan bir grup (Bağımsız Halkçılar), CHP'den ayrılmış, 4 Eylül 1972'de Cumhuriyetçi Parti'yi (CP) kurmuştur. Partinin genel başkanlığına Kemal Satır getirilmiş, 3 Mart 1973'te MGP ile CP, Cumhuriyetçi Güven Partisi adı altında birleşmiştir. Ferit Melen başkanlığındaki CGP, üçüncü partilerüstü-teknokrat hükûmetini kurmuş, 2 Mayıs 1972 - 15 Nisan 1973 arasında görev yapmıştır.

[1604]Karataş, M.(2019) “Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası Ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme,” **Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi,** 2 (3), 89

[1605]**Hürriyet Gazetesi,** 22 Mart 1971, s,1.

[1606]Özer, Ö. (2014). “Bir İdeolojik Aygıt Olarak Basının, Hegemonyanın Başarılmasındaki Rolü: 12 Mart Muhtırası/ Darbesinin Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman Gazetelerinde Sunumu, Masumdular”, **1970'li Yıllardaki Önemli Siyasal Olayları Basındaki Yansımaları; (**Editör; Ömer Özer), İstanbul, Literatür Akademi, 158.

Muhtıraya endişe ile bakan Nadir Nadi; Bu koşullar altında Parlamentonun görevini nasıl yapacağı, kararlarını hangi koşullar altında alacağı belli değildir, demiştir. "Demirel gitmiş bir başkası gelmiş ve koalisyon kurulmuş olsa da ülkede değişen bir durum olmadığı gibi kaos devam etmektedir. Bu Parlamento'nun, mevcut anarşik durumu gidereceği, Anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacağı ve devrim kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet kurabilme yetkisine sahip olup olmadığı belli değildir. Bu koşullarda TBMM'nin görevini yerine getirmesi oldukça zor olacağından fesih hakkını kullanması, 1961'den bu yana göze aldığı en haysiyetli davranış olacaktır,"[1607] demiştir.

71 Muhtırası'ndan parlamento sorumlu tutulmuş, Parlamento gidişattan darbenin olacağını bildiği halde gerekeni yapmamıştır. Hükümet ve Meclis bütün bu olayları göz ardı etmiştir. Parlamento ve hükümet etrafta olup bitenlere gözlerini kapatmış, Türkiye'deki olaylar son hızla artarken incir çekirdeğini doldurmayacak işlerle uğraşmıştır. Türkiye uçuruma giderken askerin ihtarını ve uyarılarını ciddiye almamış, aldırmamıştır. Bu yüzden ordunun sabrı taşmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri "yeter artık" diyerek yönetime el koymuştur.[1608]

Demirel hükümetinin istifasından sonra, Genel Kurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının verdikleri muhtıra ışığı altında kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet teşkiline çalışılmış olsa da demokratik rejim oldukça gerilemiştir. Bu yüzden askeriyeden bir an önce yeni seçimler için zemin hazırlaması, demokrasi zeminini çıkmaza sokmaması istenilmiştir. Toplumun beklentisi bu yönde gelişme göstermiştir. Aşırı sağ ve aşırı solun kanunları aşan can ve mal kaybından başka, güvensiz ortam yüzünden milletin huzuru zaten kaçmış, ordunun sabrı tükendiğinden darbe gerçekleşmiştir. Kaotik ortamdan çıkmak için demokrasinin işletilmesi gerekli görülmüştür.[1609]

Nihat Erim, başkanlığında kurulan yeni hükümet 2 Nisan 1971'de Meclis'te hükümet programını okuyarak göreve başlamıştır. Reform Hükümeti olarak adlandırılan programda Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlılık vurgusu yapılmış, ülkede mevcut olan asayişsizliğin giderilmesi konusunda kararlı oldukları vurgulanmış ve sosyal adaletin sağlanacağı belirtilmiştir. Toplumun sıkıntılarının giderilmesi konusunda her türlü çabanın

[1607]Nadir Nadi,"Devrimci Ordunun Sesi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Mart 1971,s.2.
[1608]"Böyle Olacağı Belliydi", **Hürriyet Gazetesi**, 14 Mart 1971,s.1.
[1609]**Tercüman Gazetesi**,14 Mart 1971,s.1.

sarf edileceğinin sözü verilmiştir. Erim Hükümeti özellikle toplumda asayişin sağlanması adına yeni kanunların süratle uygulamaya konulacağının vurgusunu yapmıştır.[1610]

Erim hükümeti 22 Mayıs 1972 tarihine kadar görevde kalmış ve döneminde en çok 61 Anayasası üzerinde durulmuştur. Çünkü 1961 Anayasa'sı, memlekette toprak reformunu, her vatandaşa iş temin edilmesini ve kamuoyuna yatırımlar yapılmasını öngörmüştür. Bu sebeple işçi, köylü, memur, ilerici subaylar, Anayasa'daki bu reformların gerçekleştirilmesi için mücadele ederken, patronlar ve toprak ağaları da anayasayı değiştirmek için anayasaya karşı saldırılarını artırmışlardır. Bunların temsilcisi Demirel, anayasayı istenilen şekilde değiştiremeyince, görevinden alınmış ve yerine daha sert uygulamaları yürürlüğe koyan Erim getirilmiştir.[1611]

1961 Anayasası, ilerici, solcu, sosyalizme açık bir anayasa olduğu için Türkiye'ye "lüks" olduğu belirtilmiştir. 4 Haziran 1971'de Anayasa değişikliği için siyasi patilerden destek istenilmiş, CHP'nin bazı itirazlarına karşın sağ partilerden beklenilen destek gelmiştir. 5 Ekim 1971'de 372 vekilin kabul oyu vermesiyle anayasa değişikliği mecliste kabul edilmiştir. 12 Mart Muhtırası'nı verenlerin direktifi doğrultusunda Anayasa'da bulunan 40 maddede değişiklik yapılmıştır. Anayasa'nın özgürlükleri genişleten maddeleri daraltılmıştır. Sosyalistler siyasi alandan uzaklaştırılmıştır.[1612]

Demokrasinin bekçisi olan 61 Anayasa'nın değiştirilmesi tepkileri de beraberinde getirmiştir. 1961 Anayasası Türkiye emekçilerinin yıllardan beri demokrasi ve hürriyet uğruna verdiği kavganın bir neticesinde ortaya çıkmış, tüm emekçiler bu anayasanın sahibi ve onun gerçek koruyucusu olmuştur. Anayasadaki hakların gerçekleştiricisi başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçiler olmuştur. Erim hükümeti ve Amerikancı paşalar Anayasayı değiştirmeye çalışarak emekçilerin senelerce verdikleri mücadeleyi, kazanılmış haklarını yok etmek istemiş, bu talep demokrasinin oldukça gerilemesine sebebiyet vermiştir.[1613]

Erim hükümeti reformlarıyla değil, tasfiyeleri, anarşinin yükselişi ve döneminde kurulan askeri mahkemeleriyle hafızalarda yer etmiştir. Hükümet kurulduktan sonra sol

[1610]Salep, M. (2017) "Türk Demokrasi Tarihinde Olağan Dışı Sürece Bir Örnek: Birinci Nihat Erim Hükümeti'nin Kuruluşu", **History Studies,** 9(4),149.
[1611]**Kurtuluş Dergisi,** Sayı; 32, Mayıs 1971, s.2.
[1612]Karataş, İ. (2020). "Milliyetçi Muhafazakâr Aydınların 12 Mart'a Bakışına," **Bir Örnek Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XX (40), 267.
[1613]**Kurtuluş Dergisi,** Sayı; 34, 4 Haziran 1971, s.1.

darbe hazırlığı içerisinde oldukları iddia edilen, 5 general, 1 Amiral ve 35 subay, muhtıracı komutanlar tarafından ihraç edilmişlerdir. 12 Mart Muhtırasının ilan edilme ve ilanı sonrası yaptığı uygulamalara bakıldığında darbe; ABD'nin Sovyetlere karşı yürüttüğü politikanın neticesinde gerçekleşmiştir. Dünyada yükselen solun Türkiye'de de engellenilmesi amacını taşımıştır. Türkiye'de sol siyasetin gelişmesi Amerika'nın çıkarlarına uygun olmadığından darbe "sol'a karşı yapılmıştır. Dönem hükümeti aykırı her türlü sesi bastırabilmek, istikrarı sağlayabilmek için her türlü yasal düzenlemeyi uygulamaya koymuştur.[1614]

Nihat Erim hükümeti döneminde ülkedeki gençlik olaylarıyla mücadele edebilmek için yeni bir sıkıyönetim kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre;

1-Sıkıyönetim bölgesinde mahkeme kararı olmaksızın komutanların emriyle herkesin evine girilebilecektir.

2-Sıkıyönetim sırasında işçilerin grev, işgal, memurların boykot ve her türlü gösteri yürüyüşleri, kapalı ve açık toplantıları, seminer çalışmaları yasak edilecek, üç kişi bir, araya gelip bir meseleyi konuşamayacak, örfi idare iyi değildir diyen vatandaş hapse atılacaktır.

3-Sıkıyönetim sırasında, sıkıyönetim makamlarınca suçlu veya suçsuz olarak yakalanan her vatandaş, eskisi gibi 24 saat değil, en az bir ay sorgusuz ve sualsiz askeri nezarethanelerde tutuklanacaktır,

4-Sıkıyönetim sırasında işlenen suçlara, iki misli ceza tatbik edilecek,

5- Sıkıyönetim komutanı her türlü neşriyata ve yayına el koyarak istediği gazete ve dergiyi kapatacak radyodan istediği gibi yayın yaptıracaktır".[1615]

Muhtıra ile askerler 27 Mayısla sistem içerisinde oluşturdukları baskın üstünlüğü devam ettirme çabası içerisinde olmuş ve Erim Hükümeti döneminde hazırlanan kanunlarla bu üstünlük sağlanmıştır. Asker, devlet yönetiminde daha etken hale gelmiştir. Yargıda, sivil siyasette, ekonomide karar alma mekanizması olmuştur. Böylece askeri vesayetin

[1614]Özer, Ö. (2014). "Bir İdeolojik Aygıt olarak Basının Hegomanyanın Başarılmasındaki Rolü:12 Muhtırası/ Darbesinin Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman Gazetelerinde Sunumu," **Masumdular 1970'li Yıllardaki Önemli Siyasal Olayların Basına Yansımaları** ,(editör: Ömer Özer), İstanbul, Literatürk, 165.
[1615]**Kurtuluş Dergisi**, Sayı; 32,Mayıs 1971,s,2.

devamına olanak tanınmıştır.[1616] Ülkedeki kaosun bitmesi için askerin verdiği direktifler doğrultusunda güvenlik politikaları uygulamaya konulmuş, temel hak ve hürriyetleri kullanmada kısıtlamalar gerçekleştirilmiştir. İki yıl süren muhtırayla birlikte çok partili siyasal yaşam askıya alınmıştır. 12 Mart Muhtırası ile CHP ve MSP koalisyonu kurulmuştur. Ecevit'in desteğiyle Siyasal İslam yükselişe geçmiş ve sol hareketin önü kesilmiştir.[1617]

Solun hızını kesmek için TİP, çeşitli meslek odaları ve öğrenci derneklerini kapatılmış, çok sayıda bilim insanı, aydın, yazar, öğrenci, gazeteci tutuklanmıştır. Gazeteler, Dev-Genç, DDKO, TÖS, İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Derneği, MTTB, Mücadele Birliği, Ülkü Ocakları kapatılmıştır. Her türlü gösteri yürüyüşü ve eylemler yasaklanmıştır. 12 Mart dönemi ile Türkiye'de işçi ve gençlik hareketlerinin yükselmesinden rahatsız olan ordu demokrasiyi askıya almıştır. Böylece güçlü bir devlet otoritesi sağlanmaya çalışılmıştır. 12 Mart muhtırası "sağ hükümete" karşı yapılmış; fakat zararını sol görmüştür.[1618]

Erim hükümeti, Demirel hükümetinden daha baskıcı uygulamalar gerçekleştirmiştir. Hükümet kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisini sıkça kullanmış, askeri kanadın lehine önemli kanun değişikleri gerçekleştirmiştir. Askerler kendileri ile ilgili kararların verilmesinde Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin yetkilendirilmesini talep etmiş ve istekleri hükümet tarafından onaylanmıştır. Hükümetin uygulamalarında askerin baskıları oldukça hissedilmiş, demokratik bir devlet yapılanmasında olmaması gereken uygulamalar görülmüştür. Antidemokratik uygulamalarla muhalif kitle ve sol baskılanmış, baskıcı ve otoriter rejim anlayışıyla ülke geriye gitmiştir.[1619]

Muhtıranın ilan edilmesinden sonra yayınlanan sıkıyönetim kanunuyla, sıkıyönetim komutanlıklarına geniş yetkiler tanınmış, buna rağmen ülkede asayiş sağlanamamıştır. 22 Mart 1971'de Selçuk Üniversitesinde sağcılar ve solcular arasında

[1616]Keskin, Y. Z. (2020)"Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri",**Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt: 22, Özel Sayı,12.
[1617]Özer, Ö. (2014). "Bir İdeolojik Aygıt Olarak Basının, Hegomanyasının Başarılmasındaki Rolü: 12 Mart Muhtırası/ Darbesi'nin Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman Gazetelerinde Sunumu," **Masumdular 1970'li Yılların Önemli Siyasal Olaylarının Basındaki Yansımaları**, Editör: Ömer Özer, Konya, Literatürk, 165
[1618]Karataş M. (2019)."Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme", **Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, 2 (3), 90.
[1619]Bozkurt, Ö. (2018). Anılarda 12 Mart Muhtırası: "Bizden Başka Herkesin İktidarda Olduğu O Dönem," **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 20 (1), 227.

çıkan kavgada bir öğrenci yaralanmıştır.[1620] 25 Mart 1971'de İstanbul Üniversitesinde karşıt görüşlü öğrencilerin sınavları engellenmesi üzerine çıkan silahlı çatışmada bölgede bulunan bir simitçi öldürülmüştür.[1621] 26 Nisan 1971'de derslere alınmayan ülkücü öğrencilerle Dev-Gençli öğrenciler arasında çıkan olaylarda 10 kişi ateşli silahlarla yaralamıştır. Bu olaylar nedeniyle bir kişi gözaltına alınmış ve fakülteler yeniden öğrenime kapatılmıştır.[1622]

71 darbesi sonrası demokrasinin garantisi olma iddiasıyla 12 Martla iktidara gelen Erim koalisyonu ve Amerikancı paşalar, bir sene içinde devleti kendi sınıf çıkarlarına göre kullanarak her alanda gaddarca tedbirler almışlardır. Sıkıyönetimin hâkim olduğu ülkede basın ve ifade hürriyeti ortadan kaldırılmış, radyo sansürlemiş, muhalif yazarlar, ilim adamlar, profesörler tutuklanmıştır. Üniversiteler polis kontrolü altına alınmış, adım başı her tarafta asker ve jandarmanın konuşlandığı bir ülke haline gelinmiştir. Her gün sokaklarda gençler kurşunlanmış, fırtına birlerle, ikilerle şehirler tatbikat sahası haline getirilmiştir.[1623]

Siyasi, ekonomik ve toplumsal istikrarsızlığın sona ereceği vaadiyle hükümet kurulmuş; fakat vatandaşın kendini güvende hissetmediği bir hükümet oluşturulmuştur. Bu dönemde Anayasal haklar ortadan kaldırılmış, demokrasi ve insan hakları göz ardı edilmiş, terörün ve şiddetin olanca hızıyla uygulandığı bir dönem olmuştur. Uzlaşıdan ziyade çatışmacı uygulamalar toplumsal kutuplaşmayı pekiştirmiştir. 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra aşırı sağ hızlı bir şekilde silahlanmazken aşırı sol hızlı bir şekilde silahlanmıştır. Bu yüzden sola karşı teyakkuza geçilmiştir.[1624]

Alınan tedbirlere rağmen silahlı eylemler hız kesmeden devam etmiş, TİP ve TÖS'ün toplantıları sırasında Çapa Eğitim Enstitüsü öğrencisi Hüseyin Aslantaş öldürülmüştür. Ankara'da dinamit ve molotofkokteyli 8 patlama gerçekleştirilmiştir.[1625] THKO'lular, kırda gerilla mücadelesini başlatabilmek için para temininde yasadışı eylemlere başvurmuştur. 3 Mayıs 1971'de İstanbul'da Ziraat Bankası Unkapanı Şubesi

[1620]**Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Mart 1971, s1.
[1621]**Cumhuriyet Gazetesi**, 23 Mart 1971, s.1.
[1622]Salep, M. (2017).“Sıkıyönetim Uygulamaları Üzerine Değerlendirmeler (1971-1973),”**Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10 (52), 425.
[1623]**Kurtuluş Dergisi**, Sayı:54, 17 Mart 1972,s1.
[1624]Keskin, Y. Z. (2020).“Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri,” **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:22, TBMM Özel Sayı,12
[1625]Cenaze Büyük Bir Törenle Kaldırıldı. 5 Bin Genç Bağımsızlık Andı İçti, **Cumhuriyet Gazetes**i, 9 Aralık 1971,s.

soyulmuş, bir banka görevlisi yaralanmış, bir banka görevlisi de hayatını kaybetmiştir. Bankadan çalınan paralara el konulmuştur. Soygunda yer alan Ömer Ayna yakalanmış, Oktay Kaynak, Zerruh Vakıfahmetoğlu ve Avni Gökoğlu kaçmıştır.[1626]

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın serbest bırakılması için THKP-C üyeleri Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir, Mahir Çayan, Necmi Demir, Oktay Etiman ve Ziya Yılmaz, 17 Mayıs 1971'de Efraim Elrom'u kaçırmıştır. Hüseyin Cevahir'in oluşturduğu bir grup, konsolosu kaçırdıktan sonra THKP-C'nin 1.Nolu bildirisini yayınlamışlardır.[1627] Efraim Elrom'un kaçırılması sola karşı sindirme politikalarını da beraberinde getirmiştir. Binlerce insan gözaltına alınmış, işkence görmüş ve tutuklanmıştır. Tümgeneral Celil Gürkan, Hava Tuğamiral Aydın Kirişoğlu ve Deniz Tuğamiral Vedii Bilget Silahlı Kuvvetlerden tasfiye edilmiştir. Elrom'un kaçırılmasından sonra yapılan görüşmelerden netice alınamamış, 17 Mayıs 1971'de İsrail'in İstanbul Başkonsolosu öldürülmüştür. Efraim Elrom'un öldürülmesinden sonra örgüte yönelik başlatılan operasyonlar sonucu örgütün yönetici kadrosundan birkaçı dışında tümü yakalanmıştır.[1628]

Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir yoğun operasyon ve tutuklamalar karşısında, Maltepe'deki bir evde gizlenmiş, çevre sakinlerinin şüphelenmeleri üzerine 30 Mayıs'ta ihbar edilmişlerdir. Polis ihbarı sonucu kaldıkları ev ablukaya alınmıştır. Bulundukları evden ayrılan Çayan ve Cevahir, bir apartman dairesine sığınmak zorunda kalmışlardır. Kendilerini güvende hissetmek için 14 yaşlarında bir kızı rehin almışlardır. Güvenlik güçlerinin "teslim ol" çağrılarını reddetmişler, rehinenin hayatta kalabilmesi için güvenlik güçlerinden Filistin veya Kıbrıs'a iltica talebinde bulunmuşlardır. Yaşanan çatışmada Hüseyin Cevahir olay yerinde yaşamını yitirmiştir. Mahir Çayan ve iki polis memuru da yaralanmış ve tedavi sonrası Mahir Çayan tutuklanmıştır.[1629]

[1626]**Hürriyet Gazetesi**, 9 Mayıs 1971,s.1.

[1627]17.5.1971 Saat: 17.00 Amerikancı Bakanlar Kurulu'na Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, "1 Mayıs Harekâtı'nda", Ortadoğu halklarının baş düşmanı Amerikan Emperyalizminin maşası Siyonist İsrail'in Türkiye Başkonsolosu olan ve de ülkemizdeki Siyonist hareketlerin organizasyonunda önemli rolü olan Efraim Elrom'u kaçırmıştır. Efraim Elrom'un hayatına karşılık, derhal şu şartların yerine getirilmesi gerekmektedir: 1. Tutuklu bulunan bütün devrimcilerin derhal serbest bırakılması (Yer sonra bildirilecektir.) 2. Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi'nin 1 No'lu bülteninin 07.30, 13.00, 19.00 ve 22.45 TRT Haber Bültenleri'nde 3 gün devamlı ve eksiksiz anons edilmesi, 3. Mühlet doluncaya kadar polisin ve diğer zabıtanın hiçbir takibe girişmemesi ve aleyhte propaganda yayın yapılmaması. Mühlet bu ültimatomun verildiği tarihten itibaren 3 gündür. Şartlar yerine getirilmezse derhal Efraim Elrom kurşuna dizilecektir. (THKP-C talepleri Mühlet: 20.5.1971, saat 17.00'ye kadar.)

[1628]Cevahir, H.(1995). **Gev ahir'den Kalan**, İstanbul, Özgürlük Yayınları, 9.

[1629]Sibel Kurtuldu, Cevahir Öldü, Çayan Ağır Yaralı, **Cumhuriyet Gazetesi,** 30 Mayıs 1971, s1

29 Kasım 1971'de Maltepe Cezaevi'nden, THKP-C'den Mahir Çayan, Ziya Yılmaz ile THKO'dan Cihan Alptekin ve Ömer Ayna birlikte tünel kazarak kaçmıştır. Cezaevinden kaçmalarının tespit edilmelerinin ardından Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlıkları görevlendirilmiştir. Firardan sonra İstanbul'da devrimciler eylemlerini sürdürmüşlerdir. Ziya Yılmaz ve Ulaş Bardakçı Arnavut köy'de saklandığı eve yapılan ihbar sonucu 19 Şubat 1972'de polislerle girilen çatışmada öldürülmüştür.[1630]

Askeri cezaevinden kaçan Mahir Çayan, Ömer Ayna ve Cihan Alptekin Ankara'da bir evde bir araya gelmiş, idamların durdurulması için görüşmüşlerdir. Ankara'da bir eylem planı üzerinde tartışmışlar; fakat bunun pek mümkün olmayacağı konusunda mutabakat sağlamışlardır. Ünye'deki NATO radar üssünde görevli teknisyenlerin kaçırılması fikri üzerinde anlaşmışlardır. Mahir Çayan, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna çok sayıda silahlı teçhizatla Ankara'dan Fatsa'ya doğru yola çıkmıştır. Ünye'deki evlerinden üç yabancı teknisyen kaçırılmış ve örgütün diğer üyeleri ile bulaşmak üzere Kızıldere köyüne götürülmüştür.[1631]

4.5.1. 1972 Yılı Öğrenci Olayları ve İdamlar

10 Ocak 1972 yılı demokratik hayatı oldukça kısıtlayıcı icraatlarla başlamıştır. Askerî Yargıtay; Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan hakkındaki ölüm cezalarını onaylamıştır. İdam cezasını iptal ettirmek için 6 Mayıs 1972 gününe dek yoğun bir çaba harcanmıştır. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'nda alınan kararların onanmaması için protestolar ve imza kampanyaları yapılmıştır.[1632] İdam cezalarının infazı için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden gereken onay 11 Mart 1972 günü 53 ret, 6 çekimser, 238 oyla kabul edilmiş, alınan karar neticesinde Gezmiş, İnan ve Aslan'ın idam kararları onanmıştır. Kararlar daha sonra 17 Mart 1972 günü Cumhuriyet Senatosu'nda oylanmış ve aynı gün geçmiştir. 23 Mart 1972 günü idamlar Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından da onaylanmıştır. İdam cezalarının onanması tartışmalara neden olmuştur.[1633]

İsmet İnönü, "Siyasi suçlar idamla cezalandırılmamalı" diyerek idamlara karşı ret oyu kullanmış ve mahkeme kararlarının usule aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine kararın iptali istemiyle dava açmıştır. Anayasa Mahkemesi de kararı usul

[1630]Bardakçı Ölü, Yılmaz Yaralı Ele Geçirildi, Aramalar ve Baskınlar Gece-Gündüz Sürüyor, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Şubat, 1972, s1.
[1631]**Türkiye Gerçekleri ve Terörizm** (1973). Ankara, Beyaz Yayınevi,73.
[1632]Soner, Ş. (2008). **Bizim 68'liler**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları,182.
[1633]"Meclis İdamları Onayladı," **Milliyet Gazetesi**, 10 Mart 1972,s.1.

yönünden bozmuş ve Meclise geri göndermiştir. Meclis'te ikinci kez yapılan görüşmelerin ardından idam kararı yeniden oylanmıştır.[1634] Meclis çoğunluğunu ellerinde bulunduran AP'lilerin "üçe karşı üç" sloganlarıyla idamlar onaylanmıştır. İnönü'nün Anayasa Mahkemesine ve Cumhurbaşkanlığına yaptığı başvurular sonuç vermemiş, CHP'li vekillerin idam kararlarına yaptıkları itiraz dilekçeleri kabul edilmemiştir. Bunun üzerine cumhurbaşkanı Cevdet Sunay idam hükümlerini hızlıca onaylamış ve resmi gazetede yayınlanmıştır.[1635]

İdamları önlemek için yola çıkan THKP-C üyeleri Sinan Kazım Özüdoğru, Sabahattin Kurt, Saffet Alp, Hüdai Arıkan, Ertuğrul Kürkçü ve Ertan Saruhan'la Kızıldere köyünde buluşmuştur. Rehinelerle birlikte eylemciler muhtarın evinde karargâh kurmuşlar, bir süre sonra köylülerin ihbarıyla muhtarın evi kuşatılmıştır. Polisle eylemciler arasındaki görüşmelerde rehinelerin serbest bırakılmaları halinde kendilerine zarar verilmeyeceği belirtilmiş; fakat eylemciler tarafından kabul edilmemiştir. Köy, 4 bin asker ve polis tarafından kuşatılmıştır. 30 Mart 1972'de eve atılan bombalama ve açılan ateş sonucu Ertuğrul Kürkçü haricinde bütün eylemciler ve Amerikalı teknisyenler yaşamlarını yitirmiştir. Böylece THKP-C tamamen tasfiye edilmiştir.[1636]

İnfazları önlemek için 3 Mayıs 1972 tarihinde Ankara-İstanbul seferini yapan THY'nin DC-9 "Boğaziçi" adlı yolcu uçağı 4 kişi tarafından Sofya'ya kaçırılmış, 36 saat sonra görüşmeler umulan sonucu vermeyince eylemciler teslim olmuştur.[1637] Uçak kaçırma eyleminde başarı sağlanmayınca 5 Mayıs 1972'de Jandarma genel komutanı Kemalettin Eken'in kaçırılması planlanmıştır. Kaçırılma esnasında yaşanan silahlı çatışmada Sefa Asım Yıldız ve Niyazi Yıldızhan hayatını kaybetmiştir. Kemallettin Eken, Emir Subayı ve bir Er yaralanmış, bir er de öldürülmüştür. Hava korsanları Hasan Ataol ve Ergun Adaklı da olay yerinde kaçmayı başarmıştır. İdam kararları tüm dünyaya duyurulmuş; fakat idamlar durdurulamamıştır.[1638]

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan hakkında Ankara Askeri Mahkemesinin verdiği idam kararlarının Meclis'te onaylanması Avrupa kamuoyunda da tepkiyle karşılanmıştır. İdam cezalarının onaylanması karşısında Avrupa'daki ilerici kuruluşlar,

[1634]Arsan, V. (2014).**1970'lerde Türkiye Solu**, İstanbul, İletişim, 64
[1635]Çelik, L. (2013.) "TBMM Tutanakları", **İdam Görüşmeleri - Deniz Gezmiş - Hüseyin İnan - Yusuf Aslan**, İstanbul, Libya Yayınları,25.
[1636]Doğanlı, B.(2012). **Darbeler Kızıl dere Katliamı**, İstanbul, Habil, 129.
[1637]Aydın S. & Taşkın Y.(2015).**1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi,** İstanbul, İletişim, 236.
[1638]**Türkiye Gerçekleri ve Terörizm**,(1973), Ankara, Beyaz Yayınevi,78

insan hakları komisyonu, uluslararası af komisyonu, Amnesty hemen harekete geçmiş, Avrupa hükümetleri nezdinde idam kararlarını protesto etmişler ve idamların infazının önlenmesi için çalışmışlardır.[1639] 18 devrimci, anti-emperyalist genç hakkında verilen idam kararı bütün dünya kamuoyunda büyük bir nefretle karşılanmıştır. Uluslararası af teşkilatları, dünya gençlik teşkilatları, popüler yazarlar, bilim adamları, dünya sendikalar teşkilatı gibi dünyada pek çok insanın gönlünü kazanmış kişi ve kuruluşların protestolarına rağmen Askeri Yargıtay 9 gencin idamı üzerine ısrar etmiştir.[1640]

İdamların durdurulması için yapılan hiçbir müdahale sonuç vermemiştir. 6 Mayıs sabahı Ankara'da Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edilmiştir. İdamlar sadece kanlı terör hareketlerine yeni bir halka ilave etmekle kalmamış aynı zamanda iktidarı elde tutan asker ve sivil çevrelerin anti-emperyalist, demokratik akımları ezmek için kan akıtmaya devam etmekten geri durmayacaklarını bir kez daha doğrulamıştır. Hükümet yalnızca idamları onamamış aynı zamanda birtakım büyükşehirlerde uygulanan sıkıyönetim kanunlarıyla halkı teröre teşvik etmiştir.[1641]

Ankara 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinin idam kararları, protestoları, tepkileri ve tartışmaları hiçbir zaman sona erdirmemiştir. İşçilerin grevlerini, köylülerin toprak işgallerini, memurların, öğretmenlerin boykotlarını, yurtsever gençliğin sesini önleyebilmek için idamlar uygulanmıştır. İdam kararları ile antidemokratik uygulamalar devam etse de, emekçi halkın, işçilerin, tüm antiemperyalist güçlerin mücadeleleri, sınıf kavgalarının önüne geçilememiştir. Yeni biçimlerde daha güçlü olarak devrimciler hükümetlerin karşılarına dikilmiştir.[1642]

İdam cezalarının Askeri Yargıtay'ın kararları doğrultusunda verilmesi yürürlükte olan 61 Anayasasına aykırı özellikler taşıdığı için eleştirilmiştir. Sıkıyönetim Mahkemelerindeki üyelerin askeri yargıçlardan oluşması, Mahkeme heyeti başkanının[1643] da hukukçu olmayan bir asker olması nedeniyle mahkeme ve mahkeme kararları tartışmaya açılmıştır. Mahkeme heyetlerinin atamayla sağlanması, Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin kuruluşunun yürürlükteki 1961 Anayasası'nın yargı bağımsızlığıyla ilgili

[1639]**Kurtuluş Dergisi,** Sayı:54, 17 Mart 1972,s.8.
[1640]**Kurtuluş Dergisi**, Sayı:48, 23 Aralık 1971, s.2.
[1641]**Yurdun Sesi Dergisi,** Mayıs-Haziran 1972, Sayı: 93-94,s.3.
[1642]**Kurtuluş Dergisi,** Sayı:54, 17 Mart 1972,s.1.
[1643]Ankara 1. Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı Ali Elverdi, 1924 yılında, Bursa'da doğdu, ilk orta ve Lise eğitimini Bursa'da tamamladıktan sonra Harb Akademisini bitirmiştir. Tuğgeneral rütbesi ile Ankara 1. Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanlığı yapmıştır.(İdam Görüşmeleri, TBMM Tutanakları, Armada Yayınevi, İstanbul, 2016, s.20)

olan 132.[1644] maddesine aykırı hükümler taşıması da tartışılmıştır.[1645] Sıkıyönetim mahkemeleri yargıçlarının davalarda görevlendirilmeleri, hukukun temel prensibi olan "Doğal Yargıç"[1646] ilkesine de aykırı hükümler taşımıştır. Tüm askeri yargıçlar, mahkemenin kurulduğu askeri birlik komutanının emrinde olduklarından sanıkların savunma haklarını kısıtlamışlardır.[1647]

Ceza usul hukukunda vicdani delil sistemi esas alınırken yargılamada hukuk usulü muhakemeleri kanununda olduğu gibi deliller tek tek kanun koyucu tarafından sayılmamış, aksine hâkim, delillerin takdirinde serbest bırakılmıştır.[1648] Deliller, vicdani delil sistemi doğrultusunda değil, hâkimin delil olarak ileri sürülen belgelerin gerçekten olayı ispat etmeye yeterli olup olmadığına yönelik yapacağı serbest bir değerlendirme sonucu kabul edilmiştir. Anayasaya, kanuna, ahlâka ve genel adaba aykırı surette toplanan delilleri hâkim telakki etmekten kaçınmak zorunda kalmamıştır.[1649] Sanık avukatları tarafından Ceza yasanının 168'nci maddesinin uygulanması talep edilmiş; fakat Genel Kurmay Başkanlığının Askeri Yargıtay'a bildirisi doğrultusunda 146'ncı maddenin uygulanması istenilmiştir.[1650] Davada TCK 146'ncı maddesinin uygulanmasının mümkün olmadığına ilişkin yazılı görüş de nazara alınmamış, Mahkeme bu nizamdan kaçınarak idam cezasını takdir etmiştir.[1651]

Öte yandan savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askeri mahkemelerde yargılanmazken sanıkların askeri mahkemede yargılanması mahkeme kararlarının tartışılmasına neden olan diğer bir unsurdur. Askeri Mahkemeler[1652] yalnızca, savaş veya

[1644]Mahkemelerin Bağımsızlığına dair 132. Madde: Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasa'ya, kanuna, hukuka ve vicdani kanatlarına göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemeler ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez. (https://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm)

[1645]Behram, N. (2008) **Darağacında Üç Fidan,** İstanbul, Everest, 156-157.

[1646]İşlenilmiş olan bir suç, var olan mahkemede çözümlenecektir. Mahkeme, suçun işlenmesinden sonra oluşmayacaktır.

[1647]Çelik, G. (2020).**Sokrates'ten Sivas'a Tarihin Yargıladığı Davalar**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 311.

[1648]Çelenk, H. (1994). **Hukuksuz Demokrasi**, İstanbul, Çağdaş Yayınları,140

[1649]Gödekli, M.(2016). "Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 65 (4), 1818

[1650] Kabacalı, A. (2007). **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul, Gürer Yayınları, 233.

[1651]Çelik, G. (2020). **Sokrates'ten Sivas'a Tarihin Yargıladığı Davalar**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 311.

[1652]MADDE 138.- (Özgün hali) Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askerî olan suçlarıyla, bunların asker kişiler aleyhine veya askerî

sıkıyönetim hallerinde hangi suçun, hangi kişiler bakımından yetkili olduklarını bilebilirler. Askeri Mahkemeler asker olmayan kişileri ancak özel kanunda belirtilen askerî suçlarından dolayı yargılayabilir. Bu durumda mahkemenin bağımsız, tarafsız ve evrensel hukuk normlarına göre karar verip vermediği sorgulanmıştır. Askeri Mahkemenin kuruluşu Anayasanın 32. Maddesine[1653] aykırı hükümler içerdiği için verilen kararlar hukuksuz bulunulmuş ve temyize gidilmiştir.[1654]

Tabii Hâkim Esası"na aykırı olunduğu için Askeri Yargıtay 2. Dairesi tarafından üç idam kararı onanmış, diğer verilen idam hükümleri bozulmuştur. 1. Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Yargıtay kararlarına uymamakta direnmiş ve dava dosyası Askeri Yargıtay Daireler Kuruluna gönderilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda 2. Dairenin kararı onanmıştır. Sanık avukatları onanan kararı temyiz etmişlerdir. Mahkemenin verdiği karar doğrultusunda son karar Meclis'e bırakılmış, Meclis de Yargıtay'ın son kararını onaylamıştır.[1655]

Mahkemenin idam kararı vermesinde savcısı Baki Tuğ: "Onlar' biz yanlış yaptık deselerdi' idam edilmezlerdi. Ancak bunu sonuna kadar kabul etmediler," demiştir. Askeri Yargıtay'da görev yapan emekli hâkim Albay Nahit Saçlıoğlu; idamlara kaşı ret oyu verdiğini, idamların bir adli hata sonucu gerçekleştiğini, devrimcilerin idamla değil 15 ila 24 yıl ağır hapisle cezalandırılmalarının gerekli olduğunu söylemiştir. Fakat mahkeme kamuoyunun beklentisi yönünde karar vermiştir. Kararlarda darbeci komutanların etkilerinin olduğu, mahkemenin bağımsız olmadığı ve idam kararlarının siyasi nitelikte olduğu ortaya çıkmıştır.[1656]

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın tamamen siyasi bir mesele ile infazları gerçekleştirilmiştir. Siyasal iktidar dayandığı sınıfların çıkarına aykırı gördüğü her şeyi terörizm olarak değerlendirmiş ve hükümlerini de yasada gösterilen suç öğelerini zorlayarak vermiştir. Bu durum siyasal nitelikli suçlara verilen ölüm cezalarının,

---

mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

[1653]Madde32 — Hiç kimse, tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz. (Tabii yargı yolu)

[1654]Yeşil, U. (2016) "Askeri Ceza Yargısında Komutanın Yetkisi ve Yargılamaya Etkisi," **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,** 0(7), 1169

[1655]Özer, Ö. (2014). "Üç Fidan Üç Darağacı: Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın İdamlarının Cumhuriyet, Hergün ve Hürriyet Gazetelerinde Sunumu", **Masumdular 1970'li Yılların Önemli Siyasal Olaylarının Basındaki Yansımaları**, Editör: Ömer Özer, Konya, Literatüre, 293.

[1656]Şaşan, E. (2016). "Yazılı Basında İmgeler, İkonlar, Mitler ve Deniz'ler",**Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** Sayı: 25,108

yanlışlığını, yararsızlığını ve haksızlığını açıkça göstermiştir.[1657] Çünkü siyasal suçlar değişkendir. Bu suçlar, siyasal ortama, siyasal konjonktüre göre biçim aldığından dün suç sayılan eylemler, bugün mubah sayılabilir. Dün suçlu görülen düşünür ve devlet adamlarının bugün heykelleri dikilebilir.[1658] Siyasal suçlarda ceza hükümlerinin uygulanması, siyasal iktidarların tutumuna göre de değişiklik gösterebilir. Bu sebeple siyasi nitelikli idam cezaları, «ıslah» amacı taşımaz. Parlamenter sistemlerde siyasi suçlulara toleranslı bir yöntem uygulanması öngörülmektedir.[1659]

Askeri vesayetin tahakkümüne, baskısına, sömürüsüne ve zorbalığına karşı gelenleri idam sehpalarına gönderen, işkencelere maruz bırakan öte yandan demokrat olduklarını iddia edenlerin varlığı dönemdeki tezatlığın yansıması olmuştur. 61 Anayasasının tanımış olduğu temel hak ve özgürlükleri lüks olarak görüp Anayasanın ülkeye bol geldiğini savunanlar, devrimcileri Anayasayı tebdil, tadil ilga suçuyla itham etmiş ve idamla yargılamıştır. 1971 Türkiye'si toplumsal altüst oluşların maddi ve manevi çürüme sürecinin giderek hızlandığı askeri güçleri, sıkıyönetim mahkemeleri ve işkenceleriyle tarihe damgasını vuran bir dönem olmuştur. Askeri Yargıtay kararları doğrultusunda alınan idamların askeri cuntanın da müdahalesi sonucunda verilmesi kamuoyunun vicdanında büyük yaralar açmıştır.[1660] Mahkemenin verdiği ölüm cezalarıyla suç işlemenin önüne geçileceğini düşünülmüştür. İdam cezası verilerek bedel ödetme amaçlanmıştır. İdam cezası ile toplumsal fayda gözetilmesi beklenilmiş, fakat beklenen fayda sağlanamamıştır.[1661]

1971 Anayasa değişikliği ile Anayasa, polis vazife ve salahiyet kanunu sıkıyönetim şartlarına uygun olarak düzenlenmiştir. Anarşist eylemler gerekçe gösterilerek toplumsal gelişmenin önüne geçilmiş,"Uçurumun Kenarındaki Türkiye" sloganlarıyla antidemokratik yasalar yürürlüğe konulmuştur. 1961 anayasasının lüks olduğu ilan edilerek yasalar ve idamlar iktidara ağırlığını koyan burjuvazinin istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Sosyal uyanışın ekonomik gelişmeyi aşması sebebiyle her türlü eylemin yasaklandığı bir dönem olmuş, hak ve hürriyetleri geriletmek için ne gerekiyorsa yapılmıştır.[1662] Sosyal

[1657]Çelenk, H. (2013).**İdam Gecesi Anıları**, Ankara, İmge Kitap Evi,133.
[1658]Çelenk, H. (1986).**Hukuksuz Demokrasi,** İstanbul, Çağdaş Yayınları,201-202
[1659]Hassan, Ü.(1972)."Ölüm Cezası Sorunu: Kritik Bir Yaklaşım", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XXVII (1), 110.
[1660]Kahraman, İ. (2015). **Cepheden Anılar Orhan Savaş'çının THKP-C Anıları**, İstanbul, Ayrıntı,95.
[1661]Hassan, Ü. (1972). "Ölüm Cezası Sorunu: Kritik Bir Yaklaşım", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XXVII (1),110.
[1662]Yılmaz, Y. (2018). **Söz Sanığın**, İstanbul, E-Yayınları,2018, 69.

uyanış bir balyoz etkisiyle sindirilmiş, yargılamalar da siyasetin selameti göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir. 12 Mart öncesi ve sonrası meydana gelen etki ve tepki yasasına uygun olan ve bu doğrultuda gelişen olayları hızlandırmaktan başka topluma bir katkısı olmamıştır.[1663]

6 Mayıs 1972 tarihli idamlar dönem gazetelerinde yer almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını tağyir, tebdil ve ilga, Türkiye Büyük Millet Meclisini silahla cebren ıskat ve komünist bir rejim kurmak suçları sabit görülerek ölüm cezasına mahkûm edilen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkındaki hüküm, bu sabah 2.00-3.40 arasında infaz edilmiştir. Gezmiş, Aslan ve İnan Cebeci'deki sivil kapalı cezaevinin avlusunda asılarak idam edilmişlerdir.[1664] Hükümlülerden son sözleri sorulduğunda yaptıkları işten nadim olmadıkları beyan edilmiş; Yaşasın Marksizm, Leninizm, Kahrolsun Emperyalizm, Faşistler demişlerdir. 1.25'te başlayan infaz 3.25'te sona ermiştir. Cesetleri Ankara Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğüne teslim edilip sırasında hazır bulunan avukatları Halit Çelenk, Mükerrem Erdoğan'ın da imzalarını taşıyan 12 imzalı infaz tutanağı tanzim edilmiştir.[1665]

İnfaz sırasında kararı veren sıkıyönetim komutanlığı, 1.No'lu Askeri Mahkemesinden bir üye, Cumhuriyet Savcısı, İnfaz Savcısı, doktor, din görevlisi, Cezaevi Müdürü, sanık vekillerinden Halit Çelenk ve Mükerrem Erdoğan, zabıt kâtipleri ve muhafızlar hazır bulunmuştur.[1666] Haklarında idam hükmü dün sabaha karşı yerine getirilen ve aynı darağacında birer saat ara ile idam edilen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan sabah saat 8.00'de Yenimahalle mezarlığına gömülmüşlerdir. Peş peşe anarşik eylemlerde bulunan ve suçların kefaretini canları ile ödeyen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın cesetleri aynı adada fakat değişik parsellerde gömülmüştür.[1667]

Verilen idam cezalarıyla temel hak ve özgürlüklerin en başında gelen yaşam hakkı Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın elinden alınmıştır.*"Tarihte ve yaşamda ölüm cezasının ve idam sehpasının küçüldüğü, cüceleştiği anlar vardır. Bu anlar,*

[1663]Subaşı, E. (2019)."Bir Yeniden Hegemonikleştirme Hamlesi Olarak 12 Mart Döneminde Reform Siyaseti ve Başarısızlığı" **Mülkiye Dergisi**, 43 (1), 30.
[1664]"İdam Edildiler", **Cumhuriyet Gazetesi,** 6 Mayıs 1972,s.1.
[1665]"Gezmiş, İnan ve Aslan'ın Son Sözleri Açıklandı", **Her Gün Gazetesi,** 7 Mayıs 1972, s.1.
[1666]"Gezmiş, İnan, Aslan İdam Edildi", **Yeni İstanbul Gazetesi**, 6 Mayıs 1972,s.1.
[1667]"Dün Sabaha Karşı İdam Edilen", **Hürriyet Gazetesi**, 7 Mayıs 1972,s.1.

kaynağını inancın gücünden alır. Ölüm cezası Denizin, Yusuf ve Hüseyin'in devrimci inanç ve azmi karşısında böylesine küçülmüş ve cüceleşmiştir."[1668]

İdam cezaları ile ilgili eleştirilere karşı Ali Elverdi; Türkiye'de bir sosyalist idare kurmak için Türkiye'nin hemen her müessesesine yuvalanmış, faaliyet gösteren Sovyetlerin denetimindeki komünist ideoloji gençleri ve öğrencileri militan hâline getirmiştir. Komünist eserler tercüme edilerek, yazarak, piyes ve film oynatarak, gençleri El Fetih'e göndererek beyinlerini yıkamışlardır. Özellikle 1960'tan sonra komünist fikirler dernekler, siyasi partiler ve basın yayın organlarıyla açıktan açığa faaliyet göstermeye başlamıştır. FKF, daha sonra Dev-Genç'e dönüşmüş, Dev-Genç bir anda büyümüş ve 67 vilâyette faaliyete geçmiştir. THKO eylemlerinde Brezilya'da gerçekleştirilen eylemleri kendisine örnek almış ve hazırlık safhasındaki silâhlar El Fetih'ten getirilmiştir. Türkiye Maoist, Leninist yapılmak istemiş ve Anayasaca benimsenmiş olan ilkeleri zorla kaldırma çaba ve eyleminde bulunmuş olmaları sebebiyle idam hükümlerinin onaylandığını beyan etmiştir.[1669]

Baki Tuğ verilen idam kararları ile ilgili; Türkiye'de komünist bir hareket başlatılmış, 1971'den sonra silahlı eylemler, rejime ve anayasal düzene karşı dönüşmüştür. Bu durumda devlet ne yapacaktı? Yani eli kolu bağlı olarak silahlı bir mücadeleye teslim mi olacaktı? Bu mümkün olmadığı için Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası; mevcut sistem kendisini savunmak durumunda kalmış, kendisini korumak, kendisine silah çekenleri de bertaraf etmek için gereken önlemleri almıştır. Mahkemenin idam kararı sadece Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına karşı değil, hareketin topyekûnuna münhasır olmakla birlikte eylemler ferdi hareket olarak ele alınmamıştır. Mahkemenin kararı belirtildiği gibi siyasî değil, hukuka tamamen uygun bir karardır ve Türkiye Ceza Kanunu'nun 146. maddesinin kapsamındadır.[1670]

4.6. Dünyada ve Türkiye'de 68 Olayların Karşılaştırılması

Her ülkede meydana gelen 68 hareketi ülkelerin kendine özgü tarihsel, siyasal koşullarından etkilenerek ortaya çıkmış ve şekillenmiştir. 60'ların ikinci yarısında başlayan muhalefet ve özgürlük hareketleri ile pek çok ülkede iktisadî ve siyasî düzen sarsılmıştır.

[1668]Çelenk, H. (2008). **Yenilmeyenlerin Tanığı Emperyalizme Karşı Yazılar**, İstanbul, Penta Yayıncılık, 79.
[1669]Elverdi, A. (1977). **Bu Vatana Kastedenler**, İstanbul, Yeni Asya Yayınevi,50.
[1670]Cevizoğlu, H. (1997). **Dünü Bugünü ile 68'liler**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 66.

ABD ve Sovyetlerin dünyaya hâkim olma yarışındaki akıl almaz mücadele, kapitalizm ve komünizmin yayılması esnasında uygulanan yaptırım, ideolojik propaganda, bölgesel silahlanma, NATO ve Varşova Paklarının yaptırımları, Avrupa'daki siyasi, askeri ve ideolojik rekabetin daha da keskinleşmesine yol açarak dünyayı silahsız bir çatışmaya sevk etmiştir.[1671] Bu durum siyasi ve toplumsal hareketliliği beraberinde getirerek gençlerde yalnızca yaşadıkları yeri değil tüm dünyayı dönüştürebilecekleri inancını yaratmış ve dünyada eş zamanlı bir dönüşüm hareketini meydana getirmiştir.[1672]

68 eylemleri, meydana geldiği ülkelerin refah ve gelişmişlik düzeylerine göre şekil almıştır. Eylemlerin mahiyet ve karakterleri birbirinden çok farklı olmakla birlikte eylemcileri ortak bir noktada birleştiren konu; Sovyet Bloğunun uyguladığı baskıcı yönetim, ABD'nin emperyalist politikası, Vietnam ve Cezayir Savaşı, Afrika'daki sömürgelerin bağımsızlıklarını kazandıkları halde savaşın sürmesi dünya gençliğini tepki verme noktasında bütünleştirmiştir.[1673] Öğrencilerin verdikleri siyasal mücadeleler, talepler, uygulama biçimleri, örgütlenme biçimleri genel itibariyle birbirine benzerlik teşkil etmiştir. Her ülkede son derece barışçıl başlayan gösteriler kısa sürede radikalleşmiştir. Meydana gelen siyasi mücadelede öğrenciler pasif direnişten silahlı eylemlere kadar her türlü mücadele biçimini kullanılmış, Fransa ve Amerika haricinde Küba modeli örnek alınarak kent gerillası yöntemi uygulanmaya çalışılmıştır. 68 öğrenci eylemleri anti-emperyalist kitle gösterileri ile tarihe damgasını vurmuştur.[1674]

Mevcut düzene karşı meydana gelen kitle gösterileri siyasal ve sosyal yapının değişmesine neden olmuş, bu yüzden Soğuk Savaş döneminde bölgeler arasında fikirsel etkileşimi engellemek için bölgelerin kendi görüş, düşünüş ve çıkarları dışında ideolojik propaganda ve kışkırtmaların önüne geçilmesi için koruma sistemi getirilmiştir.[1675] Özellikle Sovyetler, Doğu Avrupa ülkelerinde kitle iletişim araçlarını sınırlandırmış, belirli görüş dışında gazetelerin ülkeye girmesi yasaklanmıştır. Bu yasak ilk kez Prag'da delinmiş, kitle hareketleri başlayınca Sovyetler, bölgeye müdahalede bulunmuştur.

[1671]Djilas, M. (1977). **Stalin'le Konuşmalar,** Çev: Cevdet San, Ankara, Ekonomik ve Sosyal Yayınlar,16
[1672]Acar, C. (1991). **Soğuk Savaş: Süper Güçlerin Hâkimiyet Kavgası**, İstanbul, Ötüken Neşriyat,171.
[1673]Korkmaz, E. (1992).**Kafa Tutan Günler 68 Güncesi**, İstanbul, Arba Yayınları, 82.
[1674]Althusser, L. (1975). "1968 Mayıs Olayları Üzerine Bir Mektup". Çev. Taciser Belge, **Birikim Dergisi**, 1 (1), 45.
[1675]Kantarcı, Ş. (2012)."Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı Koalisyonlar Dönemi mi?"**Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 8 (16), 67.

Böylece hükümetlerle öğrenciler arasında yoğunluklu olarak siyasal bir mücadele hatta çatışma dönemi ortaya çıkmıştır.[1676]

Sovyetlerin Doğu Avrupa'da uyguladığı baskılar muhalif eylemleri doğurmuştur. Özellikle 60'ların sonunda gelişen işçi grevleri, Stalinist Parti ve sendikaların işçi sınıfı düşmanlığını gözler önüne sermiş ve Stalinizm karşıtlığını meydana getiren siyasi akımlara dönüşmüştür. Dünya kamuoyu tarafından Sovyetler, sosyalizminden sapmakla suçlanmış, komünizme olan inanç sarsılmıştır. Komünist partilerin olduğu Fransa, Belçika ve İngiltere gibi ülkelerde tepkiler daha yoğun olmuştur.[1677] Emperyalizm ve bağımsızlık temalarının hayli yoğun olduğu eylemlerde, Sovyet tanklarının Çekoslovakya'yı işgal etmesi dünya gençliğini oldukça etkilemiş ve çeşitli tartışma gruplarını meydana getirmiştir. Prag Baharı, Polonya'daki işçi eylemleri ve işçilerin talepleri karşında Sovyet Ordularının Prag'daki Dubçek yönetimine son vermesi antikomünizm cephesinin güçlenmesine neden olmuş, Stalinizm tepkisi Troçkist hareketini[1678] kuvvetlendirmiştir.[1679]

ABD'de, siyahîlerin başlattığı şiddet içermeyen sivil haklar hareketi geniş bir tabana yayılmıştır. Siyahîlerin, özgürlük taleplerine ABD hükümetinin vermiş olduğu insanlık dışı tepkiler hem Amerikan gençliği hem de dünya gençliği tarafından protesto edilmiştir. Siyah güç, sivil haklar hareketi bütün dünyada yankı meydana getirmiştir. Martin Luther King'in liderliğinde gerçekleştirilen eylemlerle ABD'nin sosyal ve siyasal düzeninde son derece önemli değişimler yaşanmıştır.[1680] Sivil haklar hareketi ABD tarihinde bir kırılma meydana getirmiş, 1968'de gerçekleştirilen eylemlerle siyahîlerin hukuksal alandaki kısıtlı olan hakları ve ırkçılık kısmi de olsa sonlandırılmıştır. Siyahîlerin temel haklarını kazanmalarında hem öğrenci eylemleri hem de Amerikan kamuoyu son derece etkili olmuştur. ABD'deki siyahî hareket dünya genelinde şiddet, ırkçılık, faşizm karşıtı söylemlerin yaygınlaşmasına neden olmuştur.[1681]

[1676]Bloomfield, J.(1976). "Prag Baharı Bir Yeniden Değerlendirme," Çev: Can Yücel, **Birikim Dergisi**, 42 (43-44), 102.
[1677]Karadeli, C. (2020)."Soğuk Savaş'ın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı," **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi,** 4 (1),61.
[1678]Doğu Bloğu ülkelerinde gerçek sosyalizm olmadığı fikir hareketidir.
[1679]Aksakal, H.(2019). "Güler Yüzlü Bir Sosyalist, İlkeli Bir Siyasetçi: Mehmet Ali Aybar'ın Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri ve Önemi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:20,82.
[1680]Spring, U. S. (2008). "Latin Amerika'da Barış Üzerine Doğulu, Avrupalı ve Yerli Düşünce," **Uluslararası İlişkiler Dergisi,** 5(18), 51
[1681]Ruhi, M. E (2018).**Amerika Birleşik Devletleri'nde Irk Ayrımcılığı Politikaları Martın Luther Kıng ve Barışçıl Eşitlik Mücadelesi,** İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 179

ABD'li Öğrenciler, ırkçılık, özgür düşünce, geleneksel değerlerin reddedilmesi taleplerinin yanı sıra ABD'nin Vietnam'da uyguladığı savaş politikasına karşı da ayaklanmıştır. Amerikan halkı savaş ve askerlik karşıtı gösteriler düzenlemiş, vicdani ret hareketini başlatmıştır. Savaş karşıtlarına cezai yaptırım uygulanmış; bunun üzerine Norman Morison, savaşı protesto etmek için kendini yakmış ve yaşamını yitirmiştir.[1682] Böylece dünyada kitlesel savaş karşıtlığı gösterileri hız kazanmış, anti-militarist akımlar oluşmuştur. Kitlesel savaş karşıtlığı gösterileri tüm dünyada Amerikan emperyalizmine karşı büyük bir mücadele dalgasına neden olmuştur. Vietnam Savaşı'nın sona ermesinde öğrenci eylemleri son derece etkili olmuştur.[1683]

Özgürlüğü kuralsız, sınırsız ve şekilsiz bir biçimde yaşama talebi beatnik ve hippilik akımlarını doğurmuş, düzene karşı başkaldırı hareketleri meydana gelmiştir. Temelinde bireysel özgürlük olan hippilik hareketi, alternatif bir toplum yaratılması yönünde çaba sarf etmiş, komünal bir yapının inşa edilmesini savunmuştur. Fakat politik bir bilince sahip olmadıklarından organize bir birlik sağlayamamış ve örgütlenememiştir. Hippiler kendi sistemlerine göre yaşadıkları için toplum tarafından kabul görememiş ve sistemin bir parçası olamamıştır.[1684]

68 eylemleri Avrupa'da bir özgürlük hareketi olarak doğmuş ve genel itibariyle sosyalist bir karakter taşımıştır. Avrupa gençliği bedensel, zihinsel ve düşünsel yönden özgür olmak istediği için bu yolda kendisine engel olan her türlü geleneksel kalıplara savaş açmıştır. Kapitalist blokta meydana gelen eylemler sosyalist düzende yaşamak için gerçekleştirilmiş, komünist sistemdeki eylemler de liberal, demokratik, temel ve hak hürriyetlerin tanındığı bir sistemde yaşamak için gerçekleştirilmiştir. Üçüncü dünya ülkelerinde ise eylemler siyasal nitelikli gerçekleşmiştir. Eylemler antiemperyalist ve Batı karşıtlığı şeklinde cereyan etmiş, sosyalizm taraftarlığı çerçevesinde sürdürülmüştür.[1685] Üçüncü dünya ülkelerinde emperyalizme karşı meydana gelen eylemler bölgedeki güçlerinin çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Batılı kapitalist devletler, dışta da bütün kıtalarda bağımsızlığını korumağa kararlı uluslar ve halkların yeni mücadeleleriyle

[1682]Gazi, M. A.(2020). "Vietnam-Amerika Savaşı'nda ABD'ye Yönelik Propaganda Amaçlı Vietnam Radyo Yayıncılığı: Hanoi Hannah'nın Radyo Yayınları Üzerine Bir İnceleme", **TRT Akademi Dergisi**, 5(9), 210.
[1683]Mutlu, M. (2001). "Vietnam'dan Körfez Savaşı'na Uluslararası Uyuşmazlıklarda Kamuoyu Oluşumu", **(Basılmamış Doktora Tezi)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 221.
[1684]Günel, C. (2014). "Hippi Hareketi,"**Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu Bülteni**, Sayı: 2, 22
[1685]Yıldırım. A. (2014)."Türkiye'de 68 Kuşağı'nın Din-Toplum İlişkilerine Bakışı," **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 23, 192

karşılaşmıştır. Bağımsızlığını korumağa kararlı ulusların ve halkların hürriyet mücadelesi 68 gençliği tarafından desteklenmiş, bölgelerde uygulanan şiddet kınanmıştır.[1686]

İngiltere'de öğrenci eylemleri işçi partili hükümete tepki olarak başlamıştır. İşçi haklarının gerektiğince savunulması ve korunması sebebiyle başlayan eylemler daha sonra öğrenci eylemleriyle birleşmiştir. Öğrencilerin üniversitelerde reform talebiyle başlattıkları gösteriler daha sonra ABD politikalarına, İngiltere'nin Rhodesia ve Güney Afrika'daki yaptırımlarına, Vietnam Savaşı'na duyulan tepkiler olarak gerçekleşmiştir.[1687] Londra Ekonomi Okulu'nda başlayan eylemler kısa sürede ülkenin diğer okullarında da görülmüştür. İngiltere'de en kitlesel eylemler 1968 Ekim ayında gerçekleştirilmiştir. İşçi ve öğrencilerin bir araya geldiği eylemler hükümet tarafından tepkiyle karşılanmış ve eylemlerde yoğun bir kolluk gücü görevlendirilmiştir. Polisle göstericiler arasında yaşanan çatışmalardan sonra eylemler giderek son bulmuştur.[1688]

Fransa'da meydana gelen 68 eylemleri gelenekselleşmiş kalıplara tepki ile başlamıştır. Üç aşamada gerçekleşen eylemlere işçilerin de katılımıyla siyasi sonuçlar meydana gelmiştir. Kız öğrencilerle erkek öğrencilerinin yurt girişlerinin farklı olmasına duyulan tepki ile ortaya çıkan eylemler kapitalizm ve emperyalizm karşıtlığına dönüşmüştür. ABD karşıtlığı gösteriler de ülkenin her yerinde görülmüş, binlerce kişi emperyalizm karşıtı gösterilerde bulunmuştur. Ülkede başlayan ekonomik krizle birlikte öğrenci eylemlerine yoğun bir işçi katılımı da gerçekleşmiş ve Fransa yakın tarihinin en önemli kırılma noktalarından biri oluşmuştur. De Gaulle iktidarına karşı yapılan eylemler amacına ulaşmış, hükümet istifa ederek seçime gitmiştir. De Gaulle her ne kadar yeniden seçilse de eski gücünü kaybetmiştir.[1689]

İtalya'da eylemler üniversitelerde reform talebiyle başlamış, Ortaçağa ait eğitim sisteminin çağa ayak uydurmasını isteyen öğrenciler protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Ülkedeki pek çok üniversitede, Vietnam Savaşı karşıtı gösteriler ve üniversite yönetiminin politikalarına karşı eylemler gerçekleştirilmiştir. Torino, Roma ve Pisa Üniversitelerinde başlayan öğrenci gösterilerine işçilerin de dâhil olmasıyla ülke

[1686]Ataöv, T. (1968) "Son İki Yılda Üçüncü Dünya", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** XXIII, (4), 345
[1687]Karaağaçlı, A. & Turgut Ü. (2019)."Güney Afrika'da Yerli Halkın Irkçılıkla Mücadelesi" **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi,** Sayı: 43,3
[1688] Fraser, a.g.e, 24.
[1689]Akyüz. Y. (1969)."Fransa'da Öğrenci Hareketleri,"**1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye'de)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları,127.

tarihinde daha önce yaşanmamış eylemler gerçekleşmiştir.[1690] 1970 yılı itibariyle Kızıl Tugaylar adıyla silahlı direniş örgütleri kurulmuş, İtalya'da barışçıl başlayan gösteriler dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi kısa sürede radikalleşmiş, şiddet içeren eylemlere dönüşmüştür. Devlet, örgütü çökertmek için her türlü tedbiri almış, liderini yakalamış ve mahkemede alınan kararlar doğrultusunda cezalandırmıştır.[1691]

Almanya'daki 68 öğrenci hareketi; Almanya'nın bölünmüşlüğü, Nazi geçmişi, Frankfurt Okulu, otoriter yönetime duyulan tepki, Berlin Duvar'ın örülmesi, Berlin'in izole bir hale getirilmesi, Macaristan ve Polonya'nın işgalleri nedeniyle başlamıştır. Sistemi sorgulayan eylemcilerin liderleri Doğu Almanya'dan kaçan gençlerden oluşmuştur. Böylece hareket hem sosyalist hem de Stalinist karşıtı nitelik taşımıştır.[1692] Alman gençliği otoriter ve faşist bir devletin kurulmasına karşı çıkarak parlamenter sistemi savunmuşlardır. Parlamento dışı muhalefet hareketinin doğmasıyla birlikte hareket geniş bir tabana yayılmıştır. İşçilerin de yoğun katımlıyla Almanya'daki 68 eylemleri Avrupa'nın en yoğun kitle gösterisini meydana getirmiştir. Sosyal Demokrat Parti'nin öğrenci gençlik kolu olan SDS ile gösteriler radikalleşmiş ve kitlesel bir nitelik kazanmıştır.[1693]

İspanya'da öğrenci eylemleri Vietnam Savaşı ve Franko'nun baskıcı rejime karşı gerçekleştirilmiştir. Franko'nun diktatörlüğüne karşı başlayan eylemler kısa sürede öğrenci ve işçilerin yoğun katılımıyla devasa gösterilere dönüşmüştür. Öte yandan Bask bölgesindeki ayrılıkçı ETA örgütü etnik kimliklerinin tanınması için eylemler başlatmıştır. Devletin zor kullanmasıyla ETA silahlı direniş çeteleri meydana getirmiştir.[1694] ETA diğer ülkelerdeki gerilla örgütleri gibi kendisinin Marksist-Leninist, olduğunu açıklamış, kültürel kimliğin tanınması için ülkede çok sayıda kanlı eylemler gerçekleştirmiştir. 1959'dan beri Franco diktatörlüğüne karşı mücadele veren ETA mücadelesini kazanmış ve Bask

[1690]Gökmen, a.g. m, 75.
[1691]Mamaloukas, D. (2020). **Kızıl Tugayların Gizli Örgüt**, Çav: Fulya Aktöre Koçak, İstanbul, İletişim Yayınları, 9
[1692]Karaömerlioğlu. M. A. (2019). "Bir Uluslarüstü Kuşak Olarak 1968'liler Üzerine bir Deneme", **68'e Bugünden Bakmak**, Editör: Ayhan Bilgin, Ankara, Ütopya, 225.
[1693]Kraushaar, a.g.m, 66.
[1694]Alptekin, H. (2018). **Etnik Terör ve Terörle Mücadele Stratejileri IRA, ETA, TAMİL Kaplanları ve PKK**, İstanbul, Seta, 43.

bölgesine özerklik tanınmıştır. Dünyada çok az gerilla örgütleri devlete karşı verdiği mücadeleyi kazanmıştır.[1695]

Meksika'da hükümet politikalarına ve Gustavo Díaz Ordaz'ın diktatörlüğüne karşı yapılmıştır. Demokratik bir hükümet talebiyle başlayan gösteriler kısa sürede tüm Meksika'da etkisini göstermiş, Zocalo Meydanı'nda işçilerin de katıldığı kitle gösterisi gerçekleştirilmiştir. Meksika'da demokrasinin uygulanmasını isteyen halk hareketine karşı kolluğa vur emrinin verilmesi dünya gençlik hareketlerinde bir kırılma meydana getirmiştir. Göstericilere karşı yapılan katliam dünya tarihe damgasını vurmuştur. Tlatloco katliamı ardında çok sayıda ölü, yüzlerce yaralı bırakmıştır.[1696]

Çin'deki Kültür Devrimi ile Çin'de tek tip, tek kalıp yaşam biçimi yaratılmaya çalışılmıştır. Kızıl Muhafızlar vasıtasıyla ülke Mao'nun bildirileri ile tanzim edilmiştir. Bu düzenleme ile birlikte eski ve klasik eserler yasaklanarak, sadece Mao'nun hazırladığı bildiriler uygulamaya konulmuştur. Kültür Devrimi fikrine karşı çıkanlar en ağır şekilde cezalandırılmıştır. Devrimci şiddet adı verilen yöntemle Çin'in bazı bölgelerinde iç savaş yaşanmıştır.[1697] Çin halk kitlelerinin dönüştürülmesini hedef alan Çin Kültür Devrimi, uygulanma yöntemi ile hem Sovyetlerin hem de Batılı ülkelerin tepkilerine neden olmuştur. Mao'nun ölümüyle birlikte sona eren Kültür Devrimi çok sayıda insanın yaşamını yitirmesine, halkın ayrışmasına, milyonlarca insanın işinden ihraç edilmesine ve ülkenin ekonomik olarak çökmesine neden olmuştur.[1698]

Küba'da meydana gelen devrim 68 gençliğinde hayranlık uyandırmış, antiemperyalist mücadelede Che ve Castro takdir edilmiştir. Küba'nın devrimde izlediği gerilla yöntemi Almanya, İtalya, Fransa ve Türkiye gibi bazı ülkelerde örnek alınmıştır. Ortaya çıkan IRA, ETA, Kızıl Tugaylar, THKO, THKP-C, TİKKO gibi radikal örgütler hükümetleri tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Komünist çizgide başlatılan ideolojik eylemler çeşitli yollardan dış destekler tarafından finanse edilmiştir. İhtilalci dış destekli örgütler hükümetleri uzun süre uğraştırmıştır.[1699]

[1695]Çakaş, C. Ö. (2020). "İspanya'daki Bask Etnik Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", **Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (20), 125.
[1696]Kurlansky, a.g.e, 451
[1697]Oskay, Ü. (1967)."Çin Halk Cumhuriyetinin Kuruluşu," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 22 (4), 304.
[1698]Çakı, a.g.191.
[1699]Marcellin, R .(1969). **Kamu Düzeni ve ihtilalci Gruplar**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayını, 16.

Eylemlerin radikalleşmesi karşısında iktidarlar kendi mevcudiyetini korumak için baskı ve şiddet yöntemine başvurmuştur. 68 öğrenci olaylarında kullanılan orantısız güç suça yönelimi yaygınlaştırmıştır. Radikal eylemler siyasal ortamdaki çözülmeleri derinleştirmiş, ülkeleri istikrarsızlaştırmıştır. Eylemlerin radikalleşmesiyle yıpranan hükümetler müdahaleye açık hale gelmiştir. Radikalleşen eylemlerde yaşanan can kayıplarının yanı sıra, özellikle gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında da ciddi hasarlar meydana gelmiştir. Farklı alanlara harcanması gereken yatırımlar radikal eylemlerin bastırılması için kullanılmış, bu durum hükümetleri oldukça yıpratmıştır.[1700]

Zorlu yaşam koşullarında hayatlarını sürdüren ve tam bağımsızlığa kavuşmak isteyen Latin Amerika, Orta Doğu, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelerde gerçekleşen 68 olayları emperyalizme duyulan tepkiden kaynaklanmıştır. Eylemler siyasal ve ideolojik perspektifte gerçekleştirilmiştir. Devleti kurtarmak için kitleleri uyandırmaya yönelik eylemler düzenlenmiştir. Öğrenci boykotlarıyla başlayan eylemler kısa sürede gerilla faaliyetlerine dönüşmüştür.[1701] Öğrencilerin başlattığı gerilla faaliyetleri neticesinde gerçekleşen silahlı eylemler, devlet müdahalesi sonucu bambaşka yerlere evrilmiştir. Devrimi ezen askerî müdahale ve ertesinde yapılan otoriter düzenlemelerle hareket sindirilmiştir. Kurulu düzeni tehdit olarak algılanan eylemler baskı ve şiddetle sindirilirken hareketin neden ileri geldiğine dair herhangi bir sorgulama yapılmamış ve gençlerin talepleri göz ardı edilerek sonlandırılmıştır.[1702]

Kapitalizm ve emperyalizm toplumsal muhalefeti artırmış, öğrenci eylemlerinin keskin bir çıkışla yükselmesine neden olmuştur. Daha iyi çalışma ve yaşam koşulları için eylemlere katılan işçilerle ülkeler sarsılmış ve artan gösterilerle birlikte üniversiteler, fabrikalar ve toprak işgalleri gerçekleştirilmiştir. Eylemler karşısında çaresiz kalan iktidarlar polisleri kampuslara sokmuş ve üniversitelerin özerkliğine son vermiştir. Bu uygulama tüm dünya gençleri tarafından tepkiyle karşılanmış, polisle öğrenciler arasındaki çatışmaları şiddetlendirmiştir.[1703] Devletle öğrenci çatışmasının yaşandığı ülkelerde eylemciler çok acımasız şekilde cezalandırılmışlardır. Almanya'da RAF üyelerine,

[1700]Demir, C. K. (2015) ."Terörizmle Mücadelede Örgütsel Yaşam Evreleri Yaklaşımı," **Güvenlik Stratejileri Dergisi,** 11 (22), 142.
[1701]Bozkurt, C. (2017)." Milliyetçi Hareketin "Komando" Kamplar", **Türk Dünyası Araştırmaları,** 117, (231),80.
[1702]Bora, T. (1998). "68: İkinci Eleme", **Birikim Dergisi,** Sayı:109, 93.
[1703]Toprak, Z. (1998). "1968'i Yargılamak ya da 68 Kuşağına Mersiye", **Cogito,** S.14, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 159.

Türkiye'de 68 gençlik önderlerine, İtalya'da Kızıl Tugaylara, Japonya'da Zenkaguren üyelerine verilen cezalar benzeri özellikler taşımıştır. Devlete karşı yapılan politik özgürleşme iktidar şiddetinin yoğun olarak uygulandığı bir otorite olarak varlık göstermiştir.[1704]

Türkiye'deki eylemler de benzerleri gibi üniversitelerde reform talebiyle başlamış, daha sonra iktidarlara yönelmiştir. Toplumsal ve siyasal yapıda meydana gelen bozulmalara karşı örgütlenen gençlik FKF etrafında toplanmıştır. 10 Ekim 1965'te TİP'in Meclise girmesiyle eylemler siyasi bir nitelik kazanmıştır. TİP, üniversite gençliği içinde bir kitle örgütü kurulmasını sağlamış, böylelikle sosyalist gençlik eylemleri daha güçlü bir hale gelmiştir. Sosyalist devrimi gerçekleştirmek isteyen gençler, anti-emperyalist kitle eylemleriyle döneme damgasını vurmuştur. Eylemler devlet eliyle radikalleştirilmiş, barışçıl gösteriler silahlı eylemlere dönüşmüştür.[1705] Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de işçi sınıfının katıldığı eylemler gerçekleştirilmiştir. Öğrenci eylemleriyle işçi grevleri birleşerek Türkiye tarihinin kırılma noktalarından biri olan 15/16 Haziran işçi direnişini meydana getirmiştir. Aynı zamanda toprak işgallerinin de gerçekleştiği 1968 yılı Türkiye tarihinin en militan mücadelelerine tanık olmuştur.[1706]

Dünya genelinde meydana gelen gençlik eylemlerinde hareket noktası yerleşik düzene ve kurallara duyulan tepkidir. Antikapitalist, antimitarist, antiemperyalist karakter taşıyan eylemler bir süre sonra radikalleşmiş ve gerilla hareketlerine dönüşmüştür. 70'lerde başlayan silahlanma bireysel, örgütsel ve yapısal kırılmalara neden olmuş, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde toplumsal sorunlar meydana getirmiştir. Latin Amerika, Orta Avrupa (Fransa, İtalya, ispanya) ve Türkiye gibi ülkelerde hükümet değişikliği gerçekleşmiş, ülkelerin son derece yıpranmasına sebebiyet vermiştir. Gelişmekte olan bazı ülkelerde askeri darbeler gerçekleşmiş, gelişmiş ülkelerde de ekonomik ve toplumsal sorunlar baş göstermiştir.[1707]

Öğrencilerin hükümetlere olan tepkileri kurulu düzeni tehdit eder boyutlara ulaştığı için hükümetler de kendileri güvence altına almak istemiş ve tedbirlere başvurmuşlardır.

[1704]Ehrenreıch, B. J. (1987). **68 Öğrenci Ayaklanması Uzun Yürüyüşün Kısa Baharı**, Çev. Güzin Özkan, İstanbul, Kıyı yayınları, 17.
[1705]Feyizoğlu, T. (2015). **FKF - Fikir Kulüpleri Federasyonu Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi**, İstanbul, Ozan Yayıncılık,109.
[1706]Şener, M. (2015). **Devrim Mümkün ve Güncel, Türkiye Solundan Portreler**, Hazırlayanlar; Emir Ali Türkmen, Ümit Özger, Ankara, Dipnot Yayınları, 400.
[1707]Keskin, M. (2016). "ABD'nin Müdahaleci Dış Politikası: Latin Amerika Örneği,"**Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, 4(1), 75.

Radikal grupların gerçekleştirdiği (RAF-ETA-ERA) eylemler ülkelerde güvenlik sorunu yaratmıştır. Eylemcilerin etkisiz hale getirilmesi için güvenlik güçleri olanca şiddetiyle kullanılmıştır. Ülkeler bu gruplarla mücadele ederken grupların toplum içinde karşılık bulmasından endişe etmiştir. Bu sebeple grupları terör örgütleri olarak nitelendirmiştir. Ülke etrafında bir güvenlik çemberi oluşturmuşlardır. [1708]

Radikalleşen öğrenci eylemlerinin sürdürülmesinde dış destek unsurları önemli rol oynamıştır. Gelişmiş ülkeler kendi bölgelerindeki göstericilere müsamaha tanımazken, gelişmekte olan ülkelere müdahalede bulunarak radikal eylemleri desteklemişlerdir. Kendisine karşı muhalif eylemlerde bulunan öğrenci gruplarına karşı, karşıt görüşlü öğrencileri desteklemiş, aralarındaki çatışmaları derinleştirmiştir.[1709] Bu eylemler neticesinde bazı ülkelerde hükümetler devrilmiş ve yerini askeri yönetimlere bırakmıştır. Darbenin meşru gösterilmesi için; komünist istilasından ülkelerin korunması adına demokrasilerin uzun süre askıya alındığı belirtilmiştir. ABD ve Sovyetler kendi çıkarlarına zarar gelebilecek bölgelerde eylemlere müdahil olmuştur.[1710] Solun yükselişi, ABD'nin ortaya çıkan eylemlere dâhil olmasına neden olmuştur. Özellikle kapitalist bloğunun zarar görme ihtimalinin en yüksek olduğu Latin Amerika'ya, Türkiye'ye ve Orta Doğu'ya müdahalede bulunmuştur. ABD'nin müdahalesi 68 olaylarının yönünü tayin etmiştir.[1711]

Soğuk Savaş ortamında Amerikan askeri gücü yürütülen gizli operasyonlarla, Sovyetlerin ve kendisine engel olan hükümetlerin güçlerini sınırlandırmak amacıyla çeşitli önlemler almış, hem ekonomik, hem de politik alanlarda yayılmacı stratejini sürdürmüştür. ABD, politik etki sahasının ve sermayesinin önündeki engellerin kaldırılması için özellikle gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen 68 öğrenci olaylarından ziyadesiyle faydalanmış, eylemlerin radikalleşmesinde önemli bir etken olmuştur.[1712] Sıklıkla faili meçhul cinayetlerin yaşanmasında, sağ-sol ayrımının derinleşmesinde, öğrenciler arasındaki birliğin ortadan kaldırılmasında ve eylemlerin

[1708]Kurum, M. & Avcı, E. (2018). "Radikalizm ve Aşırıcılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması," **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 14 (28), 40.
[1709] Turan, a.g.a, 17
[1710]Akıncı, A. (2014). "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri," **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9 (1), 2014,
[1711]Erten, B. (2007). "Türkiye'de 68", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol**, Cilt VIII, İletişim Yayınları, İstanbul, 836.
[1712]Chibber, V. (2010). "Amerikan Militarizmi ve Egemen Siyasi Yapısı," **Günümüzde Şiddet ya Barbarlık ya Sosyalizm**, Hazırlayanlar: Leo Panitch ve Colin Leys; İngilizceden Çeviren: Umut Haskan İstanbul, Yordam Kitap, 36.

zayıflamasında son derece etkili olmuştur. Böylece Türkiye, Hindistan, Brezilya, Arjantin gibi ülkelerin ABD politikalarına aykırı bir durumda bulunması önlenmiştir. [1713]

Nüfuzu altında aldığı bölgelerde güç ve avantaj kaybına neden olacak bir durum karşısında gizli operasyonlarla orantısız güç kullanmaktan çekinmemiş, her türlü yaptırımı uygulamıştır. Özellikle Uruguay, Peru, Küba ve Filistin'de ABD emperyalizmine karşı gerçekleşen eylemlere müdahalede gecikmemiş, göstericilere ağır cezai yaptırımlar uygulatmıştır.[1714] Öte yandan Avrupa'nın göbeğindeki İtalya ve Fransa gibi ülkelerde komünist partilerin yükselişe geçmesi, ABD'yi bölge üzerinde güvenlik tedbirleri almaya sevk etmiş, bölgede politik yaptırımlar uygulamıştır. Özellikle savaş sonrası yapılan maddi yardımların kesilmesi dışında kendi bloğundaki ülkelerde komünist partilerin seçim veya ihtilal yoluyla iktidara gelmesini önlemeye çalışmıştır.[1715]

Bu amaçla bazen diktatörlükleri desteklemiş, bazen de batılı devletlerin hegemonyasında ortaya çıkan komünist veya sosyalist bazlı bağımsızlık hareketlerini şiddetle bastırmıştır. Sömürgelerin seslerini duyurmak için kullandıkları propaganda ve silahlı mücadele yöntemlerini kendi çıkarı doğrultusunda kullanmıştır. Kendisini tehdit eden ülkelerde meydana gelen ve meşru hükümetle çatışan radikal gruplarla işbirliği yapmaktan da kaçınmamıştır.[1716] ABD kendi mevcudiyetini korumak için; Küba, Uruguay, Şili gibi ülkelerde darbenin oluşması için askeri yardımda bulunmuş, sosyalist yapılanmanın oluşmasını engellemek için her türlü çabayı sarf etmiştir. Fidel Castro, Raul Castro, Salvador Allende, General Gıap ve Che Guevera gibi öğrenci liderlerini ortadan kaldırmak istemiştir. Latin Amerika'daki bazı ülkelerde amacına ulaşmış uzun yıllar sürecek dikta rejimlerini kurdurmuştur. Özellikle Şili'de gerçekleştirilen darbe ile faşist bir yönetim iktidara gelmiş, dünyada ilk kez seçimle görev başına gelen sosyalist bir hükümet devrilmiştir. Bölgede 17 yıllık bir dikta rejimi inşa edilmiştir.[1717]

ABD kurmuş olduğu istihbarat servisleri ile ülkelerdeki politik sürece müdahale edebilmiş, böylelikle Soğuk Savaş sürecinde etkin bir rol oynayabilmiştir. Radikal

[1713]Brzezinski, Z.(2005). **Büyük Satranç Tahtası**, Çeviren: Yelda Türedi, İstanbul, İnkılâp Kitapevi, 21.
[1714]Gilmore, R. W.(2010). "Irk Ayrımı, Hapishaneler ve Savaş: ABD Şiddet Tarihinden Sahneler," **Günümüzde Şiddet ya Barbarlık ya Sosyalizm**, Hazırlayanlar: Leo Panitch ve Colin Leys; İngilizceden Çeviren; Umut Haskan İstanbul, Yordam Kitap, 87.
[1715]Akçay, E.& Akbal, Ö.(2013). "ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik," **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 11 (22), 17.
[1716]Nutter, J. J. (2005). **CIA'nin Karanlık Operasyonları**, Çev: Ahmet Saraçoğlu, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 75.
[1717]Zepezauer, M .(1996). CIA'nin **Büyük Operasyonları**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 59

eylemlerin neredeyse tüm dünyayı kuşattığı bir dönemde İngiltere, İtalya ve Fransa, ABD ile ortak hareket etmiş, sol siyasi güçlere karşı gizli bir savaş yürütmüşlerdir. Radikal eylemler çoğunlukla solu sindirmek için komünistlerin ve solcuların üzerine atılmış, deliller solcuların aleyhine düzenmiş ve akabinde tutuklamalar başlamıştır.[1718] Bu uygulamalardan Türkiye de nasibini almış, kurulan istihbarat servisleri ve kontrgerilla örgütleri ile ülkedeki sağ-sol çatışması derinleştirilmiş, mevcut hükümet görevini yerine getiremez hale gelmiştir. Ülkede artan kaos neticesinde 71 muhtırası verilmiş, ardında gençlik liderleri idam edilmiştir. Şiddet durdurulamayınca ABD destekli askeri darbe gerçekleştirilmiştir.[1719]

ABD, dünya ölçeğinde sosyalist yönetimler arasında birlik oluşmasını engellemek, Doğu Avrupa ülkelerinde komünist sistemleri sona erdirmek için gayret göstermiştir. ABD'nin yaptırımlarına karşı; özellikle Latin Amerikalı sosyalist liderler, Ho'nun başlattığı Vietnam modelinin tüm dünyada yaratılması, dünya genelinde öğrenci-işçi eylemlerinin desteklenmesi, emperyalizm, Siyonizm ve kapitalizm ile mücadelenin artırılması yönünde hareket etmişlerdir. ABD'nin etki sahasının olduğu ülkelerde meydana gelen antiemperyalist hareketleri desteklemiştir. [1720]

ABD'nin olaylara müdahalesi karşısında Sovyetler de boş durmamış, hâkimiyet sahası kurduğu bölgelerde her türlü tedbiri almıştır. Nüfuzu altındaki bölgelerin kapitalist batı bloğu ile ilişkilerini engellemiş, farklı fikirsel gelişmelerin yayılmasının önüne geçmiştir. Sovyetler, ABD nüfuzundaki bölgelerde meydana gelen eylemleri desteklemiş, gizli servisleri aracılığıyla batı bloğu ülkelerinin sömürgelerinde ortaya çıkan bağımsızlık hareketlerine finans sağlamıştır.[1721] Batı Avrupa'da ortaya çıkan komünist faaliyetleri, partileri, yönetimleri destekleyerek, Bloğu zayıflatmaya çalışmıştır. Özellikle Asya'da ABD'nin planlarını bozmak için komünist faaliyetlere destek vermiştir.[1722] Komünist sistemin inşası için Çin, Vietnam, Afrika gibi ülkelere uzmanlarını göndermiştir. Sovyetler eylemcilere politik desteğin yanı sıra maddi yardımda da bulunmuştur.[1723]

[1718]Ganser, D. (2012). **NATO'nun Gizli Orduları Gladio Operasyonları ve Avrupa'da Devlet Terörü**, İstanbul, Karadeniz Kitap, 30
[1719]Yalçın, S. & Yurdakul, D. (2016). **Reis: Glodio'nun Türk Tetikçisi. Kontrgerilla**, İstanbul, Kırmızı kedi, 37.
[1720]Mango, A. (2005). **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, İstanbul, Doğan Kitap, 15
[1721]Yıldırım, M. (2006). **Sivil örümceğin Ağında**, Ankara, UDY Yayınları,19.
[1722]Gürseler, C.(2020)."Nikita Hruşov Döneminde SSCB ve Afrika Arasındaki İlişkileri," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 75(1), 83
[1723]Kurlansky, M. (2008). **1968 Dünyayı Sarsan Yıl**, Çev: Zehra Savan, İstanbul, Everest Yayınarı, 69

Sovyetler kendi işgal sahası olan Doğu Bloğu ülkelerindeki muhalif gruplara oldukça sert müdahalelerde bulunmuştur. Doğu Berlin'deki, Macaristan'daki, Poznan'daki işçi ve öğrenci eylemleri Sovyet tankları aracılığıyla bastırılmıştır.[1724] Bölgelerde liberal fikirlerin yaygınlaşmasını engellemek için ciddi bir güvenlik duvarı oluşturulmuş, öğrenci eylemlerinin yayılmasını engellemek için her türlü şiddete başvurmuştur.[1725] Kendi çıkarlarının tehlikeye düştüğü üçüncü dünya ülkelerinde, Asya'da, Orta Doğu'da, Doğu Avrupa'da bulunan ülkelere politik müdahalelerden çekinmemiştir. Kendi etki alanlarında asayişin sağlanması için her türlü tedbiri almış, aykırı çıkan her türlü sesi susturmuştur. Komünist sistemi savunan ülkelerdeki göstericileri desteklenmiş, anti-emperyalist ulusalcı hareketlere özel bir ilgi göstermiştir.[1726]

Sovyetler, sömürge ülkelerinde halk savaşlarında uygulanan gerilla tekniklerinin öğrenci eylemlerinde kullanılmasına özellikle Maoculuk akımın yaygınlaşmasına, etken olmuş, bu tip savaşların, Batı hegemonyasında kurtulmak için "haklı savaşlar" olduğunu savunmuştur. Sovyetler, Doğu Bloğu ülkelerinin uzmanlarını Filistin, Pakistan ve Hindistan'da görevlendirmiş, eylemlere doğrudan karışmamış, fakat bölgelerde "taşeron" kullanmıştır.[1727] Soğuk Savaş dönemindeki radikal eylemler Blokların çıkar sahasına göre örtülü operasyonlarla, "genel taktik mücadele" yöntemi haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerdeki istikrarsızlıklardan faydalanılmış, ülkelerden birbirine düşman kamplar yaratılmıştır. Bu kamplarda siyasi cepheyi oluşturabilecek bloklar meydana getirilmiş, böylece Sovyet ideolojinin yerleşmesi için dinamikler oluşturulmuştur.[1728]

Öte yandan sömürge sahibi olan İngiltere, Fransa gibi ülkeler de bölgelerinde ve işgal sahalarında meydana gelen eylemleri bastırmak için her türlü şiddete başvurmuştur. Bölgelerde kurumsal şiddet, uygulayarak korku mekanizmaları yaratılmıştır. Bölgelerin merkezlerine polis karakolları inşa edilmiştir. En ufak bir eylemde göstericiler hizaya sokulmuş, hapishaneler, gözaltılar gerçekleştirilmiş, sokaklarda devletin yaptırımı hissedilmiştir.[1729] İngiltere'nin Rodezya'da ve İrlanda'da uygulamış olduğu örtülü

[1724]Karadeli, C.(2019). "Stalin ve Kruşçov Dönemlerinde Doğu Avrupa'da Sovyetler ve Krizler", **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8 (15), 245-246.
[1725]Aydemir, E.(2018). "The Role Of Radıo Free Europe In The Iron Curtaın Countrıes: 1956 Poznan Uprısıng And 1956 Hungarıan Uprısıng", **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, 6 (15),353.
[1726]Brzezinski, Z. (2005). **Tercih,** İstanbul, İnkılâp Kitapevi, 28.
[1727]Türkiye ve Terörizm (2006). Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayını, 57.
[1728]Armaoğlu, F. (1972). "Barış İçinde Bir arada Yaşama'nın Sovyet Yorumu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Doç. Dr. Cem Ser'e Armağan, XXVI I (3), 302.
[1729]Çitlioğlu, E.(2005). **Gri Tehdit, Terörizm**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 322.

operasyonlar dünya gençliği tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu durum dünya ölçeğinde büyük bir dönüşümü gerçekleştirmiştir. Sömürgeciliğin durdurulması, bölge haklarının bağımsızlıklarının tanınması için kitle gösterileri düzenlenmiş, İngiltere Rodezya'dan çekilmek, Kuzey İrlanda'yı tanımak zorunda kalmıştır.[1730]

Fransa'nın Cezayir politikası beklediği sonuçları doğurmamıştır. Fransa bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Fransa'nın Cezayir politikası ülkede gençlik hareketlerinin doğmasına neden olmuş, Fransız yönetiminde değişiklik meydana gelmese de Degol iktidarı sarsılmıştır. Eylemler sonucunda Fransa pek çok sömürgesini kaybetmiştir. Bünyesindeki etnik unsurların siyasal haklarını tanımak zorunda kalmıştır.[1731] Cezayir milliyetçiliği dünya kamuoyu tarafından desteklenmiştir. Cezayir Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşması "Soğuk Savaş" döneminin genel algısını değiştirmiş, ulusal kurtuluş savaşları lehine bir ortam oluşturmuştur. [1732]

Barışçıl söylemlerle başlayan gösteriler, soğuk savaşın ve dünya genelinde meydana gelen ekonomik darboğazın da etkisiyle şekil değiştirmiş, bunda ABD'nin ve Sovyetlerin müdahalesi de oldukça etkili olmuştur. Devrim için şartlarının uygun olup olmadığı idrak edilmediğinden, toplumsal yapı tam olarak anlaşılmamış, bu sebeplerle ilerici bir hareket gerçekleştirilmemiştir. Dünya genelinde meydana gelen eylemler arasında bir etkileşim sağlanmış, fakat bir bütünlük sağlanamamıştır. Fikir ayrılıkları, hareketin bir merkezden yürütülmemesi ve meydana gelen çatışmalar devrimi başarıya ulaştıramamıştır. Gerilla hareketine girişen devrimciler silahlı propagandanın kitleler üzerinde antipati ve korku yaratabileceğini ön görememiş, toplumsal destek artan şiddet eğilimleri nedeniyle geri çekilmiştir.[1733]

Fransa ve Amerika haricinde bütün eylemciler silahlanmış, gerilla eylemleriyle iktidara karşı mücadele vermiştir. Verilen bu mücadelede devrimciler başarı sağlayamamış, pek çoğu yaşamını yitirmiş ama dünyayı da derinden sarmıştır. Eylemler neticesinde bütün yerleşik kurallar altüst olmuştur. Sömürge ulusları arasında yayılan hak ve eşitlik kavramları küresel bir isyan meydana getirmiştir.[1734] Özellikle Latin Amerika ülkelerindeki otokratik yönetim sona erdirilmiş, hak mücadelesiyle büyük kazanımlar elde edilmiştir. Bu kitlesel protesto eylemleri kurulu düzeni derinden sarsmış, toplumların

[1730]Fraser, a.g.e,251.
[1731]Kurlansky, a.g.e,153
[1732]Caşın, M. H. (2008). **Uluslararası Terörizm**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 100
[1733]Bozarslan, H. (2015). "Mahir Çayan: Kurumsal İzleği ve Politik Mirası", **Türkiye Solundan Portreler, (** Hazırlayanlar; Emir Ali Türkmen, Ümit Özger, Ankara Dipnot Yayınları, 501.
[1734]Uysal, a.g.e,58

dönüştürülmesini sağlamıştır. Sol düşüncenin dünyada yükselen ivmesiyle hareket gençlik üzerinde heyecan yaratmış, devrimin gerçekleşebileceği ihtimali eylemlere dinamizm katmıştır.[1735]

[1735]Bora, T. (1998). "68: İkinci Eleme", **Birikim Dergisi,** Sayı:109,93.

SONUÇ

68 olayları II. Dünya Savaşı sonrası yönetimlerin izlemiş oldukları politikalara karşı gençliğinin tepkileriyle başlamıştır. Toplumsal normların kalıplaşmış dayatmaları üniversite öğrencilerini rahatsız etmiştir. Tüm dünyada meydana gelen özgürlük akımından ve savaş karşıtlığından etkilenen pek çok lise ve üniversite öğrencisi eylemlere başlamıştır. Güvenlik güçleri ve öğrenci çatışmaları kısa sürede şiddetlenmiş ve üniversitelerin kapatılmasına kadar gitmiştir. Eylemlerden etkilenen işçiler de sokaklara çıkmış, sistem karşıtı özgürlükçü ve anti-militarist akımlar tüm gençler arasında taraftar bulmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle dünyada değişen dengeler ve akabinde meydana gelen Soğuk Savaş'ın yarattığı atmosfer öğrencileri eylemlere yöneltmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası aileleriyle kuşak çatışması yaşayan gençler, eşitlik, özgürlük, adalet, barış ve demokrasi talebinde bulunmuştur. Gençler toplumda söz sahibi olmak istemiş ve her türlü otoriteye karşı savaş açmıştır. Kurulu düzene itiraz eden gençler, toplumsal değerleri, kadın ve erkek ilişkilerini, aile kavramını, etnik kimlikleri, cinselliği ve yönelimlerini tartışarak aynı zamanda bir kültür devrimi de meydana getirmiş, Batı Avrupa ülkelerinde toplumsal bir dönüşüm sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan nüfus artışı ve kentleşmeyle birlikte okullara olan talep artmış ve bu talep devlet aygıtı tarafından yeteri kadar karşılanamamıştır. Bu yüzden eğitim sistemi kitlesel eylemlerin temelini oluşturmuştur. Üniversitelerin antidemokratik, otoriter yapısı, öğrenci ve hoca iletişimin sınırlı olması, sınıf sayılarının ve teçhizatların yetersiz oluşu, erkek ve kız öğrenciler arasındaki eşitsizlik tepkileri doğurmuştur. Erkek yurtlarına kız öğrencilerin, kız yurtlarına da erkek öğrencilerin girmesinin yasaklanması geleneksel değerleri reddeden 68 kuşağının tepkilerine neden olmuş, Nanterre öğrenci yurdunun işgal edilmesiyle eylemler başlamıştır.

1968 olayları, yakın tarihinin en önemli toplumsal kırılma noktalarından birisi olmuş ve tarihe damgasını vurmuştur. Öğrenciler ile üniversite yönetimi arasında meydana gelen anlaşmazlık yüzünden gün yüzüne çıkan çatışmalar, polisin öğrencilere sert müdahalesiyle radikal bir hale gelmiştir. Öğrenci eylemleri bir kitle hareketine dönüşmüş ve toplumun büyük bir kesimi eylemlere dâhil olmuştur. Öğrenciler, yönetime duydukları tepkilerle kurulu düzeni sarsan eylemler gerçekleştirmiştir. 68 olayları iktidarlara karşı gerçekleştirildiği için büyük çoğunlukla iktidar sahipleri bulundukları görevlerden istifa

etmek zorunda kalmış, istifa etmeyenler de istikrar sağlayamamıştır. Hükümetlerin saygınlığı sorgulanmış, baskıcı uygulamalara karşı oluşturulan direnç kültürel, toplumsal ve ekonomik alanlarda hissedilmiştir.

Başlangıçta herhangi bir idealizm taşımayan, spontane gelişen, yönetenler tarafından dayatılan kültürel ve siyasi değerlere karşı duyulan tepkiler bir süre sonra idealizme dönüşmüştür. Olaylar çok kısa sürmüş ama etkisi gelecek yılları dikkate değer biçimde etkilemiştir. Geleneksel değerler, otoriteler derinden sarsılmıştır. Toplumsal birtakım değerler yeniden tartışılarak, var olan normlar düzenlenmiştir. Eskimiş kurum ve kuruluşlar yeniden tanzim edilmiş, sosyal ve siyasal yapı, yapılanma sürecine dâhil edilmiştir. Hızla politikleşen öğrenci eylemleriyle dünyanın kaderi değişmiş, baş gösteren kitlesel protestolarla ırkçı, ayrımcı, sömürgeci despot yönetimler reddedilmiş, diktatörlerin heykelleri sökülüp atılmıştır.

Irksal ayrımcılık, konuşma özgürlüğü, sivil haklar, hareketin temelini oluşturmuştur. Yurttaşlık hakları, doğrudan demokrasi, düşünce ve ifade hürriyetinin tanınması için eylemler gerçekleştirilmiştir. Hak talepleriyle başlayan eylemler gazeteler, radyo ve televizyon aracılığıyla tüm dünyaya duyurulmuş, kısa sürede kitlesel gösterilere neden olmuştur. Yazılı ve görsel basın aracılığıyla kitlelere ulaşan Amerikan karşıtlığı, Sovyet diktası, ırk ayrımı gibi gösteriler özellikle Vietnam Savaşı tüm dünyada on binlerce genci sokaklara dökmüştür. Savaş karşıtlığı 68 hareketinin en dikkate değer düşüncelerinden birisini oluşturmuştur.

Eylemlerde, toplumun dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Hükümet politikalarının değiştirilmesi, sosyal adaletin sağlanması, etnik kimliklerin tanınması, cinsiyet ayrımcılığının sona erdirilmesi, sosyal sınıfları yüzünden ayrımcılığa uğrayanların özgürleşmesi istenilmiştir. ABD gibi ırkçılık ve cinsiyet ayrımcığının yoğun yaşandığı ülkelerde temel haklar için eylemler gerçekleştirilmiştir. Bölgelerde ilgili kazanımlar elde edilmiştir. Eylemler sonucunda mevcut düzen bazı yönleriyle kendisini yenilemek zorunda kalmıştır. İnsanları küçümseyen kurumlar ve değerler ekarte edilmiştir. İnsan hakları ile ilgili bilinçlenme meydana gelmiştir.

Vietnam Savaşına karşı duyulan tepkiler eylemleri radikalleştirmiştir. Binlerce insan Vietnam Savaşını protesto etmek amacıyla gösteriler yapmış, askerlik celp kâğıtlarını yakmıştır. Radikalleşen ve siyasallaşan eylemler ülkeleri uzun bir süre meşgul etmiştir.

Eylemlerin siyasallaşması toplumsal ayrışmaya neden olmuş, ayrışmayla birlikte mevcut yapının korunması için güvenlik güçleri etkin bir şekilde kullanılmıştır. Eylemlerin bastırılması için inşa edilen kentsel güvenlik sistemleri ile toplumsal bir kırılma gerçekleşmiştir. Güvenlik tedbirleri toplumsal gerginliği azalmamış, aksine tepkileri daha da arttırmıştır. Toplumlarda hayli uzun sürecek değişim ve dönüşüme sebep olmuştur.

Güvenlik tedbirlerine karşı kurulu düzene bir meydan okuma gerçekleştirilmiştir. Devlet baskısı şiddetlendikçe eylemler daha da radikalleşmiştir. Eylemlerin radikalleşmesi sonucunda alınan tedbirler demokratik hak taleplerinin yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. Böylece toplumun hem mobilize edilmesi kolaylaşmış hem de kolektif eylemler gerçekleştirmesi sağlanmıştır. Kolektif gerçekleştirilen eylemler savaşların durdurulmasında, temel hak ve özgürlüklerin kazanılmasında, hükümetlerin devrilmesinde son derece etkili olmuştur. Özellikle Vietnam Savaşı'nın durdurulması için Pentagon'a yapılan yürüyüş son derece etkili olmuş ve Amerika'nın bölgeden çekilmesini sağlamıştır.

Siyasi sonuçları son derece hissedilen eylemlerle "iktidarsız devrim" gerçekleştirilmiş, hem kapitalist hem de sosyalist blokta toplumsal düzen sarsılmıştır. Eylemler domino hızıyla toplumsal yaşamın her alanına yayılmış, kapitalizmin ve komünizmin ana arterlerini sarmıştır. Eylemlerin yayılıp genişlemesiyle, eylemlerin ortaya çıkmasına sebep olan nedenler daha da kuvvetlenmiş, böylece Doğu Bloğunda Stalinizm'e, Batı Bloğunda Amerikan emperyalizmine büyük bir darbe vurulmuştur.

Latin Amerika'da eylemciler keyfi bir otoriteye karşı hareket etmişler, böylece keyfi ve sömürücü otoriter geriletilmiştir. Latin Amerika'daki öğrenciler dikta rejimlerine karşı kendilerini solda tanımlamıştır. Eylemlerle öğrenci ve aydınlar arasındaki bağ yeniden şekillenmiş, radikal demokratik talepler, kimlik siyaseti ile zaman zaman meydana gelen silahlı çatışmalar eylemleri örgütsel faaliyetlere dönüştürmüştür. Öğrenci olayları bir süre sonra yerini silahlı protesto gösterilerine bırakmış, silahlı gerilla örgütleri ortaya çıkmıştır. Uruguay'da gerçekleşen gerilla eylemleriyle iktidar değişikliği sağlanmış, otoriter değerler sarsılarak daha özgür bir toplum yaratılmıştır. Sol bir oluşumun içinde gerçekleşen gerilla eylemleri dünya gençliği üzerinde derin iz bırakmıştır.

Kırsal bölgelerde yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayan gerilla hareketleri ile Arjantin gibi diktatörlük rejimine gözdağı verilmek istenilmiş, otorite karşıtı başlayan eylemler Latin Amerika'da sağcı ve milliyetçi iktidarın yıkılmasını sağlanmıştır. Harekete

halk kitleleri de dâhil olmuştur. Gerillacıların başarısı diğer dünya gençliği üzerinde heyecan yaratmış, biz de başarabiliriz anlayışıyla gerilla tekniği eylemlerde kullanılmaya başlanmıştır. Che'nin dünyada model olduğu gerilla kültü tüm dünya gençliğinde özendirme etkisi yaratmış, gençlik benzer şekilde silahlanmıştır.

Stalinizm'in totaliter rejimi ve nüfuzu altındaki ülkelerde gençlik ve işçi eylemleri gerçekleştirilmiştir. Doğu Avrupa'da, gençler, otoriter siyasî yapıların demokratikleşmesi için iktidara karşı ayaklanmış, işçiler de daha iyi yaşam koşulları talebinde bulunmuşlardır. İşçilerin katılımları ile eylemler daha geniş kitlelere ulaşmış ve Doğu Avrupa ülkelerinde bir halk hareketi gerçekleştirilmiştir. Poznan'da üniversite yönetimine katılım hakkı için geliştirilen eylemler, şiddetli polis ve öğrenci çatışmalarının yaşanmasına sebep olmuş, eylemlere işçilerinde katılmasıyla gösteriler topyekûn halk mücadelesi dönüşmüştür.

Eylemler Sovyet tanlarıyla bastırılsa da halk direnci kırılamamış, dünya gençliğinin de desteğiyle Sovyet baskısı azaltılmıştır. Sovyetler meydana gelen eylemlerle hayli sarsılmış, Sovyetlerin Doğu Avrupa'da kurduğu sistem çökmüştür. Komünist sistemin çöküşüyle anayasal sistemler hazırlanmış, demokratik siyasî sistemlerin kurulması sağlanmıştır. Doğu Avrupa'daki eylemlerin çok kanlı bir biçimde bastırılması komünizmin itibar kaybına neden olmuş, sola olan inancı zedelemiştir.

Öğrenciler Doğu Avrupa'da, Latin Amerika'da, Orta Doğu, Asya ve Afrika sosyal bir devrim gerçekleştirmek istemiştir. Bu amaçla gerçekleştirilen eylemler, ülkelerin, bölgelerin, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine, dinî ve etnik yapılarına göre değişiklik göstermiştir. Orta Doğu, Asya ve Afrika gibi siyasî sisteme karşı geliştirilen sömürgelerin mücadelesinde de gerilla tekniği kullanılmıştır. Halk savaşıyla bazı ülkelerde topyekûn mücadele verilmiştir. Faco tekniğiyle hareket eden gruplar bazı ülkelerde başarı elde etmiş ve dünya gençliğine örnek olmuşlardır. Özellikle El Fetih'e dünyanın pek çok yerinden öğrenci katılmış, El Fetih'in başarıya ulaşması için destek vermişlerdir.

Yönetimde meydana gelen aksamalar, sol düşüncenin yaygınlık kazanması, emperyalizme duyulan tepkinin yükselmesi ve gerilla eylemlerinin yarattığı cazibe gençlik grupları arasında silahlanmanın yaygınlaşmasını sağlamıştır. 68 hareketinin sol karakteri ve bu hareketin içinde bulunan liderleri, başarılı olmak adına halkı bu harekete ikna etmek ve böylece bir kitle hareketi ile rejimleri değiştirmek yönünde bir eğilim göstermiştir. Öğrenci eylemleri militan çizgide gerçekleştirilmiş, çatışmaların giderek derinleşmesi

sebebiyle can kayıpları meydana gelmiştir. Kampuslar çatışmaların odağı haline gelmiş ve solcu öğrencilerin de giderek militarize bir hal alması toplumun çeşitli kesimlerinin tepkilerine neden olmuştur. Parlamento dışı muhalefet hareketleri yaygınlık göstermiş, sağ ve sol çatışmasını derinleştirmiştir.

Öte yandan öğrenci gösterileri birkaç ülke hariç genel itibariyle işçi eylemleri ile desteklenmiş ve bölgesel komitelerin kurulması sağlanmıştır. İşçi eylemleriyle devasa kitle gösteriler gerçekleştirilmiş, öğrenci gösterileri işçilerin mücadelesiyle şahlanmıştır. İşçi eylemleri iktidarları oldukça zora sokmuş, tedbir almaya yöneltmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen öğrenci eylemlerine destek veren ya da kendi sorunlarını dile getirmek isteyen işçi ve köylüler de askerin baskısıyla protestolarına son vermek durumunda kalmışlardır.

Dünyada ve Türkiye'deki öğrenci eylemlerinin hiçbiri birbirine tam anlamıyla benzememekle birlikte oluşumlarının ortak noktası; içinde bulundukların toplumların sorunlarından doğmalarıdır. Birbirinden oldukça farklı üniversite gençliği, aynı meseleler için ayaklanmış, üniversitelerinin sorunlarına çözüm ararken ülkelerinin ve dünyanın gündemindeki meselelere de kayıtsız kalmamıştır. Yeni bir düzen arayışı içerisinde gerçekleştirilen eylemlerle toplumsal yapılar, siyasi sistemler ve iktidarlar dönüştürülmüş, bu durum gençler arasında güçlü bir direnç meydana getirmiştir. Toplumsal meselelerin çözülmesi için sosyal demokratik hak arayışlarında bulunmuşlar, hiyerarşik ve merkezi örgütlenmelerle toplumsal hareketleri meydana getirmişlerdir.

Öğrenci eylemleri ile toplumsal hareketler yaygınlaşmış, yeni mücadele alanları yaratılmıştır. Böylece toplumsal çatışmalar sıklıkla yaşanmış, bu nedenle öğrenciler muhalif bir toplumsal kategori olarak değerlendirilmiştir. İktidarların yok saydıkları sorunlar ve bunalımlar öğrencilerin meydana getirdiği hareketlerle gün yüzüne çıkmıştır. Böylece demokratik sahaların genişlemesi sağlanmış, politik ve ekonomik dönüşüm gerçekleşmiştir. Yaşanan değişim ve dönüşümle hem toplumsal öznede hem de siyasal alanda yeni perspektifler ortaya çıkmıştır.

Eylemler, rejimleri tehlikeye düşürdüğü için genel itibariyle baskı ve şiddetle bastırılmış, gençliğin ne istediği anlaşılmış, ne de söylediği dinlenilmiştir. Toplumsal hareketlerin hızla yükseldiği 1970'te eylemlerin yönünün de değiştiği, silahlı eylemlere dönüştüğü, aynı zamanda öğrencilerin görüş ayrılığı sebebiyle bölünmeye başladığı bir

zaman dilimi olmuştur. Dünyadaki öğrenciler arasındaki gerilla eylemlerinin cazibesi ile silahlanan gençler artık devrim yapmanın zamanının geldiği inancıyla eylemlerde bulunmuşlardır. Gerekli silah teçhizatına ve özgüvene sahip olmuş ve militerleşmenin yaygınlık kazandığı bir ortamda gerilla eylemleri kaçınılmaz olarak görülmüştür.

Devrimi gerçekleştirmek için silahlı mücadelenin gerekliliğine inanan ve bu amaç için kurulan örgütler pek çok yasadışı eylem gerçekleştirmiştir. Türkiye'de öğrenci birliklerinin faaliyetleri karşısında devlet güçleri askeri birliklerle mücadele sahası kurmuştur. Köyden kentlere doğru genişleyeceklerini düşündükleri şehir gerillası eylemlerine başlamışlardır. Kendilerine Che ve Filistin kurtuluş örgütünü örnek alan gençler halk hareketleriyle birleşme ve dayanışma çabası içinde olmuşlar; fakat Küba'daki gibi bir halk hareketi meydana getirememişlerdir. Gerilla hareketlerinin başarıya ulaştığı bölgelerle içinde bulundukları bölgenin şartlarının tam anlamıyla kavrayamayan gençler, halktan kendilerinin beklediği gibi bir destek elde edememiş ve bir hayal kırıklığı yaşamışlardır.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan 68 olaylarının birbirine benzer yönleri olmakla birlikte hepsinin tamamıyla aynı kaynaktan çıkmadığı, mahiyetlerinin aynı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuç itibariyle 1968 olaylarını ortaya çıkaran belirli kırılma noktaları tespit edilmiş, 68 gençliğinin eylemlerindeki, politik şiddetin ve iç terörün hız kazanmasındaki nedenler bulunarak sonuç elde edilmiştir. Eylemlerde her ne kadar kapitalizm ve komünizmin uygulanma yöntemine duyulan tepkiler dile getirilmişse de her ülkenin içinde bulunduğu koşullar eylemlerin yönünü tayin etmiştir.

Bu yüzden gençler eylemlerinde hükümetlerinin uygulamış oldukları politikalara tepki duymuş, hükümet politikalarının kendilerini sınırladıklarını düşündükleri için eylemlerde bulunmuşlardır. Birbirinden oldukça farklı beklentilerle meydana gelen hareketin hepsinde ortak nokta hükümetlerin eylemleri sindirmede kullandıkları yöntem olmuştur. Güvenlik güçlerinin aşırı derecede kullanıldığı eylemlerde göstericiler bir süre sonra radikalleşmiştir. 1968 olayları çoğunlukla askeri müdahaleyle sonlandırılmış, hafızalardan silinmeyecek izler bırakmıştır. Darbeler ciddi anlamda toplumsal kırılmalar yaratmış, kutuplaşmaları derinleştirmiştir. Toplumsal hareketlere son veren askeri müdahalelerle üniversitelerin özerklikleri sınırlandırılmış, öğrenci liderleri gayri insani yöntemlerle cezalandırılmış, muhalif akademisyenler ihraç edilmiş ve kampuslar vesayet altına alınmıştır.

Sol düşünce yasaklanarak muhafazakâr düşüncenin canlandırılmasına çalışılmıştır. Öğrenciler ezberci sistemlere terk edilerek entelektüel kimliklerini yitirmişlerdir. Uygulanan askeri darbelerle ülkeler on yıl geriye gitmiştir. Olaylar her ne kadar iktidar tarafından şiddetle bastırılsa da öğrenciler toplumsal ve siyasal yapının önemli bir aktörü olduklarını tüm dünyaya göstermiş, toplumsal ve siyasal süreçlerin yönetilmesinde keyfiliğe geri adım attırmayı başarmışlardır. Tüm dünyada öğrenciler muhalif bir kitle olarak ortaya çıkmış, toplumsal siyasal süreçlerin yönetilmesinde siyasal bir özne olmuşlardır. 60'lı yıllardan itibaren toplumsal sistemi dönüştüren ve kendi beklentilerini dile getiren bir gençlik kültü doğmuştur. Bugün dahi iktidarların almış oldukları kararların tekrar gözden geçirilmesinde genç muhalefetin oldukça önemli etkisi vardır.

Öğrenci sayısındaki artış, dünyanın değişmesiyle ortaya çıkan yeni söylemler, gerilla eylemlerinin popülerlik kazanması, siyasallaşmış öğrencileri harekete geçirmiş, hükümetleri yıkımın eşiğine getirmiştir. İşçiler, köylüler, öğrencilerin yanında, iktidarın karşısında yer almış, muhalefetin en dinamik gücünü meydana getirmişlerdir. Toplumun özgür, demokratik, anayasal normlara uygun şekilde yönetilmesi talebi bazı ülkelerde karşılığını bulmuş, gelişmekte olan ülkelerde bu talepler terörize istekler olarak değerlendirilmiştir. İktidarlar gençliğin fikirlerden toplumların etkilenmesinin önüne geçmek için onları yok etmiş, her türlü sindirme politikasını denemiştir.

Batı'da tüketim toplumunun yarattığı gençlik, sosyal ve siyasal alanda daha fazla söz sahibi olmak istemiş, toplumun işleyişinden ve uygulamalarından memnun olmadığından mevcut düzenin değişimi için mücadele etmiştir. Batılı öğrenci hareketleri özgürlükçü, hiyerarşik ve merkezi örgütlenmelerle güçlü bir şekilde organize olmuş, amaçlarını büyük ölçüde başarmıştır. Geleneksel siyaset modelinin takip edildiği gelişmekte olan ülkelerde başarı sağlanamamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde iktidarın söylemlerinin toplum nezdinde karşılığı olduğu için göstericiler reformistler ve muhafazakâr olarak bölünmüştür. Eylemciler arasında meydana gelen ayrışma iktidarların işine yaramış, böylelikle toplumsal hareketlerinin kurumsallaşması engellenmiştir.

Avrupa'da eylemlerin yarattığı kaos demokrasinin yerleşmesini, kurumsallaşmasını sağlanırken, gelişmekte olan ülkelerde var olan demokrasilerin aşağı çekilmesine neden olmuştur. Batı'da öğrencilerin hükümet eleştirileri ciddiye alınırken gelişmekte olan ülkelerde protestolar sert bir şekilde bastırılmış, giderek artan kutuplaşmalara neden olmuştur. Bu ülkelerdeki öğrenci eylemlerinde yer alan işçiler ve köylüler askerin

müdahalesi olduğunda göstericilerin yanında yer almış, askerin müdahalesinin kendileri üzerinde yoğunlaştığı dönemlerde işçiler ve köylüler kendi hak talepleri için gösterilerde bulunmuştur.

Üçüncü dünya ülkelerinde öğrenci eylemlerini bastırmak için üniversitelerin özerkliğinde sınırlandırılmaya gidilmiş, öğrenci liderleri ağır biçimde cezalandırılmış, muhalif akademisyenler ihraç edilmiş ve siyasi partilerin üniversitelerdeki temsilciliğine son verilmiştir. Avrupa'da üniversitelere tanınan serbestiyetle gençlik, eylemlerinde daha güçlü tepkiler verebilmiştir. Böylece hükümetlerin otoriter yapıları törpülenmiş, kolluğun orantısız güç kullanımı azaltılmış, gençliğin kendisini ifade etmesindeki engeller ortadan kaldırılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde meydana gelen eylemlerle kültürel ve zihinsel dönüşüm gerçekleşmiştir. Gruplar arasındaki düşünsel farklılık zenginlik yaratmış, siyasal farklılıklar toplumsal fayda sağlamıştır. Eylemler, siyasal alanları genişletmiş, parlamento dışı muhalefeti yaygınlaştırmıştır. Toplumsal protestonun kurumsallaşmasıyla, sivil toplum örgütleri ortaya çıkmıştır. Böylece demokratik gelişmeler sağlanmış, bu süreçte ülkeler daha liberal bir topluma doğru dönüşüm gerçekleştirmiştir. Daha müsamahakâr ve hoşgörülü idareler kurulmuştur. Bu ülkelerde toplumsal yapılar, siyasi olaylar, kültürel değişimler meydana gelirken siyasetin yörüngesi gelişimden yana değişim göstermiş, yönetimlerde toplum yararına değişikler yaşanmıştır.

Gelişmiş ülkelerde öğrencilerin hükümete yaptıkları eleştiriler değerlendirilirken gelişmekte olan ülkelerde anarşist gösteriler olarak ele alınıp öğrenciler güvenlik güçleri tarafından bastırılmıştır. Eylemler her ne kadar bastırılmaya çalışılsa da burjuvazinin siyasi ihtiraslarını gerçekleştirmek için kullanılan bir yöntem de olmuştur. Özellikle Fransa'da, İtalya'da ve İngiltere'de burjuvazi 68'e sahne olmuştur. Eylemlere katılan gençlerin orta sınıf aileye mensup olmaları ve bu gençlerin düzene başkaldırmaları burjuvaziyi telaşlandırmış ve bunun için önlemler almıştır. Anti-emperyalist süreç sona erdiğinde burjuva STK'lar aracılığıyla gençleri kendi düzenine çekmeyi bilmiştir. Özellikle batı bloğunda devrimci fikirleri tam olarak kavrayamamış, kendi aralarında birlik sağlayamamış ve bir liderden yoksun gençlik, bir süre sonra devrimsel fikirlerden ayrışarak hippilik, yippilik gibi akımlara yönelmiştir. Bütün bu savrulmalar, burjuvazi tarafından kullanılmış, eylemler sona erdiğinde 68'in sadece bir düş olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'deki burjuvazinin eylemlere yaklaşımı farklılık göstermiş, batı burjuvazisinin gençliği kazanma çabası, Türkiye'de görülmemiştir. Burjuvazi güvenlik güçlerinin orantısızı gücünü desteklemiş, eylemlerin sindirilmesinde çaba sarf etmiştir. Güvenliğin aşırı şiddet kullanımı dolayısıyla Türkiye'de eylemler batıdaki kadar kolay bastırılmamış, her türden kişisel çıkarlar bu süreçte gençler üzerinde kullanmıştır.

Türkiye'deki eylemler Avrupa ve Kıta Amerika'sından farklı seyretmiş, eylemler daha ziyade anti-emperyalist çizgide sürdürülmüştür. Anti-emperyalizm batıdakinden farklı olarak yurtseverlik olarak değerlendirilmiş, emperyalizm milli bir sorun olarak görülmüştür. Bu yüzden Avrupalı öğrencilerle ortak algı sağlayamamıştır. Türkiye'deki öğrenci olaylarını batıyla birleştiren nokta Vietnam Savaşı olmakla birlikte savaş karşıtı eylemler yerine anti-emperyalist eylemler düzenlenmiştir. Bu da 6. Filo protestolarında dile getirilmiş, gerçekleştirilen eylemler yurt savunması şeklinde cereyan etmiştir. Bu yüzden Türkiye'deki eylemler Batı Avrupa gençliğinden çok farklı amaçlarla gerçekleştirilmiştir.

Batılı ülkelerde iktidarların halklar üzerinde otoritesi zayıflamaya başlamış, din, ahlak, cinsel yönelim, ırk gibi kişisel konulara müdahalesi azalmıştır. Kalıplaşmış değerlerdeki çözülmeden sonra yerleşik kültür ve kurumlar liberalleşmiş, böylece milliyetçi değerlerle terbiye etmeye çalışma anlayışından vazgeçilmiştir. Toplumda meydana gelen belirgin değişimle her anlamda reform dönemi yaşanmıştır. İfade özgürlüğü, sivil haklar talebi, anayasaların tanıdığı hakların kullanımı öğrenciler tarafından yaygın bir şekilde kullanılmış, toplumsal eylemlerde hedefe ulaşmada başarı sağlamıştır.

Türkiye'de meydana gelen öğrenci olaylarında da ciddi toplumsal dönüşümler meydana gelmiş, bireysel hak ve özgürlükler yaygınlaşmış, tabular yıkılmış, düşünceler özgürleşmiştir. Devrim başarıya ulaşamasa da ardında dünyayı sarsan yıl olarak tarihe geçmiştir. Kendilerinden sonraki gelen kuşaklara da ilham olmuş, etkilemiş ve derin iz bırakmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abascal Ernesto Gomez, Seeland Raul Betancourt, Ankut Nurullah, **Latin Amerika'dan Türkiye'ye Devrimci Kavga**, Derleniş yayınları, İstanbul, 2001.

Acar Cemal, **Soğuk Savaş: Süper Güçlerin Hâkimiyet Kavgası**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1991.

Ahmet Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev: Yavuz Alogan, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1995.

Ahmad Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**,Çev: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul,1996.

Ahmat Feroz, Feroz Bedia Turgay, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Kronolojisi (1945-1971)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.

Ahmat Feroz, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Agur Akın Özçer, **ETA Artık Yok**, Liberte, Ankara,2018

Ali Tarık, **İmparatorluk, Direniş ve İsyan, David Barsamian'la Konuşmalar** Çev: Ebru Kılıç, Agora, İstanbul,2004.

Ali Tarık, **Sokak Savaşı Yılları**, İletişim, İstanbul,2004.

Alper Emin, **Jakobenlerden Devrimcilere: Türkiye'de Öğrenci Hareketlerinin Dinamikleri (1960-1971)** Çev: Eylem Yenisoy, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2018.

Arcayürek Cüneyt, **Bir İktidar, Bir İhtilal 1955- 1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara,1991.

Arendt Hannah, **Totalitarizm**, Çev: İsmail Serin, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Arslan Zühtü, **Türk Parlamento Tarihi, XI Dönem (1957-1960) Yasama Faaliyetleri**, Cilt 1,TBMM, Ankara, 2013.

Akça İsmet, **12 Mart Askeri Müdahalesi: İthal İkameci Kapitalizm, Sınıf Dinamikleri ve Bürokratik-Otoriterim, Osmanlıdan Günümüze Darbeler**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016.

Akın Fehmi, **Çok Partili Hayata Geçiş,** Anekdot, Ankara,2008

Akgün Seçil, **Karal 27 Mayıs: Bir İhtilal, Bir Devrim, Bir Anayasa,** ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, Ankara,2009.

Akyol Hüseyin, **Türkiye'de Sol Örgütler**, Edi: Bülent Özçelik, Phoenix, İstanbul, 2010.

Anadol Cem, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti**, Yeni Kuvay-i Milliye Yayınları, İstanbul, 2004.

Ankut Nurullah, **Sebebi ve Yarattığı Sonuçlar İtibarıyla 15-16 Haziran Büyük İşçi Direnişi,** Derleniş Yayınları, İstanbul,2012.

Arcayürek Cüneyt, **Bir İktidar, Bir İhtilal 1955-1960**, Olgaç Basımevi, Ankara, 1984.

Arcayürek Cüneyt, **Yeni Demokrasi Arayışları 1960-1965**,Bilgi Yayınevi, İstanbul,1985.

Arduç İbrahim, **Kore Savaşlarında Mehmetçik**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990.

Arduç İbrahim, **İkinci Dünya Savaşı,** 1 Cilt, Kastaş, İstanbul,1999.

Arkun Kemal, **Yusuf İmamoğlu**, Efsus Yayınları, İstanbul, 2018.

Armaoğlu Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İş Bankası, Ankara, 1991.

Asalya İslam, **Aksa İntifadası: Bir Halk Ayaklanmasının Muhasebesi**, İnsamer, İstanbul, 2019

Atahan Haşmet, **68 Başkaldırısı Üzerine Yazılar, Söyleşiler, Eleştiriler**, Can Matbaası, İstanbul, 2008.

Ataöv Türkkaya, **İkinci Dünya Savaşı,** İleri Yayınları, İstanbul,2008.

Ataöv Türkkaya, **Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.

Ateş Toktamış, 68'li **Olmak**, Mesa Yayıncılık, İstanbul,2007.

Atılgan Gökhan, **Sanayi Kapitalizminin Şafağında**, Yordam, İstanbul, 2018.

68'e Bugünden Bakmak, Editör: Ayhan Bilgin, Ütopya Yayınevi, İstanbul, 2019.

Aydemir Şevket Süreyya, **Adnan Menderes'in Dramı**, Remzi Kitapevi, İstanbul,2000.

Aydın F. Arzu, **Küba Ülke Etüdü**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul,1994.

Aydın Zafer, **Geleceğe Yazılmış Mektup - 1968 Derby İşgali**, Kidega, İstanbul,2012.

Aydınoğlu Ergün, **Türkiye solu 1960-1980**, Versus, İstanbul, 2007.

Aybar Mehmet Ali, **Türkiye İşçi Partisi Tarihi**, İletişim, İstanbul,2014.

Aydın Süavi, Taşkın Yüksel,**1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Aytuğ H Kutay, Okan Can, **Türkiye'de 68 Hareketinde Kemalizm**, Ütopya, Ankara, 2019.

Aygün Tarık, **Efendiliğin Reddi Sivil itaatsizlik ve Doğrudan Eylem**, Versus Yayınları, İstanbul, 2006.

Baransel Mızrak, **Amerika'da Ayrımcı Politikalar ve Siyahî Mücadele Tarih**i, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2017.

Baykam Bedri, **68'li Yıllar Eylemciler**, İmge, Ankara,1998.

Baykam Bedri, **68'li Yıllar Tanıklar**, İmge Yayınları, Ankara,1999.

Behram Nihat, **Dar Ağacında Üç Fidan**, Everest Yayınları, İstanbul,2001.

Behram Nihat, **Ser Verip Sır Vermeyen Bir Yiğit**, Everest Yayınları, İstanbul, 2015.

Bensaid Daniel, **1968 Son ve Devam**, Çev: Gülüm Şener, Yazın yayıncılık, 2008.

Betts R. F, **Dekolonizasyon: Dünyada Sömürgelerin Bağımsızlaşma Süreci- 1945-1997**, Çev: Yusuf Yazar, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2018.

Birant Mehmet Ali, **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet yayınları, İstanbul,1991.

Birsel Salah, **Şişedeki Zenci**, Nisan Yayınları, İstanbul,1986.

Bahadır Şahin, **Toplumsal Olayların Kamu Politikaları Üzerindeki Etkisi, Kamu Düzeni ve Güvenliği Açısından Toplumsal Olaylar ve Yönetimi**, Editör; Hakan Batırhan Kara, Efil Yayınevi, Ankara, 2014.

Bahro Rudolf, **Kırmızıdan Yeşile**, Metis Yayınları, İstanbul,1990.

Bora Tanıl, **Milliyetçiliğin Provokasyonu Yugoslavya**, İletişim, İstanbul,2018.

Brzezinski Zbigniew, **Büyük Çöküş,** Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000

Bookchin Muray, **Devrimci Halk Hareketleri Tarihi 1905'ten 1917'ye Rus Devrimler,** Çev: Ali Ihsan Başgül, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013.

Bora Tanıl, **Cereyanlar: Türkiye'de Siyasî İdeolojiler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Bozarslan Hamit, "Mahir Çayan: Kurumsal İzleği ve Politik Mirası", **Türkiye Solundan Portreler**, Hazırlayanlar; Emir Ali Türkmen, Ümit Özger, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.

Bush Caleb M. & Moris Rochelle, "İmparatorluklar Parçalanıyor, Hareketler Çöküyor": Sistem Karşıtı Mücadele, 1917-1968, Edi: William G. Martin, **Toplumsal Hareketler (1750-2005) Dipten Gelen Dalgalar,** Çev: Deniz Keskin, Versus, İstanbul, 2009.

Büyükelçiliği Enformasyon ve Basın Servisi, General De Gaulle Fransa Cumhurbaşkanı, Fransa Bilgi Basımevi, Ankara, 1968.

Cevahir Hüseyin, **Küba Üzerine**, Evren Yayınları, İstanbul, 1976.

Cevahir Hüseyin, **Gevahir'den Kalan**, Özgürlük Yayınları, İstanbul, 1995.

Cevizoğlu Hulki, **Kod Adı: 68 (68'lilerin Dünü Bugünü)**, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, 2008.

Chris Harman, **Halkların Dünya Tarihi, Taş Devrinden Yeni Binyıla**, Çev; Uygur Kocabaşoğlu, Yordam, İstanbul, 2013.

China Mieville, **Ekim Rus Devriminin Hikâyesi,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul,2017.

Chomsky Noam, Polk Laray, **Nükleer Savaş ve Çevre Felaketi**, Çev: Melda Elif Keskin, İnkılâp Kitapevi, Ankara, 2013.

Ciano Kont Galeazzo, **Savaş Günlükleri, 1939-1943**, Çev. Selçuk Uygur, Kronik Kitap, İstanbul, 2017.

Coşar, Nevin 'Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası ve Sanayileşme,' Prof. Dr. Gülten Kazgan'a Armağan, **Türkiye Ekonomisi,** Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2004.

Çağlayangil İhsan Sabri, **Anılarım,** Yılmaz Yayınları, İstanbul,1990.

Çalışkan Nurettin, **ODTÜ Tarihçe: 1956-1980**, ODTÜ Mezunlar Derneği, Ankara,2002

Çavdar Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi 1839-1950**, Tarihi, İmge Kitap Evi, Ankara,2008.

Çelenk Halit, **Hukuksuz Demokrasi**, Çağdaş Yayınları, İstanbul,1986.

Çelenk Halit, **Yenilmeyenlerin Tanığı Emperyalizme Karşı Yazılar**, Penta Yayıncılık, 2008.

Çelenk Halit, **İdam Gecesi Anıları**, İmge Kitap Evi, Ankara, 2013.

Çiçek Atıl Cem, **Türk Siyasal Yaşamında Yön Dergisi, (1961-1967) Milliyetçilik Bayrağını Sosyalistler Taşır**, Tezkire, İstanbul, 2016.

Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimine Kısa Bakış, Devrimci Araştırmalar grubu, Çev; Sinan Jabban, Patika, İstanbul, 2013.

Çizmeci Şevket, **Menderes Demokrasi Yıldızı**, Arkadaş Yayınevi, Ankara,2010.

Çubukçu Aydın, **Bizim 68,** Evrensel Basım, İstanbul, 2014.

Daniel Bensaid, Alain Krivine, **1968 Son ve Devam**, Yazın Yayıncılık, 2008.

Davis Angela, **Eğer Şafakta Gelirlerse**, Çev: Hamit Bozak, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.

De Franzo, **Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri,** Çev: Serra Bozbulut, Sitare Yayınları, İstanbul, 2011.

Debray Regis, **Devrimde Devrim**, Eriş Yayınları, Ankara, 1965.

Defrenzo James, **Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri**, Çev: Serra Bozbulut, Sitare Yayıncılık, Ankara, 2011.

Demirel Tanel, **Demokrat Parti İktidarı ve Ordu**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

Demirel Tanel, **Adalet Partisi ideoloji ve Politika**, iletişim yayınları, İstanbul, 2013.

Demirer Temel, **Sokakta ve Duvarda 1968**, Özgür Üniversite Kitaplığı Öteki Yayınevi, 1998.

Devrimi Hatırlıyor Musunuz? İşçilerin Özerkliği, Çev: Özgür Gökmen, 68 Devrim Plajı, Kafe Kültür Yayıncılık, İstanbul,2013.

Dinamo Hasan İzzettin, **6-7 Eylül Kasırgası**, May Yayınları, İstanbul,1971.

Djilas Milovan, **Yeni Sınıf Komünist Sistemin Bir Tahlili**, Çev: Sedat Ümran, İstanbul Kitapevi, İstanbul,1982.

Djilas Milovan, **Stalin'le Konuşmalar**, Çev: Cevdet San, Ekonomik ve Sosyal Yayınlar, Ankara, 1977.

Dobb Maurice, **1917'den Bu Yana Sovyet Ekonomisinin Gelişimi,** Çev: Metin Aktan, Özdemir Basımevi, İstanbul, 1968.

Dodanlı Burhan, **Kızıldere Katliamı**, Babil, İstanbul,2012.

Doğan Göçmen, **Modern Felsefe**, Vivo Yayınevi, İstanbul, 2015.

Ecevit Bülent, **Ortanın Solu**, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.

Erkmen Serhat, **Ortadoğu Barış Süreci**, Güvenlik Yazıları, No. 47, 2019.

Eray Alev Er, Özer, **Bir Uzun Yürüyüştü 68**,DK Yayınları, İstanbul,1988.

Erdem Turan, Erdem, Orhan, **Tarihi Şekillendiren Suikastlar**, Yeşil Elma Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Ersan Vehbi, **1970'lerde Türk Solu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

Eroğul Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge yayınevi, Ankara,1990.

Ernie Trory, **Çekoslavakya 1918-1978**, Çev; Ogün Eratalay, Yazılıma, İstanbul,2016

Djilas Milovan, **Yeni sınıf,** Doğuş matbaası, Çev: H. Tayfur Sonkur, İstanbul, 1959.

Faulkner Neıl, **Marksist Dünya Tarihi**, Yordam Kitap, İstanbul,2017.

Feyizoğlu Turhan, **Denizler ve Filistin**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011.

Feyizoğlu Turhan, **İBO-İbrahim Kaypakkaya**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Feyizoğlu Turhan, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri 1944-1974**, Ceylan Matbaası, İstanbul, 2013.

Feyizoğlu Turhan, **Sinan Nurhak Dağlarından Sonsuzluğa**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Feyizoğlu Turhan, **FKF Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist bir Öğrenci Hareketi**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2002.

Fraser Ronal, **1968 İsyancı Bir Öğrenci Kuşağı**, Çev: Kudret Emiroğlu, Belge Yayınları, 2008.

François Fejtö, **1956 Macar İhtilali, İlk Antitotaliter İhtilal**, Çev: F. Bülent Kocamemi, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2012.

Fırat Melek M, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu,** Siyasal Kitapevi, Ankara, 1997.

Fidel Castro Konuşuyor, Çev: Nedim Sel, Habora Kitabevi, İstanbul,1967.

Geçmişten Geleceğe Bir Umut İlkesi Kızıldere, Bir Gün Yazıları, Bir Gün Kitap, İstanbul, 2011.

Grineviç, Küba Devriminin Geçtiği Yol, Çev: Mazlum Beyhan, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1999.

Gemalmaz Semih, **Türkiye'de Ölüm Cezası (1920-2000) Zihniyet, İnfazlar, Mevzuat, Yargı ve Siyaset,** C.I, Beta, İstanbul, 2001.

Geray Cevat, **Toplum Kalkınması ve Gençlik**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Başnur Matbaası, Ankara, 1969.

Gevgili Ali, **Türkiye'de 1971 Rejimi**, Milliyet yayınları, İstanbul,1973.

Gevgili Ali, **Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987.

Gürel Burak, **Türkiye'de Kırda Sınıf Mücadelelerinin Tarihsel Gelişimi**, Yordam Kitap, İstanbul, 2015

Güzel Şehmus, **Türkiye'de İşçi Hareketi (1908-1984)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996.

Fişhek Kurthan, **Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili**, Sevinç Matbaası, Ankara,1969.

Foster W. Z. **Üç Enternasyonalin Tarihi**, Çev: Can Saday, İstanbul: Yazılama, 2011.

Ganser Daniele, **NATO'nun Gizli Orduları Gladio Operasyonları ve Avrupa'da Devlet Terörü**, Karadeniz Kitap, İstanbul, 2012.

Gener Cihangir, **Üst Akıl İlluminati**, Helios İstanbul,2019

GirginAtilla, **Türkiye'de Yerel Basın**, Der Yayınları, İstanbul,2008.

Gladyo İtalyan Gizli Örgütlenmesi, Rapor Editörü; İhsan Bal, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2009.

Garaudy Roger, Dubcek, Ota Sik, Richta Chamalık, Husak, Hajek, Golbstucker Prag 1968 Doğmayan Hürriyet, Çev: Aydil Balta, eYayınları, İstanbul, 1968.

Garaudy Rager, **Doğmayan Hürriyet,** Türkçesi: Aydil Balta, eYayınları, İstanbul,1968.

Grineviç E. A, **Kuba: Devrimin Geçtiği Yol**, Çev: Mazlum Beyhan, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1995.

Gökmen Özgür, **İtalya 1968: Özerklik Hareketinin Gelişimi, 68 Devrim Plaj**ı, Kafe Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Gönlübol Mehmet, **Olaylarla Türk-Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

Gözler Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2000.

Guevara Juan Martın, Vıncent Armelle, **Abim Che,** Çev: Arda Ekşigil, Can Yayınları, İstanbul, 2017.

Güven Dilek, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları,** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005

Güvenç Serpil Çelenk, **Darağacına Mektuplar**, Ankara, İmge Kitabevi, 2012.

Gülboy Gül Pınar, "1956 Macar Ayaklanmasının Türkiye Basınında Yansımaları", editör; Yeliz Okay, **Macar Kardeşler (Macar-Türk İlişkileri Üzerine Makaleler)**, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2012.

Gürbüz Mehmet Vedat, **Soğuk Savaşın Kaynama Noktası Vietnam Savaşı ve ABD**, Kent Kitap, Ankara, 2009.

Gürses Fulya, Gürses, Hasan Basri, **Dünyada ve Türkiye'de Gençlik**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm yayınları, 1997.

Haplemitoğlu Necip, **Sovyet Rusya'da Devlet Terörü,** Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Ankara, 2005.

Heper Metin, **Türkiye'nin Siyasal Tarihi**, Doğan Kitap, İstanbul, 2011

Herman Edward. S, Chomsky Noam, **Rızanın İmalatı Kitle Politikasının Ekonomi Politiği,** Çev: Ender Abadoğlu, BGST Yayınları, İstanbul, 2012.

Hobsbawm Eric, **Tuhaf zamanlar**, iletişim Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Hobsbawm Eric, **Kısa Yirminci Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çev: Yavuz Alogan, Sarmal Yayınları, İstanbul, 2000.

Hobsbawm Erıc, **Yaşasın Devrim Latin Amerika Üzerine Yazılar**, Çev: Saliha Nilüfer Derleyen Leslie Bethel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Hobsbawn Eric, **Sıra Dışı İnsan, Direniş, İsyan ve Caz,** Çev: Gündüz Işıtan, Orion, İstanbul, 1998.

Hobsbawm Erıc, **Yaşasın Devrim**, İletişim, İstanbul,2018.

Höke M. Engin, **1960'lardan 1980'e Gençlik ve Mücadelesi,** Simge Yayınevi, İstanbul, 1989.

İlhan Atilla, **Batının Deli Gömleği**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2002.

Gonzales Mike, **Bolivya: Bir Halk Ayaklandı, 21. Yüzyılda Enternasyonal Sosyalizm**, Çev: Türkan Uzun, Çiğdem Özbaş, Dilan Gitmez, Simin Gürdal, Mesut Çelebioğlu, İDE yayınları, İstanbul, 2004.

Gündoğdu Abdullah, **Türklerin Tanıklığında Rusya'da Devrim Süreci, 100 Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası**, Editörler; Yunus Koç, Mikail Cengiz, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2018.

Işıtan Gündüz, **68 Mayısında Paris**, Parşomen Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Janes De Franzo, **Devrimci Hareketler ve Devrimlerin Karakteri**, Çev: Serra Bozbulut, Sitare yayınları, İstanbul, 2011.

Joll James, **II. Enternasyonal 1889-1914**, Çev; Kudret Emiroğlu, Belge yayınları, İstanbul, 2003.

John Lewis Gaddis, **Soğuk Savaş, Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar Gerçek**, YKY, İstanbul, 2015.

Jürcher Eric Jan, **Modernleşen Türkiye Tarihi**, İletişim İstanbul, 2007.

Kabacalı Alpay, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Gürer Yayınları, İstanbul, 2007.

Kahraman İlbay, **Cepheden Anılar Orhan Savaş'çının THKP-C Anıları**, Ayrıntı, İstanbul, 2015.

Kaplan Musa, **Devrim Yolcuları: İstanbul - Ankara - Ünye - Fatsa – Kızıldere**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Karael Mahmut, **Pakistan'daki İslâmî Hareketler, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi**, İstanbul, 2019.

Karadeniz Harun, **Olaylı Yıllar ve Gençlik**, May Yayınları, İstanbul,1969.

Karpat Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul,2012

Karaosmanoğlu Yakup Kadri, Politikada 45 yıl, İletişim Yayınları, İstanbul,1984.

Karl Dietz Verlag, **Rosa Luxembur ya da: Özgürlüğün Bedeli**, Çev: Murat Çakır, Media Service, Berlin, 2008.

Kayalı Kurtuluş, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**, İletişim, İstanbul,2015.

Kaypakkaya İbrahim, **Seçme Yazılar**, Umut Yayımcılık, İstanbul, 2004.

Kekeç Ahmet, **Cumhuriyet Apartmanı,** Motto Yayınları, İstanbul, 2017.

Kışlalı Ahmet Taner, **Öğrenci Ayaklanmaları**, Bilgi Yayınevi, Ankara,1974.

Koç Yıldırım, **Sendikacılık Tarihi,** Türk-İş Eğitim Yayınları, Ankara, 1998.

Koç Yıldırım, **Kuruluşunun 50. Yıldönümünde (Belgelerle) Türkiye Öğretmenler Sendikası Tarihi (1965-1971)**, Kuzgun Kitap, Bursa, 2015.

Koç Yıldırım, **TÖS Anti-Emperyalist, Ulusalcı, Emekten Yana Öğretmen Örgütü**, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2006.

Koç Yıldırım, **Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Koç Süreyya, **Sosyal Demokrasi ve S.D.D.F (Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu)**, Kardeş Matbaası, Ankara, 1971

Koçak Cemil, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Dönemin İç Ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma,** Cilt 2,İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Koçak Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950)", **Türkiye Tarihi 4 -Çağdaş Türkiye 1908-1980**, C.I, Haz. Sina Akşin, Cem Yayınları, İstanbul, 2008.

Korkmaz Esat, **Kafa Tutan Günler/68 Güncesi**, Arba Yayınları, İstanbul,1992.

Kuron J.& Modzelewski K. **Tekelci-Bürokratik Sosyalizm**, Çev: Doğu Perinçek, Kaynak Yayıncılık, İstanbul, 1986.

Kurlansky Mark, **1968 Dünyayı Sarsan Yıl**, Everest Yayınları, İstanbul, 2003.

Landau J. M, **Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar**, Turhan kitapevi, Ankara,1979.

Leo A. Müller, **Gladıo (Kontrogerilla) Soğuk Savaşın Mirası**, Pencere Yayınları, İstanbul, 1991.

Lenin Vladimir İlyiç, **1905 Devrimi Üzerine Yazılar,** Çev: Ragıp Zararlı, Yöntem Yayınları, İstanbul, 1976.

Liddell Hart, **İkinci Dünya Savaşı Tarihi 2**, Çev: Kerim Bağrıaçık, YKY Yayınları, 2000.

Lüküslü Demet, **Türkiye'nin 68'i: Bir Kuşağın Sosyolojik Analizi**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.

Mamaloukas Dimitri, **Kızıl Tugaylar'ın Gizli Örgüt**, Çev: Fulya Aktüre Koçak, İstanbul, İletişim Yayınları, 2020.

Mann Michael, **Demokrasinin Karanlık Yüzü**, Çev: Bülent O. Doğan, İttaki Yayınları, İstanbul, 2012.

Malraux Andre, **Karşı Anılar**, Çev: Ömer Laçiner, İletişim, İstanbul, 2011.

Marx-Engel, **I.Enternasyonal'de Örgütlenme Meselesi**, Ekim Yayınları, İstanbul,1990.

Mater Nadire, **Sokaklar Güzeldir 68'de Ne Oldu?** Metis, İstanbul,2009.

May Elmar, **Che Guevara**, Çev: Nesrin Oral, Alan yayıncılık, İstanbul, 1990.

Mcmahon Robert J, **Soğuk Savaş**, Dost yayınları, Ankara,2003.

Merih Turgay, **Soğuk Savaş ve Türkiye (1945-1960)**, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006

Metkin Kısmet & Murat Çemrek, **Kuzey İrlanda: Bitmeyen Bir Barış Hikâyes**i, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, Ankara, 2012.

Mihailidis Mihalis, "Kıbrıs Türk işçi sınıfı ve Kıbrıs İşçi Hareketi 1920-1963", Çev: Ahmet An, **Kıbrıs Dün ve Bugün**, Der: Masis Kürkçügil, İttaki Yayınları, İstanbul, 2003.

Murray Bookchin, **Devrimci Halk Hareketleri Tarihi 1905'ten 1917'ye Rus Devrimleri**, Çev: Ali Ihsan Başgül, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013.

Nezıroğlu İrfan & Tuncer Yılmaz, **I. Demirel Hükümeti Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 4 – (27 Ekim 1965-26 Mart 1971)**, TBMM Basımevi, Ankara, 2013.

Navarro Jose Canton, **Küba Tarihi, Bir Halkın Biyografisi**, Yazılama, İstanbul, 2011.

Neale Jonathan, **Vietnam 1960-1975**, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.

Reca Ömer Faruk**, Zorluklara Rağmen Başaranlar**, Tutku Yayınları, Ankara, 2010.

Rusçuklu Bülent, **Kore Savaşı,** Arvo, İstanbul, 2008.

Oktay H. Emre, **Türk Tarihin Kayıp Yılları İnönü Dönemi**, Akis Kitap, İstanbul,2013.

Olgun Kenan, **Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, Değişim Yayınları, İstanbul 2008.

Oran Baskın, **Türk Dış Politikası - Cilt 1 (1919-1980)**, İletişim, İstanbul, 2005.

Oruç Zülküf, **Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği**, İstanbul, Pınar, 2005.

Öke Mim Kemal, **Unutulan Savaşın Kronolojisi Kore (1950-53)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1990.

Oltmans Willem, **Küresel Terörist,** Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2002.

Öngider Seyfi, **Çankaya'nın Bütün Adamları**, Aykırı Yayınları, İstanbul,2014.

Öymen Orsan, **Bir İhtilal Daha Var**, Milliyet Yayın A.Ş.İstanbul,1987.

Özer Ömer, "Bir İdeolojik Aygıt Olarak Basının, Hegemonyanın Başarılmasındaki Rolü: 12 Mart Muhtırası/ Darbesinin Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman Gazetelerinde Sunumu,"**Masumdular, 1970'li Yıllardaki Önemli Siyasal Olayları Basındaki Yansımaları;** Edi: Ömer Özer, Literatürk Akademi, İstanbul,2014.

Özen Hayriye, **68 Protesto Dalgasının Dinamikleri**, Ütopya Yayıncılık, Ankara, 2019.

Özgişi Tunca, **Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Sena**tosu, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012.

Öztuna Yılmaz & Gökdemir Ayvaz, **Türkiye'de Askeri Müdahaleler**, İstanbul, 1987.

Reca Ömer Faruk, **Zorluklara Rağmen Başaran**lar, Ankara: Tutku Yayınları, 2010.

Rex A. Wade, **Rus Devrimi**, 1917, Çeviren Ergin Özler, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Rusenberg Artur, **Bolşevizm Tarihi**, Çev: Aydın Emeç, E yayınları, İstanbul,1969.

Sander Oral, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Yayınevi, Ankara,1994.

Schreiber Jean-Jacques Servan, **Bir Toplumun Uyanışı Mayıs/ Haziran 1968 Gençlik Hareketleri**, Çev: Necdet Saander, Bozok, İstanbul,1968.

Sarı Emre, **20.Yüzyıl Tarihi: 20. yüzyılda Türkiye ve Dünyada neler yaşanmıştır? 20. Yüzyıl Tarihi Olayları, İcatları, Gelişmeleri, Açıklamaları**, ebook (ePub) , 2016.

Satan Ali, "Demokratik Siyasal Mücadele Denemesi", **Modern Türkiye Tarihi**, Editör; Süleyman Beyoğlu, Ali Satan, Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul,2014.

Savran Sungur, **Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri (1908-1980),** Yordam Kitap, İstanbul, 2016.

Sartre Jean Paul, "Komünistler Devrimden Korkuyor" **Jean-Paul Sartre'ın Fransız Komünistlerini İthamı,** Çev: Şiar Yalçın Öncü Kitapevi, İstanbul,1969.

Sartre Jean Paul, **Aydınlar Üzerine**, Çev. Aysel Bora, İstanbul, Can Yayınları, 2011.

Sartre Jean Paul, **Hepimiz Katiliz Sömürgecilik Bir Sistemdir**, Belge Yayınları İstanbul, 1988.

Sayılgan Aclan, **Türkiye'de Sol Hareketler**, Ofset, İstanbul, 2009.

Soysüre, Ali Haydar, "68'in Sendikası ve Asker: 12 Mart 1971 Muhtırası Bağlamında Disk'in Askerle İmtihanı"; **68' Bugünden Bakmak**, Edi; Ayhan Bilgin, Ütopya, Ankara, 2019.

Selek Pınar, **Barışamadık**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.

Schwarz Peter, **1968 Fransa'da Genel Grev ve Öğrenci İsyanı**, Mehring Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Swartz David, **Kültür ve İktidar (Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi)**, Çev: Elçin Gen İletişim, İstanbul, 2011.

Schloredt Valerie & Brown Pam, **Martın Luther King,** İlk kaynak Kültür ve Sanat Ürünleri, Ankara, 1996.

Somer Kenan, **100 Soruda Ekim Devrimi**, Gerçek Yayın Evi, İstanbul,1970.

Sommier Isabelle, **Devrimci Şiddet**, Çev: Işık Ergüden, İletim Yayınları, İstanbul,2012.

Steiner Anne, Debray Löic, **Kızıl Ordu Fraksiyonu** Yayına Hazırlayan: Kaya Şahin, Haldun Bayrı, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Stephane Courtois, **Komünizmin Kara Kitabı**, Doğan Kitap, İstanbul, 2000.

Sülker Kemal, **Türkiye'yi Sarsan İki Uzun Gün,** Yazko Yayınları, İstanbul,1980.

Swaın Geoffrey, **Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi**, Çev: Mert Büyükkarabacak İletişim, İstanbul, 2019.

Şener Mustafa, **Üç Tarz-ı Siyaset, YÖN, MDD ve TİP,** Yordam Kitap, İstanbul, 2010.

Şener Mustafa, **Devrim Mümkün ve Güncel, Türkiye Solundan Portreler**, Hazırlayanlar; Emir Ali Türkmen, Ümit Özger, Dipnot Yayınları, Ankara,2015.

Talas Cahit, **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.

Tanör Bülent, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeler**, YKY, İstanbul, 2005.

Timur Taner, Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, İletişim, İstanbul,1991.

Timur Taner, **Felsefe, Toplum Bilimleri ve Tarihçi**, Yordam Kitap, İstanbul, 2011.

Thomas Ned, **ETA'dan Sonra? Katalonya, Euskadi (Bask Ülkesi) ve İspanya Anayasası,** Demokratik Gelişim Enstitüsü, Londra, 2012.

Trory Ernie, **Çekoslovakya 1918-1978**, Çev: Ogün Eratalay, Yazılama, 2016.

Toker Halil, **Sebepleri ve Sonuçları ile Keşmir Meselesini Kavramak**, Demavend Yayınları, İstanbul, 2017

Toker Metin, "Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944,1973" **Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, Bilgi, Ankara, 1990.

Toker Metin, **DP'nin Altın Yılları,1950-1954**, Bilgi Yayınları, Ankara,1991.

Toker Metin, "Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973)" Cilt: 4, **Demokrasiden Darbeye 1957-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.

Topal Aylin, **Latin Amerika'yı Anlamak Neoliberalizm, Direniş ve Sol**, Yordam Kitap, İstanbul, 2007.

Topuz Hıfzı, **Paris 68: Bir Devrim Denemesi**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.

Tufan Tarkan, **Deniz Gezmiş Fırtınalı Yıllar**, La Yayınları, İstanbul,2004.

Tunçkanat Haydar, **27 1960 Devrim (Diktadan Demokrasiye)**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Turan Şerafettin, "Türk Devrim Tarihi IV Çağdaşlık Yolunda" **Yeni Türkiye (Birinci Bölüm) (10 Kasım 1938 -14 Mayıs 1950)**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1999.

Turan Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi 1950-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara,1999.

Turan Şerafettin, "Türk Devrim Tarihi ve Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye"**(27 Mayıs 1960 - 12 Eylül 1980)** ,Bilgi Yayınları,2002.

Turgay Merih, **Soğuk Savaş ve Türkiye(1945-1960),**Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006.

Tuncer Erol, **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)**, Tesav Yayınlar, Ankara, 2003.

Tuncer Hüner, "İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950)," **İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye**, Analiz, İstanbul, 2012.

Tunçay Mete, *"* Siyasal Tarih 1950-1960", **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997.

Tüleylioğlu Orhan, **Babam Neden Öldürüldü Anne?** UMAG Araştırmacı Gazetecilik Vakfı, Ankara, 2019.

Türel Oktar, **Küresel Tarihçe 1945-79,** Yordam Kitap, İstanbul, 2017.

Uçarol Rıfat, **Siyasi Tarih,(1789-2010)**, Der Yayınları, İstanbul, 2013.

Ulus Özgür Mutlu, **Türkiye'de Sol ve Ordu**, İletişim, İstanbul, 2016.

Uluslararası İlişkiler Tarihi, Diplomasi Tarihi, Cilt:5, Çev: Ali Rıza Dirik, Evrensel Kitap, İstanbul, 2013.

Uyanık Özgür, **Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi**, Kaynak Yayınları İstanbul,2014

Uludağ İlhan, Serin Vildan, **SSCB'deki Türk Cumhuriyet: Lenin'in Sosyo - Ekonomik Analizleri ve Türkiye İle İlişkileri,** İstanbul Ticaret Odası,1990.

Uzun Engin, **Proletarya ve Kapitalizm**, Ölçü yayınları, Ankara, 1971.

Ülger İ. Kaya, **Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

Ünlü Barış, **Stokely Carmichael Siyah İktidarı**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2019.

Ünsal Artun, **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.

Voline, **Rus Devrimleri**, Çev: Ramazan Macit, Babil Yayınları, İstanbul, 2000.

Yalman Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1971),**Yayına hazırlayan; Erol Şadi Dinç, İstanbul, Pera Yayınları, 1997.

Yaraşır Volkan, **Dünyayı Sarsan Yıl 1968**, Toplumsal Özgürlük, İstanbul, 2018.

Yetkin Çetin, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980**, Kilit Yayınları, Ankara, 2011.

Yurtsever Haluk, **Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980**,Yordam, İstanbul,2016.

Yarar Ayşe, "Meksika Birleşik Devletleri", **Dünya Siyasetinde Latin Amerika, Orta Amerika ve Karayipler**, Edi: İsmail Ermağan, Nobel, Ankara,2008.

Yaraşır Volkan, **Uluslararası İşçi Hareketleri**, İstanbul: Tüm zamanlar Yayınları, 2004

Yaşar Fatma Tunç, Özcan Sevinç Alkan, Kor Zahide Tuba, **Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin**, İHH Yayınları, İstanbul,2010.

Yesevi, Çağla Gül, "Rail İstihbaratı ve Mossad," **İstihbarat Örgütleri**, Edi: Ümit Özdağ Kripto Yayınları, Ankara, 2014.

Yıldırım Ali, **FKF Dev-Genç Tarihi 1965-1971 Belgelerle Bir Dönemin Serüveni**, Doruk Yayınları, İstanbul, 2008.

Yıldırım Barış "Hüseyin İnan ve Türkiye Devriminin Yolu", **Mühürler: Türkiye Sosyalist Hareketinden Eserler**, Editör: Gökhan Atılgan, İstanbul, Yordam Kitap, 2019.

Yılmaz Sait, **ABD'nin Uruguay'a Askeri Müdahaleleri**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2013.

Yılmaz Yaşar**, Söz Sanığın**, E-Yayınları, İstanbul, 2018.

Yurtsever Haluk, **Özgürlük ve Örgütlülük**, Yordam Kitap, İstanbul,2007.

Zepezauer Mark, **CIA'nın Büyük Operasyonları**, Kayak Yayınları, İstanbul,2001.

Zizek Slovaj, **1968**, Çev: Sabri Gürses, Encore, İstanbul, 2008.

Zizek Slovaj, **Ahir Zamanlarda Yaşarken** Çev; Erkan Ünal, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

Zileli Gün, **Yarılma(1954-1972)**, İletişim Yayınları, İstanbul,2015.

Zileli Gün, **Sığınmacılar (1990-2000Londra**),İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Wallerstein Immanuel & Hopkins Terence K. &Arrighi Giovanni, **Sistem Karşıtı Hareketler**, Çev: Celal Kanat, Bülent Somay, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.

William G Martin, **Toplumsal Hareketler (1750-2005)** Dipten Gelen Dalgalar, Versus, İstanbul, 2008.

Makaleler

Acar Ayla, "12 Mart (1971) Döneminde Muhalif Bir Dergi: Ortam", **İletişim Fakültesi Dergisi**, 0 (42), (1-18), 2012.

Acar Kezban, "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi", **Divan Disiplinlerarası Çalışma Dergisi**, 13 (24), (79-98), 2008.

Acoli Sundiato, "Kara Panter Partisi", **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, (116-120), 1998.

Ağır Osman, "Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları: 1917 Bolşevik Devrimi", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 16 (1), (325-342), 2019.

Ağkaya Onur & Yılmaz Ayfer Genç, "Iguala: Yorgun Bir Devlette Şiddet", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 10 (52), (300-313), 2017.

Akat M. Tanju, "Varşova Paktı'nda büyük çatlak, Prag Baharı Nasıl Bitti", **Popüler Tarih,** Sayı: (72-77), 2014.

Akçay Engin & Akbal Özdemir, "ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 11 (22), (7-29), 2013.

Akçadağ Emine, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", **Bilge Strateji Dergisi,** 2 (3), (1-28), 2010.

Akman Taylan Şefik, "Hukuk Politika İlişkisinin Niteliği Üzerine", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** 61(4), (1271-1306), 2012.

Akman Şefik Taylan, Akman İnci Solak, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Hububat Üretiminin Vergilendirilmesi", **Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1(2), (73–91), 2011.

Akın Fethullah, "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yenidünya Düzeni ve Türkiye", **İş ve Hayat Dergisi**, 3(5), (119-135), 2017.

Aksakal Hasan,"Güler Yüzlü Bir Sosyalist, İlkeli Bir Siyasetçi: Mehmet Ali Aybar'ın Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri ve Önemi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı:20, (79-102), 2009.

Akıncı Abdulvahap,"Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri," **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9 (1), (55-72), 2014.

Aksel Sevgi Can Yağcı,"Türk Basınında 1956 Macar İhtilalı: Hürriyet, Cumhuriyet, Ulus ve Zafer'de Haber Sunumuna İlişkin Uzlaşma ve Ayrışmalar," **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı 39, (90-112), 2014.

Aksoy Hasan Hüseyin, "Amaç Yapı ve Süreç Boyutları Açısından Küba Eğitim Sistemi," **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1(25), (163- 185), 1992.

Ala kel Murat, "İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İkilemine Dair Teorik Tartışmalar", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 5(9), (2-30), 2011.

Ali Tarık, "Ne Oldu Bütün O Öfkeye", **Ayrıntı Dergisi**, Sayı:26,2018.

Albaysak Mustafa, "Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı,"**Ankara Barosu Dergisi**, Sayı; 1 (297-312), 2014.

Alkan Mehmet Ö, "1960 Darbesi ve Üniversiteden Tasfiyeler 147'ler Olayı", **Toplumsal Tarih**, Sayı:286, (58-69), 2017.

Altay Özcan, "ABD Anayasal Düzeni Üzerinde Emperyal Başkanlık Gölgesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:132,(309-338), 2017.

Altınoğlu Garbiş, "Bir İbrahim Kaypakkaya Değerlendirmesi", **Teori ve Politika Dergisi**, Sayı: 41, 2012.

Altınbaş Deniz, "İnsanlığa Karşı Suçlar ve Yeni-Sömürgecilik", **Uluslararası Suçlar ve Tarih**, 11 (12), (34-76), 2011.

Altun Fahrettin, "Kemalist Bir Modernleşme Yorumu Olarak Yön Dergisi", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 2 (1), (551-575), 2004.

Alkan Mehmet Ö, "Chicago'dan İstanbul'a, Haymarket'ten Taksim'e 1 Mayıs'ın Kısa Tarihi", **Toplumsal Tarih**, No.209,(4-9), 2011.

Arık Umut,"Kıbrıs Krizi", **Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**,2(1), (3-21), 2011.

Arıkanoğlu Naim, "Anarşik Düzenden Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş Milletlerin Rolü", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2 (1), (165-183), 2016.

Arpaguş Hatice K. "İslâmcılığın Türkiye Serüveni: Kadınların İlâhiyat Tecrübesine Katkıları,"**Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, 51 (51), (5-54), 2016.

Aslan Ömer, "Gerçekçi Muhafazakârlıkla Maceracılık Nöbetleri Arasında Pakistan Dış Politikası", **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 14 (51), (13-33),2017.

Aslan Seyfettin, Alkış Mehmet, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci: Laikleşme ve Ulusal Kimlik İnşası", **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 6 (1), (18-33), 2015.

Arslan Mahmut, "2. Dünya Savaşı ve Türkiye'de Savaş Ekonomisi," **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi**, 2 (2), (1-14), 2016.

Aslaner Serhat, "27 Mayıs'tan 15 Temmuz'a Metinlerle Türkiye Darbe Tarihçesi", **Mecmua Dergisi**, Sayı 91, 2016

Ataç Kaan Kutlu,"2. Dünya Savaşı Sonrası Sovyet Tehdidi ve Türkiye (1945-1946)", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 13 (25), (182-212), 2017.

Ataöv Türkaya "Son İki Yılda Üçüncü Dünya", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XXIII, (4), (331-345), 1968.

Avcı Engin,"Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye'de Terörizm," **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, 29 (1), (139- 166), 2019.

Ayaşlı Yaşar, “71 Devrimciliğinin Başka Bir Portresi”, **Teori ve Politika Dergisi**, Sayı: 41, 2012.

Aydın Mehmet Korkud, “II. Dünya Savaşı’nda Türkistan Lejyonu: Kuruluşu, Faaliyetleri ve Türkiye’nin Yaklaşımları”, **Tarih Okulu Dergisi**, 12 (XLI), (621-663), 2019.

Aydın Aydın, “Bakıncak Emin, Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki”, **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 17(1),(95-112), 2016.

Aydemir Sefa Salih, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesine Giden Süreçte Üniversite’nin Etkisi”, **International Journal Of Eurasian Education And Culture**, Sayı: 1(9), (8-22), 2016.

Ayman Saadet Gülden, “Filistin Çıkmazı Üzerinde Yeniden Düşünme Gereği”, **Orta Doğu Dergisi**, 3(2), (41-61), 2009.

Bakırcı Fahri, “Parlamenter Sistem Siyasal İstikrarsızlıkların Nedeni midir? 1960-1971 Dönemi”, **Vira Verita E-Dergi**, Sayı 10, (30-108), 2019.

Balkılıç Özgür, “Demir Döküm'ün Sıcağında Ağustos İşgali”, **Toplumsal Tarih**, Sayı:281, Mayıs, (32-39), 2017.

Başarır Murat, Başarır Mehtap, “ İkinci Dünya Savaşı’nın Başlangıç ve Bitiş Evrelerinde Gazete Manşetleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz” **The Journal of Academic Social Science**, 52 (52), (202-214), 2017.

Baytal Yaşar, “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950–1957),” **Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 40, (545-567), 2007.

Becerikli Sema Yıldırım, “Nazif Bozkurt Uluslararası Halkla İlişkilerde Yeni Bir Açılım: Arnavutluk Örneği,” **International Journal of Human Sciences,** 11(1), (896-919), 2000.

Berktay Halil, “Bilimsel Sosyalist Devrim Anlayışı”, **Aydınlık Sosyalist Dergisi,** 14 Aralık 1969.

Benhür Çağatay, “14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP’nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları,”**Selçuk Üniversitesi Edebiyat Dergisi**, 0 (17), (61-75), 2007.

Beşir Fethiye, “Kadın Kurtuluş Hareketinin 68’i”,**Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı:293, 2018.

Birol Sinem,“1961 Anayasasında İfade Özgürlüğü”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, II (43), (39-54), 2012.

Bora Tanıl, “Rudi Dutschke ve Batı Almanya’da 68,” **Toplumsal Tarih**, Sayı:293,2018.

Bloomfield Jon, “Prag Baharı: Bir Yeniden Değerlendirme”, Çev: Can Yücel, **Birikim Dergisi**, (42-43-44), 1998.

Bozkurt Giray Saynur, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar," **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 10 (2), (51-95), 2010.

Bozkurt Önder "Anılarda 12 Mart Muhtırası: "Bizden Başka Herkesin İktidarda Olduğu O Dönem," **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 20(1), (209 -243), 2018.

Börklü oğlu Levent, "27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi ve Silahlı Kuvvetler Birliği", **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(2), (13- 28), 2017.

Bulut, Erol, Koca Mehmet, "İrlanda'da Terör", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergi**si, 8 (37), (545-556), 2015.

Bulut Feryat, "68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XI(23),(123-149), 2011.

Bulut Sedef, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", **Gazi Akademik Bakış**, 2 (4), (125-145), 2009.

Bulut Sedef, "38. Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri", **Mavi Atlas Dergisi**, 6 (1),(185-204), 2018.

Burgaç Murat, "1946 Genel Seçimlerinde Propaganda,"**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIII (26), (163-184),2013.

Cartier Raymond, "İkinci Dünya Savaşı," Cilt: I-II, Çev: Safa; Kılıçlıoğlu, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 24 (1), (21-52), 2009.

Caunes Sarah & Özdoğan H. Kiraz,"1960'larda Etnik/Sosyalist Hareket Olarak Kara Panter Partisi (1966-1973)", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:12, (165-179), 2015.

Cook Pam, "İtalya ve Yeni Gerçeklik", Çev: Hasan Ramazan Yılmaz, **İLEM,** 4 (4), (113-120), 2009.

Coşkun Yasin, "1950'ler ve 60'larda Kıbrıs Sorunu ve Türk-İngiliz Politikaları", **Tarih Okulu Dergi**si, XXXIV(11), (853-868), 2018.

Coşkun Yasin, "12 Mart 1971 Muhtırasının İngiliz Arşiv Belgelerindeki Yansıması," **Tarih Okulu Dergisi**, 9 (XXVIII), (299-309), 2016.

Çabuklu Yaşar, "Bir fraksiyon Olarak Var Olmak", **Virgül**, Sayı 36, 2001.

Çakı Caner, Ozan Mehmet, Çakı Gül Ada, "Balkanlarda Bir Nazi Ordusu: Nazi Propaganda Afişlerinde Hançer Tümeni", **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, 7 (2),(55-77),2018.

Çakmak Diren, "Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)",**Gazi Akademik Bakış Dergisi,** 2 (3), (153-186), 2008.

Çakmak Fevzi,“Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ege Vazife Gezisi ve 1959 Yılı Uşak-İzmir Olayları”, **Turkish Studies**, Sayı: 9,(1239-1258), 2014.

Çakmak Fevzi, “Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması”, **History Studies,** 7 (3), (1-21),2015.

Çalık Ümit, “Çin Ekonomisi,(Mao ve Mao Sonrası Dönem)”, **Liberal Düşünce**, 16, (64), (185-206), 2011.

Çalışkan Serkan, “Katliamlara Tanıklık: Sanat Eserleri Aracılığı İle Hatırlamak,”**Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı 43, (105- 114), 2019.

Çavuşoglu Hüseyin, “Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12 (22), (165-178), 2009.

Çelik Zafer, Gür Bekir, “Yükseköğretim Sistemlerinin Yönetimi ve Üniversite Özerkliği: Küresel Eğilimler ve Türkiye Örneği”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 4(1), (18-27), 2014.

Çelik Sinem, “Karl Marks ve Mihail Bakunin Arasındaki Proletarya Diktatörlüğü Tartışması: SSCB Örneği Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9 (46), (178-184), 2016.

Çetinkaya Selma Göktürk, “İkinci Dünya Savaşı’nda Malta’da Müttefik-Mihver Mücadeleleri ve Halk Üzerindeki Etkileri”, **Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi,** 4(1), (166-188), 2019.

Çınar Burak, “İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın İki Cepheli Savaş Sorunu”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi,** 10 (20), (0-199), 2014.

Çolakoğlu Selçuk, “Çin-Sovyet İttifakı Döneminde (1950-1963) Orta Asya,” **Bilig,** Sayı 8, (13-25), 1999.

Çorlu Axel B, “ABD Bağlamında 1968: Genel Temalar, Toplumsal Dinamikler ve Temel Sorular”, **Toplumsal Tarih**, Sayı:293 (27), 2018.

Dehri Ali, “12 Mart 1971: Darbeler Zincirinin Özgün Halkası”, **Teori ve Politika Dergisi**, Sayı, 41,2006.

Demir Gülşah Neslihan, “Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)”, **Filistin’de Siyasi Aktörler ve Partiler**, Editörler: Selin M. Bölme, Ufuk Ulutaş, SETA, Sayı: 4, 2012.

Demir Yeşim, “Albay Talat Aydemir’in Darbe Girişimleri”,**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, V(12), (155–171), 2006.

Demirağ Fahrettin, “Anayasal Bir Kurum Olarak Askeri Yargı ve Anayasa Önerileri,” **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 75, (210-266), 2008.

Demirkıran Özlem, “Fransa’nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3(5), (79-92), 2007.

Demiroğlu Elif Topal, "Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 2 (1), (133-144), 2014.

Dikici Ali, "Milli Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları",**Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 42, (161-192), 2008.

Dikici Ali, "27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi ve Türk Polisi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 30, (89), (11 – 60), 2014.

Dikici Mert, "Yön Dergisinin Türk Dış Politikasına Bakışı",**Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 11 (2), (161-182), 2009.

Dinç Cengiz, "Zimbabwe'nin Bir Sorun Haline Dönüşmesi", **Akademik İncelemeler Dergisi**, 7 (1), (337-367), 2012.

Doğan Mesut, "Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış",**Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 28, (211-231), 2013.

Doğanoğlu Mustafa, "Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve Siyasal Ayrışma", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 71 (3), (941-959), 2016.

Dölek Levent, "Devrimden Sonra Çin: Beyaz Kediyle Siyah Kedinin Kavgası", **Devrimci Marksizm Dergisi**, 13 (14), (68-105), 2011.

Dölek Levent, "Çin'de Sürekli Devrim, Devrimci,"**Markisizim Dergisi,** 10(11), (166-199), 2009.

Duman Önder, "Anayasaya Hayır Demek 1961 Anayasa Referandumu ve Samsun", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı:25, (225-246), 2018.

Durak Gökhan, "Türk ve Dünya Basınında Kore Savaşı ve Türkiye", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8 (36), (323-339), 2015.

Ekici Yunus, "Bolşevik İhtilâlının Ortaya Çıkması ve Sebepleri", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 27(1), (265-276), 2017.

Ekinci Oğuzhan, "Kültürün İlhakından İlhakın Kültürüne: Almanya İle Avusturya'nın Birleşmesi (Anschluss)", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22 (3), (1603-1630), 2018.

Ekincikli Mustafa&Şahin Alpaslan, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Öncesinde Kurulan İhtilal Örgütleri ve Dokuz Subay Olayı", **Gazi Akademik Bakış Dergisi,** ,Sayı; 70, (39-54), 2018.

Embel Ersin, "Varşova Paktı", **Güvenlik Yazıları,** Cilt:9, (1-11), 2019.

Emiroğlu Atiye,"Nezahet Koçyiğit, Senem Kesici, Demokrat Parti Yönetiminde Ekonomik Politikalar",**Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Sayı: 8, (73-92), 2012.

Emiroğlu Hüseyin, "İkinci Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Küresel Ve Bölgesel Aktör Devlet Davranışların Çözümlenmesi", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1 (14), (64- 89), 2007.

Ensar Yılmaz, "1950 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasal Sonuçları", **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 1(2), (31-45), 2010.

Erdal Selcen, "Çözümsüzlüğün Adı: 'Birleşmiş Milletlere Rağmen Keşmir", **Public and Private International Law Bulletin**, 38 (1), (85-106), 2018.

Erhan Çağrı, "Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Temel Sorunlar", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 51 (1), (259-273), 1996.

Erken Ali, "Örgüt ve Strateji: 1965-1980 Arasında Milliyetçi Hareket Partisi", **İnsan & Toplum Dergisi,** 4 (7), (135-163), 2014.

Erol Ertan, "Meksika'da Politik Meşruiyet Krizi Bağlamında Özyönetimsel Mücadelenin Gücü ve Sınırları", **Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi**, 14(53), (140-167),2016.

Eroğlu Bahar, " İkinci Dünya Savaşı Dönemi (1939-1945) Türk Siyasetinin Köşe Yazıları Üzerinden İnşası: Cumhuriyet Gazetesi Örneği", **New World Sciences Academy**, 7 (2) , (94-116), 2012.

Eroğlu İzzet, "Demokrasiye Geçiş Sonrası Macaristan'ın Hükümet Sistemi,"**Türkiye Adalet Akademi Dergisi**, 1 (6), (349- 382), 2011.

Ertem Barış, "Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet ilişkileri (1939-1947)",**Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3 (11), (252-273), 2010.

Ertem Barış, "12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)", **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 8(8), (132-149), 2018.

Ertem Barış, "Türk Siyasetinde Asker-Sivil İlişkileri (1960-1971)", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 8 (16), (132-149), 2016.

Ertem Barış "12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)", **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 8(8), (132-149), 2018.

Ersoy Bahir, "Türk Sendikacılığında Yeni Cereyan ve Gelişmeler",**Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı:15, (41-48), 2011.

Esen Selin, "18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu,"**Mülkiye Dergisi**, 34 (267), (167-192), 2010.

Fırat Begüm Özden, "Mülkiyet ve Müşterek: Göllüce'de Toprak Mücadelesi," **Toplum ve Bilim,** No. 142, (105-133), 2017.

Fildiş Ayşe Tekdal, "Birleşmiş Milletlerin Taksim Kararı ve İsrail Devleti'nin Yaratılışı", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14 (1), (337-348), 2012.

Gazı Mehmet Ali, "Vietnam-Amerika Savaşı'nda ABD'ye Yönelik Propaganda Amaçlı Vietnam Radyo Yayıncılığı: Hanoi Hannah'nın Radyo Yayınları Üzerine Bir İnceleme,"**TRT Akademi Dergisi,** 05 (09), (204-220), 2020.

Genç Ayfer, Yılmaz, Ağkaya Onur, "#YoSoy132 ve Meksika'da Devlet Şiddeti" **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5 (10), (85-105), 2016.

Gezgüç Gözde Müşerref, Turgay Uzun, "Arjantin Siyasi Tarihinde Askeri Darbeler", **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**,6 (2) ,(150-183), 2017.

Gökten Kerem, "Büyük Ejderha ve Küresel Kapitalizm: 150 Yıllık Panorama", **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı: 5, (9-42), 2013.

Gökşenli Yener, "İç Savaş ve Savaş Sonrası İspanyası", **Sosyoloji Dergisi**, 0 (3) 145-170, 2013.

Göney Süha, "Üniversite Tarihinde Ellili Yıllar ve 27 Mayıs ihtilalının Etkileri", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,** 3 (23), (259 -324), 2011.

Göney Süha, "Anılarda Ellili Yıllar ve Üniversite," **Sosyoloji Dergisi**, 3 (12), (1-15), 2012.

Görür Emre, "71 Devrimciliğinin Tarih YAZIMI - I," **Teori ve Politika Dergisi**, Sayı: 44, 2018.

Gül Tülay, "Ulusal Basında Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı,"**Belgi,** 7(1) (871-879), 2014.

Gülen Ahmet, "İnönü Hükümetlerinde Kıbrıs Politikası (1961-1965)"**Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 50, (389-428), 2012.

Gülmez Nurettin & Tahancı Bülent, "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV (28), (225-252), 2014.

Gülmez Nurettin, "Âşık Süleyman, "Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyelerinin Basına Yansımaları,"**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV(29),(49-282), 2014.

Günel Ceren, "Hippi Hareketi", **Avrupa Çalışmaları Merkezi Bülteni**, Sayı:2, (3-68), 2014.

Güneş Müslime, "Adnan Menderes ve Halkevleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XII (25), (141-155), 2012.

Gürel Şükrü S, "Berlin Sorunu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 32 (01), (207-229), 1977.

Gürkan Ülker, "SSCB Siyasî Rejiminin Ana Hatları," **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1 (21), (155-198), 1964.

Gürses Fatma, "Demokratik Toplum ve Araştırmacı Gazetecilik: Amerika Birleşik Devletleri'nden Örnekler", **e-Kurgu Dergisi,** 26 (3), (179-203), 2018.

Gürseler Ceren, "Nıkıta Hruşov Döneminde SSCB ve Afrika Arasındaki İlişkiler," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 75(1),(53-95),2020.

Hassan Ümit, "Ölüm Cezası Sorunu: Kritik Bir Yaklaşım", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** XXVII (1), (75-116), 1972.

Hasanoğlu İbrahim, "SSCB'de Sovyet Halkı İnşası Çabaları", **Turkish Studies**, 10 (1), (311-340), 2015.

Hacıfevzioğlu Ahmet Umut, "Marks'ta Kapitalist Devlet Bağlamında Yönetenler ve Yabancılaşma Sorunu", **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 13 (26), (375 -390), 2018.

Haykır Yavuz, Demir Özkan, "6326 Sayılı Petrol Kanunu ve Demokrat Parti Dönemi Petrol Politikası", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Bahar, Sayı:(41), (251-269), 2017.

Hizmetli Sabri, "Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir' in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış "; **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 32(1), (1-21) ,1991.

Ilıman Arif, Cengiz Dönmez, "12 Mart 1971 Muhtırası Sonrasında Kurulan Koalisyonlara Örnek: Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri," **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi,** 11 (21), (164-198), 2015.

İnan, Süleyman, "Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye seçimleri," **Çağdaş ve Yerel Yönetimler Dergisi**, 13 (1), (50-66),2004.

İnan Süleyman, "Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)", **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 11 (41-42), (118-145), 2014.

İzmir Bahar, "İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi", **Humanitas Dergisi**, 5 (10), (177-192), 2017.

Kalsın Berrin, "12 Mart 1971 Muhtırası'na Gidilen Süreçte Türk Asını: Kanlı Pazar ve 15-16 Haziran Olayları", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(18), (231-246), 2015.

Kan İbrahim Halil, "Terörle Mücadelede Güvenlikçi Yaklaşımlar: PKK ve Ira Terör Örgütleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", **Socıal Scıences Studıes Journal**, 5 (33), (2149-2161), 2019.

Kantarcı Şenol,"Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı Koalisyonlar Dönemi mi?" **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 8 (16), (47-84), 2012.

Karataş Murat, "Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme", **Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi,** 2 (3), (69-110), 2019.

Karadoğan Yaşar, "1967- 1969 Doğu Mitingleri ve Kürt Uyanışı", BÎR,"**Araştırma İnceleme Dergisi,** Sayı: 5, (255-284), 2006.

Karlı Selim, "Bolivya: And Dağları'nda Bir Devrim Laboratuarı,"**Devrimci Marksizm Dergisi**, Sayı: 5, (144-179), 2008.

Karabulut Ferhat, "Cengiz Dağcı'nın ve Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Kolhozlar ve Kolhoz Sisteminin Ruslaştırmadaki Rolü", **Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi**, 7 (16), (56-77), 2019.

Karabulut Kerem, "11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 11 (27), (325-339), 2005.

Karadeniz Dilek, "Sovyetler Birliği Ekseninden Avrupa Birliği Üyeliğine: Doğu Avrupa Ülkelerinde Ekonomik ve Siyasal Dönüşümün Analizi", **Gazi İktisat ve İşletme Dergisi**, 6 (1), (1-21), 2020.

Karakök Tunay,"Demokrat Parti Döneminde Yüksek Öğrenim Öğrenci Sayılarında Gelişmeler," **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 1 (1) , (89-97), 2011.

Kahramanyol Mustafa, "Emgili Fahriye, Tito ve Balkan Siyaseti", **Avrasya Etütleri Dergis**i, 50 (2), (315-349), 2016.

Karahan Bengü Güven, "Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar," **Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi**, 1 (2), (114-119), 2015.

Karal Seçil Akgün, "Ellinci Yılına Yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 43, (407-454), 2009.

Karataş Murat,"Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası ve Partiler Üstü Hükümet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme,"**Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, 2 (3), (69-110), 2019.

Karataş İsrafil, "12 Mart Muhtırası ve Nihat Erim Hükümeti'nin Balyoz Harekâtı'nın Medyaya Yansıması", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 6 (4), (1574-1594), 2020.

Karayaman Mehmet, "İsmet İnönü'nün Uşak'ta Taşlanması Olayının Sebep ve Sonuçları", **Tarih Okulu Dergisi**, VIII (19-49), (19-49),2010

Khaırmukhanmedov Nurbek, "Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları," **Bilig,** Sayı 41, (155-174), 2007.

Kaya Yakup & Yücer Rezzan, "Kadro ve Yön Hareketlerinin İdeolojik Analizi" **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7 (2), (561 -582), 2018.

Kaya Ayşe Elif Emre, "Bir Trajediye İktidar ve Muhalefet Cephesinden Bakışlar: 6-7 Eylül Olaylarının Ulus ve Zafer Gazetelerinde Temsili," **İletişim Araştırmaları Dergisi,** 12 (1), (75-123), 2014.

Kaya Ayşe Elif Emre**,**"Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri,"**İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 39, (93-115), 2010.

Kaya Şebnem, "Ölüme Hayat Çalmak: Seamus Heaney'nin Bataklık Şiirleri", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:18, (131-140), 2006.

Kayış Yasin, "1946 Belediye Seçimleri ve Basın,"**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, VII (16-17), (397-419), 2008.

Keser Ulvi,"Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XII (25), (181-226), 2012.

Keskin Yusuf Ziya, "Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları", **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5(1), (107-130), 2012.

Keskin Yusuf Ziya, "Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri," **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: TBMM'nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı,(1-15), 2020.

Kıraç Selda, Buket İlhan, "Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar", **Millî Eğitim Dergisi**, Sayı: 188, (191-201), 2010.

Kılavuz Tunçer, "Sovyetler Birliği'nde Rus Milliyetçiliği ve Rus Milli Kimliğinin Gelişimi," **Journal of Political Sciences,** 26 (2), (79–110), 2017.

Kınalı Gürhan, "İkinci Bayar Hükümetini Sarsan Yolsuzluk Hadiselerine İki Örnek: Satie ve İmpeks", **Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2 (2), (119-163), 2017.

Kızılcı Serkan, Tamer Kavuran, "İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya Karşıtı ABD Propaganda Posterlerinin Korku Çekiciliği Bağlamında İncelenmesi", **Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1 (I), (63-78), 2019.

Kiriş Hakan M, Gül Hüseyin, "Türkiye'de 1965 Sonrası Yapılan Genel Seçimler ve Siyasal Partiler Bağlamında Solda Yaşanan Gelişmelerin Bir Çözümlemesi Tematik Yazılar", **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, 1(1), (91–116), 2007.

Koca Mehmet, "Küba Devrimi ve Devrimin Türk Basınına Yansıması: Milliyet Gazetesi Örneği", **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(19), (43-66), 2020.

Koç Nurgün, "Soğuk savaşta Almanya: Bölünmüş Almanya'nın Birleştirilmesine Yönelik Çabalar", **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, 11(21), (33-53), 2016.

Koç Yıldırım, "Sendikacılık Tarihi",**Türk-İş Eğitim** Yay. No.1, (1-23), 1998.

Koçak Hakan, "68'de Öğrenci-İşçi Dayanışması İşçi-Gençlik El Ele", **Toplumsal Tarih**, Sayı: 293, 2018.

Koçak Orhan "Adorno-Marcuse Yazışmasına Giriş", **Defter Dergisi Arşivi**, Sayı:37,(93-114),2013.

Korkmaz Ferhat, "Geçmişten Günümüze Kalan Bir Tartışma ve Forum Dergisi Çevresinde Gelişen Edebi Bir Hareket", **Bilig**, Sayı:28, (119-126), 2014.

Kozanoğlu Hayri, "Meksika'da Kriz", **Birikim Dergisi**, Sayı:75, (55-64), 1995.

Köprülü Gülşah, "Cemal Gürsel Dönemi Türk Dış Politikasının Dinamikleri", **Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi**, 3 (3), (34-56), 2018.

Kraushaar Wolgang, "Almanya'da '68 Gençlik Hareketi", **Birikim Dergisi**, Sayı: 109, 1998.

Kubilay Çağla, "Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları", **İletişim Araştırmaları Dergisi**, 12 (1), (11-43), 2014.

Kurum Mehmet, Avcı Engin,"Radikalizm ve Aşırıcılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması,"**Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 14 (28), (28-37), 2018.

Kürkçü Ertuğrul, "Hala Bir 68 Kuşağı Var Mı," **Cogito Dergisi**, Sayı: 14, (160-169), 1998

Kürkçügil Masis, "Kanla Karışık Olimpiyatlar: Meksika'da Gösteriler ve Devlet Terörü**", #Tarih,** Sayı:48, 2018.

Kürkçügil Masis, "50.Yıl Dünyayı Sarsan İlkbahar Mayıs 68", **# Tarih Dergisi**, Sayı: 48, 2018.

Laçiner Ömer,"Bir Aydınlanma ve Aydın Hareketi Olarak 68", **Birikim Dergisi**, Sayı:109, Mayıs 1998.

Limoncuoğlu Alihan, "Türkiye'de Üçüncü Yolun Başı; Millet Partisi (1948)", **Akademik Hassasiyetler Dergisi**, 5 (10), (145-156), 2018.

Mahiroğulları Adnan, "Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya'da Sendikacılık", **Sosyal Siyaset Konferansları**, 1(70), (81-103), 2016.

Marcuse Herbert, "Yeni Baskı Döneminde Hareket: Bir Değerlendirme", **Cogito,** Sayı;14, (71-72), 1998.

Nam Mehmet, "İşgalden İstiklale Cezayir", **Tarih Dergisi**, 0(55), (155-187), 2012.

Oğuz Ceren Uysal & Atvur Senem, "Direnişten İktidara: Bolivya'da Toplumsal Hareketlerin Siyasal Dönüşümdeki Rolü, Siyasal Dönüşümdeki Rolü", **Mülkiye Dergisi**, 39 (2), (217-246), 2015.

Onat Emrah Suat, "Mit Kırma Girişimi Olarak Tarih İllüzyonu: Der Baader Meinhof Komplex", **Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Sayı 5, (25-36), 2011.

Oskay Ünsal, "Çin Halk Cumhuriyetinin Kuruluşu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 22 (04), (293-371),1967.

Otaç Tuğrul, "İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları ve Türkiye İçin Önemi", **Genel Türk Tarihi Araştırma Dergisi**, 1(1), (97-126), 2019.

Önal Tekin, "Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954-Mayıs 1960)",**Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 8 (15), (161-186), 2014.

Öncü Ali Servet & Ekinci Oğuzhan, "İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi** 18 (2), (241-263), 2014.

Öner Meltem, "1960 Darbesi Sürecinde Akis Dergisi",**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIV(28), (257-280), 2014.

Özata Cüneyt, "Yanlışlılar (Terör) Komedisi Martin Mc Donagh'ın Korkutan Şiddeti, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 16 (3), (185-196), 2012.

Özen Çınar & Akdevelioğlu Atay, "Hür Fransa'dan IV. Cumhuriyet'e Fransa'da Güçlü Hükümet Mücadelesi: De Gaulle'ün Siyasi Yenilgisi ve Parlamentarizme Geri Dönüş", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 16 (1), (81-106), 2017.

Özcan Selim, "Kore Savaşı ve Savaşa Katılan Amasyalı Şehit ve Gaziler,"**Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12 (33), (714-755), 2019.

Özgelik M. Hakan & Güneş Mustafa, "Bir 27 Mayıs Tahlili: Silahlı Kuvvetler Birliği", **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 20, (269-303), 2018.

Özdemir Yavuz & Aktan Elif, "Halkevleri (1932'den 1951'e)", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 0 (45), (235-262), 2011.

Özkazanç Alev, "Eğitim ve Çok kültürlülük Amerikan Üniversitelerinde Irk Kültür Savaşları", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 55 (4), (111-141), 2000.

Özel Merve Suna, "Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları,"**Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4 (2), (99-122), 2014

Özsevgeç Yıldırım, "Postmodernizm Üzerine", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10 (54), (135-142), 2017.

Özsoy İsmail, "Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihî ve Evrensel Dersler", **Bilig Dergisi,** Sayı 39, (163-194), 2006.

Öztürk Emine, "Türkiye ve Fransa'da 1968: Fransa'daki Mayıs Ayaklanmasını Başlatan Öğrenci Hareketinden Farklı Yönleriyle Türkiye'de Sosyalist Öğrenci Hareketi", **Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19 (34), (371-415), 2018.

Öztürk Emine, "Millî Türk Talebe Birliğinde Değişen Milliyetçilik Anlayışı ve Antikomünizm (1965-1971)," **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3 (25), (103-126), 2016.

Öztürk Serkan & Altay Sezen, "Propagandanın Filmi Yeşil Bereliler", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 19 (2), (497-516) ,2019.

Öztürk Tuğba Aydın "Sosyolojide Müzik: Frankfurt Okulu, Adorno ve Kültür Endüstrisi," **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 26 (45), (527-534), 2020.

Pakman Tunç,“1968 Kuşağı Romantizminin 52. Yılında Toplumsal, Ekonomik ve Siyasi Değişimler İle Sanata Yansıması”, **Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi**, 6(47), (4365-4382), 2019.

Perinçek Sadık Can, “Çitlerin üstünde debelenen inek: Amerika'nın Vietnam Savaşı Politikası”, **Teori Dergisi**, 2016

Perinçek Doğu, “FKF’den Dev-Genç’e Uzanan Pratiğin Teorik Mirası”, **Teori Dergisi,** Sayı:146, 2002.

Pıçak Murat, “Türkiye’nin Çok Partili Parlamenter Sisteme Geçiş Sürecinde Siyasi Partilerin Ekonomi Politikaları”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 25, (1-20), 2011.

Raymond Alexander, “Hâkim, “Amerika'da Zencilerin Başkaldırısı, Çev: Tunçer Karamustafaoğlu,” **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 25 (3), (101-106), 1968.

Sadıkov Ramin, “Şubat Devriminden Sonra Rusya’da İktidar Mücadelesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları** Dergisi, 48 (29), (101-108), 2010.

Sadıgov Ramin, “Kornilov Lavr, Darbeci Bir Generalin Portresi”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:(58), (618-641), 2016.

Sarı Çağhan, “Türk Siyasetinde Darbe Girişimleri, 21 Ekim Protokolü”, **2023 Dergisi,** Sayı:182, (62-65), 2016.

Safi İsmail, “Osmanlı Devleti’nden Günümüze Parlamentarizm ve Parlamenter Rejime Müdahaleler-Muhtıra, Darbe ve Darbe Girişimleri Üzerine Bir Analiz”, **Ege Akademik Bakış Dergisi,** 19 (1), (141- 157), 2019.

Sağıroğlu Akın, “Latin Amerika’da Asker–Siyaset İlişkisi: Arjantin ve Şili’deki Askeri Darbelerin Etkileri ve Tarafları Ekonomi”, **Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**: 1 (1-2), (40-53), 2016.

Salep Mustafa, “Türk Demokrasi Tarihinde Olağan Dışı Sürece Bir Örnek: Birinci Nihat Erim Hükümeti’nin Kuruluşu,” **History Studies,** 9 (4), (139-156), 2017.

Salep Mustafa, “Sıkıyönetim Uygulamaları Üzerine Değerlendirmeler (1971-1973)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10 (52), (422-435), 2017.

Sancaktar Caner, “Doğu Avrupa’da Devletçi Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş: Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya” **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**, 05 (04), (40-50), 2019.

Sancaktar Caner, “Sosyalist Yugoslavya’nın Yıkılışında Hırvat Milliyetçiliğinin Rolü”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 14 (1), (51-86),2019

Sancaktar Caner, “Doğu Avrupa’da Devletçi Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş: Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya”, **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi,** 05 (04), (40-50),2019.

Sander Oral, "Çin Halk Cumhuriyetinde Büyük Proleter Kültürel İhtilal,"**Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 21(04), (275-297),1966.

Sarı Buğra, "Filistin Direnişinde Aşil Tendonu, Hamas- Fetih Çatışması", **Yeni Fikri Dergisi**, 9 (21), (24-39), 2018.

Savran Sungur, "1968: Bir Devrimci Dalganın Adı", **Devrimci Marksizm Dergisi**, Sayı:9, (14-48), 2009.

Savrun Ergenekon & Tınal Melih, " Soğuk Savaş Döneminde İngiltere ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1955-1964)" **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** XVII (34), (349-371), 2017.

Sever Ayşegül, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 52 (01),(647-660),1997.

Sprıng Úrsula Oswald, "Latin Amerika'da Barış Üzerine Doğulu, Avrupalı ve Yerli Düşünce", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5 (18), (49-67), 2008.

Sungur Zahide,"Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Tarım Politikaları ve Etkileri" **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8 (14), (1-24), 2016.

Şafak Can, "Sendika Özgürlüğünün Bir Parçası Olarak Referandum", **Mülkiye Dergisi**, 33 (263), (183-203), 2008.

Şeşen Elif, "Yazılı Basında İmgeler, İkonlar, Mitler ve Deniz'ler,"**Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** Sayı: 25, (97-116), 2016.

Şener Bülent, "1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askerî, Siyasal Ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,** Sayı: 205, (1-34), 2013.

Şimşek Mehtap, "Türk Basınında Vietnam Savaşı: Ulus Gazetesi Örneği", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 42, (311-330), 2008.

Şentürk Ayşegül,"1931 Matbuat Kanunu'ndaki Değişiklikler Üzerine Kronolojik Bir Değerlendirme: Basın Hürriyeti Bağlamında Meclis Tartışmaları ve Basındaki Yankıları",**Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXX (1), (199-230) ,2015.

Şöhret Mesut, "Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2 (4), (39-76), 2013.

Takım Abdullah, "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 67(2), (157-187), 2012.

Tamçelik Soyalp, "Kıbrıs'ta Kurulan Askeri İttifaklar ve Özellikleri", **Folklor/ Edebiyat Dergisi**, 18 (70), (197-232), 2012.

Tamçelik Soyalp,"Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi," **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 8 (1), (1510-1539), 2011.

Tatlısu İzan Meriç, "Amerikan Milliyetçiliği İle Irkçılık Arasındaki İlişki: Etnik Ayrımcılığın Irkçı Boyutları", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5 (12), (34-41), 2018.

Tauscher Soner, "Cumhuriyet Halk Partisi ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne Yön Veren, Parti Programlarının Karşılaştırmalı Analizi", **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, (84-112), 2014.

Tellal Erel, "Kronik Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi?'', **Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 57 (2), (203-207), 2002.

Temiz Süleyman, "Kâğıt Kaplan- Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (Seato) ve Bölgesel Siyasi Etkileri," **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, (285-302), 2019.

Toprak Zafer, "1968-1969 İstanbul Üniversitesi Boykot ve İşgalleri", **Birikim Dergisi**, Sayı: 293, (72-82), 2018.

Tuna Orhan, "Avrupa Komünizmi", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 43, (168-186), 1987.

Tuna Serkan,"Cumhuriyet Ekonomisinin İlk Devalüasyonu: 7 Eylül 1946",**Akdeniz İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** (13), (86-121), 2007.

Tuna Işıl, "Verilişinin 70. Yılında Demokratikleşme Belgesi Olarak Türk Siyasal Hayatında Dörtlü Takrir", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergis**i, XV/(30), (203-219), 2015.

Tuncel Gökhan, "Küreselleşme ve Yerelleşme Sürecinde Altmış Sekiz Olayları", **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 1 (1), (82-98), 2010.

Tuncer Aslı Özgen & Benlisoy Stefo, "Selma'dan Ferguson'a: Özgürlük Yürüyüşü", **Başlangıç Dergisi**, Sayı: 23, 2015.

Tunç Bilal, "DP ile CHP Anlaşmazlıkları Bağlamında İsmet İnönü'nün 1952 Yılı Ege ve Marmara Bölgesindeki Gezileri ve Basına Yansımaları",**Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi,** 5 (15), (70-93), 2018.

Turan Menaf, "SSCB'de Toprak Mülkiyeti," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 66, (3), (307-332), 2011.

Turan Zübeyir,"Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi," **Niğde Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 4 (1), (56-80), 2011.

Tunç Ahmet, Kızıl Bilal, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dönüşümü ve Yerel Yönetimler", **Birey ve Toplum Dergisi**, 8(16), (51-72), 2018.

Tük Hikmet Sami, "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercihi,"**Anayasa Yargısı Dergisi,** Cilt: 23, (75-113), 2006.

Türkbay Rezzan Ayhan, "İngiliz İşçi Partisinin İdeolojik Dönüşümü", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(1), (135-154), 2015.

Uçan Bahadır, "Kedi Fritz Çizgi Karakteri Üzerinden 1960'lar Amerika Birleşik Devletleri Sanat Ortamında Hippi Hareketi ve Günümüzdeki Yansımaları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9 (42), (2059-2066), 2016.

Uğur Ömer, "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Polonya Kamu Yönetimi: Avrupalılaşmanın Etkisi", **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, 4(8), (30 -50), 2017.

Ulutaş Selcen Özyurt, "Bulgaristan'da Komünist Rejim Sonrası Türklere Yönelik Propaganda ve Algı Çalışmalarına Örnekler", **Selçuk İletişim Dergisi**, 13 (2), (920-941), 2020.

Umut Bekcan, "Sovyet Penceresinden 1956 Macar Ayaklanması: Batı Destekli Bir Karşı devrim Girişimi", **Social Sciences Research Journal,** 8 (1), (15-23), 2019.

Uslu Ateş, "Prag Darbesi'nden Prag Baharı'na Çekoslovakya'nın Yirmi Yılı (1948 - 1968),"**Devrimci Marksizm**, Sayı: 6-7, (150-176), 2008.

Uysal Ayşen, "Mayıs 68 ve Toplumsal Hareketlerin Uluslararası Hareketlerin Uluslararası Dolaşımı", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı:293, 2018

Uzgel Elçin Aktoprak, "Din ve Millet: Kuzey İrlanda Örneğinde Bir Azınlık Milliyetçiliği Olarak Katoliklik", **Alternatif Politik**, 7 (2), (329-350), 2015.

Ülgül Murat, "Pakistan Sivil-Askeri İlişkileri ve Belucistan Çatışması", **Uluslararası İlişkiler Dergisi,** 13 (50), 59-75, 2016.

Ülman Burak, "Bolivya'da Cocaleros Hareketini Anlamak", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), (167-177), 2008.

Ünalp Fatma Rezzan, "İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Savaş Dışı Kalma Politikaları ve Sonuçları", **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi**, 1 (45), (201-221), 2020.

Üngör Çağdaş, "Çin ve Üçüncü Dünya", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı; 41, (27-38), 2009.

Vatansever Müge,"Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt: 12, Özel Sayı, (1487-1530), 2010.

Yalçın, Emruhan, "Rauf R. Denktaş'ın Kıbrıs'ta Bitmeyen Mücadelesi", **Atatürk Dergisi,** 4 (4), (111-148), 2005.

Yalçın Osman, "İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 47, (701-731), 2011.

Yalçınkaya Mustafa, "İtalyan Eğitim Sistemi, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**", 25 (1), (199-210), 1992.

Yaman Ahmet Emin, "Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansıması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,**10(37), (231-245), 2006.

Yavuz Yusuf, "1968: Elmalı Ovasında Devrim Günleri", **Memleket Siyaset Yönetim Dergisi,** 5, (12), (21-52), 2010.

Yıldırım Yavuz,"Sosyal Forum Süreci ve Avrupa Sosyal Forumu: Kurumsallaşma Tehlikesi," **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 66(3), (395-421), 2011.

Yıldız Özgür, "II. Dünya Savaşına Genel Bir Bakış", **Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 6(12), (62-75), 2019.

Yılmaz Erdal, "Türk Siyasî Tarihinde Askerî Müdahalelere Bir Örnek: Demokrat Partililere Siyasî Haklarının İadesi Meselesi ve 14-21 Mayıs 1969 Buhranı", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi,** 16 (32), (21-64), 2017.

Yücel Bülent, "Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 60 (3), (635-692), 2011.

Yücedağ İbrahim, Adnan Çetin, "Politik Aktör Olarak 1960'lar Türkiye Gençliği ve Toplumsal Profili", **e- Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, 7 (1), (1-15), 2015.

Zileli Gün, "Bugünden Bakınca Ernesto Che Guevara", **Birikim Dergisi**, Sayı: 204, (113-124), 2006.

Wlodzimiers Brus, "Polonya", Çev: Julide Ergüder, **Birikim Dergisi**, 42(44), (66-70), 1976.

Gazeteler

Akis Dergisi

Akşam Gazetesi

Ant Dergisi

Barış Gazetesi

Barış Dünyası

Cumhuriyet Gazetesi

Dünya Gazetesi

Gelsenkirche Kadınlar Birliği

Gerçek Gazetesi

Köln İşçi Postası

Kurtuluş Dergisi

Proleter Dergisi

Sosyalist Gençlik dergisi

Son Posta Gazetesi

Tercüman

Türk Solu

Ürün dergisi

Vakit Gazetesi,

Yeniçağ Gazetesi,

Yurt ve Dünya Gazetesi

Yurdun sesi

Yeni Dünya Gazetesi

Zincirli Hürriyet

Ansiklopediler

"ABD Karşıtı Gösteriye Tekbirli Saldırı". **Cumhuriyet Ansiklopedisi,** 1923-2000. 3. Cilt İstanbul, YKY, 2002.

Bilge Mustafa L.,"Arnavutluk", **İslam Ansiklopedisi**, TDV, Cilt:3, İstanbul, 1991.

Dursun Davut " Cezayir**", İslam Ansiklopedisi**; TDV, Cilt: 7,İstanbul,1993.

Davud Dursun, "Çekoslavakya", **İslam Ansiklopedisi**, TDV, Cilt: 8 İstanbul,1993.

Kahraman Kemal, "Eyyub Han", **İslam Ansiklopedisi**, TDV, Cilt:12, İstanbul, 1995.

Qureshı, M. Naeem, "Mirza İskender", **İslam Ansiklopedisi**, TDV, Cilt:22, İstanbul, 2000.

"27 Mayıs'a Giden Süreci Tanıklar Anlatıyor", **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, (Edi: Ertuğrul Kürkçü), Cilt: 6, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

Tezler

Arı C. Tayyar, "Uluslararası Sistem Teorisi Açısından 1947-1972 Hindistan-Pakistan Çatışmasına Bir Yaklaşım", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 1986.

Aydın Songül, “12 Mart 1971 Öncesinde Ant Dergisi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, **Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,2008.

Bek Güler “1970-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Kültürel ve Sanatsal Ortam”, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2007.

Bölme Selin Muzaffer, “ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye: Kuruluşundan Bugüne İncirlik Üssü”, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 2010.

Çakmak Diren,“Forum Dergisi:1954-1960,” (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 2007.

Çiçek Yüksel, “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yasadışı Sol Örgütlenme Olarak TKP/ML-TİKKO,”(Basılmamış Yüksek Lisans), Elazığ, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2008.

Erdendoğdu Gülbeyaz, Feza, “Türkiye’de 1948-1971 Dönemi Gençlik Hareketlerinin Toplumsal Yapıya Etkisi: Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) Örneği,” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, **Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.

Kara İlkay, “Türkiye’de 1970’li Yıllarda Radikal Medya”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2008.

Kaya Abdülcelil, “Ulus İnşa Sürecinde Etnik Partiler: Sınn, Feın ve BDP”,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2013

Mutlu Mustafa, “Vietnam’dan Körfez Savaşı’na Uluslararası Uyuşmazlıklarda Kamuoyu Oluşumu”, (Basılmış Doktora Tezi), İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2001.

Oğurtanı Yıldırım İlknur, Yeni Toplumsal Hareketlerin Kavramsal ve Tarihsel Çerçevede Okunması (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, **Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2020

Öztürk İbrahim Mert, “Türkiye'nin Balkanlarda Batı ve Doğu İttifakına Bağlı İki Sınır Komşusuyla Siyasi İlişkileri, Bulgaristan ve Yunanistan (1945-1960)”,(Basılamamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2014.

Önkibar Emre, “Dünya Sistemi Teorisi Üzerinden 1960 80 Yılları Arasındaki Toplumsal Hareketleri Okumak: Fransa ve Türkiye Örneği”,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2019.

Özdemirci Ekin Gündüz, “Ortak Bellek ve Sinema: 1990 Sonrası Fransız ve Amerikan Sinemasında 68 Kuşağı Nostaljisi”, (Basılmamış Doktora Tezi),İstanbul, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2012.

Pekasil Tahir, “Türkiye’ de 68 Kuşağı ve Din (Din Sosyolojisi Açısından Bir Neslin Analizi)”,(Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2007.

Şener Mustafa,“Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961-1971”(Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2006.

Yaşaroglu M. Kamil, “Pakistan’da İslam Ceza Hukukunun Kanunlaştırılması,” (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1996.

Zengin Ertuğrul, “Bir Toplumsal Hareket Olarak Akıncılar: Türkiye’de İslamcı Öznenin Kurulumu ve Eylemi”, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, **Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2017.

Sempozyumlar

Doğan Fazlı- Özlük Erdem, “Çin’deki Komünist Devrim Süreci ve Bolşeviklerin Politikaları: 1921-1949”,**Ekim Devrimi’nin Yüzüncü Yılında Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş ve Uluslararası Sistem Bildirimleri Sempozyumu,** (Ankara, 17 Ekim 2017), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 2017.

Duman Önder “Ali Fuad Başgil ve Siyasi Mücadeleleri,”**Vefatının 50**. **Yıldönümünde Bir Düşünce İnsanı Olarak** Ali **Fuat Başgil ve Siyasi Mücadeleleri,** Uluslararası Sempozyumu (Samsun, 13-14 Ekim 2017), (Editör: Bekir Şişman), Samsun: Çarşamba Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.

Gençalp Ebru,“Türk Siyasal Yaşamında Ana-Akım Dışı Bir Siyasal Parti ve Propaganda Örneği: Tip ve 1965 Seçimleri,” **Teori ve Pratikte Siyasal İletişim Sempozyumu**, (Aydın:12-13 Ekim 2018), (Moderetör: Hicabi Aslan), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi İktisat Fakültesi, 2017.

Kaştan Yüksel, “Orta Doğu’da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye”, **38. Uluslararası İcanas (Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları) Kongresi**, (Ankara,10-15 Eylül 2007), Ankara, Bildiriler, 2007.

Kalpsüz Turgut, “1968 Yılı Yaz Sömestrinde Cereyan Eden Öğrenci Hareketlerinden izlenimler”, **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye’de), Sempozyum Bildirileri,** Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1969.

Olgun Kenan, “Türk Basınında 1967 Arap-İsrail Savaşı”, **38. Uluslararası İcanas (Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları) Kongresi,** (Ankara, 10-15 Eylül 2007), Ankara, Bildiriler, 2007.

San Coşkun, “Almanya’da Öğrenci Hareketi, 1968 Yılı Öğrenci Hareketleri,”(**1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye’de), Sempozyum Bildirileri,** Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1969.

Arşiv Vesikaları

Askeri Ceza Mahkeme Kararları

THKO İddianamesi

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 20 Nolu Askeri Mahkemesi

DDKO Dava Dosyası

T.C.Askeri Yargıtay Kararları

Adana-Hatay Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi Kararları

Hava Harp Okulu Komutanlığı Mahkemesi Kararları

FKF Davası Askeri Yargıtay Kararları

EKLER

EK-1. T.C Askeri Yargıtay

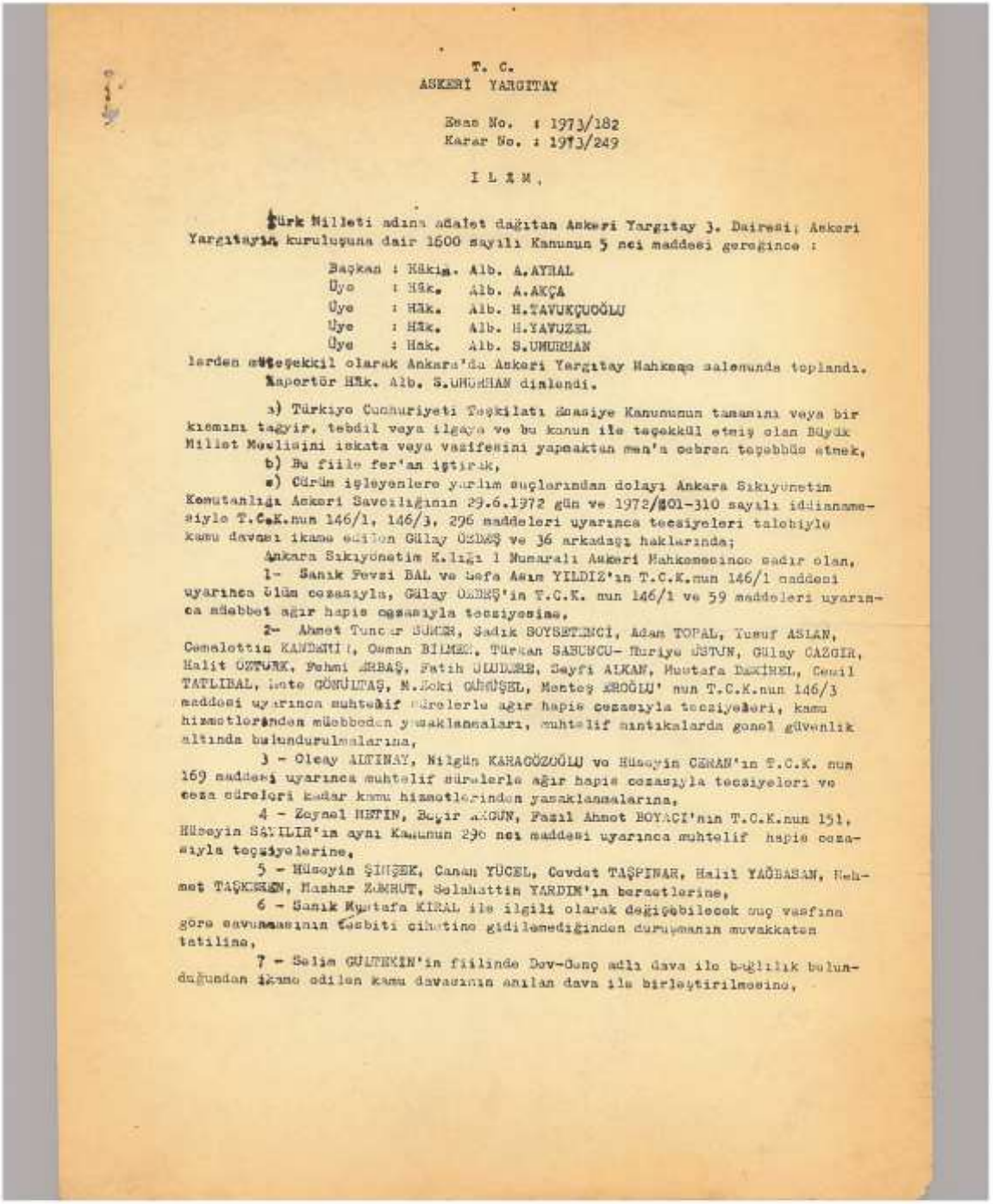

T. C.
ASKERİ YARGITAY

Esas No. : 1973/182
Karar No. : 1973/249

İ L A M .

Türk Milleti adına adalet dağıtan Askeri Yargıtay 3. Dairesi; Askeri Yargıtayın kuruluşuna dair 1600 sayılı Kanunun 5 nci maddesi gereğince :

Başkan : Hâkim. Alb. A.AYBAL
Üye : Hâk. Alb. A.AKÇA
Üye : Hâk. Alb. H.TAVUKÇUOĞLU
Üye : Hâk. Alb. H.YAVUZEL
Üye : Hak. Alb. S.UMURHAN

lerden müteşekkil olarak Ankara'da Askeri Yargıtay Mahkeme salonunda toplandı.
Raportör Hâk. Alb. S.UMURHAN dinlendi.

a) Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini icrata veya vazifesini yapmaktan men'a cebren teşebbüs etmek,
b) Bu fiile fer'an iştirak,
c) Cürüm işleyenlere yardım suçlarından dolayı Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 29.6.1972 gün ve 1972/301-310 sayılı iddianamesiyle T.C.K.nun 146/1, 146/3, 296 maddeleri uyarınca tecziyeleri talebiyle kamu davası ikame edilen Gülay ÖZBAŞ ve 36 arkadaşı hakkında;
Ankara Sıkıyönetim K.lığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesince sadır olan,
1- Sanık Fevzi BAL ve Hafa Asım YILDIZ'ın T.C.K.nun 146/1 maddesi uyarınca ölüm cezasıyla, Gülay ÖZBAŞ'ın T.C.K. nun 146/1 ve 59 maddeleri uyarınca müebbet ağır hapis cezasıyla tecziyesine.
2- Ahmet Tuncer SÖKER, Sadık BOYSETİNCİ, Adan TOPAL, Yusuf ASLAN, Cemalettin KANDEMİR, Osman BİLMEZ, Türkan SARUHCU- Nuriye ÜSTÜN, Gülay ÇAĞGIR, Halit ÖZTÜRK, Fehmi ARBAŞ, Fatih ULUDERE, Seyfi ALKAN, Mustafa DEMİNEL, Cemil TATLIBAL, Mete GÖMÜLTAŞ, M.Zeki GÜNGÖREL, Mentes KOĞLU' nun T.C.K.nun 146/3 maddesi uyarınca muhtelif müddetlerle ağır hapis cezasıyla tecziyeleri, kamu hizmetlerinden müebbeden yasaklanmaları, muhtelif mıntıkalarda genel güvenlik altında bulundurulmalarına,
3 - Oleay AKTINAY, Nilgün KARAGÖZOĞLU ve Hüseyin CEMAN'ın T.C.K. nun 169 maddesi uyarınca muhtelif müddetlerle ağır hapis cezasıyla tecziyeleri ve ceza müddetleri kadar kamu hizmetlerinden yasaklanmalarına,
4 - Zeynel METİN, Bayır AKGÜN, Fazıl Ahmet BOYACI'nın T.C.K.nun 151, Hüseyin SAYILIR'ın aynı Kanunun 296 ncı maddesi uyarınca muhtelif hapis cezasıyla tecziyelerine,
5 - Hüseyin ŞİMŞEK, Canan YÜCEL, Cevdet TAŞPINAR, Halit YAĞBASAN, Mehmet TAŞKESEN, Nazhar ZUMRUT, Selahattin YARDIM'ın beraetlerine,
6 - Sanık Mustafa KIRAL ile ilgili olarak değişebilecek suç vasfına göre savunmasının tesbiti cihetine gidilemediğinden duruşmanın muvakkaten tatiline,
7 - Selim GÜLTEKİN'in fiilinde Dev-Genç adlı dava ile bağlılık bulunduğundan ikame edilen kamu davasının anılan dava ile birleştirilmesine,

Esas No. : 1973/182
Karar No. : 1973/249

Mütedair 1.2.1973 gün ve 1973/7-6 sayılı hükmün,

Sanık Adem TOPAL, Cemalettin KANDEMİR, Osman BİLMEN, Huriye ÜSTÜN, Gülay CAZGIR, Halit ÖZTÜRK, Fehmi ERBAŞ, Fatih ULUDERE, Seyfi ALKAN, Mustafa DEMİREL, Cemil TATLIBAL, Mete GÖNÜLTAŞ, M.ZEKİ GÜMÜŞEL, Hüseyin CERAN, Menteş EROĞLU tarafından bizzat ve Olca ALTINAY, Ahmet Tuncer SÜMER, Yusuf ASLAN, Hüseyin SAYILIR, Türkan SABUNCU, Halit ÖZTÜRK, Fatih ULUDERE, Nilgün KARAGÖZOĞLU, Mete GÖNÜLTAŞ, Menteş EROĞLU, GÜLAY ÖZDEŞ, Fevzi BAL, Sefa Asim YILDIZ vekilleri ile sanıklardan Hüseyin ŞİNŞEK, Canan YÜCEL, Cevdet TAŞPINAR, Halil YİĞİBASAN, Mehmet TAŞKESEN, Mazhar ZÜMRÜT, Selahattin YARDIM, Olca ALTINAY, Zeynel METİN, Türkan SABUNCU, Nilgün KARAGÖZOĞLU, Seyfi ALKAN, Bagir AKGÜN, Hüseyin CERAN ve Mustafa KIRAL ile ilgili kısımlarının Aş.Savcı ve Katılan tarafından aleyhe temyiz edilmesi üzerine;

İlgili dava dosyasının Başsavcılığın kısmen bozma istemini havi 19.7.1973 gün ve 1973/741 sayılı tebliğnamesine rabten 3 ncü Daireye gönderildiği anlaşılmakla, vaki istemler üzerine, ölüm, onbeş sene ve daha yukarı hürriyeti bağlayıcı cezalar kendiliklerinden temyize tabi olduklarından 353 sayılı Kanunun 205/A maddesi uyarınca Sefa Asim YILDIZ, Fevzi BAL, Gülay ÖZDEŞ, Ahmet Tuncer SÜMER, Sadık SOYSEVİNÇ, Türkan SABUNCU haklarında re'sen ve sanıklar ile vekillerinin istemleri üzerine,

Ancak ağır cezalı işlerde duruşmalı tetkikat mümkün olduğundan sanık Hüseyin SAYILIR dışında Halit ÖZTÜRK, Fehmi ERBAŞ, Fatih ULUDERE ile sanık Olca ALTINAY, Ahmet Tuncer SÜMER, Türkan SABUNCU, Halit ÖZTÜRK, Fatih ULUDERE, Nilgün KARAGÖZOĞLU, Mete GÖNÜLTAŞ, Gülay ÖZDEŞ, Fevzi BAL, Sefa Asim YILDIZ, Yusuf ASLAN, Menteş EROĞLU vekillerinin istemleri de gözönüne alınarak 353 sayılı Kanunun 216 ncı maddesi uyarınca duruşmalı, aynı Kanunun 225 nci maddesi uyarınca diğerleri hakkında duruşmasız olarak icra kılınan tetkikat sonunda;

DÜŞÜNÜLDÜ :

O L A Y : (Genel Olarak)

" Atatürk hareketlerine ve devrimlerine ülke içinde reaksiyon olarak sürdürülegelen akımlara karşıt ilerici görüşlerle ilki Siyasal Bilgiler Fakültesinde kurulan fikir kulüplerinin kısa zamanda diğer fakültelerde de teşekkül ettirilip federasyon halinde birleşmelerini müteakip, anılan kuruluşlarla başından beri sıkıntı ve bunalıma katılmış olan ağırı solcuların zamanla ağırlıklarını ortaya koymaları 1961 Anayasasının getirdiği yenilikleri, hürriyetleri ve bilhassa fikir hürriyetini istismar ederek sadece memleket ve milletini düşünmek, geri kalmışlığın tüm nedenleri yokolmak yollarını aramaktan başka hedefi olmayan ancak eğitim sisteminin yetersizliği nedeniyle rejimler arasında mukayese yapacak mütesebbata erişememiş bu gençlere Marksist-Leninist fikirler doğrultusundaki idare tarzının kuruluş yolu olacağının sistematik bir şekilde aşılanması, bu yolda bilinçlenmiş gençlerinfederasyonun yönetim kadrolarını yavaş yavaş işgal etmeleri sonucu, Ekim 1969 da yapılan fikir kulüpleri federasyonu kurultayında federasyon adının Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonuna dönüştürülmesinden sonra işlenen fikirlerin meyvesi olarak anılan yasal federasyon tüzüğünün "Fikir kulüpleri federasyonu, bilimsel düşünme ve davranma yetkisine ulaşmış yüksek öğrenim gençlerinin aralarındaki dayanışmaya, karşılıklı eğitime, iş ve eylem birliğine dayanan örgüttür... Fikir Kulüpleri federasyonu, gençlik , yurt ve dünya olaylarını bir bütün olarak alır, gençlerin mutluluğunu, insanın kendi yetiştirebileceği olanaklarının var olduğu bir düzende görür. Bu ileri düzene ulaşabilmek için, gençlere ödevler düştüğü kanısındadır. Gençlerin ödevlerini yerine getirebilecek olgunluğa erişmesi, bilinçlenmesi, hoşgörülü ve örgütlü eylemlere girişerek yurda ve dünyaya yön verebilmesini amaçlar....

amaçlarına varmak için toplantılar yarışmalar düzenler, sergiler açar, yasalarla yasaklanmayan her türlü eğitim ve sanat çalışmalarını yapar" şeklindeki amaç başlığı altında ikinci maddesini, "Türkiye Devrimci Gençlik federasyonu emperyalizm ve feodal kalıntılara karşı verilen halkımızın milli demokratik devrim mücadelesinde sosyalist gençliğin düşünce ve eyleminin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur... T.D.G.F.nu amacına ulaşmak için gerekli eğitim ve propaganda çalışmalarında bulunur. Toplantılar, gösteriler düzenler yayın yapar, sergiler açar" şeklinde, "federasyona Türkiyede yüksek öğrenim veren kuruluşlarda kurulan fikir kulüpleri üye olabilirler. Üyeliğe kabul için merkez yürütme kurulunun onayı gerekir. Üye kulüplerden biri bu karara karşı çıkabilir, bu durumda genel yönetim kurulu kesin karar verir, fikir kulübü federasyonu üyesi bir kulübe üye olmak merkez yürütme kurulunun onayına bağlıdır." Şeklindeki tüzüğün üyelik adı altındaki 3 ncü maddesinin "federasyonun amacını benimseyen yüksek öğrenim kurumlarındaki sosyalist öğrenci kuruluşları ve sosyalist işçi ve köylülerin kurduğu derneklar katılabilir. Üyeliğe kabul için merkez yürütme kurulunun kararı gerekir... bağlı dernekler sosyalizmin bilimini eylem kılavuzu edinen üyelerden oluşur." şeklinde değiştirilip açıkca belirlenen MarkSist-Leninist hüviyeti ile yasalara ters düşmesine rağmen faaliyetlerini yasal bir kuruluş imiçesine, kendi bünyesi dışındaki sair aynı görüşler doğrultusundaki kuruluşlarla teşrik-i mesai ederek devam ettirmesi, iptidaen masum öğrenci hareketleri şeklinde başlatılan boykot ve mitinglerin giderek eylem kılavuzu edinilen sosyalizmin öngördüğü ve Lenin, Mao-ze-Tung, Che Guavera, Fidel Castro, Carlos-Marighiella, Victor Serge, Ho-Şi-Minh gibi stratejlerin fikirleri ve tavsiye ettikleri yolları takip ederek devletin müesses nizamlarına karşı çıkmaları, görüşlerine karşı olan kuruluşları ekarte, yasal kuruluş ve müesseseleri tedirgin etmek için silahlanmaları ve boykotlar, işgallerden sonra yer yer çıkartılan silahlı çatışmalarla iç. adan öldürmelere kadar vardırmaları, bu arada silihlı eğitimyapmak için yurt dışına şahısların gönderilmesi, bu sebeple bir grubun yurttan gizlice ayrılmaları, Filistine gitmeleri, Filistin El-Fatih örgütünde bir süre eğitim gördükten sonra anılan Örgüt liderlerinden Türkiyedeki Nato ve Amerikan üs ve tesisleri ile İsrail Konsolosluklarına sabotajlar düzenlemek bu suretle silahlı propagandayı başlatmak üzere direktif alıp muhtelif cins silah ve mühimmatla gruplar halinde yurda dönen ilk gruptan Ali TENK, Hamit YAKUP, Alpaslan ERDOĞAN, Ercan ENÇ, Kemir MANGA, Hüseyin İNAN, Tuncer Süner ve Bantiyar EMANET'in 1970 senesinin şubat ayı başlarında Diyarbakır'da, diğer grubu mensup Atilla KESKİN, Müfit ÖZDEŞ, Teoman ERMETİ'nin Malatya'da yakalanmaları, birinci grubun getirdikleri silahların yerlerini bildirip Diyarbakır Tıp fakültesine sabotaj yapacaklarını söylemeleri, 7.2.1970 tarihinde tutuklanan sanıklardan haklarında açılan kamu davasının devamı esnasında 8.10.1970 tarihinde tahliye edilip bir kısmı Dev-Genç, bir kısmı TIP üyesi olan sanıklardan birkaçının Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yurtlarına gelerek burada Sinan CEMGİL, Yusuf ASLAN ve Deniz GEZMİŞ ile 201-202 numaralı odalara yerleşmeleri, memlekete Marksist-Leninist düzeni getirmek için mevcut Anayasal düzeni ortadan kaldırmak şeklindeki husumet hedefinde birleşen ve her şeyde birleştiklerini zannedan solcuların Rusya, Çin, Küba ve Güney Amerika'da tatbik mevkiine konulun esasında hedefi tek fakat metotları ayrı tarzlardan birinde birleşmek olanağına sahip olamamaları nedeniyle gru lara ayrılmaları, ÇAYAN tarafından kurulup yönetilen Türk Halk Kurtuluş Partisi ve cephesi, Proletardevrimci aydınlık (Şafakcılar) ve bunlardandnce teşekkül edip Regis Debray'ın hareketi kırlardan-başlatmayı öneren devrimde devrim isimli kitabındaki görüşünü kır için, Carlos Marighelle'nın şehir gerillası isimli kitabında gösterdiği usullerin de şehirlerde tatbikini benimseyen Türk Halk Kurtuluş Ordusu isimli örgütün anılan 201-202

BİLMEN ile birlikte yurda dönmeleri, beraberlerinde silah ve para getirmeleri, yurt hudutlarına girdikten sonra Hasan BİLİR adına düzenlenen sahte kimlik belgesi taşıyan Tuncer SÜNER'in Osman BİLMEN'in yardımı ile Maraş'ın Davutlar obasında Hüseyin SAYILIR ve Halil YAĞBASAN'ı bulmaları Tuncer SÜNER'in Halil YAĞBASAN'ın evinde kalmasını sağlamaları, Osman BİLMEN'e kiralatılan taksi ile Pazarcık istikametinde giderlerken 21.10.1971 günü jandarmalar tarafından yollarının kesilmesi sonucu yakalanmaları, Tuncer SÜNER'in jandarma ile mücadelesi sırasında, karanlıktan da istifade eden Osman BİLMEN'in arkasından ateş edilmesine rağmen kaçması, bilahare Maraş'ın Köğürge köyünde 10.11.1971 günü yakalanması, bu sıra yakalanan ve tutuklanan örgütün kurucuları ve üyeleri hakkında kamu davasının açılmasına kadar ele geçirilemeyen Fevzi BAL, Nahit TÖREN, Sadık SO SEKİNCİ, Adem TOPAL, Gülay ÖZDEŞ, Türkan SARUNCU- Selim GÜLTEKİN'in ağırlık merkezi Ankara olmak üzere örgüt çalışmalarını sürdürmeleri, çalışmak ve saklanmak için şehrin muhtelif yerlerinde evler kiralamaları, para tedariki silah alınması için yollar aramaları, Huriye ÖSTÜN ve Gülay CAZGIR'ın örgüte katılmaları, Cemil TATBIBAL ve Seyfi ALKAN ile münasebetlerin devam ettirilmesi, Fatih ULUDERE, Halit ÖZTÜRK, Hatə GÜNÜLTAŞ, Beşir AKGÜN, Mustafa KIRAL, Hüseyin CERAN, Canan YÜCEL, Nilgün KARAGÖZOĞLU, Kenan GÜNGÖR, A.Fehmi ERBAŞ'ın birarayə getirilmeleri, ayrıca Sefa Asım YILDIZ, HasanATAOL, Ergun ADAKLI isimli öğrencileri de aralarına almaları Hacettepe ve Orta Doğu Üniversitelerine örgüte katılacak çahıs tesini için el atmaları, Türk Halk Kurtuluş Ordusunun kırsal bölgede yığınak yapıp şehirlere taarruz şeklindeki ana stratejisinin, şehirlerde gerilla eylemlerinden sonra başlanmasını öngören, örgütün başlangıçta saptanmış bulunan hareket tarzının yapılan toplantılarda teyit edilmesi, kısaca kırsal bölgeden şehirlere saldırma taktiğinin devam ettirilmesinin öngörülmesi, bu çalışmaların planlanması, örgüte, planda öngörülen hususların insan kaynağının elde edilmesi, hat kurşma, saklanma ve nüvelenme merkezleri, sabotajlar ihtiyaçların giderilmesi gibi noktaların teferruatı ile ele alınması, Marksist-Leninist sistemin yerleşip gelişebilmesi için zor kullanmanın meşru hatta zaruri olduğu görüşünden hareketle mevcut düzenin kökünden yıkılması, sınıfsal hakimiyetin kurulması için silahlı mücadeleye başvurulmasının elzem olduğu kanısını teyit etmeleri kişisel değerlendirmede teferruatı ile belirlenecek ev tutma, örgütlenme, silah temini gibi yan faaliyetleri sürdürmeleri, silahlı mücadeleyi kuvveden fiile yeniden çıkartmak maksadiyle eylemlere girişmeleri, bunlardan ilkini 3 Mayıs 1972 tarihinde saat 09.30 da İstanbul'dan hareket eden Türk Hava yollarına ait Boğaziçi yolcu uçağının, uçağa hareketten az önce binen içlerinde polisçe aranan Sefer ŞİMŞEK'in de bulunduğu 4 kişinin Yalova üzerinden silah zoru ile çevrilip Sofya Havalanına indirilmelerinin teşkil etmesi, bu hava korsanlığının Türk Hükümetinden Türk Halk Kurtuluş Ordusu mensubu olup idama mahkum edilen 3 kişinin cezalarının infaz edilmemesi isteği de bulunan şartlar ileri sürmeleri, aksi halde uçağı yolcuları ile birlikte havaya uçuracaklarını bildirmeleri, taleplerinin kabul edilmemesi üzerine 4 Mayıs 1972 günü saat 15.30 da uçağı ve mürettebatı ile yolcuları serbest bırakıp Bulgar makamlarına iltica etmeleri, örgütün uçak kaçırma hadisesi ile istenilen gayeye ulaşmanın zaif olduğu düşüncesi ile bu kez jandarma Genel Komutanı Orgeneral Kemalettin SAKİN'i kaçırmayı planlamaları T.H.K.O.sunu mensup olduklarını bildiren ve aranan Sefa Asım YILDIZ, Hasan ATAOL, Ergun ADAKLI, ve başka bir olay nedeniyle aranan Ahmet Nayazi YILDIZHAN'ın birlikte hareketle yanlarına otomatik silahlar, yeterince sarmı ve el bombaları alarak daha önce görevi gidiş ve dönüş saatleri tesbit edilen Genel Komutanı kaçırmak için

4 Mayıs 1972 günü Ergun ADAKLI tarafından bir müessesedeşen şoförsüz olarak kiralanan Anadol marka otoya binerek Jandarma Genel Komutanı emir subayını Kurtuluş caddesindeki evinden alan makam aracını takiben Orgeneral Kemalettin EKEN'in evinin önüne gitmeleri, saat 13.30 sıralarında görevine gitmek üzere evinden çıkıp makam aracına binen Komutanın aracı henüz hareket etmişken, sanıkların kiraladıklara araçla yolu kesip, Hasan ATAOL, Ahmet Niyazi YILDIZHAN ve Sefa Asım YILDIZ'ın ellerinde silahlarla bindikleri aracı terkederek ateşe başlamaları, ateş ve mukabil ateş neticesi nöbetçi jandarma er Mustafa Baş, Osman Zeki YAŞAR, Orgeneral Kemalettin EKEN, Emir Sub yı Yb. Osman ÇOŞKUN ve Mehmet SÜYLEMEZ'in muhtelif yerlerinden yaralanmaları, sanıklardan birisinin oto kapısını açıp komutan ve emir subayını dışarı çıkarmaya teşebbüs ettiği sırada emir subayının kapıyı bu sanığın yüzüne karşı çarptırıp silahını çekerek ateş etmesi, üçüncü nöbetçi erin ateşe katılması neticesi gayelerine ulaşamayan sanıkların kaçmaya başlamaları, direksiyonda bulunan Ergun ADAKLI'nın araba ile olay mahallinden uzaklaşarak aracı kiraladığı yere teslim etmesi ve ortalıktan kaybolması, sanıklardan Hasan ATAOL'un bu çarpışma sırasında kargaşalıktan istifade kaçması, Sefa Asım YILDIZ ile Ahmet Niyazi YILDIZHAN'ın boş bir apartman dairesine sanını kırarak sığınmaları, güvenlik kuvvetlerinin evi sarmaları ve teslim olmalarını teklif etmeleri üzerine teslim olacaklarını söyleyip pencereden dışarı çıkmaları, Sefa Asım YILDIZ'ın teslim olması, Ahmet Niyazı YILDIZHAN'ın yeniden ateş açması üzerine güvenlik kuvvetlerinin mukabil ateşi ile aldığı yaralarla ölmesi, bu çatışma sırasında İbrahim YENER isimli vatandaşın da yara alması, ilk ateşte daha doğrusu ilk çatışmada yaralanan Er Mustafa BAŞ'ın aldığı yaralar neticesi tedavi altına alındığı Hacettepe Hastahanesinde kurtarılamıyarak vefat etmesi, maddi vakıalarından ibarettir.

GEREKÇE DÜŞÜNÜLDÜĞÜNDE :

T.C.K.nun ikinci kitap birinci bab devlet kuvvetleri aleyhine cürümler faslında yer alan 146 ncı maddesi "Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâti Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler... cezalandırılır" hükmünü taşımakta ve iki suç ihtiva etmektedir.

Anılan suçların oluşması için,

I- 1) Teşkilatı Esasiye kanunun tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya cebren teşebbüs,

2) Bu kanunla teşekkül etmiş olan Büyük Millet meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmek maddi unsurları ile,

II) Anılan fiilleri bilerek ve isteyerek işlemek iradesi ile yani bu genel kastla hareket etmek manevi unsurunun mevcudiyeti gerekmektedir.

A- TEŞEBBÜS :

T.C.K.nun 61 ve 62 nci maddelerinde tarifini bulan teşebbüs 146 ncı maddede emir suçlarda kullanıldığı üzere, derecesine göre tekevvün etmiş bir fiile nisbetle cezayı tahfif edeci bir unsur olarak değil bizatihi fiilin bu hallerinin tecrimini öngörmekte, teşebbüs halinin kabulü için de T.C.K.nun 146 ncı maddesinde gösterilen suçu

1) İşlemek iradesini (kast), 2) İcraya başlanmasını, 3) icraya elverişli vasıtalarla başlanmış olmasını, 4) İcra hareketlerinin ihtiracına failin elinde olmayan sebeplerin mani olması, şartları aranmaktadır. Aranan şartlardan sıra ile;

1- Kast : Anılan teşebbüste kastın teşekkülü için sanığın veya sanıkların anayasa nizamını değiştirmeye yönelen fiilleri bilerek ve isteyerek işlemiş olmaları gerekmekte cezai sorumlulukları için özel bir saik veya özel bir kastın aranmasına lüzum görülmemekte, anayasa nizamını değiştirmeye yönelik genel kast yeterli bulunmaktadır. Fail veya faillerin iradi bir hareketle belirli bir netice meydana getirmiş veya getirmek istemiş olmaları tecrim sebebinin doğmasına yetmekte anayasaya aykırılık ile ihlal arasında sadece takip edilen metod ve seçilen yolun hukuka aykırılığı farkından başka fark kabul edilmemektedir. Ayrıca, failin veya faillerin hukuka aykırı vasıtalarla belirli neticelere varmak hususundaki iradeleri fiilin tefrikinde önemli rol oynamakta, varılmak istenilen neticenin anayasaya aykırı olup olmadığı hususundaki bilgisi veya iradesi suçun teşekkülü yönünden önem arzetmemektedir. T.C.K.nun 146 ncı maddesinde ".... tağyir, tebdil ve ilgaya... teşebbüs edenler" deyimi kastın 141 ve 142 nci maddelerde olduğu üzere subjektif değerlendirmeye değil objektif olarak değerlendirileceğini açıkca belirlemektedir.

Burada suç teşkil eden husus hukuka aykırı bir neticenin istenmesi değil, "istenilen bu değişikliğin hukuka aykırı bir vasıta ile gerçekleştirilmek iradesidir." Hukuka aykırı vasıtaları kullanmak kanun deyimi ile "cebir" kullanmak hususundaki iradenin mevcudiyeti fiilin hukuka aykırılığını tenin eden hususdur.

2- İcraya başlanması : Kanunumuz icraya başlanmayı ifade eden hareketlerin yapılması halinde teşebbüsün tecrimini öngörmektedir. Bu hareketler ve icra hareketleri anılan hareketleri hazırlayıcı hareketlere de -ihzari hareketler- denilmektedir.

146 ncı maddedeki suçun, hareketinin anayasa, iradesine aykırı neticelere yönelmiş fiilleri ifade ettiğinde tereddüt yoktur. Bu madde ile cezalandırılan icra hareketleri olduğuna göre anayasayı ihlale yönelik bir cemiyetin, bir silahlı çetenin kurulması bu madde kapsamı dışındadır. Bu hallerde T.C.K.nun 168-171 maddelerinin uygulanması gerekecektir, ancak cumhuriyete, demokrasiye, insan haklarına dayalı anayasa düzenine karşı yapılan maddi bir hareket her halukarda 168. maddenin kapsamından çıkacak ve 146 ncı maddeyi ihlale yönelik bir fiil hüviyetini alacaktır.

3- Elverişli vasıta : T.C.K.nun 61 nci maddesinde "vasait-i mahsusa" deyimi suça teşebbüste fail tarafından kullanılan vasıtaların elverişli olması şartını öngörmektedir. "Elverişli vasıta" kavramı nisbi bir nitelik taşıdığına göre, genel ve mücerret bir esasa göre değil, işlenmek istenen suç, suçun işlenme şekli ve zamanı sair tüm şartların nazara alınarak değerlendirilmesinde zaruret vardır.

T.C.K.nun 146 ncı maddesindeki teşebbüsün anayasa düzenini tebdil, tağyir veya ilgaya yönelik olması gerektiğine göre, bu neticeyi doğurmaya elverişli olduğuna objektif olarak ihtimal verilebilen hareket veya hareketlerin "anayasayı ihlal" suçunun işlenmesi bakımından elverişli olduğunun kabulü icap eder. Ayrıca, failin, icraya başlarken gerek mevzuu gerek kullandığı vasıtalar bakımından icrayı sonuna kadar götürebileceğine objektif olarak ihtimal verebiliyorsa, bu halde teşebbüsün varlığından şüphe edilemez. İcraya başlandıktan sonra vasıtanın elverişli olma vasfını kaybetmesi, başlangıçta mevcut olduğu kabul edilen neticenin husule gelme ihtimalinin mevcudiyetine mütedair kanıda bir değişiklik meydana getirmez.

Anılan maddede gösterilen ve tahakkuku gereken neticeler tebdil, tağyir ve ilgadır. Fiilin bu gayelerin tahakkukuna yönelmesi şartı arandığına göre neticenin de bu değerler olması gerekir. -Tebdil- Suçun konusunu teşkil eden anayasa düzenine dahil bir değerin yerine sistem ve prensip olarak değişik bir düzen getirilmesi, "Tağyir- Belirli bir düzenin yerine yenisini getirmeden onun nasarı varlığını muhafaza etmek suretiyle fiili bakımdan tatbikini önlemek veya sarsmak suretiyle yapılan değişikliktir. -İlga- Anayasa düzenine dahil bir prensibin müessesenin ortadan kaldırılması ve yerine değişik bir sistem ve biçimde olan yenisinin ikame edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu hale göre; fiil düzenin değiştirilmesine yönelebildiği gibi ortadan kaldırılma gayesini de taşıyabilir. Bu bakımdan anarşik eylemlerin her türlüsünün dahi anılan maddenin ihlali mahiyetinde ve anılan madde içinde mütalaası gerekir. Ancak yukarıda be irtildiği üzere icrai bir harekete tevessül edilmeden, teşekkül ettirilen ve anarşiyi hedef alan bir cemiyet veya silahlı çetenin mevcudiyeti halinde 146. maddenin uygulanması bahis mevzuu olamaz.

4- İcra hareketlerinin ihtacına failin elinde olmayan sebeblerin mani olması : T.C.K.nun 146 ncı maddesinde hususi bir hüküm bulunmadığına göre anılan teşebbüste ceza sistematiğindeki nakis ve tam teşebbüs hallerinin mevcudiyetini kabul gerekmektedir. T.C.K.nun 61 ve 62. maddelerindeki ibareler "icra hareketlerinin yarıda kalmasını veya neticenin gerçekleşmesine failin iradesi dışındakal n sebeplerin mani olması" ortak anlamını taşıdığına göre, bu durumun mevcudiyeti yani nakis veya tamteşebbüs hallerinin bulunması failin tecrini için yeterli olacaktır. Bununla beraber failin ancak fiil nakis teşebbüs safhasında iken icradan ihtiyari ile vazgeçmesi halinde genel hüküm olan 61 nci maddenin son fikrasının uygulanması mümkündür. Failin elinde olan sebeplerle icranın bitmesine engel olması hali ihtiyari ile vazgeçmedir.

"Fasıl nedamet" halinin kabulü için ise, failin aynı sebeplerle neticenin gerçekleşmesine engel olmasının tesbiti icap etmektedir. Her iki halde de mühim olan yakalanmak veya ceza görmek korkusu failin hareketini durdurmasını gerekli kılmışsa bu vazgeçmenin ihtiyari ile vazgeçme sayılıp sayılmıyacağıdır. Burada da failin evvelki kararından kat'i olarak caymış olup olmadığının tesbiti gerekmektedir.

Eğer fail evvelki kararından caymamış, halen namüsait gördüğü şartların müsait hale geldiğinde icraya yeniden başlamayı düşünmüşse ihtiyari vazgeçme bahis mevzuu olmayacaktır.

B- C E B R İ E :

146 ncı maddenin oluşması için fiilde "cebren ikaya teşebbüs edilmesi gerekir. Doktrinde ittifak edilen husussun anayasa iradesi ve ihtiyarına aykırı bir değişikliğin cebri olduğudur. Burada kullanılan cebriliğin anayasa iradesinin ihlali manasına alınması icap eder, kanunun gayesi bu iradeyi korumaktan ibaret olup, cebir tabirinde manevi cebir ve tehdit de mündemiçdir. Anayasa iradesine aykırı ve anayasa dışı vasıtalarla icra edilecek istenen değişikliklerin her halukarda cebir sayılması vaz-ı kanunun iradesine de uygundur. Cebir cürmü meydana getiren fiile değil meydana gelmesi istenilen değişikliğe ilişkindir. Bu nedenle cebri cürmün unsuru değil nitteliği olarak kabul etmek halin icabına daha uygundur. Cebrin müstakil bir unsur olmayıp harekete veya neticeye taalluk eden bir vasıftan ibaret bulunduğu, tatbik edilen usulün ve neticenin hukuka aykırı olmasının suçu meydana getirdiği yolundaki değiş yukarıda belirlenen görüşlerin teyidi mahiyetindedir, bir başka deyimle bir fiilin tamamlanmış gibi cezalandırılması için teşebbüs durumunun mevcudiyeti kafi olunca cebrin bilfiil tahakkuk etmesine de luzum yoktur. Cebri olsun olmasın icra hareketlerine başlan-

ması cezalandırma için yeterlidir. Failin gayri hukuki vasıtalarla neticeye erişmek hususundaki kastının mevcudiyeti cebri oluşturur, o kadar ki cebrin kastedildiğini gösteren objektif bir takım emarelerin, maddi delillerin mevcudiyetine dahi gerek yoktur. Failin bu durumunun subjektif olarak tesbiti yeterlidir. Birbakıma gayeye eşibilmek için cebrin mevcudiyeti veya düşünülmesi de şart değildir. Gayenin tahakkukunu engelleyecek reaksiyonları kırmak için kullanılacak hukuka aykırı usullerin dahi suçun teşekkülü için yeterli bulunduğu, cebrin faillerinden her biri tarafından ika edilmiş olmasının da şart olmadığı tüm faillerin iradelerinin zımmen veya sarahatencebre matuf olması halinde, birinin bilfiil cebri ika etmiş bulunmasının dahi cebir unsurunun tahakkuku yönünden yeterli sayılmak gerekeceği ittifak edilmiş bir husus olarak belirmiştir. Cebrin ika edilmiş bulunması şart değilse de failin cebre matuf iradesini ortaya koyacak mahiyette hareketlerinin varlığına da her halde lüzum vardır. Hukuk otoritelerinin görüşlerini özetle belirleyen bu görüşler muvacehesinde, cebrin sadece sanığın faaliyetlerinde aranmayacağı, istediği değişiklikte de aranması gerektiği, failin anayasaya aykırı vasıtalarla zoraki bir değişikliği intihaline matuf iradesini ortaya koyacak mahiyette hareketlerin mevcudiyeti halinde cebir unsurununvarlığı kabul edilecektir.

II- K A S T : Hukuka aykırı bir fiilin mevcut olduğu ahvalde o fiili irtikap eden bir failin varlığından şüphe etmek mümkün olmadığı fiilin onun şahsına isnad edilebilmesi, isafe edilen fiilin (iradi olması) bilerek ve isteyerek işlenmesi gerektir. Bu esas bir fiilin suç teşkil etmesini kanunda gösterilmiş ve karşılığında ceza konmuş olması şartına bağlayan "kanuni unsur" ile suçun teşekkülü için bir aylemin mevcudiyeti şartını vazeden "maddi unsur" yanında T.C.K.nun 45 nci maddesinde ifadesini bulan "Manevi Unsur"un yer alması zorunlu kılmaktadır.

Teşebbüsün unsurlarında belirtildiği üzere burada aranan kastın tekevvünü için genel suç kastının mevcudiyeti yeterlidir. Ayrıca, hususi bir kast veya saike lüzum yoktur. Failin hukuka aykırı vasıtalarla belirli neticelere varmak hususundaki iradesi T.C.K'nun 146. maddesinde gösterilen hareketleri yapmağa yönelmiş ise "manevi unsur"un tekevvün ettiğinden şüphe edilmez, zira bahsi geçen madde failin iradi bir hareketi icra suretiyle belirli bir neticeyi oldo etmeğe yönelen isteğini cezalandırmaktadır".

C- İŞTİRAK :

146 ncı madde birinci fıkrasında gösterilen suçlara iştirak mümkündür. Suçun bilinen özelliği ve konusu iştiraki adeta zorunlu hale getirmiştir. Yasa kanunun anılan maddenin 2 ve 3 ncü fıkralarında, bahis konusu suçlara iştirak hallerinin genel hükümlerden ayrı bir biçimde düzenlediği görülmektedir. İkinci fıkradaki fer'i iştirak incelememiz konusu dışında kalmaktadır. Bu hususun açıklamada yarar görülmemiştir. Üçüncü fıkra ise doktrinde "cezası azaltılan fer'i iştirak" olarak tanımlanan ve ilk defa 6.7.1960 tarih ve 15 sayılı Kanunla mevzuata giren iştirak halini kapsamakta, ikinci fıkra dışında kalan tüm fer'i iştirak halleri için geçerli olmaktadır. Bu itibarla T.C.K.nun 146 ncı maddesi ile ilgili uygulamalarda ayrıca anılan kanunun 65 nci maddesinin iştirakin unsurları bakımından değil ve fakat cezaya taalluk eden kısmının uygulanmasına yer verilmemek gerekmektedir. Burada da iştirakin gerçekleşmesi için evvela a) Cezayı müstelzim en azından teşebbüs derecesinde kalmış bir asli fiilin mevcudiyeti, b) Suçu vücuda getiren fiilin işlenmesi hususunda failler arasında önceden her halde sözlü veya yazılı bir anlaşma şekli değil Ord.Prof. Tahir TANER'in deyimi ile bir işaret, bir bakış veya asli faşlin tecavüzüne iltihak gibi fiili bir hareket şeklinde olabilen bir anlaşmanın bulunması, diğer bir deyimle faillerin

iradelerinin anılan doğrultuda birleşmesi, c) Faillerden herbirinin olumlu bir fiil ika etmiş olması şartları gereklidir.

Çağın koşullarına uygun bir dünya görüşünü benimseyerek devletin esas yapısını, kuruluşunu ve işleyişini yeniden düzenleyen Cumhuriyet idaresinin niteliklerine uygun olarak insan haklarına bağlı, Milli, Demokratik, Laik ve Sosyal Hukuk Devleti Fikrini bütün müesseseleri ile gerçekleştiren, egemenlik ilkesi ile Türk ulusu ve Ülkesinin bölünmezliği ilkesini esaslara bağlayan, devlet yetkilerini sınırlarını, kullanılış şeklini özelliklerini, temel hak ve ödevleri, kişilerin görev ve haklarını gösteren, Türk Toplumunun Siyasal, Ekonomik ve Sosyal yapısını oluşturan Türkiye Cumhiriyeti Anayasasını, toplum yapısını biçimlendiren anayasa karekterindeki diğer hukuk kurallarını, başka deyinle ((Anayasa düzenini) kısmen veya tamamen tebdil, tağyir veya ilgaya, Türkiye Büyük Millet Meclisini iskada veya vasifesini yapmaktan men'e, bu cümleden olarak sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeye, Devletin siyasi ve hukuki nizamlarını teşyekun yok etmeğe Cumhuriyet'e, liğe veya demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin bir tek fert veya zümre tarafından idare edilmesini sağlamağa, Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazası ile kısmen veya tamamen kaldırmağa müteveccih cebri faaliyetlerin belirtilen gayelere ulaşmayı hedef alan tüm hareketler ve eylemlerin, T.C.K.nun 146 ncı maddesinin bünyesinde mündemiç teknil unsurları ve özellikleri ihtiva ettikleri ahfalde suçun "Anayasayı İhlal" olarak tavsifi ve ceza tatbikatının bu suç üzerinden yapılması gerekir.

SUÇ İŞLEMEK İÇİN SİLAHLI ÇETE

T.C.K.nun 168 nci maddesinde aynen "Her kim 125,131,146,147, 149 ve 156 ncı maddelerde yazılı cürümleri işlemek için silahlı cemiyet ve çete teşkil eder yahut böyle bir cemiyet ve çetede amirliği ve kumandanlığı ve hususi bir vazifeyi haiz olursa... cezalandırılır" denilmektedir. Suçun oluşması 1) Silahlı çeteyi teşkil etmek, amirlik ve komutayı haiz olmak, hususi bir ödev görmek veya çeteye katılmak şeklinde tezahür eden maddi unsurlar ile, 2) Çete teşkiline yönelik iradelerin birleşmesi manevi unsurlarının mevcudiyetine bağlıdır.

Silahlı Çete : Bir çok suçda silahlı kimsenin disiplinli bir şekilde organize edilmesi ile meydana gelmekte anılan kişilerin yukarıda yazılı cürümleri işlemek kasdı ile iradelerinin birleşmesi, sistemli hiyerarşik bir organizasyonun mevcudiyetini icap ettirdiği gibi çeteyi teşkil edenlerin çokluğunun silahlı olmasını lüzumlu kılmaktadır.

Bu haliyle çete teşkili suçu şekli bir suçtur, gayeye taalluk eden bir takım hareketlerde bulunulmasa dahi çetenin anılan vasıflarla teşkil edilmesiyle fiil tekemmül eder. Bu haliyle fiil 168 nci maddenin kapsamındadır. Ancak, çetenin gaye suçu ait icra hareketlerinin başlaması ile mevcudiyetini kaybedip gaye edinilen suçun işlenmesine başlanmış olacağından faillerin artık 168 nci maddede gösterilen çete teşkili suçundan değil ika veya teşebbüs etmiş oldukları suçun cezai sorumluluğunu iktisap etmiş olacak ve bu suçtan tecrimleri gerekecektir.

Esas No. : 1973/182
Karar No. : 1973/249

ÇETECİLERE YARDIM :

T.C.K.nun 159 ncu maddesi aynı kanunun 64 ve 65 nci maddelerinde gösterilen haller dışında 168 nci maddede tadat edilen cemiyet veya çeteye hal ve sıfatlarını bilerek yardım edenlerin tecrimini öngörmektedir. Bu maddenin konusu 168 nci maddedeki çetecilere özel nitelikte yardım fiilleridir. Özelliği asli veya fer'i ortaklık niteliği taşımayan bir yardım oluşudur. Suçun oluşması için 1) Yardım eden kimsenin çetecilerin hal ve sıfatlarını bilerek yardımda bulunması gerekmekte, 2) Yardımın belirli şekillerle değil her hangi bir şekilde ve nitelikte olması icapetmektedir. Her halükarda failin çetecilerin hal ve sıfatlarını bilerek ve isteyerek yardımda bulunma özel kastını taşıması manevi unsur olarak gereklidir.

FİİLİ RESMİ MAKAMLARA BİLDİRMEMEK :

Kanunumuz Devlet Kuvvetlerine karşı cürümlerden birini öğrenip resmi makamlara bildirmeyenlerin hareketlerini suç saymış, 151 nci madde ile tecziyelerini öngörmüştür. Bu suçun teşekkülü T.C.K.nun 146, 147, 148, 149, 150 nci maddelerindeki suçla muttali olan bir kimsenin makul bir mazereti olmaksızın derhal resmi makamlara bildirmemesi, suçun yani bildirmeme keyfiyetini bilerek ve isteyerek işlemiş olması şartlarına bağlıdır. Mazeretin makûl olup olmadığının takdiri hâkime aittir.

D- GENEL TAKDİR HAKKI :

Bu kısmı üç bölümde incelemek mümkündür. 1- Delillerin Takdiri :

" 1-353 Sayılı kanunun 163 ncü maddesi "Askeri mahkeme irad ve ikame olunan delilleri duruşmada edindiği kanıya göre değerlendirir" hükmünü taşımaktadır. T.Ceza Hukuku delillerin takdirinde "vicdani kanaat" sistemini kabul etmiştir. Bu terim delillerin serbestçe ve fakat mantık uyarınca takdiri anlamındadır. Bu itibarla da mantık uyarınca takdir edilip edilmediğinin yargıtayca murakabesi gereği doğar, akşi halde kanun yolunda ihtiyaç kalmazdı. Bu görüş bizi gerekçeye getirir. Yasaların öngördüğü hakimlerin kararlarının gerekçeli olması lüzumu hakimin kararındaki mantığın denetlenmesi içindir. Yanlış mantık haksızlığın pareselinde yürür. Bu sistemde her şey delil olabilir. Bir suç sonucu elde edilen emare ve karineler dahi hakimin kanaatına tesir edecek nitelikte ise delil olabilir. Ord. Prof. Sulhi DÖNMEZER"....kanun bir hususun delil olamıyacağını sarahaten beyan eylemiş ise işte o zaman o şey delil olmaz..." demekte Prof. Faruk EREM "... delilleri toplamak ile toplanmış delillerin takdiri aynı şey değildir. İkame edilen delillerin telâkkisinde hakimin takdir hakkı yoktur. Hâkim bazı delillerin telakkisinden çekinirse bunu takdiri gerekçelerle değil muayyen takdiri gerekçelerle (icapsızlık, davaya tesir etmezlik, davayı uzatmak kastı gibi) reddetmek zorundadır. Fakat toplanmış olan delillerin takdirinde hakim serbesttir. Bu serbestliğin keyfilik olmadığının da kabul gerekir." demek suretiyle T.Ceza Muhakemesindeki sistematiği belirlemiş bulunmaktadırlar.

2- Temel Cezanın Takdiri :

T.C.K.nun 29 ncu maddesi ceza kanunları ile ceza hükümlerini ihtiva eden diğer kanunlarda her suç karşılığında mücerret olarak zikredilen cezaların mahkemelerce ne suretle müşahhas hale getirileceği hususunda genel ve objektif hükümler ihtiva etmektedir. Anılan madde muhtevasına göre, yukarı ve aşağı sınırları kanunda mücerret olarak gösterilmiş bulunan bir cezanın müşahhas olarak tesbitinde belirli sınırların tecavüz edilmemesi kaydı ile temel cezanın miktarını tayin keyfiyeti mahkemelerin takdir hakları kapsamına girmektedir. Ancak, delillerin takdirinde belirtildiği üzere bu hakkın istimalinde keyfilik bahis mevzuu olamaz. Asgari haddin verilmesinde ceza tayinin gerektiği hallerde bu halin gerekçe ile kanıtlanması icapeder. Bunlar fail veya fiile bağlı kanunlarla sarahaten

tadat edilmeciş, doktrinde tadattan kaçınılmış nedenlerdir. Gerekçede temel cezanın miktarını tesbit işleminde failo veya fiile bağlı hangi sebeplerin hüküm mahkemesinin takdirine müessir olduğunun belirtilmesi, keyfi ve hissi karar ve tasarrufların önlenmesi yanında, suçla ceza arasında adil bir nispet tesisi ve cezaların şahsileştirilmesi bakımından önem taşır. Suçun unsuru veya esasında kanuni şiddet sebebi olan nedenlerin, subjektif makul ve mantıki olmayantüm sebeplerin takdire esas alınması, bu hakkın istimalinde zaaf meydana getirecektir. Memlekette 12 Mart muhtırasından evvel kamu nizamının sarsılmasına, iktisadi, siyasi ve sosyal yönlerden olumsuz etkilerin doğmasına sebep olan, sıkıyönetim ilanına kadar süren ve sonradan daha az tesirlerle devam eden bir takım olayların varlığından şüphe edilemez. Kabulde kaydedilen üniversite öğrencileri arasında ilki siyasal Bilgiler fakültesinde kurulan fikir kulüplerinin teşekkülü, federasyon halinde birleşmeleri, Dev-Genç e dönüşmesi, evvela sağ-sol ayrılmaları ve çatışmaları, solun eylem tarzındaki farklı görüşlerden doğan bölünmeleri bu bölünmeler sonu meydana gelen T.H.K.C.veya partisi,şafak grubu, Türk Halk Kurtuluş Ordusu gibi grupların,yöneticilerin meselelere yeterince eğilmemeleri nedeniyle ortaya koydukları anayasayı tabdil, tağyir ve ilgaya yönelik eylemler, tümü ile anılan tedirginliklerin, olumsuz etkinin meydana gelmesinde etken olmuşlardır. Bu husus sanıkların tümü için mana ifade edebilir. Ancak anılan eylemleri ortaya koyan gruplardan birisinin hareketlerine sadece fer'i fail olarak katılan genellikle fiilinden neş'un olması gereken bir sanığın bahsedilen eylemlerin tümünü isafe ve ceza tayininde bu hali şiddet sebebi saymak, yüzyılların insan ruhunda meydana getirdiği adalet duygusu ve bu duygu ile giriştiği mücadeleler sonunda varılan cezaların şahsiliği prensibinin ihlali mahiyetindedir. Bu itibarla başka nedenler gösterilmeden sanığın şahsiyle ve fiiliyle ilgisi bulunmayan mücerret "fiiliyle kamu nizamının ağır şekilde sarsılmasına, ülkede sosyal ekonomik ve siyasal olumsuz etkinin büyümesine sebep olması" ibareleri kullanılarak asgari hadden uzaklaşılmasında anılan takdir hakkının yerinde kullanıldığı mânasını çıkarmak mümkün değildir.

3- Cezayı İndirmede Takdir :

Kullanılması gerektiğinde, failde veya fiilde aranacak iki tür sebebin tayinini ve varsa uygulanmasını davanın esasına bakan mahkemenin mutlak yetkisinde gören ve daha yüksek mahkemenin murakabesini kabul etmeyen doktrine karşı, takdiri tahfif sebebinin takdirinde yanılma, zaaf ve tezada düşülmesi hallerinde hükmün bozulabileceği yani bu hakkın mutlak olmadığı Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 24.1.1964 gün ve 964/12-1, 13.11.1970 gün ve 1970/77-77 sayılı, Yargıtay Genel Kurulunun 4.6.1962 gün ve 962/33-33 sayılı ilamları ile belirlenmiştir.

Kanunda aşağı ve yukarı hadleri tayin edilmiş olan suçlarda mahkeme takdir hakkını usulünde kullanarak bu iki had arasında en uygun cezayı tayin etmek imkanına daima sahip olmuştur. Halbuki sabit cezalarda bu şekilde bir uygulama imkanı mevcut değildir. Bu kabil cezalarda ferdileştirme ancak T.C.K. nun 59 ncu maddesi ile yapılacak uygulama ile mümkün olacaktır. Suçların işlenme şekli, işleyenlerin sosyal ve psikolojik durumlarında riyazi bir benzerliğe yer vermek mümkün değildir. Adaletin hedeflerinden biri de ıslah olduğuna göre, sabit cezalı suçlarda suça ve suçluya en uygun olan cezanın tayini için olayda ve sanıkta "takdiri tahfif sebep veya sebeplerinin" mevcut olup olmadığının takdirinde zaaf, yanılma ve tezada düşülüp, düşülmediğinin murakabesi her halde zaruridir. Kanunda takdiri tahfif sebepleri tadadi olarak belirlenmemiştir. Failin şahsından veya fiilde görülen ve lehe yorumlanacak hukuk mantığı ve adalet

duygusuna sara gelmeyen objektif ve subjektif halleri sebep olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Bu hal mevcut delil sisteminde bilhassa şahadet beyyinesinin bizatihi bünyesinde mündemiç yetersizliklerinden doğacak yanılmaları ve adaletsizlikleri kısmen olsun giderecektir.

Yukarıda belirlenen hususlar, Yargıtay, Askeri Yargıtay Daireler Kurulu ve Dairelerinin emsal hadiselerdeki uygulama anlayışları ve müesseseleri görüşlerinin bir icmali mahiyetindedir. Dairenin anılan suçların unsurları ve suçla ilgili müesseselerin uygulama şekilleri yönündeng görüş ve kabulü bu doğrultuda olduğu cihetle tekrarında fayda mülahaza edilmiştir. Ana hatları ile belirlenen esaslar muvacehesinde dardest davada sanıklara isafe edilen suçların genel kıymetlendirilmesine geçildiğinde;

Kabulde belirlendiği gibi ve bu dosyaya münhasır olmak üzere sanıklara atf edilen faaliyetleri gaye suçunun tahakkuku bakımından genel olarak birkaç grup içinde incelemek münasiptir. Faaliyetlerin gruplara bölünmesi, faillerin de bu grupların içinde mütalaasına ve fiillerinin bu grup içinde değerlendirilmesine imkan verecektir. Özetle;

a) Tuncer SÜMER, Sadık SUYSEVENÇİ, Yusuf ASLAN, Cemalettin KANDEMİR, Adem TOPAL, Zeynel METİN ve Fevzi BAL'dan oluşan kır gerillası grubu,

Bu gruba mensup sanıkların bilinen ilk faaliyetleri T.H.K.O.nun kurulup şehir içi eylemleri sonucu elde edilen paralar ve bu paralarla temin edilen silahlarla, önceden hareket üssü olarak kararlaştırılan Nurhak dağları yörelerinde peydarpey toplanmaları ile başlar.

B) Gülay ÖZDEŞ, Türkan SABUNCU, Huriye USTÜN, Gülay CAZGIR, Halit ÖZTÜRK, Fehmi ERBAŞ, Fatih ULUDERE, Seyfi AİKAN, Cemil TATLIBAL, Kete GÜNDÜTÜĞ, M.Zeki GÜMÜŞEL, Menteş EROĞLU ve Sefa Asım YILDIZ dan oluşan şehirde faaliyetlerde bulunanlar grubu.

Bu sanıklar örgüt staratejisine uygun olarak hazırlanma ve yeniden eyleme koyma şeklindeki İstanbul ve bilhassa Ankaradaki faaliyetlerin failleri olarak görünmektedirler.

c) Yukarıdaki iki grup dışında, gaye suçun tahakkuku ile doğrudan doğruya ilişkisi olmayan çeteye, suçluya yardım ve hükümeti haberdar etmemek suretiyle davaya katılan sanıklardan oluşan grup.

Nurhak dağlarında toplanıp, gerekli eğitimi mütaakip 31.5.1971 günü başlatılan harekatta, Kurecik yaylasındaki radar üssünü tahribe giden Cemgil grubunun güvenlik kuvvetleri ile karşılaşıp çatışması, bu çatışmada Sinan Cemgil, Kadir Mamoğanın öldürülmesi, bir kısmının kaçması ve bir kısmının yakalanmasından sonra, durumu radyodaki haber bülteninden öğrenen Tuncer SÜMER komutasındaki grupta bulunan sanıkların etrafta güvenlikkuvvetlerinin bulunması, eyleme devamın faidesizliği nedeniyle tekrar Ankarada buluşmak üzere tali gruplara ayrılarak yöreyi terketmeleri, bunlardan Yusuf ASLAN ve Cemalettin KANDEMİR'in memleketlerine gitmeleri, başkaca bir faaliyete karışmamaları, Zeynel METİN'in örgüte katıldıktan kısa bir süre sonra, hiç bir sebep yokken hastalık bahane ederek örgütü daha başında terk etmesi, Adem TOPAL'ın da bir süre kalıp hastalığı nedeniyle harekete geçmeden önce kamp yerini terkedip memleketine gitmesi, yakalanmayanlardan Tuncer SÜMER'in güney hududundan geçerek El-Fetiha gitmesi Sadık SUYSEVENÇİ'nin doğrudan doğruya,Adem TOPAL'ın bir süre sonra Ankara'ya gelmeleri örgüt mensuplarından olup, ilk belirli faaliyetlerini dört Amerikalının örgütce kaçırılmasından sonra Türk Halk Kurtuluş Ordusu adına düzenlenen bildiriyi TRT ve Haber Ajanslarına götürerek göstereen, sanıklardan Gülay CAZGIR'ın annesi ile birlikte oturduğu Selanik caddesi 64/6 numaradaki evine yerleşen Gülay ÖZDEŞ ve Türkün SABUNCU ile temasa geçmeleri, örgütün Nurhak hareketinden evvel ve sonra

uğradığı sarsıntıyı gidermek için çareler aramaları, bu meyanda Huriye ÜSTÜN, Türkan Sabuncu, Sadık SOYSEVENÇİ aracılığı ile sahte isimlerle Maltepe Bitiştiren sokak 16/2 numaralı daireyi örgüt elemanlarının gizlenmeleri, eğitilmeleri ve labrotuar çalışmaları yapmaları maksadiyla kiralanması, ayrıca Bahçelievler 15 sokak 34/4, Soyranbağları Başçavuş sokak 62/2, Umut sokak Öztuğ apartmanı 18 ve 19 numaralı dairelerin barınmak, saklanmak için kullanılmasının temini cihetine gidilmesi, Gülay CAZGIR'ın annesine ait Huriye ÜSTÜN'ün evinde örgüt için kullanılmak üzere sahte hüviyetler, nüfus cüzdanları, nüfus idareleri ve askerlik şubelerine ait mühürler, başlıklı kağıtların yapılması, sanık Fehmi ERBAŞ aracılığıyla temasa geçilen Denizli Ziraat Bankası soyguncularından Aydın ÇUBUKCU'dan iki defada 25 bin lira alınması, paraları alan Gülay ÖZDEŞ'in bu meblağ ile tesbit edilemeyen kanallardan silahlar, mermiler, bombalar temini yoluna gitmesi Gülay ÖZDEŞ'in evinde yapılan gizli bölme ve dolaplarda bu silahların bir kısmı ile, Örgüt mensuplarının bilinçlendirilmesi için lazım olan sol yayınların saklanması, Konya'da yapılacak esnabi taksinyenlerin kaçırılması hareketi için T.H.K.P. elemanları ile anlaşıp İstanbul Askeri cezaevinden kaçan T.H.K.O. mensuplarından Ömer AYNA'ya anılan silahlar ve mermilerin bir kısmının Gülay ÖZDEŞ tarafından verilmesi, bu ara örgüte katılmak istenilen şahıslarla temas temini Halit ÖZTÜRK ile bağlarının sıklaştırılması ve örgüte katılması, Emlak Kredi Bankasında çalışan Gülay CAZGIR'dan edinilen bilgiler ve onun yardımı ile Ankara Yenişehir İç Bankası Şubesinden Halit ÖZTÜRK'e Melih KALEOĞLU adıyla 900 liralık bir hesap açtırılması, İstanbul'a Huriye ÜSTÜN ile giden Türkan SABUNCU'nun Gülay CAZGIR dan aldığı şifreyi çektirerek İstanbul Emlak kredi Bankasından 82 bin lirayı bu hesaba naklettirmesi, ancak bilenin anlaşıldığını hisseden Gülay CAZGIR'ın haber vermesi üzerine çekmekten vazgeçilmesi, Gülay ÖZDEŞ, Türkün SABUNCU, Fehmi ERBAŞ, Adem TOPAL, Cemil TATLIBAL, Zeki GÜMÜŞEL, Sadık SOYSEVENÇİ, Fatih ULUDERE, Halit ÖZTÜRK, Seyfi ALKAN ve Sefa Asım YILDIZ'ın katıldıkları toplantılar düzenlenmesi, Ekim 1971 sonunda Fatih ULUDERE'nin annesi ile beraber oturduğu Bayasgül sokak 5/13 numaralı dairede, Kasım sonunda Fatih ULUDERE'nin ablasına ait Güneş sokak 26/3 numaralı dairede toplanılması, birinci toplantıda Gülay ÖZDEŞ, Türkan SABUNCU, Fehmi ERBAŞ ve Adem TOPAL'ın yönetici komiteye seçilmeleri, ikinci toplantıda örgütün stratejisini eleştiren ve THKP ile birleşmeyi öneren Fehmi ERBAS ile Adem TOPAL'ın komiteden çıkarılmaları, yerine M.Zeki GÜMÜŞEL'in alınması, Ocak 1972 de yapılan toplantıda da Zeki GÜMÜŞ'in de uzaklaştırılıp komitenin Gülay ÖZDEŞ ve Türkan SABUNCU ikilisinden oluşması, Bahçelievler 15 sokak 34/4 numaralı dairede Adem TOPAL, M. Zeki GÜMÜŞEL, ve Cemil TATLIBAL'ın ölmeleri, evde polisce yapılan aramada şafak bildirileri ve 4 adet merminin bulunması, içeride karakol kuran polise meçhul bir kişi tarafından bu evde ateş edilmesi, içinde tabanca mermisi fişekliği ve anılan fişekliğin yapımında kullanılan malzemeler ele geçirilen Başçavuş sokak 62/2 numaralı evde Faris Ahmet BOYACI ve Fehmi ERBAŞ'ın oturması ve anılan evde Zeki GÜMÜŞEL ile Aydın ÇUBUKÇU'nu misafir kalmaları, Öztuğ apartmanı 19 numaralı Dairede Seyfi ALKAN ve Mustafa Demirel'in yakalanmaları, burada muhtelif cins ve miktarda tabancalar ve mermilerin bulunması, 18 numaralı dairede ise Adem TOPAL'ın silahlı olarak yakalanması ve nihayet Sofya'ya 4.4.1972 tarihinde T.H.Y. uçağının kaçırılması, 9.4.1972 tarihinde de Jandarma Genel Komutanının kaçırılmasına teşebbüs edilmesi şeklindeki dosya muhteviyatı ile anlaşılan olaylar, sanıkların fiil ve hareketlerindeki irtibat dikkate alındığında, 29.12.1970 tarihinde Ankara Kavaklıdere'de Amerikan konsolusluğu karşısındaki

polis noktasının kuşunlanıp, polis memuru Abdülnahit ÇINAR ve Nuri SELÇUK'un ağır surette yaralanması ile başlatılan ve 5.4.1972 tarihinde J.Genel Komutanı Org. Kemalettin ERKEN'in kaçırılmasına teşebbüs edilmesi ile nihayet bulmuş gibi görünen gerek İstanbul gerekse Ankarada cereyan eden muhtelif olayların THKO. adlı yasa dışı gizli örgüt tarafından geniş surette Lenin, Che Guevara, Regis Debray , Carsel Marighella, Duglas Bravo gibi Marksist-Leninist yazar ve uygulamacıların fikir ve eylemlerinden esinlenerek ve bilhassa Lenin'in iki taktik Carlos Marighellanın şehir Gerillası isimli kitaplarında gördüşler esas alınarak, Anayasayı tebdil, tağyir ve ilgaya yönelik fiil ve hareketler oldukları açık ve seçik ortaya çıkmaktadır. Bu olayları gerek fiiller ve gerekse failler yönünden birbirinden ayrı mütalâa etmek mümkün değildir. Nitekim; 29.12.1970 tarihinde Kavaklıdere Polis noktasını kuşunlayarak işe başlayan, Ankara ve İstanbul'da birçok yasa dışı eylemler ortaya koyan, Kurbak harekatına başlatan sanıklardan bir kısmının yakalandıkları, açılan kamu davaları sonunda yasaların öngördüğü cezalara çarptırıldıkları bir vakıa iken de, anılan örgütün içinde başından beri bulunan, türlü harekatlere katılmalarına rağmen o tarihler de yakalanmamış olanlarla, tali derecede faliyetlerde bulunanlar ve örgüte iptida en sempati besleyip bilahare katılarak yeni faaliyetler için hazırlanan, yeniden bazı eylemler ortaya koyan sanıkların mevcudiyeti de realitedir. Bu itibarla aynı gaye için birleşerek bir örgüt kuran, bir takım suçlar işleyen sanıklardan bir kısmının yakalanıp teçhize edilmeleri, bunlarla birlikte eylemlere karışıp yakalanmayan veya bilahare örgüte girerek aynı gayeye müteveccih hareketlere tevessül eden sanıkların fiillerinin ayrı ayrı düşünülmesine gerek yoktur. Özellikle tağyan bu durumda Anayasayı tebdil, tağyir ve ilgaya yönelik faaliyetleri sabit olan sanıkların bu hedefe müteveccih faaliyetlerin onların yakalanıp, mahkum olmaları nedeniyle faaliyet dışı kalmalarından sonra, gayeye varmak başlanılan işi devam ettirmek için bir takım hareketler yapan şahısların fiilleri anılan sanıkların suçlarına mümasil ve bu suçların devamı mahiyetindedir.

Bu itibarla, T.H.K.O.adlı örgütün tüm faaliyet ve eylemlerininin bir kül hülinde mütalâa edilmesi, suçun maddi ve manevi unsurlarının ezcümle kast, teşebbüs, icra başlangıcı, elverişli vasıta vesair gibi hususların tüm faaliyetler için de ele alınması ve değerlendirilmesi halin icabına daha uygun düşecektir.

Dairece varılan bu kanaatle hareket edilerek, örgütün gayesi genellikle silahlı propaganda ismi verilen silahlı eylemlerden sonra yayınladıkları, etken olan ve geniş halk kitlelerine hitapedebilen yayın organları ile kamu oyuna duyurmaya çalıştıkları bildiriler, Mustafa YALÇINER'in günlüğündeki notlar, Güley ÖZDEŞ'in Cihan ALPTEKİN'e yazıp yüzyüze görüşmeleri nedeniyle gönderemediği, eşyaları arasında bulunan mektup muteviyatları,Adem TOPAL ve Fehmi ERBAŞ'ın örgüt strateğisinin değiştirilmesi ve T.H.K.C.ile birleşilmesi gerektiği yolundaki önerilerinin görüşülüp reddedilmesinden sonra saptanan strateji de açık seçik belirlenmiştir.

Bu cümleden olarak;

T.H.K.O.nun bütün dünya halklarına ve Türkiye halkına çağrısı başlıklı bildirideki "... Türkiye Halk Kurtuluş ordusu, halkımızın kurtuluş ve ülkemizin bağımsızlığının silahlı mücadele ile kazanılacağına ve bu yolun tek yol olduğuna inanır....T.H.K.O.bütünyurt severleri bu kutsal mücadele saflarına çağırır ve hainlere karşı girişteği kavgada en son savaşçısına kadar devam edeceğini bildirir...

daha şimdiden polisinden devlet başkanına kadar hiçbirisi evinde rahat uyuyamaz, çoğu ise evine rahat gidemez olmuştur. Onlar yarın ne olacağını çok iyi biliyorlar ve bu gün bir avuç savaşçı olan T.H.K.O.nunun yarın binler ve milyonlar olduğu zaman ne yapacaklarını düşündüyorlar. Tekrar ediyoruz düşmanın sayısına, cenkçiliğine, dehşetine ve imkanlarına aldırmayınız, onun elindeki silah ve imanı aldığımız zaman bizi durduracak hiçbir güç kalmayacaktır....."

Kavaklıdere Polis noktasının kurşunlanması ve İş Bankası Emek Şubesinin soyulmasından sonra yayınladıkları bildiride; "...29.12.1970 gecesi A.B.D. Büyük Elçiliği önünde nöbet tutan toplum polisleri kurşunlanmıştır. Bu olay devrimcileri ve halka güven vermiş ve hainler Türkiyede ilk defa ciddi bir devrimci terörle karşılaşmışlardır.... 11 Ocak 1971 günü Turkiye İş Bankası Şubesindeki 124 bin liraya el konmuştur. Amaç bir taraftan sömürü çarkının devamını sağlayan bankaların iç mekanizmasını bozmak, diğer taraftan düşmanla daha iyi savaşabilmek için silahlanmaktır."

Mustafa YALÇINER'in günlük ceride defterindeki ".... savaş çok yaklaştı.... dün gece Hadim YOLDAŞ'ın ihbar etmişler.... KOÇAŞ Devlet ya vardır veya yoktur dedi. Devletin temellerinden sarsılacağını görmeklerdir."

Gülay UZDAŞ'ın mektubundaki "... tüm çabanız örgütsüzü sağlam bir temele oturtma çabasıdır elbette ve öyle düşmanın dehşetinden ve bozuk sonuç değil... böylesine tutum ve davranışlar kıyasıya eleştirilmelidir. Ve de örgüte zarar veren tutum ve davranışların en sert biçimde eleştirilmesi değil fakat eleştirilerimiz sonucu aldığımız cevap şudur- evet hata yaptımve bundan sonra da yapacağım- bir komünistin davranışı bu olamaz... ve yine biz kırsal bölgedeki hareketimizin geçici geriliyişini askeri-sil fokocu sinsiyetin sonucu olarak gören ve bir stratejik yenilgi olarak niteliyen ve bunu bize (örgütümüze) yeni katılmak isteyen arkadaşlara da söyleyerek THKO için kıvılcımist çizgiye gelmişler dedirtecek kadarbelirgin hale getiren, bu dönemde fabrika komiteleri öneren, politik çalışmayı işçi ve köylüler arasında gevezelik etmek olarak anlayan, ayrı ayrı oluşturulmuş politik ve askeri misyonlar öneren lerle birlikte olamazdık. (kendisi ne kadar şimdi bunları inkar ediyorsa da bu tartışmaları izleyenler bilirler) Bu bir sapmadır ve ne kadar inkar edilirse edilsin davranışlara yansımaktadır. Biz arkadaşlarımız için intihar varı eylem önerdiğimizde olmuş böyle şey siz hepinizi öldüreceksiniz diye ayağa fırlayan bu adamdır. Ona göre bir iki kişinin idamı sineye çekilebilirmiş. Mektupta bahsettiğin kayıplar vermemize sebep teknik hata ve eksikliklerdir görüşünü kesinlikle paylaşamaz bu arkadaş... cephe ile ilişkiler meselesine gelince biz cephe ile ilişkinin ölçüsünü bilemezdik elbette ancak bize C.Tarafından (DİKKAT) cephe ile (ÖNCÜLÜK) platformunda birleştiğin söylendi. Böylesine önemli bir konuda tek başına karar alamıyacağın tarafımdan söylenmiştir. Bu doğru ve böyle bir platformda (Burada söz konusu olan devrimci mücadelede öncülüktür) birleşme kararı aldıysan (dikkat bu şartlı bir durumdur) seni tanımıyacağınızda söylenmiştir. Zaten böylesine bir platformda birleşmen cephe ve partinin inisiyatifini kabul etmek olacağından THKO.nun bir elemanı olarak seni tanıyacağız diyemezdik ve bunu bu şartlar altında hiçbir Türk Halk Kurtuluş Ordusu üyesi de diyemezdi yoksa bir cephe ile eylem platformunda birleşilmesine karşı çıkmadık ve karşı çıkacak kadar akılsız da değiliz... eylem platformunda birleşmek başka şeydir öncülük platformunda birleşmek başka şey... diğer bir örgütlü öncülük platformunda birleşmenin doğal sonucu o arkadaşın THKO. su üyeliğini kaybetmesidir... hesap günü mutlaka gelecektir. Sonuç olarak biz çıkmaza kadar lâf değil iş yaptık. Ufak tefek eksikliklerimiz olmakla beraber her şeye, evet herşeye hazırız..."

Gülay ÖZDEŞ'e Cihan AYPTEKİN tarafından gönderilen mektuptaki "hareketimiz çok zor dönemleri yaşamaktadır. Örgütümüz bir kriz dönemi geçirmektedir. Dünya devrimci hareketi bu krizleri yaşamış, bu zorlukları usta çalışmalar sonucu atlatmıştır. Devrimci hareket (Silahlı propaganda hareketi) düz bir çizgi izlemek, düz bir doğruda gelişmez. İlerlemeler ve gerilemelerle doludur. Bu dünya devrimci hareketin bilgi ve tecrübesi ile sabitleşmiş doğru olan bir sonuçtur... THKO. sunun başlattığı hareketi ilerlemeler ve sıçramalar yaptığı dönemde azim ve sarsılmaz kararla desteklerken sarsılmak gerilemeler hayal ederken, göstirirken aynı azimve kararla örgütünüzü sağlam ve ekrar hareketli bir temele oturtmalıyız. Düşmanın dehşeti ve azgınlığı bizi korkutmamalı, THKO. nun başarılarını nasıl paylaştıysak zorluklarını da öyle paylaşmalıyız... silahlı propaganda hareketi sağlam bilgi, tecrübe, dayanıklılık moral ve sınır ister. Silahlı propaganda hareketi kendi iç devrimini tamamlamış küçük burjuva namusunun karakter ve özelliklerinden sıyrılmış olan yahutta bu eyilimde olan kişilerle yürütülebilir... Örgütümüzün devrim anlayışı, örgüt anlayışı, çalışma tarzı hareket ve pratiği ile ortaya çıkmıştır, doğruluğu ispatlanmıştır. Hatalarımız çalışmamızdaki teknik hatalardır. Örgütünüzün bu kayıpları vermesine sebep örgütsel çalışmanızda ki teknik hata ve eksikliklerdir... hatalarımız olmuştur ama yine tecrübe ve bilgilerimizin ışığında bu hatalara bir daha düşmemeliyiz.. silahlı propoganda hareketinde savaşçılar birini hain diye suçlarken sonuçlarını düşünmeli çok hesaplı davranmalıdır, suçlamanın doğru temeli varsa bunun cezası ölüm olmalıdır... THKO.su şimdiyedek mücadelesindenx beş şehit vermiş başlattığı silahlı propaganda hareketini bu gün de götürme azim ve kararındadır. Hiç bir taviz ve uzlaşmayı kabul etmeden sürdürecektir... yeniden aynı hatalar tekrarlanmasın, uzun çalışmalar sonucu kazanılan tecrübeler gözönünde tutulsun, ya toptan bir kuvvetle tekrar ortaya çıkacağız ya da bu hatalar tekrarlanırsa bir büyük darbe daha yiyeceğiz. Örgütümüzün uzun vadede güvenliğini de düşünmeliyiz. Çok iyi düşünmeli hareketlerinizde tutum ve tavırlarınızı tecrübemizin ölçüsünden geçirmeliyiz. Yaşasın Türk Halk Kurtuluş Ordusu...." şeklindeki ibareler,

Kasım 1971 sonlarında Fatih ULUDERE'nin annesi ile birlikte oturduğu Güneş sokak 26/3 numaralı dairede yapılan toplantıdaki "THKO.sunun kırsal bölgede yığınak yapıp şehirlere taarruz ve şehirlerde gerilla eylemlerinden sonra bu taarruza teşebbüs edilmesi" ni öneren karar muhteviyatlarından, yapılan silahlı eylemler ve soygunlar, adam kaldırmaların, bu eylemler ve soygunlara muhatap olanların şahıslarına müteveccih olmayıp, onların şahıslarında devletin itibarını sedelemek, anayasal müesseselori zayıflatmak ve halk nazarında küçük düşürmek, yapılan eylemlerin halk için, halka karşı olanların hizmetlerini temin için yapıldığı intibaını uyandırarak halkın büyük bir kısmının tasvip ve dostluğunu sağlamak Lnin'in kesintisiz devrim adıyla Türkçeye çevrilen kitabında belirlediği "... bütün gerçek halk devrimlerinin ilk şartı... hazır devlet makanizmasını kırmak, parçalamaktır... devrim aşaması kısa bir dönemdir, bu aşama mevcut sosyal düzenin alt üst olma aşamasıdır, bu kısa aşamada proleteryanın ve onun öncüsünün taktiği hücumdur. Gündemde tek bir madde yazılıdır, ayaklanma... sözlerinde ifadesini bulan fikriyat doğrultusunda mevcut anayasal düzeni parçalamak, nihayetinde Marksist-Leninist düzeni getirmektir. Bu hedefe yönelik hareketlerin tümünün anayasayı tabdil, tağyir ve ilga kastini taşıdığından şüpheli bir durum kalmamaktadır.

Ancak; silahlı bir kaçkının anayasayı tebdil tağyir ve ilgaya yetarli olamiyacağı ileri sürülebilir isede, bu unsurun değer ölçüsü sanıklar ve Anayasal kuruluşlar arasında klasik ve nükleer silahların riyazi yönden kıyaslandırılması ve mukayesesi olmayıp, fiilleriyle mevcut düzendeki yasal kuruluş ve müesseselerde husule getireceği sarsıntı ve siyasi iktidarın otorite ve itibarını zedelemek suretiyle halk üzerinde meydana getireceği etkinin vüs'at derecesidir. Bu itibarla genş suretle kitle psikolojisine bağlıdır. Yapılan banka soyma, adam kaldırma, sabotaj gibi eylemlerin halk için, halkı sömürenlere karşı, halk yararına yapıldığı şuurunun uyandırılması en mühim faktördür. Bundan sonraki safhalar halkın fikren tasvibinin, sonra fiilen yardımının sağlanması ve neticede meydana getirilecek ihtilal ortamında hareketo geçip mevcut düzeni yıkmaktır. Birinci Dünya Savaşından sonra bazı latin Amerikan Memleketlerinde teşekkül eden çetelerin, Karl-Marks ve Lenin'in devrimle ilgili önerilerini zamanın şartlarına uydurarak şehir ve kır gerillacılığı adı verilen usullerle mevcut nizamı yakarak, kendi düşüncelerine uygun bir düzen kurdukları, yahut kurmaya çalıştıkları bilinen bir keyfiyettir. Nitekim Batista rejimine karşı 83 kişilip çetesiyle gerilla savaşını başlatmak üzere Kübaya 2 Aralık 1956 da ayak basan Fidel-Kastro'nun, çetesinin büyük bir kısmının derhal yakalanmaları ve öldürülmeleri üzerine kurtulan 11 kişi ile kaçarak sığındığı Sierra-Maestra'da bir süre saklandıktan sonra silahlı propogandalara başlayıp sürdürmesi, anılan propogandalar sonucu kendisine katılan gayri memnun halk kitleleriyle 1959 yılında Kübada'ki mevcut düzene son vermesi en belirli misal olabilir.

Bu nedenlerle, T.C.K.nun 146 ncı maddesi anayasa iradesini ihlale matuf gayri meşru eylemin mevcudiyetini suçun tekevvünü için kafi görmüş ve hatta ceza hukukunun genel kurallerinin istisnası olrak bunun hazırlık hareketlerini dahi müstakil suç saymıştır. Anılan maddeyi ihlale teşebbüste kast, istenilen değişikliğin hukuka aykırı bir vasıta ile gerçekleştirmek iradesidir. şeklinde tanımlandığına, hukuka aykırı vasıtaları kullanmak, kanun değişi ile cebir kullanmak hususundaki iradenin mevcudiyeti fiilin hukuka aykırılığını temin eden husus olduğuna, Anayasayı tebdil, tağyir ve ilgaya yönelik bir silahlı çete veya cemiyetin anayasa düzenine karşı yapacağı maddi bir hareketin icra başlangıcını teşkil edeceğine, elverişli vasıtanın genel mücerret bir esasa göre değil gaye suçunu objektif olarak doğurmağa elverişli olduğuna ihtimal verilebilin hareketleri kapsadığına göre,

Yukarıdan beri genel olarak belirlenen maddi vakıaların tümünde anılan unsurların mevcudiyeti sarahaten belirdiği cihetle, anayasa nizamına mütevecciih cebri faaliyetlerle her türlü şiddet hareketleri ve anarşik eylemler müstakil birer suç niteliğinde olsalar dahi bunların gaye suçu olan anayasayı ihlal suçunun icra hareketlerini teşkil etmeleri halinde bu hareketlerin temas ettikleri kanun maddeleri değil T.C.K.nun 146 ncı maddesinin ihlali sayılacağından, cari tatbikat, Ak.Yargıtay Dairelerinin ve Daireler kurulunun müstakar içtihatları da bu yolda olduğundan mahkemenin , bu hususla ilgili kabul ve takdirinde isabetsizlik bulunmamakla sanıklar ve vekillerinin aksi düşünceyi kapsayan temyiz itirazları kabule değer görülmemiştir."

EK-2. Son İstek

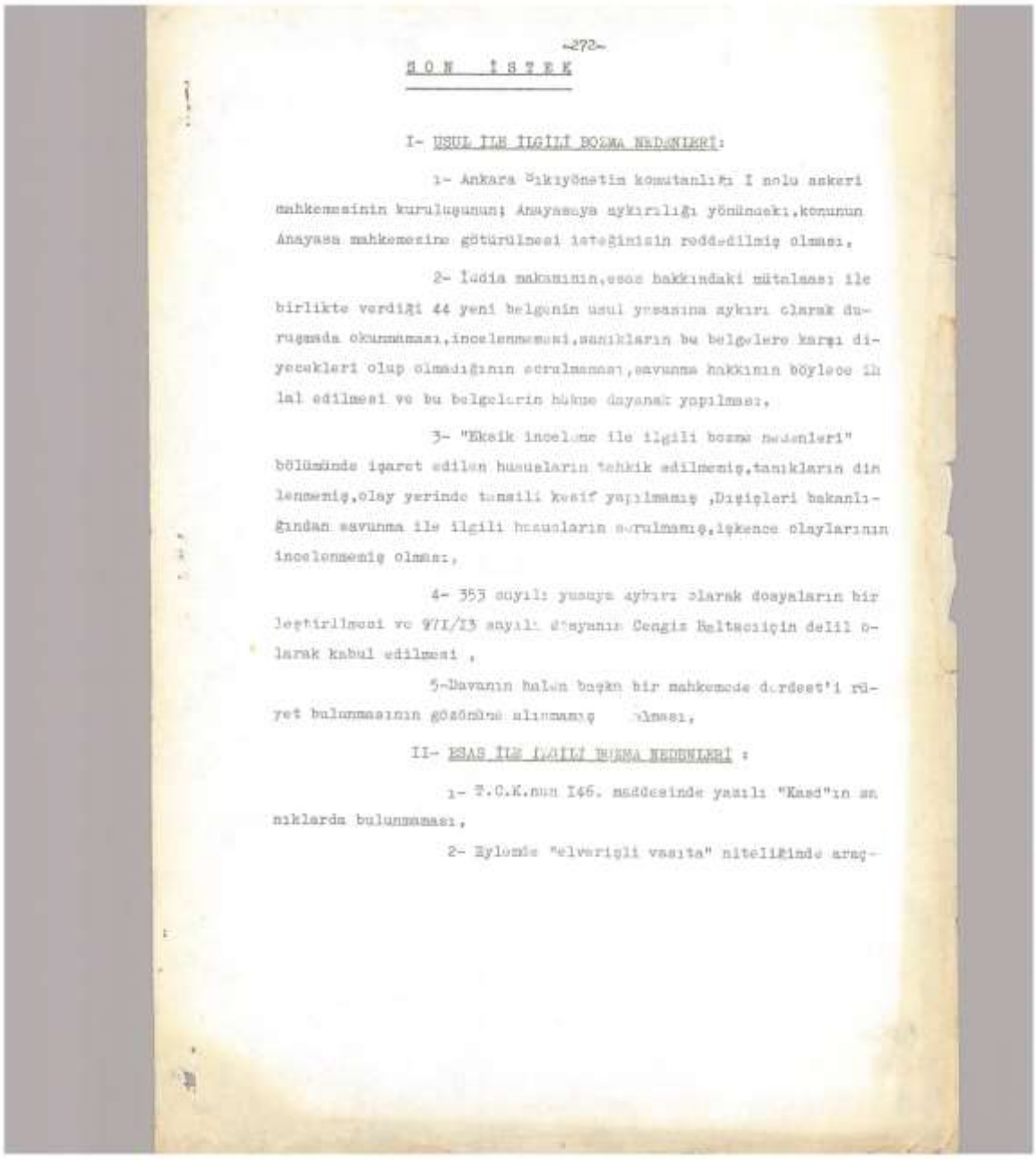

-272-

SON İSTEK

I- USUL İLE İLGİLİ BOZMA NEDENLERİ:

1- Ankara Sıkıyönetim komutanlığı I nolu askeri mahkemesinin kuruluşunun; Anayasaya aykırılığı yönünden,konunun Anayasa mahkemesine götürülmesi isteğimizin reddedilmiş olması,

2- İddia makamının,esas hakkındaki mütalaası ile birlikte verdiği 44 yeni belgenin usul yasasına aykırı olarak duruşmada okunmaması,incelenmemesi,sanıkların bu belgelere karşı diyecekleri olup olmadığının sorulmaması,savunma hakkının böylece ihlal edilmesi ve bu belgelerin hüküm dayanağı yapılması,

3- "Eksik inceleme ile ilgili bozma nedenleri" bölümünde işaret edilen hususların tahkik edilmemiş,tanıkların dinlenmemiş,olay yerinde temsili keşif yapılmamış ,Dışişleri bakanlığından savunma ile ilgili hususların sorulmamış,işkence olaylarının incelenmemiş olması,

4- 353 sayılı yasaya aykırı olarak dosyaların birleştirilmesi ve 9/I/73 sayılı duyunun Cengiz Kaltacıoğlu için delil olarak kabul edilmesi ,

5-Davanın halen başka bir mahkemede derdest'i rüyet bulunmasının gözönüne alınmamış olması,

II- ESAS İLE İLGİLİ BOZMA NEDENLERİ :

1- T.C.K.nun 146. maddesinde yazılı "Kasd"ın sanıklarda bulunmaması,

2- Eylemde "elverişli vasıta" niteliğinde araç-

ların kullanılmamış olması,

3- Olayda "icra başlangıcı" teşkil edecek nitelik ve niceli kte eylem bulunmaması,

4- Suç vasfının değişmiş olduğu yönündeki savunmanın kabul edilmemiş olması,

5-Sanık Cengiz Baltacı hakkında suçun sübutuna yeterli delil bulunmadığı halde,mahkum edilmesi,lehindeki delillerin hiç dikkate alınmaması,yazılı savunmanın karar yerinde tartışılmamış olması,

6-Sanıklar hakkında T.C.K.nun 59. maddesinde yazılı takdiri hafifletici nedenlerin inandırıcı gerekçe gösterilmeden reddedilmiş olması,

Bozmayı gerektirir inancındayız.

Ayrıca Anayasa Mahkemesinde "Anayasaya Aykırılık" itirazımızın halen bir dava halinde görülmekte olmasının "Bekletici mesele "olarak kabul edilmesi gerekir.

Gerek bu nedenlerle,gerekse Yüksek kurulca dosyanın incelenmesi esnasında görülecek diğer nedenlerden ötürü ,temyiz konusu kararın usul ve esas bakımlarından bozulmasına karar verilmesini saygılarımızla ve vekaleten dileriz.

Avukat	Avukat	Avukat	Avukat
Riyazi Akçimenli	Zeki Oruç Özel	Sadık Akıncılar	Halit Çelenk
Avukat	Avukat	Avukat	Avukat
B.Kemal Yücel	Ergün Çınarlı	Osmen Timurkaynak	Refik Ergün
Avukat	Avukat	Avukat	
Muharrem Erüz'ün	Orhan İsmet Kök	Kemal Savaş	

S O N U Ç

İkinci Dünya savaşından sonra ortaya çıkan uluslararası konjonktür,bu konjonktür içinde Amerika'nın ekonomik gelişme ve bunalımları, hammadde kaynakları bulma,mamul maddeleri ihraç etme,pazar arama ve bulma politikası ve giderek ortaya çıkan yayılma siyaseti,yani Amerikan emperyalizminin dünyaya hâkim olma dönemine girmesi,geri kalmış bir ülke olan yurdumuzu ekonomik ve askeri anlaşmalar yoluyla pazar haline getirmesi,içinde işbirlikçi sermaye çevreleri ve toprak ağaları ile birlikte ülkemizin kaynaklarını sömürmesi ve bütün bunların sonucu olarak yurdumuzun ekonomik,sosyal,siyasal,kültürel ve hatta askeri yönlerden yarı-bağımlı hale gelmesi belgeler,raporlar ve istatistiklerle açıklanmıştır.

Toplumda her olayın bir nedeni bir de sonucu vardır.Bunlar birbirinden ayrı olarak düşünülemezler ve gelişme süreci içinde bir nedensellik bağı ile birbirlerine bağlıdırlar.Etkileri tepkileri doğurur ve bunlar giderek bir sentezo varırlar.

27 Mayıs,yukarıda açıklanan gelişmelere karşı,yurtsever ve milliyetçi güçlerin bir tepkisidir.Bu tepkiye rağmen ,27 Mayıs'tan sonra aynı gelişmeler ,birikimler sürmüş ,karşı-devrimci gerici-milli güçler yurdun kaderinde yeniden söz sahibi olmak olanağına kavuşmuş ve ülkemizin yarı-bağımlı hali daha da ağırlaşarak bugünlere gelinmiştir.

Birikimler ve bunların doğurduğu bağımsızlık,kalkınma konuları bugün önümüzde zorunlu çözüm bekleyen yurt sorunlarıdır.Bu sorunlar bizim sorunlarımızdır.Ve bu sorunlar çözülecektir.Ve bu sorunları bağımsızlıkçı,milliyetçi ve demokratik güçler çözecektir.

Tam bağımsızlığımız gerçekleşmedikçe,Anayasanın öngördüğü reformlara sırt çevrildikçe,yabancı etkiler ülkemizin üstünde kara bir gölge gibi durdukça,sivil ve milliçi güçlerin görevi sona ermeyecektir.

Konunun teşhisi yanlıştır.Sorun,bu ulusun amaçlara varmak isteyen yurtsever gençleri bertaraf etme sorunu değildir.Tedavi de yanlıştır.Bu yanlış teşhis,hiç bir sonuç vermeyecektir,hastalık devam edecektir.Ta ki,doğru teşhise varıp,gerçek tedaviye ulaşıncaya kadar.

Doğru teşhis,kendi ulusuna güvensizliğin bir ifadesi olan ve giderek :"Biz tek başımıza yaşayamayız " anlayışı içinde "bağımlılığı" bir devlet felsefesi haline getiren tutumdan kurtulma ihtiyacını duymaktır.Yani Atatürk'ün "İstiklâl-i tam" olarak tanımlandığı hedefe bağlılıktır.

İşte biz,müdafiler,savunmayı bunun için üzerimize aldık.Bu gerçekleri Yüksek Kurula ve halk oyuna açıklamak istedik.Müvekkillerimizin Türk Ceza Kanunu'nun yasakladığı hazı eylemleri yapmışlardır, ama kasdları; yıllardanberi savundukları ve uğrunda geçirtili işkencelere ve baskılara uğradıkları hatta onyıllık kurban verdikleri Anayasa'ya ilgi ve Büyük Millet Meclisi'ni görevden engelleme değildir.Biz buna yürekten inanıyoruz.Yurduna ve halkına bağlı ve onlar için hayatını fedaya hazır bu gençleri bertaraf etmek,yurdumuza hiçbir şey kazandırmayacaktır.Yüksek kurulunuzun olayı bu doğru ışığın bakarak bir kararla varacağı inancı içindeyiz.

Vereceğiniz kararın,ağır sorumluluk doğurucu tarihsel bir karar olacağına ve Bağımsız Türk Hakimi'nin yurtseverliğinin bir ölçüsü olacağına inanıyoruz.

EK- 3. Adana –Hatay Sıkı Yönetim Komutanlığı Askeri Mahkeme Askeri

T. C.

ADANA-HATAY SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEME ASKERİ SAVCILIĞI

A-D-A-N-A

Evrak Kayıt No: 1971/61
Esas No : 1971/57
İddianame No : 1971/74

5/EKİM/1971

İ D D İ A N A M E

V E

KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞI KARARI

S U Ç L A R :

1- Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye, sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya, memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf cemiyet kurmak ve bu maksatla propaganda yapmak.

S A N I K L A R :

1- TURGUT AKALIN: Şahin-Nigar oğlu,1929 D.lu,Ankara-Çankaya nüfusuna kayıtlı, Adana-Karaisalı Caddesi No.195 de oturur,Adana-Karşıyakada Bozerler Kollektif Şirketinde muhasebeci olarak çalışır,evli,bir çocuklu,T.C.K.nun 141/3 nöü maddesine mümas suçtan Yirmi ay hapis cezasına mahkum olarak sabıkalı.

Gözaltında Kaldığı Tarihler : 28/Mayıs/1971-22/Haziran/1971
Tutuklama Tarihi : 22/Haziran/1971

2-NECATİ AYKAŞ: Ahmet-Fatma oğlu,1340 D.lu,Adana Nüfusuna kayıtlı,Adana Cemalpaşa Mahallesi Sular Caddesi,Seyhan Apartmanı No.9 da oturur, Adana-Karacaoğlan Caddesi Pamukçu Pasajı No.49 da kağıt ve matbaa malzemeleri ticareti ile iştigal eder, evli,iki çocuklu,lise mezunu,ifadesine göre sabıkasız.

Gözaltında Kaldığı Tarihler : 26/Mayıs/1971-22/Haziran/1971
Tutuklama Tarihi : 22/Haziran/1971

3-ŞÜKRÜ KEMAL TEKBAŞLI: Mehmet-Sıdıka oğlu,1926 D.lu,Adana Nüfusuna kayıtlı, Adana Havaalanı 230 Sk.No.125 de oturur,Adana Abidinpaşa Cd. si No.56 da ticaretle iştigal eder,evli,iki çocuklu,ortaokul mezunu, ifadesine göre sabıkasız.

Gözaltında kaldığı Tarihler : 26/Mayıs/1971-22/Haziran/1971
Tutuklama Tarihi : 22/Haziran/1971

UYG.İST.K.MD.Sİ :

1- Türk Ceza Kanunu : 141/1, 142/1, 173/3, 31, 33

Esas No : 1971/57
İdd. No : 1971/74

Yukarda kimlikleri ve yüklenen suçları yazılı sanıklar hakkında Adana Sıkıyönetim Komutanlığının 28/Mayıs/1971 tarih ve AD.MÜŞ.:1971/358 sayılı; 31/Mayıs/1971 tarih ve AD.MÜŞ.:1971/378-602 sayılı; 8/Haziran/1971 tarih ve AD.MÜŞ.:1971/318-853 sayılı; 17/Haziran/1971 tarih ve AD.MÜŞ.:1971/575 sayılı emirleriyle askeri savcılığımızın 1971/57; 1971/63; 1971/77 ve 1971/94 Esas sayılı soruşturma dosyalarının birleştirilmesi suretiyle yapılan soruşturmaya göre:

1. TÜRKİYEDE AŞIRI FAALİYETLER

Türkiyede Devletin dinamizmini ve ilerlemesini temin eden siyasi fikir aykırılıklarının zaman zaman Anayasa ve diğer kanunların sınırlarını aşar nitelikte geliştiği görülmüştür. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu müteakip Cumhuriyetçiliğe veya Demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin tek bir fert tarafından yönetilmesini veya laikliğe aykırı olarak Devletin sosyal,ekonomik, siyasi ve hukuki temel nizamlarını dini esas ve inançlara uydurmak suretiyle teokratik bir devlet kurma istekleri yanında Türkiye Cumhuriyetini Komünist bir ülke haline getirme istek ve gayretleri daima karşılarında Türkiye Cumhuriyetinin Atatürk tarafından tesbit ve tesis edilen sağlam temellerini bulmuştur. Aşırı sağ ve aşırı sol faaliyetler olarak nitelendirilen bu isteklere uygun faaliyetlerin 334 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının getirdiği geniş hürriyet ortamı içerisinde daha da arttığı görülmektedir.

II. AŞIRI SOL FAALİYETLER

Anayasamızın genel esaslar kısmını ihtiva eden temel hükümlerine göre "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.(Md.1) Türkiye Cumhuriyeti, İnsan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan milli,demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir.(Md.2)Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletinindir. Egemenliğin kullanılması hiçbir suretle belli bir kişiye, sümreye, veya sınıfa bırakılamaz. Hiç kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz. (Md.4) Hiçbir Kişiye, aileye, sümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Md.12)„

Anayasanın bu temel hükümlerine rağmen yurdumuzda sınıf mücadelesini körükleyen ve sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeyi ve sosyal bir sınıfın menfaatine diğer sosyal sınıfları ortadan kaldırmayı amaç edinen yahutta mevcut demokratik devlet nizamını zorla değiştirmeyi düşünen çeşitli gizli ve açık cemiyetler kurulmuş olup, gerek bilerek gerekse bilmeyerek bu cemiyetlerin gayelerine hizmet eden bir kısım kimseler bu cemiyetlerin gayelerini tahakkuk ettirmek amacı ile faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Komünizm faaliyetleri denilen bu faaliyetler Türk Ceza Kanununun 141. ve 142. maddelerine göre yasaklanmış olmalarına rağmen aşırı sağa karşı daima uyanık olan aydınların Anayasa da ifadesini bulan sosyal devlet fikrine karşı duyduğu sempatiden ve Anayasanın getirdiği geniş hürriyet ortamından yararlanarak Devletin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal problemleri de bir rejim buhranı şeklinde istismar ederek ülkemizi 12 Mart muhtırası ve Sıkıyönetimin ilânına kadar götüren bir bunalıma sürüklemiştir.

Aslında komünist sistem, ihtilâl ile iktidara gelmek veya komünist bir

Esas No : 1971/57
İdd. No : 1971/74

katılacakları ve BİZZAT gerçekleştirecekleri gerçek reformlar olması için , emekçiler şimdiden bilinçli ve örgütlü olarak bu reformlara sahip çıkmaktadır. Bu amaçla işçiler ve köylüler başta olmak üzere bütün emekçi sınıf ve zümrelerin kendi mesleki ve siyasi örgütlerinde serbestçe birleşecekleri gerçekten demokratik ortamın yaratılması için verilmekte olan mücadele yoğunlaştırılmalı, hızlandırılmalıdır. Bu amaçla bütün milli ve devrimci sınıf ve zümrelerin ÖRGÜTLÜ olarak katılacakları devrimci cephe, devrimci güç birliği kurulmalıdır. Emperyalizm, işbirlikçi sermaye ve Feodal müteşallibenin üçlü ortaklığının teşkil ettiği karşı devrim cephesi tecrit edilmeli, etkisiz duruma getirilmelidir.„ Bunlardan küçük burjuvazinin desteklediği sadece işçi sınıfına dayanan ve işçi sınıfının önderliğinde kurulacak bir hükümetin istenmekte olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

IV. DOKTRİNDE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM

Milli demokratik devrimin ilk tohum ve unsurları Marks ve Engels'de görülmektedir. Marks ve Engels'e göre modern toplumda demokrasinin aşaması iki döneme bölünür. Önce burjuvazinin proleterya üzerinde egemenliğini, yani proleterya üzerindeki gerçek diktatörlüğünü görünüşte örten, maskeleyen, gizleyen BURJUVA DEMOKRASİSİ gelir. Bu siyasal şekil bir yandan da mücadeleye yayılma imkanı sağlar. Sonra durum tersine döner. Demokrasideo ilerleme onun yönünü ve manasını değiştirir. Proleterya ve emekçilerinin tümü için DEMOKRASİ, büyük üretim araçları üzerindeki mülkiyetinin ve kendi ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş bir devletin sevk ve idaresini terke mecbur edilmiş burjuva üzerinde DİKTATÖRLÜK olur.

Milli demokratik devrim stratejisi Marksist-Leninist KESİNTİSİZ DEVRİM TEORİSİ dir. Emperyalizmin üçüncü döneminde sömürge ve yarı sömürge ülkelerinin Marksist-Leninist bir düzene geçişleri Lenin tarafından önerilmiştir. Mao Tse Tung tarafından uygulanmıştır. Kesintisiz devrim teorisinin temelinde burjuva sınıfının tarihi fonksiyonunu yitirdiği bir evrede, burjuva devriminin müttefikleri ile birlikte işçi sınıfı önderliğinde yapılması, bundan sonra işçi sınıfının sürekli devrim anlayışı ile sosyalist devrime yönelmesi düşüncesi bulunmaktadır.

Lenin, Marks ve Engels'den tahlillerle milli demokratik devrimin iki aşamada meydana gelebileceğini (Lenin- İki Taktik) açıklamaktadır. EVRİM ve DEVRİM aşamaları. Evrim aşaması ÖRGÜTLENMEK, ÖĞRETİM ve EĞİTİM ÇALIŞMALARIDIR. Ve uzun bir süredir. DEVRİM aşaması ise kısa bir süre olup üç devreye ayrılmaktadır.

a- Geçiş devresi: Grevler, nümayişler, boykotlar ...

b- Taktik taarruz devresi: Önoünün şehir eylemlerini öğrendiği, dolayisiyle halk kitlelerine önderlik etmeyi ve becerebildiği ve halk kitlelerine ayaklanmanın doğru taktiklerini öğrettiği devredir. Bu evre, halkın devrimci potansiyelinin iyice yükseldiği, önoünün son hücum öncesi taktik taarruzlarının yoğunlaştığı evredir. Bu devrede başlıca amaç düşman saflarında yılgınlık ve panik yaratmak, karşı devrim cephesini dağıtmak ve yarıklar açmaktır.

c- Stratejik taarruz devresi: Nizami orduya geçiş ve ayaklanma (Kesintisiz Devrim I Sahife 108)

(Devrim bir ayaklanmadır. Bir sınıfın başka bir sınıfı devirdiği bir

Esas No : 1971/57
İdd. No : 1971/74

Bunlar 1970-1971 yıllarında açıkladıkları ve açıktan açığa yaptıkları mahiyeti yukarda İleri Dergisinden alınan pasajlarla belirtilen devrimci teorik eğitim çalışma ve propogandalarını daha önceki yıllar yürütmüş bulunmaktadırlar.

VI. DEMOKRATİK DEVRİM DERNEĞİ

Demokratik Devrim Derneği 14 Mayıs 1968 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. Komünist faaliyetlerinden dolayı mahkum olmaları nedeniyle Türkiye İşçi Partisine giremiyen veya ideolojik tutumları uymadığı gerekçesiyle adı geçen partiden ihraç edilen ve İşçi Partisinin tutumunu aşırı sol düşüncenin gerisinde bulanlar bu dernekte birleşmişlerdir. Kuruluşundan itibaren bir sene içerisinde komünizmle ilgili suçtan sabıkalı Onbeş kişi derneğin üyesi veya yönetim kurulu üyesi olmuşlardır. Kurucular arasında sanıklardan Kutber AKALIN üyeleri arasında sanıklardan Şükrü KEMAL TEKBAŞLI, Necati AYKAŞ, Rafet GÜLLÜLER, Turgut AKALIN ve Abbas TOPÇU'da bulunmaktadır.

Dernek tüzüğünün ikinci maddesinde derneğin amacının milli demokratik devrimi gerçekleştirmeğe çalışmak olduğu belirtilmiştir. Derneğin 24 Kasım - 1968 pazar günü İstanbul da yapılan birinci genel kongresine sanıklardan Kutber AKALIN, Şükrü KEMAL TEKBAŞLI, Necati AYKAŞ, Rafet GÜLLÜLER, Turgut AKALIN ve Abbas TOPÇU katılmışlardır. Aynı kongrede anarşik faaliyetleri ile tanınan ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının tamamını veya bir kısmını tağyir veya tebdil veya mülgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmek suçundan haklarında kamu davası açılmış bulunan Deniz GEZMİŞ ve Cihan ALPTEKİN de üye olarak bulunmuşlardır. Kongrede dernek başkanı tarafından okunan faaliyet raporundan alınan aşağıdaki parçalar derneğin maksat ve faaliyetlerini yansıtacak niteliktedir:

(Tarihimizin bu döneminde ulus olarak haysiyetli bir şekilde varlığımızı sürdürmek, iç ve dış sömürüden kurtulmak istiyen herkesin, parti, sendika, dernek vesair farkı gösetmeden birleşeceği amaç, milli demokratik devrim olmalıdır. Bu aşamada devrimcilerin elde edebileceği en büyük kazanç, dış baskılardan, içerdeki iş birlikçilerinden, toprak ağalarının sömürüsünden arınmış, Anayasanın tam olarak uygulanabildiği, Anti demokratik kanun maddeleri ile fikir hürriyetlerine kilit vurulmadığı bir ortamı yaratmak olacaktır. Derneğimiz milli demokratik devrimi anlatmak ve gerçekleştirmek için gösterilen çabalara bilinçli bir şekilde katılmak ve halkımızı bu çabalara ortak edebilmek için kurulmuştur. Merkez yönetim kurulu ilk olarak büroların teşkiline çalışmış, öncelikle örgüt, eğitim, gençlik ve işçi hareketleri ve zaruri olarakta malî büroların kurulmasına önem vermiştir.

Örgüt Çalışmaları: Gerçekten demokratik ve tam bağımsız Türkiye doğrultusunda anti emperyalist mücadeleyi şiar edinmiş hertürlü kuruluşla işbirliğini amaç bilen derneğimiz, daha ilk günden kuruluş gerekçesini tasvip ettiği Dev-Güç'e katılmayı kararlaştırmış ve bu devrimciler güç birliğinin hazırlık çalışmalarında bulunarak, İstanbul'daki icra konseyine girmiştir. Derneğimiz ilk olarak Ankara'da şubemizin kurulması için çaba sarfetmişsede bu güne kadar çeşitli nedenlerle netice alınamamıştır. İkinci olarak Adana ile ilişkiler kurulmuş ve bunun sonucu derneğimize Ondokuz kişi üye yapılmıştır. Halen ikisi İstanbul'dan nakil olmak üzere Adana'da Yirmibir üyemiz mevcuttur. Çok yakında bu İl'de de dernek şubelerinin açıldığını göreceğiz. Sekiz kişilik bir kurucu

Esas No : 1971/57
İdd. No : 1971/74

yazısı, 26.6.1969 tarihli tesbit ve kapatma tutanağı, D.D.D. Adana Şubesi ile diğer derneklerin birbirlerine gönderdikleri yazı suretleri, arama zabıt varakaları, 28.9.1970 tarihli hükümet komiseri Aydın Kıraç imzalı rapor, Veli Yıldırım'ın ifadesi ve sanıkların tevilli ikrarlarını muhtevi ifadeleri, Emniyet Müdürlüğü fezlekeleri, ele geçen kitap, dergi, gazete gibi yayınlara ait listeler.

VII. EYLEMLERLE İLGİLİ HUKUKİ GÖRÜŞLER

1- Sanıkların tertiplemiş oldukları seminer ve konferanslarda ele alınan konular (üretim ilişkileri, üretim biçimleri-ilkel komünal üretim biçimi, köleci üretim biçimi, feodal üretim biçimi-kapitalizm, emperyalizm ve sınıflar arasındaki mücadeleler.) Marksist, Leni'nist, Maoist görüşe dayanmaktadır. Marks 1842 Yılında Weydemeyer'e yazdığı /mektupta bu konulara katkısını (ben ne modern toplumda sınıfların varlığını, nede bunların mücadelesini keşfetmiş olmak değerini göstermiş değilim. Burjuva tarihçileri "toplum biçimlerini inceleyen tarihçileri" benden çok önce bu sınıf mücadelesinin gelişimini, burjuva iktisatçıları da bu sınıfların anatomisini açıklamışlardır. Benim yeniden yaptığım şey aşağıdaki tanımlamadan ibarettir.

1- Sınıfların varlığı ancak belirli bazı tarihsel, üretimin gelişmesine bağlı mücadelelere bağlıdır.

2- Sınıf mücadelesi zorunlu olarak proleterya diktatörlüğüne götürür.

3- Proleterya diktatörlüğünün kendisinde sadece bütün sınıfların kaldırılmasına ve bir sınıfsız topluma yönelmiş bir intikal devresidir.) şeklinde izah etmiştir. Böylece sözü geçen konuların Marksist görüş açısından yeri açıklığa kavuşmaktadır.

1848 Yılında yayınlanan komünist Manifestosu şu temel beyanla başlamaktadır: (Bütün toplumların tarihi, günümüze kadar sınıf mücadelesinden başka birşey değildir. Hür insan ve köle, patrisyen ve plebien, derebeyi ve toprak kölesi, lonca ustası ve kalfa, bir kelime ile ezenler ve ezilenler aralıksız bir savaş sürdürmüşlerdir) Marksizm-Leninizme göre (Dünya sürekli bir hareket ve gelişme halindedir. Eskinin ölmesi ve yeninin büyümesi nasıl bir gelişme kanunu ise artık değişmez sosyal sistemlerin, özel mülkiyet ve sömürmenin sonsuz ilkelerinin, köylünün toprak ağasına, işçinin kapitaliste baş eğdirilmesine dair ebedi ve ezeli fikirlerin varlığı imkânsız bir şeydir. Bu yüzden nasıl bir zamanlar feodal sistemin yerini kapitalist sistem aldıysa kapitalist sistemin yerini de sosyalist sistem alacaktır. Tarihte beş temel üretim ilişki tipi bilinmektedir. İlkel kominal, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist. Kapitalizm üretim araçları üzerindeki kapitalist mülkiyet yerine sosyalist mülkiyeti koyma görevini yerine getirecek olan bir devrime gebedir. Bu demektir ki sömürülenler ile sömürenler arasında çok şiddetli bir sınıf mücadelesi kapitalist sistemin esas özelliğini teşkil eder. - Josef Stalin, Diyalektik ve Tarihi Materyalizm)

Komünist Manifestoda formüle edilen tarihi materyalizmle ilgili olarak Engels şunları yazmaktadır: (Her tarih döneminin ekonomik üretimi ve zorunlu olarak bundan çıkan toplumsal biçimlenme, o dönemin politik ve düşünce tarihinin temelini teşkil eder; ve bunun sonucu olarak, "ilkel kominal toprak mülkiyetinin ortadan kalkmasından bu yana" bütün tarih, sömürülen ile sömüren, egemen olan ile egemen olmayan sınıfların toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarındaki müca-

Esas No : 1971/57
İdd. No : 1971/74

delelerinin, yani sınıf mücadelelerinin tarihidir; Fakat bu mücadelenin şimdi ulaştığı aşamada, sömürülen ve ezilen sınıf "proleterya", aynı zamanda bütün toplumu sömürüden, ezilmeden ve sınıf mücadelelerinden nihaî olarak kurtarmadan, kendini sömüren ve ezen sınıftan "burjuvaziden" kurtaramaz. -Komünist Manifesto önsözünden)

Böylece sanıklar da bu görüşlere paralel nitelikte seminer ve konferanslar tertipliyerek kapitalizminde yerini ergeç sosyalizme bırakacağını, işçi diktatörlüğü ve komünizme geçileceğini telkine çalışmışlardır.

2- Sanıklar hedeflerine ulaşmak için cebir ve şiddet kullanmadıklarını ve bu konuda telkinde bulunmadıklarını iddia etmektedirler. Sanıkların mensubu oldukları Demokratik Devrim Derneğininişgal,boykot eylemlerini desteklemesi, işçi ve köylüleri direnmeye tahrik ve teşvik etmesi bu faaliyetleri tasvip eden ve bu faaliyetleri ifa eden yönetim kurulunu ibra eden üyelerinde cebir ve şiddet taraftarı olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan komünizmin mahiyet ve hedefi başka, bu hedefe ulaşmak için tatbik edilecek usûller başka şeydir. Türk Ceza Kanununda Devletin siyasi, hukuki ve toplumsal temel nizamlarını yıkmak için kullanılacak USÛL, tesbit edilecek YOL'un önemi yoktur. Türk Ceza Kanununun 11.11.1936 tarih ve 3038 sayılı Kanunla kabul edilen 141. maddesi nizamları ŞİDDET kullanarak devirmeye matuf unsurunu ihtiva etmekteyken 29.6.1948 tarih ve 3531 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle ŞİDDET unsuru kaldırılmış ve böylece ŞİDDET KULLANMAKSIZIN seçim yolu ile iktidara gelerek devletin temel nizamlarını yıkma hareketleri de 141. madde kapsamına alınmıştır. Aralık 1960 da toplanan 81. komünist partisi tarafından yayınlanan Komünist Dünya Planı adlı belgede aynen (komünistlerin ihtilâlci faaliyetleri ilk safhalarda demokratik hedef gütmektedirDemokratik hedefler komünistlerin faaliyetini kolaylaştırır. Kapitalist ülkelerde işçi ve köylünün birleşmesi, iç savaşa girmeksizin devlet idaresini ele geçirmesi mümkündür. Böylece sosyalist ihtilâle karşı barışçı yollarla erişilmesi gerekli şartlar yaratılabilir.) denilmektedir. (Komünistler başlangıçta ilgili memleketlerin kamû oyunu kuşkulandırmaktan kaçınır, birinci safhada mevcut nizamı kötüleyip sarsmakla yetinip nihaî hedefi maskelemek yolunu tercih ederler.- Ord.Prof.Ömer Celâl Saç -)

3- Sanıkların devrimci teorik eğitim çalışmalarında daima komünizm yerine sosyalizm kelimesini kullandıkları, Marksist-Leninist doktrine tamamen bağlı kaldıkları halde sosyalizmden bahsettikleri görülmektedir. Komünizmin Türk Ceza Kanununun 141. ve 142. maddeleriyle yasaklanmış ve bu yasaklamaların Anayasaya aykırı olmadığına Anayasa Mahkemesince karar verilmiş olması nedeniyle komünistler kendi ülkü ve sistemlerini sosyalizm adı altında açıklayıp tanıtmakta, böylece halkları örgütmeden perde arkasından faaliyetlerini yürütmektedir. Nitekim Lenin (gayrimeşru mücadele şekillerini meşru mücadele ile bağlamasını anlamıyan ihtilâlciler çok kötü ihtilâlcilerdir.) demiştir. Diğer taraftan sosyalizm ve komünizm deyimlerinin ifade ettikleri manalar da komünizm yerine sosyalizm kelimesinin kullanılmasına vesile olmaktadır. Marksizme göre : (Sosyalizm:Tamamlanmış demokrasi yani proleterya diktatörlüğü sosyalizme geçişi sağlar. Bu dönem esas itibariyle üretim araçlarının, tüm toplumun yararlarını temsil eden tamamiyle demokratik devlet idaresi altındaki sosyal servetin muazzam gelişimi ile aralanır. Sınıfların ve sınıf zıtlıklarının (mücadelelerinin) gitgide kaybolması ile de aralanır. Yeni devlet, bu sınıf mücadelesi organı, proleteryanın burjuvaziye karşı mücadele aleti, proleteryanın zaferi ile ve sınıfsız toplumun

Esas No : 1971/57
İdd. No : 1971/74

kuruluşu ile yavaş yavaş kaybolur. Komünizm: Bolluk üzerine kurulmuş olup özgürlüğün hüküm sürmesidir. İnsanın kurtuluşu dönemidir. Sınıfların ortadan kalkmasiyle birlikte devletin de eriyip ortadan kalkmasını da içine alır. Bu döneme toplum bayrakları üzerine "herkesten kabiliyetine göre, herkese ihtiyacına göre„ diye yazabildiği zaman, sosyal servetin her yandan fışkırdığı ve henüz dar bir sosyal üretim üzerinde şu veya bu bireye hakkının pintice verilişi üzerine kurulmuş olan burjuva hukukunun dar ufku kesin olarak aşıldığı zaman ulaşılır. Marksın bu muhtelif hususlara dair daha Manifest te sunulan nazariyesi sonradan önemli metinlerle "Engels'in notları„ aydınlanır. Bu şemadan olağan üstü önemde bir sonuç çıkar. Sosyalizm ve komünizm tarihin iki aşaması, arka arkaya gelen iki zamanıdır. Hiçbir aşama ötekinden ayrılamazdır ve nihaî olmadığı için bunlar birbirinin içlerine nüfuz ederler ve herbiri bir yönde ve bir anlamda bir başka şeye doğru geçişi ifade eder. Bunları birbirinden ayırmağa hiç bir sebep yoktur. Sosyalist olmak ve komünist olmak yada karşılığı bir paradokstur. ve acayip bir ideolojik tersliktir. Vede Marks'tan sonra burjuva demokrasisi içinde ideolojik ve politik mücadeleler seyrinde bu kelimelerin anlamlarını ayrıştırmadır. Komünizmi isteyipte ara aşama olan sosyalizmi istememek saçmadır ve bilimsel sosyalizmin kurucusu Karl Marksın düşünüşüne aykırıdır. Karşılık olarak sosyalizmi isteyip tarihin daha sonraki aşaması komünizmi istememek de bir manasızlıktır. Hiç değilse tarihi gelişimi belirli bir aşamasında durdurmak gibi kuşku uyandırıcı bir gizli maksadın varlığını gösterir. ... Deyimlerdeki bu karışıklık çağdaş tarihin en basit olaylarının bazılarının anlamalarına engel olmaktadır. Sovyet Rusya KOMÜNİZME ulaşmış olmakta henüz pek uzaktır, SOSYALİZM safhasında bulunmaktadır. Sovyet Rusya'yı komünist bir ülke veya devlet saymak yanlış ve saçmadır. - Henri LEFEBVRE, Karl Maksın hayatı ve eserleri, Besat Baraner tercümesi Ekim 1968-) Bu sebeplerle bugün komünist ülkelerde de komünizmiyerine sosyalizm tabiri kullanılmaktadır. Yargıtay 1.C.D.nin 30.5.1966 tarih, Es.1223, Ka.1280 sayılı içtihadında (Marksın düşünceleri ve Leninin doğrulamış olduğu temel esas olmak üzere yapılan propoganda komünizm propogandasıdır. Sanığın sosyalizm propogandası yapıyorum demesi sonucu değiştirmez) denilmektedir.

4- Sanıkların devrimci teorik eğitim çalışmalarının Anayasaca teminat altına alınan düşünce ve bilim hürriyetleri içinde yapılan çalışmalar şeklinde olduğu da düşünülebilirsede düşünce ve bilim temel hürriyetleri , kamû düzeni sebebiyle sınırlandırılabilir ve Türk Ceza Kanununun 142. maddesi ile düşünce ve bilim hürriyeti kamû düzenini korumak için sınırlandırılmıştır. Sanıkların bilinçlenmeyi temin için tertipledikleri seminer ve sohbet toplantılarında yaptıkları teorik eğitim çalışmaları toplum şekillerinin izahı yanında sınıf mücadelesine münecer olacak ve sınıf mücadelesi fikrini meydana getirecek niteliktedir. Yargıtayın yerleşmiş içtihatlarında (bilimsel araştırma ve incelemenin herhangibir konunun objektif, nesnel olarak ele alınması, bilim verileri ışığı altında ve tamamen TARAFSIZ olarak eleştirilip tartışılması olduğu belirtilmektedir. Gerek seminer ve konferansları tertipliyenlerin gerekse bu seminer ve konferanslara iştirak eden kişilerin meslek ve nitelikleri sosyal ve ekonomik konularda ilmî tetkik yapmaya elverişli bulunmadığı ve esasen art niyetlerinden başka bu çeşit seminer ve konferanslar tertiplemeye sebepte olmadığı kanaatına varılmıştır.

5- Türk Ceza Kanununun 141. maddesinin birinci ve 142. maddesinin birinci bendlerinde yer alan hükümlerle komünizme yönelen çabaların yasaklanmalarının

Esas No : 1971/57
İdd. No : 1971/74

öngörüldüğü sözü geçen maddelerin gerekçelerinde ve Anayasa Mahkemesinin 29.Haziran.1965 tarih ve 173/40 sayılı kararında açıkça belirtilmiştir.

6- Türk Ceza Kanununun 141. maddesi (cemiyet kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya yol gösterenleri) cezalandırmaktadır. Türk Ceza Kanununun 142/1 maddesi ise (propoganda) yapmayı cezalandırmaktadır. Cemiyet kurulması, hatta cemiyet kurmaya tevessül edilmesi dahi suç sayıldığına göre Türk Ceza Kanununun 141/1. maddesindeki suçun meydana gelmesi için ayrıca propoganda veya övme eylemlerinin ika edilmesine lüzum yoktur. Belirtilen maksatla cemiyetin kurulması veya kurulmaya tevessül edilmesiyle suç teşekkül etmiş olur. Bu maksatla cemiyet kuran veya kurmaya teşebbüs eden ayrıca aynı maksatla propoganda da yapmışsa Türk Ceza Kanununun 142/1. maddesine göre ayrıca cezalandırılması gerekecektir. Muhtar Cağlayan'da bu görüşe uygun olarak (propoganda yapan veya övme cürümünü işleyen kimse, eğer 141. maddenin muhtelif bendlerinde yazılı maksatlarla kurulan cemiyetlerden birine de ayrıca intisap etmiş ve bu cemiyetlerin kurulmasına, tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idaresine iştirak etmişse ayrı ve müstakil olan bu suçundan dolayı da cezalandırılması ve içtima hükmünün tatbiki lâzımdır. -Türk Ceza Kanunu. Sh.151-) demektedir. Sanıklardan Turgut Akalın, Necati Aykaş ve Şükrü Kemal Tekbaşlı hem belirtilen maksatla cemiyetin kurulmasına, sevk ve idaresine katılmışlar, hemde komünizm propogandası mahiyetinde olan teorik eğitim çalışmalarıyla ilgili seminer ve konferanslar düzenlemişler, bu seminer ve konferansları sevk ve idare etmişlerdir. Bu sebeple adı geçen sanıklar hakkında Türk Ceza Kanununun 141/1. ve 142/1. maddeleri uygulanması istenilmektedir.

IX. DİĞER SANIKLARIN EYLEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarda adları belirtilen sanıklarla irtibatlı olabilecekleri gözönüne alınarak soruşturmaları birlikte yürütülen sanıklardan Aydın Turhaneri, Necdet Güllüler ve Orhan Güllüler'in Adana Emniyet Müdürlüğünce düzenlenen hazırlık tahkikat dosyaları yüklenen suçların inkârını muhtevi sorgu tutanakları ile Emniyet raporlarından ibâret olup, Emniyet raporlarında da belirtilen eylemlerin mesnetleri gösterilmemişlve suç teşkil eden eylemleri muhtevi görülmemiştir. Yine Adana Emniyet Müdürlüğünce delil olarak gönderilen ve sanık Neodet Güllüler'e ait olduğu anlaşılan üç adet büyük, bir adet küçük teyp bandı yine Emniyet Müdürlüğünden celbedilen bir memurun da içinde bulunduğu hey'etçe Savcılığımızda dinlenilmiş; bunların Türk ve Batı Müziğini ihtiva eden, yüklenen suçlarla hiçbir ilgisi olmayan teyp bandları olduğu anlaşılmıştır. Adı geçen sanıklar hakkında Askeri Savcılığımızca yapılan soruşturmada da kamu davası açılmasını haklı göstermeye yeter delil elde edilememiştir. Bu itibarla 353 Sayılı As.M.K.ve Y.U.Kanununun 105. maddesi uyarınca sanıklardan Aydın TURHANERİ, Neodet GÜLLÜLER ve Orhan GÜLLÜLER hakkında yüklenen suçlardan KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA KARAR verildi.

X. SONUÇ VE İSTEM

Sanıklar hakkında Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde duruşma yapılarak:

1- Sanıklardan Turgut AKALIN, Necati AYKAŞ ve Şükrü Kemal TEKBAŞLI'nın